سبحان الملک القدوس ربنا و رب الملائکة والروح

ارباب شریعت و طریقت و اصحاب حقیقت و معرفت را مژده باد که درین آوان ساعات دقیقه ترانه مخزن انوار ناسوت و ملکوت و معدن اسرار جبروت و لاهوت و دستور العمل صابرین المسمی به

سال تالیف ۱۱۳۲ھ

اقتباس الانوار

مصنفه حضرت قطب العالم شیخ المشائخ بندگی مولانا شیخ محمد اکرم العقدوسی صابری البرسوی رحمت الله علیه تصحیح فرموده شاه محمد حسن العلوی الرزاقی سجاده نشین جهنجهانه

در مطبع اسلامیه لاهور باهتمام مولوی کرم بخش مالک و مهتمم مطبع طبع گردید

حق حق حق

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

سبحان اللہ ذی الملک والملکوت والحمد للہ القادر والمعین والحق والقدوس ذی الجلال والجبروت ھو الاول والاٰخر
وھو الموجود الخیر المحض الواحد القائم الدائم الحق ولیس الا ھو والصلوٰۃ والسلام علی النبی الابطحی القرشی السعید
صاحب قاب قوسین او ادنیٰ مالک مقام دنیٰ فتدلیٰ صاحب العزم الافخم وعلیٰ اٰلہ الطیبین الطاھرین واصحابہ الذین
واتباعہ الذین ھم من الاولیاء المکرمین اجمعین الی یوم الدین اما بعد فیقول العبد الضعیف المسکین الخادم لفقرا
محمد اشفاق حسن الاسحاق المحمود العلوی الرزاقی والعثمانی الجلالی نسباً والحنفی مذھباً والقادری الچشتی القدوسی
موطناً کہ از آوان صبا شوق خدمت بزرگان و مطالعہ کتب حضرات ایشان داشتم و در صحائف سیر و کتب تواریخ عشاق الٰہی و مہابط
از کتاب مستطاب **اقتباس الانوار** استنادمیکنند و عبارت آنرا بطور حجت و استشہاد می آرند لہٰذا اشتیاق آن در خاطر فاتر خفہ
بست سال تجسس این نسخہ منبرکہ ۔ کہ مرہم جراحت عاشقان و سرور خاطر خواجگانست میکردم ۔ المنت للہ کہ بعد مدت بسیار و تگاپوے
جلوہ گری فرمود کہ این گنجینۂ انوار الٰہی و خزینہ دفینہ اسرار غیر متناہی بالتعارف سابقہ محض بخصوصیت ہم جنسی کہ خدمت سجادگی خانقا
امام الصدیقین حجۃ الکاملین حضرت شاہنشاہ عالمین ابی عبد اللہ **شاہ عبد الرزاق** ابن احمد الرازی العلوی القادری الجھنجھانو
باین تراب نعال درویشان و خاکروب درگاہ حضرت ایشان دارد از حضرت صاحب سجادہ خانقاہ مصنف علام رحمۃ اللہ علیہ کہ مستغنی عن ا
سر حلقہ عشاق قطب الافاق پیشواے مشاہیر مشائخ سلسلہ چشتیہ صابریہ القدوسیہ الشطاریہ بود بدستم افتاد الحق حق حق درین سلسلہ حضر
قوم و مجدد سلسلہ قدوسیہ صوفیہ میدانند و آنجناب جامع علوم ظاہریہ و باطنیہ بود و ثبوت انمعنی ورائے این چہ باشد کہ صاحب تصانیف کثیرہ است
تطبیق فرمودہ و کتب بسیار مثل جواہر ستہ و جواہر مودودی وغیرہ کہ ہر یک بجاے خود مجمع البحرین است ۔ درین فن لطیف
و طوق منت بگردن و دوش خادمان این دودمان و عاشقان خواجگان انداخت از اہل باطن کم کسے باشد کہ در دامن شریفش صبح و مسا کردہ بمقصد دلی نر
در متاخرین ہمچو وے کم کسے جلوہ ارستہ باشد و چہ عجب جعلے بہ زیرکہ الآن ہزاران ہزار اولیاء کرام سلسلہ حضرت ایشان در اقطار عالم بر مسند ارشاد و تکمیل طالبان
قیام عالم را سببے بودہ اند ۔ الغرض نخواستم کہ ازین بحر ناپیداکنار فیوض الٰہی دیگر برادران دین و محبان اہل الیقین محروم و تشنہ زبان بگرارم لہٰذا کمر ہمت
یوسف عزیز دلہا را بباز ار انطباع آرم فالحمد للہ کہ بہ یمن گرامی اسماے حضرات خواجگان چشت بحکم ع قرعۂ فال بنام من دیوانہ زدند + این در رعز
گردن عروس دلہاء مشتاقان شد از جوکہ خداوند تعالیٰ و تبارک این گشتہ بادیۂ طلب را در سلک دامنگیرنگان حلقہ بگوش این طائفہ علیہ شمردہ حظے ازین نعم
عطا فرماید و بکشائش ابواب رحمت یکلے از ریزہ چینیان الوان نعمت درویشان فرمودہ در زمرہ خدام ایشان محشور کند ۔ این دعا از من و از جملہ جہان آمین

آمین ثم آمین +

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی اظہر ... علی ارباب المجاہدات واقامہم شائقین فی مقام القرب والمشاہدات

والصلوٰۃ علی من ... بر الاسلام بین الخواص والعوام وبین شعائر الایمان ناطقا بخیر الکلام

وعلی الہ واصحابہ ... بین لہ فی جمیع الاقوال والافعال والاخذین من قلبہ حقائق الوجد والحال

اما بعد میگوید ذرہ بمقدار ... گفتگوے اغیار متمسک بذیل مصطفوی محمد اکرم بن محمد علی البرسوی متوطنا وسکنا الحنفی مذہبا ونسبا

القدوسی طریقا ومسلکا ... بے ست در بیان احوال حضرت خاتم النبیین وائمہ معصومین وخلفاء الراشدین وپیشوایان دین واولیاے

متقدمین ومتاخرین ... ب شجرہ چشتیہ این کاتب حروف کہ باستدعاے بعضے مقبولان اینجانب کہ مسمے بحافظ فتح محمد سہرندی وپیر محمد

بحضرت شیخ یار محمد وحا ... اللہ وملویست وبمقتضاے اشارۂ غیبی از عالم معانی بصحراے صور وحروف جلوہ نمودہ واز تقریر بہ تحریر

پیوستہ واز خلوت خانہ ... کنزا مخفیا در صحن ظہور پانہادہ ومقبول ظاہر وباطن گردیدہ چنانکہ چون این کتاب قریب باختتام رسید

شبے این فقیر در واقعہ ... یست از باغہاے بہشت وگلستانیست غیر سرشت ودر آنجا قبہ ایست از لولو مرصع ودر آن قبہ رسول خدا

صلے اللہ علیہ وسلم باجمیع ... واصحاب کبار جالس است واکثر اولیاء متقدمین ومتاخرین شرف حضور دارند وحضرت غوث الثقلین

سید محی الدین ابو محمد ... عبد القادر جیلانی وحضرت خواجہ معین الدین حسن سنجری وحضرت شیخ فرید الدین شکر گنج وحضرت سلطان

المشائخ شیخ نظام الدین ... دہلوی وبندگی شیخ عبد القدوس گنگوہی وبندگی شیخ محمد صادق گنگوہی قدس اللہ اسرارہم نیز دران مقام

حاضر اند درین میان ... ماگوے این کتاب را بدست گرفتہ حاضر شد بندگی محمد صادق گنگوہی قدس سرہ ویرا از دست این فقیر

گرفتہ بنظر اشرف حضرت ... رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم بگذرانید وعرض نمود کہ این کتاب اکنون در احوال حضرت خلفاء الراشدین

وائمہ معصومین واولیاء ... متقدمین ومتاخرین نوشتہ شدہ است آنحضرت این کتاب را بدست مبارک گرفت وپرسید کہ مصنفش

کجاست این فقیر ... حاضر شد وعرض نمود کہ منم یا رسول اللہ فرمود کہ بسیار نیکو کتاب نوشتۂ وخیلے احوال واسرار غریبہ دروے

درج ساختہ ما ترا وکتاب ... مقبول حضرت خویش گردانیدم فاتحہ قبولیت این کتاب بخواندند وردائے از نور انحضر مطرز بنگار از سوی

کاتب حروف

عنبر

درصلہ این کتاب باین فقیر عنایت فرمودہ بعدہ این کتاب را ہر چہار یار آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم وحضرت غوث الثقلین رضی اللہ عنہ
وحضرت خواجہ بزرگ رضی اللہ عنہ وجمیع اولیا کہ درآن محفل حاضر بودند نوبت بہ نوبت بدیدند ومقبول خویش گردانیدند واین فقیر را بہ
قبولیتش بشارت دادند بعد از آن این دعاگوے را افاقت روے داد دیدم از مقام خوابگاہ • بوے عطر وعنبر وغیرہ مے آید وآن مقام
معطریات ان لربکم فی ایام دھرکم معطرات خیلے مسرور گشتم دو دوگانہ شکر حق بجا آوردم شروع این کتاب نیز باشارت
باطن حضرت غوث الثقلین وحضرت خواجہ بزرگ قدس اللہ سرہما شدہ بود وچون اجساد افراد انسانیہ کہ حامل علوم واسرار این
کتاب می توانند شد از عناصر اربعہ وروح امتزاج یافتہ بودند بنابران این کتاب را بر مقدمہ وچہار اقتباس مرتب گردانیدم مقدمہ
در ذکر حقیقت خلافۃ الٰہی وبیان چہار پیر وچہاردہ خانوادہ اصل ودیگر خانوادہ ہاے فرع وبیان رجال اللہ غوث وقطب وغیرہ
ومنشاء مشرب صوفیہ اہل صفاء ومرتبہ ولایت مقید ومطلق **اقتباس اوّل** در ذکر مجملے از احوال فرخندہ مال سید المرسلین
حبیب رب العالمین حضرت رسالت پناہ محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم وخلفاء الراشدین وائمہ معصومین رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین
واین اقتباس مشتملبر سہ نور است **نور اوّل** در ذکر حضرت رسالت پناہ محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم **نور دویم** در ذکر خلفاء الراشدین
رضوان اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین **نور سیوم** در ذکر ائمہ معصومین رضی اللہ عنہم اجمعین ودرین نور ذکر مجمل از احوال حضرت غوث الثقلین پیر
سید محی الدین ابو محمد عبد القادر جیلانی رضی اللہ عنہ بواسطہ آنکہ آنحضرت بسبب کمال نسبت صوری ومعنوی باذوات حضرت رسالت
پناہ صلے اللہ علیہ وسلم وعلی مرتضے رضی اللہ عنہ وائمہ معصومین امام سیزدہم گفتہ اند آلحق وے قدس سرہ امام سیزدہم است ولایق
ہمین بود کہ ذکر وے رضی اللہ عنہ در احوال ائمہ کردہ آید کما لایخفے علے من لہ ادنے بصیرۃ من اللہ تعالیٰ فہم من فہم **اقتباس دویم**
در ذکر مجملے از احوال حضرت خواجہ امام حسن بصری وحضرت عبد الواحد بن زید وحضرت فضیل بن عیاض وحضرت خواجہ سلطان
ابراہیم ادہم وحضرت خواجہ خدیفۃ المرعشی وحضرت خواجہ ہبیرۃ البصری وحضرت خواجہ علو ممشاد دینوری وحضرت خواجہ اسحاق
چشتی وحضرت خواجہ ابو احمد ابدال چشتی وحضرت خواجہ ابو محمد چشتی وحضرت خواجہ ناصر الدین ابو یوسف چشتی وحضرت خواجہ
قطب الدین مودود چشتی وحضرت خواجہ حاجی شریف زندنی وحضرت خواجہ عثمان ہارونی واین اقتباس **ایضاً** مشتملبر سہ
نور است **نور اوّل** در ذکر مجملے از احوال خیر مال حضرت خواجہ امام حسن بصری وحضرت عبد الواحد ابن زید وحضرت فضیل
ابن عیاض وحضرت سلطان ابراہیم ادہم وحضرت خدیفۃ المرعشی **نور دویم** در ذکر مجملے از احوال حضرت ہبیرۃ البصری و
حضرت خواجہ علو ممشاد دینوری وحضرت خواجہ ابو اسحاق چشتی وحضرت خواجہ ابو احمد ابدال چشتی وحضرت خواجہ ابو محمد چشتی قدس اللہ
اسرارہم **نور سیوم** در ذکر مجملے از احوال حضرت خواجہ ناصر الدین ابو یوسف چشتی وحضرت خواجہ قطب الدین مودود چشتی
وحضرت خواجہ حاجی شریف زندنی وحضرت خواجہ عثمان ہارونی قدس اللہ اسرارہم **اقتباس سیوم** در ذکر مجملے از احوال
حضرت خواجہ معین الدین حسن سنجری وحضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوشی وحضرت شیخ فرید الدین شـ ... حضرت
سلطان علاء الدین علی احمد صابر وحضرت شاہ شمس الدین ترک پانی پتی وحضرت شاہ جلال پانی پتی وحـ ... مخدوم شیخ احمد
عبد الحق ردولوی وحضرت شیخ عارف بن شیخ احمد عبد الحق وحضرت شیخ محمد بن شیخ عارف احمد عبد الحق ... تباس نیز مشتملبر
سہ نور است **نور اوّل** در ذکر مجملے از احوال فیض اشتمال حضرت خواجہ معین الدین حسن سنجری وحضرت ... ب الدین

بختیار اوشی و حضرت شیخ فریدالدین گنجشکر مسعود اجودهنی **نور دویم** در ذکر مجملے از احوال حضرت شیخ علاوالدین سلطان علی احمد صابر
و حضرت شاہ شمس الدین ترک پانی پتی و حضرت شیخ جلال الحق والدین پانی پتی **نور سیوم** در ذکر مجملے از احوال حضرت شیخ احمد عبدالحق
ردولوی و فرزندارجمند وے شیخ عارف بن شیخ احمد عبدالحق و نبیرہ وے شیخ محمد بن شیخ عارف احمد عبدالحق **اقتباس چہارم**
در ذکر مجملے از احوال حضرت قطب العالم بندگی شیخ عبدالقدوس گنگوہی الحنفی و حضرت شیخ جلال الملۃ والدین تھانیسری و حضرت
نظام الحق والدین تھانیسری البلخی و بندگی شیخ ابوسعید گنگوہی و بندگی شیخ محمد صادق گنگوہی و بندگی شیخ محمد داؤد بن شیخ محمد
بن صادق بن شیخ فتح اللہ گنگوہی و بندگی شیخ سوندھا بن شیخ عبدالمومن سفیدونی و بندگی شیخ الہ بخش براسوی جدپدری
کاتب الحروف و بندگی شیخ محمد علی ابن شیخ الہ بخش براسوی پدر عالی قدر این محرر سطور قدس اللہ اسرارہم و این اقتباس ایضاً
مشتملبر سہ نور است **نور اول** در ذکر مجملے از احوال فیض مآل حضرت قطب العالم بندگی شیخ عبدالقدوس گنگوہی الحنفی و حضرت
جلال الملۃ والدین تھانیسری و حضرت شیخ نظام الحق والدین تھانیسری البلخی قدس اللہ اسرارہم **نور دویم** در ذکر مجملے از احوال
بندگی شیخ ابوسعید گنگوہی و بندگی شیخ محمد صادق گنگوہی بن شیخ فتح اللہ و بندگی شیخ داؤد بن شیخ محمد صادق گنگوہی و حضرت مرشدے
مخدومے بندگی شیخ سوندھا ابن شیخ عبدالمومن سفیدونی قدس اللہ اسرارہم **نور سیوم** در ذکر مجملے از احوال بندگی شیخ الہ بخش براسوی
جدپدری کاتب الحروف و بندگی شیخ محمد علی ابن الہ بخش پدر عالی قدر این محرر سطور قدس اللہ سرہما و چون این کتاب مقتبس
بود از کتب معتبرہ متداولہ متقدمان و متاخران بقوت انوار و فکر و فراست باطن وے را اقتباس الانوار نام نہادہ شد و تفصیل
کتابہا کہ ماخذ این کتاب اند اینست مرآۃ الاسرار سیر الاقطاب سیر الاولیا بحر المعانی شواہد النبوت روضۃ الشہدا روضۃ الصفاء
روضۃ الاحباب حبیب السیر لطائف اشرفی مکتوبات شاہ اشرف جہانگیری نفحات تحفۃ الراغبین تحفۃ القادریہ تکملہ غوث الصمدانی
کتاب عروۃ الوثقے و چہل مجلس شیخ علاوالدین سمنانی و سبع سنابل کشف المحجوب سیر العارفین اخبار الاخیار رونق المجالس ترجمہ حکایات
الصالحین اسرار السالکین طبقات حسامیہ جامع السلاسل ملفوظ حوض شمسی شرح دیوان امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ جوامع الکلم
ملفوظ سید محمد گیسودراز فتوحات مکی فصوص الحکم تذکرۃ الاولیا انوار العیون مکتوبات حضرت قطب العالم شیخ عبدالقدوس حنفی لطائف
قدوسی وغیرہ این خاکسار ازین کتب انتخاب نمودہ درین کتاب نقل میکند یا آنچہ از ثقات عدول و پیران محول استماع دارد ذکرے نماید
امیدوار است کہ حق سبحانہ و تعالی از سبب امداد فیض باطن پیران چشتیہ و قادریہ از سہو و خطا نگاہ دارد و فیض خاص بر این بیچارہ و قبول تمام
باین کتاب عطا فرماید و مسئول از علما و مشائخ با انصاف نہ درویشان بہ تکلف و اعتساف آنکہ اگر جائے درین کتاب بطریق سہو و نسیان خطائے
واقع شدہ باشد اصلاح نمایند ان اللہ ہو غافر الذنوب والخطایا و ہو حسبی و نعم الوکیل **اکنون** بیان مقدمہ را گوش باید داشت باید دانست کہ کمال انسانی منحصر در اتباع
حبیب خدا حضرت محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم و خلفاء الراشدین و ائمہ معصومین و اولیاء متقدمین و متاخرین است و متابعت حضرت
رسالت پناہ علیہ الصلوۃ والسلام بر دو گونہ است ظاہر و باطن ظاہر متابعت مرتبہ نبوۃ و باطن متابعت مرتبہ ولایت در اصطلاح صوفیہ
ناجیہ نبوۃ آنست کہ حضرت رسالت پناہ علیہ الصلوۃ والسلام بواسطہ جبرئیل علیہ السلام فیض احکام شرایع از آن عالم مے گرفت و بخلق
میرساند و مرتبہ ولایت آنکہ در مقام لی مع اللہ بے واسطہ جبرئیل فیض اسرار توحید از حضرت حق سبحانہ اخذ مے نمود الولایۃ افضل من النبوۃ
ازین مقام است پس جماعتے کثیر در متابعت ظاہر آن سرور صلے اللہ علیہ وسلم ماندند و فرقہ قلیل از دستگیری یہدی اللہ من یشاء

باسرار ولایت بهره مند گشته و در متابعت آنحضرت صلے الله علیه وسلم پرداختند ایشانرا ارباب باطن گویند و فرقه اوّل را ارباب ظاهر و مدار ارباب ظاهر بر اجماع و دلایل و قیاس است و مدار ارباب باطن بر نصوص و اجازة و احساس و متابعت فرقه صوفیه صورةً و معنًی مبین متابعت حضرت رسالت پناه است صلے الله علیه وسلم پس بر طالب سلوک لازم است که احوال و اقوال و عقاید صوفیه کما حقه بداند و قدم به قدم ایشان براه صراط مستقیم مسلوک نماید و طریق صراط مستقیم حضرت شیخ محی الدین ابن عربی در فتوحات مکی مفصل ذکر کرده است و همان قسم بے کم و زیاده حضرت شیخ علاء الدوله سمنانی در کتاب عروة الوثقی فی باب ششم نیز بوجه احسن ذکر نموده **الغرض** در این مقدم که عقاید راه سلوک است میان این دو بزرگ هیچ اختلافے نیست چرا که طریق انبیا و اولیا بر این نهج بوده و لیکن آنجا که شیخ محی الدین حق را وجود مطلق گفته است حضرت شیخ علاء الدوله در آن سخن اوّل حال نزاع نموده بود چنانچه صاحب مرآة الاسرار از لطائف اشرفی و نفحات نقل میکند که میان این دو بزرگ در حقیقت توحید خلاف نیست نزاع لفظی بود نه معنوی زیرا که وجود را سه اعتبار است یکے اعتبار وے بشرط شی که وجود مقید است دوم بشرط لا شے که وجود عام است سیوم لابشرط شی که وجود مطلق است آنکه شیخ محی الدین ابن عربی حق سبحانه را وجود مطلق گفته بمعنے اخیر است و شیخ علاء الدوله آنرا بر وجود عام حمل کرده و در نفی و انکار آن مبالغه نموده باوجود آنکه باطلاق وجود ذات بمعنی اخیر خود اشارت کرده چنانچه در بعضے رسایل او موجود است و حضرت میر سید اشرف جهانگیر سمنانی که معاصر و محرم راز شیخ علاء الدوله بود در لطائف اشرفی چنین میفرماید که زبده عقاید اصحاب تصوف و عمده قواعد ارباب تصرف مسله وحدة وجود است و اندک نزاعے که در این مسله میان حضرت شیخ عبد الرزاق کاشی و حضرت شیخ علاء الدوله سمنانی افتاد بنابر مصلحتے بوده است و این نزاع و گفتگوے در اوایل حال بود چون در صحبتهاے آخرین بملازمت ایشان مشرف شدم روزے با جماعه از اکابر نشسته بودند که درویشے در مجلس حضرت شیخ علاء الدوله در آمد و پرسید که حضرت شیخ ابن عربی که حق را وجود مطلق گفته در قیامت باین سبب معاتب گردد یا نے فرمود من این نوع سخنان را قطعًا نمیخواهم که بر زبان رانم ایشان نیز نگفتندے که سخن مشکل گفتن روا نیست اما چون گفته شد با تمام تاویل می باید کرد تا درویشان را شبه در باطن نیفتد و نیز در حق بزرگان بے اعتقاد نشوند ظاهرا شیخ محی الدین عربی از این سخن خواسته که وحدت را در کثرت ثابت کند وجود مطلق گفته تا معراج دویم را بیان تواند کرد که معراج دو است یکے آنکه كان الله ولم يكن معه شيء و در یافتن این آسانست و دویم آنکه **وهو الآن كما كان** و شرح این مشکلتر است او خواست که ثابت کند کثرت مخلوقات در وحدت وهیچ زیاده نکند بر وجود مطلق در خاطر او افتاده است چون یک شق او بدین معنے راست بوده است و یرا خوش آمده است و از شق دیگر که نقصان لازم مے آید غافل مانده چون قصد وے اثبات وحدانیت بوده حق تعالی از و عفو کرده باشد چون مراد او کمال حق بوده است اهل نجات خواهد بود و مصیب از این وهم وے گردید که حضرت مولانا عبد الغفور از خدمت شاه علی فراهی که از اصحاب کبار شیخ علاء الدوله بود به نقل صحیح چنین روایت نموده که حضرت شیخ علاء الدوله در آخر حیات می فرمود که هر گونه طفلی که نسبت بجالل حضرت شیخ محی الملة والدین قدس سره ظاهر گردانیده ام بالاخره از قصور فهم خود دانسته از آن نوع اعتقاد انحراف واجب دیده ام اکنون از روے بصیرة و دانائی بهر موضعے که سخن از رقم قلم من به نظر شعور تو رسد از صفحات صحایف و اوراق اجزاے حک فرمائی و هم صاحب مرآة الاسرار میفرماید که به نقل متواتر مشهور است که حضرت سید جلال البخاری المعروف به مخدوم جهانیان در ابتداے سلوک فصوص الحکم را مطالعه نموده فرمود که این کتاب نخواند مگر زندیق باشد و بعد از انتهاء سلوک چون فصوص را دیده گفت این نسخه نخواند مگر کسے که صدیق باشد یقین که در نهایت کار اختلاف از میان ایشان در این طایفه بر خیزد

وآن علم کہ حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم حضرت شاہ علی مرتضے را تلقین فرمودہ بود بطریق سلسلہ الآن در این قوم معمول است وحقیقت آن
در نہایت سلوک منکشف میشود واختلاف در اخلاص گنجایش ندارد آمدیم بر سر سخن اول طریق صراط مستقیم حضرت شیخ علاء الدولہ سمنانی در
کتاب عروۃ فی باب ششم در فصل اول وے ذکر کردہ است پس آنجا میفرماید ولیکن فقیر حقیر مقصد میگیر وفصل اول از باب ششم
دربیان صراط مستقیم واطلاع من بر آن از میان راہہاے مختلفہ وبیان فرقہ ناجیہ از میان ہر فرقہ وممکن نیست ہیچکس را کہ بشناسد آن
فرقہ ناجیہ را کہ بر صراط مستقیم است تا اول وآخر حال راندانند بدانکہ از کوچکے تا بزرگے جویندہ صراط مستقیم بودم بعد از انکہ از مکتب بیرون
آمدم پانزدہ سالہ بودم وآرزوے جست وجوے مقصد حقیقی در دل داشتم وچون بیست وچہار سالہ شدم اموال واملاک را تقسیم نمودہ وحق
زن وفرزند نیز ادا کردہ تحصیل علوم عبادتے کردم وپیش ازین از علوم عقلی ونقلی چیزے آموختہ بودم الغرض بعد از تحصیل علوم عبادتے امر
سلوک بروفق کتاب قوت القلوب کہ تصنیف شیخ ابو طالب مکی است برخود مقرر کردم درانیحالہ شیطان بوسوسہ در آمد وانواع مقدمات
پیش آورد ہمہ را از قوت الہام رد کردم دیگر بار باز شیطان آمد وگفت انبیا کہ از صد وبیست وچہار ہزار بیشتر بودہ اند چہ دانستی کہ کدام یک
بمتابعت بہتر اند چون شریعت ہر یک مختلف بود دیگر در ریاضت ومجاہدہ بعضے زدم تا جواب از باطن می نماید ودر معرفت بکشاید ناگاہ
ہاتف غیب ندا در داد کہ التفات مکن بوسوسہ شیطان وکید او یقین دان کہ طریق انبیا منحصر است بر ہفت کس از اینان کہ اولو العزم
بودہ اند یکے آدم دوم نوح سیوم ابراہیم چہارم موسے پنجم داؤد ششم عیسے ہفتم محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم وہر یکے دعوت میکردند امت
خود را بروفق شریعتے کہ در آن زمان بود بہ حکم الہی اکنون بر تو باد کہ متابعت کنی کسے را کہ سیاست او سہل باشد وطہارۃ او تمام تر وزیباتر و
عبادت او کاملتر واندک تر وثواب آن زیادہ تر تفحص در استکشاف احوال ہر امتے از امتان گذشتہ کردم تا رسیدم باین امت وسط کہ خیر
امت خوانده ایشانرا حق تعالی پس نفس مطیع شد وایمان شہودے از روے مشاہدہ بیاورد دم دیگر بار باز شیطان وسوسہ ظاہر کرد کہ حضرت
محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم فرمود ستفترق امتی علی ثلثۃ وسبعین فرقۃ فالناجیۃ منہا واحدۃ والباقون فی النار اکنون اینحدیث
صحیح است وہر یکے ازین ہفتاد ودو فرقہ دعوی میکنند کہ فرقہ ناجیہ مائیم چہ میدانی کہ حق بر طرف کدام است تا طاعت وعبادت بروفق
آن طائفہ بجا آوری وبنیاد وے بر آن نہادہ باشی کہ معتبرین در عقل ونقل باشد دیگر بارہ نفس بالیستاد وتضرع کرد بحضرت حق تا قدم صدق بر
متابعت حق واقع اند ارزانی فرماید آن وقت از عنایت غیبی بالہام روے نمود باین معنی در کشود کہ امت این خیر الانبیا باوجود تفرقہ منحصر اند ہر ہفت
گروہ جبریہ وقدریہ ومعطلہ ومشبہ وخارجی ورافضی واہل سنت وجماعت پس متابعت کن ہر فرقہ را کہ محترز اند از غلو وتقصیر چون تفحص کردم ہمہ
اہل مذہب را غلو کنندہ یافتم آنا بہ نسبت دیگران این چہار امام اہل سنت وجماعت را دیدم کہ بر متابعت حضرت محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم و
اصحاب کرام او میروند وہر حجتے کہ داشتند ہمہ موافق دیدم بہ نقل وعقل در نفی این شش گروہ سابق اما ایشان را نیز دیدم کہ عیب یکدیگرے گفتند و
تشنیع مے کردند بر مذہب امام دیگر چنانچہ حنفی تشنیع شافعی می کرد وہمچنین شافعی تشنیع میکرد بر حنفی چون نگاہ کردم ہمہ در متحقق بودند در سخن خود
اما تابعان ایشانرا متعصب یافتم چون این ہر چہار امام را کہ موافق آیات واحادیث می یافتم اتباع ایشان را مائل شدہ بودم بہ جدال و
تعصب طبیعت من از ایشان نیز رمیدہ شد اما راہ ایشان از ہمہ راست تر ونزدیک تر یافتم وگفتم الوحدۃ خیر من جلیس السوء اما از حق تعالی
امید میداشتم کہ تنہا نمانم صبر کردہ داشتم بہ انتظار کہ حق تعالی از کرم لایزلی حجاب از آسمان دل بر داشت دیدم در عالم غیب بطریق واقعہ گروہے
از اہل صفا کہ بوے محبت از ایشان بہ مشام جان می وزید ودل وجان بہ دیدار ایشان زندگی مے یافت سلام کردم وجواب دادند بہترین جوابے

و تعظیم کردند این فقیر را از روے کرم گفتم باز گوئید که شما کیستید که سیمای آثار صلحا از روے مبارک شما هویدا است گفتند ما بندگان خدائیم و رعایت
شه شرط که سیاست ۂ عبادۃ و طهارت است در صورت و معنی بجا می آوریم و متابعت دین محمدی و ملت حنفی وظیفه ما است فاما طریق و
مذهب ما آنست که احتراز کنیم از غلو و تقصیر و آنچه احتیاط در آن بیش باشد آن را مذهب سازیم و هیچکس را که مقر باشد به کلمه توحید کافر
نگوئیم تا ما دامیکه روے به قبله ما مے آرد و سوال کردم از امامان چهار یعنے ابوحنیفه و شافعی و مالک و حنبل ثنا گفتند بآن اقوال و اجتهاد ایشان و
شکر کردند به سعے جمیله آن بزرگان پس متعجب ماندم از حسن افعال و اقوال آن اهل کمال و تفتیش کردم از نام و نشان آن گروه می گفتند ما را صوفیه
می گویند و طبقه ما هفت نوع است یکے طبقه طالبان دویم طبقه مریدان سیوم طبقه سالکان چهارم طبقه سایران پنجم طبقه طایران
ششم طبقه واصلان هفتم قطب ارشاد که دل او بر دل محمد مصطفے است صلے الله علیه وسلم و او یکے میباشد در هر روزگار از زمان چنانکه قطب
ابدال نیز یکے می باشد و دل او بر دل اسرافیل است در علم نهان و قطب ارشاد وارث علم لدنی آنحضرت باشد صلے الله علیه وسلم در میان
خلایق و بس که صاحب لطیفه اخفی است تجلیات نبی اُمّی صلے الله علیه وسلّم و واصل کسے را گویند که قوی لطیفه روحی او مزکی گشته به لطیفه
خفی و طایر کسے را نام نهند که به لطیفه روحی رسیده باشد و سایر کسے را گویند که صاحب قوی مزکی به لطیفه سِری باشد و سالک کسے را گویند که صاحب
قوی مزکی لطیفه قلبی باشد یعنے هر یکے در آن عالم غیب ده هزار حجاب قطع کرده تا به لطیفه دیگر رسیده از آنکه از لطیفه قلبی تا به لطیفه اخفی هفتاد
هزار حجاب است و عدد این هفت طایفه سی صد و شصت نفر اند مثل ایام شمسی چون بیدار شدم مشتاق گشتم به وجود شریف ایشان و هیچکس
در عالم شهادۃ نمے نمود اگرچه صاحب خرقه بودند پس مطالعه کتب ایشان می کردم و چگونگی مجاهده و سلوک ایشان می خواندم و بعضے به عمل
می آوردم در باب جلوۃ و عزلت و حالات ایشان را پس انس تمام مرا بآن کتاب ها شده و میگفتم با خود خیر جلیس فی الزمان کتاب و شوق
زیادۃ شد به دیدن آن بزرگان و از حق می خواستم توفیق وصول به خدمت ایشان و استحقاق خدمت و صحبت آن حامیان دین متین
پس میسر شد در عالم شهادۃ مرا صحبت آن صوفیان اهل صفا و نا امید شد شیطان مکار از وسوسه کردن و دیگر بخت از القاے شکوک
و شبهات و خلاص شدم از تفرقه ظاهر و تردد باطن و روشن شد مرا صحت طریق تحقیق و ثابت شد نفس بر عبادۃ و بر طریق عادۃ و در فصل
دوم و سیوم ذکر ارادۃ و تلقین یافتن خود به خدمت حضرت شیخ نورالدین عبدالرحمن اسفرائنی و ریاضات و مجاهدات که در مدت سی سال
کرده و در این میان صد و بیست اربعین قدم به قدم صوفیه سیر سلوک نموده و تمام نموداز مغیبات و عالم انوار و مکاشفات خود تا انتهاے کار
مفصل موافق عقاید این طائفه بیان نموده است بجهة طول عبارۃ مختصر می گذارم پس ازین بیان معلوم شد که صراط مستقیم اتباع طریقه
شریفه صوفیه است خواه مطابقت بمذهب ابوحنیفه و مالک و شافعی و حنبل دارد خواه ندارد و صوفیه همه از متقدمان و متاخران تابع مذهب
و مشرب شیخ خود که صراط مستقیم است بوده اند چنانکه در جلد ثانی **تذکرۃ الاولیاء** مے آرد که خواجه حسن ابوالحسن حصری که از کمل خلفاے
صاحب مقامات و احوال خواجه شبلی بود به خدمت وے خلیفه وقت سوال کرد که چه مذهب داری گفت مذهب ابوحنیفه داشتم بعد از ان
به مذهب شافعی شدم اکنون خود به چیزے مشغولم که از هیچ مذهبم یاد نمی آید گفت آن چیست فرمود تصوف گفتند تصوف چه باشد فرمود
آنکه از هر دو جهان بدون او با هیچ چیز آرام نگیرد خواجه حافظ شیرازی ازین مقام خبر داده **بیت**

جنگ هفتاد و دو ملت همه را عذر بنه   چون ندیدند حقیقت ره افسانه زدند

الغرض جمیع اولیاء چهارده سلسله تابع صراط مستقیم که عبارۃ از تصوف است بوده اند و مذهب پیران خود داشته اند اگرچه صورۃً در معاملات

مذهب ابوحنیفه و شافعی وغیره میکردند امّا در عبادات و در عقاید و در امر صوری و معنوی قدم بقدم پیران خویش میرفتند و بخلاف مشرب پیران هرگز
بکسے اقتدا نداشتند حضرت سید اشرف جهانگیر سمنانی قدس الله سره که از کمل اولیاء خاندان چشت است، در **لطائف اشرفی** چنین
گفته **نظم** بدان کاندر جهان از روے تحقیق — گرفته هر یکے پاکیزه مذهب — همه اصحاب اهل وجد و عرفان — تفاخر میکنند باهم ز منصب
اگر دارند ذوق از مشرب ما — گذارند مذهب و گیرند مشرب — و چون حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین بداونی قدس سره و
دیگر پیران چشت ما قدس الله اسرارهم در معاملات اکثر اقتدا به مذهب امام ابوحنیفه کوفی داشتند و ایشان را منسوب بآن مذهب میکردند من
هم در آن مذهبم ولیکن آنان سماع که در مذهب حضرت امام ابوحنیفه حرام مطلق است آنرا موافق متابعت مشرب پیران خود می شنیدند و در
این باب علماء وقت بصلاح سلطان غیاث الدین تغلق شاه باسم حضرت سلطان المشائخ محضر کردند و در زمان حضرت قطب الاقطاب بختیار
اوشی نیز علماء بسیار غلو نموده بودند آخر ایشان بالاتفاق همین جواب دادند که متابعت مشرب پیران خود میکنیم و خلاف آن نمی توانیم کرد و همچنین
در باب زمین بوس مریدان شیخ ضیاء الدین برنی بخدمت حضرت سلطان المشائخ سوال کرده بود آنحضرت فرمود بخدمت پیر من حضرت
شیخ فرید الدین گنج شکر مسعود اجودهنی مریدان زمین بوس میکردند و ایشان موافق مشرب پیران خود منع نمی نمودند الحال من اگر مریدان خود
را ازین امر باز نمایم پس اعتراض بر فعل پیر خود کرده باشم و این ممکن نیست چنانکه میر سید محمد کرمانی مرید پاک اعتقاد سلطان المشائخ اینقدر را
مفصل در کتاب سیر الاولیا نوشته است و میر سید اشرف جهانگیر سمنانی که بدو واسطه ارادت و خلافت از حضرت سلطان المشائخ دارد قدس
سره عقاید صوفیه را در لطائف اشرفی و مکتوبات خود از فتوحات مکی و دیگر کتب معتبره این طائفه انتخاب کرده بر طریق واضح ذکر کرده که تمام مدار افعال و احوال
این طائفه بر متابعت پیران خود است و بحکم **الصوفی لا مذهب له** ایشان را مذهبی و مشربی نمی باشد الا مشرب پیران خود و چون
ثابت شد که صراط مستقیم اتباع افعال و احوال پیران خود است این سبب دیگر آمد مر جمع و تالیف این مختصر و بیان شمائل سنیه و خصائل مرضیه
پیران چشتیه این فقیر را به ترتیب شجره تا بربا لکان این سلسله شریفه روش و سیرت و مذهب و مشرب ایشان واضح کردد و باعث مر آنرا امر دیگر آید و
نیز حضرت شیخ فرید عطّار در جلد اول تذکرة الاولیا میفرماید که بعد از قرآن و احادیث بهترین سخنان سخن این طائفه یافتم و جمله سخن ایشان شرح قرآن
و احادیث دیدم پس خود را در این شغل در افگندم تا اگر از ایشان نیستم بارے خود را با ایشان تشبه کرده باشم **من تشبه بقوم فهو منه**
و هم وے گوید روزے پیش امام مجد الدین خوارزمی در آمدم او را دیدم میگریست گفتم خیر هست گفت زهے سپه سالاران که در این امت بوده اند به مشابه انبیا
علیهم السلام که **علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل** پس گفت از آن میگریم که دوش گفته بودم که خداوندا کار تو بعلت نیست مرا ازین قوم گردان
که قسمے دیگر طاقت ندارم این باعث دیگر بود مر تصنیف این مختصر را و سببے دیگر مر تالیفش را آنست که چون طالب صادق احوال مشائخ ربانی بشرائط
مطالعه نماید از روح مقدس ایشان مددے بر آن شوریده روزگار برسد و کلمات ایشان مخنثان را مرد کنند و مردان را شیر مرد و شیر مردان را فرد و
فردان را عین درد گردانند از آن مقام خبر داده است کاشف اسرار شیخ فرید عطّار قدس سره کفر کافر را و دین دیندار را — ذرّهٔ درد دل عطّار را
و صاحب مرآة الاسرار گوید و شنیده در سلسله کمال این فقیر بجهت دریافت حالتے از احوال این طائفه چند سال بعین متواتر در ریاضت شاقه کشید اما از روے که داشت
۱۰۳۰ھ
جلوه گر نشد اتفاقاً بمطالعه آن ایام در هشت یک هزار و سی هجری بوقت سلطنت نورالدین محمد جهانگیر بادشاه کتاب تذکرة الاولیا به ترتیب و شرائط از آغاز تا
انجام حرف بحرف مطالعه نمود چون در ذکر معراج سلطان العارفین حضرت خواجه بایزید بسطامی رسید آن حالت را که همیشه تمنا می نمود بے تکلف
منکشف گشت یقین است اگر احوال گذشتگان مفید نبودے هرگز حق سبحانه تعالی قصص انبیاء سابق در قرآن بر رسول علیه السلام نه فرستادے

قال الله تعالی نحن نقص علیك من انبیاء الرسل مانثبت به فؤادك یعنی اے محمد قصہ گذشتگان باز میگویم

تادل تو بدان آرام گیرد و قوی گردد پس بنابر چندین بواعث از مدتے مرکوز خاطر این فقیر بود کہ احوال و اقوال حضرت رسالت پناه صلی الله
علیه وسلم و خلفاء الراشدین و ائمه معصومین و پیران چشت بترتیب شجرۂ چشتیه این کاتب حروف از کتب معتبره انتخاب نموده کتابے نویسد تا
مریدان این سلسله شریفه مشرب پیران خویش که صراط مستقیم همانست معلوم نموده باتباعش شتابند پس تالیف این مختصر را از ابتدائے
جمادی الاول به تاریخ هفتم دے سنه یک هزار و یک صد و سی و دو هجری در دار الخلافه حضرت دهلی پشت قدم رسول شروع کرده و در جمع دے
سعے و کوشش بسیار بکار برده در چهار ماه کم و بیش روز جمعه بتاریخ پنجم ماه رمضان المبارک سنه مذکور بفضل حق و امداد و اعانت پیران چشتیه
و قادریه همانجا باتمام رسید **حالا آمدیم** بر سر مقصود مقدمه پس باید دانست هر جا که درین کتاب لفظ خواجه بزرگ واقع شود مراد از آن حضرت خواجه
معین الدین چشتی اند قدس سره و هر جا که لفظ غوث اعظم واقع شود مراد از آن حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی هستند و هر جا که گنج شکر
واقع شود مراد از آن حضرت فرید الدین مسعود اجودهنی اند و هر جا که سلطان المشائخ واقع شود مراد از آن حضرت شیخ نظام الدین بداونی اند
و هر جا که لفظ قطب العالم علی الاطلاق واقع شود مراد از آن بندگی شیخ عبد القدوس گنگوهی الحنفی اند و هر جا که حضرت ایشان واقع
شود مراد از آن بندگی شیخ نظام الدین تهانیسری البلخی اند و هر جا که حضرت مرشدے مخدومے واقع شود مراد از آن بندگی شیخ سوندها سفیدونی
اند قدس الله اسرارهم **اے عزیز در باب خرقه خلافت و فقر** جمیع ارباب تصوف متفق اند چنانچه حضرت سلطان المشائخ نظام الدین اولیاے
در راحت القلوب و سیر الاولیاء از خواجگان قدس الله اسرارهم روایت کرده است که رسول صلی الله علیه وسلم در شب معراج خرقه از حضرت
رب العزت یافته بود چون از معراج باز آمد آن خرقه را بموجب فرمان الهی به حضرت علی کرم الله وجهه عطا فرمود و آن خرقه کلیم سیاه بود
و از حضرت علی مرتضی منتقل شده واسطه بواسطه به پیران چشت رسید قدس الله اسرارهم اینجا خرقه چشتی نام یافت آخر آن خرقه به حضرت
سلطان المشائخ رسید و وے قدس سره آن را همراه خود در گور برد به هیچ کس عطا نه فرمود و یاران کمل خود را در خلافه خرقه صحبت خویش
بداد و همچنین است در فوائد الفواد و غیره و حضرت علی کرم الله وجهه را چهار خلیفه بودند که ایشان را چهار پیر گویند **اول** امام حسن دوم
امام حسین سیوم خواجه کمیل زیاد چهارم خواجه امام حسن بصری رضی الله عنهم که از صحبت امام حسن و کمیل بن زیاد نیز تربیت و فیض
یافته است و خواجه حسن بصری بسبب نظر قبول اسد الله الغالب مقتداے مشایخ گردید که اکثر سلاسل از وسیله او به حضرت مرتضی علی کرم الله وجهه
مے پیوندند چنانچه ذکر چهارده خانواده اصل و دیگر خانواده ها و فروع مجمل نوشته مے آید **اول** خانواده زیدیان منسوب اند به خواجه عبد الواحد بن زید
و خواجه مذکور مرید و خلیفه حضرت خواجه امام حسن بصری بود و از خدمت حضرت خواجه کمیل بن زیاد نیز تربیت و خرقه خلافت یافته بود و بعد از سیر سلوک
بر مسند ارشاد و هدایت نشست پنج کس از ابناء عبد الله ابن عوف آمده مرید او شدند از غایت اخلاص نسبت پدر و جد و شهر خود را محو کرده
زیدیان گویانیدند از آن وقت این خانواده شایع گشت و زیدیان همیشه در بیابان خلوة داشتند و از کمال مجاهده بعد از سه چهار روز با میوه
یا گیاه جنگلی افطار می کردند در شهر و قریه نمی رفتند و هیچ جاندار را نمی کشتند و فتوح نمی گرفتند چون وقت حضرت خواجه عبد الواحد زید آخر
رسید خرقه که از حضرت خواجه امام حسن بصری رضی الله عنه یافته بود به خواجه فضیل عیاض داد و خرقه حضرت خواجه کمیل زیاد را ابا یعقوب
السوسی عطا فرمود و هر دو سلسله از آن دو بزرگ جاری گشتند **دویم** خانواده عیاضیان می پیوندند به خواجه فضیل ابن عیاض و او خلیفه
حضرت خواجه عبد الواحد بن زید بود و از اکثر مشایخ وقت فیض ربوده در معاملات ترک و تجرید و تربیت مریدان شانے عظیم داشت هر که

سنه تالیف کتاب
سنه ۱۱۳۲ هجری

راحت القلوب
سیر الاولیاء

هر که بجهت ارادت و می آورد نسبت اجداد و شهر بر طرف کرده خود را منسوب به وے میساخت خانواده مذکور از آنوقت ظاهر گشت عیاضیان همیشه مسافر و تنها
و مجرد میبودند زن و خانه نمی کردند و جامه نمے پوشیدند جامه افتاده را نمازے کرده با خرقه وصل مینمودند و از هیچکس سوال نبود امید استغنا هرچه
از غیب بے طلب میرسید خرج میکردند و الا فاقه مے کشیدند و اکثر طعام با مهمان میخوردند و آمیزش با خلق نداشتند و به نماز شب را زنده میداشتند
و اکثر حال پا برهنه مے ماندند و اگر کسے محبت ایشان اختیار کردے از اهل و عیال مجرد شدے و زن و فرزند را به خدا سپردے و هر چه در ملک
او بودے به فقرا و مساکین میدادے و خود فقر و فاقه اختیار کردے و روے به حق آوردے و از غیر ماسوے الله دل به چیزے نه بستے آنگاه مرید
ایشان شدے سیوم خانواده ادهمیان منسوب گشتند به حضرت خواجه ابراهیم ادهم و خواجه ابراهیم ادهم را خرقه خلافت از سه بزرگ رسیده
اوّل سبب ترک از خضر علیه السلام شد و مدتها با خضر صحبت داشت و از دست وے خرقه پوشیده بعد از آن به خدمت خواجه فضیل عیاض
رسید از وے نیز تربیت و خرقه خلافت یافت بعد از آن سیر سلوک به خدمت حضرت امام محمد باقر تمام نمود و بدولت خلافه حضرت امام فایز گشت
کار او به نهایت مرتبه رسید و عالمے به خدمت وے هدایت یافت و هر که در حلقه ارادت او در آمد نسبت پدر و شهر را گذاشته منسوب بدو گشت
از آنوقت خانواده مذکور منتشر شد و ادهمیان مجرد و مسافر باشند و ذکر جلی بسیار گویند و هر چیزے سوال از غیب برسد بخورند و آمیزش با اهل دنیا
نمی کنند و با ریاضت و مجاهده می پویند و یک شجره ادهمیان به واسطه امام محمد باقر به حضرت امام حسین بن علی منتهی میشود و شجره دویم ایشان
بواسطه خواجه فضیل عیاض به خواجه امام حسن بصری میرسد چهارم خانواده هبیریان منسوب گشتند به خواجه هبیرة البصری خواجه مذکور مرید و خلیفه
حضرت خواجه حذیفة المرعشی بود و وے مرید و خلیفه حضرت خواجه ابراهیم ادهم است آخره و حضرت خواجه هبیرة البصری را قبول عظیم بود در
ارشاد مریدان و هر که به خدمت وے ارادت آورد نسبت اجداد و شهر را محو ساخته هبیری میگویانید از آنوقت این خانواده آشکارا گشت هبیریان
در شهر و قریه مسکن نمی کردند و شب و روز با وضو در بیابان مجرد میبودند و نماز با حضور دل می کردند با خلق آمیزش نه داشتند و فتوح نمیگرفتند
بعد از سه چهار روز با میوه یا گیاه جنگلی افطار میکردند و همیشه پاسبان دل میبودند پنجم خانواده چشتیان می پیوندند به خواجه ممشاد علو دینوری و وے
مرید و خلیفه حضرت خواجه هبیرة البصری بود و وے خلیفه حضرت خواجه حذیفه مرعشی و وے مرید و خلیفه حضرت خواجه ابراهیم ادهم است هر نعمتے
و امانتے که از خدمت حضرت خضر علیه السلام و از خدمت حضرت امام محمد باقر بن امام زین العابدین بن امام حسین و از خدمت خواجه
حضرت فضیل عیاض رسیده بود در آخر حیات همه را به خواجه حذیفه مرعشی ایثار فرمود از وے تا حال آن امانت بطریق سلک صحیح در این
فرقه معمول است الغرض مبداے چشتیان از خواجه ابو اسحاق است وے قدس سره از ملک شام به نیت ارادت در بغداد به خدمت
حضرت خواجه ممشاد علو دینوری رسید حضرت خواجه پرسید چه نام داری گفت ابو اسحاق شامی حضرت خواجه فرمود از امروز شما را چشتی خوانند
شما خواجه چشت باشید اسلام چشت از شما خواهد شد و هر که به شما پیوندد او را نیز تا قیام قیامت چشتی خوانند پس ابو اسحاق را مرید کرد و تربیت
فرمود و بعد از آن خرقه خلافت داد و در چشت فرستاد حضرت خواجه ابو احمد چشتی که رئیس و اشراف چشت بود مرید حضرت خواجه ابو اسحاق
چشتی شد تمام خلایق آن دیار روے به حضرت خواجه آورد حضرت خواجه در تربیت مریدان مشغول گشت شانے عظیم و نفسے قوی داشت ابدال
وش میگذرانید چون وقت حضرت خواجه بآخر رسید خرقه خلافه به خواجه ابو احمد ابدال داد و جانشین خود گردانید و از وے به خواجه ابو محمد چشتی
رسید و از وے به حضرت خواجه ابو یوسف چشتی و از وے به حضرت خواجه قطب الدین مودود چشتی قدس الله سرارهم این پنج تن در چشت بودند
همچنان از خلفاے ایشان پنج تن در ملک هند هستند اوّل حضرت خواجه معین الدین چشتی دویم حضرت خواجه قطب الدین چشتی سیوم حضرت خواجه

فرید الدین چشتی چهارم حضرت خواجه نظام الدین چشتی پنجم حضرت خواجه نصیر الدین چشتی قدس الله اسرارهم شجره هر که با یکے ازاین پنجتن رسید
بر آن پنجتنی برسد ادرا چشتی خوانند از آن پنجتن مذکور خانواده مذکور ظاهر گشت هر همه صاحب ریاضت و مجاهده و صاحب سماع و ذوق بودند و اہل
سماع را دوست میداشتند و عرس پیران میکردند و فقرا را برتر از اغنیاے جاے میدادند و در شهر و قریه مسکن داشتند و با هر فرقه به تواضع
پیش می آمدند و در تربیت مریدان نفسے قوی و شانے عظیم و بزرگ میداشتند چنانچه در انیس الارواح حضرت خواجه معین الدین نوشته که در
خانواده ما یک شبانروز مجاهده است بیشتر ذوق و مشاهده و در لطائف اشرفی مینویسد هر که دعوے هواداری ولاف ارادت و دوستداری خاندان
قدیم و دودمان کریم اہل چشت کند باید که در وے دو صفت باشد یکے ترک و اختیار دوم عشق و انکسار و هر که این دو صفت نباشد او را حظے از
مذهب چشتیان و نصیبے از مشرب بهشتیان نبود و هم در لطایف اشرفی مے آرد که چشت دو اند یکے شهر است در ملک خراسان به نواحی
هرات واقع شده دوم چشت قریه ایست در هندوستان میان ملتان و اُوچ و خواجگان ما از چشت خراسان بودند **ششم** خانواده
عجمیان می پیوندند به حضرت خواجه حبیب عجمی و حضرت خواجه مذکور مرید و خلیفه عظیم القدر حضرت خواجه امام حسن بصری بود صاحب مقامات ترک و تجرید
و در استجابت دعا نظیر نداشت سر حلقه اکثر مشایخ بود هر که بوے ارادت آورد از جمیع نسبتها بر آمده خود را منسوب بدو ساخت از آن وقت خانواده
مذکور ظاهر گشت عجمیان اکثر در کوهسار سکونت داشتند و مجرد و منفرد بودند و فتوح قبول نه کردند و جامه مقدار ستر عورت نگاه میداشتند بعد
از هفتم روز بیک خرما و یا سه خرما افطار میکردند و وحوش و طیور با ایشان الفت میگرفتند **هفتم** خانواده طیفوریان می پیوندند به سلطان
العارفین حضرت خواجه بایزید بسطامی نام وے طیفور است در تذکرة الاولیا مینویسد که او صد و سیزده مشائخ را دریافته و مدة دوازده سال خدمت حضرت
امام جعفر صادق کرده از آن حضرت خلافت یافت و میر سید شریف جرجانی و دیگر ارباب سیر برانند که بایزید را ظاهر صحبت با حضرت
امام جعفر صادق نبود و در باطن بحسب روحانیة آنحضرت تربیت یافته هر دو حال مقبول است در لطائف اشرفی نویسد که از حضرت
خواجه حبیب عجمی نیز خرقه خلافت یافته است **الغرض** او مقتداے قوم بود همتے بلند و شانے عظیم داشت حضرت شیخ ابوسعید ابوالخیر مے گویند
که هژده هزار عالم از بایزید پر مے بینم و بایزید در میان نه یعنے آنچه بایزید است در حق محو است منقول است که حضرت خواجه بایزید در ابتداے الله
بسیار گفتے وقت نزع نیز الله میگفت و جان به مشاهده تسلیم نموده بعد از دفن مادر علی که زن احمد خضرویه بود به زیارت او آمد گفت میدانید
خواجه بایزید که بوده است گفتند تو بهتر میدانی گفت شبے بطواف خانه کعبه بودم ساعتے بنشستم در واقع چنان بدیدم که مرا بر آسمان
برده اند و تا زیر عرش بدیدم و آنجا که زیر عرش است بیابانے دیدم کنار آن پدید نه بود و همه بیابان پر از گل و ریاحین بود و بر هر یک برگ
گلے نوشته ابویزید ولی الله **الغرض** چون بایزید سیر سلوک تمام نمود بر مسند ارشاد نشست شیخ مسعود و شیخ محمود و شیخ ابراهیم و شیخ احمد
هر چهار کس بشرف ارادت او مشرف شدند از غلبه صدق نسبت آبا و اجداد خود محو ساخته خود را منسوب بوے ساختند از آن وقت خانواده مذکور
آشکارا گشت **هشتم** خانواده کرخیان می پیوندند به حضرت خواجه معروف کرخی وے از قدماے مشائخ است کنیت وے ابو محفوظ نام پدر وے
فیروز است و بروایتے علی نام داشت مولی حضرت امام علی رضا بود و گویند وے بدست آنحضرت مسلمان شده و معروف سالهاے بسیار دربان
حجره خاص حضرت امام بود و از آن حضرت تربیت یافته از سبب کمال صدق و خدمت با خلاص کار او بجاے رسید که به شرف خلافت
حضرت امام فایض گشت و به موجب اجازتش در کرخ که موضع ایست از بغداد بر مسند ارشاد مریدان متمکن شد و حق تعالی او را مقتداء وقت
و پیشواے مشائخ گردانید که سلسله هفت خانواده بوسیله او به حضرت امام علی رضا رسیده به حضرت علی مرتضے کرم الله وجهه منتهی میشود

چنانچه نوشته آید و به روایتے حضرت خواجه داؤد طائی که مرید و خلیفه حضرت خواجه حبیب عجمی بود او نیز خرقه خلافت به خواجه معروف
کرخی داده است و جمیع مشائخ وقت طریق خواجه معروف کرخی مے پسندیدند و در تربیت مریدان نفسے کبرا داشت و وے را
مشرب صلح بود و به همین سبب چون وفات یافت از غایت تصور وحدة وجود خلق و تواضع که با هر فرقه داشت مردم هر ادیان
دعوے در و کردند جهودان و ترسایان و مومنان خادم گفت او فرموده است هر که جنازه مرا بردارد من از آن قوم باشم هیچ قوم نتوانستند
برداشت الا اهل اسلام پس برداشتند و نماز جنازه گذاردند و باز همانجا به خاک سپردند **الغرض** هر کس که به خدمت او ارادت
می آورد بسبب متابعت پیر او نیز خود را منسوب به موضع کرخ میساخت از آن وقت خانواده کرخیان پیدا شد کرخیان اکثر اوقات به
ترک و تجرید در خلوت باشند و تلاوت قرآن و ذکر بسیار کنند و از خوف الهی بسیارے گریند. و خود را از همه کهتر میدانند **نهم** خانواده سقطیان می‌پیوندند
به حضرت خواجه سری سقطی او مرید و خلیفه حضرت خواجه معروف کرخی بود معاملات ترک و تجرید و ریاضت و مجاهده و علم فنائے نظیر نداشت بعد از سیر سنت
در ارشاد مریدان مشغول گشت اول سه کس از ابنائے ملوک در حلقه ارادت او در آمد و از غایت اخلاص خود را منسوب به نسبت
پیر خود گردانیدند از آن وقت خانواده مذکور شایع گشت سقطیان صایم الدهر و قایم اللیل بودند و فتوح کسے قبول نمی کردند بعد
از سه روز از خلوت بیرون میشدند وقت شام از ده خانه دریوزه کرده با یاران افطار مے نمودند و **دهم** خانواده جنیدیان می
پیوندند به سید الطائفه حضرت خواجه جنید بغدادی او مرید و خلیفه حضرت خواجه سری سقطی است روزے سری سقطی را بزرگے
پرسید که از پیر هم مرید کامل میشو گفت آرے چنانچه از ما جنید **الغرض** کمالات او را از اینجا قیاس باید نمود او بالاتفاق مقتدائے و
پیشوائے مشایخ بود اکثر شاه بازان در سلک او منسلک گشته نسبت آبا و اجداد و شهر محو ساخته از کمال عشق خود را منسوب بدو کردند و حدیث
نبوی الشیخ فی قومه کالنبی فی امته گویا مخصوص در شان او وارد شده بود **المقصود** خانواده مذکور از آن وقت منتشر گشت جنیدیان
بر قدم توکل میرفتند و ریاضت و مجاهده بسیار می کشیدند و هر چه از غیب بے سبب خلق میرسید به آن افطار می نمودند **یازدهم** خانواده
گازرونیان می پیوندند به حضرت خواجه ابو اسحاق گازرونی حضرت خواجه مذکور امیر گازرون بود از آن حال بر آمده چون مرید خواجه ابو عبد الله
خفیف شد حضرت خواجه فرمود که هم ترا دنیا دادم و هم دین تو علم و طبل امیر از حقیقة هستی تصرف و ظهور و کمالات صوری و معنوی حضرت
ابو اسحاق در اکثر کتب مسطور است در این مختصر نگنجد **الغرض** او مرید و خلیفه ابو عبد الله خفیف است و او مرید خواجه محمد رویم و او مرید
سید الطائفه حضرت خواجه جنید بغدادی است الے آخره چون اکثر خلایق در ارادت خواجه ابو اسحاق در آمدند از کمال شوق خود را منسوب
بدو کردند از آن وقت خانواده مذکور پیدا گشت گازرونیان در میان خلق با حق مشغول باشند و اسماء اعظم و دعا بانت القدرت بسیار خوانند
دوازدهم خانواده طوسیان می پیوندند به شیخ علاء الدین طوسی او از اکابر طوس بود و شیخ نجم الدین کبری از اکابر فردوس میان یکدیگر
اخوت دینی بود با هم متفق شده به خدمت شیخ ابو النجیب سهروردی رسیدند گفتند که عمر سر آمده فاما کار بر نیامد شیخ فرمود ما هم باین داغ
مبتلائیم و تا آنکه دست بارادت یکے از دوستان خدائے ندهیم کشود این کار ممکن نیست هر سه کس به اتفاق به خدمت شیخ وجیه الدین
ابو حفص رسیدند شیخ بزرگوار شیخ علاء الدین و شیخ ابو النجیب را مرید کرد و تربیت فرمود و خرقه خلافت داده رخصت کرد که هر دو شما
به بلاد مسکن خود ها رفته خلق خدا را ارشاد بکنید و شیخ نجم الدین را حواله شیخ ابو النجیب کرد تا تربیت نماید ایشان به سهرورد رفتند و شیخ علاء الدین
به طوس رفته بر مسند ارشاد نشست جمیع مردم اقتدا بوے کردند هر که به حلقه ارادت او در آمد از غایت اخلاص خود را منسوب بدو کرد

ازآن وقت خانواده مذکور آشکارا گشت طوسیان و فردوسیان هردو یک روش داشتند و سماع مے کردند و مزامیر می شنیدند و رقص و تواجد میکردند و ذکر جلی درمیان ایشان بسیار بود و از هرجا چیزے میرسید میخوردند چون وچرا نمی کردند و هرکه در مجلس ایشان می آمد مومن و کافر فقیر و غنی را برابر قسمت میکردند مجاهده و ریاضت بسیار میداشتند سلسله طوسیان به ششم واسطه منتهی میشود به حضرت خواجه جنید بغدادی الی آخره **سیزدهم** خانواده سهروردیان می پیوندند به شیخ ضیاء الدین ابوالنجیب سهروردی وے مرید و خلیفه شیخ وجیه الدین ابوحفص بود و شیخ مذکور به چهارم واسطه به سید الطائفه حضرت خواجه جنید بغدادی می پیوندند و شیخ ابوالنجیب خرقه خلافت از شیخ احمد غزالی نیز داشت و شیخ احمد مذکور قدس سره به پنجم واسطه به سید الطائفه میرسد هردو حال مقبول است شیخ ابوالنجیب پیش از ارادت دو سال ریاضت کرده بود و بعد از ارادت و خلافت مدت سی سال ریاضت شاقه کشید و در این مدت خواب نکرد مردے عظیم القدر بود نفسے بابرکت داشت هرکه به خدمت وے می پیوست از عرش تا به فرش پیش چشمش مخفی نمی ماند چندین مشایخ که در سلک او منسلک گشتند در خانواده دیگر کم باشند و از کمال اخلاص همه مریدان او خود را منسوب بدو میساختند و خانواده مذکور شهرت یافت **چهاردهم** خانواده فردوسیان می پیوندند به شیخ نجم الدین کبرا وے از اکابر فردوس بوده باشاره شیخ وجیه الدین ابوحفص اراده به خدمت حضرت شیخ ابوالنجیب سهروردی آورد و از وے خرقه خلافت یافته حضرت شیخ فرمود که شما مشائخ فردوس هستید از آن روز خانواده فردوسیان پیدا شد و در نفحات مینویسد که شیخ عمار یاسر که از اعظم اصحاب شیخ ابوالنجیب سهروردی بوده به شیخ نجم الدین کبرا رسید و از وے تربیت یافته نوراً علی نور است و سلسله شیخ ابوالنجیب بششم واسطه به سید الطائفه حضرت سید جنید بغدادی می پیوندند **الغرض** فردوسیان و سهروردیان و طوسیان و گازرونیان این هرچهار خانواده میرسد به خانواده جنیدیان و جنیدیان میرسند به سقطیان و سقطیان میرسند به کرخیان و جمله مشائخ این هفت خانواده می پیوندند به خدمت حضرت امام علی موسی رضا رضی الله عنه و وے از پدر خود امام موسے کاظم و وے از پدر خود امام جعفر صادق رضی الله عنه و وے از پدر خود امام محمد باقر رضی الله عنه و وے از پدر خود امام زین العابدین و وے از پدر خود امام حسین بن علی کرم الله وجهه الی آخره و در معدن المعانی سلسله فردوسیان بر این طریق ذکر کرده است که نوشته شد و صاحب مرآة الاسرار مے فرماید که شجره سهروردیان در سلسله حضرت شیخ بهاء الدین ذکریا مکرر دیده ام که نام امام حسین علیه السلام بر طریق مذکور نوشته باز نام امام حسنؓ را درمیان آورده و آن زمان نام حضرت علی مرتضے کرم الله وجهه مینویسد ظاهراً یک خرقه از امام حسن رضی الله عنه نیز به امام حسین رسیده است از آن جهت واسطه مے آرند دیگر شجره قادریه نیز بواسطه حسن مثنیٰ به امام حسنؓ میرسد انشاء الله بجاے خود نوشته مے آید **الغرض** در نفحات مینویسد که نجم الدین کبرا را خرقه از جانب خواجه کمیل بن زیاد نیز رسیده است بدین طریق که شیخ نجم الدین کبرا به صحبت شیخ اسماعیل قیصری قدس سره رسیده است و خرقه اصل از دست وے پوشیده است و وے از دست شیخ محمد بن مانکیل و وے از شیخ محمد بن داود المعروف به خادم الفقرا و وے از ابوالعباس بن ادریس و وے از ابوالقاسم بن رمضان و وے از ابو یعقوب طبری و وے از ابو عبدالله عثمان الملکی و وے از ابو یعقوب نهرجوری و وے از یعقوب السوسی و وے از عبدالواحد زید و وے از کمیل زیاد که خلیفه و محرم اسرار حضرت علی مرتضے کرم الله وجهه بود حق سبحانه تعالی کمالاتے عظیم به شیخ نجم الدین کبرا ارزانی داشته بود مے گویند که هفتاد مرید همچو خود داشت زہے تصرف ولایت وے و مریدان او دو فرقه شدند بعضے را فردوسی میگویند و بعضے خود را به او منسوب ساخته کبرویه میگویند هردو گل از یک شاخ اند تمام شد بیان چهار پیر و چهارده خانواده اصل دیگر چهل خانواده فرع از این چهارده استخراج شده اند بسبب طول عبارت مفصل همه را ذکر نکرده

از آنجمله احوال سیزده خانواده که مشهور و معمول اند مختصر مندرج میسازد علی ہذا القیاس جملہ چہل سلسلہ مذکور به چہارده مے پیوندند و چہارده به چہار سیند و چہار به یک مے پیوندند و آن یک به یک واصل میشود قال علیه السلام انا و علی من نور واحد الی اخره الحدیث و احوال سیزده خانواده اینست **اول خانواده** قادریه غوثیه مبداء این سلسله از حضرت غوث الاعظم میر سید محی الدین ابو محمد عبد القادر جیلانی قدس سره است وے مرید و خلیفه شیخ ابو سعید المخزومی بوده و وے از شیخ ابو الحسن علی القریشی وے از شیخ ابو الفرج الطرطوسی وے از شیخ ابو الفضل عبد الواحد یمنی وے از شیخ ابو بکر الشبلی وے از سید الطایفه جنید البغدادی قدس الله اسرارہم الی آخره و غوث الاعظم را یک خرقه از حضرت امام حسن الرضا به طریق سلسله اجداد خود نیز رسیده است بالفعل در خانواده قادریه اکثر همان سلک را مینویسند آن اینست حضرت شیخ محی الدین عبد القادر جیلانی از شاه ابو صالح موسے و وے از شاه ولی عبد الله و وے از شاه یحیے زاہد و وے از شاه محمد سیف الله و وے از شاه داؤد سیف الله و وے از شاه حسن المثنیٰ بن امام حسن و امام حسن از علی مرتضی کرم الله وجهه **الغرض** حق سبحانه و تعالے شانے عظیم و کمالاتے بزرگ و کراماتے وافر و نفسے قاطع به حضرت شیخ عبد القادر رضی عطا فرموده بود که بالاتفاق همه مردم بر کمال ولایت او قایل اند و از مرتبه غوثی و قطبی و فردانیت عروج نموده بمقام محبوبے رسیده بود و در حال گفت قدمی هذه علی رقبة کل ولیاء الله و جمیع اولیاء وقت سر فرو بردند این مقام کرا باشد جاے کس نیست حسنے بس است **دوم خانواده** یسویه منشاء این سلسله از حضرت خواجه احمد یسویه پیر ترکستان است وے مرید و خلیفه خواجه یوسف همدانی است و وے از خواجه علی الفارمدی وے از خواجه ابو القاسم گرگانی وے از ابو عثمان المغربی وے از خواجه ابو علی کاتب وے از ابو علی رودباری وے از سید الطایفه حضرت جنید بغدادی قدس الله اسرارہم الی آخره **الغرض** خواجه احمد یسوی موجب اشارت پیر خود در ملک ترکستان رفته بر مسند ارشاد نشست عالمے از فیض ہدایت او بہره مند گشت و سلسله نسب حضرت احمد یسوی به چند واسطه بحضرت امام محمد حنفیه بن علی مرتضی منتہی مے شود کرم الله وجهه **سیوم خانواده** نقشبندیه ظہور این سلسله از حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند و تابعان اوست خواجه مذکور مرید و خلیفه امیر سید علی کلال است و وے از خواجه بابا سماسی و وے از خواجه علی رامیتنی و وے از خواجه محمود الخیر فغنوی وے از خواجه عبد الخالق غجدوانی و وے از خواجه یوسف همدانی و وے از خواجه علی الفارمدی و وے از خواجه ابو القاسم گرگانی وے بسیوم واسطه به سید الطایفه حضرت خواجه جنید بغدادی میرسد قدس الله اسرارہم الی آخره صاحب مرآة الاسرار مے گوید در رشحات نوشته است یک سلسله ابو القاسم گرگانی باطنا بحسب روحانیت به حضرت ابو بکر صدیق نیز مے رسد برین طریق وے را باطنا تربیت از روحانیت ابو الحسن خرقانی وے را باطنا از خواجه بایزید بسطامی وے را باطنا از حضرت امام جعفر صادق وے را دو نسبت نوشته یکے به والد بزرگوار خود امام محمد باقر الی آخره که معروف است و دوم به قاسم بن محمد بن ابو بکر صدیق رضی الله عنه که پدر مادر حضرت امام جعفر صادق است و وے نسبت ارادت باطن به سلمان فارسی داشت و وے را باوجود دریافت شرف صحبت حضرت رسالت پناه صلے الله علیه و سلم نسبت باطن از حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه نیز بوده و خواجه بهاء الدین نقشبند را در آراستگی ظاهر و باطن شانے عظیم القدر بود و در تربیت مریدان نفسے کبر داشت به اندک توجه ساکنان عالم سفلے را به عالم علوی می رسانند اکثر اولیاء کمل از آن خاندان بزرگ پدید آمدند و حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند را باطنا تربیت از روحانیت حضرت خواجه عبد الخالق غجدوانی نیز بود و این رباعی حضرت شیخ عبد الله لیانی قدس سره و دوام خوانده بے

و آن اینست **رباعی**

تا حق بد و چشم سر نه بینم هر دم . از پاے طلب نمے نشینم هر دم
گویند خدا به چشم سر نتوان دید . آن ایشانند من چنینم هر دم

ودر وجه تسمیه حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند اختلاف بسیار است بعضے گویند که چون خواجه محمد بابا سماسی تربیت او را حواله سید امیر کلال کرده بودند بود که نقش بهاء الدین را بر بند از آن جهت او را نقشبند گویند و بعضے می آرند هر طالبے که از راه صدق به خدمت وے میرسید واز فیض نظر کیمیا اثر نقش معنوی بر دل آن کس بسته میشد که از آن سبب به مطلوب می پیوست از آن سبب او را نقشبند می گفتند و بعضے می گویند که مریدان خود را نقش اسم الله نوشته مے داد که بر دل صنوبرے تصور نماید تا موصوف بصفت القلوب ثبت الله گردند و صاحب مرآة الاسرار از خواجه عبد الرزاق که یکے از فرزندان حضرت خواجه عبید الله احرار بوده نقل می نماید که چنین میگویند که چون بنار این کار بر لقمه حلال نهاده اند از آن جهت اکثر بزرگان سلسله خواجهاے به کسب روزی حاصل می کردند بنا بران حضرت خواجه بهاء الدین نیز به حکم متابعت پیران خود به کسب بند بافی یا قالبافی مشغول بوده است آن حضرت را از آن جهت نقشبند گویند وجه اخیر قریب به صحت مینماید کما لا یخفے میگوید کاتب الحروف عفی الله عنه شبے بعد از تهجد به شغل باطن مشغول نشسته بودم که ناگاه اندکے بیخودی پدید ار گشت دیدم که درون حجره من مخدوم بهاء الدین نقشبند مصلّی فراز کرده به اصحاب خاص خود روے به قبله نشسته است و من بیرون حجره بر کرسی نشسته وضو میکنم که در این میان شخصے بیامد و گفت ترا مخدوم بهاء الدین نقشبند می طلبد و میگوید که زود بیا وقت نماز آخر می شود در حال از وضو فارغ شده به خدمتش رفتم و پس وے نماز گذاردم بعد فراغ از صلوٰة همه اشغال طریقه خاصه خود از لطایف سته نقشبندیه وغیره به من تلقین فرمود و همه نعمت سلسله خویش مع خلافت و اجازت عطا فرمود و یک کلاه سبز نورے بر سرم نهاد به مجرد نهادن آن کلاه حالتے به من روے داد و جمالے روے نما گشت که چنین جمال با کمال گاهے نه دیده بودم و بعد افاقت تا هفت روز مغلوب این حال بودم بعد هفتم روز بالکلیه به عالم صحو افتادم از آن وقت در محبت حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند و سلسله شریفه وے بے اختیارم الحمد لله علے ذلک **چهارم** خانواده نوریه منشاء خانواده نوریه از حضرت شیخ ابو الحسن نوری است نام وے احمد بن محمد بود و معروف است به ابن البغبوری از بغبور است که شهرے بود میان هرات و مرو منشاء و مولد وے بغداد بود و ارادت و خرقه خلافت از خدمت خواجه سری سقطی داشت از اقران جنید است و محمد علی قصاب و ذو النون مصری را دیده بود در طریق ارشاد قبولیتے تمام داشت قدس الله سره **پنجم** خانواده خضرویه مبداء این سلسله از حضرت خواجه احمد خضرویه است وے مرید و خلیفه حضرت خواجه حاتم اصم بود وے از شقیق البلخی و وے از حضرت خواجه ابراهیم ادهم و وے از حضرت امام محمد باقر و وے از حضرت امام زین العابدین و وے از حضرت امام حسین شهید بن علی مرتضے کرم الله وجهه از ابو الحفص پرسیدند که از این طائفه کرا بزرگ دیدی گفت از احمد بزرگ تر و به همت بلندتر هیچ کس را نه دیدم و خیلے عظیم القدر بود و پیش اهل بصیرت و حالے قوی داشت و در تربیت مریدان بے نظیر روزگار بود قدس سره **ششم** خانواده شطاریه عشقیه منشاء این سلسله در هند از حضرت عبد الله شطار است و وے مرید و خلیفه شیخ عارف بود و وے مرید و خلیفه شیخ محمد العشقی الخرقانی و وے از شیخ ابو المظفر مولد ترک الطوسی و وے از شیخ بایزید العشقی و وے از شیخ محمد المغربی و وے از سلطان العارفین خواجه بایزید بسطامی و وے از حضرت امام جعفر صادق بن امام محمد باقر الے آخره اول کسے که در این سلسله در ملک هندوستان آمد شیخ عبد الله شطار بود به حکم پیر خود در هر شهرے که میرسید نقاره می نواخت که اگر کسے طالب خدا باشد بیاید من به خدا رسانم و پیر وے هنگام رخصت کردنش به طرف هندوستان وصیت کرده بود به هر جا که برسی کوس معرفت آشکارا گردانی که هر کس طالب حق باشد بیاید تا ارشاد نمایم و پیش هر مشایخ روزگار که برسی با وے خواهی گفت اگر شما چیزے دارید به من ایثار نمائید و الا آنچه ما داریم دریغ نیست پس

وے با صوفیان بسیار و خلق بے شمار از طرف ولایت روان گشت و در هر شهر و قصبه که میرسید به مشغل ملوک خیمها بر پا کرده فرود می آمد و
موافق وصیت پیر خود با هر فرقه سلوک مینمود چون رفته رفته منزل در باغ شهر مانک پور واقع شد شهرت گرفت حضرت مخدوم حسام الدین
مانکپوری و راجی سید حامد شیر شاه و سید مرو هر سه بزرگ یکجا نشسته بودند مخدوم شیخ حسام الدین از کمال مروباری فرمود که شیخ عبد الله مسافر
است و من مقیم مناسب آنست که به دیدن شیخ روم پس در حال برخاست با هر دو یار مذکور به قصد ملاقات شیخ عبد الله شطار روان گشت چون
شیخ عبد الله از آمدن ایشان آگه شد از خیمه بر آمده گفت میترسم که مبادا از آتش فقر برادرم شیخ حسام الدین خیمه و بساط من بسوزد پس
ملاقات کرده با همدگر در سایه درختے نشستند بعد از ساعتے شیخ عبد الله موافق رسم خود اظهار نمود که توجه کرده چیزے مرا بفرمائید که طالبم والا
آنچه من از پیران خود یافته ام حاضر است مخدوم شیخ حسام الدین از کمال استغنا و فروتنی به تواضع تمام جواب کرد که من آن قسم چیزے
ندارم که به خدمت شما اظهار نمایم و از آنچه از پیران خود یافته ام هنوز از مطالعه آن فارغ نشده ام که چیزے دیگر از شما بیاموزم شیخ عبد الله را
از جواب پسندیده مخدوم حالے خوش شد و گفت الحمد لله در هندوستان یک عارف کامل را دیدم که همای همتش از کونین در گذشته است
بعد از آن شیخ عبد الله شطار چون به طرف جونپور رفت و در آن دیار اکثر مردم بوے ترتیب یافتند مردے بزرگ بود و نفسے با برکت داشت و
تلقین او را اثرے کمال بود چنانچه درین ملک اکثر سلسله او الآن جاری است و صاحب مرات الاسرار مے گوید آول کسے که در
سلسله طیفوریه موسوم به لقب شطار گشت شیخ عبد الله بود و معنے لفظ شطار دو است و در اصطلاح صوفیه علم شطار شغل باطنی را گویند که از کسب
آن فنا فی الله و بقا بالله حاصل شود و چون شیخ عبد الله آن شغل علم شطار را کما حقه عمل نموده بآن صفت موصوف گشت آن زمان
پیر وی شیخ محمد عارف او را مخاطب به لقب شیخ عبد الله شطار گردانید از آن وقت سلسله شطار از وے انتشار یافت از آن جهت
مریدان او نیز به این لقب مشهور شدند و شیخ محمد غوث گوالیری از کمل خلفاے سلسله وے است **هفتم** خانواده حسنیه بخاریه که به واسطه
سادات میرسند در لطائف اشرفی مینویسند که منشاء جمیع فرق صوفیه و منبار سلاسل طایفه علیه حضرت علی ابن ابیطالب کرم الله وجهه
است به تخصیص منشاء سلسله سادات و دودمان سعادات ایشانند اشرف الشهدا امیر المومنین حسین ارادت و خلافت و علوم الٰهی
و حقایق نامتناهی از حضرت علی کرم الله وجهه اخذ نموده آز وے به امام زین العابدین رسید آز وے به امام محمد باقر رسید آز وے با امام
جعفر صادق آز وے به امام موسی کاظم آز وے به امام محمد تقی از وے به امام سید جعفر مرتضے آز وے به سید علی اصغر آز وے
به سید عبد الله آز وے به سید احمد آز وے به سید محمود بخاری از وے به سید جعفر بخاری آز وے به سید علی ابو المؤید البخاری آز وے
به سید جلال مخدوم اعظم بخاری آز وے به سید احمد کبیر الحق بخاری آز وے به سید المتاخرین و مرشد العارفین حضرت سید جلال مخدوم جهانیان بخاری
رسید قدس الله سره و هم در لطایف اشرفی مے نویسد که منشاے سلسله سادات بخاریه و منشاے نسبت مقامات عالیه وے شد آن مقدار
حقایق و معارف و دقایق و عوارف و خوارق عادات که از وے صادر شد از هیچ یکے از این طائفه در متاخرین ظاهر نه شده مظهر العجائب
مصدر الغرائب بود و در ربع مسکون هیچ درویشے نه مانده که به ملازمت وے مشرف نشده و اخذ فواید نه کرده وے را خلافت و
اجازت از صد و چهل چند مشایخ اهل ارشاد رسیده بود فاما تربیت و ارشاد تمام از شیخ رکن الدین ابو الفتح سهروردی و از شیخ
نصیر الدین محمود چشتی یافته و در خاندان وے تا حال همین دو سلسله جاری اند سهروردی و چشتی و سیوم خانواده سادات که ذکرش بالا
گذشت الغرض کمالات او اظهر من الشمس است و در وقت خود غوث و قطب الارشاد او بود بعد از وے مقامات مذکور مع خلافت

ستمدده از وے بہ سید اشرف جہانگیر سمنانی رسید رحمت اللہ علیہ **ہشتم خانوادہ** زاہدیہ منشا این سلسلہ از خواجہ بدرالدین زاہد است وے مرید وخلیفہ خواجہ فخرالدین زاہد بود وے از خواجہ شہاب الدین زاہد وے از خواجہ صدرالدین سمرقندی وے از خواجہ عبدالسلام وے از خواجہ عبدالکریم وے از خواجہ قطب الدین عبدالمجید وے از خواجہ ابواسحاق گازرونی وے از خواجہ حسین ہردری وے از خواجہ ابومحمد رویم کہ اعظم خلیفہ سید الطائفہ جنید بود و سلسلہ مذکور در ولایت بالوت لبسیار شایعست و قبولیت عظیم دارد و در شہر جونپور نیز سلسلہ زاہدیہ است و بعضے مردم آندیار در آن سلسلہ ہم مرید میشوند **نہم خانوادہ** انصاریہ مرجع این سلسلہ بہ حضرت خواجہ عبداللہ انصاری است پیر ہرات قدس سرہ وے مرید وخلیفہ حضرت خواجہ ابوالحسن خرقانی بود و حضرت خواجہ را باطنا نسبت از روحانیت حضرت خواجہ بایزید بسطامی است و ظاہر ارادت و خلافت از حضرت شیخ ابوالعباس قصاب داشت وے از شیخ محمد بن عبداللہ طبری وے از شیخ ابومحمد حریری کہ صاحب کرامات عظیم و قبلہ وقت و غوث زمان خود بودند از اعاظم خلفاے سید الطایفہ حضرت خواجہ جنید بغدادی است کہ بعد از جنید وے را بجاے جنید بر مسند ارشاد نشاندند و این سلسلہ عالی قدر در خراسان مخصوص در دیار ہرات شہرتے عظیم دارد حضرت خواجہ عبداللہ قبلہ حاجات و صاحب ولایت آن دیار است شیخ الاسلام و غوث وقت خود بود قدس اللہ سرہ **دہم خانوادہ** صفویہ منشا این سلسلہ از شیخ صفی الدین اسحاق اردبیلی است وے مرید و خلیفہ و داماد شیخ زاہد ابراہیم سیلانی بود وے مرید از میر سید جمال الدین تبریزی وے از شیخ شہاب الدین سہروردی وے از شیخ رکن الدین سنجاسی وے از قطب الدین ابہری وے از اعظم خلفاے حضرت شیخ ابوالنجیب سہروردی است الی آخرہ منتہی میشود بہ سید الطایفہ حضرت خواجہ جنید بغدادی این سلسلہ لبسیار شایع است و در ملک عراق و خراسان در زمان شیخ صفی الدین آن قدر مردم از وے تربیت یافتند و فیض مند گشتند کہ از دیگر مشایخ کم شنیدہ مے شود و در ارشاد مریدان قبولیتے تمام و نفسے کبرا داشت قدس سرہ **یازدہم خانوادہ** عیدروسیہ است منشاء این سلسلہ از میر سید عبداللہ الملقب بہ عیدروس است وے مرید و خلیفہ شیخ ابوبکر بود وے از شیخ عبدالرحمن وے از شیخ مولے وے از شیخ علوی وے از شیخ محمد بن علی المقدس وے از شیخ ابومدین مغربی وے بہ چند واسطہ بہ سید الطایفہ حضرت خواجہ جنید بغدادی می رسد الی آخرہ و سید عبداللہ عیدروس از خانوادہ سہروردی نیز خرقہ خلافت داشت و سلسلہ نسب او بہ حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ منتہی مے شود مردے بابرکت و عدیم المثال بود کلمات حقایق و خوارق عادات عالی از وے بظہور مے آمد سلسلہ او در دیار عرب و عدن و گجرات احمد آباد بسیار منتشر است جامع علوم صوری و معنوی شیخ علیم اللہ انتہی و قدوہ ارباب طریقت شیخ بہاوالدین محمد خراسانی در این سلسلہ بودند **دوازدہم خانوادہ** قلندریہ چند فرقہ اند از ہر سلسلہ کہ خود را منسوب بہ مشرب قلندریہ گردانیدہ اند چنانچہ محمد قلندر و مریدان وے گروہے کثیر این مشرب عظیم القدر داشتند این بیت از وست

ما ز دریائیم دریا ہم زماست   این سخن داند کسے کو آشناست

دیگر شاہ حیدر قلندر و شاہ حسین بلخی و مریدان ایشان و شیخ شمس الدین تبریزی و مولانا روم و اصحاب وے و دیگر اہل اللہ مثل شیخ فخرالدین عراقی و خواجہ حافظ شیرازی علے ہذا القیاس لبسیارے از شاہباز ان ہر خانوادہ قلندر مشرب بودند و ابدالان اکثر در ہمین مشرب مے باشند و ہمیشہ در آراستگی باطن می کوشند چنانچہ در نفحات آوردہ است کہ بہ خدمت حضرت مولوی روم جماعتے التماس امامت کردند خدمت شیخ صدرالدین قونوی نیز در آن جماعت بود حضرت مولوی روم گفت ما مردم ابدال ایم بہر جا کہ میرسیم مینشینیم

ومی خوریم امامت را اہل تصوف وتمکین لایق اند اشارة بہ خدمت شیخ صدر الدین کرد تا امام شد و در لطائف اشرفی می نویسد کہ از سر خلقہ
پیران چشت قدس اللہ اسرارہم حضرة خواجہ ابو احمد ابدال گرفتہ تا این زمان اکثر خواجگان چشت ما ابدال بودہ اند و کرامات و
خوارق عادات عالی از ایشان بہ وجود می آید و در اخبار الاخیار ہست کہ مشرب قلندریہ در ملک ہندازشاہ خضر رومی انتشار یافت وے در زمان سلطان
شمس الدین ملتمس بلباس قلندریہ در دہلی بہ خدمت قطب الاقطاب حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوشے رسیدہ اداوت آورد حضرت
خواجہ مذکور بعد از تربیت خرقہ خلافت بوے عطا کردہ رخصت فرمود و او تغییر لباس قلندری نماد اما در بعضے از رسایل سلسلہ
شریفہ قلندریہ چنان مینویسند کہ شاہ خضر رومی نعمت باطن از حضرت عبد العزیز مکی علمدار حضرت رسالت پناہ یافتہ بود و ایشان
را اسرار باطن از حضرت محمد مصطفی صلے اللہ علیہ وسلم رسیدہ و معروف نیز درمیان مشائخ این سلسلہ ہمین است واللہ اعلم الغرض
شاہ خضر مردے مستغنی و عظیم الشان بود کرامات و خوارق عادات بسیار از وے ظاہر مے شد چون بہ دیار جون پور تشریف برد شاہ
نجم الدین قلندر در سلک مریدان وے منسلک گشت بعد از ارشاد خرقہ خلافت بہ وے عطا فرمود خود معاودت بہ روم نمود الآن
سلسلہ او بہ سبب شاہ قطب بنیاول در دیار ہند برپا است شیخ محمود قلندر لکھنوی و شیخ عبد الرحمان لاہر پوری این سلسلہ را چشتیہ
قلندریہ گویند و حضرت شاہ شرف الدین بو علی قلندر کہ از روحانیت حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوشی قدس سرہ تربیت یافتہ

بود ہمین مشرب داشت این بیت از وست بیت

گر بو علی نوائے قلندر نواختے صوفی بدے ہر آنکہ بہ عالم قلندر است

و از خلفاء حضرت شیخ فرید الدین گنج شکر حضرت شیخ علاء الدین علی احمد صابر و خلیفہ او شمس الدین ترک نیز قلندر روش بودند و میر سید محمد

گیسو دراز ہم ہمین مشرب داشت این ابیات از وست بیت

زمین و آسمان ہر دو شریف اند قلندر را در این ہر دو مکان نیست نظر در دید نا ناقص فتادہ وگرنہ یار من از کس نہان نیست

و میر سید محمد جعفر مکی کہ از اعظم خلفاے حضرت شیخ نصیر الدین محمود چراغ دہلی بودہ نیز ہمین مشرب میداشت این ابیات از وست بیت

اندر رہ عشق سرسری نتوان رفت بے دیدہ رہ قلندری نتوان رفت خواہی کہ پس از کفر بیابی ایمان تا جان ندہی بکافری نتوان رفت

و خواجہ مسعود بک مرید و خلیفہ شیخ رکن الدین بن شیخ شہاب الدین امام سلطان المشائخ نیز قلندر مشرب و نیز بے باک بود در خانوادہ
چشت قدس اللہ اسرارہم مثل وے سخت مستانہ و حقایق نما کم کسے گفتہ باشد این بیت از قصیدہ او ست بیت

مجرد شو از دین و دنیا قلندر کہ راہ حقیقت ازین ہر دو برتر

و قطب ابدال حضرت مخدوم شیخ احمد عبد الحق ردولوی ہمین مشرب عالی قدر داشتند شاہ نعمت اللہ ولی در رسالہ قلندریہ آوردہ است
کہ صوفی منتہی چون بہ مقصد رسد قلندر گردد و ذکر قلندر حق است کز وہمہ عالم مستحق است این قلندر را ناکہ او بز ہمہ توانا دنیا قلندر تفرید کہ بشارت
مے دہد بہ توحید علم قلندر سہو و عمل قلندر محو و راہ قلندر عشق است العشق ما سوے اللہ شاہ حسین بلخی گوید

قلندر کے بیاید در عبارت قلندر کے بگنجد در اشارت

حضرت شیخ رکن الدین فرزند ارجمند حضرة شیخ عبد القدوس گنگوہی الحنفی در لطایف قدوسی از عوارف شیخ شہاب الدین
سہروردی نقل می نماید کہ فرمود فرقہ قلندریہ را کہ طیبت قلب و سر در دل در حضور حق و مشاہدہ دوست بیش آمدہ است سکر حال و

مستی باطن ایشان را مالک شده است بنابران ایشان در قلب اعمال ظاهری از نوافل و آداب و در تناول لذات مباحات دنیاوی
برخصت شرع باک نمی آرند و بر سرور حضور باطن خود اکتفا کرده اند اما فرایض را ترک نمی آرند و هم در لطایف قدوسی از پدر خود قطب العالم
شیخ عبدالقدوس گنگوهی الحنفی نقل مے کند که فرمود حضرت شیخ الشیوخ رعایت شرع کرده که حفظ فرایض در قلندریه فرموده و ما قلندریه را
دیده ایم و شنیده ایم که در ترک فرائض باک نه داشتند چنانچه حضرت شاه شرف بوعلی قلندر پانی پتی و خواجه کرک قلندر و امثالهما و ما خود
دیده ایم که شیخ حسین سهروردی ثم جونپوری قلندر مطلقاً ترک فرائض داشت باوجودیکه از علماء فحول بود حضرت قطب العالم مے فرماید که ما
شیخ محمد فخرالدین جونپوری را گفتیم که شیخ حسین نماز نمیگذارد و شیخ محمد فخرالدین فرمود ما نگوئیم که شیخ حسین نماز نمیگذارد شیخ حسین را که گستاخی در راه خدا تعالی است لیکن وے راه قلندریه دارد
و ما را راه تصوف و هم شیخ رکن الدین در لطائف قدوسی مے گوید عزیز من ترک فرائض از قلندریه من حیث الظاهر یا از آنست که
حق تعالی ایشان را مرتبه روحی عطا فرموده است و قدرت داده است که به چند ارواح در یک حال و یک وقت خود را چند جا بنماید پس
اگرچه در وقتے و در مقامے ترک فرایض از ایشان دیده مے شود تواند بود که همدرین وقت در مقامے دیگر فرایض بجا آورده باشند و یا از آنست
که در عقل شان که مناط تکلیف است خللے پدید آمده است و معتوه شده اند و بر معتوه تکلیفات شرعیه نیست چنانچه بر مجنون نیست پس
ایشان برخصت شرع غیر مکلف شده اند اگرچه من حیث الظاهر در بعضے امور هوشیاری از ایشان دیده مے شود چون عقل که مناط
تکلیف است ندارند غیر مکلف اند سینه دهم خانواده مداریه منشاء این سلسله خاندان از حضرت شیخ بدیع الدین مدار است و در رساله
ایمان محمودے که تصنیف شیخ محمود مرید حضرت شیخ بدیع الدین مدار است می آرد که حضرت بدیع الدین مدار ابن ابو اسحاق شامی
در ملت موسے علیه السلام و از فرزندان هارون علیه السلام و شاگرد و خلیفه شامی بود و توریت و زبور و انجیل را درس میگفت و وے را مدار
از آن گویند که قطب مدار وقت خود بود و وے را تکمیل و ارشاد از روح امیر المومنین علی کرم الله وجهه حاصل گشت و بعضے
نسبت ارادت وے را به سوے طیفور شامی لاحق مے کنند و این راست نمے آید چرا که در زمان طیفور شامی و بدیع الدین مدار تفاوت
بسیار است مگر تربیت از روح در میان آمده باشد بهر حال بدیع الدین مدار از مشائخ کبار بوده و این خانواده مداریه که از وے ظهور یافته
آن را مداریه اویسیه نیز گویند رحمة الله علیه تمام شد ذکر خانواده هاے مذکور به طریق اجمال الحال نقل مے کنم از کتب معتبره اسامی رجال الله
اقطاب و غوث و غیره که از وقت حضرت رسالت پناه محمد مصطفے صلے الله علیه وسلم و تا این زمان هر وقت در سلک سلاسل مذکور بوده اند
تا ظهور حضرت عیسے علیه السلام و حضرت امام محمد مهدی خواهند بود ملک شیخ علاء الدوله سمنانی در کتاب خانواده نوشته است که از زمان
آدم علیه السلام گرفته تا وقت پیغمبر ما صلے الله علیه وسلم رجال الله براے محافظت عالم همیشه بوده اند و تا ظهور عیسے علیه السلام و امام مهدی
خواهند بود و قوام عالم از ایشانست و نیز مے آرد که در زمان حضرت رسالت پناه صلے الله علیه وسلم قطب ابدال عصامه قرنی بود عم اویس
قرنی از این سبب پیغمبر علیه الصلوة والسلام گاه گاهے فرموده رحمت رحمٰن از سوے یمن مے آید از آنکه قطب ابدال مظهر تجلے صفت
الرحمانست چنانچه حضرت محمد مصطفے صلے الله علیه وسلم مظهر خاص تجلی ذات الوهیت است چون قطب مذکور وفات کرد ابن عطا احمد
عربی از دیه بوده میان مکه و یمن بجاے او قطب ابدال شده و بلال حبشی در آن وقت از جمله هفت ابدال بود و نمے شناسد این رجال الله
را که اولیاء مستورین اند مگر یکے از اهل شهادت اند هر روزگارے چون آن یک بمیرد منهم احب و گرے شوند و خدیفه یمانی رضی الله عنه یکے بود از جمله
رکن علیم که پیغام شان به آنحضرت میرسانید و از حضرت نبوی نیز با ایشان سلام مے رسانید ایشان نزد او جمع مے شدند و قلم کتابت و سخن

از و اخذ مے کروند و به امامت او نماز مے گذاردند آما غیر از حذیفه رضی الله عنه کسے دیگر ایشان را نمید بد و هم گوید که ایشان مانند ما مے باشند
در صفات بشری یعنی میخورند و مے آشامند و بول و غایط مے کنند و بیمار مے شوند و دارو مے کنند و زن میخواهند و فرزندان و اسباب
و اموال و املاک دارند و مردم به ایشان حسد مے برند و منکر مے شوند و ایذا مے رسانند حق تعالی جمال حال ایشان از نظر مردم مستور دارد
اَوْلِیَائِیْ تَحْتَ قَبَائِیْ لَایَعْرِفُهُمْ غَیْرِیْ بر این سر است و در کشف المحجوب می آرد که حق سبحانه و تعالی برهان نبوی را باقی
گردانیده است و اولیا را سبب اظهار آن کرده تا پیوسته آیات حق و حجت صدق حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ظاهر میباشد و
مر ایشان را پاسبان عالم گردانیده تا محرم وحدیت وے را گشته اند و راه متابعت نفس در نوشته از آسمان باران برکات اقدام
ایشان آید و از زمین نباتات به صفائی احوال ایشان روید و بر کافران مسلمانان نصرت به همت ایشان یابند و صاحب مرآة الاسرار
مے گوید در کتاب فصل الخطاب احوال رجال الله از فتوحات مکی نقل کرده است همه دوازده صنف اند موافق ائمه اثنا عشر هر
صنفے از یک امام فیض میگیرد اوّل اقطاب دویم غوث سیوم امامان چهارم اوتاد پنجم ابدال ششم اخیار هفتم ابرار
هشتم نقبا نهم نجبا دهم عمد یازدهم مکتوبان دوازدهم مفردان پس بباید دانست که قطب عالم در هر زمان و عصری یکے می باشد و
وجود جمیع موجودات سفلی و علوی بموجود او که قطب عالم است قایم باشد دوازده اقطاب دیگر اند ذکر این ها بیشتر بجاے خود کرده آید و
مر قطب عالم را فیض از حق تعالی بے واسطه میرسد و قطب عالم را قطب کبرا و قطب ارشاد و قطب الاقطاب و قطب مدار نیز گویند که قیام
موجودات سفلی و علوی از برکت وجود اوست و علامت قطب ارشاد آنست نور نمکین که رنگ سبز دارد و گاه گاهے نورے سرخ در میان
او مینماید بے جهت از همه اطراف دایم مے بیند و چشم کشاده و چشم بسته همه برابر بیند و به حقیقت آن نور خاصه مصطفویست که بوے
پرتو انداخته و حضرت شاه اشرف جهانگیر در مکتوبات خویش می فرماید که از قطب زمان حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم
تا زمان این درویش نوزده اقطاب شده اند و آمام محمد بن امام حسن عسکری اوّل حال به قول اکثر از ابدال بود بعد از آن که علی بن
الحسین بغدادی که قطب الزمان بود به جوار رحمت حق پیوست و در شونیزیه مدفون گشت بجاے علی مذکور امام محمد قطب شد و نوزده
سال قطب بود پس متوفی شد او را در مدینه دفن کردند عثمان بن یعقوب الجوینی الخراسانی قطب شد پس از آن قطبیت به احمد کوچک که
از فرزندان عبد الرحمان بن عوف بود رسید و هم وے درآنجا میفرماید که قبور اقطاب از غیر اقطاب نهان می باشند مگر قبر درویش
و حضرت غوث الثقلین و چند دیگر نهان نبود و نباشد و اقطابے که در زمرهٔ احیا اند در سالی یک بار زیارت آن قبور مے کنند و این
قطب مدار را دو وزیر مے باشند که ایشان را صاحب فتوحات مکی امامان مے نماید یکے به دست راست وے مے باشد و دویم به دست
چپ وے مے باشد و آنکه به دست راست مے باشد نامش عبد الملک است و آنکه بدست چپ می باشد نامش عبد الرب است
و این وزیر یمین که نامش عبد الملک است از روح قطب مدار فیض مے گیرد و بر اهل علوی افاضه مے نماید و آن وزیر یسار که
عبد الرب نام دارد از دل قطب مدار مستفیض است و بر اهل سفلی مفیض و چون قطب مدار از دنیا ارتحال کند وزیر یمین او وے
که عبد الملک است قایم مقامش مے گردد و اسم قطب مدار که به قطبیت میرسد عبد الله مے باشد یعنی در آسمانها و زمینها او را عبد الله
گویند اگرچه نام وے دیگر باشد علی هذا القیاس جمیع رجال الله را که در باطن به نام دیگر مے خوانند و باسم رب الشخص مخاطب مے کنند
وزیر دست چپ او که عبد الرب است او را بجاے عبد الملک مے رسانند و بدلی را از بدلی که به قطب اهل راجل اند بجاے عبد الرب مے رسانند

پس عبد الملک قطب مدار شود و عبد الرب عبد الملک گردد و بدل مذکور در محل عبد الرب رسد ہمچنین تا روز قیامت باقی اند آما دوازدہ اقطاب
دیگر پس بر قلب بعضے انبیا ہستند قطب اوّل بر قلب نوح علیہ السلام و ورد او سورۂ یونس است قطب دویم بر قلب ابراہیم علیہ السلام
است و ورد او سورہ اخلاص است قطب سیوم بر قلب موسےٰ علیہ السلام است و ورد او سورہ اذا جاء نصر اللہ است قطب چہارم
بر قلب عیسےٰ علیہ السلام و ورد او سورہ فتح است قطب پنجم بر قلب داؤد علیہ السلام و ورد او سورہ اذا زلزلت الارض است قطب
ششم بر قلب سلیمان علیہ السلام و ورد او سورہ واقعہ است قطب ہفتم بر قلب ایوب علیہ السلام و ورد او سورہ بقر است قطب
ہشتم بر قلب الیاس علیہ السلام و ورد او سورہ کہف است قطب نہم بر قلب لوط علیہ السلام و ورد او سورہ نمل است قطب دہم بر قلب
ہود علیہ السلام و ورد او سورہ انعام است قطب یازدہم بر قلب صالح علیہ السلام و ورد او سورہ طٰہٰ است قطب دوازدہم بر قلب شیث
علیہ السلام و ورد او سورہ ملک است جملہ اقطاب مذکور دوازدہ اند حضرت عیسےٰ علیہ السلام و امام محمد مہدی از ایشان خارجند بلکہ آنان مکتومان
اند از قسم مفردان و قطب مدار بر قلب محمد علیہ السلام مے باشد و سکونت میدارد در شہر کلان و فیض وے در عالم سفلی و علوی برابر است
و اقطاب دوازدہ گانہ کہ مذکور شدند ہمہ شان مامور و محکوم قطب مدار اند و آزین دوازدہ اقطاب ہفت قطب در ہفت اقلیم اند در ہر اقلیمے
قطبے و پنج اقطاب دیگر در ولایت یمن میباشند ایشانرا قطب ولایت گویند و ہر قطبے را از اقطاب اقالیم قطب اقلیم نامند و فیض قطب عالم بر اقطاب اقالیم
وارد است و فیض اقطاب اقالیم بر اقطاب ولایت وارد است و فیض اقطاب ولایت بر سایر اولیا وارد است ہمبرین منوال فیوض بر میبارند تا قیام قیامت و
میر سید جعفر مکی در بحر المعانی مینویسید چون ولی ترقی کند بہ قطب ولایت رسد و قطب ولایت چون ترقی کند بقطب اقلیم رسد چون قطب اقلیم ترقی کند بقطب عالم رسد و چون قطب
عالم ترقی کند بعبد الرب رسد کہ وزیر دست چپ قطب ارشاد است و این قطب اقلیم ابدال باشد بر قلب اسرافیل علیہ السلام و او را قطب ابدال نیز
گویند بعدہ بہ مرتبہ سیوم قطب ارشاد گردد یعنے قطب عالم پس ہرگاہ کہ قطب عالم راحیات وافر باشد و در سلوک بود و ترقی کند بہ مقام
فردانیت رسد دہم وے درآنجا مینویسد کہ قطب عالم پیر دستگیر حضرت شیخ نصیر الدین محمود چراغ دہلی مدت بیست و ہشت سال و
شش ماہ و دو روز در مرتبہ قطب مداری بودند و بہ شرط تحمل این مرتبہ دادہ بودند چون بہ تحمل بسر بردند بعد از مدۃ مذکور در مقام فردانیت
نزول فرمودند و از مقام فردانیت در عالم بقا رحلت کردند و در قطب مداری اسم مبارک ایشان اقطاب عبد اللہ مے خواندند چون
ایشان بہ مقام فردانیت نزول فرمودند وزیر دست راست ایشان شیخ نجم الدین دمشقی کہ عبد الملک نام داشتند بجاے
ایشان قطب مدار شدند و قطب مدار از عرش تا ثرےٰ متصرف باشد و چون ترقی کند بہ مقام فردانیت رسد تصرفات محو شود چراکہ فردانیت
مقام انبساط و موانست است پس او را مراد نہ باشد مراد او مراد حق باشد و در لطائف اشرفی از صاحب فتوحات نقل مے کند کہ حضرت
رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم پیش از نبوت در افراد بودہ و مہتر خضر علیہ السلام نیز در افراد است و میگوید محرر این سطور کہ حضرت
مرشدی و مخدومی بندگی شیخ سوندہا قدس سرہ و جدے بندگی شیخ الہ بخش و پدرم بندگی شیخ محمد علی براسوی در مقام فردانیت بودہ اند و
از مقام فردانیت بہ عالم بقا شتافتند و چونکہ طایفہ افراد از چشم مردم ظاہر بین مستور مے باشند بنابران ایشان را در حین حیات و بعد
ممات شان کسے نہ دانست و نشناخت مگر بعضے از محرمان ایشان بہ حقیقت اینہا آشنا شدہ بودند و کمالات ایشان را مے دانستند
و در بحر المعانی می آرد اے محبوب گوش دار کہ مراتب اقطاب و قطب مدار حسبیت اقطاب ایشانند کہ اگر ولی را از ولایت معزول کنند
و بجاے او دیگرے را نصب نمایند توانند چنانچہ حضرت مخدوم شیخ احمد عبد الحق ولایت شیخ مسعود اولیاء خلیفہ حضرت شیخ سعد اللہ کیسہ دار

کشوری را به یک نگاه غیرت تاراج ساخت و وی را از مرتبه ولایت معزول گردانیده و باز بر سر رحم آمده وی را به نظر شفقت خویش از سر نو به منصب ولایت سرافراز گردانید و تفصیل این اجمال در احوال حضرت مخدوم شیخ احمد عبدالحق نوشته خواهد شد **الغرض** مرتبه قطب مدار که قطب عالم است آنست که اگر او خواهد به اقطاب را از مقام قطبیت معزول کند تواند و از وی حا قطب الاقطاب و غوث دیگرے نیز به مرتبه قطبیت میرسد چنانچه حضرت میر سید اشرف جهانگیر در لطایف اشرفی مصنفه مے آید که حضرت مخدومی شیخ علاء الدین مرا فرموده بود که هرگاه ترا به شرف مقام غوثی رسانند برای قطبی فرزندے شیخ نور سعی خواهی نمود پس بعد از سفر آخرت مخدومے مذکور چندمدت گذشته بود که قطب ولایت بنگاله فوت شد فقیر با سر هنگان بارگاه سلطانے و وزیران درگاه ربانی اجتماع نموده به اتفاق یک دیگر حضرت مخدوم زاده شیخ نور را به شرف قطبی مشرف ساختم و صاحب مرآة الاسرار مے نویسد که از سبب تصرف ولایت شاه اشرف جهان گیر هنوز عزل و نصب ولایت صوری و معنوی بر سر مرقد متبرکه وے قدس سره جاریست و اکثر مجمع رجال الله در آنجا واقع مے شود و هم وے مے نویسد چون این فقیر را ذوق دیدن حضرت مهتر خضر علیه السلام و سایر رجال الله وقت پیدا شد به اشارت باطن حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین چشتی قدس سره در سنه یک هزار و سی و چهار هجری بر سر مرقد مطهره میر سید اشرف جهانگیر رفته در آخر غره ماه محرم معتکف گشتم شبے حضرت خواجه خضر را دیدم که در میان آب حوض غسل مے نماید اما حرف و حکایت از طرفین واقع نه شد باز شبے دیگر در تمامی عشره اعتکاف حضرت خضر علیه السلام را با جمیع رجال الله وقت دریافتم و انواع فیض حاصل نمودم و از اتفاقات حسنه آن که همدران شب روحانیت پاک حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم و بعضے صحابه کرام و روحانیت اکثر پیران چشت ما مثل حضرت خواجه بزرگ و حضرت قطب الاقطاب و حضرت گنج شکر و حضرت سلطان المشایخ و غیره را در آنجا معاینه نمودم و در آن مجمع بزرگان ظاهر و باطن دیدم که حضرت خضر علیه السلام و امیر المومنین علی مرتضے کرم الله وجهه یک جوان کوتاه بالا خوش روے را آورده در قدم حضرت رسالت پناه علیه الصلوٰة والسلام انداختند و التماس نمودند که جهانگیر بادشاه والیئے ملک هندوستان مریض شده است در چند ایام ازین عالم نقل خواهد کرد و میان پسران او این جوان قابل سلطنت مینماید آن حضرت دست حق پرست خود بر پشت آن جوان سعید ازل و ابد گذاشته فرمود که قایم مقام پدر باش آن زمان معلوم شد که آن جوان شاه جهان بن جهانگیر بادشاه است پس آنحضرت از کمال مهربانی شاه جهان را حواله به خواجه چشت فرمود تا محافظت آن سعید بلند اقبال نمایند و خدمتے معنوی بر این فقیر از کمال ذره پروری مقرر نمود آن زمان حضرت خواجگان چشت محافظت جان آن جوان مذکور به فقیر نامزد کردند و انواع توجهات در باب فقیر ارزانی داشتند و محافظت تن جوان مذکور را بیکے از ابدال هفتگانه فرمودند که به طرف کوه شمال مے باشد و شیخ فیروز نام دارد پس بعد از سه چهار سال جهانگیر بادشاه بن جلال الدین محمد اکبر بادشاه در سنه یک هزار و سی و هفت هجری وفات یافت حضرت شهاب الدین محمد شاه جهان صاحب قران ثانی بن جهانگیر شاه بن جلال الدین محمد اکبر بادشاه در ساعت مسعود روز دوشنبه هشتم ماه جمادالثانی در سنه مذکور بجاے پدر بر تخت سلطنت جلوس نمود و هم وے مے نویسد که در زمان حضرت غوث الاعظم سید محی الدین ابو محمد عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه در هفت ابدال یکے نقل کرد کافرے را دست گرفته و زنار او را شکسته در ساعت داخل ابدالان هفتگانه گردانید بزرگے خوش گفته است چون نزدیک سلطان نشینند در ملک حکومت خود بینند و به قول شیخ علاء الدوله سمنانی قطب ارشاد را ولایت شمسی است که بر تمام عالم مے تابد و قطب ابدال را ولایت قمریست که بر هفت اقلیم

تصرف مے کنند و در ملفوظ قطب ابدال مخدوم شیخ احمد عبدالحق نوشتہ است کہ روزے بختیار نام مریدے التماس رخصت نمود کہ براے تجارت
مروارید مے روم فرمود از حد ولایت ما بیرون نروی عرض کرد کہ حد ولایت پیر دستگیر تا کجا است فرمود ازین کنارہ دریا تا بہ آن کنارہ
دریا الغرض قطب ابدال رئیس جمیع ابدال مے باشد ازآن جہت ہمہ جا تصرف مینماید وہم وے گوید کہ در فصل الخطاب مے نویسد کہ بقول
صاحب فتوحات مکی اقطاب را نہایت نیست بر ہر صفت قطبے مے باشد چنانچہ قطب زہاد و قطب عباد و قطب عرفا و قطب متوکلان
چنانچہ در نفحات حضرت شیخ احمد جام قدس سرہ قطب اولیا نوشتہ است و در تمام ربع مسکون یک تن مے باشد کہ او را قطب ولایت
گویند و قطب جہان و جہانگیر عالم نیز نامند کہ جمیع اقسام ولایت از وے قوام دارد علےٰ ہذا القیاس بر ہر مقامے قطبے است براے
محافظت آن مقام و نیز مے فرماید کہ براے محافظت ہر قریہ از قریات عالم یک ولی اللہ مے باشد کہ قطب آن قریہ است خواہ
در آن قریہ مومنان باشند خواہ کافران الغرض اگر مومنان اند در تحت تجلی اسم ہادی پرورش مے یابند و اگر کافر اند در تحت
اسم مُضِلُّ ہر دو صفت یک ذات است فہم من فہم میر سید محمد جعفر مکی در بحر المعانی مے فرماید کہ شاہدان حضرت لایزال از چشم
خلایق کہ مستور اند جز اہل حال و اولیاے کامل دیگرے ایشان را نہ دانند و نہ بینند از ایشان گروہے ہفت کس اند و حضرت خواجہ عالم
صلے اللہ علیہ وسلم نشان مے دہد بلا لا رامتی سبعۃ و این ہفت ابدال در ہفت اقلیم اند ہر بدلے در اقلیمے مے باشد وظیفہ ایشان
مدد معنوی است در حق خلایق کہ عاجز شوند چون در آن قوم درویشے کامل حال باشد آن درویش فریادرسی آن قوم عاجزان
مے کند چون یکے از ایشان بہ موت ارتحال مے نماید یکے را از عالم ناسوت کہ صوفی باشد بجاے او نصب کنند و بنام آن مرتحل انیرا مے
خوانند بدلاء سبعۃ در مشارب ہفت نبی علیہم السلام اند یکے از آن در اقلیم اول است بر قلب ابراہیم علیہ السلام اسم او عبدالحی
است دویم در اقلیم دویم است بر قلب موسیٰ علیہ السلام اسم او عبد العلیم است سویم در اقلیم سویم است بر قلب ہارون علیہ السلام
اسم او عبد المرید است چہارم در اقلیم چہارم است بر قلب ادریس علیہ السلام اسم او عبد القادر است پنجم در اقلیم پنجم است
بر قلب یوسف علیہ السلام اسم او عبد القاہر است ششم در اقلیم ششم است بر قلب عیسیٰ علیہ السلام اسم او عبد السمیع است ہفتم
در اقلیم ہفتم است بر قلب آدم علیہ السلام او عبد البصیر است و این ہفتم ابدال خضر علیہ السلام است وہم وے آنجا می فرماید کہ این فقیر
با این بدلاء در مسافرت مصاحب بودہ و ہر یکے ابدال عارفند بہ لطایف و معارف الٰہی بہ اسرار کہ در کواکب سبعۃ است اللہ تعالےٰ
در ایشان ہمہ تاثیر دادہ است و دو ابدال از ہفت مذکور عبد القادر و عبد القاہر در ولائتے و یا بر قومے کہ قہر است نامزد مے شوند مقہوری
آن ولایت و آن قوم بہ واسطہ اقدام ایشان مے باشد و سی صد و پنجاہ ابدال دیگر اند و سیصد ازین ابدال بر قلب آدم علیہ السلام اند
ایشان را این فقیر بر سر چشمہ نیل ملاقات کردہ است و ہر سیصد و پنجاہ و ہفت ابدال در کوہ ساکن اند و خوردن ایشان رشایم درختان
است و ملخ بیابان و با معرفت کمال مقید اند سیری و طیری نہ دارند چنانچہ حدیث صحیح از عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ مرویست بدرستی
کہ خداے تعالی را سی صد بندگان اند کہ دلہاے ایشان بر دل آدم علیہ السلام است و مر او را چہل بندہ اند کہ دلہاے ایشان بر دل
موسےٰ علیہ السلام و مر او را ہفت بندہ اند کہ دلہاے ایشان بر دل ابراہیم علیہ السلام است و مر او را پنج بندہ اند کہ دلہاے ایشان بر
دل جبرئیل علیہ السلام است و مر او را چہار بندہ اند کہ دلہاے ایشان بر دل میکائیل علیہ السلام است و مر او را یک بندہ است کہ دل او بر
اسرافیل علیہ السلام است ان لِلّٰہِ ثلثمایۃ نفسا قلوبھم علی قلب آدم علیہ السلام ولہ اربعون نفسا قلوبہم علی قلب موسیٰ علیہ

السلام و له سبعة قلوبهم علی قلب ابراهیم علیه السلام و له خمسة قلوبهم علی قلب جبرئیل علیه السلام و له اربعة قلوبهم علی قلب
میکائیل علیه السلام و له واحد قلبه علی قلب اسرافیل علیه السلام چون یک متوفی می شود از چهار تن یکے را بجاے وے رسانند چون از چهار یک متوفی مے شود از پنجتن
یکے را بجاے وے رسانند و چون از پنج تن یکے متوفی مے شود از هفت تن یکے را بجاے وے رسانند چون از هفت تن یکے متوفی
مے شود از چهل تن یکے را بجاے وے رسانند چون از چهل تن یکے متوفی مے شود از سی صد تن یکے را بجاے وے رسانند چون
از سی صد یکے متوفی مے شود بجاے وے یکے از زهاد که صوفی سیرت باشد بجاے وے رسانند و این جمله ابدال به ترتیب مذکور فیض
از قطب ابدال مے گیرند که دل او بر دل اسرافیل است و هم میر سید محمد جعفر مکی گوید بدلاء چهار صد و چهار اند سی صد و شصت
چهار را ذکر کردیم و چهل دیگر اند کما قال علیه السلام بدلاء امتی اربعون رجلا اثنی عشر بالشام و ثمان و عشرون بالعراق۔
در لطائف اشرفی مے نویسد که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم جمیع عالم را دو قسم فرض کرده اند نصفے شرقی و نصفے غربی از
عراق نصف شرقی خواسته اند چنانچه خراسان و هندوستان و ترکستان و سایر بلاد شرقی در عراق داخل است و نصف
غربی چون شام و بلاد مصر و مغرب و غیره همه در غربی داخل است پس فیض آن چهل تن مذکور بر تمام عالمے ناشی باشد و صاحب
کشف المحجوب و اکثر مشایخ همین چهل بدلاء مذکور را چهل ابرار قرار داده اند هر دو حال مقبول است و میر سید محمد جعفر مکی در بحر المعانی
مے گوید که چهار اوتاد اند که در چهار رکن عالم ساکن باشند یکے را در مغرب ملاقات کرده ام نام او عبدالودود است دویم را در مشرق
ملاقات کرده ام نام او عبدالرحمٰن است سیوم را در جنوب ملاقات نموده ام نام او عبدالرحیم است چهارم را در شمال ملاقات
کرده ام نام او عبدالقدوس است اگر از ایشان یکے متوفی مے شود یکے از ثانیان بجاے او مے رسانند چهارم رکن عالم معمور به وجود
این چهار اوتاد است چنانچه کوهها سبب سکون زمین قال الله تعالی الم نجعل الارض مهادا و الجبال اوتادا
میر سید محمد گیسو دراز در جامع الکلم که ملفوظ وسیت مے فرماید که ابدال براے تصفیه دل زعفران با شیر اس کرده میخورانند آنرا که در میان
خویش در آرند او را بد هند و این را اثرے ظاهر گویند و میان ایشان موازنه چند درم سنگے خبزے لطیف طریقه آب مے باشد و آنرا
چند رنگ است سپید هم باشد سرخ هم باشد زرد و سیاه هم اما سیاهے مفطر و بوے وے چنان می باشد که هیچ خوش بوے بدو نه رسد و از
خوردن وے در کام حلاوتے پیدا می آید که در چیزے دیگر کم بود و دل را از آن فرحتے حاصل مے شود که آن را حدے و اندازے نیست
از ایشان پرسیده شد که این چیست و از کجا است گفتند در تیه بنی اسرائیل درختے هفت مشت یا باشد این بار آن درخت است
صفت آن درخت مے کند که بر آن درخت تجلیات چنین و کشوفات چنین چند بار این مقدار اشاره به انگشت سبابه خویش کردند
هم چون پشک چیزے در ایشان بود آنرا کشیدند و شلیدند اند کے آب بیرون آمد گفتند باران درخت است که این آب شیره او ست
در حلق تو اشارت بدین ضعیف کمترین خدمتگاران کردند که بعد ولادت همین آب اول در حلق تو چکانیده ام چون طعام چشانیده از اول
همان آب در حلق تو کرده ام وقتے که به مسجد نشانند اول همان آب در دهن تو کرده ام بدین معنی خلق خانه را گواه گرفته ام و همه را داده ام
و صاحب بحر المعانی مے گوید که نقباء سی صد اند اسامی کل نقباء علی است و نجباء هفتاد اند اسامی کل نجباء حسن است و اخیار هفت اند
اسامی ایشان حسین است عمد چهار اند اسامی ایشان محمد است و یکے غوث است نام او عبدالله است چون غوث متوفی مے شود
یکے از عمد در مقام وے رسانند چون یکے از عمد متوفی مے شود یکے از اخیار بجاے او رسانند چون از اخیار یکے متوفی مے شود یکے از خلق

برآوردہ بجاے اورسانند بدلا روغیرہ رابالا مذکور کردہ ایم وہم در بحر المعانی مے نویسد کہ مسکن نقباء زمین مغرب است یعنے زمین
سوید آنجا روز مقدار از صبح تاچاشت است باقی ہمہ شب آما نمازہا ایشان چون وقت مے رسد در طے زمینہا کہ اوقات معین است
بمشاہدہ ہمین تاثیر آفتاب مے کنند وخمس صلوٰۃ مے گذارند ایشان را این چنین معاینہ کردہ ایم وسکونت نجباء مصر است واخیار ہمیشہ
در سیاحت مے باشند وایشان را سکونتے وقرارے نباشد وعمد در زدایا ے ارض مے باشند ومسکن غوث مکہ است واین راست نیمے آید
چونکہ اکثر بزرگان غوث بودند ودر کعبہ سکونت نہ داشتند چنانچہ غوث الاعظم شیخ ابو العباس قصاب در آمل ساکن بود وحضرت غوث الثقلین
شیخ محی الدین عبد القادر جیلانی در بغداد وپس میر سید اشرف جہانگیر کہ غوث وقت خود بود در لطایف اشرفی چنین می فرماید کہ مجاورۃ
کعبہ غوث را شرط لازمی نیست وکمل اولیا را حق تعالیٰ قوتے دادہ است کہ در چند مواطن ومواضع مختلف در زمان واحد ظہور کنند ودر
طرفۃ العین بہ چند مواضع خود را بنمایند وبعضے مشایخ شخصے واحد را غوث وقطب مے نویسند چنانچہ در نفحات آوردہ است کہ یک شخص
است کہ او را غوث وقطب نامند ولیکن مقتداے این طایفہ صاحب فتوحات مکی در اکثر تصانیف خود مے فرماید کہ غوث جدا است
واگر قطب در عالم موجود نباشد تمام عالم زیر وزبر گردد آما چون غوث ترقی کند فرد شود وچون قطب الاقطاب ہم ترقی کند فرد گردد چون فرد ترقی
کند قطب وحدت شود یعنے بر مقام معشوقی رسد وہم صاحب بحر المعانی مے گوید دوازدہ اقطاب در قصبات اقالیم ساکن باشند وسکونت
قطب الاقطاب در شہر معظم باشد **الغرض** در حالت قطبیت در شہر ودر قصبہ ودر دیہ ساکن باشند وچون ترقی کنند ودر مقام افراد رسند
از ترتیب تعین مقام بگذرند ہر جا کہ خواہند باشند ومعشوق را نیز ترتیب ساقط است وبقول صاحب کشف المحجوب مکتومان چہار ہزار تن اند
کہ ہمیشہ در عالم مے باشند وہر یک دیگر را نشناسند وجمال حال خود را نہ دانند اندر کل احوال از خود واز خلق مستور باشند ودر لطائف اشرفی مے
آرد کہ اکثر مکتومان ظاہر در لباس غیر آشنا مے باشند غیر از موحد اہل باطن ایشان را نشناسند **بیت**

مردے باید کہ باشد شہ شناس تا شناسد شاہ را در ہر لباس

ودر بعضے از کتب معتبرہ مے آرد کہ حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم فرمود نمونہ ہر نبی در امت من تا قیام قیامت خواہد بود یک لکھ وبست
وچہار ہزار ولی کامل در ہر زمان موجود اند بہ اعتبار آنکہ بر قلب ہر نبی یک ولی باشد لیکن در حدیث آمدہ است کہ بر قلب بعضے انبیاے سیصد
وبر قلب بعضے انبیاء چہل کس نیز مے باشند پس بہ این اعتبار زیادہ اند مستوری وظاہری داخل ایشانند آما بعضے گفتہ اند کہ خلاصہ چہار ہزار
اند وخلاصہ آنہا پانصد کس اند وبقاء عالم بہ دعاء ایشان منوط است ودر ضمنہم قطب الاقطاب وہم صاحب بحر المعانی مے گوید اے محبوب گوش
دار کہ مقام افراد یعنے بشنتہ می آید آما المفردون فمنہم من ہو علی قلب علی کرم اللہ وجہہ وہو علی قلب محمد علیہ الصلوٰۃ والسلام کما قال علیہ السلام ما رانی علی الحقیقۃ التی خلقنی اللہ علیہا
غیر ابن ابیطالب یعنے ندیدہ مرا بر حقیقتے کہ آفریدہ است مرا حق تعالیٰ بران حقیقت ہیچکس مگر پسر ابیطالب کرم اللہ وجہہ آے محبوب
نیک تامل کن کہ در این کلمات چہ علمہا از علماء شاہدان لایزالی در قلم مے آید اے محبوب افراد کامل وافراد غیر کامل افضل اند بر قطب الاقطاب
آما افراد کامل مظاہر وجہہ تفرد روح کلی علی اند کرم اللہ وجہہ وغیر کامل مظاہر تعلق روح علی کرم اللہ وجہہ اند پس بیان تفرد وتعلق بسیار درجہ
فرق است این ہمہ را در سفر وسیر وطیر اقالیم دریافتہ ایم وہر یکے نعمتہا ے در حق این فقیر مبذول فرمودہ اند ومراتب ایشان مشاہدہ کردہ ایم
آے محبوب خاطر جمع دار ترا نیز از دولت پیر فقیر حضرت شیخ نصیر الدین محمود اودہی قدس سرہ ہمہ مشاہدہ گردد انشاء اللہ تعالیٰ آے محبوب طایفہ افراد
در تعداد بسیار اند واز چشم مردم ظاہر مستور اند مگر آنکہ قطب مدار وبعضے اقطاب ایشان را دانند وبینند ہر گاہ یکے از میان افراد کامل کہ

ہر وجہ تفرد علی کرم اللہ وجہہ اند در سلوک ترقی کنند بر قلب حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم نیز در سلوک ترقی کند بہ قطب حقیقی کہ مقام
معشوقی است یعنی قطب وحدت رسد آے محبوب در نہایت این مقام از کل اولیاء دو کس رسیدہ اند یکے حضرت شیخ محی الدین عبد القادر
جیلانی دویم حضرت شیخ نظام الدین بدائونی ایشان را در سلوک کمال عمر وفا بود زود زود ترقی میسر شد در مقام معشوقی رسیدند یعنے ہر دو را
باب از روح احمدی بود صلے اللہ علیہ وسلم روزے این فقیر در کشتی دریائے نیل مصر با حضرت خضر علیہ السلام مصاحب بود سخن در بیان
مدان لایزالی میرفت خضر علیہ السلام نیز فرمود کہ حضرت شیخ عبد القادر جیلانی وحضرت شیخ نظام الدین بداونی در مقام معشوقی
رسیدند امثال ایشان دیگرے نرسید باقی ہمہ از طفیل نبی وعلی در مقام فردانیت بودند در سلوک پختہ عمر وفا نکرد در مقام تقار قنند وہم در
بحر المعانی مے گوید کہ خواجہ بایزید بسطامی وخواجہ شبلی نیز بہ مقام معشوقی رسیدہ بودند وممکن است ہر کرا حق سبحانہ خواہد بہ این مقام سانند
باین عطایا بہرہ مند گرداند آے محبوب قطب مدار متصرف است از عرش تا ثرلے وافراد متحقق است از عرش تا ثرلے پس میان تصرف
تحقق فرق بسیار است وحاصل این کلمات آنست کہ قطب مدار علے الدوام در تجلی صفات است وافراد کامل ہمیشہ در تجلی ذات
پس قطب مدار خاص است وافراد اخص است وبعضے اولیا را تجلی افعال است وبعضے را تجلی اسماء بعضے را تجلی آثار است پس بعضے
در مقام صحو اند وبعضے در مقام سکر وبعضے در ہر دو باشند این مقامات اولیا در علم کثیر است اما اہل فردانیت بیرون از این مقامات تجلی
ارند ونیست بمکان نیست آے محبوب نوزدہ سال این فقیر در صحو بود وبیست یک سال در سکر بہ حدے کہ ہیچ خبر نہ داشتہ اما در جوار شیخ اوحد یمنی
بود کہ قطب اقلیم بود ایشان از این بیست ویک سال مرا روایت کردند آنگاہ معلوم شد کہ بیست مذکور بیست بود بعد از این بندہ ہم در مقام
ہستی بدولت پیر خود قدس سرہ مدت چند سال است کہ در فردانیت نزول کردہ ام آے محبوب فردانیت کہ باین فقیر عطا شدہ است
بشرط مستور بودن واینمقام لاہوت است ولاہوت در اصل لاہو الاہو است حرف تا زیادہ از قانون عرب است کہ چنین کلامے را مخالط گویند چیزے
حذف کنند وچیزے زیادہ بہ نہند تا نا محرمان محروم از حقیقت مانند پس لایقے است یعنے نیست تجلی صفات مر طایفہ افراد را وہو اسم ذات است
یعنے الاہو مگر تجلے ذات پس اہل فردانیت زاد دام مقام لاہوت است یعنے تجلی ذات ولاہوت خود یعنے فردانیت را مقام نیست کہ خارج
از شش حد ود است واین لفظ مقام کہ اضافہ مے کنند مراد مقام نیست باسناد مجاز مقام گویند کہ مقام لاہوت است اما مقام ندارد ونیک تامل
کن کہ چہ مے گویم واز مشاہدہ یقین بیان مے کنم وہر چہ در بحر المعانی بیان است از علم الیقین نیست واز عین الیقین ہم نیست بلکہ
مشاہدہ حقیقت است واسفل این مقام حیرت است یعنے مقام جبروت کثیر خلایق واین مقام قطب عالم کہ متصرف است از عرش تا ثرے جبروت کثیر
ہم در شش جہت گنجد وقطب عالم را فیض از عرش مجید است کہ تعلق بعزلیت ونصبیت دارد واین مقام را جبروت کثیر از آن گویند کہ کرامات اولیا
ومعجزات انبیا ہم در این عالم است وچون از مقام جبروت کثیر ترقی کند بہ مقام فردانیت رسد یعنی لاہوت ودر عالم فردانیت عالم جبروت کثیر کفر
است اما افراد قادر اند بر عالم جبروت اگر بر جبروت کثیر مشغول نشوند از فردانیت یعنے از تجلی ذات بر افتند سبب آن است کہ
افراد مستور باشد چون قلم در این مقام رسید فردانیت کہ مقام لاہوت است بگوش سر این فقیر بہ لسان حقیقت
گفت بیت

کم گردے از این پس اسرار خوبرویان این درچہ میکشائی دیوار گوش دارد

اے محبوب گوش دار کہ عمر قطب مدار چند باشد بعضے را سی وسہ سال وچہار ماہ باشد وبعضے را سی وسہ سال وسہ ماہ وہشت روز وبعضے را بیست وہشت

سال وسه ماه و دو روز و بعضے رابیست و پنج سال و عمر بعضے بیست و دو سال و یازده ماه و بیست روز باشد و بعضے را نوزده سال و پنج ماه و دو روز است
محبوب از سی وسه سال و چهار ماه زیاده نباشد واز نوزده سال و پنج ماه و دو روز نقصان نبود و اگر در عمر ہائے مذکور تقدیر مے رسد رحلت مے کنند
و آنکه در سلوک به عمر ہائے مذکور ترقی مے کنند در مقام افراد مے رسند و عمر افراد پنجاه و پنج سال است زیاده و نه نقصان اگر در عمر مذکور تقدیر میرسد
رحلت میکنند و آنکه به عمر مذکور در سلوک ترقی مے کنند به قطب حقیقی میرسند و عمر قطب حقیقی بیست و سه سال و ده روز است این مقام
مقام معشوق است یعنی قطب وحدت و مرتبه معشوق آنست که هرچه معشوق گوید حضرت جلت عزته آن کنند چنانچه در این مرتبه قطب حضرت
حضرت شیخ فریدالدین گنج شکر را قدس سره از عالم غیب خطاب کردند که اے فرزند تا این زمان آنچه ما فرمودیم تو بجا آوردی الحال
هرچه تو گوئی من آن کنم چنانچه این حکایت تمام حضرت شیخ نصیرالدین محمود قدس سره در خیرالمجالس به تفصیل فرموده است سبحان الله
تا کرا این دولت عظمے رسانند و با که این در بکشایند سلطان المشائخ شیخ نظام الدین بداونی در منقبت آن حضرت گوید ؎

پیر ما پیر است مولانا فرید هیچو او در خلق مولانا فرید

مرآۃ الاسرار

و صاحب مرآة الاسرار تا اینجا رسیده گوید **الغرض** مجملے از احوال رجال الله در قلم آوردیم و حضرت شیخ علاءالدوله سمنانی قدس سره در کتاب
عروه فی باب ششم در فصل چهارم حضرت الیاس و حضرت خضر را نیز درج کرده در رجال الله این آمده است ذکر کرده است که خضر نبی علیه السلام
با قطب ابدال صحبت میدارد و حرمت او نگاه میدارد و دعاء خیر بروے میکند و اقتدا بوے می نماید در نماز و ما یحتاج او از نقود و غیر آن میدهد و اسم خضر
ملکان بن ملیان بن طیان بن سمعان بن سام بن نوح علیه السلام و نام نوح ملکان بن متوسلخ بن ادریس و اسم ادریس اخنوخ است چون
درس بسیار گفتے از آن جهت او را ادریس مے گفتند چنانچه نوح را جهت آنکه نوحه و زاری مے کرد نوح مے گفتند و خضر را جهت آنکه هر جا مے
نشست سبزی مے شد خضر مے گفتند و ولادت خضر در زمین فارس واقع شده که موضع ایست دو فرسخ از شیراز و نوح علیه السلام سه
پسر داشت مسلمان سام و حام و یافث دعا کرد برائے سام به برکت اولاد لاجرم از پشت او انبیا ظاهر شدند و الیاس پسر سام بن نوح
است پس جد والد خضر برادر الیاس بود و خضر و قطب ابدال و اصحاب او پیش الیاس چنان به ادب مے باشند که شاگرد پیش استاد و الیاس
علیه السلام دراز قامت و بزرگ سر و کم گوے و بسیار مراقب و با وقار و تمکین و به هیبت بسیار و دانا است به معارف عیانی و کرامات بسیار دارد
و متابع شرع مصطفویست و رعایت کنند سنت چنانکه حق رعایت است و الیاس و خضر علیهما السلام امر و نهی دین او را مامور مے دارند و به
عمل می آرند پس هیچ زیان ندارد پیغمبری ایشان بختم پیغمبر ما علیه الصلوٰة و السلام چنانکه نزول عیسے علیه السلام هیچ زیان نمے دارد از آنکه
او نیز خلایق را بدین مصطفے صلے الله علیه وسلم دعوت مے کند و هم چنین اقتدا مے کنند به امام امت او و هر کس که وجود الیاس و خضر را منکر میشود
از غایت جهل باشد این سه زنده اند که ذکر رفت یکے در آسمان چهارم و دو در زمین و یاری کنند و این دین متین و مصدق قرآن مبین
اند و کنیت حضرت خضر علیه السلام ابوالعباس است و او پیش از نزول وحی و هم بعد از نبوت با پیغمبر علیه السلام مصاحبت داشت و احادیث
بسیار از آن حضرت روایت میکند دیگر بدانکه او بیمار مے شود و دارو مے کند نفس خود را چنانکه یک نوبت در مدینه رسول شتربانان میان خود
جنگ مے کردند حضرت خضر نیز در آن میان بود یک سنگ بر سر او رسید مجروح گشت تا سه ماه آزار داشت بعد از آن نیک شد و پیش
از زمان خاتم الانبیاء علیه الصلوٰة و السلام در مدت پانصد سال دندان مبارک او نو بر می آمدند اما درین زمان در مدة صد و بیست سال دندان
او نو مے شوند و امسال که سنه احد و عشرین و سبعمایة است وقت تجدید دندان مبارک اوست که تا این زمان از وقت آنحضرت هفت نوبت بر آمد

اند و او زنان بسیار داشته است و فرزندان بے شمار اما زنان و فرزندان او را نمی شناختند کہ زن خضر است و پیش قاضی نیز در وقت نکاح نام خود را مغربی مے گفت و حالا صد و بیست سال و ہفت ماه شده اند که ترک تزویج کرده است و زن نمی خواہد و فرزندے از وے نمانده است و دیگر صفت حضرت خضر علیه السلام آنست که نیکو خلق و جوان مرد و مشفق است بر ہمه خلایق بسیار عطا دہد از نقود و جامہاے فاخره و دانا است به علم کیمیا از روے کرامت و تعلّم از حق و ہمه گنجہاے روے زمین را میداند و با مر حق تعالی ایثار مے کند بر ارباب حاجت اما از براے نفس یاران خود وه گانه که با وے مے باشند تصرف نمیکند و براے دفع حاجت قرض مے ستاند و گرو نگاه مے دارد و در بازار متاع و دیگر جاہا دلالی مے کند و اجرت مے گیرد و آن خرچ مے نماید و لقمه خوب را دوست مے دارد و در رقص و تواجد نیز بسیار مے کند و در مجلس سماع که صاحب حال باشند آنجا بامر حق حاضر مے شوند چنانچه به نقل معتبر و متواتر مشہور است که اکثر اوقات در مجلس سماع سلطان المشائخ شیخ نظام الدین بداونی قدس سره حاضر شدے و با وے صحبت داشتے و ہم در عمره مے آرد که ہمراه الیاس نیز ده اصحاب مے باشند چنانکه ده یار ہمراه خضر اند و اکثر مصاحبت ایشان با اقطاب و ابدال واقع میشود و در این زمان خضر و قطب ابدال موافق مذہب امام شافعی نماز مے گذارند چنانچه در عروه مفصّل بیان نموده است و ہمان قسم حضرت خواجه محمد پارسا نیز در فصل الخطاب کمالات و خوارق عادات حضرت الیاس و حضرت خضر علیہما السلام بوجه احسن ذکر نموده و لیکن در عوام الناس بسبب بعضے اقوال ضعیف چنان شہرت گرفته است که خضر علیه السلام با سلطان سکندر رومی معاصر بود ہمراه او به سفر ظلمات رفت و آنجا آب حیوان چشید تا زندگانی ابد یافت و این قول خلاف ارباب سیر است چرا که در تفاسیر و سیر اکثر به نظر در آمده که خضر علیه السلام معاصر ذو القرنین اکبر بود و ذو القرنین اکبر از حضرت صالح پیغمبر و پیش از حضرت ابراہیم مبعوث گشته صاحب روضة الصفا و بعضے ارباب سیر گویند که حضرت خضر علیه السلام برادر خالاتی ذو القرنین اکبر است و در سیر ربع مسکون با وے رفاقت داشت و صحبت حضرت خضر علیه السلام با مہتر موسے صلوٰة الله علے نبینا و علیہما الصلوٰة والسلام در قرآن مجید ذکر افتاده است و این نیز مقرر شده است چنانچه صاحب روضة الصفا و صاحب حبیب السیر مے نویسد که سکندر رومی بعد از حضرت موسے علیه السلام بود و متابعت شریعت آنحضرت مے نمود پس خضر علیه السلام به ہمراہی او ہم مامور شده باشد عجب نیست چنانچه مے گویند که خضر علیه السلام اکثر با امیر تیمور صاحب قرآن ثانی بود و جمیع اولیا برین متفق اند که ما خضر را دیده ایم پس لازم نیست که حیات دوام از آب حیوان یافته باشد حضرت ادریس و حضرت عیسے کدام آب حیوان خورده بودند که زنده اند زندگی این طائفه از مشاہده حق است که از تجلی علے الدوام اسم اعظم یا حی زندگی دارند و ہم صاحب مرآة الاسرار مے فرماید که این فقیر کاتب حروف چند مرتبه حضرت خضر علیه السلام را بمثل دیگر مردان غیب و شہدا دیده است و استفاده صوری و معنوی از ذات بابرکات وے حاصل نموده حالا بتائیدات الہی بیان مے نمایم مشرب صوفیه اہل صفا باید دانست که این طایفه جمله صورتاً و معناً طالب حق ہستند در ہمه احوال دیدن ایشان ظہور حق و شنیدن ایشان و گفتن ایشان سخن گفتن و سکون ایشان بر مذہب حق و بر قول الصلح خیر استقامت دارند و نقصت و شرارت را در آن مشرب راه نیست چون جمیع علماء اہل سنت و جماعت متفق اند که حق در این ہر چہار مذہب دائر است و مطلب این طایفه نیز ہمان حق است بنا بران بے انکار به چہار مذہب اقتدا میکنند مقید بر یک مذہب نیستند از آنجهة الصوفی لا مذہب له گویند و ہم وے مے فرماید که حضرت شیخ علاء الدوله سمنانی که مقتداے این قوم بود در چہل مجلس مے آرد که تقلید اہل سنت و جماعت کار بزرگ است اما ایشان که امامان بودند ہمه بدین متفق اند که ہر که متابع ہست اعتقاد ہر یک چنان باید که مذہب امام خود صواب داند محتمل به خطا و مذہب امامان دیگر خطا داند محتمل صواب و

از این نوع اعتقاد تعیین، است که ثمره نه دهد و اطمینان با حتمال صواب و خطا جمع نیاید پس واجب است که در آن کوشند و اعتقادے حاصل
کنند که محتمل خطا نباشد تا عبادت حق تعالے با طمینان توانند کرد و در قیامت شرم ساری نبرند و طریقه که محض صواب است طریقه متصوفه است
و آن اینست که این همه مجتهدان را بزرگ دانند و طعن نه کنند بر اقوال ایشان و آنچه به خلاف نفس و تقوے نزدیک تر بود بر آن باشند و هم
صاحب مرآة الاسرار از ترجمه عوارف نقل مے کند که در روزگار صحبت رسول مقبول صلے الله علیه وسلم به برکت آثار نزول وحی و پرتو انوار نبوت
نفوس امت از ظلمت رسوم و عادات منخلع گشته بود و قلوب از لوث طبیعت و شایبه هوا طهارت یافته لا جرم عقاید ایشان از
وصمت اختلاف معرا بود و دلها از بیماری و هوا سلیم و مبرا همه یک دل و یک راے و یک زبان بودند بعد از آن آفتاب رسالت به حجاب غیب
متواری و محتجب گشت مزاج قلوب از اعتدال استقامت روے با نحراف نهاد و بقدر انحراف اختلاف بدید آمد و شیطان طریق تصرف
در عقاید کشود و بر جست بعد از عهد رسالت و احتجاب نور عصمت هر روز ظلمات رغبات نفوس به دنیا زیاده مے شود و اختلاف بیشتر
پدید مے آید الی یومنا هذا پس هر که طالب عقیده درست بود باید که به طبقه اول از صحابه اقتدا کند و به آثار ایشان اکتفا نماید و این معنی از خصایص
احوال صوفیان است که دلهاے ایشان بوجدان حلاوت محبت الهی از محبت دنیا اعراض کلی نمودند و عروق نزاع و خلاف از آن
بیکبارگی مستاصل و منزع شدند و به نظر رحمت و شفقت در عموم خلق نگریستند و از عذاب عداوت و مخالفت نجات یافتند. و به فرقه ناجیه ملقب
گشتند و با اینهمه نیازمندی که شیوه این قوم است اکثرے ارباب ظاهر بر انند که این طریق صوفیه و مذهب اهل تصوف اصلے ندارد از چند مدت
مردم اهل بدعت خود را صوفی نام کرده کتب ساخته این طریق را آشکارا کرده اند چون از اقوال و افعال و احوال این طائفه واقف نیستند بنا بر آن
از عدم وقوف این قسم سخنان مے گویند پس ضرور شد که احوال این طائفه را از ابتداے کار نوشته شود این مقدمه از آفتاب روشن تر است
که حق سبحانه تعالی جمیع علوم صوری و معنوی به حضرت محمد مصطفے صلے الله علیه وسلم تعلیم فرمود و آن حضرت صلے الله علیه وسلم جمیع علوم
ظاهری و باطنی به علی مرتضے کرم الله وجهه ایثار نمود و آنچه علم اسرار و حقایق از آنحضرت بوے رسیده بود تمام آن را در جامع خود نوشته
به طریق امانت بفرزندان خود سپرده و آن جامع غیر از ائمه اهلبیت بنظر اغیار در نمی آید و در وقت و دقیقه گاه گاهے رمزے از آن علوم با صحاب محرم راز خود مثل محمد بن
ابوبکر صدیق و عبدالله بن فاروق و عبدالله بن عباس و خواجه کمیل بن زیاد و غیره میفرمود و هم در کتاب مرآة الاسرار از جهل مجلس شیخ رکن الدین علاء الدوله سمنانی نقل نماید که
چون حضرت امام علی رضا رضی الله عنه بطلب مامون خلیفه در باغ رفت و قدرے انگور زهر آلوده از دست خلیفه بخورد و دانست که زهر خورده است و همان روز
فوت خواهد شد پس پسرش محمد تقی هفت ساله در بغداد بود به یک ساعت او را از بغداد بطوس آورده و وصیت کرد که فلان جاے مرا خاک
باز کن چون سنگے پدید آید بر آن خطے نوشته باشد مرا در زیر آن سنگ دفن کن بعد از آن فرمود که چون به بلوغ رسی امانتے نهاده ام در فلان درخت
بر و بردار آن امانت که کتاب جفر جامع است و جامعے بود که امیرالمومنین علی کرم الله وجهه نوشته است و اسرار غیب بیان کرده هیچکس
آنرا نه بیند الا آنکه امام باشد و امام لازم نیست که همه وقت حاضر باشد اما آن کتاب موقوف باشد تا یکے از فرزندان امیرالمومنین علی کرم الله وجهه
بدرجه برسد و امام جز حسنے نباشد و تا این ساعت آن کتاب و چند چیز دیگر که از انبیاے ودیعت است پنهان است تا آنگاه که مهدی ظاهر شود
و بدو رسد پس در این مقدمه جمیع اهل معنی متفق اند که آن علوم اسرار خاصه ائمه اهل بیت نبوت و ولایت و بعضے اهل این امت نیز
به فیض صحبت ایشان بر آن نعمت بهره مند شده اند پس اول کسے که از آن علوم فیض یافت خواجه کمیل بن زیاد و خواجه حسن البصری بود مرتضے
علی کرم الله وجهه که امام مطلق است ایشان را به واسطه ارشاد فرمود و از این هر دو کس به خواجه عبدالواحد بن زید و غیره رسیده چنانچه معلوم است

نمود بعد ازان خواجه ابراهیم ادہم از کمال صدق و اخلاص به خدمت حضرت امام محمد باقر پیوست و از وے اقتباس آن اسرار نمود بعد ازان خواجه
بایزید بسطامی به خدمت حضرت امام جعفر صادق رسیده و سالها ریاضت و مجاهده کشیده تا از این علوم سرباندی حاصل ساخت بعد ازآن
خواجه معروف کرخی قدس سره به شرف خدمت حضرت امام علی رضا رضی الله عنه بهره مند گشته ازآن علوم آگاهی یافت پس سه خلیفه ارباب
تصوف این مجلس بودند که از امامان اہل بیت به واسطه آن علوم اخذ نموده و به فیض آن علوم میان خلق ممتاز گشتند و به نیابت ائمه اہل
بیت بر مسند ولایت و امامت و طریقه متمکن شدند و از ایشان به جمیع اہل تصوف رسید چنانچه سابق ذکر چهار خانواده و غیره در سلاسل ہر
کدام نوشته شد و ششم از مقتدائے این قوم حضرت خواجه اویس قرنی است رضی الله عنه که رئیس سلسله اویسیه بود **الغرض** در طبقه اول
این علوم اسرار مشائخ طبقات قدس الله اسرارہم میان مریدان و طالبان به رموز و اشارات اظہار مے کردند و در عمل آن میکوشیدند
و بعضے تصنیفات نیز از ایشان واقع شده بود اما ظاہر نمے کردند و در طبقه ثانی که نوبت به سید الطائفه خواجه جنید بغدادی و خواجه ابوالحسن نوری و
خواجه ابوسعید خراز و خواجه ابوبکر شبلی و غیره رسید ایشان آن علوم رموز و اشارات را علانیه بمریدان درس مے گفتند و از آن وقت اکثرے
از بندگان ہر سلسله در آن علوم کتابها تصنیف کردند که تفصیل آن طولے دارد و لیکن چند کتب معتبره که معمول جمیع مشائخ است در این
محل ذکر کرده مے شود اول **کتاب** که در خانواده جنیدیه تصنیف شد طبقات صوفیه است تصنیف حضرت شیخ عبدالرحمن بلخی قدس سره
بعد از آن شیخ علی بن عثمان ہجویری الغزنوی که نیز در سلسله جنیدیه بود **کتاب** کشف المحجوب تالیف کرد و ہمدران سلسله امام محمد غزالی
علوم معاملات و اسرار این طایفه را در کتاب احیاء العلوم و کیمیائے سعادت مفصل ذکر کرده است بعد از وے حضرت عین القضات ہمدانی
علم حقایق و معارف را آشکارا در کتاب تمهیدات و مکتوبات خود بیان فرموده بعد از آن حضرت خواجه مودود چشتی در علوم سلوک کتابے
تصنیف فرموده حجت السالکین نام دارد و بعد از آن شیخ ابوالنجیب قدس سره که سر حلقه مشائخ سہروردیه بود کتاب آداب المریدین به جهت
ارشاد مریدان تالیف کرد و حضرت شیخ شرف الدین یحیی منیری بر آن شرحے نیکو نوشته است بعد ازان حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی
پیر حضرت مخدوم بهاء الدین ذکریا ملتانی بر طبق آداب المریدین کتاب عوارف نوشت که اہل این طریق را حجت است و ہمدران ایام حضرت
شیخ محی الدین ابن عربی که در سلسله قادریه بود علم حقایق و معارف و رموز را بے پرده بر اہل عالم آشکارا گردانید و چند کتب تالیف نمود از ان
جمله دو کتاب وے در این فن ممتاز اند یکے فتوحات مکی دویم فصوص الحکم چندان اسرار حقایق در این دو کتاب مندرج ساخته است
که فوق آن متصور نیست و از متابعان وے حضرت شیخ سعد الدین فرغانی نیز کتاب مناہج العباد در اختلاف مذہب اربع به غایت
پسندیده تصنیف نموده است بعد ازان شیخ رکن الدین علاء الدوله سمنانی که مقتدائے سلسله فردوسیه کبرویه بود کتاب عروة الوثقے و چهل
مجلس و غیره تالیف نموده و عقاید صوفیه را به آداب طریقت و حقیقت بوجه احسن بیان فرمود و در سلسله نقشبندیه حضرت خواجه محمد پارسا
کتاب فصل الخطاب در آداب طریقت و اسرار حقیقت نوشته و بعد از وے در آن سلسله حضرت مولانا عبدالرحمن جامی از اکثر کتب مذکور
انتخاب نموده کتاب نفحات و لوایح تصنیف کرده است علے ہذا القیاس بزرگان مذکور به جهت ارشاد مریدان تالیف بسیار نوشته اند
لیکن در اصل مطلب میان ایشان اختلافے نیست بهر کتاب این طائفه که اقتدا کند مقصد قریب است و از تصنیفات حضرت خواجگان
چشت قدس الله اسرارہم سیر الاولیا ملفوظات حضرت سلطان المشائخ و اکثر پیران چشت که حضرت میر سید محمد کرمانی نوشته است و لطائف
اشرفی حضرت میر سید اشرف جهانگیر سمنانی بسیار خوب اند که در این ہر دو کتاب خلاصه مطالب جمیع کتب این طائفه مندرج است

اگر مرید اہل بصیرت باشد زود بہ مطلب میرسد ومیگوید کاتب این حروف کہ از تصانیف پیران ما مکتوبات حضرت قطب العالم بندگی عبد القدوس
گنگوہی قدس سرہ ورسالہ قدسیہ ولطایف قدسی ومجمع البحرین تصنیف فرزند ارجمند وے شیخ رکن الدین ومکتوبات حضرت شیخ جلال الدین
تھانیسری ورسالہ ارشاد الطالبین آنحضرت وہر دو شرح لمعات مکی ومدنی وتفسیر دو سیپارہ اخیر از حضرت قرآن مجید تصانیف حضرت
شیخ نظام الدین تھانیسری البلخی ہستند درین زمان مر طالب حق را بجاے مرشد کامل ومکمل اند وشامل مر جمیع حقایق ومعارف کتب
متقدمین ومتاخرین اند بلکہ اسرارے کہ درین کتب مندرج است در ہیچ کتابے دیگر کم یافتہ میشود بلکہ حضرت قطب العالم در بعضے مکاتیب
چنان اسرار حقیقت واطوار تربیت را بے پردہ گفتہ است کہ محتاج بہ مرشد نیست ولہذا بعضے دزدان سلوک این مکاتیب را از ان مکتوبات دزدیدہ
شیخی برپا کردہ خلفاے ومریدان پیدا ساختہ اند وخود را اویسیہ نام نہادہ اند وتمریدان مریدان ایشان این دزدے راعین ایمان قصور کردہ راہ
طالبان حق میزنند واز بیعت وشجرہ بل از پیر ومریدے انکار دارند وحالانکہ از اذکار واشغال ونعمت واسرار باطن وتوحید بے بہرہ اند
وباوجود این خود را از کملان روزگار میشمرند ومریدان مشائخ کامل مکمل را از پیران برگردانیدن پیشہ خود ساختہ اند ونقض بیعت کاملان را دین
وایمان خود قرار دادہ اند این فرقہ ضال ومضل است نعوذ باللہ من شرور انفسہم ومن سیئات اعمالہم من
یہدی اللہ فلا مضل لہ ومن یضللہ فلا ہادی لہ الغرض بعضے از تصانیف این فقیر مثل جواہر ستہ وشرح وے مسمی نشر اللآلی وحدایق المجالس
ملفوظ این فقیر وملفوظ دیگر این فقیر مسمے بہ بوارق الانوار وبحر الاسرار واسرار عشقیہ وآدو شرح الف وب ومکتوبات این فقیر مشتمل واقع شدہ اند
مرمہ اسرار اولین وآخرین را اگر طالب حق اگر زیرک باشد بہ مجرد مطالعہ شان بہ مقصد حقیقی برسد وبہ اندک ریاضت ومجاہدہ عارف ثانیہ نشود اگر
کسے گوید سلف بعد از مجاہدہ سی سی وپنجاہ پنجاہ سال فصاعداً عارف میشدند وبیست بیست سال خدمت پیران مے کردند واکثر متاخرین بہ
اندک ریاضت بہ عرفان واصل میشوند چنانچہ حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند قدس سرہ گفتہ اند اگر آخر با نہ بیدا ابتداے بہاء الدین نباشد معرفت
خدا برادر حرام باد مر این چیست گویم کہ طالبان فنا وبقا در وقت سلف از جہت آنکہ کتب تصوف تصنیف نشدہ بود در حاصل کردن علم الیقین
ہم محتاج بہ ریاضات میشدند ومتاخران علم الیقین را از لوایح ولمعات وجام جہان نما ونقد النصوص وغیرہا بہ تعلیم از شیخ کامل حاصل کردہ
بہ ریاضت قلیلہ عین الیقین وحق الیقین حاصل مے کنند گویا حلوا را قومے تمام شب پختند وقومے دیگر وقت صبح مفت خوردند آرے در سلف
صادقان بسیار بودند ودر خلف بسیار بے معرفتان دعوی جذبہ کردہ ریاضت را گذاشتہ اند وعارفان کہ باندک ریاضت واصل بحق شوند در
متاخرین ہم کم اند نقد الاخلاص والذوق فی کثیر منہم ونیز در سلف غالباً اہل ریاضت سہ گونہ بودہ اند بعضے اولیاء ابرار بودہ اند واز ترس وعذاب
قبر ودوزخ وامید جنت ریاضت شاقہ بجاے آوردند وتا دم مرگ باوراد ونوافل وشب بیداری مے گذرانیدند واز مقصود کہ اقرب من حبل الورید
بود غافل بودند بحکم حدیث ومن اظلم ممن عبد فی الجنۃ ونار عارفان این زمانہ از جہت معرفت وتحصیل فنا وبقا با وجود قلۃ مجاہدہ افضل اند فی
الحدیث تفکر ساعۃ خیر من عبادۃ ستین سنۃ پس طعن مکن اے سادہ دل عارفان این زمانہ را بہ قلت مجاہدہ چہ کثرت علم ومعرفت جبر نقصان
میکند ونیز در سلف بعضے اولیا پیر کردہ مشغول بہ علم ظاہر مے شدند پس علم صرف ونحو ومعانی وبیان وبدیع واصول وتفسیر وحدیث وفقہ و
سلوک را نیز از پیر حاصل کردہ واز ان فارغ شدہ شروع در معرفت الہیہ مے کردند وبعضے کمال را منحصر در ہمان مے داشتند واکثر متاخرین
علم اعتقاد وعلم نماز وروزہ وحلال وحرام آموختہ واعراض از علومے کہ خواندن آن فرض کفایہ است کردہ شروع در معرفت مے کنند از انجہت
بہ معرفت واصل بہ مقصود مے شوند وبعضے از سلف عمر را در تبدیل اخلاق ذمیمہ با خلاق حمیدہ صرف مے نمودند مثلاً مالہا را صرف مے کردند تا بخل مبدل

بجود شود و خدمت سکینان میکردند تا تکبر مبتدل به تواضع شود و برای رفع ریا به خود خوارها ناحت یاری نمودند و در تهین می مردند قلیلی از ایشان بخدا
واصل میشدند و اکثری بذات حق نمیرسیدند و متاخرین روز اول حیات را درین بحر فانی میکنند بر این سبب متخلق باخلاق الهی میشوند و تبدیل
مذکور را ضمناً حاصل مینمایند قصه حضرت بایزید بسطامی با شقیق بلخی شاهد این معنی است چه وی گفته اگر بایزید کاملی شود در شهر آن
که مدعی توکل است نمیر دالخ پس ریاضات و مجاهدات و خدمات بعضی از ترس عذاب بود و ریاضت بعضی در خواندن علم بود و ریاضات
بعضی در تبدیل اخلاق بود کل ذلک ضعیف بالنسبة الی طالب الفنا والبقا اگر گوئی عارفان سلف که از ترس عذاب نار و
از طلب علوم زائده و از تبدیل اخلاق مبرا بودند هم ریاضات کرده اند گویم و را ابتدا و قبل از اطلاع لیس المعرفة ریاضات کرده اند چنانچه حضرت
بایزید گفته اگر پیشتر میدانستم که معرفت الله است و ذات را اقرب من حبل الورید می یافتم هرگز گرسنگیها و تشنگیها و شب بیداریها اختیار نمی نمودم
و در تبدیل اخلاق عمر صرف نمیکردم و به خلاف روز اول بپیر رسیدم بعضی این معنی را از صحبت پیر کامل یافتم بیت

یک زمانی صحبت مرد خدا — بهتر از صد سال طاعت بی ریا

از یک سخن شیخ کامل آن قدر حجابها رفع میشوند که از ریاضات صد ساله رفع نمیشوند بعضی مغروران میگویند عارفان این زمانه ریاضات سلف
ندارند و دعوی معرفت می کنند اگر بر سر کار مطلع میشدند اعتراض نمی کردند آری محجوبان ترک ریاضات ماخوذ اند و عارفان معذور در حدیث
است که یک رکعت عارف از هزار رکعت محجوب بهتر است رکعة من عالم بالله افضل من الف رکعة من جاهل بالله صاحب مرآة الاسرار
از شرح آداب المریدین نقل میکند درست نیست مر هیچ یکی را که در راه صوفیان نگر کند پس از آنکه بداند عقیدتهای ایشان را در سوال جواب ایشان
و بداند اصطلاحات ایشان را در کلمات ایشان از بهر آن که سخن این طایفه بیشتر رموز و اشارات بوده که اگر خیر این باشد خود عیان بود نه غیب
دیگر ایشان که سخن به رموز و اشارات گویند از بهر آنکه بر سر خویش غیرت کردند و نیز خود را نگاهداشتند و در سخنان خود رموز و اشارات نهاده اند
تا آنکس که بداند معنای وی واقف گردد و آنکس که معنی به رموز و اشارات نداند بی خبر که ایشان چه میگویند رموز و اشارات به ذات خود ثابت
است مر خواص هر طایفه را و اسراری باشد که غیر ایشان بدان واقف نگردد نه بینی اصل همه چیز توحید است و سر همه موحدان محمد مصطفی است
صلی الله علیه وسلم خداوند جل و علا را با وی رموز و اشارات بود که خلق از ادراک این همه عاجز آمدند و آن حروف مقطعات است اندر قرآن
تا پیشتر متکلمان برانند هذا سر بین الله وحبیبه چون روا باشد که حق تعالی را با مصطفی سری بود که دیگران واقف نگردند این نیز روا باشد
که اولیاء را با حق سری باشد که عوام خلق بران مطلع نشوند و دیگر روا باشد که اولیاء سر خویش پنهان دارند حق تعالی اولیای خویش را میان خلق
پنهان داشته است اگر ستر اولیا ظاهر نشناختندی چون اولیاء ستر بودندی اولیتر آنکه ستر ایشان نیز سر باشد این همه تقریر عذر اصطلاح ایشان
بود پس هر که رموز و اشارات ایشان فهم کرد مذهب ایشان بدانست چنانکه در این باب عزیزی گفته است بیت

سلیمانی همی باید که مرغان را زبان داند — سلیمان نیستی آخر زبان مرغ کی داند

چنانکه ایشان خود را برابر سنت کرده اند اعتقاداً و قولاً و فعلاً این خود را برابر ایشان گردانند یعنی چون از کثرت مدعیان حال محققان بر خلق پوشیده
گشت چنان گمان بردند که مر این مذهب را اصلی نیست و این چنین نیست بلکه این مذهب راست است کسری اندر مذهب مدعیان است
نه اندر این مذهب تا اگر کسی ظن کند اندر کسری مدعیان کند نه اندر اصل مذهب پس آغاز میکنم به ذکر عقاید و مذهب ایشان در اصل اعتقاد از بهر آنکه
هیچ طایفه نیستند که بر ایشان چندان دروغ بستند که بر این طایفه چندانی بهتان نهاده اند و این طایفه از همه خلق برتر و بزرگتر اند از بهر آنکه

هر گروهے به چیزے سیر گردد و اینطایفه بهر دو جهان سیر نگردند تا بخداوند جل ذکره نرسند تا خلق بر ایشان دروغ و بهتان نهاده است و صاحب
نفحات از ترجمه کتاب عوارف روایت میکند که مراتب طبقات اینطایفه علے اختلاف درجاتهم بر سه قسم است **قسم اوّل** مرتبه واصلان و
کاملان و آن طبقه علیا است **قسم دویم** مرتبه سالکان طریق کمال و آن طبقه وسطی است و **قسم سیوم** مقیمان اهل نقصان و آن طبقه
سفلے است واصلان مقربان و سابقانند و سالکان ابرار و اصحاب یمین و مقیمان اشرار اند و اصحاب شمال و اهل وصول اند بعد از انبیاء
صلوٰة الله علیهم این دو طایفه اند **اوّل** مشایخ صوفیه به کمال متابعت رسول علیه الصلوٰة والسلام مرتبه وصول یافته اند و بعد از ان در رجوع برای
دعوت خلق به طریق متابعت مامور و ماذون شده اند و اینطائفه کاملان مکمل اند تا خلق را به نجات و درجات دلالت کنند و **طائفه دویم**
آن جماعت اند که بعد از وصول به درجه کمال حواله تکمیل و رجوع خلق به ایشان نه رفت و بعد از کمال ولایت وصول تکمیل دیگران به ایشان
مفوض نگشت و **اهل سلوک** نیز بر دو قسم اند **طالبان** مقصد اعلے و مریدان وجه الله و یریدون وجهه و **طالبان** بهشت و مریدان
آخرت امّا **طالبان حق** دو طایفه اند **متصوفه** و **ملامتیه** متصوفه آن جماعت اند که از بعضے صفات نفوس خلاص یافته اند و به بعضے از احوال
و اوصاف متصف گشته و مطلع احوال ایشان شده امّا **ملامتیه** جماعتے باشند که در رعایت معنے اخلاص و محافظت قاعده صدق و اختصاص
غایت جهد مبذول دارند و مشرب ایشان در کل اوقات تحقیق معنے اخلاص بود همچنان که عاصی از ظهور معصیت پرحذر بود ایشان از ظهور
طاعت که مظنه ریا باشد حذر کنند و بعضے از این طائفه قلندریه را نیز در جمله ملامتیه شمرند امّا **طالبان آخرت** چهار طایفه اند زهاد و عباد و خدام
و فقرا امّا **زهاد** طایفه باشند که به نور ایمان و ایقان جمال آخرت مشاهده کنند و دنیا را در صورت قبح معاینه بینند و تخلف اینطایفه از صوفیه
بآنست که زاهد بحظ نفس خود از حق محجوب بود چه بهشت مقام حظ نفس است و صوفی به مشاهده جمال ازلی از هر دو کون محجوب امّا **طایفه عباد**
آن طایفه اند که پیوسته به وظایف عبادات و فنون نوافل مواظبت و ملازمت نمایند از برای امید ثواب اخروی و این وصف در صوفی
موجود بود و لیکن ایشان حق را برای حق پرستند نه برای ثواب اخروی امّا **خدام** جماعتے باشند که خدمت فقرا و طالبان حق اختیار کنند
و اوقات خود را بعد از اداے فرایض به اهتمام امور معاش و اعانت ضعفا مصروف دارند و آنرا بر نوافل عبادات تقدیم کنند و در طلب مایحتاج
بر طریق که در شرع مذموم نباشد مداخلت نمایند بعضے به کسب و بعضے به دریوزه و بعضے بفتوح و نظر ایشان در اخذ و عطا بر حق بود و از عزت این
مقام بر طائفه حال خادم و شیخ مشتبه شده است و خادم را از شیخ فرقے نهاده اند فرق آنست که خادم در مقام ابرار است و شیخ در مقام مقربان
زیرا که مراد خادم در اختیار خدمت امید ثواب آخرة بود و الابدان مقید نگردد و شیخ به مراد حق قایم بود نه بمراد نفس امّا **فقرا** آن طایفه اند که مالک
هیچ چیز از اسباب دنیوی نباشند در طلب فضل و رضوان الٰهی همه ترک کرده باشند و باعث این طائفه بر ترک یکے از سه چیز باشد اوّل
حساب یا خوف عقاب چه حلال را حساب لازم است و حرام را عقاب دویم توقع فضل و ثواب و مسابقت در دخول جنت چه فقرا به پانصد
سال پیش از اغنیا به بهشت در آیند سیوم طلب جمعیت خاطر و فراغت اندرون از برای اکثار طاعات و حضور دل در آن و تخلف فقرا
از طائفه ملامتیه و متصوفه بآنست که او طالب بهشت و خواهان حظ نفس خود است و ایشان طالب حق و خواهان قرب و ورای این مرتبه
در فقیر مقامے است فوق مقام ملامتیه و متصوفه و آن وصف خاص صوفیه است چه صوفی اگرچه مرتبه او ورای مرتبه فقر است و لیکن خلاصه
مقام فقر در مقام او درج است و سبب آنست که صوفی را عبور بر مقام فقر از جمله شرایط و لوازم است و هر مقامے که از آن ترقی کند
رنگ مقام خودش دهد پس فقر را در مقام صوفی وصف دیگر زاید بود و آن سبب نسبت جمیع اعمال و احوال و مقامات است از خود و عدم تملک

آن چنانچه هیچ عمل و هیچ حال و هیچ مقام از خود نه بیند و به خود مخصوص نه داند بلکه خود را نه بیند پس او را نه وجود و نه ذات و نه صفت محو در محو
فنا در فنا بود و این حقیقت فقر است که مشایخ در فضیلت آن سخن گفته و آنچه پیش ازین بعضی در فقر یاد کرده شد رسم فقر است و حقیقت فقر و
فوقیت مقام صوفی از مقام فقیر بر آنست که فقیر به ارادت فقر و ارادت حظ نفس محجوب بود و صوفی را هیچ ارادت مخصوص نبود و در صورت فقر و
غنا ارادت او در ارادت حق محو بود بلکه ارادت او عین ارادت حق باشد و حق سبحانه چون خواهد که بعضی از اولیای خود را در تحت قباب عزت
از نظر اغیار محجوب گرداند ظاهر ایشان را لباس غنا که صورت رغبت است بپوشاند تا اهل ظاهر ایشان را از جمله اغنیا و دنیا داران دانند و جمال حال ایشان از نظر نامحرمان پوشیده
ماند و این حقیقت فقر و زهد و صفا خاص لازم صوفی است و کشف المحجوب میفرماید که مردمان در تحقیق اسم صوفی بسیار سخن گفته اند و کتب ساخته گروهی گفته که صوفی را از آن صوفی گویند که جامه
از صوف دارد و گروهی گفته اند که بدان صوفی گویند که تولا باصحاب صفه کرده اند و گروهی گفته اند که این اسم از صفا مشتق است بعضی اهل صفا را
صوفی توان گفت و هر کسی را اندر تحقیق این معنی لطایف بسیار است اما بر مقتضای لغت معنی بعید می باشد پس صفا در جمله محمود بود
چون اهل این قصه اخلاق و معاملات خود را مهذب کردند و از آفات طبیعت تبرا جستند بدان اوصاف مر ایشان را صوفی خوانند و بدانکه
صفا را اصلی است و فرعی اصل وی انقطاع دلست از اغیار و فرع وی ترک است از دنیاء غدار زیرا که صفا صفت دوستانست و آنکه از صفت
خود فانی و بصفت دوست باقی شد دوست آنست و احوال شان نزدیک ارباب معانی چون آفتاب عیانست و **صاحب مرآة الاسرار**
از شرح آداب المریدین می آرد که غایت فقر بدایت تصوف است و صوفی نامیست مر کاملان اهل ولایت را و محققان اولیا را بدین نام خوانده
اند و اهل آن اندرین وجه بر سه قسم است یکی صوفی بود و دیگری متصوف و دیگری مستصوف صوفی آن بود که از خود فانی بود و بحق باقی و از
قبضه طبایع رسته و بحقیقت حقایق پیوسته **متصوف** آنکه به مجاهده این درجه همین طلبد و در طلب خود را بر معاملات ایشان درست همی کند و
مستصوف آنکه از برای منازل و حظ دنیا خود را مانند ایشان کرده بود و ازین هر دو از هیچ معنی خبر نه بود پس صوفی صاحب وصول بود و متصوف
صاحب اصول و مستصوف صاحب فضول آنرا که نصیب آمد بیافتن مقصود و رسیدن بمراد از مراد بی مراد نشود و آنرا که نصیب اصل آمد بر احوال
طریقت متمکن و اندر لطایف آن ساکن و مستحکم شد و آن را که نصیب فصل آمد از جمله باز ماند و بر در کارگاه رسم فرو نشست و برسم از معنی محجوب
گشت و به حجاب از وصل معیوب شد و مشایخ این قصه را در این معنی رموز بسیار است بحدی که کلیت آنرا از احصار نتوان کرد و هم آنجا از ابو الحسن
نوری رحمة الله علیه می آرد که تصوف دست بداشتن از جمله حظوظ نفسانی بود و این هر دو گونه باشد یکی اسم دیگر حقیقت و این آن بود که اگر وی
تارک حظ است ترک حظ هم حظی بود و این رسم باشد و اگر حظ تارک وی است این فنا حظ بود تعلق این بحقیقت مشاهده بود پس ترک حظ فعل بنده
بود و فناء حظ فعل خدا تعالی فعل بنده رسم و مجاز باشد و فعل حق حقیقت آمام محمد باقر بن علی بن حسین بن علی ابن ابی طالب کرم الله وجهه
گوید که تصوف خوش خوئی باشد هر که نیکو خوی تر وی صوفی تر و خوی نیک بر دو گونه است یکی با حق و یکی با خلق نیک خوئی با حق رضا دادن
بود بقضای وی و نیکوئی با خلق حمل ثقل صحبت ایشان برای حق و این هر دو صفت اندر نظاره وحدانیت وی بسته است و ابو حفص نیشاپوری
گوید رحمة الله علیه که تصوف بجمله آداب است هر وقتی و مقامی و حالی را ادبی بود هر که ملازمت آداب اوقات کند بدرجه مردان رسد هر که آداب
ضایع کند او دور باشد از قرب و مردود باشد از قبول حق و بدین معنی قریب است **قول ابو الحسن** نوری رحمة الله علیه که تصوف رسوم و علوم نیست
ولیکن اخلاق است و شبلی گوید رحمة الله علیه صوفی آن بود که در دو جهان هیچ چیز نه بیند جز خدا تعالی و هم آنجا چندین اقوال مشایخ در این
مقدمه ذکر کرده است و آخر برین حرف تمام می کند و مقتدا را از تحقیق مقالات مشایخ قدس الله اسرارهم در باب تصوف بیاوردم تا بر تو طریق

این کشاده گردد منکران را بگوے که مراد شان در انکار تصوف چیست اگر اسم مجرد را انکار کنند باک نیست که معانی در حق تسمیه بیگانه باشد و اگر این
آن معانی را انکار کنند پس انکار تصوف چیست کل شریعت پیغمبر صلے الله علیه وسلم و خصایل ستوده انبیاے را علیهم السلام کرده باشند مر ترا همیت
کنیم تا مراعات این حق نمائی و انصاف آن بدهی و دعوے کوتاه کنی نیک اعتقاد باشی و حقوق شان گذاری الکنون ذکر میکنیم مرتبه ولایت مطلقه
و ولایت مقیده و صاحب مرآة الاسرار از لطایف اشرفی نقل میکنند که ولایت را چهار قسم آورده اند اوّل ولایت که باطن نبوة مطلقه است
ثانی ولایت مقیده هر نبی و ثالث ولایت مطلقه هر نبی و آن در محمدیست صلعم و مشکوة اقتباس ولایت انبیا است علیهم السلام و در دیگر انبیا علیهم السلام مشکوة اقتباس ولایت
اولیا است قدس سرهم و رابع ولایت مطلقه که مخصوص به نبوت نیست و هر یک ولایت را خاتم است و خاتم قسم اوّل امیر المؤمنین حضرت علی است کرم الله وجهه
و لهذا فرموده است اگر اهل کتاب اربع جمع شوند حکم کنم بر هر یک از ایشان به کتاب او و خاتم ولایت مقیده محمدیه بزعم شیخ محی الدین ابن عربی و
اتباع وے نفس نفیسه شیخ است و خاتم ولایت مطلقه محمدیه مهدی امت که از نسل آنحضرت است صلے الله علیه وسلم و هم وے از میر سید علی همدانی
نقل مینماید که خاتم ولایت مقیده محمدیه به مرتبه قطب محمد علیه الصلوة والسلام برسد و خاتم ولایت مطلقه محمدیه به مرتبه روح محمد رسد صلے الله علیه وسلم و خاتم
ولایت مطلقه عامه عیسے علیه السلام است که در زمان او مهدی خواهد بود و این روایت مر قول کسے را که میگوید مهدی همین عیسے علیه السلام است و تمسک
مے کنند باین حدیث که لا مهدی الّا عیسی ابن مریم و جواب این حدیث محمل است بر حذف لا مهدی بعد المهدی المشهور
الذی هو من اولاد محمد و علی الا عیسی علیه السلام و هم صاحب مرآة الاسرار از حضرت شیخ مکی شارح فصوص الحکم مراتب ولایت
چهارگانه به تفصیل تمام نقل میکنند و میگوید ولی کسے است که او عارف باشد به ذات و صفات حق سبحانه تعالی به قدر طاقت بشری و با وجود آن عرفان
بر طاعت و عبادت صوری و معنوی ملازم بود و از معاصی ظاهر و باطن محترز و اقسام ولی که آنها عارف نیز نامند سه است اوّل ذو العین
دویم ذو العقل سیوم ذو العین و ذو العقل ذو العین عبارت از آن کسے است که شهود حق بر وے غالب باشد حق را ظاهر بیند و خلق
را باطن این حال موحدیست که خلق در نظر او به مثابه آئینه بود مر حق را به سبب ظهور حق در خلق همچو ظهور صورت در آئینه و اختفاء خلق در حق همچو
اختفاے آئینه در صورت ذو العقل عبارت از کسے است که شهود خلق بر او غالب بود خلق را ظاهر بیند و حق را باطن پس حق در نظر او بمنزله
آئینه بود مر خلق را و خلق بمنزله صورت منطبعه باشد در آئینه بود لاجرم حق باطن بود کما هو شان المرآة و خلق ظاهر کما هو شان الصورة المرتسمة فی المرآة
و ذو العین و ذو العقل عبارت از کسے است که حق را در خلق مشاهده کند و خلق را در حق و بشهود هیچیکدام محجوب نگردد از شهود دیگرے بلکه وجود
واحد را بعینه از وجهے خلق بیند و به وجهے حق نمود کثرت مانع نه آید شهود وحدت را و مزاحم نشود نمود کثرتها الغرض به اتفاق علماء ظاهر و باطن ظهور
کرامات و خوارق عادات شرط ولایت نیست بلکه قدرت بر انهم شرط نیست و عصمت شرط ولایت نیست اما ولے محفوظ است چنانچه
نبی معصوم و رسول مقبول صلے الله علیه وسلم سه مرتبه دارد اوّل ولایت دوم نبوت سیوم رسالت و آنحضرت فرموده است علیه الصلوة
والسلام که اوّل ما خلق الله نوری پس انوار جمیع انبیا و اولیا از نور محمدی پیدا شده باشد و لهذا مکاشفان ولایت شعار متفق
اند که جمیع انبیا و رسل نواب حضرت محمدی بوده اند صلے الله علیه وسلم چنانچه کنت نبیاً و آدم بین الماء والطین یعنی از نبوت خود آگاه و دانا
بودم پس حق تعالی او را خبر داده در حالتے که او روح بود قبل ایجاد اجسام انسانی و انبیا در عالم تراب او بینند از آدم تا عیسے علیهما السلام تا روز قیامت
همه ملک او بود و از روحانیت او به روحانیت هر رسولے که موجود بودند فیضے میرسید بآن شرایعے که از ایشان صادر و ظاهر شد در زمانے که رسول
بودند اما چون در عالم حس موجود نبود شرع هر یکے بانکس منسوب شد و آن در حقیقت شرع محمد است صلے الله علیه وسلم و لهذا فرمود که علمت

علم الاولین والآخرین و چون اولیا وارث انبیا اند پس هر که وارث آن خصوصیت است او را محمدی گویند و هر که وارث ولایت موسوی
است علیه السلام او را موسوی نامند و هر که وارث ولایت عیسویست علیه السلام او را عیسوی گویند علی هذا القیاس ابراهیمی و اسحاقی و یعقوبی و سایر
انبیا علیهم السلام اینست که در اصطلاح این طایفه میگویند که فلان بر قدم فلان پیغمبر است یا فلان بر قلب فلان پیغمبر یعنی آن علوم و آن تجلیات
و مقامات و حالات که بر آن پیغامبر بود و این ولی را بواسطه مدد آن پیغمبر حاصل است فاما از مشکوة محمد است علیه الصلوة والسلام پس آن
ولی مثلاً محمدی ابراهیمی باشد یا محمدی موسوی یا محمدی عیسوی بود چون این مقرر شد بدانکه ولایت محمدی بر دو نوع است اول آنست
که جامع بود میان تصرف در عالم بر حسب معنی چنانچه قطب را میباشد و بر حسب صورة چنانچه سلاطین را و این دو نوع است نوع اول آنست
که مقرون بخلافت باشد و نوع دویم آنکه مقرون بخلافت نباشد و نوع دویم آنست که جامع نه باشد میان تصرف صوری و معنوی اما
ولایت محمدی که عبارت از ولایت سائر انبیا است آن موافق قول صاحب فتوحات مکی بر چهار نوع است و هر نوع ازین انواع
چهارگانه خاتمے دارد خاتم نوع اول از ولایت محمدی که جامع است میان تصرف صوری و معنوی و مقرون خلافت باشد علی ابن
ابیطالب کرم الله وجهه زیرا که آخر خلفاء الراشدین است قال علیه السلام الخلافة من بعدی ثلثون سنة وقد تمت علیه پس این خاتم را خاتم
کبیر گویند و خاتم نوع دویم از ولایت محمدی که جامع باشد میان تصرف صوری و معنوی و مقرون به خلافت نباشد مهدیست و در آخر الزمان
ظاهر شود و اسم او محمد است و در خلق صورت مانند رسول الله صلی الله علیه وسلم باشد اما در خلق تحت او باشد بعد از وے هیچ ولی سلطان
نشود پس این نوع ولایت باو ختم گردد و او را خاتم صغیر گویند چنانچه شیخ قدس الله سره در فتوحات وصف او ذکر کرده است و خاتم
نوع سیوم از ولایت محمدی شیخ محی الدین ابن عربی است قدس الله سره او را خاتم اصغر گویند که او خاتم نوعے از ولایت است
که جامع نباشد میان تصرف صوری و معنوی بلکه تصرف معنوی داشته باشد فقط و مقرون بخلافت نه بود و خاتم نوع چهارم از ولایت
عیسی بن مریم است علیه السلام که بعد وے هیچ ولی موجود نشود اصلاً یعنی ولایت عامه بدو ختم گردد و او را خاتم اکبر گویند پس اے عزیز بعد
ازانکه این دوره تمام شود قیامت قایم گردد یعنی صور موهوم برخیزد النهایة هو الرجوع الی البدایة آشکار گردد کما قال
الله تعالی کل شیٔ هالك الا وجهه له الحكم واليه ترجعون ؕ

اقتباس اول در ذکر مجملے از احوال فرخنده مآل سید المرسلین حبیب رب العالمین حضرت رسالت پناه محمد مصطفے صلی الله علیه وسلم و خلفاء الراشدین و ائمه معصومین رضی الله تعالی عنهم اجمعین

و این اقتباس مشتمل بر سه نور است نور اول در ذکر حضرت رسالت پناه آن مقتداے طوایف انس و جان آن سر حلقه اولی العزم
و مرسلان آن خاتم جمیع پیغمبران آن مخبر اولاد خلیل الرحمان آن بهترین موجودات کون و مکان آن متحقق بتصرفات کن فکان آن از
قیودات کثرت مصفے المحبوب ذات مطلق سید کائنات حضرت محمد مصطفے صلی الله علیه وسلم بن عبدالله بن عبدالمطلب بن
هاشم بن عبد مناف بضم میم بن قصے بضم قاف و فتح صاد و تشدید یاے بن کلاب بکسر کاف بن مره بضم میم و تشدید را بن کعب بفتح کاف
و سکون عین بن لوی بضم لام و فتح همزه و تشدید یاے بن غالب بن فهر بکسر فا و سکون ها بن مالک بن نضر بفتح نون و سکون ضاد معجمه
بن کنانه بکسر کاف و بنونین بن خزیمه به خاء معجمه و زاے بر لفظ تصغیر بن مدرکه بضم میم و سکون دال مهمله و کسر راے بن الیاس بکسر همزه

به قول بعضے و فتح آن نزد بعضے از یاس ضد رجاے همزه برائے وصل است و صاحب مواهب گفته که این قول اصح است بن مضر بضم
بن مضر بضم میم و فتح ضاد معجمه بن نزار بکسر نون و به زاء بن معد بضم میم و فتح عین مهمله و بعضے بفتح میم و سکون عین تصحیح کرده اند بن
عدنان بفتح عین و سکون دال تا اینجا متفق علیه است نسب شریف وے میان ارباب سیر و اصحاب علم انساب و فوق آن صحیح معلوم
نیست باتفاق بر آنکه آنحضرت از اولاد اسماعیل است و ابراهیم و نوح و ادریس و شیث علیهم السلام از اجداد وے اند صلوٰة الله و سلامه
علیه و علیهم و شیخ عبدالحق محدث دهلوی که از کبار علماء وقت خویش بود در بعضے از تصانیف خود آورده که محققین از علماء متاخرین بر آنند که
آبا و اجداد آنحضرت علیه السلام تا آدم علیه السلام مسلمان بوده اند و هیچ یکے از آنها کافر نبوده و در روضة الاحباب از ابن عباس رضی الله عنه
نقل میکنند که تولد آن حضرت روز دوشنبه واقع شده هم از ابتداے مختون و ناف زده متولد شده بود و وحی هم بر وے بروز دوشنبه نازل گشت
و وضع حجر الاسود در موضع خود در روز دوشنبه واقع گشت و از امام محمد رض منقول است که ولادة آنحضرت بتاریخ دهم ربیع الاول بود و بقول بعضے
اول دوشنبه بود از ماه مذکور و جمهور اهل سیر بر آنند که آنحضرت در سال فیل تولد نموده و ولادت آنحضرت بعد از طلوع صبح صادق پیش از طلوع
آفتاب که آفتاب در برج حمل بود واقع شده و گویند که در عهد کسرے نوشیروان که از ابتداے سلطنت وے چهل و دو سال گذشته بود آنحضرت
بوجود آمد و هشت صد و هشتاد سال از وفات سکندر رومی گذشته بود و از زمان عیسے علیه السلام تا زمان ولادت آنحضرت ششصد سال
بود و در معارج النبوت مینویسد که از آدم علیه السلام تا زمان ولادت آنحضرت شش هزار و هفتصد و پنجاه سال و از نوح علیه السلام چهار هزار
و چهار صد و نود سال و از ابراهیم علیه السلام سه هزار و هفتاد سال و از موسے علیه السلام دو هزار و ششصد سال و از داؤد علیه السلام هزار و هشت
صد سال و از ذوالقرنین هشتصد و هشتاد سال و از عیسے علیه السلام ششصد سال گذشته بود که تولد آنحضرت شد چون آنحضرت دو ماهه
شد عبدالله پدرش در گذشت در بعضے روایات آمده است که چون قریب سه سالگی رسید شق صدر که موجب انشراح سینه بے کینه وے
بود واقع شد و اصح آنکه در شب معراج واقع شده و چون شش ساله گشت آمنه مادرش وفات کرد عبدالمطلب جدش متصدی تربیت او
شد و چون آنحضرت به هشت سالگی رسید عبدالمطلب که صد و بیست ساله و بقولے هشتاد و دو ساله شده بود رحلت نمود هنگام وفات
براے محافظت آنحضرت به ابوطالب وصیت کرد چون آنحضرت به سن دوازده سالگی و دو ماه و دو روز زیاده بر آن رسید ابوطالب
عمش به جهت تجارت متوجه شام شد و آن حضرت را همراه برد آنجا راهبے بود از جمله علماء نصاری در زهد و ورع درجه کمال داشت از انجیل
و دیگر کتب سمائی احوال آنحضرت معلوم نموده به ابوطالب گفت که این برادرزادهٔ تو پیغمبر آخر الزمان است و اکثر عابدان نصاری در
آن سفر این مژده به ابوطالب رسانیدند چون آنحضرت بیست سال شد اکثر اوقات بعضے ملایکه و مردم اهل غیب بر آن حضرت ظاهر شدن
گرفتند چون آن حضرت به بیست و پنجسالگی رسید خدیجه بنت خویلد که از اجمل و انسب نسبهاے قریش بود در عقد نکاحش در آمد و ابوطالب در
مجلس عقد وے خطبه خواند چون از ولادت آنحضرت سی و پنجسال گذشت خانه کعبه که خراب شده بود قریش از سر نو بنا کردند آنحضرت
در تعمیر وے شریک بود و حجر اسود را به دست مبارک خویش به محلش استوار فرمود چون آنحضرت به سن چهل سالگی رسید آثار وحی بر وے ظاهر
گشت بروایتے آنکه پانزده سال پیش از وحی آواز مستقیم مے شنید و خوابهاے راست میدید و هفت سال پیش از وحی انوار تجلیات میدید و در
سال یک مرتبه بغار حرا میرفت و یک ماه به عبادت مشغول میشد و باز به مکه مے آمد و هفت نوبت طواف کعبه می نمود بعد از آن به خانه خود نزد خدیجه
کبرا میرفت و در مشغولی آنحضرت به غار مذکور اختلاف است در میان علما و عرفا طایفه اول بر آن رفته که عبادت قلبی آنحضرت در آن

روضة الاحباب مؤلف سید جمال الدین عطاء الله

غار تفکر بود و در وحدانیت حق تعالی جل شانه و عبادت بدنی وے علیه السلام عمل بر ملت ابراهیم خلیل بود طایفهٔ اول که از مقام حقیقت
جنبیده اند به آن میل کرده که مشغولے آن حضرت در انغار باعتبار ابتدائے استماع اواز مستقیم ذکر قلبی و انتهائے شهود و تجلیات غیر متناهیه
بود و مرویست که آنحضرت پیش از بعثت در آن غار پر اسرار به شغل مسطور اشتغال میورزید که معانی در لباس صور جمیله جلوه نمودن گرفت
و صورت مستقیم در لباس حروف و کلمات مرکبه وارد شدن گرفت چون آنحضرت در خلوت آن غار پر انوار که بمذهب اهل تحقیق جسد شریف
وے محرم اسرار ذاتیه و صفاتیه شد حق تعالی وی را خلعت نیابت مطلق خویش که مطرز بطراز کلمهٔ طیبه بود عطا فرمود و زمام تصرف در ملک و ملکوت
بروے ارزانی داشت تا همه گم گشتگان بادیه ضلالت از انوار هدایتش منور گشته به مقصود اصلی فایز شوند الغرض چون سال چهل و یکم در آمد
آنحضرت بطریق معهود در غار حرا مشغول بود که جبرئیل علیه السلام بر آن حضرت ظاهر گشت و سورهٔ کریمه اقرأ باسم ربك الذي خلق
تعلیم نمود بعد از آن آنحضرت را جبرئیل در میان صفا و مروه بر دو هر دو پاے خود بر زمین زد چشمهٔ آب پیدا شد اول خود وضو ساخت بعد از ان
بآن حضرت ترتیب وضو آموخت پس از آن پیش رفت و دو رکعت نماز گذارد و آنحضرت بوے اقتدا نمود آنگاه جبرئیل گفت وضو و نماز گذاردن
است والآن آن سنت در میان مشایخ معمول است که در وقت تلقین مرید دو رکعت نماز باوے میگذارند و نزول وحی بر آنحضرت چند طریق
بود یکے خوابهاے راست دویم جبرئیل در دل آنحضرت القا میکرد سیوم جبرئیل بصورت مردے متمثل مے شد اکثر بصورت دحیه کلبی شده بر آنحضرت
میخواند چهارم وحی بر آنحضرت فرود می آمد به مثل بانگ جرس و آواز در اے پنجم جبرئیل را بصورت اصلی وے میدید ششم بالاے آسمان در شب
معراج وحی بروے نازل شد هفتم بے واسطه ملک حق تعالی باوے تکلم میفرمود از وراے حجاب چنانچه در حدیث معراج واقع شده که آنحضرت
حق تعالی را بچشم سر دیده و بر آن حضرت و بر امت وے بواسطه جبرئیل نماز پنجگانی در آن شب فرض گشت و معراج آنحضرت بقول
اصح سال دوازدهم از نبوت وے واقع شد و سال سیزدهم از نبوت بیعت العقبة واقع شده هفتاد کس از قبیله انصار به آنحضرت بیعت نمودند
چون رسوخیت اخلاص انصار بر آنحضرت ظاهر گشت عمر بن الخطاب را با بیست کس از اصحاب رخصت به جانب مدینه نمود پس کفار مکه قصد
هلاک آنحضرت کردند جبرئیل از این معنی آگاه کردانید آنحضرت علی ابن ابیطالب را بر جامهٔ خواب خود گذاشته شب خفیه از خانه بر آمده برفاقت
ابوبکر صدیق متوجه غار ثور گشت و بعد از سه شبانه روز پسر ابوبکر صدیق موافق وصیت پدر بزرگوار دو شتر بر در غار ثور آورد بر یک شتر آنحضرت
سوار شد و بر شتر دیگر ابوبکر صدیق سوار شده به جانب مدینه توجه نمودند و علی مرتضی سه روز بعد آنحضرت در مکه توقف کرده امانتهاے مردم را از
قبل آن حضرت ادا نموده متوجه مدینه گشت و بعد از طے مراحل در مدت یسیر بآنحضرت ملحق شد در پاهاے آبله کرده بود آنحضرت دست بر آن
فرود آورده شفا یافت دیگر هرگز در پاے وے درد نشد غرایب واقعات و عجایب حالات آنحضرت از جنس غزوات و وقایع این سنین
و سنین دیگر که از ایام ولادت آن حضرت تا وقت وفات وے علیه السلام ظهور یافته همه آنها بر سبیل بسط و تفصیل در کتب سیر و تواریخ مبین
شده است اینجا باید جست تا بجهت ملالت و اطالت بر اینقدر اکتفا کردیم و عادات آنحضرت چنین بود که در وقت نماز مسواک میکرد و
همیشه قرآن خواندے و در خواندنش گریستے و تعظیم قاریانش بسیار کردے و در آن حالت اگر کسے قرآن خواندے فرمودے که باادب بنشینید که
کلام خداے تعالی بزرگ است و دایم با وضو بودے و اکثر اوقات براے هر نماز وضو جدید کردے و فقرا و غربا و مساکین را دوست داشتے و ایشان
را قریب خود نشاندے و هم لقمه با ایشان شدے و ایشان را بالاے اغنیا جاے دادے و همه خلق را تواضع کردے براے خود و هر کس سودا خرید
نمودے و کالاے خود و هر کس بنفس نفیس خود برداشتے بخانهٔ خویش و به خانهٔ آن هر کس رسانیدے جو و گندم براے فقرا بدست مبارک خویش آس

کردے وہمسایہ را تعظیم نمودے ودر باب ہمسایہ لطف فرمودے وبرزیردستان از غلام وکنیزک رحم کردے ورضاے ایشان جستے ودر راحت وبلا ونعمت شکر حق بجا آوردے ودایما در مجاہدہ وریاضت بودے وچون درخانہ آن حضرت سہ چہار فاقہ شدے سر بہیچکس نکشادے وبرآن صبر کردے واگر طعام میسر سیدے ہرچہ حصہ خود یافتے بافقرا خوردے وہمیشہ بہ سہ انگشت طعام تناول کردے واگر گرسنہ شدنے ہفت لقمہ طعام بسہ انگشت بکار بردے واگر بعد از یک دیا دو روز طعام خوردے سہ لقمہ تناول نمودے وگاہے از ہفت ونہ لقمہ زیادہ نخوردے وجامہ کہنہ پوشیدے واگر جامہ نو پوشیدے منتظر بودے کہ بہ فقیرے عنایت نماید چون محتاج در نظرش آمدے آن جامہ درحال بہ آنکس دادے و آنحضرت گندم گون بود مایل بسفیدی وکشادہ پیشانی باریک ابرو وکشادہ وسیاہ چشم وفراخ سرخی آئین ودراز مژہ بلند پیشانی کشادہ دندان نمکین روے گرد ریش دراز دست چنانکہ دستش تا بہ زانو رسیدے نرم ودراز انگشت سر انگشتان دست وپاے آنحضرت مایل بہ غلظت بودند واین صفت در زنان مذموم است ودر مردان محمود فراخ دست وقدم کشادہ از سینہ تا ناف وے خطے بود وبود آنحضرت اجرد یعنی بیموی نہ بآن معنی کہ در تمام اندام وے موے نبود بلکہ مراد آنست کہ در بعضے مواضع مخصوصہ او موے بود چنانکہ خط سینہ ودر ساعدین وساقین وذراعین ومابین کتفین آنحضرت مایل بجانب کتف الیسر گوشت پارہ بود از پوست برآمدہ بر آنجا موے چند بود کہ آنرا مُہر نبوت گویند ودر بعضے روایات از ابن عمر رض آمدہ است کہ بر آنجا بہ گوشت مکتوب بود لا الہ الا اللہ ودر بعضے روایات ہم از وے آمدہ کہ آنجا محمد رسول اللہ نوشتہ بود ومعجزات آن حضرت از حد حصر واحصا خارج است در رونق المجالس آوردہ کہ شیخ ابو حفص نیشاپوری السمرقندی گوید کہ وقتے ابو طالب محمد را صلے اللہ علیہ وسلم اجیر خدیجہ گردانیدہ خدیجہ را غلامے بود میسرہ نام خدیجہ محمد را علیہ السلام بآن غلام سپرد پس برآمد قافلہ از قوافل خدیجہ بہ جانب شام ونبی علیہ السلام زمام جمل بر گردن مبارک داشتہ میکشید وبر بدن مبارک جبہ از صوف بود ودر پاے نعلین وبرسر مبارک قلنسوہ پس ملایکہ بہ گریہ آواز برداشتند کہ آفریدگار ما آنکس کہ دنیا ومافیہما بطفیل یک تار موے او آفریدہ کے روا باشد کہ اجیر خدیجہ شود پس نبی روانہ شد تا آن کہ رسید بصومعۂ راہب بحیرا واین قصہ بطولہا معروف ومشہور است وہم در روے آوردہ کہ چون نبوت آن حضرت ظہور یافت ابو جہل لعین در تدبیر اہلاک وے شد پس راے جملہ بر آن قرار گرفت کہ در ممر خانہ چاہے کندیدہ سر او را بہ نوعے مسدود سازند کہ معلوم ہیچکس نگردد وابو جہل خود را بیمار نمودہ منتظر آن باشد کہ نبی علیہ السلام بپرسش وے تشریف آرد چون بر سر چاہ رسد دروے بیفتد ابو جہل خاک بر بالا ریزد تا کہ چاہ پر شود وآن بدبختان از دست نبی آخر الزمان خلاص شوند چون ہمچنان کردند خبر بیماری ابو جہل در مکہ انتشار یافت رفتہ رفتہ بآنحضرت علیہ السلام رسید از کمال خلق خویش عیادت ابو جہل را بہ خاطر شریف آوردہ متوجہ دار وے گشت چون بدر خانہ اش رسید جبرئیل علیہ السلام آمدہ بہ حقیقت حال وغدر او خبردارش ساخت ومنع از دخول دار ابو جہل کرد آنحضرت بازگشت ابو جہل چون از برگشتن وے خبردار شد از روے جامہ خواب برجستہ از دنبالش روان گردید از غایت استعجال وسراسیمگی خود در چاہ افتاد متعلقانش از ہر سو دویدہ وبر سر آن چاہ جمع آمدند ورسنے را در وے انداختند تا ابو جہل لعین را از چاہ بیرون آرند آن رسن بوے نرسید رسنے دیگر بہ او بستند آنہم نرسید تا آنکہ رسنہاے بسیار جمع کردہ بر یک دیگرے بستند بہ آن لعین نمیرسید پس ابو جہل از تہ چاہ آواز داد کہ بروید بہ پیش محمد علیہ السلام واحوال بہ او بگوئید تا او خود بیاید خلاصئے من ازین ورطہ نخواہد بود پس خبر بہ آنحضرت بردند وے علیہ السلام بر سر چاہ بیامد گفت اے ابو جہل اگر ترا ازین چاہ بالا کشم بخدا ورسول خدا ایمان آری آن لعین گفت آرے آنحضرت دست مبارک خود در چاہ انداختہ او را از قعر بیرون آورد آن بدبخت ازلی بمجرد بیرون آمدن آن چاہ گفت اے محمد چہ بلا ساحر بودۂ ودر عجائب القصص از شفاء قاضی عیاض

نقل کردہ کہ مسطاری قسم نمودہ کہ در بعضے از بلاد خراسان مشاہدہ نمودم کہ فرزندے زائیدہ بر یک پہلویش نوشتہ بود لا الٰہ الا اللہ محمد
رسول اللہ و نیز آوردہ اند کہ بعضے مورخان ایراد نمودہ کہ در بلاد ہند گلی است سرخ رنگ بر و نوشتہ بخط سفید لا الٰہ الا اللہ محمد الرسول اللہ
و در حواشی شفا آوردہ کہ از علی بن عبد اللہ تمر تاشی مرویست کہ گفت در آمدم در بعضے از قری بلاد ہند بس دیدم گلے بزرگ خوشبو برنگ سیاہ و
نوشتہ بخط سیاہ لا الٰہ الا اللہ محمد رسول اللہ ابوبکر صدیق و عمر الفاروق پس گمان بردم کہ ظاہر اعلمیت نوشتہ آدمی پس قصد کردم
بسوے گلے دیگر ناشگفتہ چون آنرا کشادم دیدم کہ آن نیز ہم چنین است و دیدم کہ اہل این قریہ سنگ مے پرستیدند و خدا را نمیدانستند و در روضۃ
الریاحین از بعضے شیوخ نقل کردہ کہ وے گفتہ در شہرے از شہر ہاے ہند رسیدم آنجا درختے دیدم کہ بارش مانند کوزہ بود و دو پوست داشت
وقتے کہ آنرا میشکستند مے بر آمد از و برگے سبز پیچیدہ بر آن نوشتہ بسرخی بخط جلی لا الٰہ الا اللہ محمد الرسول اللہ و اہل آن قریہ
بر آن تبرک میجستند و طلب آب میکردند وقت امساک باران و تضرع می نمودند پیش ازین پس آنرا پیش یعقوب الصیاد گفتم او گفت آیا ازین تعجب
داری و آنرا عظیم مے پنداری من بودم کہ بر نہر شکارے مے نمودم روزے ماہی شکار کردم ناگاہ دیدم بر پہلو راستش نوشتہ بود لا الٰہ الا اللہ
و بر پہلوے چپش محمد رسول اللہ مکتوب بود پس آن ماہی را خلاص کردم و در آب انداختم بسبب احترام نام حضرت ملک علام و نام حبیب
او علیہ الصلوٰۃ والسلام و در ترجمہ حکایات الصالحین آوردہ کہ روزے آنحضرت نشستہ بود سائلے بیامد و گفت یا رسول اللہ مردے درویشم و در ماندہ
شدہ ام و عیال دارم از انعام حق تعالےٰ کہ بر تست چیزے در کار من کن آنحضرت مر عائشہ رض را گفت ہیچ چیزے ہست کہ در کار این سائل کردہ آید عائشہ رض
چندانکہ در حجرہ جست ہیچ چیز نیافت تر و نہ خشک حقیقت حال پیش آن حضرت عرض نمود آنحضرت بآن درویش گفت کہ در خانہ چیزے
نیست یا ہم معذور دار تا وقتے دیگر باز آئی اگر فتوحے خواہد رسید بتو خواہم داد سائل الحاح کرد و گفت یا رسول اللہ عیالم بامید نشستہ است نیکو
نباشد کہ از خاندان نبوت نا امید باز گردم آنحضرت بعائشہ رض گفت کہ بار دیگر در خانہ تفحص کن مگر کہ چیزے یابی عائشہ دیگر باز بجست جز یک
دانہ خرما چیزے دیگر نیافت بخدمت آنحضرت عرض کرد کہ جز این دانہ خرما ہیچ چیز در خانہ نیست درویش آن دانہ خرما را بستاند و باز گشت چون
بعیال خود رسید عیالش گفت ہیچ نیاوردی درویش گفت اے زن خانہ محمد مصطفے علیہ السلام از خانہ ما تہی تر است و در ہمہ خاندان
ایشان جز این دانہ خرما نبود این را بمن داد اینکہ آوردہ ام زن این سخن بشنید گریان شد و از غایت گرسنگی بے طاقت شدہ بود آن دانہ
را در دہان مے نہاد و مے مکید بفرمان حق تعالےٰ از آن دانہ چشمہ شہد در دہان وے روان شد آن زن وے را مے مکید و شہد بگلویش فرو
مے شد تا سیر گشت و از شیرینی شہد ش تر گشت گفت اے مرد عجب مے بینی کہ از دانہ خرما شہد پدید مے آید از دہان خود بیرون کرد و در دہان
وے کرد وے نیز مے مکید از آن شہد سیر شد پس دانہ را بتبرک در خرقہ پیچیدند چون دیگر روز چاشتگاہ شد گفت اے زن گرسنہ ام و از جاے
فتوح پدید نیامد این خانہ خرما را بیار تا مگر بجودی ما را از آن سیر گرداند زن برفت و آن خرقہ را بیاورد چون باز کردند آن دانہ را دیدند گوہرے
گشتہ آنرا ببازار گوہر فروشان بردند دلالان بہ ششصد ہزار دینار قیمت کردند در روضۃ الاحباب آوردہ است کہ چون آن حضرت از
حجۃ الوداع مراجعت نمودہ مریض گشت غیر از مرض موت بعضے مردم را ادعیہ باطل نبوت پیدا شد مثل مسیلمہ کذاب بن یمامہ دوم طلحہ بن خویلد سیوم
اسود بن کعب عنسی چہارم زن سجاح نام حق در ایام معدودہ بیان آنہا بر خلق آشکارا گردانید و این سال یازدہم بود از ہجرت و در ہمین سال روز
چہار شنبہ بست و ہشتم ماہ صفر آنحضرت را مرض موت لاحق شد و در عدد ایام مرض آنحضرت میان ارباب سیر اختلاف است اکثر بر آنند کہ
سیزدہ روز و بقولے چہاردہ روز و نزد بعضے دوازدہ و طائفہ بر آنند دہ روز بود در روز پنجشنبہ مرض آنحضرت زیادہ شد حضرت ابوبکر صدیق را امر نمود

کر امامت اصحاب کند و این قصه سه روز پیش از وفات آنحضرت بود چون سکرات موت بر آنحضرت طاری گشت در آن وقت حال وے علیه السلام
در نظر بینندگان چنان مے نمود که بروے علیه السلام دشوار لیست و گاہے سرخ میگردد و گاہے زرد و آنحضرت قدح آب پیش خود نهاده بود دست خود
در آن آب میکرد و بروے رایه آن مسح مے فرمود و در حالت نزع آنحضرت مسواک کر در روز دوشنبه بتاریخ دوازدهم ربیع الاول جان بمشاهده
جانان سپرد و نور به نور پیوست و عمر شریف آنحضرت صلے الله علیه وسلم بقول صحیح شصت و سه سال بود دهم در روضة الاحباب روایت
میکند که ابوبکر صدیق رضه تعزیت و تسلیت اهل بیت را بجا آورده گفت هم غسل و تجهیز و تکفین آن سرور بشما تعلق دارد و خود با اکابر و مهاجر
وغیره ثقیفه بنی ساعده رفت تا امر خلافت را قرار دهد اهلبیت کارسازے غسل مے کردند که شخصے از بیرون حجره گفت مشوئید وے را که طاهر و
مطهر است باز شنیدند که دیگرے گفت بشوئید و بیا که آن ابلیس بود دمن خضرم پس عباس و علی و فضل و قثم پسران عباس و اسامه بن زید و
صالح حبشی که آزاد کرده آن حضرت بود هر شش در حجره برروے مردم بسته در غسل آنحضرت مشغول شدند پس علی مرتضے رضی الله عنه بدست
خود سه نوبت بدن مبارک آنحضرت را شست و علی در آنحالت میگفت که پدر و مادرم فدائے تو باد چه خوشبوئے در حیات و ممات بعد از آن
که مهم غسلی باتمام رسید قطره چند آب در گوشه چشم و بر ناف آن حضرت جمع شده بودند علی آن را بیاشامید و آن سبب مزید علم و حفظ وے گشت
و ام سلمه رضه میگوید در آن روز که آن حضرت وفات میکرد دست از بر سینه بے کینه اش نهادم بعد از آن چند هفته بگذشت که از برائے وضو دست در و
مے شستم و طعام مے خوردم بوے مشک از دست من نمیرفت و گویند روز وفات آن حضرت چنان تاریک گشته بود که بعضے اصحاب بعضے
اصحاب را نمے دیدند و دست میکشادند نمے نمود تا آن زمان که از دفن فارغ شدند الغرض سید عالم را بعد از غسل در جامه سفید کفن کردند و برابر
سریر بخوابانیدند چنانچه وصیت فرموده بودند در خانه بماندند و بیرون رفتند علی مرتضے گوید وفات آن حضرت روز دوشنبه بود و روز سه شنبه
شنیدم که هاتفے مے گفت در آئید اے گروه مسلمانان بر پیغمبر خود نماز گذارید پس فوج فوج مسلمانان می آمدند و علیحده علیحده نماز مے گذاردند علی
کرم الله وجهه گفت هیچکس بر او امامت نکند که امام شما است هم در حیات و هم در ممات پس در حجره عایشه صدیقه که قبض روح آنحضرت
واقعشده بود دفنش کردند و از ثقات مرویست سیوم روز خضر علیه السلام به جهت فاتحه آن حضرت نزد اصحاب کبار وے علیه السلام بیامد پس
از فاتحه دلداشت ایشان نموده رخصت شد و آنچه ارباب سیر رحمهم الله آورده اند که آن حضرت را دوازده زن بود که مدت حیات خود با ایشان
زفاف فرموده از آنجمله یازده متفق علیه است و یک مختلف فیه و از جمله ازواج پیش از بعثت خدیجه کبرے را در عقد نکاح ، در آورد تا آن که او
زنده بود آن حضرت زن دیگر نخواست مرویست که آنحضرت صلے الله علیه وسلم فرمود که در شب معراج از سدره در گذشتم حجابے دیدم از یاقوت
سرخ و اندر آن حجاب سه خیمه دیدم از مروارید پرسیدم که این خیمها از آن کیست گفتند یکے از آن مریم مادر عیسے علیه السلام و دیگر از آن آسیه
زن فرعون و سیومی از آن خدیجه رضی الله عنها و از خدیجه دو پسر و چهار دختر بوجود آمدند یک پسر که قاسم نام داشت و سه دختر در جاهلیت
متولد شده بودند و پسر دویم که عبدالله نام داشت وے را طیب و طاهر القاب بود و فاطمه زهرا رضه بعد بعثت تولد نمودند و آنحضرت را چهار کنیزی بود که با آنها
زفاف فرمود ماریه قبطیه از آنجمله بود که ابراهیم از وے متولد شد و هر سه پسر آنحضرت در صغر سن در عالم بقا خرامیدند و از دیگر ازواج و کنیزها تولد و
تناسل نشد در روضة الاحباب آورده که آن حضرت فرمود من هیچ زنے نخواستیم الا آنکه جبرئیل آمد از نزد پروردگار من و مرا بآن فرمود اللّٰهم
صل علی محمد و علی اله و اصحابه اجمعین بیت

از رهگذرے خاک سر کوے شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

نور دویم در ذکر خلفاء الراشدین رضوان الله تعالی عنهم اجمعین آن قدوه مهاجرین

و انصار آن ثانی اثنین اذهما فی الغار آن زبدهٔ فانیان در ذات رسول آن عمدهٔ سابقان بمعارج وصول آن امام ارباب عرفان و تحقیق خلیفه رسول الله امیر المومنین ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه وے اوّل اصحاب و خلفاء آن حضرت صلے الله علیه وسلم و افضل ایشان است بعد وے صلعم باجماع امت و این معنے از کلام مجید بثبوت مے پیوندد و وجه آیت وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى بالاتفاق ائمه تفسیر در شان آن خلیفه برحق نازل شده است برین تقدیر از فحواے آیت کریمه اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰكُمْ در افضلیتش بر سایر اصحاب شبه نمی ماند و اسم شریفش عبدالله ابن ابی قحافه و نام وے ابن عثمان بن عامر بن کعب بن سعد بن تیم بن مره بن کعب بن لوئی است نسب طاهر او به نسب اطهر سید البشر در مره بن کعب اتصال می یابد نام والده آن معدن صدق ام الخیر سلمی بنت صخر بن عامره بود دختر ابوقحافه و وے رضه در میان قریش جاه کبیر و مال کثیر داشته و از رؤساء اهل مشاورهٔ آن قوم بود و در علم انساب و علم تعبیر خواب و عروض و قافیه ماهر بوده و اشعار خوب باو منسوب است و او به جمیع کمالات انسانی موصوف بود چون از سفر شام بازگشت بنابر خوابے که دیده بود بخدمت سید عالم رسیده بشرف اسلام فایض گردیده و از آوان بعثت تا زمان وفات حضرت نبوی در سفر و حضر کم از وے تخلف نموده و از کمال صدق جان و مال را در محبت آنحضرت درباخت و در هیچ امر متابعت آنحضرت فرو نگذاشت لاجرم امام طوایف انام گشت و جمله مشایخ او را مقدم ارباب مشاهده میدانند در سیر الاولیاء مے نویسد که عمر ابن الخطاب رضه بعد از وفات ابوبکر زن وے را در نکاح خود در آورد و از وے پرسید که از مشغولیهاے ابوبکر صدیق چیزے بگو گفت من اینقدر میدانم که بیشتر شب مشغول بحق بودے چون وقت سحر شدے نفس بر آوردے و از سینه مبارکش بوے جگر سوخته آمدے عمر گفت من دیگر هم متابعت وے توانم کرد و لیکن بوے جگر سوخته از کجا آرم پس زنش را طلاق داده گفت من از بهر پرسیدن احوال صدیق اکبر ترا در نکاح آورده بودم مقصود دیگر نبود کمالات وے از اینجا قیاس باید کرد که امیر المومنین عمر رضه گفت کاشکے من موے بودمے از موئے هاے سینهٔ ابوبکر گویند در قیامت تمامی خلایق را یک مرتبه تجلی خواهد بود و صدیق اکبر را تنها یکبار و وجه تلقب وے به صدیق آنست که اوّل کسے که در قصهٔ معراج تصدیق آن سرور فرموده او بود و اوّل کسے که تصدیق رسالت آن منبع جاه و جلال نموده او بود و بعضے عرفا گفته اند صدیق کسے است که بذل کند کونین را در رویت حق سبحانه مانند ابوبکر صدیق که چون سید کائنات صلعم در تجهیز جیش عسرت از وے پرسید که مَا اَبْقَيْتَ لِنَفْسِكَ درجواب گفت اَللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ و وجه تلقب وے به عتیق آنست که جناب نبوی مآب در روے وے فرمود مَنْ اَرَادَ اَنْ يَنْظُرَ اِلٰى عَتِيْقٍ مِنَ النَّارِ فَلْيَنْظُرْ اِلٰى اَبِيْ بَكْرٍ و چون صدیق اکبر رضه بعد از وفات سید کائنات باجماع صحابه بجاے آن حضرت بر مسند خلافت بنشست و نائب مطلق و خلیفه برحق و حامل همه اسرار و احوال و اذکار و اشغال وے علیه السلام گشت از آن روز او را خلیفه رسول الله مے خواندند قوم انصار در امر خلافت وے اندک نزاع نموده بودند بعد از رد و بدل آنها نیز ترک خلاف نموده با ابوبکر صدیق بیعت کردند مگر علی مرتضے رضی الله عنه و اکثر بنو هاشم در متابعت وے توقف کردند چون فاطمه زهرا به عالم بقا رحلت فرمود آن زمان علی مرتضے رضه نیز با ابوبکر صدیق بیعت کرد و در زمان خلافت صدیق اکبر به دلالت عمر فاروق قرآن مجید جمع نموده شد و پیش از آن متفرق بود و هر صحابی که آیتے مے آورد قبول نمے کردند تا دو گواه بر آن گواهی نمی دادند زید بن ثابت انصاری رضه بر آن گماشته بودند بر احتیاط تمام آن امر بزرگ را جمع نمود و در رونق المجالس آورده است که فرود آمد جبرئیل ع‌م بر خواجه کائنات صلعم و با او طبقے بود از سیب پس گفت که حق تعالے

میگوید بده از این طبق این سیبها را بهر که دوست داری صدیق اکبر حاضر بود و سر آن طبق پوشیده بود بمندیلی پس آن حضرت دست مبارک
خود زیر مندیل کرد سیبی برگرفت و به ابوبکر صدیق داد و بر یک جانب آن سیب نوشته بود بسم الله الرحمن الرحیم هذه هدیة من
الله الرفیق الشفیق الی ابی بکر الصدیق رض و بر جانب دیگرش مکتوب بود من العض الصدیق فهو زندیق مرتبه دویم دست بزیر خوانپوشی
کرد سیبی برآورد و بعمر خطاب رضی الله عنه داد و بر یک جانب وے نوشته بود بسم الله الرحمن الرحیم هذه هدیة من الله التواب الوهاب الی عمر ابن الخطاب و بر جانب دیگرش نوشته
من العض عمر فله النار والسقر دفعه سیوم دفعه سیبی از زیر مندیل بیرون آورده بدست عثمان بن عفان داد رض بر
جانبی از وے نوشته بود بسم الله الرحمن الرحیم هذه هدیة من الله الحنان المنان الی عثمان ابن عفان و بر دیگر جانبش مکتوب بود من العض
عثمان فخصمه الرحمان بعد از آن سیب چهارم برداشته بر علی ابن ابیطالب رض داد و بر یک جانب وے مسطور بود بسم الله الرحمن
الرحیم هذه هدیة من الله الغالب الی علی ابن ابیطالب رض و بر جانب دیگرش نوشته من العض علیا لم یکن الله له ولیا رضی الله تعالی عنهم اجمعین
وهم در روے آورده است که گفت ابوذر غفاری رض که وقتی همراه سید کائنات علیه السلام میرفتم در بعضی کوهها و محلات و همچنین در صحراها
تا که رسیدیم بیک بیشه گفت آنحضرت علیه السلام که در این بیشه مر خدای را عجائب هاے بسیار است اگر خواهی بنمایم ترا پس در آئی در وے
چون در روے آمدم درختے دیدم با چهار شاخ و بر سر هر شاخے گلیست سفید که بر آن نوشته انا الصدیق ابو بکر و بر دشنام دهنده وے باو
لعنت خداے عز و جل پس خواستم که برگردم و پیش حضرت روم و خبر دهم که قصه اینست از شاخے دیگر آواز بر آمد که روے بمن کن تا عجائب
بینی پس بآن شاخچه نزدیک شدم دیدم که بر سرش گلے است سرخ بر آن نوشته بخط سفید که انا الفاروق عمر بر سب کننده وے
لعنت خداے عز و جل باز خواستم که از آنجا بیرون آیم بر شاخچه دیگر گلے سبز دیدم که بروے به نور مکتوب است که انا العثمان المقتول ظلما
بر شاتم وے لعنت خداے عز و جل باز ارادت بیرون آمدن کردم آواز شنیدم که گفت روے بمن کن تا غرائب بینی پس نزدیک بوے
شدم گلے زرد دیدم که بروے مکتوبست انا الفتی علی ابن ابیطالب بر بدگوینده وے لعنت خداے عز و جل رضوان الله تعالی
عنهم اجمعین در جامع السلاسل از دلائل النبوت نقل کرده که یکے از ثقات فرموده که ما سه نفر بجانب یمن متوجه شدیم و با ما شخصے بود از
کوفه که در حق ابوبکر و عمر رض سخنان بد میگفت هر چند وے را نصیحت کردیم از آن باز نه ایستاد و چون نزدیک یمن رسیدیم فرود آمدیم و خواب
کردیم چون وقت کوچ رسید وضو ساختیم و آن کوفی را بیدار کردیم بیدار شد و گفت هیهات من از شما درین منزل باز ماندیم در اینوقت که
مرا بیدار ساختید رسول علیه السلام بالاے سر من ایستاده بود و میگفت که اے فاسق خداے تعالی ترا خوار گردانید تو در این منزل مسخ خواهی
شد گفتم واے بر تو برخیز وضو ساز وے بنشست و پاے خود را گرد آورد ناگاه دیدیم که انگشتان پاے وے آغاز مسخ شدن گرفت هر دو پاے وے
چون پاے بوزنه شد پس بزانوے وے برسید از آنگاه تهیگاه و بعد از آن سینه و در آخر سر و روے وے بعینه چون بوزنه شد وے را گرفتیم
و بر بالاے شتر بستیم و روان شدیم در وقت غروب آفتاب به بیشه رسیدیم که بوزنه چند آنجا جمع آمده بودند چون ایشان را دید اضطراب بسیار
نمود و ریسمان را گسسته با ایشان پیوست بعد از آن از آنجا روے بما کرد آن بوزنه گان باوے موافقت کردند ما گفتم کار ما بد باشد وقتے که او
آدمی بود ما را ایذاے میکرد و اکنون که بوزنه شده بوده بوزنگان دیگر باوے یار شدند تا چه خواهد کرد و او نزدیک ما بر دم خود بنشست و در روے ما نظر
میکرد و از چشمان وے اشک میریخت چون ساعتے گذشت بوزنگان برفتند و وے نیز در عقب ایشان برفت عجائب کرامات و غرائب
حالات صدیق اکبر رض نه چندانست که در این مختصر گنجد مجملے از آنها اینجا بیان کرده شد اگر کسے تفصیل شان خواهد در کتب سیر به بیند و صدیق اکبر رض

بعد از واقعهٔ فیل بدو سال و چهار ماه متولد شده بود و در آخر عمر مدت پانزده روز ذات پاک او را عارضهٔ حمی روی داد با وی گفتند طبیب را بربالین تو حاضر آریم فرمود حکیم ولقد اجاد من افاد **بیت**

اشک خونی بنمودم به طبیبان گفتند   درد عشق است جگر سوز دوائی دارد

و در آخر روز دوشنبه و بقولی شب سه شنبه و اصح آنست و بقولی روز جمعه بیست و دویم یا سیوم جمادی الثانی سال سیزدهم از هجرت جان مطهر او به روضهٔ رضوان خرامید مدت عمرش بقولی شصت و سه سال و بروایتی شصت و پنجسال بود و ایام خلافت وی بقول صحیح دو سال و شش ماه و بقولی دو سال و دو ماه و بیست و پنج روز و بروایتی دو سال و سه ماه و بیست روز و بقولی دو سال و چهار ماه بوده و در آخر حیات امر خلافت را با امیر المؤمنین عمر رضی نامزد فرموده جان به جانان سپرد و در هنگام وفات وصیت فرموده بود تابوت مرا بدر روضهٔ رسول علیه السلام برید و بگوئید که یا رسول الله ابو بکر بآستانهٔ تو آمده است اگر اجازت شود و در کشاده گردد در آرید والا نه بگورستان البقیع برید بعد وفات وی بموجب وصیتش عمل کردند هنوز آن کلمات تمام نشده بود که پرده برداشته شد و در وا گردید و آوازی بگوش حاضران رسید که در آرید حبیب را بسوی حبیب وی چهار زن داشت از آنها سه پسر و دو دختر بوجود آمدند عبد الله و عبد الرحمان و محمد و دخترانش اسماء و عائشه و در ایام خلافت صدیق وزیر او عثمان بن عفان بود اللهم صل علی محمد واله واصحابه اجمعین **بیت**

از رهگذر خاک سر کوی شما بود   هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن امام اهل بر و بحر آن مبلغ احکام به قیصر و مصر آن محدث اسرار ذات آن مفصح خفایای صفات

آن محرم اشارات حضرت رب الارباب ممتاز به عدالت امیر المومنین عمر بن الخطاب رض وی خلیفهٔ دویم آن خواجه دو سرا و افضل افراد خلق است بعد حضرت ابو بکر رض کنیت وی ابو حفص است و قیل ابو حفصه نسب عالی او بانسب اطهر سید البشر بهشتم واسطه در کعب اتصال می یابد و ادر وی نیز از اهل قریش است و وی باستصواب صدیق اکبر بعد وفاتش بر مسند خلافت نشست و قصهٔ جلوس وی بر سجادهٔ خلافت در کتب معتبره چنان آورده است که ابو بکر صدیق رضی الله عنه در مرض اخیر خود گفت امشب در تفویض امر خلافت تبکرار استخاره کردم و از خدا تعالی درخواستم که مرا بر آنچه رضای وی باشد توفیق دهد گفت میدانید که دروغ نخواهم گفت و کدام عقل در وقت ملاقات خدا تعالی افترا بروی روا دارد همه گفتند ای خلیفهٔ رسول خدا هیچکس را در صدق تو شکی نیست بگو آنچه میگوئی گفت در آخر شب خواب بر من غلبه کرد رسول صلی الله علیه وسلم را دیدم دو جامهٔ سفید پوشیده بود و اطراف آن جامها را من جمع میکردم ناگاه آن دو جامه سفید سبز شدند و درخشیدن گرفتند چنانچه نور آن دیده بیننده را خیره بود و برد و جانب علیه السلام دو مرد بالا بلند بودند در غایت حسن و جمال لباس ایشان از نور و لقای ایشان سرمایهٔ سرور پس رسول علیه السلام مرا سلام کرد و بشرف مصافحه مشرف ساخته دست مبارک بر سینهٔ من نهاد خفقان و اضطراب که در خود می یافتم ساکن شد گفت ای ابو بکر اشتیاق ما بملاقات تو بسیار است وقت نشد که پیش ما آئی پس گفتم واشوقاه الیک یا رسول الله فرمود که اندکی مانده است که وصال بی همه فراق دست دهد بعد از آن گفت خدا تعالی ترا در تفویض خلافت اختیار داد گفتم یا رسول الله تو اختیار کن رسول صلی الله علیه وسلم فرمود که والی رعیت ساز و عادل صادق و قوی عمر فاروق است که مرتضی است در زمین و آسمان و پاکیزه ترین روزگار است وی را اختیار کردم پس گفت این دو مرد وزیران تواند در دنیا و مددگاران تواند در وقت وفات و همسایگان تواند در بهشت و بعد از آن مرا سلام کرد و آن دو مرد مرا نیز سلام کردند و گفتند تو خلاص

ین بر دو فرشته جبرئیل و میکائیل اند پس برفت و من بیدار شدم رخساره من از آب دیده تر و اهل بیت من بر بالین من گریان بودند عمر رضی الله عنه از اکابر و اشراف قریش بود منصب رسالت و مفاخرت قریش در ایام جاهلیت باو تعلق داشت اگر در میان قریش و قبیله دیگر خصومت و نزاع واقع شدے وے را بشفاعت و رسالت فرستادندے و فریقین بر آن مفاخرت نمودندے وے در سال ششم از نبوت بشرف اسلام مشرف شد از آن وقت قوت تمام در اهل اسلام پیدا گشت وے را کمالات بسیار است از ینجا قیاس باید کرد که بعضے آیات قرآنی موافق راے شریف وے فرود آمدند و علماے دین اتفاق دارند بر کثرت علم و وفور و غایت زهد و تواضع و رفق وے با مسلمانان و شدت و صلابت وے بر کافران و کمال عدل و انصاف وے و عدم تجاوز وے از حق و اجتناب وے از باطل و تعظیم وے آثار و سنن حضرت رسول خداے را عزوجل و متابعت وے آن حضرت را باقصی النهایت و اهتمام وے بمصالح مسلمانان و اکرام وے اهل خیر و فضل را در روضة الاحباب آورده است که در زمان خلافت وے یک هزار و شش و سی با توابع و لواحق آن فتح شد و چهار هزار مسجد ساخته گشت و چهار هزار کلیسا خراب گردانید و به نصد منبر جهت جمعه منصوب کرد و اول کسیے را که در اسلام ملقب بامیر المومنین و فاروق گردانیدندے بوده و اول کسے که شبها در کوچه و بازار مدینه براے تجسس احوال ضعفا و غربا و مساکین میگشت و پرداخت احوال مینمودے بود و اول کسے که وضع تاریخ هجری نمودے بود و اول کسے که باعث براے جمع قرآن در مصحف شدے بود و اول کسے که امر فرمود مسلمانان را که در مساجد خود نماز تراویح گذارند او بود و اول کسے که حد شارب خمر هشتاد تازیانه ساخت وے بود و اول کسے که اتخاذ بیت المال کردے بود و اول کسے که بر هجو گفتن مردم را معاقب ساخت وے بود و اول کسے که نهی از بیع امهات اولاد نمود وے بود و اول کسے که مردم را بر آن داشت که در نماز جنازه چهار تکبیر گویندوے بود و پیش از آن چهار و پنج و شش مے گفتند اول کسے که در اسلام وقف کردے بود و اول کسے که دره بمیان آورد و بآن تادیب کردے بود و در زمان وے فتح ممالک و بلاد و بناے شهرها بے قیاس واقع شد و هر سال از آن خراج میرسید و تصرف وے در بیت المال آن بود که باصحاب گفت بدانید و آگاه باشید که عمر را از بیت المال مسلمانان از ملبوسات دو حله یکے زمستانی و دیگر تابستانی و از مرکوب آنقدر که در سفر حج و عمره و جهاد بر آن سوار شود و از مطعومات آن مقدار که قوت خود و عیال شود مانند قوت مردے از اوساط قریش نه غنی و نه فقیر بس است از امام جعفر صادق رضه مرویست که من بیزارم از آن کسے که ابوبکر و عمر را جز به نیکی یاد کند که ایشان قدم بقدم رسول خدا بودند علیه السلام در مرآة الاسرار آورده است از نوادر امور که در خلافت فاروق رضه بظهور آمد آن بود که در ایام جاهلیت هر سال یک مرتبه آب رود نیل بے ایستاد و در جوش سے آمد خوف آن میشد که شهر و اطراف وے را غرق سازد پس اهل مصر یک دختر بکر و صاحب جمال با زیور و لباس فاخر آراسته در آب نیل می انداختند آن زمان آب بجاے خود می آمد و روان میشد چون بعد از اسلام آن موسم قریب رسید عمر عاص که حاکم مصر بود در این باب نامه بخدمت حضرت فاروق نوشت که چه فرمان میشود فاروق در جواب نگارش فرمود که خلاف شریعت روا مدارید و یک رقعه نوشته ام آنرا در آب نیل اندازید بفرمان حق روان خواهد شد آب نیل بدستور سابق بلند شده بود که رقعه فاروق انداختند در ساعت فرونشست و روان شد و در آن رقعه این کلمات مسطور شده بود که من عبد الله امیر المومنین الی نیل مصر اما بعد فانك ان كنت تجری من قبلك فلا تجر و ان كان الله الواحد القهار هو الذی یجریك فنسال الله الواحد القهار ان یجریك در رونق المجالس آورده که مردے بود او را جعفر خذری می گفتند که من با بعضے قافلها در سفر بودم و بعضے مردم از آن میان روافض بودند

و من با ایشان جدل و مناظره میکردم و مباحثه و مخاصمه میکشید و سخنان ما در فضل صحابهٔ کرام بود ناگاه به جزیره رسیدم و از آنجا سپاهی برآمده روافض
را گذاشته قصد من کرد با دل خود گفتم که شماتت اعدای دین بر من واقع شد ایشان خواهند گفت که این سنی از جانب شیخین با ما مخاصمه میکرد و به پنجهٔ
که بچنگال سبع چون گرفتار شد پس گفت که آن سبع مرا زنده پیش بچهای خود برد آنها مرا دیده از روی خوشحالی دویده حمله بمن آوردند و بوی من که به
دماغ شان رسید مستقر گشتند آن سبع نعره بزد که چنین لقمهٔ پاک و حلال برای شما آورده ام چرا نمیخورید بچگان وی جواب دادند که سه روز
ما را به گرسنگی گذشتی بعد از آن بجهت قوت ما شخصی را آوردی که ابوبکر و عمر را دوست میدارد پس من آهسته خود را از میان ایشان بیرون آوردم
و به قافله رسیدم و شماتت روافض را از خود دور ساختم و شیخ محی الدین ابن عربی قدس سره در فتوحات مکیه گفته که چهل تن از اولیاء الله هستند نامیده
شدگان برجبیون می شوند و چون شعبان در می آید سبکسار می گردند و ایشان را در رجب کشفهای بسیار و تجلیهای بی شمار و اطلاع بر مغیبات
میباشد و در شعبان مسلوب میگردد و گاه باشد که بعضی از آن احوال را بر بعضی از ایشان باقی گذارند تا تمام سال و گفته که من یکی را از ایشان دیده ام که
که بروی کشف روافض را گذاشته بودند که ایشان را در صورت خوک میدید وقتی دو مرد بر وی در آمدند که نسبت به ابوبکر و عمر رضی الله عنهما اعتقاد بد کرده
بودند و در شان علی مرتضی رض غلو تمام داشتند و هیچکس بر رفض شان اطلاع نداشت چون آن دو مرد بر وی در آمدند فرمود تا ایشان را بیرون کردند آنها
از سبب اخراج پرسیدند فرمود که من شما را در صورت خوک می بینم و این علامت است میان من و خدای تعالی که رافضیان را در این صورت
بمن می نماید ایشان در باطن خود از آن مذهب توبه کردند آنگاه گفت اکنون که توبه کردید شما را در صورت انسان می بینم چون این معنی مشاهده نمودند
بالکلیه از آن مذهب باطل توبه کردند غرایب خوارق و عجائب احوال حضرت فاروق رض از حد حصر و تعداد بیرون است و در این مختصر مجملی از آنها ذکر کرده
شد تفصیل همه شان از کتب سیر و تواریخ باید طلبید و در مرآة الاسرار مینویسد که امیر المومنین عمر رض در سال بیست و سیوم از هجرت حج
ادا نموده در مدینه تشریف آورد روزی در مسجد رسول خدا صلی الله علیه وسلم بر منبر برآمد و گفت ای گروه مسلمانان در خواب بمن نمودند که گویا خروس
دو نوبت یا سه نوبت مرا منقار زد و گمان نمیبرم تعبیر این واقعه جز آنکه اجل من نزدیک رسیده و در روایتی دیگر آمده که کعب احبار در گوش
آن خلیفه بزرگوار گفت که کاری در دنیا داری بساز که از توریت چنان معلوم کرده ام که از عمر عزیزت سه روز بیش نمانده بالجمله پیش از وفات به
مردمان وصیت فرمود که اگر اجل بما تعجیل کند خلافت میان شش مرد شوری باشد یعنی عثمان و علی و طلحه و سعد و زبیر و عبد الرحمن ابن
عوف رض هر که را جمیع مسلمانان از این شش مرد به خلافت قبول کنند امر خلافت مر او را باشد پس در معدودی ایام غلام مغیره بن شعبه که فیروز نام
و ابولولو کنیت داشت جناب خلافت مآب را به خنجر بد بار مجروح ساخت و به روایت صحیح سه ضرب بروی زد یکی بر شکم و دیگر بر پهلوی و دیگر
تحت ناف وی رض بعد از سه روز شربت شهادت چشید و به اجازت عایشه صدیقه رض در روضهٔ رسول خدا پهلوی ابوبکر صدیق مدفون گشت
و در روضة الاحباب مینویسد که در صورت قبور ثلثه اختلاف است اکثر بر آنند که قبر صدیق در عقب قبر پیغمبر است علیه السلام و قبر عمر در
عقب ابوبکر و هم در وی مینویسد که ولادت عمر رض سیزده سال بعد از واقعهٔ فیل واقع شد و ایام حیات شصت و سه سال و بقولی پنجاه و پنج سال
و بروایتی پنجاه و چهار سال و به قولی پنجاه و هشت سال بود و شب یک شنبه اول ماه محرم سال بیست و سیوم از هجرت بود که آن گزیدهٔ روزگار بدار القرار
خرامید و در روایتی آنکه روز چهارشنبه بیست و هفتم ذی حج سنه ثلث و عشرین شربت ضربت شهادت چشید روز پنجشنبه رخت حیات از این
معمورهٔ خاک به عالم افلاک کشید و در روایتی آنکه چهار روز از ذی حج باقی بود که از این دار غرور بسرای سرور انتقال فرمود و مدت خلافت وی
ده سال و چند ماه بود و شش زن منکوحه و دو کنیزک داشت از ایشان نه پسر و چهار دختر به وجود آمدند زن کلان وی زینب نام داشت از اهل قریش

... ثومبت ... دیلام معصوم ... بوجود آمدند و ... بود ... حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم بود
بود از وی دو پسر عبدالله و عبدالرحمان و یک دختر حفصه که منکوحه حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم بود بوجود آمدند و ...
از وی یک پسر زید نام و دختر رقیه نام حاصل شدند و در صغر سن وفات یافتند. و از ایشان عقبی نماند و شش پسر و دو دختر از دیگر زنان و کنیزکان متولد
شدند بدین تفصیل زید اصغر و عبدالله اصغر و عاصم و عیاض و عبدالرحمان اوسط و عبدالرحمن اصغر و این هر دو عبدالرحمن از کنیزکان بودند و دو دختر
یکی فاطمه و دوم زینب و در زمان خلافت عمر رض سنه سبعه و عشر از هجرت فضل بن عباس در سن بست و دو سالگی به مرض طاعون در گذشت و در
سنه عشرین ابو عبدالله بلال رض که محرم راز و موذن حضرت رسالت پناه بود وفات یافت اللهم صل علی محمد و آله و اصحابه اجمعین بیت

از رهگذر خاک سر کوی شما بود — هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن مفتح باب العلم والعرفان

آن مظهر انوار الجود والاحسان آن معدن اسرار ذوق و وجدان آن قتیل سیف محبت و عشق رحمان آن مجمع ملقب ذو النورین و جامع القرآن
مقتدای دین امیر المومنین عثمان ابن عفان رض وی خلیفه سیوم سید عالم صلی الله علیه وسلم و بهترین مخلوقات است بعد حضرت عمر رض کنیت
وی در جاهلیت ابو عمر بود و در اسلام چون از رقیه بنت رسول الله صلی الله علیه وسلم او را پسری متولد شد و نامش عبدالله نهادند وی رض عنه
مکنی به ابو عبدالله گشت نسب وی با نسب خواجه کائنات علیه السلام در عبد مناف اتصال می یابد مادرش نیز از اهل قریش بود و شرف اسلام نیز یافته
بود وی را بهترین قریش و مقتدای نبی امی سید انشتند و محبوب قلوب آن قوم بود مالی کثیر و جاهی کبیر داشت و به تعطف به اقارب و اجانب و حلم
و حیا و تقوی و عبادت حضرت مولی و بذل مال بمرتبه کمال موسوم بود و بشرف قرابت قریبه سید عالم صلی الله علیه وسلم مشهور و آنحضرت دو دختر خود
رقیه و ام کلثوم را در حباله نکاح وی آورد فاما از اینها اولاد نماند و چون امیر المومنین عمر از زخم ابولولو بر بستر مرض موت افتاد امر خلافت را بر شش مرد
از مهاجرین شوری ساخت عثمان و علی و طلحه و زبیر و سعد وقاص و عبدالرحمان ابن عوف آخر بعد رد و بدل بسیار امر خلافت بر امیر المومنین
عثمان ابن عفان مقرر شد و او کمال عدل و احسان را کار فرمود و در مرآة الاسرار از صاحب تاریخ طبری نقل کرده انگشتری که در دست
حضرت رسالت پناه بود صلی الله علیه وسلم و روی نوشته بود لا اله الا الله محمد رسول الله آخر آن بدست عایشه صدیقه
افتاد که چون صدیق اکبر بر مسند خلافت قرار گیرد بوی دهی حفصه آن انگشتری را بعثمان بن عفان داد عثمان یک چاهی کنده بود روزی بر
سر آن نشسته انگشتری را از آن انگشت بانگشت میکرد وی بچاهی افتاد عثمان خیلی بی قرار گشت تمام آب چاه بر کشیدند و آنرا جستند نیافتند و هرگز
کسی آنرا نیافت از همان روز ابواب فتن و حوادث بر عثمان مفتوح گشت و خواطر اصحاب بوی متغیر گردید و امر خلافت بر وی منغص شد و ملال
بسیار و حزن بی شمار بر خاطر ذو النورین راه یافت بیت

چنین است کردار گردنده دهر — گهی نوش پیش آورد گاه زهر

و هم در وی آورده است که سبب جمع نمودن عثمان قرآن را از صحایف و از مصحف و اوراق و فرستادن بر بلدان و آفاق آنست بصحت پیوسته
که در فتح ارمنیه و آذربایجان میان جماعتی از صحابه و غیرهم در قرات قرآن اختلاف فاش واقع شد و کیفیت واقعه بعرض عثمان رسید ذو النورین
بعد مشاورت با عیان مهاجر و اشراف انصار و اجماع ایشان بر آن آمد که قرآن را از صحایف در مصاحف جمع باید نمود پس مصحف در زمان خلافت
صدیق بدلالت و سعی فاروق نوشته بودند از حفصه بنت فاروق طلب داشت و بر دایتی آنکه علی مرتضی رض و ابن مسعود و دیگر اصحاب کبار ...

در جمع مصاحف سعی نموده نوشته بودند ذوالنورین همه را یک جا کرده زید بن ثابت انصاری و زید عبدالله بن زبیر و سعد بن ابی وقاص و
عبدالرحمان ابن الحارث را فرمود تا آنچه در آن نوشته بود در مصاحف جمع نمایند القصه بسعی کثیر آن امر خطیر سر انجام یافت گویند که هفت
مصحف کتابت کرده بودند یکے بمکه و دیگر بیمن و یکے بشام و دیگر بحرین و یکے ببصره و دیگر بکوفه فرستاد و یک مصحف در مدینه نگاه داشت
و ذوالنورین امر کرد تا ماسوای مصحف را از صحف و اکناف و قصبیت هر جا که بود حرق یا غرق نمودند برای سد باب اختلاف در ترجمه
حکایات الصالحین آورده است که یکے از بزرگان گوید که امیر المومنین عثمان رضی را دیدم بر بالای منبر در زمان خلافت وے خطبه
میخواند پیراهنے سطبر پوشیده که بهای وے چهار درم بیش نبود یا پنج درم با چندان غلام و کنیزک که او را بود چون شب بنماز برخاستے کسے را
بیدار نکردے و گفتے که چون خواب برایشان تباه شود من بزهکار شوم و همه شب قرآن خواندے او را گفتند چون قرآن یاد داری چرا در
مصحف می نگری گفت این منشور خداوند من است جل جلاله در وے مے نگرم که چه فرموده است و از چه نهی کرده است و هم در وے آورده
است که عبدالله ابن عباس رضی گوید که یک سال قحط عظیم افتاد که از صفت نتوان کرد مردمان بجانب صدیق اکبر رضی عرض کردند یا امیر المومنین
مے بینی که چه حال بر چه وجه است دعا کن تا باشد که خدائے تعالے خلق را راحتے بخشد که سخت درمانده اند صدیق اکبر رضی گفت باز گردید که هم امروز
راحتے پدید آید انشاء الله تعالی راوی گوید هنوز شب نیامده بود که مزدوران امیر المومنین عثمان رضی صد شتر وار گندم آوردند شادی در میان
خلق افتاد روز دیگر بگاه مشتریان بدر خانه عثمان آمدند و گفتند یا امیر المومنین میدانی که خلق چگونه است و ترا طعام رسیده است اگر صواب
بینی بفروش گفت سمعاً و طاعتہ گفتند بده تا به دوازده سود از تو بخریم گفت از من بیش ازین خواسته اند گفتند که خریداران شهر ماییم چه را
که خواسته باشد امیر المومنین عثمان رضی گفت خداوند تعالی بده سود خریده است و هر ده را صد سود میدهد و شما که از آن میخواهید گواه باشید
که این صد شتر بار گندم را به درویشان صدقه کردم بعده فرمود تا بارها بکشادند و بر درویشان صدقه کردند راوی گوید من آن شب سید عالم
صلے الله علیه وسلم را بخواب دیدم که بر اسپ تازی سوار اند و حله از نور پوشیده و تاجے از نور بر سر نهاده و تازیانه از نور بدست گرفته و نعلین از
نور در پا کرده اسپ را تیز مے راند گفتم یا رسول الله یک ساعت توقف کن تا ترا سیر ببینم که سخت آرزومندم گفت یا عبدالله امروز عثمان صدقه
داده و حق تعالی از وے پذیرفته و حرمی در بهشت بنام وے کرده و ما را بعروسی وے میخوانند و در جامع السلاسل ذکر کرده که جهجاه بن سعید غفاری
عصائے که از سید عالم علیه السلام با امیر المومنین عثمان رسیده بود از دستش در ربود و بر زانو نهاده تا بشکند مردم بانگ بر وے زدند که عصاے
رسول الله علیه السلام است وے التفات نکرد و در زانوے وے علتے پیدا آمد که پیش از آنکه سال بر وے بگذرد در آن بمرد و هم در وے
ذکر کرده شبے که بامداد آن عثمان رضی الله عنه شهید شد رسول علیه السلام را در خواب دید آنحضرت صلے الله علیه وسلم فرمود که اے عثمان فردا
پیش ما افطار خواهی کرد لاجرم روز دیگر کسان خود را نگذاشت که با مخالفان مقاتله کنند و سعادت شهادت یافت و در روضة الاحباب
مے نویسد که بثبوت پیوسته که روز آدینه بسمع علی مرتضے رضی الله عنه رسانیدند که اوباش امروز قصد قتل عثمان دارند جناب ولایت مآب امیر حسن و
حسین و قنبر را با جماعتے کثیر بمدد عثمان فرستاد طلحه و زبیر نیز مردم خود را بخدمت شاهزادگان فرستادند و جماعه اوباش که از مدت شش ماه
خانه عثمان رضی الله را محاصره نموده بودند ایشان را دیده هجوم آورده سنگ انداختن گرفتند در آن غوغاے روے مبارک امیر حسن خون
آلوده شد سپر زبیر را نیز از سنگ زخمی ساختند و آنها آتش در دار عثمان زدند تا مردم از پیرامون در دور شدند پس دیوار خانه شخصے از انصار را
که در جوار عثمان رضی الله عنه بود رخنه کرده در آمدند عثمان رضی الله عنه در تلاوت مصحف مشغول بود و گویند محمد ابن ابی بکر آمده ریش

شریف وے را بگرفت عثمان رضی گفت اے پسر اگر پدر تو زنده بودے شرم این ریش نگاه میداشتے محمد بن ابی بکر شرمنده شد و ریشش را گذاشت و
کنار گرفت مردے فقیر وازرق چشم روان بن سرحان نام خنجر کشیده برسر وے رسید آن خلیفه مظلوم را که کان علم و حیا بود شهید گردانید و قطره
خون بر مصحف ریخته شدند و طایر روح پاک وے روز آدینه سیزدهم سال سی و پنجم از هجرت به ریاض رضوان پرواز نمود در جامع السلاسل
آورده که جسد اطهر عثمان بعد شهادت سه روز بماند که وے را دفن نه کردند هاتفے آواز داد ادفنوه ولا تصلوا علیه فان الله عزوجل قد صلی علیه
بعد سه روز وے را در شب به جانب بقیع میبردند تا دفن کنند سواران از قفاے ایشان پیدا آمدند خوف بر ایشان مستولی شد نزدیک بود که جنازه
ویراگذاشته متفرق شوند از میان آن سواران کسے آواز داد که بر قرار باشید و مترسید که ما آمده ایم تا در دفن وے با شما حاضر باشیم بعضے از حاضران
گفتند که والله آنها ملایک بودند و در مرآة الاسرار آورده ایام خلافت وے یازده سال و یازده ماه و هزده روز بود و مدت حیات وے بقولے هشتاد و
هشت سال و بروایتے هشتاد و دو سال و بقولے نود سال بود وے هشت زن داشت از آنجمله دو دختر حضرت رسالت پناه صلے الله علیه وسلم بودند
یکے رقیه و دیگر ام کلثوم و از جمله ازواج او هشت پسر و نه دختر بوجود آمدند و بروایتے هفت پسر و هشت دختر و از دختران حضرت نبوی علیه السلام
عقبے نماند کما حرر و در زمان خلافت وے سنه احد و ثلثین هجری دحیه بن خلیفه کلبی که گاهے جبرئیل بصورت وے وحی آوردے وفات
یافت و هم در خلافت وے سنه احد و ثلثین عباس بن عبد المطلب عم حضرت سید عالم صلے الله علیه وسلم درگذشت جلایل خوارق و شرایف
احوال امیر المومنین عثمان رضی الله عنه بسیار اند این مختصر متحمل آنها نیست اگر کسے اراده بر اطلاع تفصیل شان دارد باید که در کتب سیر و تواریخ
بجوید اللهم صل علی محمد و آله و اصحابه اجمعین بیت

اندر گذر خاک سر کوے شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن مقاتل در راه خداے آن حامل اسرار مصطفی آن کوکب قطبیتش روشن تر از سهیل

و سها آن مصداق انا مدینة العلم و علی بابها آن رهبر زمره صوفیه با صفا آن چشنده لذت عشق و فنا آن قبله تمامی حاجات و مطالب اسد الله
الغالب **امیر المومنین علی** ابن ابی طالب کرم الله وجهه بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد المناف وے خلیفه چهارم خواجه عالم صلے الله علیه وسلم
و امام اول از ائمه اثنے عشر و افضل ترین موجودات است بعد از امیر المومنین عثمان رضی الله عنه مادرش فاطمه بنت اسد بن هاشم بود ولادت
وے روز آدینه سیزدهم ماه رجب سنه ثلثین از واقعه فیل دست داد و بروایتے در سنه ثمان و عشرین از حادثه مذکور اتفاق افتاد و بروایت
شواهد النبوت ولادت وے بعد از عام فیل بهفت سال واقعشده تولد آن عاقبت محمود در خانه کعبه روے نمود بیت

در پس پرده هر چه بود آمد اسد الله در وجود آمد

این سعادت از اول آفرینش تا غایت هیچ آفریده را میسر نگشته کنیت وے ابو الحسن و ابو تراب است و القاب وے امیر المومنین و امام المسلمین
مرتضی و اسد الله و ولی الله در مرآة الاسرار از روضة الشهدا نقل میکند که او تا سه روز شیر مادر نخورد پس حضرت رسالت پناه وے را در کنار
خود گرفت و روے مبارک خود بر روے او نهاد و زبان وحدت نثار خود در دهان وے رضی الله عنه کرد تا مدت مدید زبان آن حضرت مے مکید
و از لعاب آن دهن که سرچشمه ما ینطق عن الهوی بود شربت صوری و معنوی چشید چون وے پنجساله شد آن حضرت وے را با خود گرفت
و تربیت مے نمود تا آنکه آنحضرت مبعوث گشت و علی رض ده ساله بود که بروے ایمان آورد پس همچنان در ملازمت سید عالم پناه مے بود تا زمانیکه

در سال دویم از ہجرت فاطمہ زہرا ہزدہ سالہ کہ نکاح واقع شد و میر سیّد کرمانی قدس سرہ در سیر الاولیا آوردہ کہ او با وصاف بذل و عطا و رزم و غنا و فقر و صفا میان صحابہ کرام ممتاز بود و بہ قوت و شوکت از حضرت عزت بہ خطاب اسد اللہ الغالب مخاطب گشت و بہ کثرت علم از صحابہ رضوان اللہ علیہم مخصوص شدہ و بہ خلعت خرقہ فقر کہ از حضرت عزت بہ حضرت رسالت پناہ بہ یک روایت در شب معراج رسیدہ بود تشریف یافتہ لاجرم تا روز قیامت سنت سنیہ الباس خرقہ مشائخ قدس اسرارہم از و ماند و این کار دینی استقامت از و گرفت حضرت قدوۃ الابرار خواجہ عبید اللہ احرار در رسالہ اشتغال مینویسد کہ حضرت رسالت پناہ ماحور بود کہ اسرار مرتبہ ولایت و توحید کہ در مقام لی مع اللہ بیواسطہ جبرئیل از حضرت حق سبحانہ اخذ مے نمود بہ صدق طلب بہ کسے نگوید والآن آن سنت درین فرقہ معمولست و احکام مرتبہ نبوت کہ بہ واسطہ جبرئیل می گرفت بہ خاص و عام برساند طلب کند یا نہ روزے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مغموم نشستہ بودند کہ ہر کس از ما احکام شرایع می پرسد و از اسرار باطن سوال نمی نماید شاید این راز ہمراہ ما در پردہ خواہد رفت اتفاقاً بہ حکم اِذَا اَرَادَ اللہُ شَیْئًا ہَیَّأَ اَسْبَابَہٗ ہمان زمان بہ خاطر علی مرتضےٰ گذشت کہ بموجب فرمان الٰہی احکام شرایع از آن حضرت اخذ نمودہ متابعت ظاہر بجا آوردم اما از احوال باطن خبر ندارم تا متابعت باطن نیز بجا آوردہ باشد پس از کمال صدق و اخلاص بہ حضرت رسالت پناہ رسیدہ سوال کرد آنحضرت بغایت شگفتہ شدہ فرمود کہ مرا فرمان چنین بود کہ بے صدق طلب این راز بہ کسے نہ گویم الحمد للہ کہ حق تعالیٰ ترا ہدایت این اسرار کرد و گفت اے علی تو مانند من ہستی در ولایت کہ عبارت از معاینہ حق است پس آن راز علی کرم اللہ وجہہ بہ خرقہ صوفیہ رسید العلماء ورثۃ الانبیاء از اینجا است در ملفوظ سید محمد گیسودراز قدس سرہ چنین می نویسد کہ خلافت از پیغمبر علیہ السلام بر دو نوع است کبرےٰ و صغرےٰ کبرےٰ خلافت باطنست و صغرےٰ خلافت ظاہر و خلافت کبرا مخصوص بہ امیر المومنین علی بودہ بہ اجماع امت و خلافت صغرےٰ میان مردم مختلف فیہ است اہل سنت و جماعت درمیان گویند کہ حضرت امیر المومنین ابوبکر راست شیعہ و روافض باعتقاد خویش گویند کہ امیر المومنین علی راست و این فقیر محرر این سطور میگوید کہ خلافت کبرےٰ و صغرےٰ ہر دو بعد حضرت رسالت پناہ بہ حضرت ابوبکر رسید و بعد از وے بہ حضرت عمر و پس از وے بہ حضرت عثمان پس از وے بہ علی مرتضےٰ رسید و حق ہمین است و حضرت سید اشرف جہانگیر سمنانی قدس سرہ در لطایف اشرفی میفرماید کہ باتفاق مشایخ رضوان اللہ علیہم جبرئیل جامۂ از خانقاہ حضرت صمدیت آوردہ بود و حضرت رسالت پناہ بہ چہار بار قسمت کردہ قطعہ بہ ابوبکر صدیق و قطعہ بہ عمر ابن الخطاب و قطعۂ بہ عثمان ابن عفان و قطعۂ بہ علی ابن ابی طالب رضوان اللہ علیہم دادہ وصیت کرد کہ محافظت کنید و در وقت حاجت بیارید روزے رسول صلی اللہ علیہ وسلم آن جامہ طلب فرمود از اصحاب مذکور سہ کس رفتند و نیافتند علی ابن ابیطالب ہر چہار قطعہ بخدمت رسالت پناہ آوردہ داد فرمان شد کہ مبارک باد بپوش و بپوشان محرر این سطور عفی اللہ عنہ عرض میدارد کہ این سخن بعینہ مثل سخن سید محمد گیسودراز است قدس سرہ و صواب آنست کہ این فقیر پیش ازین معروض داشت کہ خرقہ خلافت کبرےٰ و صغرےٰ بہ ہر چہار یار سید ابرار رسید واللہ اعلم الغرض علی مرتضےٰ کرم اللہ وجہہ را در تصوف مقامی رفیع و در فقر شانے عظیم است خواجہ جنید رحمۃ اللہ علیہ گفت کہ شیخنا فی الاصول والبلاء علی المرتضےٰ یعنے امام ما اندر علم معاملات این طریق علی است و در مرآۃ الاسرار مینویسد کہ روزے حسن بصری بہ خدمت وے سوال کرد کہ یا امیر المومنین مرا وصیتے کن فرمود لا تجعل اکثر شغلک

لاهلك وولدك فان كان اهلك وولدك من اولياء الله فان الله لا يضيع اوليائه

فان كانوا اعداء الله فما همك وشغلك لاعداء الله ؁

وهم در روے از روضة الشهدا نقل کرده که امام احمد حنبل فرموده از هیچ یکے از اصحاب پیغمبر صلے الله علیه وسلم آن مقدار علم بما نرسیده که از علی رض
رسیده و در شرح تعرف مینویسد که علی مرتضے را سخنهاست که کسے مانند آن پیش از و نگفته و بعد از و نیز کسے نیاورده تا آنجا که روزے بر منبر آمد
فرمود سلوني مادون العرش یعنے از من پرسید مادراے عرش هرچه پرسید پس بدرستے که میان دو پهلوے من علمهاے بسیار است
واین اثر لعاب دهان مبارک رسول خدا است علیه السلام که مرا روز اول چشانیده بود در شواهد النبوت گفته که بروایات صحیحه ثابت شده است
که چون امیر المومنین علی رض پاے مبارک در رکاب می نهاد شروع تلاوت قرآن میکرد و چون پاے دیگر بر کاب میرسید و بروایتے بالاے مرکب
راست می ایستاد ختم قرآن تمام میکرد و در خاطر محرر این سطور میگذرد که این قلیله بسط زمانست به نسبت وے رض چنانچه شیخ ابن عربی
در فتوحات مکیه ذکر کرده که قاری بلسان ولی حق بوده باشد و وے در میان نی و تهم در شواهد النبوت از فاطمه زهرا رض روایت میکند شبے
که علی با ما زفاف کرد من از و ترسیدم زیرا که زمین باوے سخن میگفت بامداد به حضرت رسالت پناه عرض کردم آن حضرت سجده دراز کرد پس
سر بر آورد و فرمود بشارت باد ترا اے فاطمه بپاکیزگی نسل که حق تعالی افضیلت نهاد شوهر ترا بر سایر خلایق و زمین را امر کرد که باوے سخن گوید آنچه
بروے گذشته از شرق تا غرب و در جامع السلاسل آورده است یکے از صالحان شبے قیامت را در خواب دید که قایم شده و همه خلایق را در
حسابگاه محشر گرد کرده اند به صراط نزدیک رسیدم و از آنجا بگذشتم ناگاه دیدم که رسول صلے الله علیه وسلم بر کنار حوض کوثر است و حسن و حسین
رضی الله عنهما مردمان را آب میدادند پیش ایشان رفتم که مرا آب دهید ندادند پیش رسول علیه السلام آمدم که یا رسول الله ایشان را بگوے که مرا آب
دهند رسول علیه السلام فرمود که ترا آب نخواهند داد گفتم چرا یا رسول الله گفت که در همسایگی تو شخصے است که علی را بد مے گوید و تو او را زجر
نمیکنی من گفتم یا رسول الله مے ترسم که قصد هلاک من کند و مرا استطاعت آن نیست که منع وے توانم کرد رسول صلے الله علیه وسلم کارد وے
برهنه بمن داد که برو و وے را بکش من در خواب وے را بکشتم پس باز گشتم و پیش رسول صلے الله علیه وسلم آمدم گفتم یا رسول الله آنچه فرمودی
کردم پس رسول علیه السلام فرمود که اے حسن وے را آب ده امیر المومنین حسن مرا آب داد و من کاسه از وے گرفتم نے دانم خوردم یا نه بعد ازان
بیدار شدم بسیار ترسناک وضو ساختم و به نماز مشغول گشتم تا آن زمان که صبح بدمید ناگاه آواز مردم بر آمد که فلان کس را بر جامه خوابش کشته
یافتند و گماشتگان حاکم آمدند و همسایگان بیگناهان را گرفتند با خود گفتم سبحان الله این خوابیست که من دیده ام که خدائتعالی آنرا راست ساخت است
برخاستم و پیش حاکم رفتم و گفتم که این کاریست که من کرده ام و مردم از این بے گناه اند حاکم گفت واے بر تو چه میگوئی گفتم که این خوابے است که من
دیده ام خدائتعالے آنرا راست کرده است گناه من چیست خواب را باوے حکایت کردم گفت جزاك الله خیرا برخیز و برو که
تو بیگناه هستی و مردم نیز بے گناه اند وهم در روے آورده که علی ابن زید رضی الله عنه گفته است که سعید بن مسیب رحمة الله علیه شخصے را بمن نمود
گفت برخیز روے را به بین گفتم که حال را باز نماے چه حاجت است که من بینم گفت این شخصے بود که نسبت به اصحاب رسول علیه السلام یعنی عثمان
و علی رضی الله عنهما ناشایسته میگفت من مناجات کردم که خداوندا اگر ایشان را پیش تو سابقه عنایتے است نشانے بمن بنما در اندک مدت روے این
شخص سیاه شد وهم در روے آورده که در مدینه شخصے بود که نسبت با امیر المومنین علی رض سخنان ناشایسته میگفت سعد بن مالک رض وے را دعاء بد کرد
آن شخص شتر خود را بیرون مسجد گذاشته بود خود به مسجد در آمد و در میان حلقه مردم نشست آن شتر از جاے خود بجست و در مسجد در آمد و آن شخص
را در میان مردمان در زیر سینه خود گرفته بر زمین می مالید تا بکشت وهم در روے از حسین بن علی حسین یعنی زین العابدین آورده است که ابراهیم
بن احشام المخزومی والی مدینه بود و هر روز جمعه ما را نزدیک منبر جمع میکرد و در مذمت امیر المومنین علی رض می ایستاد و دشنام میگفت در یکے از جمعه ها به ستون سابق

بر منبر بر آمد و ناسزا گفتن گرفت من پہلوے منبر افتادم و در خواب شدم دیدم کہ قبر رسول اللہ علیہ وسلم بشگافت و از آنجا مردے بیرون آمد جامہاے
سفید پوشیدہ و مرا گفت اے ابو عبد اللہ ترا این شخص اندوہگین میسازد گفتم بلے گفت چشمان خود را بگشاے ببین کہ خدا تعالیٰ با وے چہ میکند چون چشم
بگشادم وے ذکر علی رضہ میکرد و از بالاے منبر بافتاد و بمرد و در جامع الکلم ملفوظ میر سید محمد گیسو دراز آوردہ کہ روزے سید عالم پناہ علیہ السلام بعد نماز
بامداد رو بیاران کردہ فرمود بیائید و مرا ببینید ہمہ اصحاب فوج فوج می آمدند و آنحضرت را میدیدند مگر علی کرم اللہ وجہہ براے دیدن آنحضرت
نیامد روز دیگر علی کرم اللہ وجہہ بعد از نماز بامداد روے بمردمان کردہ گفت کہ بیائید مرا ببینید براے دیدن وے آمدند مگر آنحضرت علیہ السلام
نرفت حضرت صدیق اکبر از جناب نبوت مآب سر این قصہ عجیبہ استفسار نمود آنحضرت علیہ السلام فرمود روزے کہ من مردمان را براے دیدن خود
خواندم بر من صورتے وے وتے متجلی شدہ بود و مارا در کنار گرفتہ من از وے لذت بسیار یافتہ بودم بہ جناب حضرت عزت عرض کردم کہ از امتان
من ہم کسے را از این تجلی نصیب خواہد بود فرمان شد کہ این تجلے خاص حصہ تو بود از میان انبیا باز عرض کردم کہ اگر از امتان مرا از وے بہرہ بودے
بہتر بودے فرمان شد کہ ہر فردے را از امت خویش پیش من بیار تا ببینم کہ کدام کس لایق این تجلی است ہمہ اینہا را نوبت بنوبت بجناب حضرت حقتعالے
وتقدس بردم ہیچکس لایق این تجلی نبود و بعد از آن علی را بردم فرمان شد کہ وے لایق این تجلی است و ہر کہ در وقت تجلی کردن من بر تو و علی شمارا ببیند وے نیز از این تجلی
بہرہ یابد روز دیگر ہمان صورت بر علی تجلی کرد آن صورت ما ہر دو را در کنار گرفت اینمرتبہ از مرتبہ اول لذت بسیار یافتم چون بر علی آن صورت تجلی کرد وے نیز مردمان را براے عطاے بہرہ ازان تجلی بہ دیدن خود خواند
چنانکہ من خواندہ بودم میگوید محرر این سطور عفے اللہ عنہ محرمتے کہ بجناب فیضمآب سید کائنات صلے اللہ علیہ وسلم حضرت صدیق اکبر را حاصل بود کم کسے را
از اصحاب میسر آمدہ و صحبتے کہ وے را شبانہ روز و شب با آن حضرت در غار ثور دست دادہ دیگرے را میسر نگشتہ پس چون باشد کہ ہمچو ابوبکر رضہ را از تجلی مسطور
نصیب نبود بلکہ این تجلی بر چہار یار برگزیدہ احمد مختار را صلے اللہ علیہ وسلم نقد وقت بودہ خصوصاً حضرت صدیق اکبر را کہ اقدم ہمہ صحاب است در اخذ اسرار
از آنحضرت و حامل ہمہ اسرار ولیست علیہ السلام چنانکہ آنحضرت خود بزبان معجز بیان در حق وے نیز براین امر گواہی دادہ فرمود ما صب اللہ
شیئا فی صدری الا وقد صببتہ فی صدر ابی بکر ونیز فرمود الیوم سد کل خوخۃ الا خوخۃ ابی بکر در مرآۃ الاسرار آوردہ روزے مگر امیر المومنین علی رضہ مزاحے
میکرد و آنحضرت را عادت بود کہ گاہ گاہ مزاح کردے مگر سلمان پارسی حاضر بود سخن گفت بر وجہے آنکہ یعنے از جوانی و یا کودکی است یا لفظے بدین نہج
گفت امیر المومنین علی رضہ فرمود یا سلمان مگر دشت ارزنہ فراموش کردے کہ این میگوئی گفت نہ امیر فرمود آن سوار با برقع من بودم سلمان
از این سخن عذر خواست و آنچنان بود کہ سلمان رضہ چہار صد سال عمر داشت و او از زمین فارس بود پیش از ولادت امیر المومنین علی رضہ بدویست
سال از شہر بطلب مرشد کہ او را بحق تعالیٰ راہ نماید بیرون رفتہ بود بہ بیابانے رسید کہ آن را دشت ارزنہ میگویند کہ یکایک شیرے باہیبت با
او دوچار شد و قصد او کرد او خود را ہیچ ملجائے ندانستہ دل از جان خود بر داشت ناگاہ سوارے پیدا شد نیزہ دراز بدست بر شیر حملہ برد و شیر را از سلمان
دفع نمود و سلمان اینحکایت باہیچکس نہ گفتہ بود میگوید محرر این سطور عفے اللہ عنہ شاید کہ روحانیت علی مرتضے رضہ دویست سال پیش از ولادت
خود وجود مثالے گرفتہ سلمان فارسی را از شیر نجات بخشیدہ باشد و تا الی یومنا ہذا از روحانیت کاملان در ہر امور بر اہل بصیرت امداد صریح واقع
میشود بلکہ روحانیت کمل گاہے بر ارباب ریاضت چنان تصرف میفرماید کہ فاعل افعال او میگردد و این مرتبہ را صوفیہ بروز میگویند و فرق بین التناسخ
والبروز آنست کہ کفار علیہم اللعنۃ بر آن رفتہ اند چون روح از بدن عنصری انتقال نماید در زنے کہ حمل چہار ماہہ داشتہ باشد در رحم او نزول نمودہ وجود جدید
موافق معتاد اہل عالم گرفتہ ظاہر میشود این را تناسخ مے گویند و آن مطلق باطل است و بروز آن را نامند کہ روحانیت کمل در بدن کاملی تصرف نماید و
فاعل افعال او شود چنانچہ ذات الوہیت بصورت آتش بر شجرہ موسے تجلی کرد و بلسان حال فرمود انی انا اللہ و میر سید حسن سادات در شرح

فصوص الحکم مینویسد که نزد محققان محقق است محمد بود که به صورت آدم در مبدء ظهور نمود و هم او باشد که در آخر بصورت خاتم ظاهر گردد و این را بروز
کمل گویند نه تناسخ و بعضے بر آنند که روح عیسےٰ در مهدی بروز کند و نزول عبارت ازین بروز است مطابق این حدیث لا مهدی الا عیسی ابن مریم
و این مقدمه بغایت ضعیف است والله اعلم و کمالات و خوارق عادات و احوال حضرت علی کرم الله وجهه بسیار اند در کتب تواریخ باید جست این مختصر
گنجایش آن نداشت در مرآة الاسرار مینویسد که علی کرم الله وجهه در مدت حیات سید کائنات صلے الله علیه وسلم همیشه در خدمت وے
قیام میداشت و در جمیع غزوات ترددات نمایان کرده مرتبه جهاد را کما حقه بجا آورد چون آن حضرت در پرده شد گوشه قناعت بریاضت شاقه اختیار
نمود و جمیع مرادات صوری و معنوی از فوت ولایت اکبر یکسو گذاشته در عزلت نامرادی نشست و در بے نیازی را بر روے مردم بسته در تحصیل
علوم ذات مطلق مشغول گشت و باصل خود آرام گرفت و بعد شهادت عثمان بن عفان رض به اتفاق جمیع اشراف اکابر مهاجرین و انصار و عظماے
هر بلاد و دیار و اجماع ایشان بجاے سید علیه السلام بر مسند خلافت جلوس فرمود سایر مردم از خواص و عوام به شرف بیعتش مشرف گشتند و هم در وے
مینویسد که بعد از وقوع بیعت امیر المومنین علی مرتضے رضی الله عنه روے به اصحاب آورده فرمود که اگر با من بیعت کردید بدانید که من از حد شرع تجاوز
نخواهم کرد میل و محابا از من واقع نخواهد شد و فیصل امور به مشاورت جمهور خواهد بود و یک درم از بیت المال براے خود تصرف نکنم و میان شما ترجیح
ننهم بلکه هر یکے را به نظر رحمت و عاطفت ملاحظه نمایم و احکام بین العباد بموجب کتاب الله و مقتضاے حدیث و سنت رسول الله صلے الله علیه وسلم
اجرا کنم آنگاه فرمود به مسجد روید که این امر خفیه قطع نتوان رسانید پس امیر المومنین روز آدینه بر منبر نبوی بر آمد و خطبه در نهایت بلاغت و فصاحت
انشا فرمود و برخواند چنانکه حاضران از غایت فصاحت و بلاغتش حیران ماندند و بر حسن بیان وے آفرین و تحسین کردند صاحب روضة الاحباب
از ابن عباس روایت میکند که چون دیره امیر المومنین علی رض در وقت توجه وے بجانب بصره به تقریب جنگ جمل در موضع ذیقعده واقع شد خواجه
اویس قرنی رض از کمال اخلاص آمده باوے رض بیعت کرد و گفت تو خلیفه برحقے از آنوقت وے همراه امیر المومنین بود تا در حرب صفین از جانب
امیر المومنین با حضرت معاویه محاربه نموده شربت شهادت چشید در سنه سبع و ثلثین هجری و در مرآة الاسرار مینویسد که چون سال چهلم از
هجرت در آمد امیر المومنین علی کرم الله وجهه اکثر اوقات سخنان فراق آمیز میگفت روزے امام حسن و حسین رض را نزد خود طلبیده وصیت فرمود و امانتے
که از حضرت رسالت پناه صلے الله علیه وسلم بوے رسیده بود مع خلافت و امامت به امام حسن ارزانی داشت و هم در وے مینویسد در آنشب که
شهادت امیر المومنین رض قریب رسید تمام شب در عبادت و شوق حضور بیدار بود و اول وقت صبح وضو ساخته در مسجد به نماز مشغول بود که ابن ملجم ملعون
شمشیر زهر آلوده بر سر مبارک امیر المومنین زد تا مغز سر شگافته شد اسد الله الغالب فرمود سوگند بپروردگار که به مطلوب خود فایز شدم یعنے از قید وجود
خلاص شده با دوست یک رنگ گشتیم بعد از ان امام حسن را گفت که شرائط امامت بجا آورده با مردم نماز گذارد و بتاریخ نوزدهم شهر رمضان سنه
اربعین هجری ابن ملجم حضرت امیر را زخمی ساخت و بتاریخ بیست و یکم ماه مذکور شب آدینه جان بمشاهده جانان تسلیم کرد و در سیر الاقطاب مے
آرد که وے رض شب جمعه بیست و سیوم ماه رمضان و بقول صحیح و اصح هفدهم ماه رمضان شربت شهادت چشید والله اعلم امیر المومنین حسین رض روایت
میکند که چون حضرت امیر کرم الله وجهه وفات یافت شنیدم که قائلے میگوید که بدن را دیدم و این بنده خداے را با ما گذارید بیرون رفتم از درون خانه آواز
مے آمد که محمد علیه السلام در گذشت و خلیفه و حامی دین او شهید شد نگاهبانی است که خواهد کرد دیگرے گفت هر که سیرت ایشان ورزد بروے ایتان کند
چون آواز ساکن شد در آمدیم وے را غسل کرده و در کفن پیچیده یافتیم بروے نماز گذارده موافق وصیتش جسد مطهر او را در مقام غره که حالا بنجف
مشهور است دفن ساختیم این روایت مرآة الاسرار است در شواهد النبوت چنان می نویسد که امیر المومنین علی کرم الله وجهه حسن و حسین

رام عنهما وصیت کرده بودند که چون بمیرم مرا بر سریر نهید و بیرون برید و بغزنی رسانید آنجا سنگی سفید خواهید یافت که از آن نور درخشان باشد آنرا بکنید که در آنجا کشادگی خواهید یافت مرا در آنجا دفن کنید و در سیر الاقطاب ذکر کرده که علی مرتضی کرم الله وجهه شش خلیفه داشت امیر المومنین حسن و امیر المومنین حسین بن علی و کمیل بن زیاد و خواجه اویس قرنی و قاضی ابو المقدام شریح بن هانی بن زید الجانی و خواجه حسن بصری رضی الله عنهم و صاحب مرآة الاسرار این مقدمه را بنوعی تفصیل مینویسد پس میگوید که خرقه خلافت فقر از علی مرتضی رض بچهار کس رسید که ایشان را چهار پیر گویند اول امام حسن دویم امام حسین سیوم خواجه کمیل بن زیاد چهارم خواجه حسن بصری اما در بعضی رسایل متعارف چنان مینویسد که خرقه علی مرتضی کرم الله وجهه تنها به حسن بصری رسیده و از وی چهار خانواده پدید آمدند و این روایت ضعیف است از انکه امامت و خلافت امام حسن از اکثر کتب معتبره به ثبوت پیوسته است و صاحب نفحات از امام مجد الدین بغدادی نقل میکنند که خرقه و خلافت از علی مرتضی بدو کس رسیده یکی حسن بصری و دویم بخواجه کمیل بن زیاد و صاحب لطائف اشرفی و مصنف تذکرة الاولیا و مؤلف اوراد غوثیه واکثر مشائخ کبار از هر سلسله بر این متفقند که خرقه خلافت علی کرم الله وجهه به چهار کس رسیده یعنی امام حسن و خواجه امام حسین و خواجه حسن بصری و خواجه کمیل بن زیاد و در سیر الاقطاب ذکر میکند که بعد از شهادت علی مرتضی کرم الله وجهه کافری آمد موسوم بمره بن قیس و خواست که قبر شریف آن امیر المومنین را شگافته استخوان برآرد بدین گونه اندیشه خود را به طرف نزدیک مرقد مقدسه آن حضرت رسانید و دست دراز کرد آستینش به قبر پاک کش رسیده بود که یک مرتبه دو انگشت از تربت برآمد و بر فرق آن ملعون بزد و سر پلیدش از تن کثیف او جدا شد و از آن باز کس بدین امر شنیع هوس باطل در سر نکرد و مدت خلافت آن خلیفه مظهر العجائب بروایت مرآة الاسرار چهار سال و نه ماه بود و بروایت سیر الاقطاب شش سال بوده و در سن شریف وی چهار قول است شصت و سه سال و شصت و پنجسال و پنجاه و هفت سال و پنجاه و هشت سال وی رض نه زن داشت ولیکن تا آنکه فاطمه زهرا رض در قید حیات بودند دیگر زنی نخواسته چون وی در سال یازدهم از هجرت در ماه جمادی الآخر بعد از وفات حضرت رسالت پناه نود و پنج روز و بقولی شش ماه به عالم باقی رحلت فرموده و منزه از حیض و نفاس بود بعد از آن علی کرم الله وجهه هشت زن دیگر تا مدت حیات خود در عقد نکاح در آورد و از جمله ازواج هشت ده پسر متولد شده بود و بروایتی دوازده پسر و پانزده دختر به وجود آمدند و از پنج پسر اولاد بماند و دیگران لاولد رفتند و اسامی آن پسران اینست امام حسن و امام حسین و محمد حنفیه و عمر و عباس امام حسن و امام حسین از فاطمه زهرا متولد شدند و محمد اکبر که مشهور است به محمد حنفیه از اسماء بنت عمیس الحنفیه متولد گشت و عمر از خوله بنت جعفر بن قیس بن سلمه به وجود آمدند و عباس از ام البنین بنت حزام بن خالد بن جعفر بن ربیعه کلابی که از عمدهای قبیله قریش بود تولد نمود اللهم صل علی محمد واله واصحابه اجمعین. بیت

از رهگذر خاک سر کوی شما بود — هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

نهر سیوم در ذکر ائمه معصومین رضی الله تعالی عنهم اجمعین آن نور دیده محمد مصطفی آن سرور سینه مرتضی آن قرة العین فاطمة الزهرا آن صوفی قاب قوسین او ادنی آن سید اهل الارض والسماء امام الائمه ابو محمد حسن مجتبی رضی الله تعالی عنه وی امام دویم است از ائمه اهل بیت کنیت وی ابو محمد است و القاب وی نقی و ولادتش روز سه شنبه پانزدهم رمضان سال سیوم از هجرت در مدینه واقع شده و در شواهد النبوت آورده که جبرئیل علیه السلام نام حسن را به هدیه پیش رسول علیه السلام بر قطعه از حریر بهشت نوشته آورده بود و هم در وی آورده که حسن رض شبیه ترین مردمان بود برسول خدا صلعم از سینه تا به فرق سر روزی ابوبکر رض حسن را بر دوش گرفته بود سوگند می خورد که این شبیه ترین مردم به نبی است علیه السلام نه شبیه علی و علی رضی الله عنهما آنجا ایستاده بود و تبسم مینمود در مرآة الاسرار نوشته که وی رض مکنه حمایت حضرت رسالت پناه پرورش یافت و اکثر اوقات

تذکره حضرت امام حسن رضی تعالی عنه

آنحضرت از کمال مهربانی خود مرکوب میشد وے را و برادرش حسین را راکب میساخت و میفرمود که نزدیک پروردگار من بهترین خلایق ایشانند و
دوستی ایشان باعث نجاتست و دشمنی ایشان جز گمراهی و ضلالت بار نیارد و صاحب کشف المحجوب گوید که اهل بیت پیغمبر علیه السلام
آنانکه به طهارت ازلی مخصوص اند هر یکے را اندرین معانی قدمے تمام بوده است و جمله قدوه طائفه صوفیه بوده اند از خاص و عام ایشان خصوصاً
امام حسن که وے را اندرین طریقت نظرے تمام بوده است اندرین دقایق این معانی حظے وافر داشت تا حدیکه گفته اندر حال وصیت به مردمان
علیکم بحفظ السرائر فان الله مطلع علی الضمائر وامام حسن بصری رضه که مقتدائے طائفه صوفیه بود اکثر مشکلات علوم حقائق از جناب
فیض مآب وے رضه حل مے نمود و هم وے نقل میکند که حسن بن علی رضه بر در سرائے خود نشسته بود اعرابی از بادیه اندر آمد و حسن رضه را دشنام دادن
گرفت که تو چنین و پدرت و مادرت چنین وے برخواست و گفت یا اعرابی گرسنه شدهٔ و یا تراچه رسیده است و وے همچنان دشنام مے داد آنگاه
حسن رضه غلامے را فرمود تا یک بدره سیم بیرون آورد و به وے داد و گفت یا اعرابی معذور دار که اندر خانه ما جز این نبود والا از تو دریغ نداشتمے چون
اعرابی بشنید و گفت اشهد انک ابن رسول الله صلی الله علیه وسلم من گواهی میدهم که تو پسر پیغمبری و من اینجا به تجربه حلم تو آمده ام
این صفت محققان باشد که مدح و ذم خلق نزدیک ایشان یکسان بود و به جفا گفتن متغیر نشوند و صاحب مرآة الاسرار مینویسد که چون علی
مرتضے رضه شربت شهادت چشید روز دیگر در رمضان چهلم هجری امیر المومنین حسن رضی الله عنه بجاے پدر بزرگوار بر مسند خلافت نشست چهل
هزار مرد با وے بیعت نمودند قیس بن سعد بن عباده را با دوازده هزار مرد به سرحد شام مقابله لشکر حضرت معاویه ابن ابی سفیان فرستاد خود در
مداین به عمارت کسرے نوشیروان نشست و به امر خلافت مشغول گشت تا مدت شش ماه چون حضرت رسالت پناه فرموده بودند الخلافة
من بعدی ثلثون سنة یعنی ایام خلافت بعد از من سی سال است از آنجمله بیست و نه سال و شش ماه خلفاء اربعه بر سریر خلافت متمکن بودند و
شش ماه که از جمله سی سال مانده بود امیر المومنین حسن رضی الله عنه تمام کرده به رضا و رغبت خویش امر حکومت را به حضرت معاویه رضه تسلیم نمود
و خود در مدینه گوشه گرفت و به شغل ورثه الحق مشغول گشت در شواهد النبوة از ابو هریره رضه روایت کرده که یک شب حسن بن علی رضه پیش رسول
علیه السلام بود وے را بسیار دوست میداشت او را فرمود که پیش مادر خود رو و من گفتم با وے همراه بروم فرمود که نے ناگاه برقے از آسمان آمد
در روشنی آن برفت تا به پیش مادر خود رسید و هم در وے آورده که حسن رضه در بعضے از مواسم حج پیاده به مکه میرفت پاے مبارک وے ورم کرد
یکے از موالی وے گفت کاشکے چندان سوار شوی که ورم پاے تو فرو نشیند آن را قبول نکرد و گفت چون بمنزل رسی ترا سیاهے پیش خواهد آمد
که مقدارے روغن داشته باشد از وے بخر و مکاس مکن مولاے وے گفت پدر و مادر من فداے تو باد در هیچ منزل کسے نه دیدم که وے زاد و را باشد
در این منزل از کجا خواهد بود چون بمنزل رسیدند سیاهے پیدا آمد فرمود که اینک آن سیاه که من گفتم برو و از وے روغن بخر و ثمن بوے بده چون
آن مولے پیش آن سیاه آمد و روغن طلبید گفت اے غلام این را از براے که میخری گفت از براے حسن رضه گفت پیش بر مولاے ادیم چون
به پیش وے رسیدیم گفت من مولاے توام و ثمن نمی گیرم لیکن خاتون ما را درد زه گرفته است دعا کن تا خدا تعالی مرا پسرے تمام اندام بدهد
فرمود که بمنزل خود باز گرد که حق تعالی چنانکه خواستی پسر داد چون آن سیاه به خانه خود رسید حال را چنان دید که فرموده بود و هم در وے گفته
که حسن رضه روزے با یکے از اولاد زبیر در سفرے بودند در گلستانے که خشک شده بود فرود آمدند براے حسن رضه در پاے یک نخلے فرش انداختند
و براے زبیر در زیر نخلے دیگر زبیرے گفت کاشکے برین نخل خرماے تر بودے تا بخوردے امیر المومنین حسن رضه گفت که خرماے تر خواهی زبیرے
گفت آرے دست به دعا برداشت و زیر لب چیزے گفت که کس ندانست فی الحال آن یک نخل سبز شد و برگ برآورد و به خرماے تر بار در شد شتربانے

که با ایشان بود گفت این سحر است و الله حسن رضی الله عنه فرمود که این سحر نیست ولیکن دعائیست مستجاب که از فرزند نبی علیه السلام و آمده است پس بآن نخل بالا رفتند و آنچه بار آورده بود بیاوردند و همه را کفایت کرد آنچه در مناقب وی از علم و عبادت و کرم و جود و غیر اینها از مکارم اخلاق نوشته اند به صحت رسیده بیش از آنست که استقصای آن توان کرد لاجرم بدان تبرع نیرود و بسم در روی آورد که حسن رضی الله عنه زن وی جعده بنت اشعث که ویرا اسمای بنت اشعث نیز میگویند باغوای بعضی معاندان مسموم ساخت صاحب مرآة الاسرار گفته که چون حسن رضی الله عنه را زهر دادند وی حسین را رضی الله عنه نزد خود طلبید و امانت خلافت و امامت را حواله نمود و بتاریخ بیست و هشتم صفر سنه ۴۹ هجری ازین دار فانی بدار البقا سجا نمی خرامید ایام حیاتش چهل و هفت سال و کثر نیز گفته اند و مدت خلافت وی شش ماه بود مدفنش گورستان بقیع است و دو پسر و شش دختر از عقب مانده بود و بعد از شهادت حسن رضی الله عنه حضرت معاویه بن ابی سفیان دو سال حکومت ممالک نمود و پانزدهم رجب در سال شصت هجری به مرض طاعون در دمشق وفات یافت ولادتش بیش از بعثت به پنجسال بوده و در سال پنجم از هجرت ایمان آورده و در زمان خلافت عمر خطاب حاکم شام شد و بیست سال در ایام خلافت عمر و عثمان حکومت آنجا کرده بود و ده سال دیگر بعد از سعادت علی مرتضی بدان جانب کوفه حاکم بود و عمرش بقولی هفتاد و هشت و بروایتی هشتاد و پنجسال بود و زیرا دو پسرش یزید و ابو منصور رومی بوده است سه پسر داشت از آن جمله حکومت ممالک بیزید حواله نمود در زمان حکومت حضرت معاویه رضی الله عنه بتاریخ ثلث و اربعین قنبر مولی حضرت علی مرتضی در نیشاپور وفات یافت و همانجا مدفون گشت و بتاریخ تسعه خمسین ابو هریره عبد الرحمن الدوسی رضی الله عنه محدث در گذشت هفتاد و هفت سال عمر داشت و در جنگ صفین طعام بر سفره حضرت معاویه رضی الله عنه میخورد و نماز پنجگانی عقب حضرت علی رضی الله عنه میگذارد و میگفت طعام معاویه چرب است و نماز همراه علی بهتر است اللهم صل علی محمد و آله و اصحابه اجمعین. بیت

از رهگذر خاک سر کوی شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن شهید تیغ محبت و فنا آن قتیل معرکه کربلا آن مست شراب مازاغ البصر و ما طغی

آن ساقی کوثر تم دنیا فتد آن شاهد نور بی چون در مرایای کونین ابو الائمه امام ابو عبد الله الحسین رضی الله تعالی عنه وی امام سیوم است از ائمه اهل بیت کنیت وی ابو عبد الله است و القاب وی شهید و سید ولادت وی روز سه شنبه ماه شعبان سال چهارم از هجرت در مدینه واقع شد و شش ماهه متولد گشت و این از خصائص او و یحیی معصوم بن زکریا علیه السلام است و میان ولادت امام حسن و علوق فاطمه زهرا رضی الله عنها با امیر المؤمنین حسین پنجاه روز بوده است و رسول علیه السلام وی را حسین نام نهاده است و او را جمالی بود که چون در تاریکی نشستی از بیاض جبین و بریق رخساره او راه بوی میبردندی و او را تا به پای مشابهت بود به رسول علیه السلام و رسول صلی الله علیه و سلم فرمود که حسین از من است و من از حسین خدایا دوست دار آنکس را که حسین دوست دارد و صاحب کشف المحجوب گوید که ویرا کلام لطیف است اندر طریقت حق و رموز بسیار و معاملات نیکو و وی از محققان اولیا بود و قبله اهل بلا و صفا منقول است که شخصی به خدمتش سوال کرد که بندگی چیست فرمود که نهایت کار بنده آنست که از اختیار خود برخیزد یعنی در ذات احدیت چنان غرق گردد که خود را در میان نه بیند و در جوامع الکلم ملفوظ سید محمد گیسو دراز مینویسد روز عید فاطمه زهرا رضی الله عنها حسنین را آموخت که به خدمت سید کائنات صلی الله علیه و سلم رفته عیدی درخواهید اگر چیزی از دنیا می بدهد قبول نکنید بگوئید آن سری که خدا تعالی ترا در شب معراج گفته با ما بگوئید آنگاه خوش خواهم شد امیرزادگان حسب الامر والده مکرمه خویش به خدمت سید کائنات صلعم رفته درخواست عیدی کردند آن حضرت فرمودند چیزی که مرغوب شما است بگوئیتا بدهیم امیرزادگان گفتند آن سری که خدا تعالی با تو در شب

جزو

معراج گفته با ما بگوئید سید کائنات متامل شد که خدا تعالی از اظهار آن سر منع کرده است به ایشان چگونه گویم درین میان جبرئیل علیه السلام بیامد
و گفت که ایشان جزو تو اند هر چه به ایشان بگوئی روا باشد پس آن حضرت سخن در گوش حسن و سخنی در گوش حسین گفت هر دو دوان بر مادر آمدند و تقریر
پیش گفتند لیکن حسن چیزی دیگر و حسین چیزی دیگر همدرین میان امیر المومنین علی کرم الله وجهه آمد در خانه خوشی بیرون از حد دید گفت چندین خوشی
چیست گفتند ما بدین بهانه سری از سید کائنات صلی الله علیه وسلم بیرون آوردیم امیر المومنین علی تبسم کرد و گفت آن سخن را با مادر شب معراج با من
گفته بود فاطمه گفت از ما چرا دریغ داشتی گفت دریغ نداشتم اما استعداد و قابلیت میدیدم چون خدا و رسول خدا شما را قابل و مستعد داشت اکنون
میگویم علی هم چیزی دیگر گفت طرفه تر آنکه هر چهار نفر یک جا نشستند هر یکی سخنی دیگر از سید کائنات نقل کرد علی چیزی دیگر گفت حسن چیزی
دیگر حسین چیزی دیگر گفت فاطمه چیزی دیگر در **کشف المحجوب** می آرد که عمر بن خطاب رض روایت کرده که روزی نزدیک پیغمبر علیه السلام اندر
آمدم که حسین را بر پشت مبارک خود نشانده بود و رشته اندر دهان خود گرفته و یک سر رشته به دست حسین داده تا حسین میراند و وی از عقب حسین
میرفت بزانوها چون آن بدیدم گفتم نعم الجمل جملك یا ابا عبد الله پیغمبر علیه السلام گفت نعم الراکب هو یا عمر
و هم وی روایت آورده که روزی مردی نزد وی آمد و گفت یا پسر رسول خدا من درویشم درمانده ام اطفال دارم مرا قوت یک شب میباید حسین گفت
بنشین که ما را رزقی در راه است پس بر نیامد که پنج صره دینار بیاوردند از نزد حضرت معاویه اندر هر صره هزار دینار بود و گفتند که معاویه از تو عذر میخواهد
میگوید که این مقدار اندر وجه کهتران صرف باید کرد تا بر اثر آن تیمار نیکوتر داشته آید حسین رض آن هر پنج صره بدان درویش داد و از وی عذر
خواست که بس درماندی و این پنج صره عطای بود که یافتی و اگر من دانستمی که این مقدار است ترا انتظار نفرمودمی ما را معذور دار که ما از اهل
بلائیم و هم از راحت دنیا باز مانده و مرادهای خود کم کرده و زندگانی به مراد دیگران می باید کرد در **ربیع سنابل** ازین سیر نقل کرده که روزی
امیر المومنین حسین رض با جمعی از مهمانان بر سر خوانی نشسته بود خادمش با کاسه آش گرم به مجلس در آمد و از غایت دهشت پایش به حاشیه بساط
بلغزید کاسه بر سر مبارک شاهزاده افتاد و بشکست و آبش بر رخساره شریف فرو ریخت امیر المومنین حسین رض از روی تادیب نه از روی
تعذیب در وی نگریست بر زبان خادم جاری شد والکاظمین الغیظ امیرزاده فرمود که خشم فرو خوردم گفت والعافین عن الناس
امیرزاده گفت که عفو کردم خادم گفت والله یحب المحسنین امیرزاده گفت که از مال خود ترا آزاد کردم و در **جامع السلاسل**
می آرد که روزی حسن و حسین رض پیش رسول علیه السلام کشتی می گرفتند آنحضرت حسن را فرمود که بگیر حسین را فاطمه رض گفت یا پیغمبر بزرگ را
می گوئی که خورد را بگیر رسول علیه السلام فرمود اینک جبرئیل حسین را میگوید که حسن را بگیر و از عائشه رض آورده اند که رسول علیه السلام با جبرئیل بود
حسین بن علی رض بر ایشان در آمد جبرئیل پرسید که این کیست رسول گفت که پسر من است و وی را بر کنار خود بنشاند جبرئیل گفت زود باشد
که وی را بکشند رسول علیه السلام پرسید که وی را که کشد جبرئیل گفت که جماعه از امت تو اگر خواهی ترا بگویم که وی را در کدام زمین خواهند کشت پس
جبرئیل علیه السلام اشارت بجانب کربلا کرد و قدری خاک سرخ بر گرفت و به رسول صلی الله علیه وسلم نمود و گفت که این خاک مقتل اوست و در
شواهد النبوت از ام الحارث روایت کرده گفت پیش رسول علیه السلام آمدم و گفتم یا رسول الله خوابی دیده ام که از آن می ترسم رسول علیه السلام
فرمود که چه دیدی گفت دیدم که پاره از تن تو بریدند و در کنار من نهادند رسول علیه السلام فرمود که نیک دیدی فاطمه پسری زاید که در کنار تو باشد
و هم در شواهد النبوت می نویسد که روزی سید کائنات صلی الله علیه وسلم امیر المومنین حسین را بر ران راست خود نشانده بود و پسر خود ابراهیم
را بر ران چپ جبرئیل علیه السلام فرود آمد و گفت خدا تعالی این هر دو را برای تو جمع نخواهد کرد یکی از تو خواهد ستد اکنون تو اختیار کن رسول

فرمود که اگر حسین وفات کند بر فراق وے جان من بسوزد و هم جان علی و فاطمه و اگر ابراهیم برود بیشتر الم بر جان من باشد من الم خویش اختیار
کردم بر الم ایشان و بعد از سه روز ابراهیم وفات کرده هرگاه که پیغمبر صلعم آمدے و وے را بوسه دی گفتے اهلا و مرحبا فدیته یا نبی ابراهیم
و در مرآة الاسرار از تاریخ طبری آورده که چون حضرت معاویه ابن ابی سفیان بمرد و موافق وصیت او یزید بن حضرت معاویه بر مسند
حکومت نشست با همه اهل شام بیعت بستد و به ولید بن عقبه از نزد پدرش حاکم مدینه بود نامه نشست که از چهار تن بیعت من بستان یکے عبد الرحمن
بن ابی بکر دویم عبد الله بن عمر سیوم عبد الله بن زبیر چهارم حسین بن علی رض ولید بموجب صلاح مروان بن حکم بهر چهار بزرگ مستحق خلافت تکلیف
بیعت یزید نمود بنابران این بزرگان بجهت دفع شر متوجه مکه شدند از استماع این خبر مردم کوفه شاد گشته رسولان پیش امام حسین فرستادند که برخیز و
باز بر جاے خویش آئی تا ما جان داریم پیش تو خدمتگاری میکنیم امام حسین شادان گشته با جمیع قبیله متوجه کوفه شد در آن هنگام همراه وے چهل
سوار و صد پیاده بودند که از مکه روانه گشت هوا خواهان یزید بوے خبر رسانیدند یزید عبد الله ابن زیاد را نامه نوشت که از بصره لشکر جمع کرده سر راه
امام حسین رض بگیر پس عبد الله ابن زیاد عمر بن سعد را با چهار هزار کس براے قتل امام حسین رض تعین فرمود وے روے به بادیه نهاد اول
ماه محرم سال شصت و یک هجری بود که امام حسین رض از قادسیه بر سه میل فرود آمدند و عمر بن سعد یک کس پیشتر فرستاد که تا بجهت فرود آمدن
لشکر جاے قابل تجویز نماید چون آنکس سه میل از قادسیه برگشت امام حسین رض را دیده گفت اے امام مسلمانان کجا خواهی رفت فرمود
بکوفه گفت باز گرد اینک لشکر عمرو بن سعد با چهار هزار مرد براے قتال تو رسیده امام حسین رض از آنجا کوچ کرده به دشت کربلا فرود آمد از عقب
عمر بن سعد مردم کوفه بیوفائی کرده با او متفق شدند و آب فرات را به اتفاق یک دیگر بر روے اهل بیت رسول خدا بستند تا از بے آبی هلاک
شوند یک هفته در گفت شنود گذشت روز آدینه بتاریخ دهم محرم سنه شصت و یک هجری از صبح جنگ آغاز شده امام معصوم با جمیع برادران
و فرزندان وغیره بے آب تشنه در جنگ مشغول گشت و آخر روز مذکور با پنج برادر و سه فرزند و هشتاد تن از اصحاب شربت شهادت چشیده سر
مبارک را بریده پیش یزید بردند در **شواهد النبوت** گفته که از زید بن ارقم رض مے آرد که چون ابن زیاد گفت که سر امام حسین را رض بر نیزه
کرده بر کوچهاے کوفه بگردانید من در غرفه خود بودم چون برابر من رسیده از سر وے شنیدم که میخواند ام حسبت ان اصحاب الکهف والرقیم کانوا من ایاتنا عجبا
از این هیبت موے بر اندام من برخاست ندا کردم که والله این سر تست یا ابن رسول الله و امر تو عجب تر است مدت حیات تش پنجاه و هشت
سال و بقولے پنجاه و هفت سال و سه ماه و دو روز بود چهار پسر و دو دختر است در مرآة الاسرار مینویسد که جمع کشتگان کربلا سه روز
افتاده ماندند بعد از آن مردمان بنی اسد آمده حضرت امام حسین را رض به گور کردند و علی اکبر بن حسین را در پایان قبر پدر دفن کردند و دیگر
شهدا به یک موضع در خاک مستور ساختند و عباس بن علی کرم الله وجهه در حیات امام حسین رض چند ساعت پیشتر تند داست نمایان کرده شربت
شهادت چشیده بود او را بر سر راه قادسیه جدا مدفون ساخته بودند چون عباس بن علی شهید شد امام حسین رض فرمود الحال مرا ذوق حیات
نمانده **الغرض** اهلبیت بیکبار بر خواستند مگر امام زین العابدین بن حسین بن علی کرم الله وجهه در خیمه مریض بود تا امانت خلافت و امامت
را امام حسین مع وصیت به وے حواله نموده جان به جانان سپرد و از فرزندان علی مرتضے محمد بن حنفیه و عمر زنده ماندند که همراه امام حسین رض
نبودند و بعد از شهادت امام حسین روزے یزید بن معاویه بتاریخ چهارم ربیع الآخر سن شصت و چهار هجری در حالت مستی خمر بر بام رقص میکرد
بر افتاد و سرش بر زمین خورد و مغزش پریشان گشت و بقولے در همان حالت به شکار بر آمده بود از اسپ افتاد و هلاک شد در سال بیست
و ششم یا بیست و دویم از هجرت متولد شده بود مدت حکومت وے سه سال و هشت ماه بود در قریه خوارزم از زمین دمشق مدفون گشت در

زمان وے بتاریخ ثلث وستین عبد اللہ بن عمر در مکہ وفات یافت بعد از یزید معاویہ بن یزید بجاے پدر بر مسند حکومت نشست چہلم روز بر منبر برآمد و گفت پدران من در حق اہلبیت پیغمبر علیہ السلام ظلم کردہ اند خلافت حق آن جماعہ بود من خود را از آن امر خلع میکنم پس ہمان ایام جمیع بنی امیہ متفق شدہ آن غریب مسلمان تائب شدہ را بسبب تعصب مسموم ساختہ مردان بن حکم را بر مسند حکومت نشاندند و منقولست از انروز کہ امام حسین رضی اللہ عنہ شہید شد ابو القاسم محمد حنفیہ بن علی رضی اللہ کہ بوفور علم و عمل موصوف بود و بہ کمال فضل و شجاعت معروف بہیچ کار دست نکرد و طواف حرمین شریفین مینمود و در گوشہ انزوا بہ عبادت و شغل باطن بسر مے برد تا در زمان حکومت عبد الملک بن مروان بتاریخ احد و ثمانین در مدینہ وفات یافت در شواہد النبوت آوردہ است بصحت رسیدہ کہ ہیچکس از قاتلان امیر المومنین حسین و اصحاب وے نماند کہ پیش از مرگ فضیحت نشد و مبتلا نگشت بہ قتل یا بہ بلاے دیگر و کمالات و خوارق عادات امیر المومنین حسین رض از آن مشہور تر است کہ بر ہیچکس از افراد خلایق پوشیدہ باشد اللھم صل علی محمد و علی الہ و اصحابہ اجمعین بیت

از رہگذر خاک سر کوے شما بود ہر نافہ کہ در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن وارث کمالات نبوت آن ناشر اسرار ولایت آن خلف راستین حضرت خاتم النبیین امام علی الملقب زین العابدین رضی اللہ عنہ ابن حسین بن علی ابن ابیطالب کرم اللہ وجہہ وے امام چہارم است از ائمہ اہل بیت مادرش شہر بانو بنت یزدجرد شہریار بن خسرو بن ہرمز بن نوشیروان بود در روضۃ الصفا مسطور است کہ در زمان خلافت امیر المومنین عمر خطاب رض سہ دختر یزدجرد شہریار اسیر کردہ آوردہ بودند ہر سہ را علی مرتضے در حصہ خود گرفت کہ اینہا دختران سلاطین عجم اند فروختن ایشان مناسب نیست پس یکے را بہ حسین ولد خود بخشید و از وے امام زین العابدین متولد گشت و یکے بمحمد بن ابی بکر صدیق داد از وے قاسم بوجود آمد و یکے بہ عبد اللہ بن عمر فاروق عنایت کرد از وے سالم تولد نمود پس علی بن حسین و قاسم بن محمد و سالم ابن عبد اللہ پسران خالہ یک دیگر باشند و از ہر سہ اولاد بسیار بماند و در مرآۃ الاسرار آوردہ کہ تولد امام چہارم روز آدینہ پانزدہم ماہ جماد الآخر و بہ روایتے در ماہ شعبان سنہ ثمان و ثلثین ہجری واقع شد اسم شریفش علی بود کنیت وے ابو محمد و ابو القاسم و ابو الحسن و ابوبکر نیز گفتہ اند و القاب وے زین العابدین و سید العابدین و زکی و امین است وے در زمان شہادت علی مرتضے دو سالہ بود و در واقعہ کربلا بیست و سہ سال عمر داشت کہ بعد از شہادت امام حسین بر مسند امامت نشست محمد حنفیہ بن علی مرتضے در باب امامت با وے منازعت نمود امام زین العابدین گفت مناسب آنست کہ در خانہ کعبہ نزد حجر اسود رویم و بپرسیم کہ امام زمان کیست تا کیفیت حال ہر کدام ظاہر شود پس ہر دو باتفاق نزد حجر اسود رفتہ سوال کردند کہ امام بعد حسین بن علی کیست حجر اسود در حرکت آمد و بزبان فصیح گفت کہ امامت بعد از حسین ابن علی بہ علی ابن حسین رسیدہ است و امام زمان اوست محمد حنفیہ بمشاہدہ این امر غریب بامامت زین العابدین اعتراف نمود و محبتش را در دل جا داد در شواہد النبوت ذکر کردہ کہ سبب تلقب وے بہ زین العابدین آنست کہ وے یک شب در نماز تہجد بود کہ شیطان بصورت اژدہاے متمثل شد تا او را از عبادت باز دارد مشغول بوے التفات ہیچ نکرد آمدہ انگشت پاے وے را بگرفت نیز التفات نکرد پس چنان گزید کہ دردناک شد ہنوز نماز خود را قطع نکرد پس خداتعالی بروے منکشف گردانید کہ آن شیطان است ویرا دشنام و طبانچہ زد و گفت دور شو کہ خوار و ذلیلی اے ملعون چون دور شد برخاست تا ورد خود تمام کند آوازے شنید و قایلے را ندید کہ میگفت انت زین العابدین و این سہ بار واقع شد و ہم در روضہ ذکر کردہ کہ وقتے در خانہ نماز میکرد آتش افتاد و در سجدہ بود ہر چند کہ فریاد کردند یا ابن رسول اللہ النار النار سر خود را از سجدہ برنداشت چون آتش منطفی شد از وے پرسیدند چہ چیز غافل گردانید

ذکر حضرت امام زین العابدین رضی اللہ تعالی عنہ

ترا ازاین آتش گفت آتش آخرت وہم درو ے ذکر کردہ کہ مردے گفتہ است روزے پیش علی ابن حسین رضہ بودم رضہ جو تے از عصافیر گرد وے
میگشتند و بانگ مے کردند فرمود کہ ہے فلان ہیچ میدانی کہ این عصافیر چہ میگویند گفتم نہ گفت تقدیس پروردگار خود مے کنند و قوت امروزے
طلبند وہم درو ے ذکر کردہ کہ روزے با جمعے از اولاد و موالی و غیر ایشان بصحرا بیرون آمدہ بود سفرہ نہادند تا چاشت خورند آہوئے آمد و نزد
ایشان بایستاد و روے بوے کرد و فرمود کہ من علی بن حسین بن ابیطالب کرم اللہ وجہہ ہستم و مادر من فاطمہ بنت رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم
بیا با ما چاشت بخور آہو آمد و با ایشان طعام خورد چندانکہ خواست پس یک سو رفت وہم درو ے ذکر کردہ کہ روزے با اصحاب خود در صحرا
نشستہ بود ناگاہ آہوے آمد و برابر وے بایستاد و دست خود بر زمین میزد و بانگی میکرد حاضران گفتند یا ابن رسول اللہ این آہو چہ میگوید فرمود کہ میگوید کہ دیروز
فلان قریشی بچہ مرا گرفتہ و من از دی روز باز وے را شیر نہ دادہ ام در دل بعضے حاضران انکار در آمد کسے را بہ فرستاد تا آن قریشی را آورد
فرمود کہ این آہو از تو شکایت میکند کہ دیروز بچہ وے را گرفتہ و از آن وقت باز وے را شیر نہ دادہ اکنون از من درخواست میکند کہ از تو درخواہم
بچہ وے را بوے باز دہی تا شیر دہد بہ تو باز گرداند آن قریشی بچہ وے را حاضر کرد آہو او را شیر داد علی ابن حسین رضہ از آن قریشی درخواست کرد کہ
آن آہو بچہ را بوے بخشید علی ابن حسین رضہ نیز وے را بہ مادرش بخشید آہو با بچہ خود روان شد و بانگے میکرد گفتند یا ابن رسول اللہ وے چہ مے
گوید فرمود کہ شما را دعا میکند و میگوید جزاکم اللہ خیرا وہم درو ے ذکر کردہ کہ در طواف دست زنے و مردے بر حجر اسود چسپید ہر چند جہد کردند از آنجا
باز نشد مردم گفتند دستہاے ایشان را میباید برید ناگاہ علی ابن حسین رضہ آنجا رسید و آن را دید و پیش آمد و دست مبارک بر ایشان مالید دستہاے
شان کشادہ شد و برفتند وہم درو ے ذکر کردہ در شبے کہ وفات میکرد فرزند خود محمد باقر را گفت اے پسر براے من آب وضو بیار آورد گفت
دیگر آب بیار کہ در این آب جانورے مردہ است شب تاریک بود چراغ آوردہ احتیاط کرد موشے در آن آب مردہ بود آب دیگر آورد وضو ساخت و گفت
اے فرزند امشب وعدہ من رسیدہ است وا و را وصیت کرد در مرآة الاسرار آوردہ کہ علی ابن حسین رضہ روز سہ شنبہ ہژدہم ماہ محرم در سنہ خمس و
سبعین ہجری در زمان سلطنت ولید بن عبد الملک بن مروان بہ ریاض جنان شتافت در بقیع پہلوے عمش امام حسن مدفون گشت منقول است
کہ چون او وفات کرد ناقہ کہ خاصہ وے بود بہ سر قبر او آمد و سینہ بر زمین نہاد و نالہ میکرد امام محمد باقر رضہ آمد و گفت برخیز کہ خدا تعالے برکت دہاد
ترا برنخواست امام محمد باقر گفت وے را بگذارید کہ بمیرد و سہ روز آنجا بود بعد ازان بمرد مدت عمر وے پنجاہ و ہفت سال و ایام امامتش سی و چہار
سال بود و بقول اکثر مورخین ولید بن عبد الملک بن مروان آن امام معصوم را زہر داد بنا بران روبہ فردوس اعلے نہاد وے یازدہ پسر و چہار
دختر داشت اللہم صل علی محمد و علی الہ واصحابہ اجمعین بیت

از رہگذر خاک سر کوے شما بود ہر نافہ کہ در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن کاشف اسرار آن مطلع بر ضمایر آن آثار سید المرسلین

امام محمد باقر بن زین العابدین رضی اللہ تعالی عنہ وے امام پنجم است از ائمہ اہل بیت اسم شریفش محمد است و کنیت وے ابو جعفر و القابش باقر و
شاکر و ہادی گفتہ اند مادرش فاطمہ بنت امام حسن رضہ بود ولادتش روز جمعہ سیوم ماہ صفر و بقولے غرہ ماہ رجب سنہ سبع و خمسین ہجری پیش
از شہادت امام حسین رضہ جدش بہ سہ سال در مدینہ واقع شد و در وقت وفات پدر خود زین العابدین سنی و ہشت سال عمر داشت کہ بر مسند امامت
نشست در شواہد النبوت مسطور است کہ روزے حبابہ والبیہ بخدمت امام محمد باقر رسید عمر او بجراد یرے آئی پیش ما حبابہ گفت بر سر من

سفیدی پیدا شده است از این مرض برص خاطر ملول میدارد امام فرمود آنرا ابن هنا جابه بموجب فرموده عمل نموده امام دست مبارک خود بآن
سفیدی فرود آورد در حال برنگ اصلی مبدل گشت و موهای وے سیاه گشت وهم درو ے آورده که شخصے نقل کرده با امام محمد باقر در مسجد رسول
بودم در آن روز ها که علی بن حسین رضی وفات یافته بود ناگاه داؤد بن سلیمان رحمه و دوانقی در آمدند داؤد پیش باقر رضی آمد و دوانقی جاے دیگر نشست
باقر رضی گفت که دوانقی چون بود پیش ما نیامد داؤد عذر گفت فرمود چندان دیر نباید که دوانقی والی امر خلق بشود و مالک شرق و غرب گردد و عمر
دراز یابد و چندان کنوز جمع کند که پیش از وے کسے جمع نه کرده باشد داؤد برخاست و آنرا با دوانقی گفت دوانقی پیش آمد گفت از هیچ چیز از آمدن بر تو باز نداشت
مگر تعظیم و اجلال تو پرسید که آنچه سخن بود که داؤد گفت فرمود که راست است و چنان خواهد شد دیگر پرسید که ملک ما پیش از ملک شما خواهد شد فرمود آری
دیگر پرسید که مدت ملک ما بیشتر باشد یا مدت ملک بنی امیه فرمود که مدت ملک شما دراز تر و هر آینه بگیرند ملک را کودکان شما و به آن بازی کنند چنانچه با گوے
کنند اینست که از پدر بمن رسیده است چون ملک به دوانقی رسید از قول باقر رضی تعجب مینمود وهم درو ے آورده که شخصے گفته با قریب پنجاه تن بودیم در حضور
امام باقر رضی ناگاه شخصے از کوفه در آمد که کارے آن بوده است که دانه خرما میفروخت روے به باقر رضی کرد که فلان کس در کوفه چنین گمان دارد که با تو فرشته
ایست که کافر را از مومن و دوست را از دشمن تو جدا میسازد و ترا بآن شناسا میگرداند باقر رضی گفت که حرفه تو چیست گفت گندم میفروشم فرمود که دروغ
میگوئی گفت گاه گاه جو میفروشم فرمود چنین نیست که میگوئی بلکه حرفه تو آنست که دانه خرما میفروشی آن شخص گفت که ترا این که خبر کرد فرمود
فرشته ایست ربانی مرا آشنا سا میگرداند به دوست و دشمن من و تو بخواهی مرد به فلان علت راوی میگوید چون به کوفه باز گشتم و از احوال آن شخص
پرسیدم بهمان علت مرده بود که باقر رضی فرموده بود وهم درو ے آورده که مردے گفته که اجازت خواستم که با ابو جعفر در آیم گفتند تعجیل مکن که نزد او
جماعتے اند زمانے نه بر آمد که دوازده مرد از پیش وے بیرون آمدند قباهاے تنگ در بر و موزهاے در پاے بر من سلام کردند و بگذشتند بعد از آن
من بروے در آمدم و گفتم این جماعتے را که پیش از شما بیرون آمدند نمے شناسم که ایشان چه کس اند فرموده ایشان برادران شما اند از جن پرسیدم
که ایشان بر شما ظاهر میشوند فرمود که آرے همچنان که شما پیش ما مے آئید و از حلال و حرام میپرسید ایشان نیز مے آیند و می پرسند وهم درو ے
از امام رضی مے آرد که گفت به جابر بن عبد الله رضی در آمدم و بروے سلام کردم در وقتے که چشم وے پوشیده بود سلام مرا جواب داد گفت تو کیستی
گفتم محمد بن علی بن حسین گفت اے فرزند من پیشتر آئی پیشتر شدم دست مرا بوسید پس میل کرد تا پاے مرا ببوسد من دور شدم گفت ان رسول
الله صلی الله علیه وسلم یقرئك السلام من گفتم وعلی رسول الله السلام و رحمة الله پس گفتم آنچه بوده است اے جابر گفت روزے
با رسول بودم صلے الله علیه وسلم مرا گفت اے جابر شاید که تو بمانی تا آن وقت که ملاقات کنی با یکے از فرزندان من که وے را محمد بن علی بن الحسین گویند
خدا تعالے او را نور حکمت خواهد داد وے را از من سلام برسان در مرآة الاسرار آورده که اکثر ارباب تواریخ بر آنند که امام پنجم را هشام بن عبد الملک
زهر داد و بآن ران وے رضی به فردوس اعلے اشتافت مدت عمرش پنجاه و هفت سال و ایام امامتش نوزده سال بوده مدفن همایونش در گورستان بقیع
مدینه نزدیک مرقد بهشت آئین امام زین العابدین واقع شد و وے رضی پنج پسر و دو دختر داشت و بقولے شش پسر و یک دختر بروایتے سه پسر و
یک دختر داشت رحمة الله علیه اللهم صل علی محمد و آله و اصحابه اجمعین **بیت**

از رهگذر خاک سر کوے شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن سوخته نار محبت و جلال آن مستغرق در مشاهده انوار جمال آن در تربیت مریدان از همه فایق امام
ابو عبد الله جعفر ابن محمد صادق رضی الله تعالی عنه وے امام ششم است از ائمه اهل بیت که در شش جهات عالم از روے حقیقت متصرف متحقق بود

اسم مبارکش امام جعفر و کنیت وے ابوعبداللہ و ابواسمٰعیل و القابش صادق و صابر و فاضل و طاہر است مادر وے ام فروہ بنت قاسم بن محمد بن ابوبکر صدیق است ولادتش روز شنبہ و یا یک شنبہ ہفتدہم ربیع الاول در سنہ ثلث و ثمانین در مدینہ واقعشد وے رض در وقت وفات جد خود امام زین العابدین پانزدہ سالہ بود و بقولے دوازدہ سالہ و در زمان انتقال پدرش امام محمد باقر سی و چہار سالہ بود و بروایتے سی و یک سال عمر داشت کہ بعد از پدر بر مسند اقامت بنشست و عالمے را از انوار ہدایت خویش منور ساخت کمالات و خوارق عادات وے از شرق تا غرب فرا رسید کراماتے و تصرفاتے کہ از آباے بزرگوار وے در پردہ بود از وے بظہور آمد و در مرآۃ الاسرار آوردہ کہ وے رض علمے عجیب و غریب کہ بطریق ارث از حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم بر آباے وے گوش بگوش رسیدہ آمدہ بود آنرا اظاہر گردانید چنانکہ بر زبان مبارک میراند کہ علمنا غابر و مذبود و نکت فے القلوب و نقر فی الاسماع وان عندنا الجفر الاحمر والجفر الابیض و مصحف فاطمۃ رضے اللہ عنہا وان عندنا الجامعۃ فیہا جمیع مایحتاج الناس الیہ

صاحب مرآۃ الاسرار تفسیر این کلام امام صادق از حبیب السیر چنین نقل کردہ کہ غابر علم است بدانچہ واقع خواہد شد و مذبور علم است بر قضا ہاے گذشتہ و غرض از نکت فی القلوب الہام است و مقصود از نقر فے الاسماع کلام ملائکہ است و سخن ایشانرا میشنویم نمے بینیم اما جفر احمر ظرفے است کہ سلاح حضرت رسالت پناہ نبی دران موضع است و از آنجا بیرون نخواہند آمد تا وقتے کہ قایم مہدی آل محمد علیہ السلام ظہور نماید اما جفر ابیض ہم ظرفے است کہ توریت موسے و انجیل عیسے و زبور داؤد و سائر کتب الٰہی درانجا است اما مصحف فاطمہ رض پس در وے ہر چیزے کہ از قوۃ بفعل خواہد آمد از جنس حکایات و آسامی ہر ملکے و حاکمے کہ تا قیامت پیدا شوند موجود است و جامعہ کتابے است کہ طول آن ہفتاد گز است کہ حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم آنرا املا فرمودہ و علی مرتضے رض بخط خود نوشتہ و ہرچہ ما یحتاج الیہ خلق است تا روز قیامت درانجا مسطور است و این ہمہ مخصوص براے ائمہ اہل بیت است و دیگر ہیچ آفریدہ را معلوم نشود جز ائمہ اثنی عشر و انتساب امام جعفر صادق رض در طریقت بدو طرف است یکے بجانب والد بزرگوار خود امام محمد باقر الخ دوم بہ قاسم ابن ابومحمد ابوبکر صدیق کہ پدر مادر وے است رضی اللہ عنہ وے نسبت ارادت باطن بہ سلمان فارسی داشت و او را باوجود دریافت شرف صحبت حضرت رسالت پناہ نسبت باطن از حضرت ابوبکر نیز بودہ و در شواہد النبوت نوشتہ کہ ابن جوزی در تصنیف خود از لیث بن سعد روایت میکند کہ وے گفت در موسم حج بمکہ بودم نماز دیگر گذاردم و بہ کوہ ابوقبیس بالا رفتم مردے را دیدم روے بہ قبلہ نشستہ میگفت یارب یا اللہ یاحی یارحیم یا ارحم الراحمین ہفت بار این کلمات گفتہ از حق تعالے جامہ براے پوشیدن و چیزے براے خوردن درخواست نمود در حال یک طبق انگور تازہ و دو بُرد پیش وے پیدا شد حالانکہ در آن زمان وقت انگور نبود پس ارادہ کرد کہ از آن انگور بخورد من در خدمت وے گفتم کہ شریکم درین امر گفت بیش بیا و ہیچ ذخیرہ مکن پس نزدیک رفتم و ہمراہ وے انگور ہاے سیر خوردم و ہیچ از آن طبق کم نشد بعد از آن گفت ازین ہر دو بُرد ہر کدام کہ میخواہی بستان گفتم براین حاجت ندارم پس یک بُرد را براے خود ازار ساخت و از بُرد دیگر ردا کردہ پوشیدہ و آن دو بُرد کہنہ کہ در بر داشت بدست خود گرفت و روان شد و من عقب وے میرفتم یک مردے پیش آمد آن بُرد ہا کہنہ بوے داد و رفت از آنمرد پرسیدم کہ این کیست گفت امام جعفر بن محمد باقر است رض باز ہر چند ویرا جستم نیافتم و ہم در شواہد النبوت مینویسد کہ یکے از مقربان منصور گوید وے را متفکر دیدم پرسیدم سبب تفکر چیست گفت اے فلان جمع کثیر از علویان فانی ساختم و پیشواے ایشان را گذاشتم گفتم آن کیست گفت جعفر بن محمد گفتم وے مردیست مشغول بعبادت خدا و اصلاً نظر بر دنیا نینداز د گفت دانستہ ام کہ تو بامامت وے اعتقاد داری اما ملک عقیم است سوگند خوردہ بہ شب دنیا سایم تا خاطر خود را از وے فارغ نسازم سیاف را بخواند گفت چون جعفر

حبیب السیر

بن محمد حاضر شود هرگاه که من دست خود بر سر نهم باید که وی را قتل کنی پس فرمود که صادق رض را حاضر کنند در وقت آمدن وی پیوستم دیدم که لب وی
جنبانید اما ندانستم که چه می خواند لیکن منصور را دیدم که به جنبش در آمد و پای و سر برهنه و لرزه بر اندامهای وی افتاده استقبال وی کرد و بازوی او گرفته بر
سجادهٔ خود نشاند و گفت یا ابن رسول الله باعث آمدن چه بود فرمود که مرا خواندی آمدم گفت حاجتی که داری بخواه فرمود حاجت من آنست که مرا نخوانی
تا من هر وقت که خواهم باختیار خود حاضر شوم آنگاه برخاست چون بیرون رفت منصور جامه خواب طلبید و تا نیم شب بخسپید و نمازهای از وی فوت
شد چون بیدار شد نمازها را قضا کرد و مرا پیش خود خواند و گفت در آن وقت که جعفر بن محمد حاضر شد اژدهای دیدم که یک لب وی بر زمین و یکی بر
بالای قصر من و بزبان فصیح با من میگفت که خدای تعالی مرا فرستاده است اگر بر صادق رض گزندی رسانی ترا با قصر فرو برم حال بر من متغیر شد چنانکه
دیدی گفتم این سحر است گفت که مگوی سحر است این خاصیت اسم اعظم است که بر رسول علیه السلام آمده بود که هر چه میخواست چنان میشد در
مرآة الاسرار مینویسد که علی بن حمزه گوید که همراه صادق قریب نخل خرمای خشک ایستاده بودم صادق بجانب آن نگاه کرد و لب می جنبانید در
ساعت آن نخل خرما بن برآورد و بار داد و بادی خرمای تازه خوردم که هرگز به آن خوبی و شیرینی نخورده بودم اعرابی آنجا حاضر بود گفت هرگز چنین
سحری ندیده بودم صادق فرمود ما وارثان پیغمبرانیم در میان ما ساحری نمیباشد دعا میکنیم حق تعالی اجابت مینماید اگر خواهی دعا کنم تا ترا حق تعالی
مسخ کند و سگی سازد اعرابی از جهل مرکب که داشت گفت دعا کن پس امام رض دعا کرد فی الحال آن غریب سگ شد و روی بخانه خود نهاد اهل خانه
آن حال دیدند بضرب چوب از خانه اش بدر کردند پس آن سگ غریب پیش امام آمده در خاک میغلطید و آب از چشمهای میریخت امام رض ترحم
فرمود و دعا کرد باز بصورت اصلی متبدل گشت در شواهد النبوت مینویسد که روزی منصور به حاجب خود گفت چون جعفر بن محمد بر من بیاید پیش
از آنکه بمن رسد وی را بکش روزی صادق رض بروی در آمد و پیش وی بنشست منصور حاجب را طلبید حاجب آمد و دید که صادق رض نشسته
است چون صادق رض برفت منصور حاجب را گفت ترا چه فرموده بودم حاجب سوگند خورد که من وی را ندیدم مگر پیش تو نشسته نه در وقت
در آمدن وی را دیدم و نه در وقت بیرون رفتن کاشف الاسرار شیخ فریدالدین عطار قدس سره در تذکرة الاولیا مینویسد که روزی شخصی
نزد صادق رض آمد و عرض نمود که حق تعالی را بمن بنما صادق گفت موسی علیه السلام بدان کمال جواب لن ترانی شنید تو چه طور خواهی دید وی
جواب داد که آن کلمه برای موسی صادر شده بود مرا حجت نیست از آنکه من از امت محمد مصطفی ام پیغمبر ما حق تعالی را دیده است پس صادق ا
فرمود که در دجله در آئی بر فور در آمد هر چند آب او را فرو میبرد او صادق میگفت چون کار قریب به غرق رسید تنگ آمده و در مانده شده گفت
یا الله مجرد گفتن الله روزن دل وی کشاده شد و مطلوب که داشت مشاهده نمود و از غرق شدن نجات یافت پس امام رض فرمود تا آنکه
صادق صادق میگفتی کاذب بودی وقتی که نام حق تعالی گرفتی و پناه به او آوردی صادق شدی و هم وی مینویسد که امام جعفر صادق
روزی تنها بصحرا در راهی میرفت الله الله میگفت سوخته بر عقب او میرفت او نیز بمتابعتش الله الله میگفت چون صادق گفت الله جبه ندارم
الله جامه ندارم در حال دستی با جامه زیبا حاضر شد صادق در پوشید آن سوخته پیش صادق رفت و گفت در الله گفتن با تو شریک
بودم جامه کهنه بمن ده صادق را خوش آمد آن کهنه را به وی داد در شواهد النبوت مینویسد که مردی گفته با جماعتی پیش صادق رض بودم
یکی پرسید که چون خدای تعالی ابراهیم علیه السلام را گفت خذ اربعة من الطیر فصرهن الیک آن مرغان از یک جنس بودند یا از
اجناس مختلفه صادق رض گفت میخواهید که مثل آن شما را بنمایم گفتیم آری فرمود ای طاوس فی الحال حاضر شد پس فرمود ای غراب حاضر
شد پس فرمود ای باز و کبوتر هر دو حاضر شدند پس فرمود همه را ریزه کردند و با یک دیگر آمیختند و سرهای ایشان را نگاه داشتند بعد از آن سر

طاؤس را برداشت و فرمود اے طاؤس دیدم کہ گوشت و استخوانہاے و پرہاے وے از دیگران جدا شدند و بسوے وے پریدند و بدن وے راست شد و زندہ گشت و بآن سرہاے مرغان دیگر ہمچنین معاملہ کرد ہمہ زندہ شدند کمالات آن امام محترم بحندان است کہ در حیطہ تحریر آید و از انچہ زیادہ کمال باشد کہ مثل حضرت امام اعظم ابو حنیفہ کوفی رضہ از فیض صحبت و تربیتش در دو سال بدرجہ کمال و تکمیل رسید چنانچہ خود گفتہ است لولا السنتان لہلک النعمان و باتفاق جمیع مشایخ صوفیہ است آن علم کہ حضرت امام اعظم از امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ اخذ نمود علم توحید و فنا بود نہ علم وضو و استنجا در آن مدت کہ امام اعظم بخدمت امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ مے بود روزے از وے امام پرسید کہ عاقل کیست گفت آنکہ تمیز کند میان خیر و شر صادق گفت بہایم نیز تمیز میکنند میان زنندہ و علف دہندہ امام ابو حنیفہ گفت پس تو بفرماے فرمود آنکہ تمیز کند میان دو خیر و دو شر تا از دو خیر خیر الخیرین اختیار کند و از دو شر خیر الشرین برگزیند گفت انت الاستاد باللہ و عارف نامی ابو یزید بسطامی قدس سرہ نیز از مستفیدان کامل و مکمل حضرت امام جعفر صادق است رضہ در تذکرۃ الاولیا مینویسد کہ او دوازدہ سال خدمت حضرت امام جعفر صادق کردہ و در آن ایام سقائی در خدمت امام مے بود روزے امام بوے فرمود کہ آن کتاب از طاق فرو گیر بایزید گفت کدام طاق امام فرمود مدتے شد کہ در اینجا ہستی و این طاق ندیدہ بایزید گفت مرا با آن چکار کہ در پیش تو سر برآرم کہ بہ نظارہ نیامدہ ام امام جعفر صادق گفت اگر حال تو چنین است بہ بسطام رو کہ کار تو تمام شد پس وے بہ خرقہ خلافت از دست امام پوشید و بہ اجازتش در بسطام رفتہ بر مسند ارشاد نشست عالمے بدو توسل نمود و ہدایت یافت و میر سید شریف جرجانی و دیگر ارباب سیر برآنند کہ بایزید را ظاہر صحبت با امام جعفر صادق نبود بلکہ بحسب روحانیت آنحضرت تربیت یافتہ ہر دو حال مقبول است و در لطائف اشرفی مینویسد کہ از حبیب عجمی نیز خرقہ خلافت یافتہ است و در مرآۃ الاسرار آوردہ کہ امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ روز دوشنبہ پانزدہم رجب سنہ ثمان واربعین ومایۃ در زمان سلطنت ابو جعفر منصور دوانقی از خلفاے بنی عباس بریاض قدس خرامید و بقول اکثر مورخین آنجناب را منصور زہر داد مدت حیاتش شصت و ہشت سال و بقولے شصت و پنجسال و ایام امامت وے سی و چہار سال بود و وے رضہ شش پسر و یک دختر داشت و بقولے اصح ہر ہفت پسر و چہار دختر بودند از آنجملہ پسر کلان اسماعیل بود امام او را بسیار دوست میداشت مردم گمان آن داشتند کہ امامت بہ اسماعیل خواہد رسید و لیکن وے در زمان حیات امام وفات یافت ازین جہت امامت بموسی کاظم رسید رحمۃ اللہ اللہم صل علی محمد و الہ و اصحابہ اجمعین **بیت** از رہگذر خاک سر کوے شما بود ہر نافہ کہ در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن شاغل بشغل لی مع اللہ آن مخاطب بخطاب ارجعی آن مقتداے جمیع امم امام ابوالحسن موسے کاظم بن

جعفر الکاظم رضی اللہ تعالی عنہ وے امام ہفتم است از ائمہ اہل بیت اسم شریفش موسی و کنیتش ابو الحسن است و ابو ابراہیم و ابو علی نیز گفتہ اند و القاب وے از غایت حلم و فرو بردن خشم کاظم میخوانند و صالح و صابر و امین و مادر وے ام ولد بود و حمیدہ نام ولادتش روز یکشنبہ ہفتم ماہ صفر سنہ ثمان و عشرین ومایۃ در منزل ابواکہ مابین مکہ و مدینہ منورہ است واقع شدہ و امام موسے کاظم در وقتیکہ بعد از وفات پدر خود امام جعفر صادق بیست سالہ بود کہ بر مسند امامت جلوس فرمود کمالات و خوارق عادات وے بسیار است صاحب مرآۃ الاسرار از حبیب السیر نقل میکند کہ روزے شخصے بخدمت وے رسید و تکلم نمود بہ کلامیکہ بہ کلام طیور مشابہت میداشت کہ مثل آن کسے نشنیدہ و امام ہمان زبان او را جواب داد چون وے برخاست بخدمت امام سوال کردند کہ مانند این کلام نشنیدہ بودم فرمود این کلام یک فرقہ از اہالے جن است و بدرستیکہ خدا تعالے کلام جمیع مخلوقات را بہ امام عہد معلوم میگرداند جاے تعجب نیست قال اللہ تعالی وعلم آدم الاسماء کلہا در شواہد النبوت مے نویسد کہ خواجہ شفیق بلخی گفت کہ در سفر حجاز بہ قادسیہ

رسیدم جوانے خوبروے وگندم گون دیدم کہ پشمینہ پوشیدہ و مصلے برکتف انداختہ و نعلین درپاے کردہ تنہا درگوشہ نشستہ باخود گفتم کہ این جوان از
صوفیہ مینماید ہماناکہ میخواہد کہ درین راہ برگردن مسلمانان بار باشد بروم ویرا سرزنش کنم تا ازین باز ایستد پس نزدیک وے شدم ہنوز چیزے نگفتہ
بودم کہ فرمود یاشفیق اجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم وبرخاست وبرفت باخود گفتم این بندہ ایست صالح کہ نام مارا ودانی ایمنیر
مرا بگفت ہر آئینہ بوے برسم وازوے بحلی خواہم ہرچند رفتم بوے نرسیدم در منزل دیگر دیدم کہ در نماز ایستادہ است لرزہ بر اعضایش افتادہ واشک از چشمش
روان شدہ صبر کردم کہ از نماز فارغ شود چون فارغ شد روے بوے نہادم گفت اے شفیق بخوان وانی لغفار لمن تاب وامن وعمل
صالحا ثم اہتدے وروان شد گفتم این جوان از ابدال است دوبار از باطن من خبر داد باز در منزل دیگر وے را دیدم برلب چاہے ایستادہ
وکوزہ در دست آب براے وضو میخواست پس چون بجانب آن چاہ نگاہ کردیدم کہ آب چاہ بالا برآمد دست دراز کردہ وکوزہ پر آب برگرفت ووضو
ساخت وچہار رکعت نماز گذارد بعد از آن میل بجانب تودہ ریگ کرد وبدست خود ریگ میگرفت ودر کوزہ میریخت ومی جنبانید ومیخورد بجد متش
رفتم وسلام کردم جواب داد گفتم مرا ہم چیزے بدہ از آنچہ حق تعالی بتو انعام کردہ است گفت اے شفیق ہموارہ نعمت الہی بحسب ظاہر وباطن بما
میرسد ظن خود را بہ واہب العطایا نیکو گردان آنگاہ کوزہ بمن داد چون بخوردم شہد وشکر بود گاہے از آن خوشتر ولذیذتر چیزے نخوردہ بودم پس
سیراب گشتم چنانکہ چند روز مرا بہ طعام وشراب میل نشد پس از آن باز ویرا ندیدیم چون بمکہ رسیدیم دیدم کہ نیم شب بنماز مشغول بود بخشوع تمام وزاری وگریہ
میکرد تا صبح دمید نماز میگذارد وطواف میکرد وبیرون رفت در پے وے رفتم دیدم کہ برخلاف آن کہ در راہ بود ویرا موالی وخدم بودند مردمان گرد وے
درمے آمدند وبروے سلام میگفتند حیران شدم از حال وے از یکے پرسیدم وے گفت این جوان امام موسی بن جعفر صادق است رضہ گفتم این عجائبے
وغرائبے کہ دیدہ ام از مثل این سید عجیب نیست وہم در روے مینویسد کہ ہارون رشید علی بن یقطین را جامہاے فاخرہ داد واز انجملہ ذرعہ بود از خز
سیاہ زربفت وے بنا برکمال محبتے کہ با کاظم رضہ داشت چیزے از اموال خود برآن جامہاے افزودہ پیش وے فرستاد امام ہمہ را قبول کرد حز آن ذرعہ را رد
کرد وگفت کہ این را نگاہدار کہ ترا بکار آید بعد از چند روز یکے از غلامان علی بن یقطین از وے رنجیدہ شد وپیش ہارون رشید آمد گفت سید من موسے
بن جعفر را امام میداند ومال بسیار بوے میفرستد آن ذرعہ کہ امیر المومنین وے را بخشیدہ بود نیز بوے فرستادہ است ہارون رشید غضبناک شدہ
گماشتہ بطلبش فرستاد چون حاضر شد از وے پرسید آن ذرعہ کہ ترا پوشانیدہ بودم چہ کردی گفت نزدیک من است ہارون رشید گفت حاضر کن
وے غلامے را گفت کہ آن ذرعہ از خانہ من بیار غلام آنرا زود حاضر کرد علی بن یقطین آن ذرعہ را پیش ہارون رشید بر زد بمجرد دیدنش غضب وے
فرونشست وگفت این را بجاے خود باز فرست وخوش باش کہ بعد از این سخن کسے را در حق تو نخواہم شنید وہم در شواہد النبوت مینویسد
کہ یکے گفتہ در مدینہ مجاور بودم وخانہ بکرایہ گرفتہ بودم وملازمت مجلس کاظم رضہ میکردم روزے باران عظیم آمد احرام ملازمت وے بستم چون بروے
برآمدم سلام کردم جواب داد وفرمود کہ اے فلان بخانہ خود باز گرد کہ خانہ تو بالاے متاع تو فرود آمدہ است باز گشتم دیدم کہ خانہ فرود آمدہ جمعے را بکرایہ
گرفتم تا متاع مرا از زیر خاک بیرون کردند ہیچ چیز کم نشد مگر یک شطل چون بامداد پیش وے باز آمدم فرمود کہ ہیچ چیز از خانہ ات کم شد گفتم
نے مگر یک شطلے کہ بآن وضو میساختم زمانے سر در پیش افگند پس سر بر آورد وفرمود کہ گمان میبرم کہ تو آن جاے را فراموش کردہ واز
کنیزک صاحب سراے بپرس وبگو کہ تو شطل را برداشتہ بمن باز دہ میخواہم کہ وضو سازم فی الحال برفت وبیاورد دقایق کمالات وحقایق کرامات
وے نہ چندان است کہ این مختصر گنجایش آن دارد در مرآۃ الاسرار مینویسد امام موسے کاظم بتاریخ بیست وپنجم ماہ رجب سنہ ثلث وثمانین
وثمانین در سلطنت ہارون رشید ازین عالم نقل کرد ومدت حیاتش پنجاہ وپنجسال وایام امامتش سی وپنجسال بود وبقول اکثر ارباب

سیر و تواریخ یحیی بن خالد برمکی بفرموده هارون رشید آن امام بیگناه را در رطب زهر داد و بقول بعضے زهر دے در حلقوم مبارک آن امام معصوم ریختند از آن سبب روح به فردوس اعلےٰ نهاد و در بغداد مدفون گشت چون وے را زهر داده فرمود که مرا امروز زهر داده اند و فردا بدن من زرد خواهد شد و پس از وے سرخ خواهد گشت و بعده سیاه خواهد شد آنگاه خواهم مرد چنان شد که فرموده بود وے را سی و یک پسر و بیست و هشت دختر داشت و بقولے وے را بست پسر و هفده دختر بودند رضی الله تعالیٰ عنه اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ

از رهگذر خاک سر کوے شما بود　　هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن محبوب حبیب رحمٰن آن مطلوب جمله موحدان آن فانی

در ذات مولے امام ابو الحسن علی بن موسے رضا رضی الله تعالیٰ عنه وے امام هشتم است از ائمه اهل بیت مادرش ام ولد بود نجمه نام داشت در شواهد النبوة مینویسد که وے کنیزک حمیده بود مادر امام موسے رضا رضی الله عنه حمیده شبے مصطفےٰ عم را بخواب دید فرمود که این کنیزک را بموسے پسر خود بخش زود باشد که از وے فرزندے بوجود آید که از بهترین اهل زمین بود پس وے گفت که چون به علی رضا حامله شدم هرگز در خود ثقل حمل در نیافتم و در خواب آواز تسبیح و تهلیل میشنیدم ولادتش روز جمعه یازدهم ذی حجه سنه ثمان واربعین ومائه در مدینه واقع شد و بقولے در سنه ثلث وخمسین ومائه متولد گشت اسم مبارک علی بود و کنیت وے نیز ابو الحسن است و ابو محمد والقاب شریفش رضا و مرتضےٰ و ضامن و صابر وغیره بسیار است در زمان وفات پدر خود امام موسے کاظم سی ساله بود که بر مسند امامت بجاے آباے بزرگوار جلوس فرمود بیان حقایق و اسرار و ظهور خوارق عادات که از وے شده از هیچ یکے از اهل بیت چندان ظاهر نگشته در مرآة الاسرار مینویسد که از اجله کرامات آنحضرت شیخ دین حضرت معروف کرخی است رضی الله عنه که وے بدست حضرت امام مسلمان شده و سالها بسیار دربان حجره خاص وے رضی الله عنه بوده از آنحضرت تربیت یافته از سبب کمال صدق و خدمت باخلاص کار او بجاے رسیده که بشرف خلافتش فایز شده و بموجب اجازت وے در کرخ که موضعے است از بغداد بر مسند ارشاد مریدان متمکن گشت و حق تعالیٰ او را مقتداے وقت و پیشواے مشائخ گردانید که سلسله مشائخ هفت خانواده بوساطت وے بحضرت امام علی رضا رسیده بحضرت علی مرتضےٰ کرم الله وجهه منتهی میشود و بروایتے خواجه داؤد طائی که مرید و خلیفه خواجه حبیب عجمی بود نیز خرقه خلافت بخواجه معروف کرخی داده است و هم وے مینویسد که یکے از صالحان اهل نساج مصطفےٰ عم را بخواب دید در مسجد نساج که آنجا حاجیان فرود می آیند نشسته است و طبق خرما پیش آنحضرت نهاده پس دست مبارک در آن طبق کرده هفده خرما بمن داد و تعبیر چنان کردم که بعدد هر خرما سالے خواهم زیست پس بعد از بیست روز شنیدم که امام علی رضا رضی الله عنه در آن مسجد فرود آمده است فی الحال بخدمت وے شتافتم و در همان موضع که رسول عم را دیده بودم یافتم و نیز طبق خرما بهمان صفت پیش وے نهاده سلام کردم جواب داد و مرا پیش خود طلبیده بدست مبارک خود هفده خرما بمن داد گفتم یا ابن رسول الله بیشتر از این میداد فرمود که اگر آنحضرت زیاده میداد من هم زیاده میدادم در شواهد النبوة می آرد که مردے گفته که روزے با رضا در حائطے بودم و با وے سخن میگفتم ناگاه عصفورے آمد و خود را پیش وے در زمین انداخت و بانگ میکرد و اضطراب مینمود رضا رضی الله عنه گفت میدانی که عصفور چه میگوید گفتم الله و رسوله و ابن رسوله اعلم فرمود که میگوید که در خانه من مارے در آمده است و میخواهد که فرزندان مرا بخورد پس فرمود که برخیز و درین خانه در آے و آن مار را بکش برخاستم و بر آن خانه در آمدم دیدم که مارے در گرد آن خانه میگردد وے را بکشتم و هم در وے می آرد که ابو اسمعیل سندهی بخدمت امام در آمد و بروے بلغت سنده سلام کرد و بهمان لغت جواب شنید بعد از آن به خدمت امام سوالات کرد به زبان خویش و بهمان زبان جوابهاے یافت پس وقت رفتن التماس کرد که من زبان عربی نمیدانم دعا کن تا حق تعالیٰ بدانستن آن مرا الهام سازد و امام دست مبارک خود را بر لبهاے وے مالید فی الحال بزبان عربی متکلم شد

وابوصلت بروے گوید ازهر دیار کسے بخدمت امام می آمد باوے بزبان همان دیار سخن میفرمود بلکه از آن مردم فصیح تر میگفت یا بنظر و نے نابینا
بینائی می یافت وامراض برص وغیره در ساعت برطرف میشد و هم در روے می آرد که مردے گفته خاتون من حامله بود پیش رضا رض در آمدم
وگفتم دعا کن که خدا تعالیٰ وے را پسرے کرامت کند فرمود که خاتون تو بدو فرزند حامله است چون برگشتم به خاطر من افتاد که یکے را محمد نام نهم ویکے
را علی امام مرا آواز داد که یکے را علی نام کن ویکے را ام عمرو چون آن فرزندان بر زمین آمدند یکے پسر بود دیکے دختر علی وام عمر نام کردم روزے از مادر خود
پرسیدم که ام عمر چه نام است مادر من گفت که نام مادر من بوده است و هم در روے ذکر میکنند که پیش امام رفتم تا مسئله چند پرسم چون به در خانه وے
رسیدم از اژدهام مردمان مجال آن نشد که وے را ببینم چه جاے آنکه بپرسم متحیر ایستاده بودم ناگاه غلامے بیرون آمد و نام هر دو نوشته بمن داد که
ایفلان این جواب مسائل تو است چون نگاه کردم همه جواب مسئلها من بود در مرآة الاسرار مینویسد که چون کمالات وخوارق عادات امام
بسیار منتشر شد مامون بن هارون رشید خلیفه اعتقاد تمام پیدا کرد در پے بجد شد که خلافت حق شما است من میگذارم امام بر این راضی نمیشد که ما را به این
امر میل نیست بعد از گفت وشنود بسیار امام را ولی عهد خود کرد که بعد از من شما خلیفه باشید امام فرمود که از این امر
جفر جامع خبر نمے دهد که راست باشد آخر همچنان شد که مامون خلیفه باغواے عباسیان آن امام را مسموم ساخت
چنانکه حضرت شیخ علاء الدوله سمنانی در چهل مجلس مے فرماید که چون امام رضا رضی الله به طلب مامون خلیفه در باغ
رفت وقدرے انگور زهرآلوده از دست خلیفه بخورد و دانست که زهر خورده است و همان روز فوت خواهد شد پس پسرش محمد تقی هفت ساله در بغداد
بود بیک ساعت او را از بغداد به طوس آورد ووصیت کرد که مر فلان جا را خاک باز کن چون سنگے پدید آید و بر آن خطے نوشته باشد مرا در زیر آن سنگ
دفن کن بعد از آن فرمود که چون به بلوغ برسی امانتے که نهاده ام در فلان درخت برد بیرون آر آن امانت کتاب جفر جامع است وجامعے بود که
امیر المومنین علی کرم الله وجهه نوشته است واسرار غیب در آن درج کرده هیچکس آن را نه بیند الا آنکه امام باشد و امام لازم نیست که در همه وقت ظاهر بود
اما آن کتاب موقوف باشد تا به یکے از فرزندان امیر المومنین علی کرم الله وجهه درجه به درجه برسد و امام جعفر جنبا شد و این ساعت آن کتاب و چند چیز
دیگر که از انبیا ودیعت است پنهان است تا آنگاه که امام محمد مهدی ظاهر شود و بدو رسد تا این مقام کلام شیخ علاء الدوله سمنانی است قدس سره کمالات
وخوارق عادات آن امام نه چندانست که این مختصر متحمل آنها تواند شد و هم در مرآة الاسرار از صاحب منتخب التواریخ نقل
میکند که وفات امام علی رضا رض در آخر ماه صفر سنه ثلث ومائتین است در سناباد طوس است که امروز به مشهد مشهور است و هم در روے از صاحب
حبیب السیر در وفات امام دو قول نقل میکند یکے در ماه رمضان سنه مذکور در ایام سلطنت مامون بن هارون رشید و دیگر در سنه ثمان و
مائتین به ریاض رضوان شتافت و امام بر حق پنج پسر و یک دختر داشت و بقولے چهار پسر و یک دختر و به روایتے غیر از امام تقی دیگر
فرزندے نداشت رحمة الله علیه اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِیْنَ بیت از رهگذر خاک سر کوے شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن غریق بحر وصال آن شاهد تجلیات ذو الجلال آن ولی امام در نژاد بے چون و چرا امام ابو جعفر محمد بن

علی الرضا رض وے امام نهم است از ائمه اهل بیت نامش محمد است وے رض در کنیت و نام با امام محمد باقر موافق بود بنا بر آن جناب را ابو جعفر ثانی
گویند والقابش تقی و جواد و قانع است مادرش ام ولد بود ریحان یا سکینه یا خیزران نام داشت ولادت شریفش شب جمعه پانزدهم یا هفدهم
ماه رمضان به روایت مرآة الاسرار و به روایت شواهد النبوت ولادت وے رض یازدهم رجب سنه خمس وتسعین ومائتیه در مدینه واقع شد و در

زمان وفات پدر عالی قدر خود امام علی بن موسے رضا رضہ ہفت سال وچند ماہ عمر داشت کہ بر مسند امامت نشست السعیدا من سعد فی بطن امہ
عبارت از دست کمالات وخوارق عادات وے از حد حصر و احصا بیرونست صاحب شواہد النبوت مینویسید کہ امام تقی در صغر سن از کمال
علم وادب وفضل ترقی نمودہ بود کہ ہیچکس را در آن وقت آن قسم کمالات صوری ومعنوی نبود بنابران مامون بن ہارون رشید خلیفہ شیفتہ آنجناب
شد ودختر خود ام فضل را در عقد نکاح وے در آورد وہمراہ وے بہ مدینہ روان کرد ہر سال ہزار دینار بوے میفرستاد و وے بطرف مدینہ میرفت چون
در کوفہ رسید آخر روز بہ مسجدے نزول فرمود ودر صحن آن درختے بود کہ ہنوز بار نیاوردہ بود کوزہ آب طلبید وزیر آن درخت وضو ساخت ونماز
شام با مردم گذارد وبپاے آن درخت رسید در ساعت آن درخت میوہ تازہ بار برآورد وموبیز شیرین وبے دانہ مردم آن را تبرکے میگرفتند ومیخوردند
وہم در شواہد النبوت مینویسید یکے از سلف گفتہ است در عراق بودم وشنیدم کہ در شام کسے دعوے پیغمبری کردہ است ووے را بند آہنی نہادہ
اند ودر فلان جاے آوردہ محبوس کردہ اند بہ آنجا رفتم ودربانان را چیزے دادم وپیش وے رفتم ویرا باعقل وفہم یافتم از وے پرسیدم کہ قصد توچہ
بودہ است گفت من مردے بودم از شام بعبادت مشغول در آن مسجد کہ میگویند سر مبارک امیر المومنین حسین را در آنجا نصب کردہ بودند یک شب رو بقبلہ
نشستہ بذکر خداے تعالے مشغول بودم ناگاہ دیدم کہ شخصے از پیش روے من پیدا آمد وگفت برخیز برخاستم مرا اندکے راہ برد خود را در مسجد کوفہ دیدم فرمود
میدانی کہ اینچہ جاے است گفتم بلے مسجد کوفہ است در نماز ایستاد ومن نیز ایستادم چون از نماز فارغ شدہ بیرون آمد ومن نیز با وے بیرون آمدم
اندکے برفت ومن نیز با او رفتم خود را در مسجد رسول خدا صلعم یافتم بر روضہ رسول صلعم سلام کردم ودر نماز ایستاد ومن نیز در نماز ایستادم پس بیرون
آمد ومن نیز بیرون آمدم اندکے برفت خود را در مکہ یافتم طواف کرد ومن نیز طواف کردم پس بیرون آمد ومن نیز بیرون آمدم ووے از من
غائب شد وخود را در آن موضع یافتم از شام کہ بعبادت مشغول بودم از اینحال در تعجب ماندم ہیچ ندانستم آن کہ بود چون سال آئندہ باز ہمان
وقت رسید باز آن شخص پیدا شد ومرا ہمراہ برد وہر چہ در سال گذشتہ کردہ بود بجا آورد وچون وقت مفارقت رسید سوگند بروے دادم بآن خداے
کہ ترا بانچہ مشاہدہ کردم قدرت دادہ است مرا بگوے کہ تو کیستی فرمود کہ من محمد بن علی بن موسے بن جعفر رضہ چون بامداد شد آن قصہ را با آنانکہ من
تردد بےمید اشتند باز گفتم وخبر بہ والی شام رسید مرا متہم داشتند بانکہ دعوے نبوت میکنی ومرا بند برنہادند وہمراہ خود باینجا در آوردند چنانچہ کہ مے
بینی تا بہ والی رقعہ نوشتم وعرض حال وے کردم او بر پشت رقعہ جواب نوشت بہ آنکس کہ در یک شب او را از شام بہ کوفہ برد واز کوفہ بہ مدینہ واز مدینہ
بہ مکہ واز مکہ بہ شام برد بگوئید کہ وے را از حبس ما خلاص دہد آن سخن بسیار بر من گران آمد ومغموم ومحزون شدم چون بامداد کردم بجانب حبس
روان شدم تا ویرا از آن حال آگاہ کنم لشکریان ونگاہبانان را در اضطراب تمام یافتم پرسیدم کہ حال چیست گفتند آن شخص کہ دعوے نبوت کردہ بود
ویرا حبس کردہ بودند دوش غائب شدہ است نمیدانیم کہ او را زمین فرو بردہ است یا مرغان آسمان ربودند وہم در وے مینویسید چون مامون
فوت شد امام فرمود کہ فوت ما بعد از گذشتن وے سی ماہ خواہد بود چون از فوت مامون سی ماہ گذشت ویرا وفات رسید وہم در وے ذکر میکند روے
گفتہ بایکے از اصحاب قصد سیرے کردم بر چہار پاے رفتہ بر آمدیم کہ ذرا رع بکنیم فرمود امروز بیرون مروید تا فردا صبر کنید چون بیرون آمدم صاحب من گفت
بیرون میروم کہ بار من بیرون رفتہ است من بہ ایستادم ووے برفت شب در آن وادی کہ فرود آمد سیلے در رسید واو در آن غرق شد وبر کرامات وے
از این اقسام چندانست کہ این مختصر گنجایش آن ندارد صاحب مرآۃ الاسرار مینویسید کہ وے رضہ روز سہ شنبہ ششم ماہ ذی حجہ سنہ عشرین و
مائتین در عہد سلطنت معتصم خلیفہ بفردوس اعلے انتقال فرمود مدت حیاتش بیست وپنج سال وایام امامت وے ہفدہ سال بود وبقول
بعضے ارباب سیر وتواریخ معتصم خلیفہ آن امام معصوم را زہر داد در بغداد بمقبرہ بنی ہاشم نزدیک بمرقد جد خود امام موسے کاظم مدفون گشت وامام

محمد تقی سه پسر و یک دختر داشت و به روایت حبیب السیر امام را دو پسر و دو دختر بود رحمة الله علیه اللهم صل علی محمد و آله و اصحابه اجمعین بیت

از رهگذر خاک سر کوی شما بود　　هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن عارف حقایق اشیاء کماهی آن مخصوص بعلوم حضرت رسالت پناهی

آن فارغ از غم و شادی امام ابو الحسن علی الهادی ابن محمد رضی الله عنه وی امام دهم است از ائمه اهلبیت مادرش ام ولد بود شمامه نام و بعضی گفته که مادرش ام الفضل بنت مامون است و ولادت وی بتاریخ سیزدهم ماه رجب سنه اربع و عشر و مأتین و بروایتی بتاریخ پانزدهم ذیحجه سنه اثنی عشر و مأتین در مدینه واقع شده آنجناب در اسم و کنیت به علی مرتضی و علی رضا موافق بود و بنابران امام علی را ابو الحسن ثالث گویند و القاب شریفش نقی و هادی و عسکری و ناصح و متوکل و فتاح و مرتضی است امام ابو الحسن علی نقی در زمان وفات پدر بزرگوار خود امام محمد تقی شش ساله بود که بر مسند عالی امامت جلوس فرمود و چندان کرامات و خوارق عادات از وی به ظهور آمد که آنرا حد و نهایت نیست صاحب مرآة الاسرار مینویسد آن علوم لانهایت که به طریق وراثت در خاندان اهل بیت از رسول صلعم رسیده بود هر فرزندی که به اجازت آبای بزرگوار خود بر مسند می نشست جمیع علوم صوری و معنوی بی تکلف همان ساعت برو منکشف میگشت بحکم حدیث الائمة من بعدی اثنی عشر خلیفتی تا دوازده پشت به این سنت جاری بود و هم در مرآة الاسرار از حبیب السیر نقل میکند که چون در ایام صغر سن از امام علی نقی کرامات و انواع کمالات ظاهر شدن گرفت تمام اعیان مدینه و نواحی آن روی زمین روی بوی آوردند متوکل خلیفه بنی عباس را توهم پیدا شد بنابران فرمود که امام نقی را از مدینه بنجاه کروه در عراق بیارند و در سر من رای که مشهور است بسامره آنجا بدارند چون امام را در سامره بجای بخس و چرکین منزل دادند یکی از محبان امام که صالح بن سعید نام داشت نزد وی آمد و گفت یا ابن رسول الله این مردم را جمیع امور تحقیر خاندان شما میخواهند که در این منزل ناخوش فرود آورده اند فرمود ای ابن سعید تو هنوز در این مقام هستی پس به دست مبارک خود اشارت کرد وی دید که باغهای خورم و جویهای روان و قصرهای عالی و بساطهای غیر مکرر ظاهر شد حیرت بروی غلبه کرد پس امام فرمود که ای ابن سعید ما هر جا که هستم این همه با ما است من در خانه موحش و ناخوش نیستم در شواهد النبوت میگوید که یک شعبده باز از ملک هند پیش متوکل خلیفه آمد شعبدهای غریب مینمود روزی متوکل وی را گفت اگر شعبده پیش آری و علی نقی را خجل سازی پس هزار دینار بدهم گفت بسیار خوب چون علی نقی رض در مجلس متوکل رسید آن شعبده باز آمد در پهلوی امام نشست و شعبده بازی آغاز کرد هر چند امام علی نقی رض تغافل میکرد وی باز می آمد و مردم مجلس بیشتر خنده آغاز کردند پس امام را غیرت درگاه شد و در آن مجلس متصوره بود بر آن صورت کشیده بودند امام علی هادی اشارت بر آن صورت بیشتر کرد که این شعبده باز را بگیر آن صورت نقش شیری مجسم شده بر جست و شعبده باز را فرو برد هر چند متوکل در باب نجات وی به خدمت امام درخواست نمود سود مند نشد پس آن شیر او را هلاک ساخت و از مجلس بر آمد باز دیگر هیچکس نه دید و هم در وی میگوید هادی رض روزی به یکی از دیهات که در نواحی سر من رای بود رفته بود اعرابی وی را طلب کرد گفتند که به فلان دیه رفته است در عقب او رفت چون بوی رسید لذا اعرابی پرسید که به چه حاجت آمده گفت مرادینی عظیم است از ادای آن عاجزم و بجز تو از هیچکس نمیدانم که از گردن من بردارد فرمود که خاطر خویش خوشدار دیرا فرود آورد چون بامداد کرد اعرابی را گفت با تو سخن خواهم گفت میباید که در آن مخالفت من نکنی اعرابی گفت نکنم هادی رض بدست مبارک خود خطی نوشت و مضمون آنکه اعرابی را مبلغ کذا که زیادت از دین او بود در ذمه من و نیست و فرمود که خط را بستان چون من بسر من رای مراجعت کنم پیش من آی و چون در میان جماعتی نشسته باشم طلب دین

خود کن و با من سخن درشت گوے البته مے باید که در این امر مخالفت نکنی اعرابی گفت نیکم خط را گرفت چون هادی رضه بسر من راے باز آمد
وجمعے کثیر از اصحاب خلیفه وغیره هم پیش وے حاضر آمدند اعرابی نیز حاضر شد وخط را بیرون آورده چنانچه هادی وصیت کرده بود مطالبه نمود وهادی رضه
با وے نرم نرم سخن میگفت واعتذار مینمود وعده اداے آن میکرد چون آن به متوکل رسید فرمود که سی هزار درم پیش وے برند چون پیش وے آوردند نگاه
داشت تا آن اعرابی آمد فرمود که این را بگیر ودین خود را ادا نما وآنچه زیاده آید بر عیال خود نفقه کن ومارا معذور دار اعرابی گفت یا ابن رسول الله
والله که آنچه میدانستم از ثلث آنچه دادی کمتر بود وهم در روے آورده متوکل را خانه بود در وے مرغان بسیار بودند هر کس که در آنجا آمدے از
آواز ایشان سخن کسے نتوانستے شنید ونه کسے سخن وے هر وقت که هادی رضه به آنجا در آمدے همه مرغان خاموش گشتندے وچون بیرون
آمدے آغاز آواز کردندے وهم در روے ذکر کرده یکے نزد امام آمده شکایت قاضی کوفه کرد باز نمود که مرا آزار میدهد فرمود که روز دیگر صبر کن و
بعد از سه روز قاضی را عزل کردند وهم در وے نوشته یکے به خدمت وے معروض داشت که زن من حامله است یا امام دعا کن تا پسر شود فرمود
پسر میشود نام وے محمد خواهی نهاد وبعد از چند روزے پسر او بوجود آمد نام او را محمد نهادند کرامات وخوارق عادات آن امام برحق از حیطه تعداد
خارج است در این مختصر نمے گنجد صاحب مرآة الاسرار گفته که وے رضه روز دوشنبه آخر ماه جماد الثانی وبه روایتے در دویم ماه رجب سنه
اربع وخمسین ومائتین در زمان سلطنت مستنصر بن متوکل خلیفه بنی عباس رضه با علی علیین شتافت وبه روایتے اکثر مورخین مستنصر خلیفه
آن امام معصوم را زهر داد در سر من راے مشهور به سامره مدفون گشت مدت عمر شریفش چهل سال وایام امامت وے سی وسه سال وچند ماه بود
وامام دهم چهار پسر ویک دختر داشت رحمة الله علیه اللهم صل علی محمد وآله واصحابه اجمعین **بیت** از رهگذر خاک سر کوے شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن رافع اعلام هدایت آن ناصب رایات ولایت

آن کاشف اسرار ذکر جلی وخفی امام ابو محمد حسن بن علی رضی الله عنه وے امام یازدهم است از ائمه اهل بیت **مادر** ش ام ولد بود سوسن نام داشت
ولادت وے روز دوشنبه بتاریخ دهم ماه ربیع الاول یا ربیع الآخر سنه احد وثلثین ومائتین **وبقولے** در سنه اثنین وثلثین ومائتین در مدینه واقع
شد **وامام یازدهم** در کنیت ونام با امام حسن بن علی مرتضے رضه موافق بود والقابش زکی وعسکری وخالص وسراج است **وعسکری** رضه در
وقت وفات پدر بزرگوار خود امام علی نقی بیست وسه ساله بود **وبقولے** بیست ودو سال عمر داشت که بجاے پدر بر مسند امامت جلوس فرمود
واو را کمالات وخوارق عادات لاتعد ولاتحصی است در **شواهد النبوت** از محمد بن علی بن ابراهیم بن موسے بن جعفر رضه روایت میکند وے گفته
که معیشت ما بغایت تنگ شد پدرم گفت بیا تا پیش امام ابو محمد عسکری برویم اگر پانصد درم بما دهد سامان خود کرده بطرف کوهستان روم
من در خاطر خود کردم که اگر سیصد درم بما دهد کار سازی باتمام میشود بر در امام عسکری رسیدیم بے آنکه بکسے سخن گوئیم غلام وے بیرون آمده
گفت که علی بن ابراهیم وپسر وے محمد درون آیند چون در آمدیم وسلام کردیم فرمود اے علی ترا از ما که باز داشت که تا این زمان پیش ما نیامدی
پدرم گفت اے سید شرم میداشتم که بر این حال پیش تو آئیم پس چون از نزد وے بیرون آمدیم غلام وے از عقب ما آمد یک صره پانصد
درم را به پدرم داد ودیگر صره سیصد درم را بمن سپرد وگفت که از این مبلغها سامان خود بکنید ولیکن بطرف کوهستان نروید در فلان جاے بروید
که شمارا نفع دهد پس بر آنجا که اشارت کرده بود رفتیم وکدخدا شدیم ودر همان روز دو هزار دینار بمن رسید هم در **شواهد النبوت** مے آرد
مردے گفته که بوے رقعه نوشتم ودر آنجا از وے مسئله پرسیدم ومیخواستم که از حمی ربع نیز سوال کنم اما فراموش کردم ونوشتم وے بمن نوشت که
جواب مسئله تو اینست ومیخواستی که از حمی ربع نیز بپرسی وفراموش کردی این آیت **قلنا یا نار کونی بردا وسلاما علی ابراهیم**

بر پارہ کاغذ بنویس و بر گردن محموم بیاویز چنان کردم آن محموم شفا یافت و ہم در وے مینویسند شخصے گفتہ کہ پیش وے نشستہ بودم جوانے خوبروے در آمد باخود گفتم این کیست زکی رضہ فرمود کہ این پسر ام غانم است صاحبہ سنگ پارہ کہ اباے من خاتم خود بر آن سنگ پارہ نہادہ اند و مہر بر آمدہ است پیش من نیز آمدہ است تا من نیز مہر خود بر آن نہم پس روے باجوان کرد و گفت سنگ پارہ خود را بدہ او سنگ پارہ را بیرون آورد و بوے داد خاتم را بر موضعے نہادہ کہ سادہ بود و نقش نداشت مہر بر آورد گویا کہ حالا میخوانم آن نقش را کہ ابو الحسن بن علی بود بعد از آن جوان بیرون آمد از وے پرسیدم کہ تو ہرگز وے را دیدہ گفت نے واللہ دیرگاہ بود کہ آرزوے دیدار وے داشتم درین ساعت جوانے آمد کہ وے را ندیدہ بودم گفت برخیز و درآ من در آمدم و ہم در وے ذکر میکنند کہ شخصے در زندان خلیفہ بود و از تنگئے زندان و گرانئے قید بامام عسکری شکایت نوشت و میخواست کہ از تنگئے خود چیزے اظہار نماید فاما از شرم نتوانست اظہار کرد چون نامہ پیش امام رسید در جواب نوشت کہ امروز وقت نماز پیشین بخانہ خود خواہی رفت پس ہمانروز در وقت مذکور او را از زندان خلاص کردند بخانہ خود رسیدہ بود کہ امام بر خطرۂ او واقف شد چند دینار براے خرج او فرستاد و در رقعہ نوشتہ بود ہر وقت ترا حاجتے باشد آنرا طلب کن و شرم مدار کہ آنچہ طلب کنی بآن چیز خواہی رسید انشاء اللہ تعالی و ہم در وے میگوید کہ شخصے پیش امام حسن عسکری آمد و از فقر خود شکایت نمود امام تازیانہ بدست داشت زمین را از آن بکاوید و پانصد دینار بیرون آورد و بوے داد حق تعالی کلید خزائن غیب بدست او دادہ بود ہر چہ میخواست بے تکلف تصرف مینمود و خوارق عادات آن امام از حیز بیان بیرون است صاحب مرآۃ الاسرار نوشتہ کہ وے رضہ روز جمعہ بتاریخ ہشتم ماہ ربیع الاول یا ربیع الآخر در سنہ ستین و مائتین در زمان سلطنت معتمد خلیفہ بنی عباس بفردوس اعلے خرامید و بروایت تاریخ طبری معتمد خلیفہ آن امام معصوم را زہر داد در سر من راے عرف سامرہ نزدیک پدر خود امام علی نقی مدفون گشت مدت عمر شریفش بروایتے بست و نہ سال و بقولے بست و ہشت سال و ایام امامتش ہفت سال و بقولے شش سال بود امام یازدہم یک پسر داشت کہ امام مہدی باشد رحمۃ اللہ علیہ اللہم صل علی محمد و آلہ و اصحابہ اجمعین

بیت ہر نافہ کہ در دست نسیم سحر افتاد ... از رہگذر خاک سر کوے شما بود

ذکر آن مطلع انوار سرمدی آن خاتم ولایت محمدی آن مجدد دین پاک احمدی امام برحق ابو القاسم محمد بن حسن مہدی رضی اللہ تعالے عنہ وے امام دوازدہم است از ائمہ اہل بیت ولادتش شب جمعہ پانزدہم ماہ شعبان شد خمس و خمسین و مائتین و بروایت شواہد النبوت بتاریخ ثلث و عشرین من شہر رمضان سنہ ثمان و خمسین و مائتین در سر من راے عرف سامرہ واقع شدہ مادرش ام ولد بود نرجس نام و بعضے سوسن و بعضے صقیل گفتہ اند امام دوازدہم در کنیت و نام حضرت رسالت پناہ علیہ الصلوۃ والسلام موافقت دارد و القاب شریفش مہدی و حجۃ و قائم و منتظر و صاحب زمان و خاتم ائمہ اثنے عشر است و صاحب زمان در وقت وفات پدر خود امام عسکری پنج سالہ بود کہ بر مسند امامت نشست چنانچہ حق تعالے یحیی بن زکریا ع را در حالت طفولیت حکمت کرامت فرمود و عیسے ابن مریم را در وقت صبی بمرتبہ بلند رسانیدہ ہمچنان او را در صغر سن امام گردانید کمالات و خوارق عادات وے چندان نیست کہ این مختصر گنجایش آنہا تواند نمود حضرت مولانا عبد الرحمن جامی قدس سرہ در شواہد النبوت از حلیمہ خواہر امام علی نقی رضہ کہ عمہ امام حسن عسکری باشد روایت میکنند کہ حسن عسکری بمن گفت اے عمہ امشب در خانہ من باش کہ حق تعالی ما را خلفے خواہد داد گفتم اے فرزند از کہ خواہد داد در نرجس ہیچ اثر حمل نمی بینم گفت اے عمہ مثل نرجس ہمچون مثل مادر موسے ع م است کہ حمل وے جز وقت ولادت ظاہر نشود پس آن شب آنجا بودم چون نیمہ شب گذشت برخاستم تہجد گذاردم و نرجس نیز تہجد ادا نمود گفتم وقت فجر قریب رسیدہ و آنچہ حسن عسکری گفتہ بود ظاہر نشد پس حسن از مقام خود آواز داد کہ اے عمہ تعجیل مکن و بخانہ کہ نرجس است آنجا باش

پس باز گرفتم و نرجس پیش من آمد و لرزه در اندام وے افتاد او را به سینه خود گرفتم و قل هو الله احد و انا انزلناه و آیة الکرسی بر وے خواندم از م
آواز آمد هرچه میخواندم سپر او نیز بخواند بعد از آن خانه روشن شد نظر کردم فرزندے بر زمین آمده بود و در سجده افتاده ویرا بر گرفتم حسن عسکری از
حجره خود آواز داد اے عمه فرزند را پیش من آر پیش وے بردم او را در کنار خود نشاند و زبان در دهان وے کرد و گفت اے فرزند با من سخن گوے
به اذن الله تعالی پس گفت بسم الله الرحمن الرحیم و دو سه آیت از قرآن بخواند و هم در **شواهد النبوة** روایت دیگرے آرد که چون وے
متولد شد به دو زانو در آمد و انگشت سبابه به جانب آسمان برداشت پس عطسه زد و گفت الحمد لله رب العالمین و هم در وے از حلیمه روایت
میکند بعد ازان دیدم که مرغان سبز ما را فرو گرفتند از حسن عسکری پرسیدم که این مرغان از کیانند گفت جبرئیل و دیگر ملایک رحمت اند پس مرا
گفت که این فرزند را پیش مادرش ببر چون پیش مادرش بردیم دیدم که ناف زده بود و ختنه کرده و بر ذراع ایمن وے مکتوب بود جاء
الحق و زهق الباطل ان الباطل کان زهوقا و هم در وے مینویسد که یکے پیش امام ابو محمد عسکری در آمد گفت یا ابن رسول الله خلیفه و امام بعد
از تو که خواهد شد پس به خانه رفت و پسر بر دوش گرفته بیرون آمد گویا که ماه شب چهاردهم بود در سن سه سالگی پس فرمود که اے فلان اگر تو پیش
حق تعالی گرامی نبودی این فرزند خود را بتو نمودمے نام این نام رسول علیه السلام است و کنیت این کنیت علیه السلام پس این فرزند بر زمین
عدالت گسترانده در آن وقت که عالم از جور و ظلم پر شده باشد و هم در وے ذکر کرده است معتمد خلیفه بنی عباس دو کس به طرف سامره فرستاد که
حسن عسکری رض فوت شده است زود بروید و خانه او را فرو گیرید و هر که در خانه او ببینید سر او را بمن آرید پس آنها در خانه اش در آمدند آنجا
پرده دیدند فرو گذاشته چون پرده را برداشتند سردابه دیدند آنجا نیز در آمدند پس دریاے دیدند در اقصاے وے سجاده بر روے آب انداخته
و مردے بر خوبترین صورتے بر بالاے آن سجاده در نماز ایستاده و به آنها هیچ التفات نه کرد یکے ازان دو کس خواست که پیش وے رود و
در آب غرق شد و اضطراب میکرد تا دیگرے دست گرفته برآورد پس این دو مرد حیران شدند و عذرها پیش آوردند که ما از اختیار خود این
گستاخی نکرده ایم هر چند اینها عذر کردند اصلاً التفات نه فرمود پس اینها پیش معتمد خلیفه رفته واقع حال باز نمودند معتمد نیز حیران شده گفت که
این سر هیچ جا اظهار نکنید **صاحب مرآة الاسرار** از حبیب السیر نقل میکند که این مقدمه نزدیک علماے بزرگوار و فضلاے عالیمقدار به ثبوت
پیوسته و جمع فرق امت نبوی و تمامی طوائف ملت مصطفوی صلی الله علیه وسلم اتفاق دارند که ظهور مهدی به وقوع خواهد انجامید و به واسطه
حسن اهتمام و اجتهاد آن امام عالیمقام اطراف عالم و بلاد از عدل و داد پر خواهد گردید اما این مسئله مختلف فیه است که مهدی موعود امام حسن عسکری
بالا خواهد بود یا دیگرے از بنی فاطمه رض عقیده اهل سنت و جماعت آنست که قائم آل رسول شخصے خواهد بود از اولاد فاطمه رض که در آخر زمان تولد
نماید امام محمد حسن عسکری را مهدی نگویند چنانچه شیخ رکن الدین علاء الدوله سمنانی قدس سره در عروه نوشته است که محمد بن حسن عسکری چون از نظر
مردم غائب شد اول در دائره ابدال در آمده بعد ازان مرتبه ترقی نمود بمرتبه قطب اعلی رسید و بعد از آن مرتبه وفات یافت و در مدینه رسول صلعم
مدفون گشت و مذهب امامیه اثنے عشریه آنست که مهدی عبارت از محمد بن عسکری است رض او نمرده بلکه در سردابه سر من راے مخفی
گشته است چون مشیت احدیت بخروج آن تعلق گیرد ظهور خواهد نمود و هم **صاحب مرآة الاسرار** مینویسد که فرقه امامیه آن امام را
دو غیبت قرار داده یکے غیبت قصرے یعنی کوتاه تر آن از وقت وفات حسن عسکری رض که وے در سردابه مخفی شد تا زمان انقطاع سفارت
بود و دیگر غیبت طولی یعنی درازتر آن از زمان انقطاع سفارت است تا آن زمان که حقتعالی ظهور وے را مقدر ساخته است و در غیبت قصرے او را سفیران
بوده اند که یکے بعد از دیگرے واسطه بوده اند میان وے و سائر خلائق که حاجات و سوالات ایشان را به وے میرسانیدند و جواب آن بر خلق [illegible]

و ودیعین اکثر کرامات و خوارق عادات از وبظہور انجامید چنانچہ در روضۃ الصفا و حبیب السیر مفصل ذکر او فتاده است پس آن سفارت بر شخصے علی بن محمد نام ختم شد و وفات علی مذکور در سنہ ستہ وعشرین وثلث ماتیہ واقع شد بعد از آن دیگر ہیچ سفیرے امام را ندید و سخن او نہ شنید و یک فرقہ بر آن رفتہ اند کہ مہدی آخر الزمان عیسیٰ بن مریم است علیہ السلام و این روایت بہ غایت ضعیف است زیراکہ اکثر احادیث صحیح و متواتر از حضرت رسالت پناہ صلعم در رو یافتہ کہ مہدی از بنی فاطمہ خواہد بود و عیسیٰ مریم باو اقتدا کردہ نماز خواہد گذارد و جمیع عارفان صاحب تمکین برین متفق اند چنانچہ شیخ محی الدین ابن عربی قدس سرہ در فتوحات مکی مفصل نوشتہ است کہ مہدی آخر الزمان از آل رسول صلعم من اولاد فاطمہ زہرا رضی اللہ عنہا شود و اسم او اسم رسول اللہ باشد و سیصد و شصت رجال اللہ کامل باوے ہمراہ باشند پس زمین از جور و ظلم پاک سازد الخ و صاحب مقصد اقصے گوید کہ شیخ سعد الدین حموی قدس سرہ یک کتاب در حق امام مہدی صاحب الزمان تصنیف کردہ است و در آن چیزہاے باوے ہمراہ نمودہ است کہ دیگر ہیچ آفریدہ را آن احوال ممکن نیست چون او ظاہر شود ولایت آشکارا گردد و اختلاف مذہب و ظلم و بدخوئی برخیزد و ولایت مطلق محمدی بر وختم شود اینست آنچہ جمیع مورخان در بیان احوال امام محمدی صاحب الزمان نوشتہ اند و این فقیر محرر سطور را از نوشتن ایشان عجب می آید باوجود آنکہ ایشان از فرقہ ناجیہ اہل سنت و جماعت ہستند براے چہ احوال این امام را بہ طریقہ خودنمے نویسند و روایات روافض کہ مردود کونین اند در حق وے بہر چہ می آرند شاید کہ ایشان درین باب از مقتدایان خویش روائتے نمیدارند یا در ایراد روایات رفضیہ نیت خیر ملحوظ شان باشد کہ ادراک وے ہر کس نمیتوان کرد و باآنکہ یکے از کمترینان فرقہ ناجیہ اہل سنت و جماعت ہستم میگویم کہ حق آنست کہ مہدی موعود شخصے خواہد بود از اولاد فاطمہ رضی اللہ عنہا کہ در آخر الزمان تولد خواہد نمود و آنچہ ماوراے این درباب او از روافض منقولست ہمہ باطل محض است واللہ اعلم الصواب صل علی محمد والہ واصحابہ اجمعین بیت از رہگذر خاک سر کوے شما بود ہر نافہ کہ در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن محو در شہود ذات حضرت اللہ آن واقف رموزات لی مع اللہ

تذکرہ حضور غوث الاعظم

آن قایل قدمی علی رقاب اولیاء اللہ آن مبرا از التفات بماسوی اللہ آن غوث ساکنان ارض و سما آن محرم اسرار و علوم ما اوحی آن مخصوص کل ربانی امام الثقلین سید محی الدین عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ وے امام سیزدہم است از ائمہ اہل بیت اسم شریفش عبد القادر است کنیت اشرف وے ابو محمد و لقب مبارک او محی الدین و آن حضرت از جانب پدر حسنے است چنانکہ حضرت غوث الثقلین سید محی الدین ابو محمد عبد القادر جیلانی بن سید ابی صالح موسیٰ جنگی دوست بن ولی عبد اللہ بن شاہ یحییٰ زاہد بن شاہ محمد سیف اللہ رومی بن شاہ داؤد سیف اللہ بن موسیٰ الثانی بن سید عبد اللہ المعروف بہ شیخ صالح بن سید ابو الحسن موسے الجون بن سید عبد اللہ المحض بن سید حسن مثنی بن سید امیر المومنین حسن بن امیر المومنین امام المتقین اسد اللہ الغالب حضرت علی ابن ابی طالب رضی اللہ عنہ از جانب مادر حسینی است چنانچہ مادرش ام الخیر بی بی فاطمہ بنت ابی عبد اللہ صومعی بن ابو جمال سید محمد بن ابو طاہر بن ابو عطا سید عبد اللہ بن ابو کمال سید عیسے بن ابو علاؤ الدین سید محمد بن سید امام العریض بن امام جعفر صادق بن امام محمد باقر بن امام زین العابدین بن امام ابی عبد اللہ الحسین از مقتدایے مشائخ گیلان بود و آنحضرت را ازین نسبت بعضے جاے گیلانی مینویسند ولیکن مسکن پاک وے قصبہ جیال بود و صاحب تاریخ یافعی مینویسد کہ نام آن قصبہ جیال بودہ است و این بہ غایت جاے پر فیض است و ہوایش در غایت اعتدال در تحت کوہ جودے واقع شدہ است کہ کشتی نوح علیہ السلام آنجا قرار گرفتہ بود چنانچہ در قرآن مذکور است قولہ تعالیٰ واستوت علی الجودی و از بغداد ہفت روزہ راہ است بآن نسبت آنحضرت را رضی اللہ عنہ جیلی یا جیلانی گویند در تحفۃ الراغبین ذکر میکند کہ سلطان سید ابی صالح محمد والد صاحب اسرار آنحضرت رضی اللہ عنہ در ایام سیاحت در دشت و صحرا میگردید و بدریا رسید

ومجاهده بانفس خود میداشت روزے سه فاقه گذشته بود که کنار دریا گرفته میرفت که از سر بالات آب سیبے را موجے بر ساحل انداخت حضرت سید ابی صالح
برداشته تناول نمود بعده بر خاطر وے گذشت این سیب از که خواهد بود بر ما چگونه حلال شود قرار بر خاطر خود چنان داد از آنسوے که این سیب بر آمده است
کناره دریا گرفته برویم تا مالک وے را دریافته عذر تقصیر نمایم که بر من حلال شود بنا بران سیب بالا آب کناره دریا را گرفته میرفت که بعد از چند روز عمارت عظیم و
باغ بزرگ در نظر افتاد چه مے بیند که درخت سیب بزرگ در باغ است و شاخهاے بر روے دریا افتاده سیبے که پخته است از وے جدا شده در دریا می افتد و آب
کشیده میبرد خاطر تسکین گرفت که آن سیب از این درخت بوده است و صاحبش در اینجا است اندرون باغ در آمده تحقیق نمود نشان دادند که باغ
از حضرت سید عبد الله صومعی است در خدمت ایشان رفته بعد از سلام ماجرا از خود گفت و عذر خواست چون حضرت ابو عبد الله صومعی بکنه کلام ایشان
رسید پنداشت که این مرد از دوستان خداست عاجزه خود را که به من جهل وهشت سالگی رسیده است باین مرد بدهم بعد از تفکر بسیار جواب حال داد که بابا
اگر عذر میخواهی دوازده سال خدمت مرا قبول نما بعد از ان تقصیرت عفو خواهم نمود تا دوازده سال چنانچه خدمت است بجا آورد باز عرض نمود که
الحال مرا عفو فرمائید سید ابو عبد الله صومعی قدس سره گفت که یک خدمت دیگر است آنرا نیز بجا آر گفت بفرمائید بجان منت دارم فرمود عاجزه مرا که
بچهار عیب معیوب است قبول نما اول چشم ندارد دوم گوشهایش کر است سوم دست و پایش لنج است چهارم از نسبت عاجزه مذکور دو سال دیگر در خدمت
من باش تا که نتیجه فرزندی حاصل شود بعد از ان هر جا که خواهی برو قبول نمود و نکاح کرده به ایشان سپردند چون نوشه و عروس خلوت گزین شدند دیدکه
عروس به حسن ماه چهارده در شک خورپرست خلاف شروط مذکوره دید دختر از نمود و شب بمفارقت گذرانید چون صبح شد سید عبد الله صومعی از فراست
دریافت و گفت که بابا سید ابی صالح شرطهاے که من گفته بودم الحق دختر من بهمان صفتها موصوف است به چشمهاے که بعیب گفته بودم بنا برین که چشم خود
را بر نامحرم نخواهد کشود و بگوشهاے که کر گفته بودم سخن از غیر حق بگوش خود نخواهد شنید بر دست و پاهاے که لنج گفته بودم بدین سبب مساس نامحرم به دست
خود نخواهد نمود و جائے بے اذن تو قدمهاے خود نخواهد نهاد چون این تاویل و توجیه شنید بدل و جان پسند نمود و با اهل خود در ساخت بعد از مدت
منکوحه ایشان آبستن شد و نقاش ازل در رحم وے نقش صورت حضرت سید محی الدین عبد القادر جیلانی رضی الله تعالی عنه را مصور ساخت و
اهم در روے ذکر میکنند که روزے والده آنحضرت رض در باغ خود با پرستاران و خدمتگاران خویش تماشا مینمود ناگاه درختے از سیب پر از سیبها دید یک
سیبے در نظرش خوش آمد خواست که بدست خود بچیند چون دست نمیرسید چوبے انداخته بر آن سیب بر آمده دست دراز کرده خواست که سیب را بردارد
[illegible] سیب [illegible] بزرگ نشسته بود معلوم نبود در اثناء دست برداشتن آن حضرت از میان شکم ناخن در جگر والده خود بند کردند و جگرش برخاست چنانچه
بالاے [illegible] فرود آورد و بے تاب شده از چوبے افتاد پرستاران شور عظیم برداشتند در میان ما سراسیمه شده از بالاے درخت سیب پائین افتاد آن
[illegible] ناخن از جگر والده خود جدا کرد و والده ایشان را فرصت داد همه مردمان گفتند حکمت باریتعالی در این بود که در جگر ایشان در بر خاست کرد ست
[illegible] کرد و الانه مار میگزید چون تولد آنحضرت در سنه احدی و تسعین و اربعمائه و بروایتے در سنه سبعین و اربعمائه واقع شد سه چهار ماهه بود که روزے
در [illegible] خوش مادر بازی میکرد و والده آن حضرت به مطایبه سیلئے بر رخساره زد یک مرتبه بکلام در آمده گفت که اے والده تلافی آن ناخنے که در جگرت بند کرده
بودم مینمائی و سیلے میزنی من از سبب مار این گستاخی نموده بودم عفو فرماے این از خوارق آن حضرت [illegible] ست که در رحم مادر به ظهور پیوست منقول است
هنگامیکه آنحضرت از صلب پدر انتقال فرمود در والده ماجده وے شصت ساله بود این نیز کرامت ظاهر و برهان باهر است در سن شصت سالگی که زنان
[illegible] است از حمل و ولادت به شرف وجود آنحضرت چنین خوارق عادت به ظهور آمده و بعد از تولد آنحضرت برادر خورد ایشان متولد شد که سید ابی
[illegible] عبد الله نام داشت و آور در عین عنفوان جوانی از این دار فانی به سراے جاودانی در گیلان نقل فرمود لاعقب له و هم در تحفة الراغبین از ملفوظ

بجا آورد باز عرض نمود

غیائی نقل میکند که وقتے آنحضرت در زمان طفولیت در کنار دایه بود یک بار از کنار او پریده در هوا شد و به مقابله آفتاب چون پاره سیماب میگشت و دایه از حیرت چشم در هوا دوخته بود و به آتش جدائی دل سوخته ناگاه به التفات حضرت باری عز اسمه در کنار او باز رسید چون آنحضرت در بغداد شریف مقیم شد آن دایه از گیلان آمد و زمین خدمت بوسید و عرض کرد یا سیدے در صغر سن در بغل من بودید و یک مرتبه از بغل من در هوا شدید و میدیدم که در برابر آفتاب چون پاره سیماب میگردید آیا آن چنان حال اکنون هم روے میدهد یا نه آنحضرت تبسم کرد و گفت اے مادر اکنون عنایات الهی و افضال نامتناهی بیش از بیش است وے آن زمان وجود ضعیف بود تاب آن تجلیات نه داشت اکنون که قوت گرفته است صد هزاران مثل آن آمده در من کم میشوند و مرا از جا برون نمیتوانند و هم در روے مے آرد که نام نامی مادر آنحضرت فاطمه و کنیتش ام الخیر و لقب امت الجبار است بسے بخیر و صلاح آراسته بود دختر قطب الوقت سید ابو عبدالله صومعی است و شیخ ابو عبدالله صومعی از کبار مشائخ گیلان و از رؤساے زهاد ایشان است و مر او را احوالے عالی و کرامات ظاهر بود و هر وقتے که در غضب شدے خدا تعالی از براے او زود انتقام کشیدے و هر چه خواستے خدا تعالے همچنان کردے و از کتب معتبره به ثبوت پیوسته دعاء کافی المهمات که آنرا دعاء قطب نیز نامند آنحضرت را از والده ایشان رسیده بود هر چه یافتند از برکت این دعا یافتند صاحب تحفة الراغبین میگوید که در بعضے اوراد و رسائل معظمه حضرات قادریه آورده اند که چون حضرت غوث اعظم رضی الله تعالی عنه براے سفر وداع از حضرت والده ماجده خود در خواستند والده شریفش این دعاے قطب آموختند و فرمودند از والد بزرگوار شما به من رسیده است و فرمان بوده که به ولدے ابو محمد سید عبدالقادر بدهی اکنون به شما اذن دادم و برخے بر این اند که والد آن حضرت به حضور خود عنایت فرموده و به آنحضرت وصیت کرده بودند که در وقت نزول بلا و هموم و کروبات این دعا به عدد لفظ قطب بخواند تا عنقریب کشایش پدید آید آن حضرت فرموده است که هر چه من یافتم از مراتب مقامات از برکت این دعا یافتم و این دعا اینست بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَللّٰهُ الْكَافِيْ قَصَدْتُ الْكَافِيْ وَوَجَدْتُ الْكَافِيْ كَفَانِيَ الْكَافِيْ لِكُلِّ كَافٍ وَنِعْمَ الْكَافِيْ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ

و هم در روے میگوید طریق خواندن این دعا آنست که اول دوگانه به روح سید کائنات صلعم ادا کند و نیت چنین کند نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تعالی رکعتی الهدیة الی رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم متوجها الی جهة الكعبة الشريفة اَللّٰهُ اَكْبَرُ و در هر رکعتے بعد فاتحه سه نوبت سوره اخلاص بخواند و سلام دهد و به آنجناب عرض مطلب کند آنگاه دوگانه دوم به روح خضر علیه السلام بگذارد و نیت چنین کند نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالٰى رَكْعَتَيِ الْهَدِيَّةِ اِلَى الْعَبَّاسِ خضر علیه السلام مُتَوَجِّهًا اِلٰى جِهَةِ الْكَعْبَةِ الشَّرِيْفَةِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ . بخواند و در هر رکعتے بعد از فاتحه پنج بار سوره اخلاص بخواند و سلام دهد و عرض مدعاے خود به حضرت ایشان نماید و نیز فاتحه سلامتے خضر علیه السلام بخواند پس دوگانه به روح حضرت غوث اعظم ادا نماید و نیت چنین کند نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالٰى رَكْعَتَيِ الْهَدِيَّةِ اِلٰى غَوْثِ الثَّقَلَيْنِ شَيْخِ مُحْيِ الدِّيْنِ اَبِيْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ الْقَادِرِ الْحَسَنِيِّ الْحُسَيْنِيِّ الْجِيْلَانِيْ مُتَوَجِّهًا اِلٰى جِهَةِ الْكَعْبَةِ الشَّرِيْفَةِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ و درین دوگانه بعد فاتحه در هر رکعتے یازده بار سوره اخلاص و بعد تکبیرات درود بخوانند و بعد فراغ از آن حضرت امداد طلبد و مطلب خود عرض نماید و با افتتاح و اختتام صلوٰة یک هزار و یازده نوبت با تسمیه دعا کافی المهمات تا آخر بخواند حق سبحانه تعالی مطالب و مقاصد او محصل گرداند و لیکن در وقت خواندن هیچ کس سخن دنیاوی نکند تا مؤثر آید و باید که در اثناے خواندن معنی این دعا را در لحاظ داشته باشد علی الخصوص در قصدت اے قصدت فلان بقصد او مقصود فلان و در وجدت نت بیقین کند و جدت مطلبے کذا باین طریق خواندن نیکو موثر آید و هم در روے ذکر میکند

که دوازده هزار بار دعاء کافی المهمات مع التسمیه بخواند البته مرادات او برآید و فرموده اند که ابتدا او کشف حضرت غوث اعظم از مواظبت این دعا بود
اگر دوازده هزار بار خواندن نتواند یک هزار و یازده کرت ملازمت نماید مرادات عقبوی و دنیوی حاصل آید و اگر هزار و یازده نوبت خواندن نتواند یا نقصد
مرتبه بخواند که اثر تمام دارد و اگر یانقصد کرت هم خواندن دشوار داند یک صد و یازده مرتبه بعد و لفظ قطب لازم گیرد و ترک ندهد اگر مدعا دینی در پیش باشد
بعد نماز عشاء یا تهجد با عداد مرقومه بخواند و اگر مهم دنیوی بود بعد از نماز فجر در طلوع آفتاب قرات نماید نیکو موثر آید و ایضاً در طریق عالیه حضرات
قادریه برای حاجت اول یک دوگانه گذارد و بعده فاتحه بروح حضرت غوث اعظم خواند پس از آن بروح والد ماجد آنحضرت پس از وی بروح
جد مادری آنحضرت و بعده بروح والده ماجده آنحضرت بخواند طریق خواندن فاتحه اینست که در هر فاتحه اول یازده بار درود و یازده بار سوره فاتحه
و یازده بار آیة الکرسی و یازده بار قل یا ایها الکفرون و یازده بار سوره اخلاص و یازده بار سوره فلق و یازده بار سورة الناس و یازده بار درود بخواند بعد
از آن یک صد و یازده بار دعای کافی المهمات بخواند و باز یک دوگانه نماز بگذارد و سلام دهد و در سجده و یا دو دو دعای متبرکه بخواند و اگر احیاناً این نوعے
در یک وقت به عمل آوردن نتواند باید که بعد از هر نماز خمسه یازده بار خواند و بر دل بد مد که منافع بسیار و فضائل بیشمار دارد و هم در روے میفرماید چون
آنحضرت معمر شد بجاے اوراد و وظایف بسیار که در اوقات مقرره میخواند بر این دعاء قطب که بطریق توارث از والده ماجده رسیده بود اکتفا کرد و بعضے
مشائخ سلسله شریفه در فضائل این دعا گفته اند هر که در و بسیار داشته باشد و احیاناً وقتے خواندن آن دست ندهد باید که بجاے همه اوراد و وظایف
بعد فراغ هر نماز این دعا را یازده نوبت بخواند گویا که تمام اوراد خوانده باشد هم در صواب و فیوضات باطن و هم در حصول مهمات ظاهر اثر تمام
دارد و می بخشد مجرب و آزموده است و هم صاحب تحفة الراغبین میفرماید که آنحضرت نحیف البدن و عریض الصدر میانه قد گندم گون
پیوسته ابرو بود محاسن عریض و دراز داشت و لباس علما پوشیدے و طیلسان در بر کردے و بر اشتر سوار شدے و غاشیه او بر میداشتند و چون
کسے به خدمت آنحضرت هدیه می آوردے اگر از جنس ذهب بودے فرمودے زیر سجاده بنه خود بدست نگرفتے چون خادم بیامدے گفتے از زیر سجاده
برگیر و خباز و بقال را ده چون به آنحضرت هدیه دیگر رسیدے هر که حاضر بودے در آنوقت بر ایشان قسمت کردے و خود هم از ان میخوردے
با آن جاه و جلال و علو منزلت با ضعفا و فقرا مجالست و تواضع نمودے و هیچ یکے را از ارباب دنیا و عظما برنخاستے و تعظیم نکردے و بر در هیچ
صاحب حشمتے نرفتے و بر بساط او ننشستے و از طعام او نخوردے مگر یک بار و جلوس با ملوک نکردے و نشستن بر بساط ایشان از عقوبات معجله
تصور نمودے و اگر خلیفه و وزیر یا صاحب جاهے برو آمدے اندرون خانه رفتے پس بیرون آمدے تا قیام بر ایشان نباشد و با ایشان کلام درشت
گفتے و در نصیحت مبالغه کردے و ایشان دست او می بوسیدند و پیش او بتواضع تمام می نشستند و چون به خلیفه چیزے میخواست که بنویسد رقم
فرمودے که عبد القادر ترا چنین میفرماید و فرمان او بر تو نافذ است و او مرترا قدوه است و بر تو حجت چون خلیفه نبشته آن حضرت دیدے بوسیدے
و گفتے که حضرت غوث اعظم راست میفرماید و بالجمله اوصاف حمیده آنحضرت لاتعد و لاتحصی است که زبان قلم از تحریر آنها قاصر است روایت
میکند ابن ابی عبد الله بن جعفر حسنی الموصلی از پدر خود میگفت که سیزده سال به خدمت حضرت شیخ محی الدین عبد القادر رض بودم هرگز ندیدم که مگس
بر وے نشست یا خلط و خوے برون انداخت و در تحفة القادریه مے آرد آنحضرت در مدت رضاعت هر گاه که ماه رمضان در مے آمد به روز شیر
نمے خوردند یکبار هلال ماه رمضان بجهت ابر پوشیده مانده بود مردمان از والده آنحضرت پرسیدند که حال چیست آن خاتون عارفان فرمود فرزندم
سید عبد القادر امروز شیر نخورده است بعد از آن روشن شد که آنروز ز ماه رمضان است در شهر مشهور گشت که در خانه سادات فرزندے متولد شده است
که در ماه رمضان بروز شیر نمے خورد میگوید محرر این سطور عفے الله عنه آنحضرت در ایام سعادت فرجام رضاعت که موقوف علیه پرورش طفل است

تحفة القادریه

گویا آن حضرت رضی الله عنه قدم اول به جادۀ نوع طریقت نهاده بودند که براے فرض کرده بودے رضی الله عنه فرمتیش شریعتها ثابت نشده بود قدم
نمودند چه ایشان را ایام تکالیف نمود و اهتمام شریعت جد خود صلوات الله تعالی وسلامه علیه مرعید اشتند و در بدایت حال مبادرت از رخصت
به عزیمت فرمودند که نهایت کار سالکان راه خدا عز و جل است و این برهان ساطع است بر تصحیح نسبت استرشادیت و تنقیح تربیت از روحانیت
حضرت خاتمت صلعم چنانچه از کلام شریف آنحضرت رضه ظاهر میگردد فمن فی رجال الله قال مکانی وجدی رسول الله
فی الاصل ربانی و بنقل ثقات بثبوت پیوسته که روح مکرم سید کائنات صلعم مجسم شده بر آنحضرت ظاهر گشته تربیتش می نمود تا آنکه
بدرجۀ کمال و تکمیل رسید و به خلافت کبرای وی علیه السلام بلا واسطه فائز گردید پس آنحضرت در حقیقت اویسی بوده اند مربای روح پاک سید عالم
بلا واسطه و هیچکس را از مشائخ بر آنحضرت منت نیست چنانکه فرموده ما ادید من الخلق سوی جدی و من الاول ابی غیر ربی عز و جل
پس از آن بیان ثابت شد که آنحضرت بی واسطه تربیت یافته و مرید و خلیفه محمد مصطفی صلعم اند و بیعت آنحضرت که با پیر طریقت در ظاهر واقع
شده بنا بر امر سید کائنات بود تا سلسله وی رضی الله عنه به واسطه ارتباط به پیر در ظاهر کما حقه جریان پذیرد چه جریان سلسله بی توسل به پیر در ظاهر
نمیشود چنانکه عارفی فرموده است بیت چو ممکن نیست رفتن بے دلیلے ۞ بباید مصطفی را جبرئیلے ۞ و بعضی از تربیتها خاصه سید عالم
که مر آنحضرت را بلا واسطه بود و سلوک لطائف ستۀ حضرات قادریه است که این اسرار آن حضرت را از وی صلعم بے واسطه غیرے
رسیده اند چنانکه سید عالم صلعم را از حضرت حق سبحانه بی واسطه دیگرے رسیده بودند چنانچه صادقی بایں جانب اشارت فرموده است بیت
سرّ ما او حی نگنجد در ضمیر جبرئیل ۞ کشف اسرار لدنی کے کند ام الکتاب ۞ پس آنحضرت تربیت سید کائنات صلعم اول کمالات
قطب را که در پهلوے چپ واقع شده است و تعلق به مظهر آدم عم میدارد طے نمود بعد از آن کمالات روح را که در پهلوے راست واقع شده
و تعلق به مظهر نوح عم و ابراهیم عم میدارد حاصل کرد پس از آن کمالات سر که در میان قلب و روح واقع شده و تعلق به مظهر موسی عم میدارد حاصل کرد بعده کمالات نفس
که محل ناف بجانب بالا سینه وے واقع شده است طے کرد بعده کمالات خفی را که در محل جبهه وقوع یافته است و تعلق به مظهر عیسی عم دارد تحصیل نمود
پس از آن کمالات فنا اتم اخفی را که در ام الدماغ واقع گشته و تعلق بحضرت خاتم الرسل علیه الصلوة والسلام میدارد حاصل ساخته بخلافت کبرای وی صلعم
بی واسطه تشریف یافت و نسبت خرقه تصوف آنحضرت در ظاهر به دو جانب است یکی از جانب آبای بزرگوار خود دوم از خدمت شیخ ابو سعید
مخزومی رضه و یک خرقه خلافت از دست تاج العارفین شیخ ابو الوفا بغدادی رضه پوشیده بود و آنحضرت در ابتدای حال از خضر عم نیز تربیتها یافته
است آنقدر ریاضات و مجاهدات که به قدم توکل و تجرید آن حضرت کرده است ممکن نیست که کسے از این طائفه کرده باشد چنانکه حضرت شاه میر
لاهوری قدس سره از آنحضرت روایت کرده آن حضرت فرمود که پیغمبر ما صلعم شش سال در غار حرا مشغول به سلطان الاذکار بوده اند و من در آن
غار ستبر که دوازده سال به این شغل اشتغال نموده ام و گشایشهای عظیم روے داده و تصرفات و خوارق عادات که از آنحضرت ظاهر شده از هیچ یکے
از این قوم به وجود نیامده آن حضرت از جمیع مقامات غوثی و قطبی و قطب الاقطابی ترقی کرده به مقام محبوبی رسیده بود که فوق آن مقام هیچ یکے
از اولیا را متصور نیست و صاحب تحفة الراغبین نسبت خرقه آنحضرت در ظاهر چنین بیان کرده که در میان آنحضرت و حضرت شیخ ابو سعید مخزومی
مبادله خرقه شده است و یکے از دیگرے بر سبیل تبرک پوشیده است و آنحضرت را یک خرقه بلا واسطه از شیخ ابو الحسن علے النهکاری هم رسیده است
و نسبت خرقه که آنحضرت از شیخ ابو سعید مخزومی پوشیده چنان است که آنحضرت رضه از شیخ ابو سعید مخزومی پوشیده و وے از شیخ ابو الحسن علے
النهکاری و وے از شیخ ابو الفرح طرطوسی و وے از شیخ عبد الواحد بن عبد العزیز یمنی و وے از شیخ ابوبکر شبلی و وے از سید الطائفه حضرت جنید بغدادی

وے از خواجہ سری سقطی وے از معروف کرخی وے از شیخ داؤد طائی وے از خواجہ حبیب عجمی وے از امام حسن بصری وے از امیر المومنین علی کرم اللہ
وجہہ ایضاً شیخ معروف کرخی خرقہ از امام علی رضا پوشیدہ وے از امام موسے الکاظم وے از امام جعفر صادق وے از امام محمد باقر وے از امام زین العابدین
وے از امام ابی عبد اللہ حسین وے از امام ابی محمد حسن المجتبے وے از پدر خود امیر المومنین علی ابن ابیطالب کرم اللہ وجہہ وے از حضرت محمد مصطفےٰ
صلے اللہ علیہ وسلّم وآلہ وآنحضرت خرقہ اصل کہ آنرا خرقہ آبائیہ و خرقہ سیادت و خرقہ موروثیہ گویند معنعن و مسلسل بے واسطہ ازآبائے واجداد بزرگوار
خود پوشیدہ وآن منتہی بر امام حسن مثنے وامام حسن مجتبے رضی اللہ عنہما میشود وایضاً آنحضرت چند خرقہ از اکابر پوشیدہ اند چنانچہ الآن آن خرقہا تبرک
اند یکے از شیخ ابو کرما علے الحی تبریزی و دیگر از شیخ حماد دباس و سہ خرقہ از شیوخ دیگر کہ ذکر شان پیش ازین گذشتہ است در تحفۃ القادریہ
مے آرد کہ از آنحضرت پرسیدند از کجا باز شناختی خود را کہ ولی خدائے فرمود بدہ سالگی از سوے خانہ مکتب مے برآمدم در راہ فرشتگان را میدیدم کہ گرداگرد
من سیر فتند چون بمکتب میرسیدم مے شنیدم صبیان رامیگفتند کہ فراخ کنید جائے را بر ولی خدا روزے مردے را دیدم کہ ہرگز ندیدہ بودم او بیکے
از فرشتگان مے پرسید این چہ کس است کہ او را چنین تعظیم میکنند گفتند وے از اولیائے خداست کہ او را شانے عظیم خواہد بود درین طریق این کسے
است کہ او را عطا کنند بے منع و تمکین بخشند بے حجاب و مقرب گردانند بے مکر بعد از چہل سال مرا معلوم شد کہ آن مرد سائل از ابدال وقت خود
بود منقولست کہ آنحضرت میفرمود نفس را در بدایت بہ مجاہدہ نگرفتم مگر آنکہ بر آن مداومت کردم یک سال در خرابہ مدائن آنچہ در بیابان
افتادہ میبود از مباحات قناعت میکردم و یک سال ہیچ نخوردم و نیاشامیدم و نخفتم در یک شب سرما سخت بود بہ ایوان کسرے رفتم و در حال
محتلم شدم آن شب چہل بار خفتم ہر بار محتلم شدم و ہر بار میرفتم در شط غسل میکردم باز محتلم مے شدم بعد از آن بر سقف ایوان کسرے برآمدم تا مرا خواب
نیاید و ہم آنحضرت میفرماید وقتے کہ من در طفولیت از شہر خود در روز عرفہ بسوے سواد شہر بیرون آمدم و دنبال گاوے میرفتم آن گاو روے
بسوے من کرد و گفت اے عبد القادر ترا از برائے این نیافریدہ است و بدین مامور نشدہ من ترسان در خانہ آمدم و بالاے بام برآمدم دیدم مردمان
در عرفات ایستادہ اند بر والدہ آمدم و گفتم مرا برائے خدا عز وجل بخش و دستورے دہ تا در بغداد روم و بہ علم مشغول شوم و زیارت صالحان کنم والدہ
پرسید سبب چیست از آن حال او را خبر کردم بگریست و ہشتاد دینار از میراث پدر ماندہ بود چہل برادر را داد و چہل دینار در دلق من بہ زیر بغل بدوخت
و مرا دستورے داد و از من عہد کنانید کہ در ہمہ حال راست گوے و مرا وداع کرد و گفت اے فرزند برو و من از حق خود باز آمدم برائے خدائے عز وجل
واین روے مبارک تا قیام قیامت باز نخواہم دید پس من برابر قافلہ خود روان شدم چون از ہمدان گذشتم ناگاہ شصت سوار پیدا شدند و قافلہ
را گرفتند و مرا ہیچکس متعرض نشد یکے پرسید اے فقیر چہ داری گفتم چہل دینار گفت کجاست گفتم در دلق من زیر بغل دوختہ اند گمان بردمگر تسخر
میکنم مرا بگذاشت و برفت یکے دیگر پرسید باو ہم ہمین گفتم او ہم گذاشتہ رفت ایشان بر مقدم خود رفتند و این کیفیت گفتند فرمود آن فقیر را
بیاورند مرا بردند و ایشان بر تلہ نشستہ اموال قسمت میکردند آن مقدم مرا پرسید ما معك قلت اربعین دینارا گفت واین ہی گفتم مخاطة في
دلقي تحت ابطي گفت دلق را باز کنید باز کردند چہل دینار بعینہ یافتند پس وے گفت تو چرا قبول کردی گفتم مادر فرمودہ بود کہ بدروغ نگوے
من در عہد خیانت نکردم پس آن مہتر آنہا بگریست و گفت من چندین سال در عہد پروردگار خود خیانت کردم و بر دست من توبہ کرد اصحاب وے
نیز تائب شدند و آنچہ از قافلہ گرفتہ بودند باز پس دادند و اول تائبان بر دست من اینہا بودند پس وے رضی اللہ عنہ در سنہ ثمان و ثمانین اربعمایۃ
در سن ہژدہ سالگی بہ بغداد رسید و بہ جہد تمام در تحصیل علوم مشغول شد اول بہ قراءت قرآن بعد از آن بہ فقہ و حدیث و علوم دینیہ پیش بزرگان وقت
بہ اندک روزگارے بر اقران خود فائق آمد و در جمیع علوم کامل شد بعد از آن قدم صدق در ریاضات و مجاہدات نہاد و ہم آنحضرت میفرمود

که مدت بیست و پنج سال به قدم تجرید در سیاحت گذرانیدم به خرابهای بلاد عراق چهل سال نماز فجر را به وضوء عشا گذاردم پانزده سال بعد از نماز خفتن
در تلاوت مشغول میشدم بر یک پای ایستاده و دست در میخ دیوار کرده از خوف نوم تا آنکه قرآن تمام ختم میکردم و گاهی خواب بصورتی متشکل شده پیش
من می آمدی من بر وی بانگ میزدم به غضب دفع گشتی به عون حضرت بیچون همچنین دنیا و زخارف آن بصور مختلف جلوه کردی و عشوه های آغاز
نمودی و بارها از سه تا چهل روز همچنین میماندم و چیزی نمی یافتم که آنرا قوت سازم و گفته پانزده سال در یک برج بغداد نشستم و با حق تعالی عهد کردم
که هیچ نخورم تا نخورانید یکبار چهل روز گذشت چیزی نخوردم بعد از چهل روز شخصی بیامد قدری طعام آورد و نهاد و برفت نزدیک بود که نفس من
بر طعام افتد گفتم والله از عهد بر نگردم شنیدم که از باطن من کسی فریاد میکند الجوع الجوع ناگاه شیخ ابوسعید مخزومی قدس سره بر من گذشت و آن
آواز شنید و گفت یا عبد القادر این چیست گفتم این قلق و اضطراب نفس است اما روح برقرار خود است در مشاهده حق تعالی فرمود به خانه من بیا و برفت
با خود گفتم بیرون نمیروم ناگاه خضر علیه السلام بیامد و گفت برخیز و پیش ابوسعید رو رفتم دیدم که شیخ ابوسعید قدس سره بر در خانهٔ خود به انتظار من ایستاده
است فرمود آنچه من ترا گفته بودم بس نبود که خضر را نیز بایستی گفت مرا طعامیکه مهیا کرده بود از وی لقمه لقمه در دهان من نهاد تا سیر شدم بعد از آن
مرا خرقه پوشانید و خدمت او را لازم گرفتم و در **مرآة الاسرار** می آرد از آنحضرت سبب تلقب وی محی الدین پرسیدند فرمود روز جمعه از مسافرت به بغداد می
آمدم دیدم که مردی بیماری برهنه پای متغیر اللون ضعیف البدن افتاده است گفت ای عبد القادر نزدیک من آئی برفتم پس وی گفت مرا بازنشان چون بنشاندم جسد وی تازه گشت و رنگ و صورتش خوب ظاهر شد پس گفت من دین اسلامم و آنچنان شده بودم حق تعالی مرا بتو زنده
گردانید انت محی الدین از آنوقت هر طرف که میرفتم مرا محی الدین میخواندند در **تحفة الراغبین** از آنحضرت روایت میکنند که گفت بلغ یدی حسین منصور
کسی نبود در زمان او که او را دستگیری کند اگر من در زمان او میبودم هر آئینه دستگیریش میکردم تا کار او بدار نمیرسید و هر که از یاران و مریدان و محبان من مرکوب
او بلغزد دستگیری او بکنم تا قیام قیامت و هم صاحب **تحفة الراغبین** میگویند که از خدمت حضرت شیخ محی الدین رض سماع افتد همچنین فرموده ند شاید
مراد از کلام آنحضرت آنست اگر من در زمان او می بودم دستگیریش میکردم یعنی شیخ که در مرتبه اطلاق پابند شد و هیچگونه ترقی کردن از آن مرتبه نتوانست
اگر من میبودم ترقی میکنانیدم یعنی به مرتبه صحو که مرتبه محمدیه است مشرف میساختم و هم وی میگوید که یک شب خادم آنحضرت هفتاد بار محتلم شد هر باری
با عورتی دیگر بعضی را از آن عورات میشناخت و بعضی را نه چون بامداد بر آنحضرت بر آمد تا از آن شکایت کند پیش از آنکه خادم چیزی بگوید آنحضرت
فرموده ند احتلام شبانه روز دشوار مدار انکار که بنام تو در لوح محفوظ هفتاد بار زنا نوشته بودند با فلانه و فلانه نامها و صفات ایشان یاد کرد از حق تعالی درخواست
کردم تا آنرا از بیداری به خواب بدل گردانید **منقولست** از شیخ ابوعباس احمد رکاب دار که وقتی بر آنحضرت از حال فقر و عدم جمعیت خود شکایت
کردم در ایام قحط به بغداد پس آنحضرت یک پیمانه از گندم مرا دادند و گفتند این را در کوزه بدار و سر آنرا بپوش و در پهلوی آن رخنه کن و از آن
گندم بکش و صرف بکن ولیکن دهن آن کوزه را باز نکنی راوی میگوید پنج سال ما از آن گندم خوردیم ناگاه زوجه ما دهن آن کوزه را وا کرد در
هفت روز آن گندم تمام شد رفتم و این معنی بر آنحضرت گفتم فرمودند اگر شما دهن کوزه باز نمیکردید تا زنده می بودید از آن می خوردید و صاحب
مرآة الاسرار مینویسد که آنحضرت فرمود وقتی پیش از این شخصی را دیدم گفت ارادت صحبت داری گفتم آری فرمود بشرط آنکه مخالفت نکنی گفتم
نکنم فرمود اینجا بنشین تا من بیایم بعد از یک سال بیامد من همانجا بودم بعد از ساعتی برخاست و گفت از اینجا نروی تا من باز آیم یک سال
دیگر گذشت همیوم مرتبه باز آمد و با خود شیر و نان آورد و گفت من خضرم و مامور شدم که با تو طعام خورم چون از طعام فارغ شد فرمود برخیز و به بغداد رو و باهم
در بغداد در آمدیم و در آنوقت شیخ تاج العارفین ابوالوفا قدس سره در بغداد بر سر منبر وعظ میگفت و چون آنحضرت به مجلس او رسید وی از منبر فرو

آمد و آنحضرت را کنار گرفت و دو چشم آنحضرت بوسید و مر خلق را خبر کرد و لی خدای را امارت کنید که بر سر او نورے مے بینم که روشنی آن از مشرق و مغرب گذشته است بعد ازان فرمود اے عبدالقادر امروز وقت ما است سر انجام وقت تو خواهد بود هر خروسے که بانگ کند خاموش شود مگر خروس تو تا قیامت در بانگ بود پس سجاده و پیراهن و سبحه و کاسه و عصاے خود او را داده از منبر فرود آمد و دست آن حضرت گرفت و گفت چون وقت تو آید مرا یاد کن بعد ازان آنحضرت مشهور شد و آنحضرت گفته در خرابها بغداد که سیاحت میکردم نه من کسے را میشناختم و نه کسے مرا طوائف مردان غیب و جنیان را طریق حق تعالی تعلیم مینمودم و هم آنحضرت میگوید که در جمیع مقامات سیر کردم و در هیچ مقامے آرام نیافتم تا آنکه بقایا نفس از صفات بشری محو و منسلخ گشت و وجودے دیگر از سر موجود شد و هم آنحضرت گوید که وقتے حضرت رسالت پناه صلعم و علی مرتضے را رض در خواب دیدم امر فرمود مرا بتکلم و انداختند لعاب دهن خود ها در دهن من پس بکشاد بر من ابواب سخن و **صاحب تکمله** مینویسد که قریب هفتاد هزار کس بلک زیاده در مجالس وعظ آن حضرت حاضر میشدند و دور و نزدیک سخن وی برابر مے شنیدند و حالتے بر خلق ظاهر میشد که همه از خود میگریستند و مردان غیب و عالم ارواح و گروه جنیان در هوا می ایستادند چنانکه از کثرت ایشان آسمان نمینمود و هر همه سر فرود انداخته بعضے میگریستند و بعضے مے غریدند و بعضے اوقات آن حضرت میفرمود آرزو دارم که در صحرا بباشم چنانکه در اول بودم نه کسے مرا شناسد و نه من کسے را و لیکن حق تعالے نفع خلق بمن باز بسته است از آنکه پانصد نفر یهود و نصارے پیش من اسلام آورده باشند و از قطاع طریق و دیگر مردم اکثر از یک لکه بر دست من توبه کرده اند **و در مرآة الاسرار** ذکر کرده که مذهب آنحضرت حنبلے الشافعی بود و صاحب **متن** که امام شعرانی است گفته آنحضرت در مذهب امام احمد حنبل بوده است نزد بعضے و تحقیق آنست که آنحضرت خود صاحب مذهب و اهل اجتهاد بود و هر چه در اجتهاد وے رض می آمد بر آن عمل میکرد و چونکه بیشتر مسایل اجتهادیه آنحضرت مطابق مسایل اجتهادیه امام احمد حنبل می فتادند بنابران بعضے مردمان گمان میبرند که آنحضرت در مذهب امام احمد حنبل بوده اند تا اینجا کلام امام شعرانی است محرر سطور عفی الله عنه میگوید از جرح عبارت کتاب مستطاب آنحضرت که **غنیة الطالبین** است چنان معلوم میشود که آنحضرت مذهب امام احمد حنبل بوده کما لا یخفے علی من طالعه و تحقیق مرام درین مقام آنست که بحکم الصوفی لا مذهب له که این طائفه برگزیده از همه مذاهب و مشارب معراست چنانکه حضرت شیخ شرف الدین یحیی منیری در شرح کتاب آداب المریدین از امام ابو عبدالله تستری رحمة الله علیه نقل میکند که وے گفت پس قبیح بود از مرید که نسبت کند خود را به مذهبے زیرا که صوفیان را نسبت نیست بمذهبے از مذاهب مختلفه جز مذهب اهل تصوف که مجتهدان اهل تصوف در مسایل خویش ظاهر است از مجتهدان دیگران و قواعد هاے مذهب ایشان قوی تر است از قواعد مذهب دیگران که مردمان با اصحاب نقل و اثر اند و یا ارباب عقل و فکر و مشایخ این طائفه رحمهم الله از انهمه برگذشته اند آنچه دیگران را غیب و استدلال است ایشان را کشف و شهادت است و مر مذهب اهل تصوف را ظاهر است و باطن آنچه ظاهر منصب ایشان کار بستن آداب است و این شریعت است یعنے با خلق معاملت میکنند به ظاهر مذهب چنانکه حکم شرع است و باطن مذهب ایشان آنست که نزول احوال و مقامات میکنند بصدق و این حقیقت مذهب است یعنے با حق صحبت میکنند به باطن چنانکه حقیقت است بالجمله هر که از اهل طریقت و فقر بوده است در مذهب شیخ خود بوده است چنانکه سلطان العارفین ابو یزید بسطامی در مذهب امام جعفر صادق رض بوده در طریقت درست نیست مرید را بر غیر مذهب شیخ خود بودن و لهذا محققان گفته اند که جمیع اولیاء چهارده سلسله در مذهب پیران خود بوده اند اگر چه صورتاً در معاملات اقتدا به مذهب ابو حنیفه و شافعی وغیره رض میکردند اما در عبادات و عقاید و در هر امور صوری و معنوی قدم بقدم پیران خود میرفتند و به خلاف مشرب پیران هرگز اقتدا به کسے نداشتند پس بنا برین بیان لازم آمد که حضرت سید محی الدین ابو محمد عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه در مذهب سید کائنات علیه الصلوٰة والسلام بوده اند چه پیر آن حضرت حقیقت سید عالم صلعم بود و نیز لازم آمد که آنحضرت از جمله اصحاب

کبار آن خواجه دوسرا باشد چنانچه صاحب تحفة الراغبین از شیخ ابومحمد سبکی رحمة الله علیه نقل میکند که گفت از تاد عراق هشت اند حضرت معروف
کرخی و امام احمد حنبل و حضرت بشر حافی و منصور بن عمار و جنید بغدادی و سری سقطی و سهیل بن عبدالله تستری و حضرت سید عبدالقادر جیلی حاضران مجلس
وے پرسیدند سید عبدالقادر کیست فرمود سید عبدالقادر شریف نام است که ساکن خواهد شد در بغداد و میباشد ظهور او در قرن پنجم و او یکے از صدیقان اوتاد و
افراد است و قطب زمان و یکے از اصحاب رسول علیه الصلوٰة والسلام است یعنے صحبت دار در روح پر فتوح محمدیه و تربیت و تکمیل از ان جناب مقدسه احمدیه
یابد صاحب تحفة القادریه از عمر حسین بن خلیل نقل میکند که وے میگوید روزے در مجلس حضرت غوث اعظم خواب بر من غلبه کرد دیدم که خلعتهاے سرخ و سبز از
آسمان نازل شدند بر اہل مجلس و من چشم بکشادم خواستم که خلق را ازین حال خبر کنم آنحضرت ندا کرد اے فرزند خاموش باش که خبر چون معاینه نیست صاحب
تحفة القادریه میگوید در قصص معتبره آمده است که حضرت خواجه دوسرا محمد مصطفےٰ علیه الصلوٰة والسلام فرمود چون جبرئیل ع م بشب معراج براق آورد خواستم که سوار
شوم براق سرکشی و تندی نمود جبرئیل بانگ برے زد و گفت مگر نمیدانی که انچه سعادت است براق گفت میدانم اما مطلوب من ازین آنست همه اسپان روز زمین
که هم جنس من اند امر زیده کردند حضرت خواجه عالم صلے الله علیه وسلم بروز حشر هم بر من سوار شوند زیراکه بهشت بهتر از من براقها بسیار اند حضرت صلے الله علیه وسلم فرمود
بیامرز و خدا تعالیٰ هم جنس ترا و فردا قیامت هم بر تو سوار شوم ازین شادی براق چندان آسود و رفیع تر گردید که دست مبارک بزین و پاے شریف برکاب وے نمیرسید
اندرین اثناے روح مقدس حضرت سید محی الدین عبدالقادر جیلانی رضی الله تعالیٰ عنه حاضر شده تحت پاے مبارک آن رحمة للعالمین درآمد سید عالم علیه السلام
قدم بر گردن وے رضی الله عنه نهاده بر براق سوار شدند و فرمودند تو کیستی روح حضرت غوث اعظم عرض کرد که من یکے از فرزندان توام اگر خدا تعالیٰ مرا منزلتے
بخشد زنده گردانم دین ترا حضرت سرور کائنات فرمود که قدم مبارکت بر رقاب جمیع اولیاء است من باد چون سید کائنات از هر هفت آسمان عبور فرموده بساق
عرش مجید رسید آنجا خیمه عظیم با عظمت به سبز رنگ دید بخاطر مبارک گذرانید که چون بعد از من هیچ پیغمبرے مبعوث شدنی نیست این خیمه با عظمت و جلالت
از کیست فرمان رسید که بعد از تو هیچ پیغمبری مبعوث نخواهد شد و این خیمه یکے از فرزندان تو است که در حاله سوار شدن بر براق گردن خود تحت اقدام
مبارک تو نهاده بود و در حق او دعا فرمودے که قدم تو بر رقاب جمیع اولیاء است باد هر آینه او را ہنر لتے بخشیدم تا زنده گرداند دین ترا و مامور شود که بگوید
قدمی هذه علیٰ رقبة کل ولی الله و همه اولیاء گردن نهند زیر قدم مبارک وے و هم در روے مینویسد که روزے آنحضرت رضی الله عنه در بغداد مجلس
میگفت پنجاه مشائخ وقت مثل شیخ ابوالنجیب سهروردی و شیخ علی هیتی و شیخ ابوسعید قیلوی و قضیب البان موصلی وغیره حاضر بودند در اثناے
سخن گفت قدمی هذه علیٰ رقبة کل ولی الله شیخ علی هیتی در ساعت قدم وے را بر گردن خود نهاد و سائر مشائخ گردنهاے خود پیش داشتند شیخ ابوسعید قیلوی
گوید که چون شیخ عبدالقادر رضی الله عنه آن سخن بگفت حضرت حق تعالیٰ بر دل وے تجلی کرد و رسول علیه السلام دست بر دست طائفه از ملائکه مقربین
بحضر اولیاء متقدمین و متاخرین که آنجا حاضر بودند احیا با جساد خود و اموات با روح خود خلعت در روے پوشانید ملائکه و رجال الغیب مجلس مقدس او را
درمیان گرفته بودند و صفها در هوا ایستاده پس بر روے زمین هیچ ولی نبود که گردن خود پست نکرد بتعظیم وے رضی الله عنه و هم در روے از شیخ خلیفه
رضی الله عنه نقل میکند که گفت بخواب دیدم حضرت سرور انبیاء ع م را و این بزرگوار حضرت سید ابرار را در رویا بسیار سیدید میگوید از حضرت سید المرسلین
پرسیدم که حضرت سید عبدالقادر رضی الله عنه فرموده است قدمی هذه علیٰ رقبة کل ولی الله آن خواجه دوسرا فرمود او چرا نگوید که قطب زمان است
و من حامی او باز الله تعالیٰ و هم در روے نقل کرده از شیخ ابوالبرکات خبر کرد مرا داد الدین که پرسیدم از عم خود شیخ عدی بن مسافر که میدانی هیچ یکے را از
مشائخ متقدمین و متاخرین که غیر شیخ عبدالقادر رحمه هستند گفته باشد قدمی هذه علیٰ رقبة کل ولی الله گفت نے گفتم پس انچه معنی دارد که فرموده است گفت از مقام
فردیت خود اظهار کرده است گفتم در هر وقت فردے بوده است گفت مامور نشده است هیچ فردے از افراد به گفتن این قول غیر از آن حضرت گفتم آیا

مامور بوده است باین قول گفت بلے بتحقیق مامور بوده است وضع رقاب اولیاء و رؤساء مراد را جهة امر بوده است نمے بینی بسوے ملائکه که سجده
نکردند حضرت آدم علیه السلام را مگر بجهة سوره حکم حق سبحانه بر ایشان میگوید محرر این سطور عفی الله عنه فرد وقت حضرت شاه میر لاهوری قدس
سره معنای قول حضرت غوث اعظم رضی الله عنه قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله چنین فرموده که مراد از قدم طریقه است و بالتحقیق طریقه شیخ
عبدالقادر رضی الله عنه بالاے همه طریق بوده است و معنای این قول در خاطر این فقیر چنان میگذرد مراد از قدم ولایت باشد و معلوم است که ولایت آنحضرت از ولایات دیگر اولیا تا شتی از رتبه محبت افضل
دیگر یکیست از اولیا بهر از ولایت محبوبیه برسد بواسطه آنحضرت خواهد بود بلکه جمیع سلاسل که سوی سلسله شریفه حضرت قادریه اند نیز به امداد و همت آنحضرت جاری گشته اند و تا قیامت
غلغله شان به طفیل آنحضرت رضی الله عنه باقی خواهد ماند و مشائخے که سر حلقه طریق خود اند همه بخدمت آنحضرت رسیده و تربیتها یافته چنانکه سر حلقه
سلسله علیه چشتیه قطب الاقطاب فرد الاحباب حضرت خواجه معین الدین حسن سنجری رض به صحبت با برکت آنحضرت در قصبه جیال رسیده پنج ماه و هفت
روز در صحبت وے رض بمانده و از آنجناب فیضها برده و تربیتها یافته و این فقیر از بعضے ثقات چنان استماع یافته که در وقت رخصت خواجه بزرگوار حضرت
غوث اعظم رضی الله عنه شغلے در گوش وے رضی الله عنه فرموده اند که آنرا در طریقه علیه چشتیه سر گوشے مینامند و آن شغل تا حضرت نصیر الدین محمود چراغ دهلوی قدس سره
رسیده و ایشان همراه خود برده اند و به کسے دیگر نه گفتند و بعضے میگویند که آنحضرت سیفی نیز مر خواجه بزرگوار را وقت وداع عنایت فرموده بودند که بکار خواهد آمد و
مقتداے طریقه علیه سهروردیه شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی قدس سره نیز بخدمت آنحضرت رسیده و نوازشهاے یافته و آنحضرت مر او را فرموده که
یا عمر انت اخر المشهورین فی العراق و ولایت عراق وی را داد چنانکه ولایت هند حضرت خواجه بزرگ را داده بود و سر گروه طریقه کبرویه حضرت نجم الدین کبرے نیز به
خدمت آنحضرت رسیده تربیتها یافته و پیشواے طریقه نقشبندیه حضرت خواجه ابو یوسف همدانی نیز از خدمت آنحضرت نعمت یافته بالجمله هر کرا فیض ظاهر و
باطن رسیده است یا میرسد به وساطت آنحضرت آنکس فیضیاب میشود خواه داند یا نداند و ولایت هیچ ولی بے طراز وے رض منظور و معتبر نمیشود و حق تعالی
آنحضرت را به مقامے رسانیده است که زمام جمیع تصرفات از عزل و نصب و غیر ذالک دست وے داده است هر کرا خواهد در دمے به ولایت میرساند و هر کسے را
خواهد در یک آن از ولایت معزول کند چنانکه صاحب تحفة الراغبین مینویسد حضرت شیخ نظام الدین نارنولی قدس الله سره را اعتقاد بود که هر سال
براے عرس حضرت خواجه معین الحق والدین چشتی قدس سره از نارنول به اجمیر پاے پیاده میرفت روزے در از خانقاه حضرت خواجه بزرگ قدس سره بوده بود
که یکے از مریدان سلسله عالیه حضرات قادریه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین بدره مبلغ نذر حضرت غوث اعظم رضی الله عنه در پیش شیخ نظام الدین قدس سره
نهاد و مر ایشان را بگذرانید چون وے قدس سره در اثناے رقص بود پایش بر بدره نذر شریف رسید بمجرد رسیدن پاے ولایت شیخ سلب شد خود را از قرب
به غربت یافت پس توجه بروح حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین نمود فرمودند موجب سلب شدن مرتبه تو از راه ترک ادبے است که از تو وقوع یافت
شیخ نظام الدین قدس سره الحاج نمود یا سیدے این درویش را اصلا و مطلقاً علمے و اطلاعے از بدره نذر حضرت غوث الاعظم رض نبود فرمودند ما را طاقت
آن نیست که به حضرت قادریه گستاخانه عرض کنم و شفاعت نمایم ولیکن به حضرت خاتمیت صلی الله علیه وآله وسلم معروض دارم و فرموده آنجناب البته
مؤثر خواهد شد پس خواجه بزرگ رض به حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم توجه نمودند و ماجرا التماس کردند جناب رسالت مآب علیه الصلوة والسلام
به حضرت قادریه فرمودند یا سید عبدالقادر نظام الدین در آن وقت معذور و مغلوب الحال بود تقصیرش عفو فرمائید و به نعمت خود سرفراز کنید آنگاه حضرت
قادریه عذر او را مقبول داشتند و به نعمت و فیض خود بنواختند و هم درو مے مینویسد این فقیر از خدمت حضرت شیخے و والدے و جماعه از اکابر استماع
دارد که چون حضرت شیخ عبدالقادر رض به امر الهی قول قدمي هذه علی رقبة کل ولي الله بر سر منبر گفت همه اولیاے روے زمین وضع رقاب کردند مگر
شیخ صنعان که او به سبب غیرت گفت من هم از دوستان خدا ام چه ضرور است که قدم ایشان قبول نمایم در این اثنا بر گفته وے مشرف شده فرمود

فصلی دفتر رجل الخنز پس شیخ صنعان قصد مکه معظمه با چهار صد مرید صاحب کمال کرد اتفاقاً در راه کعبه نظر شیخ بر زن شراب فروش افتاد و
مبتلائے صورت او شد و خدمت او اختیار کرد چنانکه آن زن شیخ را روزے بچرانیدن خوکان امر کرد و گفت سگان خوکان را بر گردن خود بر داشته بیار
که امزا ہار فتن عاجز میشوند چند گاه باین نوع گذشت جمله مریدان از راه فساد اعتقاد از شیخ جدا شدند مگر دو کس ماندند یکے شیخ فرید الدین عطار دوم شیخ محمود
مغربی آن ہر دو باہم مشورت کردند آتش ابتلاء شیخ از جائیکه برخاسته است از ہمانجا فرو نشیند پس ہمانجا باید رفت شیخ محمود مغربی راہ پیش شیخ گذاشت
و خود روانه بر بغداد شد چون آنجا رسید تفحص خدمتے از خدمات درگاه والا جاه نمود ہیچ موضع خالی نیافت قصد کرد که بر داشتن سبد سبزه را اختیار کند فاما کناسان
برائے آن خدمت مقرر بودند میتوانستند که این خدمت ہم تواند کرد و لہذا او وقت فرصت نگاه داشته از کناسان سبقت نموده چند روز سبز را بر سر داشته
مے انداخت روزے کناسان شکوه کنان پیش درگاه آمدند و عرض نمودند که از چند روزے از عہده و خدمت خود محروم میمانیم فرمودند در خانقاه خبر گیرید
ہیچ درویشے نووارد شده است عرض کردند آرے چند روز است درویشے وارد شده است فرمودند که ہمون خواہد بود شبے آنحضرت برائے طہارت خارج تشریف
بودند و بارش باران بود درین اثنا به نظر مبارک در آمد که جوانے سبد سبز زیر کرده میبرد تقاطر میچکد پرسیدند تو کیستی عرض کرد که خادم شیخ صنعانم آنحضرت
بر احوال او ترحم کرده فرمودند وقت ہمین است بطلب ہر چه خواہی عرض کرد مطلوب من بجناب عالی روشن است آنحضرت فرمودند آن اعلے طلب کن تا بیابی
عرض نمود از این مقصد اعلے تر چیزے دیگر نیست که پیر خود را بیابم آنحضرت فرمودند پیر ترا به تو بخشیدم ہمانوقت شیخ صنعان جائیکه بود متنبه احوال خود گشت و ترتیبه
خود را در خود دریافت و از زن شراب فروش جدا شد گویند آن زن را بر شیخ تعشق پیدا آمد و ہمراہے او اختیار کرد شیخ گفت اکنون میان ما و تو مناسبت است
گر تو کافرے باشی و من مسلم او بمجرد گفتن شیخ با ہمه توابع مسلمان شد و خدمت شیخ اختیار کرد و ہم صاحب **تحفة الراغبین** از رساله واقعات محمدیه
گر شیخ یعقوب سیاح قدس سره نوشته است نقل میکند روزے در مجلس سید محمد گیسو دراز قدس سره ذکر قول آن حضرت که قدمی ہذه علی رقبة کل ولی الله
است گذشت در دل سید محمد گیسو دراز قدس سره در آمد که این قول در حق اولیاء وقت شیخ عبد القادر رض خواہد بود و اولیائے متقدمین و متاخرین از وے مستثنی
باشند در اثنائے این خطره مرتبه ولایت مسلوب شد و جمله بدنش شل گشت ہمچو جماد از علاج و معالجه فرو ماندند بہیچ وجه تندرستی نمییافت چون از دوستان خدا بودند
سروش غیب در گوش ہوش وے در رسید که باعث این عارضه انکار قول سید عبد القادر است رض رجوع بآنجناب باید کرد که بر احوال تو ترحم نماید و از سر تقصیر تو
در گذشته عفو سازد ہمچنان کرد و از آن خطره تائب و منفعل گشته حلقه اعتقاد در گوش جان انداخته التجا بالطف نموده نود و نه اسمائے آنحضرت را تصنیف کرده
دائم الاوقات ورد ساخت گویند که چون اسماء را شروع نمود و تمامے رسانید جمله اعضایش درست شد و شفا کلی و صحت بدنی یافت بعد توجه بر پیران سلسله خود
کرد تا بمرتبه خویش عود نماید آنگاه روحانیت خواجه معین الحق والدین چشتی و حضرت خواجه نظام الدین بداونی قدس سرہما در عالم باطن بجناب آنحضرت معروض
داشتند که الحال سید محمود گیسو دراز به طریقه حضرت ایشان خود را منسوب میکند توقع ترحم است ہمانوقت بمرتبه ولایت مع الفیوضات الکثیرة والترقیات البالغة
عود کرد و از فیض حضرت قادریه بہره ور گشت و آن اسماء که میران سید محمد گیسو دراز قدس سره تصنیف کرده و نود و نه نام نامیده بدین طریق است بسم الله
الرحمن الرحیم یا سلطان العارفین یا تاج المحققین یا شافی الحمیا یا جمیل المحیا یا برکت الانام یا مصباح الظلام یا
شمس بلا افل یا دُر بلا مثل یا بدر بلا کلف یا بحر بلا تلف یا باز الاشہب یا فارج الکرب یا غوث الاعظم
یا واسع الکرم یا کنز الحقائق یا معدن الدقائق یا واسط السلک یا صاحب الملک یا شمس الشموس یا نزہة
النفوس یا ہادی النسیم یا محی الرمیم یا عالی الہمم یا ناموس الامم یا حجة العاشقین یا سلطان الواصلین۔
یا خزانة الاسرار یا وارث نبی المختار یا مبدئ جمال الله یا نائب رسول الله یا کبد المصطفی یا صاحب الوفا یا سر المرتضی

یا قرة العیون یا ذا الوجه المیمون یا صلاح الاحوال یا سلاب الاحوال یا صادق الاقوال یا سیف المسلول یا ثمرة البتول یا ارحم الناس یا مذهب الایاس یا مفتح الکنوز یا معدن الرموز یا کعبة المریدین یا مقصود السالکین یا کریم الطرفین یا عمید الفریقین یا مغبوط المعشوقین یا قاضی القضات یا مفتح المغلقات یا خلیط الاشیاء یا نور الملاء یا منتهی الامل حین ینقطع العمل یا سید السادات یا ضیاء السموات والارضین یا ناموس الواعظین یا غوث الوری یا قدوة البری یا جمیل العوائد یا مرجی فی الشدائد یا بحر الشریعة یا سلطان الطریقة یا نور المعرفة یا کاشف الاسرار یا غافر الاوزار یا طراز الاولیاء یا عضد الفقراء یا ذا الاحوال العظیمة یا ذا الاوصاف الرحیمة یا ذا الکرامات الجلیلة یا ذا المقامات العلیة یا من الحنبلیة یا امام الائمة یا فاتح للشکلات یا مقبول ذیب الحیات یا جلیس الرحمن یا مشهور من جیلان یا نسل من عدنان یا شاه یا عفیف یا شریف یا نقی یا تقی یا صدیق یا معشوقی یا قطب الاقطاب یا فرد الاحباب یا سیدی یا سندی یا مولائی یا رحمتی یا قوتی یا رجائی یا غوثی یا عونی یا غیاثی یا غنائی یا فارحی یا ضیائی یا شفائی یا قاضی الحاجات یا کافی المهمات یا سلطان ابو محمد محی الحق والحقیقة والشریعة والطریقة والدین یا نور السرائر والعبد القادر رضی اللہ عنہ یا واهب النصرة یا من ظهر سره فی الدنیا والآخرة ارحمنا برحمتک یا ارحم الراحمین

میگوید محرر این سطور عفی اللہ عنہ کہ خواندن یازدہ نام آنحضرت رضی اللہ عنہ نیز برائے جمیع حاجات بہ غایت مجرب و سریع التاثیرات است باید کہ در عروج ماہ شروع این اسما کند از شب جمعہ وقت نماز مغرب درمیان سنت و فرض و ہمین ترتیب وقت نماز فجر یعنے میان سنت و فرض اول یازدہ مرتبہ درود بخواند بعدہ یازدہ مرتبہ این اسماء معظم و مکرم قرائت نماید پس ازان ہفت بار سورہ فاتحہ و یازدہ بار درود بخواند و حاجت خواہد تا یازدہ روز ہمین طریق عامل باشد و ہر مطلوبے کہ میدارد و اگر دو دینے باشد یا دنیاوے و آن اسما اینست الٰہی بحرمت سید محی الدین الٰہی بحرمت شیخ محی الدین الٰہی بحرمت سلطان محی الدین الٰہی بحرمت قطب محی الدین الٰہی بحرمت غوث محی الدین الٰہی بحرمت مخدوم محی الدین الٰہی بحرمت خواجہ محی الدین الٰہی بحرمت درویش محی الدین الٰہی بحرمت غریب محی الدین الٰہی بحرمت ولی محی الدین الٰہی بحرمت مسکین محی الدین و از ثقات منقولست کہ آنحضرت فرمود اسمی کالاسم الاعظم اللہ یعنی نام من تاثیر اسم اعظم حق جل و علے دارد ہر کہ بہ صدق تمام بخواند تاثیرات بسیار است و اسم اعظم آنحضرت بدون موکلات اینست یا شیخ عبد القادر شیئاً للہ و با موکلات بدین طریق است یا رفتائیل یا طاطائیل یالو مائیل بحق شیخ عبد القادر شیئاً للہ باید کہ این اسم مبارک را بہر دو طریق وے برائے محبت حق بضم ہمزہ بخواند و برائے قہر اعداے بکسر وے بخواند و برائے تسخیر خلق و کشایش دنیاوی بفتحش بخواند و برائے جمعیت باطن و ظاہر بسکون وے بخواند و زکوة این اسم مبارک با ترک حیوانات جلالی و جمالی یک لکھ و بیست و پنجہزار بار است و در روزینہ وے یکہزار و یکبار است اگر کسے جہة دولت و حشمت ہر روز پانصد بار بخواند مزید گردد و برائے دیدن سید عالم علیہ السلام در خواب ہفت شب ہر شب ہزار بار با ترک حیوانات بخواند و برائے دیدن حضرت علی کرم اللہ وجہہ و دیدن حضرت غوث اعظم نیز ہمین طریق بخواند و برائے کشادن رزق و قبولیت ہر روز پانصد بار بخواند مقبول گردد و بجہت غنی شدن ہر بامداد نود و یک بار بخواند غنی گردد و برائے بلند شدن درجہ و قبول سلاطین بیست روز ہر روز صد بار بخواند درجہ او روز بروز بلند گردد و مقبول بادشاہان شود و برائے تحصیل علوم و حکمت بعد از نماز ہشتاد بار بخواند مقصود حاصل گردد صاحب تحفة الراغبین مینویسد دوگانہ آنحضرت در باب قضا حاجت بسیار سریع التاثیر است و مثل کبریت احمر است و طریق وے اینست کہ اول دو رکعت نماز بگذارد و در ہر رکعتے بعد فاتحہ یازدہ بار سورہ اخلاص بخواند بعد از فراغ در سجدہ رفتہ آنحضرت را باین اسم یاد کند یا شیخ الثقلین یا قطب ربانی و یا غوث صمدانی شاہ محی الدین ابو محمد سید عبد القادر جیلانی اغثنی وامددنی فی قضاء حاجتی یا قاضی الحاجات سہ مرتبہ آمین گوید بعد ازان برخاستہ بجانب عراق یازدہ قدم تمام کند و در اینجا بگوید السلام علیک یا حضرت شیخ محی الدین ابو محمد سید عبد القادر گیلانی چون یازدہ قدم برگردد حاجت خود را ایستادہ طلبد بعد ازان بہ سجدہ رود و سہ مرتبہ این اسم بگوید یا لطیف الطف بلطفک الخفی

پس ازان اگر ہزار مرتبہ ذکر کلمہ طیب کند افضل است والا سہ مرتبہ کفایت است و نزد بعضے چون یازدہ قدم تمام کردہ بگشت ہمانجا یک دوگانہ ... بنشینند یکہزار و یک بار یاشیخ عبدالقادر شیئاً للہ بخوانند و نزد بعضے دیگر چون طرف عراق یازدہ گام روانہ شود ہمانجا یازدہم قدم تمام شود یک دوگانہ دیگر بہ نیت کند کہ برائے خدا میگذارم و ثواب آن دوگانہ بروح حضرت غوث اعظم نیاز کند و از مولےٰ کہ یازدہ قدم تمام شدہ باشد ... بارگوید کہ اگر حاجت من روا شود انچہ مقدار شیرینی بروح حضرت غوث اعظم دہم و بعضے محققان گفتہ اند اگر این دوگانہ برائے قضاء حاجات از نفس تنہائے وغیرہ بگذارد باید کہ چہل روز بکند و نہایت مدت وے تا ثلثہ اربعین است و ہر روز چون یازدہ قدم بجانب عراق رود بہر قدمے یک فلوس یک تنکہ یا یک تنکہ یا یک اشرفی بر قدر طاقت خود اگر برائے حاجت خویش میگذارد و بر قدر طاقت صاحب حاجت اگر برائے دیگرے میگذارد بنہد از دو ہر یکے ... کہ بر ہر قدم میرہ نہاده اند بعد فراغ از دوگانہ بہ مستحقے میداده باشد و اگر دوگانہ برائے دیگرے میگذارد و خود مستحق است بحاجت خویش صرف کردہ باشد و نیت

این دوگانہ چنین است نویت ان اصلی للہ تعالیٰ رکعتی صلوٰۃ الاسرار تقربا الی اللہ و انقطاعا عن غیر اللہ ھدیۃ لسیدی شیخ محی الدین عبد القادر جیلانی متوجہا الی جہۃ الکعبۃ الشریفۃ اللہ اکبر و ہم وے میفرمود سید کرختم قادریہ مداومت نماید جمیع مہمات و مرادات او برآید اگر تواند یک کس قرات نماید و الا نہ یازدہ کس قسمت کردہ بخوانند و شروع از شب چہارشنبہ نمایند تا سہ شب بخوانند مقصود حاصل گردد و روا باشد کہ مہم ہمہ خوانندگان برآید چون خواہد کہ این ختم برائے مطلبے بکند اول نذر معین کردہ شروع نماید چنانچہ نذر آن جناب مشہور است سوایازدہ اشرفی خواہ سوایازدہ روپیہ یا سوایازدہ محمودی یا سوایازدہ پاولہ یا سوایازدہ تنکہ سیاہ موافق توفیق خود معین سازد آنوقت کہ کار ساختہ شود آنرا ادا نماید و خوانندگان ختم را ہر روز چیزے از جنس شیرینی میداده باشند ترتیب ختم اینست کہ اول طہارت کنند و تحیۃ الوضو بگذارد پس ازان دوگانہ بروحانیت حضرت غوث اعظم ادا نماید و در ہر رکعتے بعد از فاتحہ سورہ اخلاص یازدہ نوبت بخوانند و بعد از سلام درود یازدہ بار و کلمہ تمجید یازدہ بار و یکصد و یازدہ بار شیئاً للہ یا شیخ عبد القادر جیلانی خوانند و یک نوبت سورہ یس با تسمیہ بخوانند و اگر مہم صعب داشتہ باشد ختم کبیر نماید یعنی سورہ الم نشرح یکہزار و یکصد و یازدہ بار بخوانند و الا نہ ختم صغیر کنند یعنی سورہ مذکور را یکصد و چہل و یکبار بخوانند و یکصد و یازدہ نوبت درود خوانند و ہر دو دست برداشتہ حاجت طلبند البتہ بمقصود رسد و ہر روز ثواب ختم بروح حضرت غوث اعظم بخشیدہ باشد تا مہم زود بسر انجام رسد و ہم وے میگوید اگر کسے کشایش رزق خواہد باید کہ ہر شب پنجشنبہ و شب جمعہ شیرینی حضرت غوث اعظم برخود لازم کند و طریق تعیش اینست کہ ابتدائے از سوا پنج فلوس حبلی کند و ہر پنجشنبہ چہار بادام بیفزاید ہمہ برآید و طریق فاتحہ بر شیرینی نیاز آنحضرت چنین است یک نوبت الحمد و یازدہ نوبت سورہ اخلاص با تسمیہ خواند و بخش نماید و ہر کہ خواہد عدد نقد برائے شیرینی آنجناب اختیار کندان بدو قسم است یکے آنکہ یازدہ تنکہ و یا یازدہ پاولہ و یا یازدہ محمودے و یا یازدہ مظفرے و یا یازدہ روپیہ و یا یازدہ اشرفی طلا دوم آنکہ شصت و یک تنکہ از ہر جنس کہ باشند از نقرہ یا طلا یا عنبر بقدر وسعت خود ازانہا ہر چہ خواہد نذر آنجناب مقرر نماید چون مقصود حاصل شود زود ادا کند و بخل نماید تا مہم دیگر گون نشود و توشہ حضرت غوث اعظم برائے قضاء حاجات و کفایت مہمات مثل کبریت احمر است باید کہ این توشہ را پیش از حصول مقصود ادا نماید بدین تفصیل پنج آثار پاو بالا میدہ و ہمین مقدار شکر تری و روغن زرد و یک آثار پاو بالا مغز بادام و ہمین قدر مغز پستہ و کشمش و نارجیل و یک تانک پاولا قرنفل و ہمین قدر دار چینی قلمی و الائچی خورد و ہر ہمہ را یک جا کردہ حلوا بپزد و فاتحہ بنام آنحضرت بخوانند و جز صلحاے دیگر را نخورانند و کسے را بخانہ برون نہد و ہمہ اہل مجلس برائے مطلب صاحب حاجت دعاء کنند و بعد حصول البتہ کم و بیش شیرینی بہ نذر آنحضرت فاتحہ خواندہ بہ مردمان بخش نماید و ہم صاحب تحفۃ الراغبین میفرماید ترتیب خواندن فاتحہ بروح حضرت غوث اعظم برائے قضاء حاجات و کفایت مہمات ابر شیرینی نذرے برین منوال است نخستین یازدہ کرت یازدہ نام آنحضرت کہ مسطور گشتہ اند بخوانند بعدہ ہشت بار الحمد و یازدہ بار سورہ اخلاص و سہ بار درود قرات کنند و ہر

حاجت که باشد بے شک بر آید مجرب و آزموده است و شیرینی بروح آنحضرت یازده جیتل را بدهد اگر کسے را فرزند نمیشود باید که کندوری آنحضرت نذر کند بعد چهل روز یا شش روز از تولد فرزند سوا یازده آثار پخته پلاؤ و سوا پنج آثار قلیه و سوا یازده آثار نان بپزد و ترب و پیاز نیز مهیا کند پس بر وفاتحه بروح آنحضرت بخواند و به یازده کس درویش که از این سلسله عالیه باشند بخورانند و اگر صاحب حاجت وسعت داشته باشد سوا من پلاؤ بپزد و نیم من قلیه و سوا من آرد گندم را نان بپزد و صلحا را بخورانند و یازده تنکه زر یا نقره یا سیاه یا یازده دستار یا فوطه و یا یازده رومال به اینها بگذرانند و از کتب معتبره به ثبوت پیوسته است حضرت غوث اعظم رضی الله عنه همه مریدان سلسله خود را تا قیامت در روے داخل خواهد شد از حق تعالی شفاعت نموده از عقاب دوزخ ناجی گردانیده است چنانچه **در تحفة الراغبین** مے آورده یکے از مشائخ حضرت رسالت پناه صلعم را بخواب دید عرض کرد یا رسول الله دعا کن مرا که بر کتاب خدا و سنت تو بمیرم فرمودند چنین خواهد بود و چرا نه باشد و حال آنکه شیخ تو عبد القادر است گویند سه بار از آنحضرت همین درخواستم همین در جواب فرمودند **منقولست** از جمله مشائخ قدس اسرارهم فرمودند ضامن شده آنحضرت مر مریدان خود را که تا روز قیامت نمیرد هیچ یکے از اینها الا بر توبه **و هم منقولست** از مشائخ خصوصاً از شیخ عمر که از آنحضرت پرسیدند اگر شخصے خود را بتو نسبت کند اما بیعت با تو ندارد و از دست تو خرقه نه پوشیده وے از اصحاب تو باشد و در فضائل ایشان شریک بود یا نه فرمود هر که خود را باز بست بنام من قبول کند حق تعالی او را و توبه بخشد اگرچه بر طریق مکروه باشد و او از جمله مریدان و اصحاب منست و حق تعالی عز شانه به فضل خود وعده کرده است بمن که اصحاب و اهل مذهب و تابعان طریق و محبان مرا در بهشت در آرد و بعضه از ما بهزار آرزو چوچه را خود قیمت نتوان کرد یعنے از نیازمندان ما کسے که هنوز بیضه وجود بشریت منسلخ نشده و بجناب حقیقی متصف نگشته بهتر است از هزار که اند کے شعور حاصل شده گوهریست گرانمایه و جوهریست بلند تا که قیمت ندارد **و هم در تحفة الراغبین** از سید عبد الرزاق و ابو الحسن روایت میکند که گفتند آن حضرت فرموده حق جل سلطانه مرا سجلے نوشته داده است در روے نامهاے اصحاب و مریدان من است که تا روز قیامت در سلک طریقه انسلاک خواهند شد و گفت جل جلاله که این همه را بتو بخشیدم آنحضرت فرمود از مالک که خازن دوزخ است پرسیدم نزد تو هیچکس از اصحاب من هست گفت نه" **و هم آنحضرت فرموده** به عزت پروردگار که دست حمایت من بر مرید مثل آسمانست بر زمین اگر مرید چند انست من خود چندم به عزت پروردگار و جلال او که از پیش او جل جلاله نروم تا مرا و اصحاب مرا در بهشت نه فرستد اگر مرید من در مشرق بود و من در مغرب و پرده عفت او برافتد هر آئینه بپوشم پرده او را **بیت** هر که را یار توئی زار نه گردد هرگز   چونکه غمخوار توئی خوار نه گردد هرگز **و منقولست** از شیخ عدی بن مسافر میفرمود هر که از اصحاب از من خرقه طلبد بدهم و ملاحظه نکنم مگر اصحاب غوث اعظم رضی الله عنه را زیرا که ایشان غرق اند در دریاے رحمت الهی هرگز کسے دریاے را گذاشته بسقایه نیاید **بیت** هر که در جنت عدن است گلستان چه کند   چونکه در علین نعیم است به بستان چه کند **و هم در کتاب تحفة الراغبین** ذکر مینماید آنحضرت فرموده مراد در هر طویله محلے است مقاومت کرده نشود و خیلے است که مسابقت کرده نشود و فرموده مراد در هر لشکر سلطانست که مخالفت کرده نشود و در هر منصب خلیفه است که عزل کرده نشود و فرموده هر گاه که کسے از خدا تعالی چیزے خواهد بوسیله من طلب نماید تا مسئولش به اجابت برسد و فرموده هر که استقامت کند بمن در کربتے دور کرده شود آن کربت از وے و هر که منادا کند بنام من در شدتے کشاده گردد آن شدت از وے و هر که توسل کند بمن به سوے خداے در حاجتے قضا کرده شود آن حاجت **و هم فرموده** که طوبی لمن رآنی او راے من رآنی او راے من رآنی حکم این بشارت تا هفت درجه جاریست **محرر این سطور عفے الله عنه** میگوید شکر مر خدا را که این ضعیف نیز در این بشارت داخل است زیرا که این فقیر شخصے را دیده است که سلسلهٔ ارادت وے بچهارم واسطه بجهت طول اعمار بحضرت غوث اعظم رضی الله عنه منتهی میشد **و صاحب تحفة القادریه** میفرماید که در بدایت حال حضرت غوث الثقلین رضی الله عنه از چشمه آب وضو میساخت عورتے ضعیفه کوزه آب از آن چشمه پر کرده بر لب نهاد و زار زار میگریست آنحضرت موجب گریه اش پرسید آن ضعیفه گفت که چندین سالهاست که شوهر من مع اقربا و احبا

من به کدخدائے بسبرم رفته بود و به وقت مراجعت با منکوحه اش در این دریاے در کشتی به سرود و سازندها و نواخت نقارها شادی کنان می آمدند به قضاء الله تعالی در این دریاے غرق و ناپدید گشته اند از این عمر هر گاه که یاد می آرم غبار خاطر از گریه میربایم آنحضرت بعجز و زاری آن ضعیفه به درگاه حق تعالی استدعا نمودند آواز آمد که این چه گونه نشود التماس کرد هر گاه که ایشان را از عالم عدم بوجود آوردی اکنون که بوجود خود بودند و ناپدید شدند از قدرت تو چه مشکل به برکت دعاے آنحضرت بحکمت الٰهی همین کشتی با جماعه کشتگان مع غلغله سازها و نقارها از عالم عدم بوجود آمد پسر و اهل آن ضعیفه بساحل آمده ملاقی شدند فی الحال زار بش بشگفتگی و غمش بشادی بدل شد و هم وے گویند که شیخ ابو عمر حر نفتی قدس سره گفته چون بخدمت سید عارفین حضرت غوث اعظم رسیدم طاقیه بر سر من نهادند خوشی و خنکی آن به دماغ رسید و از دماغ بدل ملکوت بر من کشف شد شنیدم که عالم و آنچه در عالم است تسبیح حق میگویند باختلاف لغات و انواع تقدیس نزدیک بود که عقل من زائل شود شیخ رضی الله عنه پاره پنبه در دست داشت در گوش من کرد عقل من برقرار ماند و در تکمله از شیخ ابو حفص عمر بن حسین بن خلیل حنبلی رحمة الله علیه نقل میکند که گفت وقتے در مجلس شیخ محی الدین ابو محمد سید عبد القادر گیلانی رضی الله عنه حاضر شدم و مقابل روے مبارکش نشستم دیدم که بر شکل قندیل بلور از آسمان چیزے نازل شد تا آنکه نزدیک دهن مبارک او رسید بعد از آن بازگشت سه بار این حالت معاینه کردم طاقت نیاوردم به ایستادم خواستم که خلق را خبر کنم در حال شیخ فرمود بنشین بنشستم و هیچ نگفتم بعد از فوت شیخ بمردمان خبر کردم و در مرآة الاسرار سینویسد آنحضرت در اوایل میفرمودند که تسلیم کردند مرا عراق بعد از آن فرمودند که این زمان جمیع زمین از شرق تا غرب و بر و بحر و جبال همه مرا تسلیم کردند و هیچ ولی از اولیاء الله نماند و در آن وقت مگر آنکه بر شیخ آمد و تسلیم کرد او را رضی الله عنه به قطبیت و وے قطب اکبر و فرد احباب بود و هم آنحضرت فرمود که مرانس را مشایخ است و مر ملایکه را مشائخ است و مر جن را مشائخ است و انا شیخ الکل سبحان الله طرفه احوالے عجب آخر نظر فالی که حق تعالی بوے داده بود به هر که نگاه کردی اثر بخشیدے هیچکس را مجال نبود که بجانب وے رضی الله عنه راست نگاه کند یا چیزے گوید گویند او رضی الله عنه تصرف طعام و لباس فاخر بسیار بود در بر لباس وے ضم جامه بیک دینار کم میخرید و دیگر تصرفات از این بابت مقام محبوبیت هر چه میکرد از جانب حق به اینها مامور بلکه مجبور بود میگوید محرر این سطور که حضرت غوث اعظم رضی الله عنه سید طائفه محبوبان اولین و آخرین و امام ایشان بوده و نسبت محبوبیت که از مقتضیات کمالات فناء محمدی است اصالة بالذات و بواسطه کمال فناء در ذات خواجه عالم علیه السلام مرآنحضرت را حاصل بود و دیگر هر بزرگے که باین نسبت رسیده بطفیل آنحضرت باین نعمت عظمی فائز گشته پس هر تصرفے که از آنحضرت در مقام محبوبیت صادر گشته همه پسندیده و مرضی حق بوده لهذا تصرف وے در قضاء مبرم جاری شده پس مواخذه و عدم مواخذه را در تصرفات وے رضی الله عنه گنجایش نباشد چنانکه **صاحب مرآة الاسرار** در کتاب خویش نوشته است در **کتاب تحفة الراغبین** از فرزندان ارجمند آنحضرت روایت میکنند گفت بارها شنیدم که والد من رضی الله عنه بالاے منبر میفرمود خدائے تعالی را بندگانند که ماه رمضان می آید و بر ایشان عذر میخواهد از آنچه برسد ایشان را از رنج و مرض در روے و طلوع نمیکند آفتاب مگر آنکه بر اینها سلام میدهد و ایشان را بر چیزیکه واقع میشود در هر روز مطلع میسازد و **هم در تحفة الراغبین** مینویسد شیخ عبد الوهاب بن شیخ عبد القادر رضی الله عنه گوید هیچ ماهے نبود که پیش از هلال به پدرم بیامدے اگر در وے خیر مقدر بودے بصورت جمیله بیامدے و اگر در وے شر مقدر بودے بصورت قبیحه بیامدے روز شنبه سلخ ماه رجب شخصے کریه المنظر بیامد گفت من ماه شعبانم آمده ام تا تر اخبر دهم از آنچه در من مقید است که وبا در بغداد و غلاے شدید در حجاز و سیف در خراسان آخر هر سه سخن در آن ماه ظاهر شدند و در رمضان آن سال آنحضرت پاره معذور بود روز شنبه بیست و نهم ماه مذکور شخصے با وقار و طریق حسن بیامد و مرآنحضرت را گفت من ماه رمضانم آمده ام تا عذر خواهم از آنچه مقدر بود در من بر تو و داع میکنم من ترا که این آخر ملاقات است مرا با تو پس بازگشت دیگر ماه رمضان در نیافت شرائف احوالات و جلائل کمالات آنحضرت رضی الله عنه بیش از بیش است این مختصر گنجایش آن ندارد **وفات** آنحضرت رضی الله عنه روز پنجشنبه بتاریخ یازدهم ماه ربیع الآخر سنه احدی و ستین و خمس مائة در زمان خلافت ابو المظفر

یوسف کہ لقبش مستنجد است از خلفاے بنی عباس واقع شد و در بغداد مدفون گشت **و مدت حیات** آنحضرت رضہ نود و یک سال بود شاعرے تاریخ
ولادت و وفات و سنین عمرے رضہ را در یک بیت بیان کردہ است و نعم ماقال ؎ سنینش کامل و عاشق تولد ✦ وصالش دان ز معشوق الٰہی ✦ و شاعرے
دیگر در تاریخ وفات آنحضرت گفتہ ؎ سلطان عصر شاہ زمان قطب اولیا ✦ کآمد وفات روز قیامت علامتے ✦ تاریخ سال وفاتش چو خواستم از
راہ حدیث بگفتا قیامتے ✦ و دیگر نیز تاریخ تولد و وفات وے نظم در بیتے گفتہ ؎ جمالش در جہان بنمود عاشق ✦ سفر افتاد اندر دام معشوق ✦ و ہم در
تحفۃ الراغبین میگوید کہ صاحب مفتاح اخلاص گیلانی آوردہ وفات وے رضہ ہفتدہم ماہ مذکور بودہ ولے قول اول صحیح است **و در بہجۃ الاسرار**
آوردہ کہ رحلت آنحضرت از دار فراق بسوے دار وصال نہم ماہ مسطور بودہ بعد از نماز عشاء و بروایتے بعد اداے نماز ظہر روز پنجشنبہ **و در تحفۃ الراغبین** مے
آرد از خدمت حضرت شیخی و والدے سماع است طالب و مرید این سلسلہ علیہ را باید کہ ساعت وصال شریف را مغتنم دانستہ متوجہ بجناب قدس مآب حضرت غوث اعظم
باشد و رسالہ کہ عبارت از شجرہ متبرکہ آنحضرت است در آنوقت قرات نماید و توسل جوید کہ نیکو موثر آید و بعد از فراغ آن ہر چہ کہ از قسم ماکولات و مشروبات باشد
قسمت نماید **و در سیر الاقطاب** مینویسد کہ حضرت غوث الثقلین رضہ نہ فرزند و یک دختر داشت و آسامی سید عبد الوہاب و سید عبد الرزاق و سید عبد الجبار و سید
عبد العزیز و سید یحییٰ و سید عیسےٰ و سید ابراہیم و سید عبد اللہ و سید موسےٰ و بروایۃ بہجۃ الاسرار آنحضرت را رضہ دہ پسر بودند نہ ہمین کہ مذکور شدند و ہم سید محمد رئیس
و از جملہ اولاد آنحضرت رضہ از سید عبد الوہاب و عبد الرزاق فرزندان فراوان بوجود آمدند **صاحب تحفۃ القادریہ** از سید عبد الرزاق بن حضرت غوث اعظم رضہ
روایت میکند کہ گفت بیامد پدر بزرگوار مرا چہل و نہ فرزند بیست و ہفت پسر و بیست و دو دختر ہر گاہ کہ فرزند آنحضرت رضہ ودیعت حیات بسپردے ہیچ غم و اندوہ
بخاطر مبارک وے رضہ لاحق نشدے و چون خبر وفات فرزند بشنیدے اگر در وعظ بودے قطع کلام نمودے چون جنازہ آوردندے نماز جنازہ بگذاردے
و براے دفنش حکم کردے **و در تحفۃ الراغبین** از صاحب مخازن قادریہ نقل میکند ہر یک از ابناے آنحضرت رضہ کہ مذکور شدند بکمال ولایت و نوال قطبیت
رسیدہ بودند و ہر یک را تلقین ذکر و خرقہ خلافت و اجازت دادہ بود و دوراء فرزندان آنحضرت رضہ بسیار اقطاب و اولیاء مشائخ را تلقین ذکر و الباس
خرقہ از وے رضہ ثابت است و ہر یک ازین شاہزادہاے کونین پسران خود را تلقین ذکر کردہ اند و خرقہ خلافت و ارادت و اجازت دادند **و ہم در وے**
از تحفۃ القادریہ نقل مینماید از بعضے فضلا شنیدم کہ یکے از فرزندان حضرت سید عبد الرزاق بن شیخ عبد القادر جیلانی رضہ در این زمانہ حاضر است شیخ جمال اللہ
نام شبیہ الحق است بجد خود حضرت غوث اعظم رضہ و اکثر اوقات در براے بسطام میگذراند و گاہ گاہ در بسطام ہم آید و این عزیز کہ شرف صحبت ایشان را
دریافتہ نقل میکرد من در یک وقت بحضرت ایشان عرض کردم شک نیست کہ ایشان کامل را در حیات و ممات مخیر کردہ اند آیا معلوم ہست کہ عمر شما تا کجا
خواہد بود فرمودند بیقین مرا ہم معلوم نیست اما وقتے کہ حضرت باباجیو یعنے جدم حضرت غوث اعظم سید عبد القادر جیلانی رضہ در سماع گرم شدے مرا در کنار گرفتے
و گفتے اے جمال اللہ از من مہتر عیسےٰ علیہ السلام و اخی سید محمد مہدی موعود را سلام برسانی از اینجا معلوم میشود کہ مہتر عیسےٰ و صاحب الزمان را بہ بینیم و آن
سلام کہ بر من امانت است بایشان برسانم از ائمہ ثقات محکی است کہ چون حضرت غوث اعظم سید محی الدین ابو محمد عبد القادر جیلانی رضی اللہ عنہ ازین سراے
فانی بجوار قرب ربانی انتقال فرمودند عزیزے از اکابران وقت بہ لقاے شریفش مشرف گشت معروض داشت یا سیدے از دست منکر و نکیر بچہ تدبیر رستی
فرمود اینچہ سوال است چرا نمیگوئی کہ آن ہر دو از دست تصرف من چگونہ رہائی یافتند عرض نمودم کہ ارشاد شود فرمود کہ چون آن دو فرشتہ پیش من آمدند
و پرسیدند کہ من ربک گفتم شرط اسلام اینست کہ اول سلام و مصافحہ بجا آرند بعد ازان سخن در میان نہند این رسم از کجا آوردہ اید کہ پیش از مصافحہ و سلام در کلام
مدگردید منفعل شدہ براے مصافحہ پیش آمدند ہر دو را محکم گرفتم و گفتم اول من از شما سوالے دارم اگر آنرا جواب شافی گوئید مجیب سوال شماے شوم گفتند بپرسید گفتم
چون خداوند جل جلالہ خواست کہ آدم را بیافریند و در زمین خلیفہ خویش گرداند بافرشتگان گفت إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ایشان بے تامل

و ملاحظہ گفتند اَتَجْعَلُ فِیْهَا مَنْ یُّفْسِدُ فِیْهَا وَیَسْفِکُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِکَ وَنُقَدِّسُ لَکَ پس از مقولہ شان خطا چند لازم مے آید یکے آنکہ حق تعالی را دانستند کہ از ما مشورت مے پرسد حالانکہ وے سبحانہ ازین امر منزہ است و دویم آنکہ جملہ انبیا را بہ فساد و یسفک الدماء نسبت دادند و ندانستند کہ درمیان ایشان بہتر از فرشتگان خواہند بود و سیوم آنکہ علم خویش را بر علم حق ترجیح دادند و اعتراض بر او سبحانہ کردند تا زیانہ اِنِّیْ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ خوردہ ہم براہ راست آمدند منکر و نکیر گفتند این سخن تنہا ما دو فرشتہ نگفتہ ایم بلکہ از ہمہ فرشتگان مقرب صادر گشتہ اگر بگذارید بر دیم ہمگی خود اندیشیدہ جواب گوئیم آنحضرت یکے را ازین ہر دو بگذاشت تا رفت و این سوال با فرشتگان درمیان نہاد ہمہ بجوابش سر بگریبان سکوت و تحیر بماندند ہمدر این بودند کہ فرمان حضرت ایزد در رسید کہ اعتراض بر آدم طعن بر ہمگی فرزندان وے است پیش محبوب ما بروید از این خطا عفو در خواہید تا او نہ بخشد رستگار نشوید ہمہ فرشتگان بجناب آنحضرت شتافتند و بمعذرت در اقدام وے رضی اللہ تعالی عنہ انداختند و از جناب خداوند جل سلطانہ ہم ایماء شفاعت رفت بنابران حضرت غوث اعظم بجناب حق عرض داشتند کہ خدایا بہ شرطے از جرم این ملائک در میگذرم کہ جملہ مریدان سلسلہ ما را کہ روز قیامت در دے در آیند بہ بخشی و از سوال منکر و نکیر نجات دہی فرمان آمد کہ اے محبوب ما ہر چہ خواستی دادم از سر جریمہ این فرشتگان در گذر آنگاہ آنحضرت ایشان را بگذاشت تا بمقامہائے خویش بالا رفتہ اللھم صل علی محمد و آلہ و اصحابہ اجمعین ؎ از رہگذر خاک سر کوے شما بود ہر نافہ کہ در دست نسیم سحر افتاد

اقتباس دوم در ذکر مجملے از احوال حضرت خواجہ امام حسن بصری

و عبد الواحد بن زید و فضیل بن عیاض و سلطان ابراہیم ادہم و خذیفۃ المرعشی و ہبیرۃ البصری و ممشاد علو دینوری و ابو اسحاق چشتی و ابو احمد ابدال چشتی و ابو محمد چشتی و ناصر الدین ابو یوسف و حضرت مودود چشتی و حضرت خواجہ حاجی شریف زندنی و حضرت خواجہ عثمان ہارونی رضوان اللہ تعالی عنہم اجمعین و این اقتباس ایضاً مشتمل بر سہ نور است۔ نور اول در ذکر مجملے از احوال خیر مآل حضرت امام حسن بصری و عبد الواحد بن زید و فضیل ابن عیاض و سلطان ابراہیم ادہم و سید بدر الدین خذیفۃ المرعشی قدست اسرارہم ذکر آن اقتباس بر ولایت و نبوت آن ماہتاب سیماء حقیقت و صفوت آن مصدر جمیع سلاسل آن مصفا از قیود آب و گل آن مستور در قباب صفات بشری امام الموحدین ابو سعید خواجہ حسن بصری رضی اللہ عنہ نامش ابو علی الحسین بن الحسن البصری و کنیت وے ابو محمد و ابو سعید نیز گفتہ اند او از اکابر تابعین و امام الحرمین بود و در علوم ظاہری و باطنی نظیرے نہ داشت و در اکثر کتب سلوک مذکور است کہ وے از کمل خلفائے حضرت مرتضے علی بود کرم اللہ وجہہ و بہ امام حسن بن علی و خواجہ کمیل زیاد نیز صحبت داشت و در مرآۃ الاسرار مے گوید کہ حضرت حق سبحانہ تعالے ہمہ علوم صوری و معنوی بہ حضرت محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم تعلیم فرمود آنحضرت جمیع علوم ظاہری و باطنی بہ علی مرتضے کرم اللہ وجہہ ایثار نمود و علوم اسرار و حقائق از آنحضرت بوے رسیدہ بود ہمہ آنرا در جامع خود نوشتہ و بہ طریق امانت بہ فرزندان خود سپردہ و آن جامع غیر از ائمہ اہل بیت بہ نظر اغیار در نمی آید و در وقت ذوق گاہ گاہے رمزے از آن علوم بہ اصحاب محرم راز خود مثل محمد بن ابوبکر صدیق و عبد اللہ بن عمر فاروق و عبد اللہ ابن عباس و خواجہ کمیل بن زیاد و خواجہ حسن بصری میفرمود پس اول کسیکہ از رؤساء چہار خانوادہ اصل و چہل و یک خانوادہ فرع از علوم و اسرار جفر و جامع فیض یافت خواجہ حسن بصری بود مرتضے علی کرم اللہ وجہہ کہ امام مطلق است او را بیواسطہ ارشاد فرمود و از وے بخواجہ عبد الواحد بن زید و غیرہ رسید چنانچہ معلوم است و بعد ازان خواجہ ابراہیم ادہم از کمال صدق و اخلاص بخدمت حضرت امام محمد باقر پیوست و از و اقتباس آن اسرار نمود بعد ازان خواجہ بایزید بسطامی بخدمت امام جعفر صادق رسید و سالہا ریاضات و مجاہدات کشیدہ تا از این علوم سربلندی حاصل ساخت بعد ازان خواجہ معروف کرخی بہ شرف خدمت امام علی رضا رضی اللہ عنہ بہرہ مند گشت از آن علوم آگاہی یافت پس سرحلقہ ارباب تصرف این چہار کس بودند کہ از امامان اہل بیت بیواسطہ آن علوم اخذ نمودند و بہ فیض آن علوم میان خلق ممتاز گشتند و بہ نیابت ائمہ اہل بیت بر مسند ولایت و امانت طریقت متمکن شدند و از ایشان بجمیع اہل تصوف رسید بالجملہ ازین بیان معلوم گشت کہ خواجہ حسن بصری رضی اللہ عنہ بیواسطہ مرید و خلیفہ حضرت علی

مرتضے کرم اللہ وجہہ بود چنانچہ بالا ثبت افتاد ولیکن **در لطائف اشرفی** می آرند کہ در ارادت خواجہ حسن بصری اختلاف کردہ اند بعضے بر آنند کہ او ارادت
بہ حضرت امام حسن بن علی میداشت و برخے میگویند کہ او را ارادت بہ خواجہ کمیل بن زیاد بود فاما اصح آنست کہ اول مذکور شد **و در سیر الاولیاء** مینویسند کہ خواجہ
حسن بصری رضی اللہ عنہ چنانکہ ارادت بہ خدمت علی مرتضے کرم اللہ وجہہ میداشت تربیت ہم از آنحضرت یافتہ بود **و از حبیب السیر** معلوم میشود کہ خواجہ
حسن بصری ہزدہ سالہ بود کہ حضرت مرتضے علی کرم اللہ وجہہ شربت شہادت چشید بعد از شہادت آن حضرت امام حسن بجاے او بر مسند خلافت نشست خواجہ
حسن بصری اقتدا بوے کرد و اکثر فوائد اینطریق از امام دوم اخذ نمود حق سبحانہ و تعالی او را بسبب نظر قبول اسد اللہ الغالب مقتداے مشائخ گردانید
کہ اکثر سلاسل از وسیلۂ اش بہ حضرت مرتضے علی کرم اللہ وجہہ مے پیوندد **الغرض** وے رضی اللہ عنہ خرقہ خلافت و ارادت و فقر از دست حضرت
علی مرتضے کرم اللہ وجہہ پوشیدہ و آن خرقہ از گلیم بود کہ در شب معراج بہ خواجہ کائنات صلے اللہ علیہ وسلم عنایت شدہ و آنسرور بحکم الہی بر مرتضے علی کرم اللہ
وجہہ پوشانیدہ و آن امیر المومنین بہ امام حسن بصری مرحمت فرمودہ و از حضرت میر سید محمد گیسو دراز قدس سرہ **در جوامع الکلم** کہ ملفوظ ویست سند خرقہ
چنین روایت میکند کہ خواجہ کائنات صلے اللہ علیہ وسلم در شب معراج در بہشت حجرہ دید کہ در وے از زر و قفلش از زمرد بود خواست کہ درونش رود بہ
جبرئیل گفت در این حجرہ بکشا تا درونش بہ بینم جبرئیل گفت اگر اجازت حق شود بکشایم آنحضرت از خدا تعالی درخواست کشادنش نمود فرمان آمد کہ
بکشا و چون وی را بکشاد صندوقے بزرگ از زر و بر آن قفلے از زر دید جبرئیل را گفت این را نیز بکشا و از درون آن صندوقے دیگر برون آمد با آنہم قفلے
از زر بود طلب کشادن کرد فرمان شد او را ہم بکشا چون بکشاد از درون آن ہم صندوقے خوردا از زر بیرون آمد بر آن ہم قفلے از زر بود بعد طلب آنرا
ہم بکشاد از درون آنہم صندوقے خوردتر برون آمد چون بعد اذن او را بکشاد درون خرقہ مشائخ دید دل مبارک وے آرزو کرد و گفت اے اخی
جبرئیل میخواہم کہ این خرقہ مرا باشد فرمان شد چندین ہزار پیغمبران بودہ اند ہیچ یکے را نہ دیدہ ام ترا امید ہم کہ برایت نہادہ بودم بپوش پوشیدم و عرض
کردم کہ خداوندا این خرقہ بہ من مخصوص باشد یا بہ کسے از امتان من نیز برسد فرمان شد کہ برسد و حضرت حق تعالی سخنے مر خواجہ عالم را تلقین کردہ
امر فرمود ہر کہ از چہار یار تو این سخن بگوید ہمو زاہدہ چون باز بہ دنیا آمد ہمہ چہار یار را جمع کردہ آن سخن پرسید ہیچکس ویرا جز علی کرم اللہ وجہہ نگفت پس
آنحضرت آن خرقہ را بوے رضی اللہ عنہ عطا فرمود و گفت مرا فرمان بود ہر کہ این سخن بگوید این خرقہ او را بدہ و بنا بران بہ تو دادم خرقہ مشائخ ہمین است
لیکن اینحدیث را در حالیکہ ذکر احادیث صحاح و حسان است ندیدہ ام در **روضۃ الاحباب** مینویسد کہ پدر امام حسن بصری در سال دوازدہم از
ہجرت بدست ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ مسلمان شد و وے بروایت **طبقات حسامیہ** مولے ثابت انصاری بود دیسار نام داشت و بروایت
سیر الاقطاب پسر موسے راعی ابن خواجہ اویس قرنی بود و ولادت خواجہ حسن بصری رضی اللہ عنہ در مدینہ واقع شدہ چون وے متولد گشت
بپیش عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ بردند گفت این را حسن نام کنید کہ نیکو رویست و مادرش از مولے ام سلمہ حرم محترم حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم
بود روزے مادر او بکارے مشغول بود خواجہ حسن بے شیر میگریست ام سلمہ رضی اللہ عنہا پستان مبارک خود از روے شفقت در دہن او نہاد قطرہ چند شیر
پدید آمد چندین ہزار برکات و کرامات کہ حق تعالی در وے پیدا آوردہ از آن شیر بود ام سلمہ پیوستہ دعا کردے خداوندا این پسر را مقتداے خلق گردان تا
چنان شد کہ صد و سی صحابہ را و بروایتے یکصد و بیست و سہ تن از صحابہ کرام و از آنجملہ ہفتاد تن اصحاب بدر را دریافت و از ایشان فوائد اخذ نمود و پیشواے
خلق گشت و سبب توبہ او **در رونق المجالس** آن نوشتہ کہ وے در ایام جوانیہا پیش از آنکہ توبہ کند خود را بجامہاے فاخرہ مے آراست و در کوچہاے
و محلات بصرہ بشیرین کاری و خودنمائی سیر میکرد تا روزے بہ محلہ میگذشت نظر بر زنے صاحب جمال افتاد کہ پیشاپیش او براہ میرفت وے دنبالش گرفتہ
روان شد آن مستورہ را تباعش خوش نیامد روگردانیدہ بوے گفت ایا شرم نمیداری حسن گفت از کہ شرم دارم آن زن گفت فمن یعلم خائنۃ الاعین

وما تخفی الصدور از این سخن دل حسن متاثر شد باز آن زن پرسید که به کدام خوبی پئے من گرفته مے آئی گفت شیفتهٔ چشمهان تو شده ام زن گفت بیا همراه من تا بخانهٔ خود برد و وے را بر در خود نشانده و باندرون رفت و هر دو چشم خود از کاسه سر بر کنده و در رکابے نهاد و سر او را به رومال سفید پاک پوشیده و بدست داد خود پیش حسن فرستاد و پیغام داد من نمیخواهم آن دو چشمے را که بسبب اینها یکے بفتنه افتد حسن از استماع این قول بر فعل قبیح خود نادم گشته در خاک و خون غلطیده جامهاے بر تن خود درید و گریه کنان به خانه رفت و با نفس خود گفت که اف بر تو و بر ریش تو در ریش تو که هزار بار کمتر از این مستوره باشی تائب شد و تمام شب به گریه و زاری به صبح آورد چون صبح شد باز به جهت خبر گرفتن از حال آن مستوره بهمان محله رفت و دید که در خانه اش بسته و از اندرون وے آواز نوحه مے آید سببش پرسید گفتند که صاحب خانه متوفی شده جواب خواستن از و میسر نیامد بخانهٔ خود باز گشت گریان و بریان سه شبانروز به این صفت گذرانید شب چهارم به خواب دید که آن زن در بهشت بر سریر بلند به خوبترین آراسته نشسته پس گفت اے حور بهشتی از گناه من درگذر و به سخنهاے آن خاتون گفت از سبب تو مرا درجات اخروی میسر شد من ترا بحل کردم حسن بصری رضی الله عنه گفت پند ده مرا تا بکار بندم زن گفت که در همه حال بیاد خدا باش - علی الخصوص در خلوت چون حسن بصری رض از خواب بیدار شد متنبه گشت و هر چه در خانه اش داشت همه به فقراء ایثار کرد حتے که قوت یک روزه هم نگذاشت و خدمت علی مرتضے کرم الله وجهه اختیار کرد و در ریاضت و مجاهده کوشش بلیغ کرد چنانکه بعد از سه روز گاهے بعد از پنج و شش روز افطار کردے و به ثبوت پیوسته که هفتاد سال وضوئش بجز متوضا نشکست و وے رض سماع را بسیار دوست داشتے و تواجد مینمودے و میفرمودے که وجد سریست در دل چون در حرکت می آید متواجد میگردد و سماع در وجد لیست هر که او از حق شنود راه بحق یابد و آنکه بنفس شنود زندیق گردد صاحب مرآة الاسرار می آرد که چون حضرت امیر المومنین علی کرم الله وجهه در بصره آمد مذکران را منع کرد و فرمود تا جمله منبرها بشکنند و به مجلس خواجه حسن بصری رض مخفی شده درآمد و سوال کرد که تو عالمی یا متعلمی گفت من هیچ نه ام هر چه از پیغمبر صلے الله علیه وسلم بمن رسیده است آنرا بخلق میرسانم مرتضے علی کرم الله وجهه او را منع نکرد و فرمود که جوان شایسته سخن است پس برفت خواجه حسن بصری امیر المومنین را بفراست بشناخت از منبر فرود آمد و عقبش روان گشت تا بدو رسید گفت یا امیر از بهر خدا مرا طهارت بیاموز جائیست که آنرا باب الطشت گویند او را طهارت صوری و معنوی بیاموخت و از امیر المومنین تربیتها یافت از آنجهت مقبول عالمیان گشت و هم وے مینویسد از خواجه حسن رض سوال کردند که مسلمانی چیست و مسلمان کیست گفت مسلمانیها در کتاب است و مسلمانان در زیر خاک اند و نیز از وے سوال کردند که اصل در این امر چیست گفتند ورع گفتند آن چیست که ورع را تباه کند گفت طمع مالک دینار از وے پرسید که عقوبت عالم چه باشد فرمود مردن دل گفت مردن دل چه باشد فرمود حب دنیا در سیر الاقطاب مینویسد خواجه حسن رض روزے به خادمی امر فرمود که نان و ماهی بریان براے افطار از بازار بیار خادم فرمان بجا آورد آنحضرت چون آن طعام بدید فرمود درویش را با طعام لذیذ چه نسبت خادم عرض کرد که نه شما خود طلبیده اید خواجه نعره بزد و هاے هاے کرده میگریست تا که بیهوش گشت چون بهوش باز آمد گفت الهی حسن از روے سهو گناهے کرده است بیامرز و از دفتر درویشان نامش محو مکن بعد ازان تا چهل روز چیزے نخورد و در گریه ماند ندا آمد که اے حسن ما ترا آمرزیدیم و سر قوم درویشان گردانیدیم اما شکستگی مگذار که در حضرت ما شکستگی را عزت و منزلت بسیار است و ما او را دوست میداریم و هم در وے میگوید وقتے خواجه حسن رض با جماعتے به حج میرفت در بادیه شخصے تشنه شد چون به سر چاه رسیدند دلو و رسن ندیدند آنحضرت فرمود که چون من در نماز باشم شما آب از چاه بخورید پس آنحضرت در نماز شد آب از چاه بجوشید و تا لب چاه رسید تمامی جماعه از آن آب سیر خوردند و وضو کردند یکے از آنها مطهره پنهان پر آب کرد آب بچاه فرو شد چون حضرت خواجه از نماز فارغ شد فرمود خدا را استوار نداشتی تا آب بچاه فرو رفت و هم در وے ذکر کرده که خواجه حسن رضی الله عنه در راه کعبه با جمعے از یاران میرفت در تماشاے راه خرمائے بیافت که خسته از بن داشت چون بمکه رسید از آن طعام خوردند و صدقه دادند پس از چند روز از مکه به مدینه روان شد چون آنجا رسید دید که ابو عمر امام القراء تعلیم قرآن میکند کودکے صاحب جمال بیامد که قرآن بیاموزد ابو عمر

بہ نظر خیانت در روے نگریست از الف الحمد تا سین والناس فراموش کرد بقرار شدہ نزدیک حضرت خواجہ حسن بصری رضہ آمد وحال باز گفت خواجہ حسن رو ا شنید
بصری رضہ فرمود اکنون وقت حج است بروحج بگذار چون فارغ شوی بمسجد حنیف روی پیرے بینی در محراب نشستہ وقت او تباہ مکن بگذار تا خالی شود پس بند
احوال خود بہ او بگو در حق تو دعا خواہد کرد ابو عمرو ہمچنان کرد بعد فراغ حج بہ مسجد حنیف رفت پیرے دید باہیبت و خلقے کثیر بہ گرد او نشستہ وے در گوشہ مسجد
بنشست زمانے گذشت کہ مردے نورانی با جامہ سفید وپاکیزہ در آمد آن پیر مرد جملہ خلائق پیش او بہ ادب آمدہ سلام کردند وبر گرد او نشستند وبا یک دیگر سخنہا
راندند حتی کہ وقت نماز آمد آن مرد نورانی برخاست وبرفت ومردم نیز بادے رفتند ہمان مرد تنہا بماند ابو عمرو پیش وے آمد وسلام کرد وگفت اللہ اللہ مرا الفریاد
برس وحال خود تمامی باز گفت پیر روشن ضمیر غمناک شدہ خاموش بماند وبہ گوشہ چشم سوے آسمان نظر کرد ہنوز سر در پیش نیاوردہ بود کہ ہمہ قرآن بر روے
کشادہ شد ابو عمرو از کمال شادمانی در پاے او افتاد آن پیر گفت کہ ترا من کدام کس نشان داد گفت حضرت خواجہ حسن بصری گفت کسے را کہ امام ہمچو
حسن باشد بکسے دیگر چہ حاجت دارد باز گفت کہ حسن مرا رسوا کرد من نیز او را رسوا کنم پس بیان نمود آن مرد نورانی کہ با جامہ سفید وپاکیزہ دیدی حسن بصری
بود ہر روز نماز پیشین بہ بصرہ میکند و اینجا می آید وبا ما سخن میگوید ونماز دیگر بہ بصرہ میرود آنگاہ باز گفت ہر کہ چون حسن امام دارد دعا از کسے دیگر چرا خواہد

وہم در انجام آرد کہ خواجہ حسن بصری رضہ پنج خلیفہ داشت عبد الواحد ابن زید وابن زرین وخواجہ حبیب عجمی وشیخ عتبہ ابن علام وشیخ محمد
واسع سواے اینہا رابعہ بصری را نیز در خلفاے آنحضرت میشمارند ولیکن تحقیق آنست کہ زن ہر چند بکمالات ولایت برسد اما قابل خلافت وارشاد
نمیشود ودر کتاب **مرآۃ الاسرار** آوردہ کہ چون وفاتش نزدیک رسید بخندید وہرگز کسے او را خندان ندیدہ بود ومیگفت کدام گناہ دارم وجان بداد
بزرگے او را رضی اللہ عنہ بخواب دید گفت در حال حیات ہرگز نخندیدی در وقت نزع آن چہ حال بود گفت آوازے شنیدم یا ملک الموت سخت بگیر او را
ہنوز بیک گناہ ماندہ است مرا از آن شادی خندہ آمد گفتم کدام گناہ وجان بدادم بزرگے دیگر آن شب کہ او وفات کرد بخواب دید کہ درہاے آسمان
کشادہ اند ومنادی میکند کہ حسن بصری بخدا رسید وخداے از وے خوشنود شد **منقولست** کہ چون وے رضی اللہ عنہ وفات کرد آوازے از عالم غیب
آمد ان اللہ اصطفی ادم ونوحا وال ابراہیم وآن حسن کمالات وخوارق عادات خواجہ حسن بصری از آن قبیلہ نیست کہ این مختصر گنجایش آن دارد او
پیشواے چندین اولیا واصفیا بود وسلسلہ ہدایت وارشاد او تا قیام قیامت باقیست وبہ ثبوت پیوستہ کہ خواجہ حسن بصری رضہ چہارم ماہ محرم الحرام سنہ احدی وعشر
مایۃ ہجری ازین دار غرور بہ سراے سرور انتقال فرمود وتاریخ وفات وے رضی اللہ عنہ **صاحب سیر الاقطاب** بموجب این روایت کہ اختیار کردہ ویست
قطب گفتہ است وروضہ شریف ایشان از بصرہ سہ کروہ واقع شدہ وصاحب **مرآۃ الاسرار** از منتخب التواریخ نقل میکند کہ وے رضی اللہ عنہ در زمان
سلطنت ہشام بن عبد الملک مروان بتاریخ غرہ ماہ رجب سنہ عشر ومایۃ در بصرہ وفات یافت مدت حیاتش ہشتاد ونہ سال بود رضی اللہ عنہ اللہم
صل علی محمد وآلہ واصحابہ اجمعین

از رہگذر خاک سر کوے شما بود ہر نافہ کہ در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن فائز بہ مکاشفات توحید وجود آن مصداق تجسم الفاضا دہم رقود آن شہباز قضاے تجرید آن ہماے آشیانہ تفرید آن ہمگی دانش مرزام محبت
راصید فرو حقیقت حضرت خواجہ عبد الواحد بن زید قدس سرہ وے از اعظم خلفاے خواجہ حسن بصری رضی اللہ عنہ بود ودر از دست خواجہ کمیل ابن زیاد رضہ
نیز خرقہ خلافت پوشیدہ او را کمالات وخوارق عادات بسیار است ودر تربیت مریدان دستے قوی داشت ودر ریاضات ومجاہدات وترک وتجرید وذوق
وعشق در عہد خود نظیرے نداشت وہمیشہ صائم میبودے وبعد از سہ روز افطار کردے وزیادہ از سہ لقمہ نخوردے واکثر میگریستے وسماع شنیدے وے قدس
سرہ پیش از ارادت چہل سال در مجاہدہ وریاضت بود وعلم بہ کمال داشت وتحصیل علوم از خدمت حضرت علی مرتضی رضہ نمودہ وگویند کہ کسب دانش از
امیر المومنین حسن بن علی مرتضی کرم اللہ وجہہ نمود وہمیشہ از خلائق متنفر بودے وبا کسے نیامیختے ولیکن بہ زیارت دوستان خداے از راہ دور میرفتے و

بانت کردے وہر کرا بدیدے در سلام سبقت نمودے و قیام تمام کردے و صاحب سیر الاقطاب مینویسد خواجه عبدالواحد زید غلامے خریده بود و شبها طلبید
شبها حاضر باشد و خدمتش کند چون نصف شب بگذشت حضرت خواجه ویرا طلب کرد آواز داد هر چند دروازه های خانه مقفل بودند لیکن او را نیافت چون او
شد حاضر گردید دینارے بدست خواجه داد که بجاے سکه بر وے سوره اخلاص منقوش بود و گفت هر روز مثل این یکان دینار از من میگرفته باش و شبها از خدمت
خویش معاف دار خواجه قبول کرد و چند گاه براین منوال بگذشت تا روزے جماعتے از همسایگان پیش آنحضرت آمده معلوم نمود که این غلام تو شبها نباشی میکند
فرمود چون شب آید امتحانش کنم اتفاقاً آن روز بگذشت و شب بیامد حضرت خواجه بیدار بود دید که نصف شب غلام برخاست و بے آنکه دست به قفل زند از
دور اشارتے کرد و قفل بکشاد و خود بیرون شد و باز اشارت کرد قفل همچنان بسته شد که بود پس به دروازه دوم رسید آنجا نیز همچنان کرد و حضرت خواجه متعاقب
وے بود چنان میرفت که او آگاه نگردد پس در گورستان رسیدند و آن غلام جامهاے در بر داشت برآورد و ژنده از میان قبرستان بیرون آورد و پوشیده و در غار
شد و تا دم صبح در عبادت بماند پس مناجات کرد و دست به دعا برداشت و گفت خداوندا مزد صاحب من بده پس یک دینار از هوا بیفتاد و او ویرا بگرفت و در
جیب خود افگند حضرت خواجه چون این حالتش معاینه کرد متحیر گردید و از سوء ظن خود استغفار نمود و بخاطر آورد که چون او به بندگی حق مشغول است من او را
آزاد کنم پس آن غلام غائب شد حضرت خواجه از آنجا برگشت و خواست که بخانه رود میلے از راه نرفت که سوارے از غیب پیدا شد خواجه از وے پرسید فلان شهر
من از اینجا چقدر مسافت دارد گفت اگر تیزتر روی دو ساله راه هست آنحضرت همانجا نشست و در خاطر آورد که رفتن من بدان مقام حالیا خالی از اشکال
نیست بارے تا شب همانجا باشم که غلام باز آید وقتے که او برگردد در پے او بروم آخر الامر تمام روز بگذشت و شب پیدا گردید غلام وقت معهود برسید و در عبادت
مشغول گشت تا صبح دمیدن گرفت پس دست بدعا برداشت و دینار از هوا پیش او افتاد آنرا برگرفت در جیب انداخت حضرت خواجه بگوشه پنهان بود غلام
همانجا آمد و هر دو دینار از جیب برآورد و پیش آنحضرت گذاشت و گفت این اجر هر دو شب بگیر و هر چه نیت در حق من کرده بودی بجا آر حضرت خواجه فی الحال
عهد وفا نمود و او را از مال خود آزاد ساخت پس غلام سنگریزه چند برگرفت و در دامن آنحضرت ریخت و گفت چون مرا آزاد کردی شکرانه آن گذرانیدم پس
راهی شد و به حضرت خواجه اشارت کرد که متعاقب من بیا حضرت خواجه برخاست و در پے او روان شد پاره راه نرفتند که نزدیک شهر خود رسیدند و بخانه آمدند
و غلام غائب گردید خواجه دامن بکشاد آن سنگریزه هر یک جوهرے قیمتی بود پس آن جماعتے که او را نباش میگفتند به خدمت حضرت خواجه آمدند آن
حضرت فرمود یاران شما که درباره او چیزها میگفتید حقیقت او اینست تا هر آنچه دیده بود یکیک جمله بیان نمود و فرمود نباش النور لانباش القبور زهے خواجه که
غلامش چنین باشد اگر ویرا خواجه تمام عالم منسوب کنند سزاوار گردد و زهے غلام که خواجه او چنان بود هر دو جهان را به بندگیش شرف کمال و فخر تمام است و هم وے
مینویسد روزے حضرت خواجه در راهے بگذشت دید که پیرے عاجز و ضعیف و بیمار در آفتاب افتاده است و کسے با او نمیپرداز و احوال پرسی او نمیکند
حضرت خواجه را بر حال بیکس او رحم آمد ابر را اشارت فرمود که بر آن بینوا سایه کند چون آن ضعیف این کرامت معائنه کرد معروض داشت که یا خواجه دعا کن تا
صحت یابم آنحضرت دعا کرد همان زمان صحت یافت و برخاست و روان گشت و هم وے مینویسد که وقتے جماعه درویشان به خدمت آنحضرت
حاضر بودند و بر ایشان گرسنگی به غایت اثر کرده بود و سخت ضعیف ساخته و چیزے از طعام حاضر نبود که بخورند از حضرت خواجه التماس نمودند که ما را
حلوا مطلوب است چون فقرا در اینباب مبالغه بسیار نمودند آنحضرت روے سوے آسمان کرد فی الحال دنانیر از هوا باریدن گرفت درویشان قصد چیدن
کردند حضرت خواجه فرمود همانقدر ازین زر بستانید که حلوا بقدر کفاف موجود شود درویشان همانقدر بگرفتند و حلوا آوردند و سیر بخوردند و لیکن حضرت
خواجه ازین حلوا هیچ تناول نفرمودند و در مرآة الاسرار مے آرد که خواجه عبدالواحد بن زید گفت زانوے مرا بیماری شل رسیده بود و من بغایت آزار مے
کشیدم شبے ایستادم بجهت نماز پس طاقت نماند در من نشستم و سر در محراب کرده خسپیدم ناگاه دیدم دخترے در غایت حسن صورت و صفائی رنگ

درمیان جمعے دختران نیک پیکر وآراسته بجانب من نگاه کرده بر آن دختران خطاب کرد بروارید این را چنانکه بیدار نشود پس من میدیدم که مرا بردند
وفرمود که بساط نرم بگسترانید و بالین بنهید آنها هفت نهالی گسترانیدند که در دنیا آن قسم ندیده بودم و تکیهاے سبز نکو بر آن بستر نهادند و مرا بالاے آن خوابانیدند
وانواع عطریات وگلهاے یاسمن بر من ریختند پس آن دختر قریب من آمد و دست خود بر جاے درد نهاد و مرا شفاے کلی حاصل شد گویا که هیچ آزار نرسیده بود
وهم در روضه می آرد که گفت عبدالواحد بن زید وقتے قصد غزا داشتیم و آماده شدیم بر آن کاریکے از اصحاب من این آیت بخواند ان الله اشترى
من المؤمنين انفسهم و اموالهم بان لهم الجنة پس ایستاده بود آنجا کودکے پانزده ساله که مال بسیار از میراث پدر یافته
بود بمجرد شنیدن آیت مذکور گفت یا عبدالواحد راست است این قول خدا گفتم راست است پس گفت آن کودک گواه باشید که فروختم من ذات و مال خود را
بانیکه مرا بهشت است بعد از آن آن کودک بیعت کرد از من و تمام مال خود را خرج نمود در راه حق تعالیٰ یک اسپ و سلاح بجهت غزا نگاه داشت و روز دیگر
براے قتال با کفار همراه ما بر آمد در روز روزه میداشت و در شب به نماز ایستاده میماند ناگاه فریاد بر آورد و اشوقاه الى الغنياء المرضية از این اداے
یاران من گفتند که شاید تباه گشت عقل و شعور وے پس باوے پرسیدم اے دوست کیست این غنیاء مرضیه گفت بدرستے نا پدید شدم و دیدم که آینده عیش
من آمد و گفت برو جانب غنیاء مرضیه و درآ و در مراد در مرغزارے که در آن جوئے بود از آب و بر کرانه جوئے دختران دیدم که زیب و زینت و خلعت و زیور آنها بیان
نتوانم کرد چون مرا دیدند خرم و شادان گفتند اینست شوهر غنیاء مرضیه گفتم در شما است غنیاء مرضیه جواب دادند که ما خادمتگاران اویم پیشتر رو چون از آنجا
در گذشتم جوئے دیگر از پیشتر دیدم و بر لب آن دختران از آنها خوبتر مشاهده کردم آنها نیز همان جواب دادند که پیشتر رو مطلوب خود ما خادمتگاران اویم چون
از آنها گذشتم جوئے دیگر دیدم از شراب و کناره آن دختران صاحب جمال گفتم غنیاء مرضیه در شما است گفتند یا ولی الله پیشتر رو که ما خادمتگاران اویم چون
از آنجا در گذشتم جوے دیدم از شهد خالص و دختران خوبتر از حسن آنها نیز همان جواب گفتند که غنیاء مرضیه پیشتر است از آنها گذشته نزدیک خیمه رسیدم
که از مروارید سفید بود و بر در خیمه دخترے به حسن و خلعت آراسته هرگاه مرا دید خرسند گشت و آواز داد آنکس را که در میان خیمه بود که اے غنیاء مرضیه اینست شوهر تو
از سفر باز آمد پس نزدیک شدم و به خیمه در آمدم که غنیاء مرضیه نشسته است بر تخت زرین مکلل به مروارید و یاقوت بمجرد دیدن فریفته او شدم وے گفت
مرحبا بك يا ولى الرحمن پس قریب وے شدم و دست به گردن وے افگندم گفت آهسته باش که هنوز دستورے نیست زیرا که در تو روح حیات
باقیست امشب تو روزه خواهی کشود نزدیک ما پس بیدار شدم و قرار به خود ندارم خواجه عبدالواحد زید رضی الله عنه گوید این سخن آن کودک تمام کرده بود که فوجے
از غنیم نمایان شد پس اول آن کودک بر آنها تاخت و نه کس از غنیم فرود آورد و هم خود شهید شد چون بر سر او رسیدم دیدم که او در خون خود مغلطید و میخندید بقهقهه
تا که جدا شد از دنیا رحمة الله علیه و هم در وے ذکر مینماید که روزے مردم از اهل قریش نزد حضرت خواجه عبدالواحد زید آمدند از تنگی احوال خود شکایت کردند
وے سر سوے آسمان برداشت و گفت الهی سوال میکنیم بنام تو که بلند است و بزرگ میکنی به آن نام هر کرا میخواهی و در دل اولیاء می افگنی خود آن نام
برگزیده را اینک روزی ده مایان را از نزد خود همین وقت پس آوازے سخت از آسمان ظاهر شد و پراگنده افتاد دینارها و درمها بر داشتند آن محتاجان
دینار و درم را کمالات و خوارق عادات وے بیشتر از آنست که در این مختصر گنجد و در سیر الاقطاب مے آرد حضرت خواجه عبدالواحد بن زید رضی
سه خلیفه داشت خواجه فضیل ابن عیاض و ابوالحسن علی بن زرین و ابو یعقوب سوسی که سلسله شیخ اسماعیل قیصری که وے از اصحاب شیخ ابوالنجیب
سهروردی است و شیخ نجم الدین کبرے اصل خرقه از وے پوشیده است بوے میرسد و هم در وے مے آرد که حضرت خواجه در اواخر عمر بیمار شد بحدیکه قوت
برخاستن نبود بلکه یاراے حرکت نماند روزے وقت نماز آمد خادم حاضر نبود که وضو بکناند آنحضرت مناجات کرد الهی مرا آنقدر قوت بخش که وضو بسازم
و نماز ادا کنم بعد از ان حکم حکم تست حضرت خواجه در حال صحت یافت چنانکه وضو و نماز بمراد خود کرد چون به فراش باز گشت باز همچنان بیمار شد پس نیست

و هفتم ماه صفر سنه یک صد و هفتاد و هفت و بروایتے سنه ست سبعین و مایه هجری در بصره ازاین دار فانی به عالم جاودانی رحلت نمود و هم در وے تاریخ وفاتش
از اولیاء کامل بو گفته است اللّٰهم صل علی محمد و آله واصحابه اجمعین بیت از رهگذر خاک سر کوے شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن مجذوب عشق سبحان آن مخمور شراب عرفان آن بسمل تیغ و تسلیم و رضا آن مشرف بر اسرار قدر و قضا

آن بجمیع ریاضات مرتاض قطب حقیقت حضرت خواجه فضیل ابن عیاض قدس سره وے از اجله خلفاے حضرت خواجه عبد الواحد بن زید قدس سره بود و کنیت
وے ابو علی است و ابو الفیض نیز گفته اند اصلش از کوفه است و بعضے گویند که از خراسان است از ناحیت مرو و به سمرقند متولد گشته و به باورد بزرگ شده و بعضے گفته اند
که بخاری الاصل است واللّٰه اعلم بالصواب کاشف اسرار حضرت شیخ فریدالدین عطار قدس سره در تذکرة الاولیاء مینویسید که وے از کبار مشائخ بود و عیار طریقت و
غریق بحر حقیقت مرجع قوم و در ریاضات و کرامات شانے رفیع داشت و در ورع و معرفت بیهمتا بود و اول حال او چنان بود که پلاس پوشیدے و کلاه پشمین بر سر
و تسبیحے در گردن افگنده و یاران بسیار داشت همه دزد و راهزن هر جا که کاروان بزدندے پیش او آوردندے وے قسمت کردے که مهتر ایشان بود و آنچه خواستی
نصیب خود برداشتے و از آن مسجد ساختے و هرگز نماز جماعت نکردے و اوراد و ساختے روزے صحاب وے از کاروان غارت نمود پیش وے بردند از میان
متاع کیسه پر زر بر آمد که بر آن آیة الکرسی نبشته بود خواجه فضیل آن را برداشت و صاحبش را طلب نموده تسلیم کرد صحاب او گفتند که زر خوب از میان کیسه ها
در این کیسه بود چرا باز پس دادی خواجه فضیل گفت ترسیدم که معتقدان فضل و کرامت قرآن و آیة الکرسی چون بشنوند که نوشتن آیة الکرسی هیچ نفع نکرد
کیسه به غارت رفت بد اعتقاد شوند به قرآن و آیة الکرسی و وبالش بمن عاید گردد خلاصی من روز جزا از وبال دزدی و راهزنی آسان تر است از آنکه مرد
مسلم به قرآن و آیة الکرسی بد عقیده شود و خواجه فضیل در ابتداے بر زنے عاشق بود و آنچه در راه زنے به دست آوردے وے را فرستادے و گاه گاه پیش وے
رفتے و در هواے وے گریستے و بسبب محبت آن زن در کاروانے که زنے بودے آن کاروان را نزدے و هر کس را به قدر مایه چیزے گذاشتے روزے با جماعتے
از یاران قریب کاروانے رسید یکے در میان آن کاروان این آیت میخواند اَلَمْ يَاْنِ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ
یعنی آیا آن وقت نیامد که این دل خفته شما بیدار شود چون تیرے بود که بر دل خواجه فضیل آمد و بر او رقتے پیدا شد و از آن فعل توبه کرد و خصمان را خشنود گردانید مگر در یاد
جهودی بود که او بهیچ نوع خشنود نمیشد بعد از رد و بدل جهود گفت که من سوگند خورده ام تا مال من نه دهی ترا بحل نکنم اکنون زیر بالین من زر است بردار و بمن
ده حضرت خواجه فضیل دست بزیر بالین او کرده زر بیرون آورد و بدست او داد جهود گفت اول اسلام عرض کن حضرت خواجه فضیل گفت اینچه حالست گفت
در توریت دیده بودم هر که توبه بصدق کند خاک در دست وے زر گردد من امتحان کردم به زیر بالین من خاک بود بر دست تو زر شد دانستم که توبه صادق است بعد از آن
حضرت خواجه فضیل بکوفه آمد با حجت الاسلام حضرت امام اعظم ابو حنیفه کوفی رضی صحبت داشت و اولیاء بسیار را دریافت و باز به بصره رفت تا در خدمت حضرت خواجه حسن
بصری رضی مشغول شود چون نزدیک رسید شنید که حضرت خواجه حسن بصری رضی وفات یافت در گریه شد شخصے گفته چرا گریه میکنی اکنون گریستن چه سود دارد اگر ارادت
داری بر و پیش خواجه عبد الواحد ابن زید که نایب بر حق و خلیفه مطلق حضرت خواجه امام حسن بصری است و خرقه حضرت محمد مصطفے صلی اللّٰه علیه وسلم و علی مرتضے او
پوشیده و امروز مثل او درویش کامل و یگانه عصر در زمانه نیست و حضرت خواجه حبیب عجمی یار او است که هر هفته به خدمت او می آید و صحبت میدارد و هر که حاجتے دارد
مے آرد روا میشود و به مطلوب خود میرسد چون این مقدمه را شنید خاطرش بدیدار آنحضرت طپید و عزم پابوسی وے قدس سره مصمم گردانید و روان شد و سعادت
ملازمت دریافت آنحضرت بعد لطف بغایت فرمود اے فضیل از همه چیز احتراز کن و ترک ده که درویشی بیخویشی و خاموشی است آن اختیار کن و در ماتم
معصیت خود باش و در همه جا و همه وقت خداے عز و جل را حاضر و ناظر خود بدان که نام تو از امروز در محبان ثبت افتاده است و دوست خدا گشتی بعد از آن
فرمود که خلوت گزین و ذکر لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ بگو خواجه فضیل بموجب فرموده به مکه رفته عزلت اختیار کرد و بدین ذکر اشتغال نمود تا در معدود ایام

ذکر حضرت خواجه فضیل ابن عیاض

کار وے بجائے رسید کہ قطب زمانہ خود گردید و وارث احوال حضرت خواجه عبد الواحد بن زید قدس سرہ گشت و بسیار کس را بمطلوب و مقصد حقیقی رسانید **وانہ**
بعضے ثقات مرویست کہ حضرت خواجه فضیل عیاض صحبت شیخ المشائخ ابی غیاث بن منصور بن معمر سلمی کوفی رسیدہ و از وے نیز خلافت دارد و ہم من
محمد بن حبیب نوفلی و ہم من حبیب مطعم القریشی و ہم من امیر المؤمنین خلیفه رسول رب العالمین حضرت ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ **و صاحب سیر الاقطاب**
مینویسد کہ حضرت خواجه فضیل عیاض صائم الدہر و قائم اللیل بود و از بیم خدائے عز و جل چندان گریستے کہ ہر کرا نظر بروے افتادے در گریہ شدے و پنداشتے کہ
مصیبت زدہ است و از آنروز یکہ آنحضرت مرید شد روئے اہل دنیا ندید بلکہ براہے کہ اہل دنیا رفتندے بدان راہ نمیرفت و اگر احیاناً از روے سہو چنان اتفاق
افتادے جامہ خود بدرویشان دادے و میگفتے کہ مبادا خاک راہ اہل دنیا برین جامہ افتادہ باشد و آنحضرت صاحب سماع و کرامات و با عظمت و قدر و بہا بود
بعد از سہ فاقہ و گاہے بعد از چہار و پنج فاقہ افطار نمودے و پانصد رکعت ہر روز گذاردے و دو ختم قرآن ہر روز کردے و آنروز کہ فاقہ در خانہ آنحضرت
شدے چند رکعت نماز بشکرانہ آن ادا کردے و میفرمودے میخواہم کہ بیمار شوم تا بنماز جماعت نباید رفت و خلق را نباید دید و گفت منت عظیم قبول از کسے کہ
برمن بگذرد و مرا سلام نکند و چون بیمار شوم بعیادت من نیاید و گفت چون شب در آید شاد شوم کہ مرا خلوت بود بے تفرقہ و چون صبح بر آید اندوہگین گردم از
دیدار خلق کہ مرا تشویش دہند حضرت سفیان ثوری گوید قدس سرہ کہ شبے پیش خواجه فضیل رفتم آیاتی و اخبارے میگفتیم ناگاہ از زبانم بر آمد امشب چہ شبے مبارک
بود و بہترین صحبتے کہ چنین نیک صحبت ہرگز نباشد حضرت خواجه فضیل گفت کہ بدشبے و تباہ صحبتے بود گفتم چرا گفت تو ہمدان بودی تا چیزے گوئی کہ مرا
خوش آید و من بستہ آن کہ جوابے بگویم تا ترا خوشتر آید ہر دو بسخن یک دیگر از حق باز ماندیم پس تنہائی بہتر و مناجات با حق او نیز **در مراۃ الاسرار** ذکر میکند
کہ شبے ہارون رشید خلیفہ برائے زیارت حضرت خواجه فضیل قدس سرہ رفت او بتلاوت مشغول بود این آیت میخواند اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ اجْتَرَحُوا
السَّيِّاٰتِ اَنْ نَّجْعَلَهُمْ كَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ چون این آیت بگوش ہارون رشید رسید گفت
ہمین پند بسند است پس از ان فضل بر مکے وزیرش در حجرہ آنحضرت برد فرمود کہ کیست فضل گفت کہ امیر المؤمنین است فرمودش من چہ کار دارد و مرا نیز با
وے چہ کار است فضل بر مکے گفت اطاعت اولی الامر واجب است فرمود مرا تشویش مدہید ہارون گفت بجہت شفاعت نفس خود آمدہ ام آنگاہ حضرت خواجه چراغ
بکشت و در وا کرد ہارون در آمد و دست دراز کرد ناگاہ بدست حضرت خواجه فضیل رسید فرمود اینچہ نرم دست است اگر از آتش دوزخ خلاصی یابد ہارون رشید
در گریہ آمد و گفت زیادت کن فرمود پدرت عباس عم مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم بود درخواست کرد تا بر قومے امیر شود پیغمبر گفت یا عم ترا از این امر طاعت حق بہتر
است باز ہارون گفت زیادت کن فرمود عمر بن عبد العزیز را بخلافت نشاندند سالم بن عبد اللہ و محمد بن کعب را بخواند و گفت بدین کار مبتلا شدہ ام تدبیر من
چیست گفتند اگر خواہی فردا نجات یابی پیران را چون پدر و جوانان را چون برادر و کودکان را چون فرزند و زنان را چون خواہر بدان الغرض بعد از نصیحت
بسیار چون فارغ شد ہارون ہزار دینار زر پیش نہاد حضرت خواجه فضیل قدس سرہ فرمود این پندہائے من ترا سود نکرد ہم چنان ظلم آغاز کردے من ترا نجات
میخواہم تو مرا در بلائے اندازی این بگفت و برخاست ہارون نیز رخصت شد و باوزیر خویش گفت کہ مرد بتحقیقت خواجه فضیل است **منقولست** آنحضرت
فرمود کہ من حق تعالی را بدوستی مے پرستم نہ ترس از وے پرسیدند اصل این چیست گفت عقل گفتند اصل عقل چیست گفت حلم گفتند حلم چیست گفت صبر
و ہم وے فرمود توکل آنست کہ از غیر حق امید ندارد و متوکل آنست کہ ظاہر و باطن وے ہمہ تسلیم باشد **در نفحات** گوید حضرت خواجه فضیل را پسرے بود
خوانندہ برخواند وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الْمُجْرِمِيْنَ الآیۃ بمجرد شنیدن آہے برکشید و جان بجانان تسلیم کرد منقولست کہ حضرت خواجه فضیل
راسی سال کسے خندان ندیدہ بود آنروز کہ پسرش وفات نمود تبسم کرد گفتند کہ اے خواجه اینچہ وقت خندہ است گفت خدا تعالی راضی بود بمرگ او من نیز بموافقت
رضاء او تبسم کردم و در **سیر الاقطاب** مینویسد کہ حضرت خواجه فضیل قدس سرہ پنج خلیفہ داشت سلطان ابراہیم ادہم شیخ محمد بن یزید شیرازی

وخواجه بشر حافی وخواجه ابی جار عطاری وخواجه عبدالله سیاری قدس الله اسرارهم کمالات وخوارق عادات وے از احاطه تحریر وتقریر بیرونست صاحب
مرآة الاسرار گفته که چون وفاتش نزدیک رسید دو دختر داشت عیال خود را گفت چون دفن کنید ایشانرا برکوه بو قبیس برید وبگوئید الٰهی فضیل را وصیت کرده
که ایشانرا بتو سپارم بنابران بتو سپردیم بعد از وفاتش همچنان کردند در حال امیر یمن با دو پسر بگذشت و ایشانرا بدید و احوال پرسید زنش حقیقت اظهار نمود پس آن
وقت هر دو دختر را با هر دو پسر خود نکاح کرده و بیمن برد وفات حضرت خواجه فضیل قدس سره سیوم ماه ربیع الاول و بروایتے در ماه محرم سنه سبع ثمانین ومایة از
هجرت نبوی در مکه چنین واقع شد که مقرے سورة القارعه برخواند خواجه در حال نعره بزد و جان بداد و مرقد منور وے نزدیک بیت الحرام در جنت معلی قرب
روضه مقدسه حضرت خدیجه کبرے است ؓ مصنف **سیر الاقطاب** تاریخ وفاتش قطب جهان بوده گفته است اللّٰهم صل علی محمد وعلی آله واصحابه اجمعین

ذکر آن جالس سریر اولیائی آن ملتبس بلباس پارسائی

بیت از رهگذر خاک سر کوے شما بود   هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

آن مصدق ومن یتوکل علی الله آن واصل بنهایات فنا فی الله آن در مراتب فقر و زهد مستحکم پیر طریقت حضرت خواجه ابراهیم ابن ادهم قدسنا الله بسره
الاقدس وے از کمل خلفاء حضرت فضیل ابن عیاض بود وکنیت وے ابو اسحاق است ونسبش ابراهیم ابن ادهم بن سلیمان بن ناصر البلخی بن عبدالله بن حضرت
امیر المومنین عمر ابن الخطاب است رضی الله تعالیٰ عنه از ابناے ملوک بلخ است و در انواع معاملات و اطوار حقائق حظے تمام داشت وحجت جمیع اولیاء و
مشائخ وقت خود بوده است سبب ظهور وے قدس سره در عرصه عالم شهادت از کتب سیر و تواریخ معتبر چنان معلوم شد که پدر بزرگوار ادهم نام قلندرے بود
صحیح النسب فاروقی چنانکه بالا نوشته آمد وے سیر کنان در شهر بلخ رسید و بیرون شهر کاشانه فقیرانه ساخت وسکونت ورزید **روزے براے** احتیاج
بشهر **رفته بود اتفاقاً** دختر بادشاه بلخ از سیر باغ برگشته مے آمد واهتمام بسیار شد ادهم قلندر به کناره بایستاد تا محافه سوارے دختر بادشاه در برابرش رسید
و بادے تند به وزید که پرده محافه بر داشته ونگاه قلندر بر طلعت زیبایش که رشک حور عین وغیرت خلد برین بود افتاد به هزار جان عاشق و مبتلا گردید
طاقت از دست رفت تا به در سراے بادشاه آمد و تا دیرے بایستاد چون بدید که صاحب محافه درون خانه رفت و کسے باز پرس احوال او نکرد ناچار از
مردم پرسید که این سراے کیست و اندرین محافه که بود گفتند این سراے بادشاه بلخ است و در این محافه دختر ویست که براے سیر باغ رفته بود از آنجا
قلندر در فکرے رفت و بار عام سلطان آمد سلطان نشسته بود مقابلش بایستاد و سلام بجا آورد سلطان بدید و با وزیر گفت که از این قلندر بپرس تا چه
احتیاج داری وزیر پیش قلندر برفت و از وے استفسار همینے کرد قلندر هیچ نترسید آنچه ماجرا بوده بیان نمود و بے محابا گفت که با سلطان بگو تا دختر خود را برضاے
خدا بزنے بمن دهد از این سخن مزاج وزیر منحرف گشت و بدو هیچ جواب داد و برگشته پیش سلطان آمد و بجاے خود بایستاد سلطان چون لون بشره وزیر متغیر
دید بر زبان راند که من ترا از براے استفسار احوال این قلندر نام زد فرموده بودم تو که از وے پرسیدی هیچ معلوم نشد وزیر زمین خدمت ببوسید و گفت
بنده بادشاهم بنده حکم بجا آورد ولیکن حقیقتش که معلوم کردم آتش غیرت در نهاد افتاده است سلطان بجد مقید گردید تا رو داد اظهار نماید وزیر بضرورت
پیغام گذاری نمود و بر آنچه قلندر گفته بود صریح معلوم ساخت سلطان از استماعش پاره خاموش بماند و در فکر رفت بعد از آن قلندر را پیش طلبید و بنشاند
وحسب ونسبش تحقیق کرد و فرمود که اے قلندر خاطر خود جمع دار از آنکه بزرگ زاده هستی اگر نسبت با تو سکنم هیچ مضائقه نیست ولیکن چند روز صبر نمائی
تا با هر که مصلحت در این امر باید نمود کرده جواب امید هم از این سخن قلندر شادان شد و به کاشانه خود آمد پس بعد از سه چهار روز باز بخدمت سلطان رفت
وسلام کرد و بنشست سلطان در خیاب با وزیر هر چند ردو بدل کرد و میخواست که دختر خود به وے دهد به هیچ وجه قبول نکرد و میگفت آنچه باشد که دختر بادشاه به
فقیرے نامزد شود و در تمام بادشاهان شهرت گیرد سلطان گفت من وعده کرده بودم که دختر را بدو دهم حالا از قرار برگشتن نمیتوانم وزیر گفت که بادشاه
چیزے بگوئید من دانم و او بهر طریق او را باز میدارم پس وزیر فکرے نمود و در سر کار سلطان مروارید بود که به کلانے دیگر مروارید نداشتند بیاوردند

پیش ادهم قلندر گذاشت و گفت حالا مسرور است که حرف پوشیده نگویم قلندر متوجه گردیده وزیر گفت که خدائے دختر سلطان موقوف بر آنست که تا مروارید
دیگر مثل این مروارید بهم نرسد که برای گوشواره او باشد این کار صورت نمی بندد قلندر گفت راست همچنین است گفت آری همچنین است پس همدانه وزیر
گرفت و راهی شد و چند گاه بر سر دریا رسید کشتی چوبین همراه داشت از و آب دریا ریختن گرفت و از صبح تا شام بهمان شیوه مشغول بماند و خواب و خورش
همگی فراموش کرد و از خود آرام و قرار برگرفت تا حضرت خضر علیه السلام به ناگاه از حکم الهی پیدا شد و بانگ بر قلندر زد که ای درویش دست خود از این کار
باز دار منم خضر که بفرمان رب العزت رسیده ام و محنت تو در حضرت خداوند قبول افتاد اکنون هر چه مراد تست با من بگو تا به آن رسانم ادهم قلندر چون مژده نیک
شنید خوش وقت گردید و از کار بجای خود ماند و بر خضر سلام کرد و گفت ای پیغمبر خدا مرا از رنج باز چرا داشتی می ترسم که مبادا ساعتی بیکاری بگذرد و از مدعا فرو مانم
خضر علیه السلام گفت که ای درویش اگر هزار سال آب دریا بیرون می ریزی هرگز کم نمیشود و بهتر آنست که مطلب خود اظهار نمائی تا خدای عز و جل آسان کند
ادهم قلندر تمامی ماجرای سرگذشت پیش خضر علیه السلام بیان ساخت خضر علیه السلام فرمود که خاطر جمع دار و پاره بنشین تا بحکم الهی چندان مروارید بر تو
بریزم که برگرفتن نتوانی قلندر قبول کرد و بتوکل بنشست خضر علیه السلام غائب گردید و همان لحظه موج از دریا بجهید و بیشمار مروارید با صدفها بیرون ریخت و
بانگ از غیب در دادند که ای قلندر برگیر مروارید ها چندانکه خواهی قلندر سجده شکرانه بجا آورد و صد فهارا بشگافت و از انجمله همگی دوازده مروارید مثال بیضه
گنجشک که هرگز هیچ پادشاه را میسر نشده بود برگرفت و اندر کلاه نمدی که بر سر داشت نهان کرد و شباشب به شهر بلخ آمده و پاره بیاسود تا صبح دمید نماز
و اوراد مشغول گردید حتی که بار عام سلطان شد پس برخاست و به چالاکی پیش سلطان آمد و حق ادب بجا آورد و بعد از آن هر دوازده مروارید که در سر داشت از
زیر کلاه برآورده حضورش ریخت و گفت تو یک مروارید میخواستی خدای من چندان مروارید عنایت کرده که اگر میدیدی حیران میماندی بالفعل این دوازده
مروارید از آنجمله اختیار کرده بودم که آورده ام برگیر و وعده خود وفا نما سلطان چون چنان بدید تا دیری حیران بماند پس بالضرورت آن مروارید ها که بود بر گرفت
و با وزیر مشورت نمود که حالا چه باید کرد وزیر گفت این ممکن نیست تا نسبت دختر پادشاه معظم با گدائی واقع شود و در پادشاهان نام باهانت و سبکی مشهور گردد
سلطان گفت که مرا ترس جان خود است از آنکه این درویش را بسیار با عظمت می بینم نشود که بد دعائی بکند و از غیر پشیمانی دیگر حاصل نیاید وزیر گفت که حالا خود
سلطان از بار عام برخیزند و در محل روند من دانم و آن فقیر ناچار سلطان از تخت برخاسته بر در سرای رفت وزیر با قلندر گفت که ای نامراد تو چه خیال محال افتادی
که هرگز به وقوع نمی آید دختر پادشاه توران زمین مثل همچو تو مفلوکی خدا کی روا دارد که میسر شود بهتر آنست که از اینجا دور شوی و گوشه گیری و جان عزیز خود سلامت
بری و الا هر چه سزاست به تو رسد قلندر گفت ای ناخدا ترس من خود دست از جان شسته ام اما تو خدا را حاضر و ناظر نمیدانی و قادر مطلق نمی پنداری سرانجام خود چه
گردی که او را درمیان داده خلاف وعدگی اظهار مینمائی و از قهر او نمی ترسی وزیر از این حرف به غضب آمد و به چوبداران اشارت کرد تا به شدت تمام زده آن
قلندر را بدر کردند و منع نمودند که باز هرگز آنجا آمدن نه دهند ادهم قلندر حیران و نا امید زاری کنان به کاشانه خود آمده اندر ماتم نشست اتفاقاً ساعتی بگذشت که دختر
بیمار شد و درد شکم پدید آمد هر چند علاج کردند هیچ سود نشد و بطرفة العین جان بداد و غلغله در محل سلطان افتاد و قیامت قایم گردید و بر سلطان عجب حالت روی
داد که نصیب هیچکس مباد آخر الامر سلطان وزیر را طلبید آنچه نا سزا گفتنی بود با وی گفت وزیر پشیمان شد و خجل و سرنگون گردید ماند چون بدید که ملامت بعد انصرام
کار فائده ندارد ناچار خاموش ماند و از برای تجهیز و تکفین او تاکید نمود تا به اندک زمانی نعش وی آراسته بیرون شهر که جای برای دفن او مقرر کرده بودند بردند و بجاگسته
سپردند و گرداگرد آن سراپرده بر پا نمودند و سائبانها افراختند و فرش بادشاهانه گستردند و مجمر و عود سوزها تعبیه کردند و تمام دشت و بیابان از بوی دل آویزش معطر
گردید و قرآن خوانان بی عدد نشاندند تا بروح او ختم نمایند در اندک فرصت ظلمت پدید گشت شعلها و قنادیل اندرون و بیرون چندان افروختند که اندر شب و روز
خلق در گمان افتادند و برای چوکی و پاسبانی مردم مسلح بر گرد سراپرده ما آنقدر نشاندند که باد را گذاری نماند همبرین منوال نصف شب برآمده بود که آتش عشق اندر سینه

ادہم قلندر شعلہ زن گردید واورا بر بستر صبوری ماندن نداد تا کہ از تکیہ غربت برجست و گلند در دست گرفتہ بسوے قبہ و دلبر خویش دوید و نزد یک سراپردہ بار رسید اندر
آن حین کارساز حقیقی خوابے بر نگہبانان وغیرہا چہ اندرون و بیرون وے ہر کہ بودند چنان بگماشت کہ گویا مرغ روح شان از قفس کالبد شان بریدہ است
ادہم قلندر چون چنین دید فرصت را غنیمت دانستہ از جاے سراپردہ را بشگافت و درونش رفت و بسرعت قبر معشوقہ خود بکشاد و کالبدے از صندوق برآورد
و آن کور را بہیئت اصلی باز درست ساخت و دیرا بردا شتہ بمکدہ خویش آورد پشت او بدیوا تکیہ بنشاند برابر رویش چراغے برافروخت و خود بمقابلہ اش بنشست
و بنظارہ وے محظوظ گردید تا یکپاس دیگر چشم بر جمالش دوختہ داشت عاقبت از حکیم مطلق حکیمے را انجائے در جوارش گذر کرد وے از دیار بخارا آمدہ بود میخواست کہ
در شہر رود دروازہ قلعہ بستہ دید در پئے آن شد کہ جاے پیدا شود تا باقی شب در آنجا بگذراند ناگاہ نور چراغ خانہ ادہم بیگانہ نمایان گردید دانست کہ آستانہ فقیرے
خواہد بود آنجا آمد ادہم قلندر چون صداے پائے شنید و بخاطر در آورد کہ مبادا جاسوسان ملک باشند کہ در پئے تجسس آمدہ اند بدین سبب مضطرب الحال
گردیدہ در درون سراپردہ کہ ہم اندرون خانہ داشت فرو رفت و دختر ملک را بعنوانیکہ بود ہمانجا گذاشت تا آن حکیم فیلسوف زمان در رسید خانہ خالی دید چون
وراست نگاہے کرد تا چہ بیند کہ پریزاد حسن بے ہمتا نقش دیوار شدہ ماندہ است حیران گردید و تا دیرے مصحف چہرہ اورا مطالعہ کرد و ملاحظہ نمود تا تحقیقش گشت
کہ ویرا مرض سکتہ مستولی شدہ است نشترے باخود داشت برآورد و برگش زد پارہ خون برآمد و آن تاج المستورات از آن مرض اندر طرفۃ العین خلاصی یافت
و بقدرت الہی از سر نو زندہ گشت و چشم بکشاد مردیگانہ کہ بہلوے خود نشستہ دید روے پوشید و گفت اے پدر راست بگو کہ من چگونہ در ینجا آمدہ ام حکیم گفت اے
دختر من از این ماجرا واقف نیستم از انکہ از دور دست آمدہ ام میخواستم کہ بہ شہر روم دروازہ شہر بستہ دیدم و شب نیز بسیار گذشتہ بود در تفحص جاے شدم کہ بقیہ شب اینجا
بگذرانم روشنی چراغ این خانہ بہ نظر در آمد و در ینجا آمدم خانہ خالی یافتم اندرون در آمدم و در پئے تفحص گشتم تا صاحب خانہ را بیابم از وے رخصت ماندن گیرم
ناگاہ ترا بدانحالت دیدم کہ ہیچ حس و حرکت را نداشتے مقید تر شدم تا مرضے کہ ترا عارض شدہ بود دریافتم و علاجے کردم تا اللہ تعالیٰ شفاے کامل عطا نمود و از سر نو
حیات بخشید حقیقتم اینست اکنون تو احوال خود با من بگو تا معلوم کنم کہ چہ کسی و کجائی و چہ معاملہ پیش آمدہ بود در این حرف و حکایت بودند کہ ادہم قلندر سر از سرداب فرود آورد
تا بیند کہ گفتگوے درمیان کیست چہ بیند کہ مردے سفید ریش پاکیزہ صورت نشستہ با ہمان پیکر پری سخن میکند بہ خوشحالی تمام بیرون برآمد و بر آن حکیم سلام کرد و برابرش
بنشست حکیم بدانست کہ وے صاحب خانہ است استفسار احوالش نمود ادہم قلندر تمامی سرگذشت باوے بیان کرد و سر موے نپوشید حکیم ساعتے در تفکر فرو ماند پس
تسلیش کرد و عقد مناکحت درمیان یک دیگر بست و در اندک فرصت صبح صادق بدمید از ایشان وداع شد و در شہر رفت و اینہا ہمانجا سکونت ورزیدند و
مدتے گذرانیدند تا بلطف قادر لم یزلی پسرے صاحب فطرت بادشاہ صورت و معنی از ایشان بوجود آمد کہ بعینہ مشابہت با مادر خود داشت و یرا ابراہیم نام کردند و
پرورش مینمودند تا چند سالہ شد در مکتب نشاندند مدتے بر این منوال بگذشت کہ روزے بادشاہ بلخ براے سیرے سوار شدہ بود اتفاقاً گذارش بر ہمان در مکتب خانہ
افتاد کہ آن قطب دین و دنیا یعنے حضرت سلطان ابراہیم ادہم قدس سرہ در آنجا میخواند و سلطان عادت داشت ہر جا کہ طفلان میخواندند بر در آن مکتب خانہ ایستادہ
میشد و بہ معلم چیزے میداد و طفلان را خلاصی میدہانید و حضور خود ہمگنان را از مکتب خانہ میطلبید و رہا میکرد و چون بر در این مکتب خانہ رسید بایستاد و معلم را طلبید و چیزے
بداد و حضور خود یکیک طفل را رہا کرد چون نوبت بہ سلطان ابراہیم رسید ملک جمال جہان آرائیش کہ بدیدہ بہزار دل فریفتہ گشت از انکہ مشابہت دختر پاک و پارساے
او بسیار داشت ناچار پیشتر خواند و جبینش بوسید و پیش خود براسپ نشاندند و از معلم مکتب پرسید کہ این پسر کیست گفت پسر قلندریست صاحب عظمت کہ ہر صبح مے آرد
و وقت خلاصی طفلان خودش آمدہ این طفل را ہمراہ میبرد سلطان گفت من این را باخود میبرم چون پدرش بیاید تسلیش نمائی و پیش من فرستی معلم قبول کرد پس
سلطان معلم را چیزے بسیار از نقد و جنس بداد و رخصت نمود و حضرت سلطان ابراہیم را باخود گرفتہ برگشتہ بدولت خانہ آمد و در محل رفت و ویرا پیش مادر آن دختر
آورد و مادرش چون اورا بدید در کنار گرفت و از جان خود عزیز یافت و باعزاز و اکرامش بنواخت تا وقت خلاصی طفلان در رسید و ادہم قلندر براے آوردن پسر

خود بمکتب خانه آمد پیش ازانکه از معلم بپرسد معلم ویرا که از دور دید پیشتر آمده و تمامی ماجرا باز گفت تا قلندر مطلع الحال بود اضطرابی نکرد و همان ساعت پیش
سلطان رفت سلطان بتعظیم مقدم آن یگانه معبود حضرت سلطان ابراهیم نشسته بود که قلندر در رسید و حقوق ادب بجا آورد و دست بسته با یستاد سلطان هر چند
دیر العهد مدت مدید بدید اما از صورت آشنا بود بشناخت و تعظیم نمود و بپهلوی خود نشاند و دل جوئیهایش بسیار کرد و باعث قدم رنجگیش پرسید او هم گفت که از آمدن
اینجا بخدمت شما غیر از بردن این پسر که بپهلوی ملک نشسته است دیگر مطلب نبود از آنکه مادرش الفت تمام بدو دارد. و اگر همین ساعت که هنگام خلاصی
اوست از مکتب پیش او نمیرسد وی خود را هلاک میکند سلطان گفت که مادر او چه نام دارد و از خاندان کیست برای خدا راست بگو قلندر هیچ حرف ساختگی
درمیان نیاورد از ابتدای تا انتها هر چه احوال بود یک یک جمله بیان نمود سلطان چون خبر حیات دختر یافت سجده شکرانه بجا آورد و بخوشی تمام برخاست و در
محل رفت و این مژده غیر مترقب بمادر دختر بداد و همان لحظه سواری خود و محافهای محل مهیا نمود و با ادهم قلندر جگر گوشه وی ابراهیم و مادر دختر را برابر خود
سوار کرده شادیانه نوازان بر در سرای وی آمدند و اندرون رفتند دخترش خبردار شده بود چون مادر و پدر را بدید شرط ادب بجا آورد و در پای هر کدام شان افتاده
در کنارش گرفتند و اشک از دیده ها راندند و فی الحال سوار شده نقود و جواهر بسیار نثار کرده بخوشی و خورمی به خانه آمدند و باهم نشستند و خدا را سپاس بلا نهایت کردند
و محظوظ گردیدند بعد ازان سلطان برای دختر جای عالی مقرر ساخت و از خزائن و اقمشه و جواهر چیزی بسیار داد اما ادهم قلندر همان فقر اختیار کرد و چیزی از امور
دنیوی به ذات خود قبول نمود و سلطان برگزیده معبود یعنی سلطان ابراهیم ادهم را با جازت و رضامندی مادر و پدرش با خود گرفت و و لیعهد ساخت از آنکه از غیر همان دختر
که منکوحه ادهم بود و دیگر فرزندی نداشت ازینجهة سلطان ابراهیم را بجای فرزند اختیار کرد و تربیت نمود تا بعد از مدت سلطان رخت سفر آخرت بربست و آن بادشاه
دین و دنیا بجای او بر تخت سلطنت و جهانداری نشست و بر زمین و زمان چنان حکم راند که ظاهر و باهر است اما دلش باصل خویش رجوع تمام داشت و همیشه مائل
بجانب حق بود و تعظیم و تکریم درویشان از حد زیاده میکرد چنانچه بعضی اوقات کفش ایشان بدست خود پیش می نهاد آخر الامر هم در جوانی دست از سلطنت
باز داشت و بعبادت حق مشغول شد شیخ فریدالدین عطار قدس سره سبب ترک وی مر سلطنت را چهار طریق در تذکرة الاولیا نوشته و صاحب نفحات گوید در
شکار ها تفی آواز داد که برای اینکار آفریده نشده و او را آگاهی پدید آمد و ترک بادشاهی نمود و میر سید اشرف جهانگیر قدس سره در لطائف اشرفی میفرماید که
خضر علیه السلام او را از سلطنت بر آورد و در این راه مربی احوال او شده و تربیتها نمود و خرقه خلافت پوشانید بعد ازان بخدمت حضرت فضیل عیاض قدس سره رسید
از وی نیز تربیت و خرقه خلافت یافت بعد ازان سیر سلوک بخدمت حضرت امام محمد باقر رضی الله عنه تمام نمود و بدولت خلافت امام فایز گردید و کار او بنهایت
رتبه رسید و حالی بخدمت وی هدایت یافت و صاحب سیر الاقطاب مینویسد که وی قدس سره از عمران موسی بن زید راعی نیز خلافت دارد و هو من خواجه
اویس قرنی و از معمر الجیلی که یکی از اصحاب رسول است صلی الله علیه وسلم و او در میان اردبیل و جیلان آسوده است نیز خرقه یافته و با امام ابوحنیفه کوفی رضی الله
عنه نیز صحبتها داشته چنانچه وی گفته سید ابراهیم ادهم شاگرد اش گفتند که وی سیادت بچه یافت ابوحنیفه هم گفت که وی دائم در خدمت خداوند تعالی مشغول است و با کارهای دیگر مشغولیم و سید الطائفه جنید
بغدادی هم میفرماید که کلید علمها لطائف ابراهیم ادهم است با اینهمه کمالات همیشه بر احوال خود میگریست چون از بلخ بر آمد رو بمرو نهاد و از آنجا به نیشاپور رفت و در آن غار که مشهور است
مدت نه سال ساکن شد ریاضات و عبادات میکرد کس چه داند که در آن غار چه میکرد هر روز پنجشنبه بالای شد و پشته هیزم جمع کردی و علی الصباح بشهر بردی و فروختی و نان خریدی نیمی بفقرا دادی و نیمی
خود خوردی تا هفته دیگر حالش چنان بودی چون بعضی خوارق عادات بی قصد وی ظاهر شدن گرفت مردمان از حال وی آگاهی یافتند پس از غار نشور بگریخت و در وی بمکه نهاد و بادیه سپر کرد یکی از اکابر دین گفت
رسید اسم اعظم بدو آموخت در حال خضر علیه السلام بر آمد گفت ای ابراهیم آن برادرم الیاس بود که اسم اعظم تو آموخت و در نفحات از آنحضرت قدس سره چنین
نقل کرده است که گفت خواجه داود بلخی در راه بادیه مرا از اسم اعظم آشنا گردانید و صاحب مرآة الاسرار از حاشیه ملا عبدالغفور که بر نفحات نوشته گوید که اسم اعظم را دو
اطلاق است اول اسمیست که دلالت کند بر ذاتی که متجمع صفات کمال باشد و آن اسم مبارک الله است دوم اسمیست که به برکت وی آثار عجیبه مترتب گردد و اختلاف فیست

که آیا آن یک اسم است یا اسماء است بحسب اشخاص تعیین این اسم در شریعت بطریق اجمال است و هم صاحب مرآة الاسرار گوید که این فقیر سالها مدد آرزوی اسم
اعظم ریاضات شاقه کشید و زار نزار گشت و احوالے روی داد که از سر تا پای جمله اجزاے وجود ذاکر گشتند پس از محنت بسیار دل نیلوفرے شگفته گشت و اسم اعظم
ظاهر شد پس طرفه حالے و طرفه نمودارے در دلم وارد شدن گرفت گاهے سکر و گاهے صحو نمیدانستم که این تاثیرات اسم اعظم است پس حضرت بندگی شیخ معروف
جونپوری مرشد بندگی شیخ نظام انبتهی را در عالم غیب ملازمت نمودم و از اسم اعظم سوال کردم وے بر دل نیلوفری من نشان داد و از زبان معلوم گردید که این اسم اعظم است
آنکه دل نیلوفری شگفته شود محال است که باسم اعظم آشنا گردد و آن رازیست که دل ازان محرم شود و گوید بر زبانها آوردن ممکن نیست و هم وے گوید که ابراهیم ادهم
رضی الله عنه در راه مکه بر هر قدم دوگانه ادا مے نمود و همین قسم راه بادیه طے کرده در مدت چهارده سال بمکه رسید جمیع مشائخ مکه او را استقبال نمودند و پس معظم میدانستند و
در صحبت خواجه فضیل عیاض قدس سره رسید چنانچه بیانش گذشت و مدت پنجاه سال مجاور حرم شریف بود و هم وے از شرح آداب المریدین نقل می نماید که خواجه ابراهیم
ادهم قدس سره مدتے اندر جامع بصره معتکف شده بود و اندر سه شبانروز یکبار افطار کردے خواجه عطا سلمی قدس سره استاذ عبدالله مبارک گوید که در یک سفر من صحبت
وے بودم زادوش نماند چهل روز صبر کردم او گل میخورد و بکسے نگفت و هم وے گوید که چون خواجه ابراهیم ادهم رح از بلخ بر آمد او را پسرے بود خورد چون بزرگ شد
پرسید که پدرم کجا است مادرش احوال باز نمود که الحال در مکه است بجهت زیارت پدر بمکه رسید چون خواجه ابراهیم او را بدید شفقت پدری در کار شد او را نزدیک خود
نشاند پرسید که در کدام دین هستی گفت در دین محمد مصطفے صلعم گفت الحمد لله و مهربانی بسیار نمود آوازے شنید که دعوے دوستی ما میکنی و با پسر دل می بندی پس گفت
الٰهی هر چه درمیان ما و تو حجاب شده است آنرا بردار در حال پسرش وفات کرد دیگر از وے اولاد نماند و باز زن دیگر نخواست و لیکن ابراهیم بلخی پدر شفیق بلخی که
خواجه ابراهیم ادهم بود و قبر وی در بلخ است و اولاد و ظاهر خود را منسوب باولاد خواجه ابراهیم ادهم قدس سره میکنند و الا نه در اکثر کتب معتبره تحقیق نموده شد که ابراهیم بن ادهم را اولاد کجا تا اینجا روایت مرآة الاسرار است
و صحیح آنست که حضرت خواجه ابراهیم قدس سره غیر ازان پسر که در مکه فوت شد پسران دیگر نیز بودند یکے ازان خواجه ابو اسحاق ناصر الدین که جد فرخشاه کابلی که جد حضرت شیخ فرید گنج شکر است قدس سره
و از فرخشاه مذکور اولاد بسیار است دیگر پسر خواجه ابراهیم قدس سره خواجه ناصح الدین نام داشتند که اولاد او بناصحی مشهور اند و شیخ مبارک گوپاموی ناصحی که از خلفاے حضرت نظام الدین اولیا قدس
سره بود از اولاد خواجه ناصح الدین است نسب ایشان بمعه نسب خواجه ابراهیم ادهم در تذکرة العارفین مذکور است و مشائخ بلده تهانیسر فاروقی از نسل خواجه
ناصح الدین ابن خواجه ابراهیم ادهم است و اولاد حضرت خواجه در اکثر بلاد هندوستان منتشر است و اعتبار تمام دارد و صاحب سیر الاقطاب ذکر کرده
که چون خواجه ابراهیم ادهم قدس سره ترک بادشاهی توران کرده بویرانه آمد و در آنجا ساکن شد بوقت صبح صداے نوبت نقارخانه شنید که نام پسر وے میزدند در
دلش آمد سبحان الله وقتے بود که این نوبت بنام من مینواختند بهمدرین حال آواز نوبت الٰهی بگوش وے رسید که بر فلک الافلاک در عالم سماوات میزدند هاتف
غیبی آواز داد که حکم الٰهی میشود چون این خطره ابراهیم را در دل آمده است از امروز بنامش در عالم ملکوت تا قیامت بر هفت طباق سموات نوبت میزده باشند و
هم وے ذکر کرده که چون حضرت خواجه ابراهیم ادهم قدس سره ترک سلطنت نموده بر آمد در اثناے سیر گذارش بر سر دجله افتاد که بر کنارهٔ آن درویشے اقامت
داشت صاحب زهد و ورع و صوم بر خود لازم کرده بود بوقت افطار وے را از عالم غیب یکان طبق طعام فرو رسیدے حضرت سلطان ابراهیم ادهم قدس سره تمام روز
با زاهد صحبت داشت چون وقت افطار در آمد آن زاهد را برسم معهود یک طبق فرود آمد و براے سلطان ابراهیم ادهم قدس سره دو طبق فرا رسید زاهد را غیرت
دامن گیر شد گفت الٰهی منکه اعتماد و توکل بر لطف تو کرده در کنارهٔ دریا اقامت ورزیده ام براے من یک طبق و براے خاطر این مهمان عزیز که امروز فقیر شده
نشسته است چه حیثیت که دو طبق رسیده اند هاتف آواز داد که اے زاهد تو مفلس بودی و آنمقدار هم تو به دشواری بعد تردد و سوال بسیار بهم رسیدے ترا این مقدار هم
غنیمت است و این عزیز یعنی ابراهیم ادهم در محبت من که بادشاهے در باخته است او را بنسبت آن همه شوکت و حشمت هنوز بسیار کم است دیگر زیاده ازین
اهتمام نمائم که مرا با دوستان خود صد هزار گونه اسرار درمیان است و در رونق المجالس مے آرد که خواجه ابراهیم ادهم قدس سره چنان عادات داشت در روز ها که

که سخت گرما بود از زاویه خود برآمده بمسجد میرفت اتفاقا روزی شاگردی همراه او شد بعد فراغ از نماز بجماعت میل کرده به پای دیوار بخواب رفت
شاگردش تماشا میکرد که ماری از سوراخ پای دیوار برآمد و در دهان آن مار یک شاخچه از برگ نرگس بود و پیش روی حضرت ابراهیم ادهم قدس سره آمده نشست
و بآن شاخچه نرگس مگس از روی خواجه ابراهیم ادهم قدس سره می پرانید تا وقتیکه از خواب بیدار شد شاگردش حال مگس راندن مار با ابراهیم ادهم قدس سره
عرض کرد پس گفت آیا ندانسته هر که خدا را اطاعت کند هر شی او را اطاعت نماید و معامله کند با وی خداوند تعالی بکرم خویش و در ترجمه حکایات الصالحین
ذکر مینماید وقتی خواجه ابراهیم ادهم قدس سره را خبر دادند که قرابتی از آن تو در خراسان وفات کرده است و از وی مال بسیار مانده است و وارث آن توئی
خواجه ابراهیم قدس سره قصد کرد تا بخراسان رود و آن مال را بگیرد چون بیرون آمد و پای سفر نهاد در راه مرغی دید نابینا بر سنگی نشسته جفتی از آب بکام
کرده در دهان گرفته چون نزدیک آن مرغ رسید مرغ دهان باز کرد آن جفت کرم را در دهان وی نهاد ابراهیم در تعجب ماند روی برفیق کرد و گفت می بینی
مرغ نابینا را بدین ضعف خدا تعالی ضایع نمیگذارد روزی وی میرساند اگر ما بخراسان نرویم روزی ما البته خواهد رسانید این بگفت و هم از آنجا که بود باز گشت
و ترک آن مال گرفت و روی به بادیه نهاد یک دو روز برآمد با خویشتن اندیشید که طهارت کند بر سر چاهی رسید و دلو را فرو گذاشت پر مروارید برآمد گفت بار
خدایا مرا آب میباید که طهارت کنم من مروارید چکنم دلو را در چاه بگذاشت و برفت و صاحب مرآة الاسرار مینویسد که آخر عمر خواجه ابراهیم قدس سره را بدل
و تصرف بسیار بود و طعام بسیار خرج میکرد و محتاجان مستفید میگشتند شیخ علاء الدوله سمنانی قدس سره در چهل مجالس میفرماید که روزی سفیان ثوری قدس سره
پیش خواجه ابراهیم ادهم قدس سره آمد پس وی دست در زیر مصلا کرد مشتی درم بیرون آورد و به خادم داد که سه من نان گرم و عسل بیار سفیان گفت ما درکس
نیستیم این اسراف باشد ابراهیم گفت در ماکولات این اسراف نباشد اگر زیاده آید دیگران بخورند منقولست که روزی خواجه ابراهیم ادهم قدس سره
لب دجله نشسته خرقه میدوخت ناگاه شخصی آمده سوال کرد که از گذاشتن ملک بلخ چه یافتی پس سوزن در دریا انداخت و اشارت کرد چندین هزار ماهی سر
برآوردند و هر یکی سوزن زرین در دهن بود خواجه ابراهیم گفت سوزن خود میخواهم ماهی ضعیف بیاید و سوزن او بیاورد پس روی به آن شخص کرده گفت کمترین
مرتبه این یافتم و زیاده طاقت دیدن مرتبه دیگر نداری کمالات و خوارق عادات وی از حد حصر و احصا متجاوز است درین مختصر کی گنجد و صاحب سیر الاقطاب
میگوید که خواجه ابراهیم قدس سره دو خلیفه داشت خواجه حذیفه مرعشی و خواجه شفیق بلخی رحمة الله علیهما و هم وی میگوید که خواجه ابراهیم قدس سره در اواخر
حال از نظر مردم پنهان شد معلوم نیست که خاک پاک او کجاست بعضی گویند در بغداد پهلوی امام احمد حنبل است و بعضی گویند در شام آنجا که خاک لوط پیغمبر
است و صاحب نفحات گوید که وفاتش بشام در سنه احدی و ستین و مائه و بروایتی در سنه ثمانین و مائتین و بقولی در سنه ست و ستین و مائه و بروایتی غره
ماه شوال و بروایتی ششم جمادی الاولی در زمان خلافت ابو عبد الله محمد بن عبد الله ذو النقی که خلیفه سیوم بود از بنی عباس واقع شد منقولست که شخصی خواجه
ابراهیم ادهم را قدس سره بعد از وفات بخواب دید پرسید با تو چه معامله کردند که تو در محبت الهی ملک بلخ را ترک دادی و درویشی وی اختیار کردی گفت مقابل
عرش مجید که آنجا روح عاشقان الهی میباشند و هر روز هفتاد بار بدیدار حق جل و علا مشرف میشوند مرا جا بخشید و صاحب سیر الاقطاب تاریخ وصال خواجه ابراهیم
قدس سره مطابق روایت ثانی که مختار دیست از این روایات سه گانه امام صفیا بوده گفته است رضی الله عنه اللهم صل علی محمد و اله و اصحابه
اجمعین بیت از رهگذر خاک سر کوی شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد ذکر آن قمری شاخسار احدیت آن بلبل مرغزار صمدیت
آن همدم نسیم وصال آن مقتدای محول رجال آن برگزشته زاهد و خوشی قطب وقت حضرت خواجه حذیفه مرعشی قدس سره از کبار مشایخ روزگار
و پیشوای اولیا صاحب اسرار بود در زهد و ورع و ترک و تجرید بی نظیر وقت بود و در علم سلوک تصانیف بسیار دارد وضوئش سی سال جز بخواب نشکست و صائم الدهر بود و نان نداشت و بعد از سه چهار روز و گاهی بعد از پنج و شش روز افطار کردی و در آن وقت هم زیاده از سه لقمه تناول

نمودے و فرمودے کہ غذاے درویش ذکر لا اله الا الله است صاحب سیر الاقطاب مینویسد که خواجه خدیفه مرعشی که ملقب بسدید بدر الدین است خرقه فقر و
ارادت از حضرت سلطان ابراهیم ادهم پوشیده و هر نعمتے و امانتے که خواجه ابراهیم ادهم از خضر علیه السلام و از امام محمد باقر و از خواجه فضیل عیاض یافته بود در آخر حیات
تمامی بوے ایثار کرد و جانشین خود گردانید از وے تا حال آن امانت بطریق سلک صحیح در سلسله چشتیه معمول است و سبب ارادتش به خواجه ابراهیم ادهم در کتب
معتبره چنان نوشته که روزے خواجه خضر علیه السلام پیش وے بیامد و گفت که ترا راهبری میباید صحبت ابراهیم ادهم اختیار کن این سخن در دلش موثر آمد و
محبت الهی پیدا گشت پیش خواجه ابراهیم ادهم قدس سره آمد و سر بر زمین نهاد خواجه ابراهیم تواضع بسیار کرد و برخاست و در کنار گرفت و فرمود اے خدیفه
خاطر جمع دار ان شاء الله تعالی بعد چند روز کار تو بکشاید پس خواجه خدیفه مرعشی ارادت به خواجه ابراهیم ادهم آورد و گوشه گرفت و مشغول بخدا گردید منقول است
که خواجه خدیفه مرعشی قدس سره در ایام هفت سالگی حافظ هفت قرأت شد و هر روز و هر شب ختم قرآن کردے و هر درویشے را که دیدے احترام و تعظیم او بنهایت بجا آوردے
و نفس از وے طلبیدے و وے قدس سره بنظر کیمیا اثر خواجه فضیل عیاض نیز گذشته بود و خواجه بایزید بسطامی قدس سره را نیز دیده است و آن هر دو بزرگوار فرموده اند که
خدیفه مرد خداست و شیخے بزرگ شود و بسیاران از وے بمنزل رسند و وے در سن شانزده سالگی عالم علم لدنی گشت و شریعت و طریقت و حقیقت و معرفت مرتب
ساخت و همیشه پلاس پوشیدے و خلوت گزیدے و دائم البکا بود تا مردمان گفتند سبب چندین گریه چیست فرمود از آن سبب میگریم که ندانم روز محشر در زمره فریق
فی الجنة خواهم بود یا در فرقه فریق فی السعیر یکے از اینها گفت چون نیدانی که در کدام فرقه هستی پس بعیت چرا میکنی و راه دیگران برائے چه میزنی حضرت خواجه
نعره زد و بیهوش گردید چون بهوش باز آمد هاتف آواز داد چنانکه همه حاضران شنیدند که اے خدیفه من ترا دوست میدارم و برابر محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم
در بهشت در آرم در آن مجلس سیصد کس از کفار حاضر بودند از استماع این کلام همه مسلمان شدند و هم در سیر الاقطاب مے آرد که چون خدیفه مرعشی قدس
سره بزیارت روضه منوره حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم مشرف گشت جمال جهان آرائے آن سرور را دید عرض نمود که یا رسول الله صلعم میترسم نباشد که بقهر
بسوزند فرمود که مردانه باش تو همراه من در بهشت در آئی و هر که با تو وصلت وارد او نیز در بهشت در آید و هم در وے مے آرد که هر چه از زبان گوهر فشان آنحضرت
بیرون آمدے همچنان شدے چنانکه روزے سفیهے چند به خدمتش آمدند و گفتند اے خدیفه اگر تو مشغول بخدائی ما ترا از شغل باز میداریم یا نفس زن تا بما کیت
رسد وے سخن ایشان بگوش نکرد پس یکے از اینها دست حق پرست او بگرفت و برنجانید تا آنحضرت سه مرتبه آه آه آه کرد آتش از دهن مبارکش برآمد و همه
سفیهان را بسوخت چنانچه در طرفة العین خاکستر گشتند و هم در وے ذکر مینماید قریب هفتاد سال پاے مبارک آنحضرت از سجاده بر نخاسته بود و حاجیان
هر سال بخدمت شریفش برائے زیارت مے آمدند و میگفتند که حضرت خواجه خدیفه را با خود در کعبة الله و بیت المقدس دیده ایم و صاحب مرآة الاسرار مے
فرماید که خواجه خدیفه قدس سره در سفر و حضر همیشه در خدمت خواجه ابراهیم ادهم قدس سره بودے و جمیع مشائخ وقت را دیده بود و دیگر کمالات و خوارق عادات
بسیار است امام عبد الله یافعی در روضة الریاحین اکثر حکایات احوال و کمالات وے ذکر کرده است از آنجمله یکے اینست که بعضے عزیزان از خدیفه مرعشی
قدس سره پرسیدند در این مدت که به خدمت خواجه ابراهیم ادهم بودے کدام چیز عجب تر از وے دیدے گفت چند روز در راه مکه طعام نیافتم چون در آمدیم بشهر کوفه بمسجدے
ویران جا یافتم پس دید خواجه ابراهیم ادهم قدس سره بجانب من گفت اے خدیفه ترا گرسنه مے بینم گفتم از خواجه پوشیده نیست پس کاغذ و دوات طلب فرمود
و نوشت در آن بسم الله الرحمن الرحیم انت المقصود بکل حال یعنی توئی مقصود بهر حال و چند کلمات دیگر در آن نوشته به دست من داد که
از شهر بیرون رو اول کسیکه ترا در پیش آید این کاغذ را بوے ده چون برآمدم مردے دیدم بر اشتر ماده سوار پیش آمد کاغذ به دست وے دادم گفت هر گاه بمضمون
آن واقف شد گفت کجاست صاحب این رقعه گفتم در فلان مسجد است پس گذرانید به من یک همیان که در وے سیصد دینار بود و برفت و خواجه خدیفه مرعشی
در تربیت مریدان نفسے قوی داشت و شانے عظیم چندین شاه بازان در سلسله او خاستند و طریق مریدانش محض تجرد ظاهر و باطن بود در سفر و حضر ذکر جلی

میگفتند مریچ وقتے از کس طمع میکردند و هرچه بے طلب حق تعالے میفرستاد میخوردند و ایثار میکردند و گاہے با اہل دنیا آمیزش و اختلاط نے نمودند و همین خارق اوراس بود که جمیع خواجگان چشت باوے مے پیوندند و وے قدس سرہ بتاریخ چهاردهم ماه شوال و بروایتے بتاریخ بست و چهارم ماه مذکور سنه اثنی و خمسین و مائتین از دار فانی بسرائے جاودانی انتقال فرمود و تاریخ وفاتش صاحب سیر الاقطاب قطب الزمان بو گفته است رضی الله تعالیٰ عنه اللهم صل علی محمد واله واصحابه اجمعین **بیت** از رہگذر خاک سر کوے شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد نور دوم در ذکر جملے از احوال حضرت خواجه هبیرة البصری و حضرت خواجه ممشاد علو دینوری و حضرت خواجه ابو اسحاق چشتی و حضرت خواجه ابو احمد ابدال چشتی و حضرت خواجه ابو محمد چشتی قدست اسرارهم ذکر آن دلیل سالکان بادیه وجود آن حجت واصلان ناصیه مقصود آن سلیمان ملک لایزالی آن سر حلقه شاهدان لاابالی آن فائز کمالات الفقر الفخری غوث دوران حضرت خواجه هبیرة البصری قدس سره وے پیشوائے علماء و اولیائے وقت بود و در معرفت حق جل و علے میان مشائخ کبار معروف و مشهور و درجات رفیع مقامات اعلے داشت خرقه فقر و ارادت از دست خواجه حذیفة المرعشی قدس سره پوشیده و در ریاضات و کرامات بسیار بوده است و در تربیت مریدان دستے قوی و قبولیتے تمام داشت و از بسکه در محافظت اسرار امین بود ملقب به امین الدین گشته در مرآة الاسرار مینویسد که خواجه هبیرة البصری قدس سره صاحب خانواده بود و مریدانش هبیریان میگویانیدند و طریق وے و مریدان وے آن بود که همیشه با وضو میبودند و نماز با حضور دل میگذاردند و ذکر غیر هرگز در مجلس او نمیگذشت از الحکه پیش نظر ایشان غیر نمانده بود و در صفائے باطن بسیار میکوشیدند چنانکه بعد از سه چهار روز از میوه جنگل و یا سبزی افطار میکردند و دایم در مراقبه و محاسبه میبودند و به دیده دل انوار مشاهده میدیدند و مجرد در بیابانها میگذرانیدند و در شهرها در ربه سکونت نمیگرفتند و با خلق آمیزش نمی نمودند اصلاً چون باطن شان از جمیع مرادات گذشته بود میخواستند که ظاهر را نیز با باطن جمع ساخته فنا در توحید حاصل کنند بزرگے خوش گفته است **بیت**

ظاهر و باطن چو شد تسلیم دوست ما کنون حقا مسلمان میردم

کمالات و خوارق عادات وے بسیار بوده است هرگاه احوال مریدان او چنین باشد پس دیگر خوارق کدام ازین بهتر خواهد بود که در قلم آرد کشف کرامات نزدیک این طائفه قدرے نه دارد از انکه مقامات سلوک در تصانیف خواجگان چشت ما پانزده قرار داده اند از آنجمله پنجم مقام کشف و کرامت است پس تا آنکه از مقام کشف و کرامات در نگذرد آن مقام دیگر قطع نتواند کرد و بلند همتے سالک آنست که در هیچ مقام نایسته آن زمان فنائے مطلق حاصل شود و فنائے مطلق بے شوق کمال هرگز دست نه دهد بزرگان گفته اند که در میان بنده و خدائے هفتاد هزار پردهائے ظلمانی اند و هفتاد هزار پردهائے نورانی پردهائے ظلمانی از بسیاری ریاضت و مجاهده و ترک ماسوی الله قطع میشوند و پردهائے نورانی بے شوق قطع نشوند از آنجهت عارفان گفته اند که این راه از هیچ چیز گشوده نه گردد الا بشوق و عشق تا اینجا کلام صاحب مرآة الاسرار است محرر این سطور عفی الله عنه میگوید پیران ما در سلوک سه مقام مقرر کرده اند که سالک بقطع آنها به نهایت کمال واصل میشود مقام اول فنا در ظاهر شیخ است آنرا فنا فی الشیخ مے نامند و مقام ثانی فنا در باطن وے است که آنرا برزخ کبرے و فنا فی الرسول گویند درین مرتبه ذات محمدی بصورت پیر یا تمثیل دیگر بر باطن طالب پرتوے اندازد درین هنگام سالک حقیقت خود را در وحدت نایاب مے بیند لیکن تا حال هستی باقی است چون ازینجا فراتر برود فنائے دیگر حاصل میشود و مقام ثالث پیش مے آید که آنرا فنا فی الله گویند درین مرتبه اوصاف بشریے بالسر ها منتفی میشوند و بے علمی روے مینماید بعد ازین به علم ربانی و به اوصاف سبحانی در خود و در غیر خود یک حقیقت میبیند و موصل به این هر سه مقام تصور اسم الظاهر است و عبارت از تصور شیخ است و بدون تصور این اسم اسم الباطن که عبارت از ذات رسول صلی الله علیه وسلم و حق جل جلاله است مکشوف نمیشود پس در مسلک پیران ما هر مقام از هر سه مقام سببیه که در پیش مے آیند عین مقصود سالک است کشف و کرامات من حیث المقصودیت مر سالک این مقامات را گاہے در پیش نے آید اگر احیاناً وے را در اثنائے سلوک این اشیاء روے دهند ملتفت به جانب ایشان نمے شود زیراکه اصالة توجه به جانب مطلوب خود داشت

حصول این اشیا مرو برا بطریق اتباع است پس کشف و کرامات مردود سلوک پیران ما باشد نه آنکه از مقامات سلوک ایشان است در سیر الاقطاب ذکر
مینماید که حضرت هبیرة البصری قدس سره در مهد و سالگی دانشمند متبحر شد و در چند سال حفظ کلام ربانی نمود چنانکه در روزے دو ختم قرآن کردے و هیچ گاہے تبسّم و خوش
نکردے تو ضاء شکست تا سی سال ریاضات و مجاهدات شاقه نمود روزے از نامرادی بنالید گفت الٰهی هبیره بیچاره در راه تو میسوزد با همه شکستگی دل تو بسته است بخشش
او راه داز از عالم بالا رسید که اے هبیره ما ترا بخشیدم باید که بخدمت خدیفه برو پس وے بملازمت حضرت خواجه خدیفة المرعشی آمد و سر بر زمین نهاد حضرت خواجه
خدیفه تعظیمش بسیار کرد و مهربانیها نمود پس فرمود اے هبیره چون سی سال مجاهده کردی از حکم حق بیرون بود و این مجاهده اثرے تمام ندارد که هر کس بخودی خود به
مجاهده مشاهده نمیباید پس در یک هفته به مقام قرب رسید و بعد یک سال خرقه بزرگان بدو پوشانید میگوید کاتب الحروف عفی الله عنه که ریاضت و مجاهده علامت
پیش از وصول به مرشد بے اخذ راه از وے هم بود و بعد از ان نیز میباشد و سلوک آنست که مرید بعد از اخذ ذکر از شیخ بوے اشتغال ورزد در ریاضتے که قبل از ارتباط
شیخ است موصل بمطلوب نمیشود چنانچه خدیفه قدس سره بخواجه هبیره فرمود که هیچکس ریاضتے که خود بخود اختیار کند به مشاهده نمیرسد و سلوک بمقصود میرساند لهذا
خواجه هبیرة البصری قدس سره بعد پیوستن بخدمت حضرت خواجه خدیفة المرعشی قدس سره در یک هفته واصل حق گشت و هم در سیر الاقطاب میگوید که چون
خواجه هبیرة البصری قدس سره بخدمت خواجه خدیفة المرعشی قدس سره ارادت آورد از عالم غیب ندا رسید اے هبیره من ترا قبول حضرت خود گردانیدم و از ان
روز که آنحضرت خرقه پوشید نمک و شکر هرگز نه چشید و هر کسکه منظور نظر آنحضرت شد از عرش تا تحت الثریٰ در ساعت بدو مکشوف گشت منقولست که حضرت
خواجه هبیرة البصری قدس سره فرمود وقتیکه خرقه پوشیدم روح پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم و ارواح بزرگان حاضر بود و هر یک مرا دعا کردند و من در گریه بودم از ترس حق
که درویشی مشکل کاریست امروز خرقه پوشیده ام نباید که از من فردا کارے آید که شایسته حضرت او نباشد و هم در سیر الاقطاب آورده که آنحضرت قدس سره بعد
پنج شش روز افطار کردے و چندان گریستے که مردم گمان میبردند مبادا هلاک شود و بعضے اوقات خون از چشم مبارکش فرو میچکید و آنحضرت قدس سره اکثر در صوم
میماند و روے اهل دنیا ندیدے و طعام و آب که از خانه ایشان میبود هرگز نخوردے و تمام شب بذکر مولیٰ زنده داشتے و با فقرا هم لقمه شدے و قوت از وجه حلال
حاصل کردے و گاهے طعام زیاده از سه لقمه نخوردے و فتوح اهل دول قبول نکردے منقولست که وقتے آنحضرت قدس سره میگریست و میگفت الٰهی بیچاره هبیره
غریب است اگر حساب افطار از وے پرسی طاقت ندارد ندا رسید که یا هبیره حساب بر تو آسان کردم و ترا آمرزیدم و در بهشت در آرم پس کار آنحضرت قدس سره بجائے
رسید تا هر کس که از روے محبت و ارادت بخدمت بابرکت او قدس سره رسید به نعمت بے غایت مشرف گردید و به مقصود اصلی راه یافت و متوجه باطن آنحضرت قدس
سره رسید هر چه خواست **وفات** حضرت خواجه هبیرة البصری قدس سره هفتم ماه شوال واقع شد و سنه وفاتش در هیچ سیر مشائخ بنظر نیامده است و مدت حیاتش
یکصد و بیست سال و بروایتے صد و سی سال بود رضی الله عنه اللّٰهم صل علیٰ محمد و آله و اصحابه اجمعین

بیت

از رهگذر خاک سر کوے شما بود   هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد **ذکر آن ماحی رسوم بشری آن باقی ساس بهبری آن تابع آثار احمدی
آن موصوف بصفات سرمدی آن مزین به پیرایه دین وری** قطب ابدال خواجه علو ممشاد دینوری قدس سره در مجاهدات و ریاضات محلے
رفیع داشت و در مشاهدات و مکاشفات مقامے منیع جمله مشائخ وقت بر کمالات صوری و معنوی او مقر بودند و یرا در بیان حقائق و معارف دستے تمام بود اصل
وے از دینور بکسر اول و سکون یا و فتح نون نام شهریست از شهرهاے کوهستان و در بغداد نشو و نما یافته اسم شریفش خواجه علو است و لقب اشرف وے
کریم الدین و خرقه فقر و ارادت از دست خواجه هبیرة البصری قدس سره پوشیده **این کاتب حروف** از اکثر کتب تواریخ که در احوال مشائخ نوشته شده اند چنان
معلوم نموده که علو دینوری همان ممشاد دینوری است قدس سره و از پیران خود نیز همچنین سماع دارد و لیکن **صاحب مرآة الاسرار** علو دینوری را جدا پیر
حضرت خواجه ابو اسحاق شامی نوشته و ممشاد دینوری بزرگے دیگر علحده نوشته **و این فقیر** بنابر سند مشائخ خود روایت مرآة الاسرار را در حیز اعتبار جاے

نداد و یک بزرگ کہ عبارت از علو ممشاد دینوری باشد نوشته والله اعلم و صاحب سیر الاقطاب گفته که حضرت خواجه علو ممشاد دینوری قدس سره از بزرگان
مشائخ عراق و یگانه روزگار و حافظ کلام ربانی و جامع علوم ظاهری و باطنی و بسیار با عظمت و کرامت و از اقران شیخ جنید رضی الله عنه در ایام سوری بود و بصحبت
شیخ المشائخ والاولیاء شیخ معروف کرخی رضی الله عنه اکثر رسیده و از آن بزرگوار نیز خلافت دارد و در آن طریقه نیز صاحب سلسله است و مشائخ دیگر رهم در ستیم
و خدمت کرده و از هر کدام نعمتے حاصل کرده و بیش از ارادت سالها در ریاضت و مجاهده بسر برده بعد از هفتم روز افطار کردے چنانکه بجهت خشکی دهن اندکے آب خوردے
و بلکه خرما قناعت کردے و همیشه صائم میبود و در ایام طفلی هم روزه میداشت و گاهے در طفلی در روز شیر مادر نخورده یعنی مدت عمر عزیز صائم بود تا افطار به لقاے
رب العالمین کند حقتعالے او را دولت عرفان مادر زاد عطا کرده منقولست که آنحضرت در اوائل حال منعم بود چون محبت حق در وے نش پدید آمد همه اموال در راه
خدا صرف کرده رو به کعبه آورد و گفت الٰهی جز تو مرا هیچ نمی باید عیال و اطفال به تو سپرده ام رزق ایشان بر تست آواز آمد که اے علو تو با ما باش اطفال و عیال را من
دانم پس متوجه مکه معظمه شد در آنجا به عبادت مشغول گردید روزے نشسته بود که شخصے خوانچه طعام بر سر گرفته بیامد و برو سلام کرد خواجه فرمود تو کیستی و این را که
فرستاده است گفت من از مردان غیبم از رب العزت حکم چنانست که این نعمت به فرزندان تو برسانم و نیز به تو امر شده که تو در کار من تقصیر مکنی فرزندان و
عیال تو بندگان من اند از بهر ایشان غم مخور که در خزانه خود بر ایشان فراخ کنم حضرت خواجه شکر الٰهی به تقدیم رسانیده و به عبادت حق تعالی مشغول گشت
فقر و فاقه اختیار کرد و جامه پیوندے میپوشید و از ترس خداے عز و جل چندان میگریست که بیهوش میگشت و هم در سیر الاقطاب میگوید که آنحضرت صحبت دا
خضر علیه السلام بود و به دلالت خواجه خضر به خدمت خواجه هبیر البصری قدس سره شتافت و ارادت آورد خواجه هبیره گفت بیا اے علو که کار تو همیشه در خلوت است از خدا
عز و جل خواسته ام که بجاے من نشینی و دست بیعت بخلایق بدهی پس ذکر لا اله الا الله تلقین فرمود و در خلوت نشاند تا فی الحال رفع حجاب شد و از عرش
تا تحت الثرے در نظرش نمایان گشت مخفی مبادا که این مسطور مخفی الله عنه میگوید که ذکر نفی و اثبات بیشتر معمول مشائخ سلسله چشتیه است و در برادر این طریقه شریفه
ابتدا بر سبیل جهر با رعایت ملاحظه و واسطه لیلاً و نهاراً در خلوت میگویند و ملاحظه این ذکر چنانکه حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیاء قدس سره فرمود چنانست
در وقت گفتن لا اله تصور کنند که هر چه غیر حق است از دل برون کردم و در حین الا الله گفتن لحاظ نماید که حق را اثبات نمودم یا در حالت نفی
تصور کنند که نیست معبودے و در وقت اثبات تعقل نماید مگر حق و طریق رعایت واسطه در هر ذکر خصوصاً در نفی و اثبات آنست که چهره مرشد به سن چهارده سالگی
اعتبار کرده بر چهره خود ضرب کنند یعنی خود را به صورت شیخ و شیخ را بمسطور تخیل نموده عین خویش ملاحظه نماید و بر این ذکر چندان مداومت کنند که قلب ذاکر گرد
و آواز ذکر وے بگوش وے شنود و بعضے درویشان هستند که زبان ایشان ساکت میباشد و دل ایشان ذکر میگوید چنانکه بگوش خود میشنوند و در طریقه شریفه حضرت
قادریه بیشتر شغل اسم ذات میکنند و آنرا ابتداے بر دل جاری میگردانند پس از آن بر لطائف خمسه باقیه اجراے مینمایند بعد از آن در تمامی اجزاے بدن ساری
میسازند و در این هنگام سلطان ذکر مر طالب را پیش مے آید و از شنید بدید میگراید و محو و فانی مطلق میگردد و هم صاحب سیر الاقطاب مینویسد که چون خواجه
علو ممشاد دینوری قدس سره چندگاه ریاضت و مجاهده به خدمت پیر دستگیر خویش کشید روزے فرمود اے علو برو کار تو تمام شد وضو کرده بیا حضرت خواجه علو
فرمان بجا آورد پس حضرت خواجه هبیره دستش بگرفت گفت الٰهی علو را به مقام درویشی برسان بمجرد گفتن این سخن خواجه علو ممشاد بیهوش گشت و بعد
ساعتے بهوش باز آمد همچنان چهل بار بیهوش شد حضرت خواجه هبیره قدس سره لعاب دهن مبارک خود در دهن وے کرد فی الحال بخود باز آمد حضرت خواجه
فرمود اے علو دیدی مطلوب خویش و مقصود جان را معاینه کردی خواجه علو سر بر زمین نهاد و عرض نمود سی سال مجاهده کردم و ریاضت نمودم این گنج سعادت
نیافتم که از دولت پیر دستگیر در طرفة العین دیدم پس آنحضرت گلیم خود که از بزرگان بدو رسیده بود به خواجه علو ممشاد پوشانید و بر سجاده نشاند از آن باز حضرت
خواجه علو ممشاد دینوری هیچ کار بجز فرمان حق جل و علا نگرد و چون کسے نزد آنحضرت براے ارادت بیامدے خواجه سر در مراقبه کردے اگر بشارت شدے

وی را مرید نبودے و الا فلا و هر که مرید آن حضرت شدے همدر از روز اول از عرش تا تحت الثریٰ بروے کشف گشتے و حضرت خواجه بجز وقت قیلوله گاهے خواب نه
کردے و بر چهار پائی نه غلطیدے و همیشه بذکر مولیٰ و تلاوت قرآن مشغول بودے و صاحب سماع بود و سماع اکثر شنیدے و مجلس ترتیب میداد و در آغاز مجلس
قرآن میخواند و ختم به قرآن میکرد از آنجه روزے پیغمبر علیه السلام را در واقعه دید پرسید که یا رسول الله تو از سماع بچیزے منکری رسول علیه السلام فرمود ما انکر تو بشیئ
یعنی ما منکر نیم از وے بچیزے و لیکن بگو مر اهل سماع را که آغاز کنند مجلس را به قرآن پس از آن باز همچنان میکردند منقولست که روزے کافران بجهت بت
پرستی بیرون آمده بودند نظر کیمیا اثر خواجه علو ممشاد دینوری قدس سره بر آن جماعه افتاد فرمود اے مردمان شما را شرم نمے آید که غیر خدائے عز و جل را پرستش
میکنید به مجرد شنیدن این سخن دل آنها از جهل برگشت تمامی آنها یکبارگی اسلام آوردند حضرت خواجه دعا کرد و گفت الٰهی بندها سر برپاے بدرگاه تو روے
نیاز آورده اند بر آنها به عنایت خود مرحمت فرمائی آواز آمد اے علو هر چه در حق آنها دعا کنی مستجاب گردانم پس حضرت خواجه دعا کرد همان لحظه هر همه را نظر از عرش
تا تحت الثریٰ افتادن گرفت و به ذکر حق مشغول شدند در اندک مدت به مطلوب حقیقی رسیدند و هم در سیر الاقطاب ذکر مینماید که شخصے پیش حضرت خواجه
علو ممشاد دینوری قدس سره آمد و طلب دعا کرد فرمود برو بگوے خدا ترا آبادی علو ممشاد حاجت نماند گفت کوے خدا کجاست فرمود آنجا که تو باشی پس آن مرد برفت
دولت گرفت تا امر تبه رسید که وقتے آب عظیم به دینور آمد خلق به خدمت حضرت خواجه شتافتند دیدند که همان مرد سجاده بر آب افگنده و خود بالاے او نشسته می آید
حضرت خواجه بدو نگریست و پرسید که اینچه حالت است گفت همه از توجه و دعائے تست چون که خود دانی باز از من چه پرسی که از همه مستغنی شده ام و هم در روے
ذکر میکند که آنحضرت اعراس پیران خود میکرد و در روز عرس البته سماع میشنید و خلایق در مجلس عرس اجتماع میداد و طعام پیش همه یکسان میکشید بخدمت وے
پرسیدند که سماع شنیدن باز مخصوص در روز عرس از کجا آمده است گفت پیغمبر ما علیه السلام و علی مرتضیٰ رضی الله عنه و جمیع پیران ما شنیده اند اما خصوصیت
روز عرس سرش آنست که ایشان را در آن روز وصال دوست میسر شده است الموت جسر یوصل الحبیب الی الحبیب پس من بر شادی روز وصال پیران خود
سماع میشنوم تا از توجه ایشان ما نیز به مقام وصال برسم و هم در روے گوید که آنحضرت فرمود هر که بر دوستی از دوستان حق انکار کند کمینه عقوبت وے آنست
که هرگز او را نه دهند که او داشت مگر آنکه توبه کند و نیز گفته جمع آنست که خلق را جمع کنی در توحید و تفرقه آنکه در شریعت ایشان را متفرق گردانی و هم در روے
فرموده که هرگز به خدمت هیچ پیر نه رفته ام و سوال نبرده ام البته با دلی صافی باو شده ام تا او خود گوید و هم وے فرموده که الله تعالیٰ عارف را آئینه داده است در هر
هرگاه که در آن بنگرد الله بیند و هم وے گفته که چهل سال است بهشت را با هر چه در وست بر من عرض میکنند بگوشه چشم بآنها نگاه نه کرده ام و در مرآة
الاسرار مے آرد که شیخ ابو عبد الله طاقے از خواجه محمد خفیف قدس سره نقل میکند که خواجه علو ممشاد دینوری را قدس سره بخواب دیدم گویا ایستاده است و
دستها به جانب آسمان برداشته و میگفت که اے پروردگار قلوب اے پروردگار قلوب و حالا که در این گفتن آسمان به سوے سر وے نزدیک میشد تا آنکه
افتاد آسمان بر سر وے پس شگافته شد و علو ممشاد را برداشت و از نظر من غائب ساخت منقولست که در آخر وقت آنحضرت شخصے را گفت لا اله الا الله
بگو روے به دیوار کرد و گفت همگی من به تو فانی شد جزاے کسے که ترا دوست دارد این بود و شخصے دیگر گفت که دل خود چون مے بینی فرمود سی سال است
که دل خود گم کرده ام نمییابم از آنکه جمله صدیقان در اینحالت دل گم کرده اند و نیافته اند من چگونه بیابم و نیز منقولست که آنحضرت سه خلیفه داشت خواجه
ابو اسحاق چشتی و ابو عامر و شیخ احمد اسود دینوری که او در شهر دریان صاحب سلسله است وفات آنحضرت بتاریخ چهاردهم ماه محرم الحرام سنه تسع و تسعین
و مائتین واقع شد و تاریخ وصالش صاحب سیر الاقطاب قدوهٔ اولیاے حق بود گفته است رضی الله عنه اللّٰهم صل علیٰ محمد و اله و اصحابه اجمعین بیت
از رہگذر خاک سر کوے شما بود   هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد ذکر آن بنده جمال رب ارنی آن مجرد از اوقات ما و منی آن گم گشته در
حضور معبود آن وارسته از تقییدات وآن مرکز شریعت و طریقت را کشتے قطب اوتاد حضرت ابو اسحاق چشتی قدس سره وے از کبار مشائخ زمان و رئیس

اولیاء دوران خود بود در کشف و کرامت آیتے بود از آیات الہی و با رجال الغیب صحبت میداشت و لقب وے شریف الدین است و خرقہ فقر و ارادت از دست خواجہ علو ممشاد دینوری قدس سرہ پوشیدہ ، در لطائف اشرفی مینویسد کہ وے موجب امر الٰہی بہ نیت ارادت از ملک شام در بغداد بہ خدمت حضرت خواجہ علو دینوری قدس سرہ رسید و مرید شد خواجہ پرسید چہ نام داری گفت ابو اسحاق شامی خواجہ فرمود از امروز ترا ابو اسحاق چشتی خوانند کہ خلایق چشت و دیاران از تو ہدایت یابند و ہر کہ بہ تو پیوند نماید او را نیز تا قیام قیامت چشتی خوانند پس بعد از تربیت ابو اسحاق چشتی را خرقہ خلافت پوشانیدہ بہ چشت فرستاد از ان روز باز خواجگان چشت پیدا شدند و سر حلقہ ایشان پنج تن بودند اول خواجہ ابو اسحاق چشتی دویم خواجہ ابو احمد چشتی سیوم خواجہ ابو محمد چشتی چہارم خواجہ ناصر الملۃ والدین ابو یوسف چشتی پنجم خواجہ قطب الدین مودود چشتی این پنجتن در چشت بودند و ہمچنان از خلفاے ایشان پنجتن در ملک ہند ہستند یکے خواجہ معین الحق والدین چشتی دویم خواجہ قطب الملۃ والدین بختیار چشتی سیوم خواجہ فرید الحق والدین چشتی چہارم خواجہ نظام الملۃ والدین چشتی پنجم خواجہ نصیر الحق والدین چشتی شجرہ ہر کہ بایکے از این پنجتن رسیدہ یا بہ آن پنجتن برسد او را چشتی خوانند و خانوادہ چشتیہ از آن پنجتن سابق ظاہر گشتہ ہم در وے مینویسد کہ چشت دو اند یکے شہریست در ملک خراسان بنواحی ہرات و قصبہ و چشت دویم قریہ ایست در ہندوستان میان ملتان و اُچ و خواجگان ما از چشت خراسان بودہ اند چنانکہ میر سید علاء الدین چشتی از انمقام خبر دادہ است **بیت** گر ز ہندوستان شدیم چہ باک سبزہ گلشن خراسانیم این ہمہ بیان و تفصیل بہ تقریبے در مقدمہ نیز گذارش یافتہ و در **سیر الاقطاب** مے آرد کہ حضرت خواجہ ابو اسحاق چشتی قدس سرہ بعد شش یا ہفت روز افطار کردے و در حالت افطار زیادہ از سہ لقمہ تناول نفرمودے و چون بہ خدمت خواجہ علو ممشاد دینوری قدس سرہ پیوست ہفت سال موافق فرمان حضرت در خلوت نشستہ بذکر لا الہ الا اللہ اشتغال نمود و در این ایام بعد ہفتم طے افطار میکرد یعنے بیست و یک روز بہ چہ نان و پارہ آب دست نمیزد تا ہاتف آواز داد کہ اے علو کار ابو اسحاق تمام شد و بہ مرتبہ اعلے رسید خرقہ خود بادہ بپوشان و بجاے خویش بنشان و تو بہ حضرت ما بیا پس حضرت خواجہ خرقہ بدو عنایت فرمود خلیفہ خود ساخت بعد ان ساعت آواز آمد کہ اے ابو اسحاق تو مقبول حضرت ما شدی پس ہمچنان شد و بسیار کس از حسن تربیت وے بمنزل کمال و تکمیل رسیدند و ہم در وے می آرد کہ خواجہ ابو اسحاق چشتی قدس سرہ سماع بسیار شنیدی و ہیچ یکے از علماے وقت بر روے مجال اعتراض نداشت و ہر کہ بمجلس شریف وے وقت سماع حاضر شدے ہرگز بہ گرد معصیت نگشتے و از تاثیر وجد وے حاضران مجلس را نیز وجد و ذوق پیدا آمدے و در ہنگامیکہ وے برقص برخاستے در و دیوار در جنبش در آمدندے و عرق میکردندے و ہر نوع مریضے کہ در مجلس گرامی وے بار یافتے در ساعت ویرا شفاے کامل روے دادے ولیکن ارباب دنیا و ابناء دول را در مجلس سماع راہ ندادے و اگر احیاناً مردے صاحب نعمت در آنحال حاضر میشدے تارک دنیا گشتے و چون وے سماع در میداد پیش از دو سہ روز یاران مجلس را خبر میکرد و خود در روز مطے نگاہ میداشت و قوالان نیز تائب میبود منقول است کہ وقتے امساک باران شد سلطان عصر و ہمہ ائمہ کرام بخدمت حضرت خواجہ ابو اسحاق التجا آوردند کہ آنحضرت قوالان را فرمود کہ حاضر شوند و خلیفہ را باز گردانیدند و سماع در دہ ، خلیفہ بہ وسیلہ بعضے فقرا بعرض رسانید کہ این احقر نیز در مجلس سماع حاضر باشد حکم شد کہ اگر شما حاضر باشید در حالت سماع اثر نعمت وارد شود پس باران چگونہ بارد باید کہ شما بہ خاطر جمع منتظر عنایت ایزدی باشید انشاء اللہ تعالے فتح باب باران میشود خلیفہ حسب الحکم بہ خانہ خود رفت حضرت خواجہ را حال در گرفت و در تواجد و گریہ در آمد در آن اثناء فیضان رحمت الٰہی کہ عبارت از نزول باران است در ریزش آمد و بدین سبب خلق را آرام خاطر و اطمینان دل حاصل گشت روز دویم خلیفہ باز بخدمت آمد خواجہ در گریہ شد چنانکہ حاضران مجلس نیز در گریہ شدند و عرض نمودند کہ یا خواجہ سبب گریہ چیست فرمود نمیدانم کہ دم گناہ کردہ ام کہ سلطان متواتر در مجلس ما مے آید مرا از صحبت فقرا باز میدارد و میترسم کہ مبادا حشر من در روز قیامت میان ارباب دول واقع شود پس نعرہ بزد و بیہوش گردید چون بہوش آمد باز این حدیث بر زبان راند اللّٰھم احيني مسكينا وامتني مسكينا واحشرني في زمرة المساكين خلیفہ گریہ کنان شرمندہ وار برگشت در مرآۃ الاسرار مینویسد کہ طریق خواجگان چشت آنست کہ موافق سنت نبوی در شہر و در قریہ خانہ کنند و خلق را بحق مشغول گردانند و ہر چہ دون حق باشد از ان نہی فرمایند و ہمیشہ در صفائے باطن کوشند و مذہب صوفیہ کہ بطریق سلسلہ پیران با ایشان ما رسیدہ باشد در آن بغایت مستحکم باشند و اعتقاد سوا آن

راو ران راه نه دهند ازانکه گشایش کار تعین مذهب صوفیه است و ریاضت را عزیز دارند و فقر را بر غنا تفضیل نهند و فقرا را بسیار دوست دارند و خدمت مهمان
بتوجه تمام کنند و سماع و اهل سماع را بغایت عزیز دارند و عرس پیران و بزرگان بشوق تمام کنند و هر قوم را از خود بهتر دانند و باهر فرقه از راه صلح صحبت دارند و همیشه
نظر ایشان بجانب وحدت وجود باشد هر چند در کثرت باشند لیکن حال احدیت را در عین کثرت مشاهده کنند و اول مرید را مراقبه لا موجود الا الله فرمایند که از
ایمان حقیقی محروم نماند و هر شغلے و وردے و عبادتے که بر خود قرار داده باشند تا لب گور آنرا فوت نکنند و دائم مست و هوشیار باشند یعنی ایشان جامع باشند میان سکر و
صحو بر خلاف طیفوریان و جنیدیان زیراکه جنیدیان صحو را بر سکر فضل نهند و طیفوریان سکر را بر صحو و چشتیان که جامع سکر و صحو هستند قدم بقدم حضرت رسالت پناه صلعم
میروند زیراکه جمع بین صفتین سنت خاص وے علیه الصلوة والسلام که قادر بود بر سکر و صحو گاہے بصفت سکر موصوف گشته لی مع الله وقت میخواند و گاہے
بصفت صحو بر آمده ما عرفناک حق معرفتک بر زبان مبارک میراند و چشتیان چندان در آداب تواضع و اخلاق پسندیده خوے گیرند که هیچ قوم را از ایشان نفرت
نبود و عقل و بزرگی را بر علم فضل نهند و علم لدنی نزدیک ایشان خیلے عزیز بود و مرید را در ابتداے حال چندان بصفائے باطن کوشش نمایند که صحبت با روحانیت
بزرگان و حضور دل پیدا آید تا در غلط نیفتند در جمیع امور صوری و معنوی موافق اراده حق رفته باشد که امر حال نزدیک ایشان بغایت معتبر است یعنی انبیا را وحی بود
و اولیا را الهام و ایشان را حضور با حق چندان غالب بود که اصلاً بمدح و قدح خلق التفات نکنند بهر طریقے که هر کسے که جمعیت باطن دست دهد و همان مشرب گذرانند
و اصل مشرب ایشان عشق و انکسار و ترک و ایثار است و در کتاب سیر الاقطاب ذکر میکند که خواجه ابو اسحاق قدس سره هر گاه خواستے که جائے سفر کند و طرفة العین
بدانجا رسیدے هر چند که آن مقام دور تر بودے زود تر رسیدے و در سیر الاولیا مے آرد که حضرت خواجه ابو اسحاق چشتی قدس سره در غایت ستر عالم مکاشفات
کوشیدے و صورت صحو را پیرایه خود ساخته بود تا عوام بر کمال حال وے مطلع نشوند و این مقام بسے بلند بود نزدیک این طائفه وفات وے قدس سره چهاردهم ماه ربیع الثانی
واقع شده اما سنه وفاتش در نظر نیامده و مرقد منورش در عکه است از بلاد شام و گویند از هنگام رحلت هر شب از وقت شام بر سر مزار متبرکش چراغ از غیب تا دم صبح
روشن میباشد و از هیچ باد و غبار و ابر و باران هر چند که بشدت بود هیچ آسیبے و فتورے بدو عائد نمیگردد گویا عارفے این بیت مناسب این حال گفته بیت
اگر گیتی سراسر باد گیرد   چراغ مقبلان هرگز نمیرد رضی الله تعالی عنه اللهم صل علی محمد و اله و اصحابه اجمعین بیت از رهگذر خاک سر کوے شما بود
هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد ذکر آن لسان غیب و ترجمان اسرار آن سر دفتر زمره مشائخ کبار آن سیمرغ کوه قاف قربت آن عنقاے بلند پرواز
وحدت آن معرض از حور و قصور بهشتی امام ابدال حضرت خواجه ابو احمد ابدال چشتی قدس سره بانواع حالات و اصناف کمالات آراسته بود و در فضاے احدیت گم گشته
و هیچ سرے از اسرار دست بیرون نداده خرقه فقر و ارادت از دست حضرت خواجه ابو اسحاق چشتی قدس سره پوشیده و در سیر الاقطاب مے آرد خواجه ابو احمد چشتی
که بلقب قدوة الدین است پسر سلطان فرسنافه است که از شرفاے چشت و امیران ولایت بود وے قدس سره صحیح النسب از سادات حسنی است نسب شریف
بدین ترتیب که حضرت خواجه ابو احمد چشتی نور الله مرقده ابن سلطان فرسنافه ابن سید ابراهیم ابن سید یحیی ابن سید احمد ابن سید مجد المعالی ابن سید
ناصر الدین ابن سید نور الله ابن سید حسن مثنی ابن امیر المومنین حضرت امام حسن رضی الله عنه ابن امیر المومنین و امام المتقین اسد الله الغالب حضرت علی
مرتضی ابن ابیطالب کرم الله وجهه صاحب نفحات میگوید که سلطان فرسنافه را خواهرے بوده است بغایت صالحه حضرت ابو اسحاق چشتی قدس سره بخانه وے
آمدے و طعام آنجا خوردے روزے بآن صالحه گفت برادر ترا فرزندی خواهد بود که وے را شانے عظیم باشد میباید که محافظت حرم برادر خود بکنی تا در ایام حمل چیزے که در آن
شبه حرمت باشد نخورد و آن ضعیفه صالحه بموجب فرموده خواجه ابو اسحاق چشتی قدس سره بدست خود ریسمان رشتے و بفروختے و ما یحتاج حرم برادر خود مهیا داشتے تا که
خواجه ابو احمد چشتی قدس سره متولد شد و همان صالحه در خانه خودش از وجه حلال پرورش میداد گاه گاه که حضرت خواجه ابو اسحاق چشتی قدس سره بخانه وے آمدے وے
آن طفل یعنی خواجه ابو احمد را قدس سره بدیدے گفتے که ازین کودک خاندان بزرگ ظاهر خواهد شد و احوال غریبه و آثار عجیبه مشاهده همگنان خواهد گردید پس

سنه هفت سالگی به مجلس معلی حضرت خواجه ابو اسحاق چشتی قدس سره حاضر بود و در حین حالت سماع نظر حقائق اثر آنحضرت قدس سره بروے افتاد
فرمود در اثنائے در سماع پس وے را جذبه الٰهی وارد گشت و علم لدنی بکشاد چنانکه در ایام هفت سالگی چنان اسرار علوم
بیان مے کرد که علمائے وقت حیران مے ماندند پس در سن سیزده سالگی مرید شد و خلوت گزید و به ذکر اشتغال نمود و مجاهده و ریاضت شاقه اختیار
کرد چنانکه بعد هفتم روز افطار کردے و بموجب سنت حضرت خواجگان چشت رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین زیاده از سه لقمه تناول نه فرمودے و موافق همان آب هم خوردے
و بعد از چهلم روز احتیاج بول و غایط افتادے و هر که روے مبارک آنحضرت قدس سره دیدے دهشت خوردے از آنکه جبین مبارکش چنان منور بود که اگر بے چراغ
در تاریک خانه نشستے قرآن با اعراب وجه احسن در نظر مے افتادے و مے خواندے و لیکن به روایت صحیح وے رحمة الله علیه در سن بیست سالگی از خلائق انقطاع نمود و در
برسر آمد چنانکه در نفحات میگوید چون حضرت خواجه ابو احمد چشتی قدس سره به سن بیست سالگی رسید وقتے همراه پدر خود سلطان فرستاده به قصد شکار بجانب کوه رفت و در
اثنائے شکار از پدر و اتباع وے جدا افتاده بمیان کوهے رسید دید که چهل تن از رجال الله بر سر سنگے ایستاده اند و حضرت خواجه ابو اسحاق چشتی قدس سره در میان ایشان
است حال بروے بگشت از اسپ فرود آمد و در پاے حضرت خواجه ابو اسحاق چشتی قدس سره افتاد و اسپ و سلاح هر چه داشت بگذاشت و از جمیع مرادات ظاهر و
باطن برآمده خرقه پشمینه در پوشیده و با رجال الله روان شد هر چند پدر و اتباعش او را طلب کردند نیافتند بعد از چند روز برآمد که وے قدس سره با حضرت خواجه ابو اسحاق
چشتی به فلان موضع در آن کوه بوده است پدرش جمعے را فرستاد تا وے را آوردند و هر چند پند و نصیحت دادند وے را از آنچه در آن بود نتوانستند آورد و هر گاه سالک را نهایت
در توحید حاصل شد او را هرگز بازگشت نشود از آن که بازگشت در دوئی است و اینجا دوئی نمانده چون قطره غرق دریا شد چه باشد   وجود قطره جز دریا نباشد
گویند پدرش را خمخانه بود روزے فرصت یافت و به آنجا در آمد و در آن را محکم به بست و خمها را شکستن گرفت پدرش را آگاه کردند به بام برآمد و از غایت غضب سنگے
بزرگ بدست داشت که از روزنه بالاے بام بروے زند آن روزنه فراهم شد و سنگ را بگرفت آن سنگ در هوا معلق بایستاد و وے را هیچ آفت نرسید چون پدرش آن حال مشاهده
کرد بر دست وے توبه نمود اگرچه وے قدس سره امثال این کرامات و خوارق عادات چندان ظاهر شده است که به تفصیل اداے آن نتوان کرد و گویند که حضرت خواجه ابو اسحاق
چشتی قدس سره بعد از تربیت وے قدس سره معاودت به جانب روم نمود و او قدس سره در قصبه چشت بر مسند ارشاد و هدایت نشست و عالمے از دست وے هدایت
یافت و به مقصد اعلیٰ رسید و در مراة الاسرار مینویسد که خواجه ابو احمد چشتی سر حلقه مشائخ قدیم و خاندان کریم اهل چشت است و بالاتفاق قطب ابدال بود که بر تمام ربع
مسکون تصرف داشت و صاحب **لطائف اشرفی** نبشته که از سر حلقه پیران چشت خواجه ابو احمد ابدال گرفته تا این زمان اکثر خواجگان چشت ما ابدال بوده اند
و کرامات و خوارق عادات عالی از ایشان به وجود مے آمد این فقیر محرر این سطور میگوید که معنے عبارت   لطائف اشرفی آنست که اکثر پیران چشت ما از زمان
خواجه ابو احمد ابدال چشتی قدس سره که در وراثت کمال ظهور نسبت جامعیت که ولایت محمدیه است بود تا این عصر از جمیع مناصب ولایت را از جنس قطبیت و
فردیت و بدلیت و غیر ذالک جامع بوده اند و لیکن غالب حال ایشان نسبت بدلیت بوده که منشاء کثرت ظهور خوارق عادات است اما باقی پیران ما که از این
اکثرین مستثنے اند پس بر بعضے از ایشان نسبت فردیت غالب بود و بر بعضے نسبت قطبیت و بر برخے نسبت محبوبیت و در کتاب سیر الاقطاب مے آرد که خواجه
ابو احمد ابدال چشتی قدس سره سی سال خواب نکرد و هم سی سال وضوئیش بجز متوضا نشکست و گاهے آب سیر نخورد و هر شب بعد از نماز تهجد دعا کردے که الٰهی بگناهگاران
امت محمد مصطفے صلے الله علیه وسلم را بیامرز آواز آمدے که اے ابو احمد دعائے تو قبول کردیم ده هزار گناهگار امت محمد صلے الله علیه وسلم بتو بخشیدیم و برابر تو در بهشت
در آریم و به سماع توغل تمام داشت و هر وقت که در سماع بودے در آنحال بر هر که نظر کردے صاحب کرامت شدے و هر کافرے که در حضور مے آمد مسلمان میگشت
و هر مریضے که چشم مبارکش برو افتادے همان لحظه صحت یافتے و در حال سماع نور ساطع از جبین آنحضرت چنان ظاهر شدے که لمعان آن تا آسمان رفتے چنانکه
اکثر مردم شهر از خانه خود نور جبینش معاینه نمودے مے آمدند و میدانستند که امروز خواجه ابو احمد چشتی قدس سره سماع میشنود و مردم از هر طرف دوان و پویان مے آمدند و در

مجلس فیض بخش وے حاضر میشدند در این حالت جماعه علما از روے حسد زبان ملامت برگشادند حتے که ببارگاه امیر نصیر که خال آن حضرت بود و سلطنت ملک
شام داشت شکایت بردند و گفتند که خواهرزاده تو در حیثیت بدعت سماع پیدا کرده است و خلق را از راه میگرداند وے را در مجلس همایون خویش بطلبند تا بحث نمایم اگر
راه راست دارد چه مضائقه و الا مانع آئیم تا من بعد چنان نکند امیر نصیر کسے را تعیین کرد که حضرت خواجه را بیارد خواجه چون ماجرا بشنید فی الحال خرقه پوشید و برمرکب
نشسته و یک خادم محمد خدابنده نام که بجز سوره فاتحه و اخلاص اصلاً دیگر هیچ نخوانده بود همراه گرفته ببارگاه امیر نصیر تشریف آورد و در آن حین هشتاد دانشمند فاضل
و مفتی شهر و از اطراف حاضر بودند و استدعا داشتند که چون خواجه بیاید امیر بدو التفات نکند و توجه ننماید چون آنحضرت در رسید و هیبت و عظمت خواجه بر دل امیر اثر
کرد ماندن نتوانست و تا به در سراے باستقبال پیش آمد و بدست مبارک حضرت خواجه بوسه داد و با اعزاز و اکرام آورده صدر مجلس نشاند دانشمندان حرب با اینها
در پیش کردند و سوالها مشکل بمیان آوردند حضرت خواجه اشارتے به محمد خدابنده کرد و فرمود من میدانستم که این کوردلان چیزے مشکل خواهند پرسید که از عهده آن
برآمدن خالی از تکلف نخواهد بود جواب اینها که تو هیچ نخوانده انشاء الله تعالے بوجه احسن میتوانی داد پس محمد خدابنده هشتاد مسئله را جواب موافق کتب متداوله بداد
بعد از ان یک مسئله خود پرسید که در جواب آن جمله عاجز آمدند و منفعل گشتند امیر چون چنین بدید از روے تمسخر با عالمان گفت که هنوز هم چیزے شبهه اگر بخاطر مانده
باشد تقصیر نکنید عالمان سر خجالت فرود آوردند و بزبان حال باز گفتند که ما پر تقصیریم حضرت خواجه عالم را علم لدنی است هرگاه برابری بخادمش نمیتوانیم کرد با وے
حرف در میان آوردن با جان خود دشمنی کردن است پس همه آنها گوشه های دستار خود در گردن انداخته در پاے حضرت خواجه افتادند و عذر تقصیرات بمیان آوردند
و توبه نمودند و مرید گشتند پس امیر نصیر عذرے کرد و متاع بسیار بخدمت آنحضرت گذرانید حضرت خواجه هیچ قبول نه فرمود و برگشته بر آستانه خود آمد و غلغله ولایت
و عظمت وے اندر زمین و زمان افتاد و از هر جانب و هر دیار مردم جوق جوق بخدمت گرامی وے می آمدند و مرید میشدند و فیض می یافتند و هم در روے مے آرد که خواجه ابو محمد
چشتی قدس سره جامه نو هرگز نپوشیدے و برابر غنی هرگز نه نشستے و حافظ کلام ربانی بود و خواجه سری السقطی قدس سره بجهت ملاقاتش اکثر مے آمدے و در مجلس
سماع وے حاضر بودے و از اثر سماع آن حضرت حاضران مجلس نیز مست و مدهوش میگشتندے و قوالان را ذوق حال میشدے چنانکه کسے از ذهن ایشان
بر مے آمدے و از خود خبر نمیداشتندے و آواز قول قوالان از غیب مے آمد و بر آن سماع مے شنیدندے و تواجد مینمودندے و از مجتهدان آنوقت هیچکس انکار
سماع آنحضرت نمیکرد و دانشمندان آن عصر در تعظیم وے بغایت میکوشیدندے و از بیان آنحضرت حیران میماندند و آنحضرت در روزے یک ختم قرآن و در
شبے دو ختم قرآن نمودے و هر که بملازمت آنحضرت مے آمد از نور جبین مبارکش نظر او خیره میگشت مے آرند که فضل بن یحیی برمکی تعرضات در باب سماع
آنحضرت مے کرد حضرت خواجه چون بشنید فرمود اگر ناحق چنین میگوید سزاے خود خواهد یافت فی الحال زحمت ابیت بر فضل مذکور غالب آمد هر چند اطبا علاج
مے کردند زیاده تر میشد چون کار او از معالجه درگذشت ناچار توجه بخدا نمود و بتلاوت قرآن مشغول شد شبے جمال جهان آراے محمد مصطفے صلے الله علیه وسلم را در
خواب دید بجهت شفاے خود عرض کرد رسول صلے الله علیه وسلم فرمود اے فضل تو انکار سماع ابو احمد چشتی کردی انکار او انکار شانخان اوست تا توبه نمیکنی
در مجلس سماع او حاضر نمیشوی صحت ممکن نیست فضل برمکی چون از خواب بیدار شد همان لحظه دوان و پویان بخدمت حضرت خواجه آمد اتفاقاً در حالت سماع
بود فضل به مجلس رسید و دست بسته یک سو بایستاده ناگاه گذار حضرت خواجه همان سو افتاد و نظر فیض اثر بروے افگند و تبسم کرد و فرمود اے فضل دیدی سزاے
انکار سماع فضل سر بر زمین نهاد و عرض کرد که پر تقصیرم و سزاے یافتم این سماع که مخدوم میشنوند اسرار الٰهی است پس حضرت خواجه دست حق پرست بر سرش
فرود آورد و فی الحال صحت کامل یافت که گوئی اصلاً آن مرض بد نبود پس هفصد تن از کفار بمشاهده این کرامت مسلمان شدند و هر کدام صوفی و شایخ گردید
هم در روے ذکر میکنند که روزے آنحضرت بر دجله رسید و هفتاد و نه نفر همراه بودند و کشتی موجود نبود فرمود بیائید همه حلقه گیریم و ذکر گوئیم پس همچنان کردند و همه لا
از دجله گذشتند چنانچه پاے کسے هم تر نشد و در آنوقت بیست و چهار تن کافر حاضر بودند همه مسلمان شدند و آنها نیز از آب همچنان گذشتند و در اندک ایام تسبیح

کامل شدند هم در روے میفرماید که آنحضرت روزے براہے گذشت و جائے رسید که همه کافران در آنجا ساکن بودند و هر مسلمانے که بدان راه میرفت از ترس آنها خود را بلون
دیگر بانید و لباس کافران مے پوشید اگر آنها مسلمانے را مے یافتند بشدت پیش مے آمدند و ویرا مے سوختند چون آنحضرت آنجا رسید کافران او را دیدند و ایشان را گرفتند و پرسیدند
که مسلمانے فرمود آرے مسلمانم گفتند ما هرگز مسلمانی را زنده نگذاریم اگر هیچ آفتے بتو نرسید دانم که مسلمانست حضرت خواجه فرمود اگر مسلمان بصدق دل لا اله الا الله محمد رسول الله
گوید هرگز آتش بروے کار نکند پس آنها آتش افروختند حضرت خواجه فی الحال در آتش درآمد و مصلا فراز کرده بنماز مشغول شد یکبارگی آتش سوزان سرد گشت کافران
چون این حال مشاهده کردند سر بر زمین نهادند و هر همه از سر اخلاص و اعتقاد مسلمان شدند و آنها همگی ده هزار مرد بودند صد کس از آن جمله خدمت حضرت خواجه اختیار
کردند و همه شیخ کامل گشتند باقی بموجب فرموده آنحضرت همانجا سکونت ورزیدند و بقیه العمر به عبادت بسر بردند و در کتاب مراة الاسرار میگوید که عمر خواجه ابو احمد چشتی
قدس سره نود و پنج سال رسیده بود چنانکه در زمان خلافت معتصم بالله که خلیفه هشتم است از خلفاے بنی عباس رضه بتاریخ سیوم ماه جمادی الثانی در سنه ستین و مائتین
تولد نمود و در زمان خلافت ابوبکر عبدالکریم بن مطیع لقبش طالع که بیست و چهارم خلیفه بود از خلفاے بنی عباس در سنه خمس و خمسین و ثلث مایه ازاین خاکدان فانی بر
ملک جاودانی انتقال نمود هم در قصبه چشت که سی کروهے از هرات است مدفون گشت تاریخ وصال وے قدس سره صاحب سیر الاقطاب قطب العلمین بود گفته است
رضی الله عنه اللهم صل علی محمد و اله و اصحابه اجمعین **بیت** از رهگذر خاک سر کوے شما بود — هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد **ذکر آن از قید زمان و مکان**
آزاد آن مدام در وصل دوست خرم و شاد آن خوگرده جمال محمدی آن پرورده کمال احمدی آن منزه از ظلمفراق زیب ورشتے ولی مادرزاد
حضرت خواجه ابو محمد چشتی قدس سره بانواع کرامات و خوارق عادات مشهور و باصناف تجلیات و ذات معروف بود شانے عظیم و رتبه بلند داشت و لقب او ناصح الدین
است و خرقه فقر و ارادت از دست پدر خود خواجه ابو احمد چشتی پوشیده صاحب سیر الاولیا گوید که وے اغلب حال در عالم تحیر بودے و سالها پهلوے مبارک وے
قدس سره بر زمین نرسیده بود از غایت مجاهده در غلبات شوق نماز معکوس گذاردے در خانه خویش چاهے داشت خود را در آن چاه سرنگون آویخته حق تعالی را
عبادت کردے منقول است از مادر صالحه آنحضرت که گفت وقتیکه خواجه ابو محمد چهار ماهه در شکم من بود صوت کلمه طیب بگوشم افتادے روزے با پدرش نشسته بودم و سبب
حمل کرده و فرمود السلام علیك یا ولی الله و خلیفتی آوازے آمد از شکم که کسے مفهوم او نفهمید مادر صالحه گفت معلوم نیست که در شکم دختر است یا پسر و تو چنین میفرمائی
حضرت خواجه فرمود که الله تعالی بمن بشارت داده است و وعده نموده و در لوح محفوظ نیز خوانده ام که مرا فرزندے ولی مادرزاد آید و در سیر الاقطاب آورده است که
خواجه ابو محمد چشتی متولد شد شب عاشوره بود پدر بزرگوار او همان لحظه خواب آمد جمال جهان آراے پیغمبر صلے الله علیه وسلم جلوه پیراے گردید خواجه کائنات فرمود
مبارک باد اے ابو محمد در خانه تو فرزند تولد شده است باید که او را بنام من موسوم گردانی و سلام من بدو رسانی پس حضرت خواجه احمد بیدار شد دید که پسر تولد شده است
و حضرت خواجه محمد را هنوز در آب نشسته بودند که هفت کره کلمه طیب لا اله الا الله محمد رسول الله از زبان او بر آمد پس حضرت خواجه ابو احمد تجدید وضو کرده و سلام علیك
گفت فرزند جواب داد و علیك السلام یا شیخنا قل ما رءیاك هذه اللیلة پس حضرت خواجه در گوش فرزند خود گفت که حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم بر تو سلام
رسانیده است فرزند سر بر زمین نهاد و حضرت خواجه احمد نیز سر بسجده فرود آورد و دعا کرد که الهی این پسر را ولی کامل گردان آوازے شنید که اے ابو احمد دعاے ترا مستجاب
گردانیدم و این پسرت را مقبول خویش گردانیدم و هم نور وے مے آمد چون شب عاشوره تولد آنحضرت واقع شد وقتیکه صبح دمید تمام روز عاشورا شیر نخورد مادرش
بخدمت حضرت خواجه ابو احمد عرض نمود خواجه فرمود که پسر تو ولی مادرزاد است متابعت انبیا و اولیا میکند و روز عاشوره نگاه میدارد پس همچنان شد چون وقت
شام رسید شیر خوردن گرفت و روزے والده ماجده آنحضرت ویرا شیر میداد در عین حالت شیر خوردن خنده بسیار کرد چنانکه مادرش را تعجب آمد به حضرت خواجه ابو احمد
گفت خواجه فرمود که شیطان براے آنکه پسرت را بگریاند آمده بود الله تعالی فرشتگان را فرمان داد که شیطان ملعون را سازند و زجر کنند چون آن لعین دست قدرت
بر خواجه ابو محمد نیافت و پشیمان بازگشت ابو محمد را از آنجهت خنده آمد و هم در روے مینویسد که مادر آنحضرت گفت از آنمدت که خواجه ابو محمد متولد شد تا مدت

در نیم سال وقت هر صلوات خمسه چشمان خود را سوی آسمان کردی و لا اله الا الله بی عدد گفتی و نور بر روی مبارک او پدید می آمدی و تمام خانه روشن شدی و
بارها چراغ در شب میسر نمی آمد و روشنی خانه از نور جبین وی میشد چنانکه اگر سوزنی گم گشتی بوجه احسن از نور پیشانی او یافته میشدی و هم در سیر الاقطاب می نویسد که آن
حضرت چون دو نیم ساله شد شیر کم میخورد و مادرش بخدمت حضرت خواجه ابو احمد شکایتی کرد که ابو محمد چیزی نمیخورد فرمود ابو محمد درویش است کم خوردن کمال درویشان است
او ابو کم خوردن از اول عادت میکند چون چهار ساله و چهار ماهه شد در مکتبش بردند ناگاه از غیب بر تخته او این کلمات پیدا آمد بسم الله الرحمن الرحیم علم القرآن رب یسر
ولا تعسر ربنا زدنی علما و فهما و تمم بالخیر پس در اندک مدت قرآن خواند و علوم دینی حاصل کرد و بکمالیت مردان رسید و از وقت چهارده سالگی خلوت گزید و هم از آن هنگام هرچه
از زبان مبارکش بر آمدی بعینه همان شدی و خلیفه وقت و جمیع خلائق از همان وقت اعتقاد بر خواجه بغایت پیدا کردند و به مرتبت که کسی به خدمت او نشستی
مقصودش حاصل میشدی و بار او باز میگشتی مدت سی سال وضوی آنحضرت بجز متوضا نشکست و هر کافری که در حضور وی می آمد فی الحال مسلمان میشد چنانکه
در چشت هیچ کافری نمانده هر مسلمانی که بخدمت آنحضرت مشرف میگشت در لحظه از عرش تا تحت الثری بدو کشف میشد و ولی کامل میگردید و آنحضرت بیست
و چهار ساله بود که پدر بزرگوارش رحلت نمود وی قایمقام او گشت و بر سجاده بنشست و همه خلایق روی اخلاص و بندگی و ارادت به خدمت وی در آوردند و آن
حضرت در چاه اکثر نماز معکوس میگذاردی چنانکه بیش از این مبین گشته و دوازده سال در حجره مشغول ماند هفتم روز به یک خرما افطار نمودی گویند که روزی آنحضرت
در ایام طفولیت به مکتب میرفت در عین راه با خواجه خضر علیه السلام ملاقات واقع شد خضر علیه السلام فرمود ای ابو محمد مژده باد ترا که از رب العزت مرا فرمان است تا علم
ظاهری و باطنی مر ترا بیاموزم آنحضرت پابوسی نمود و گفت یا خواجه هرچه فرمائید پس خضر علیه السلام اسم اعظم به آنحضرت آموخت فی الحال همه علوم و اسرار بدو
منکشف گردید از همانجا بر گشته به خانه آمد مادرش گفت امروز چه خواندی تخته بیار تا به بینم حضرت خواجه گفت ای مادر آنچه من خوانده ام در تخته نمی گنجد مصحف
که در خانه بود مادرش پیش خواجه کشید خواجه گفت ای مادر مصحف در پیش خود نگاه دار که من یاد میخوانم مادر همچنان کرد آنحضرت در یک پاس تمام قرآن یاد
بخواند مادرش تعجب نمود و شکرانه الهی بجا آورد و هم در آنجا می نویسد که روزی خواجه ابو احمد چشتی سماع میشنید و قوالان حاضر بودند و ابیات به آهنگ
میخواندند و حضرت خواجه در تواجد بود نظر فیض اثر وی بر خواجه ابو محمد افتاد فرمود در آی در سماع حضرت خواجه ابو محمد بی طاقت و مدهوش گشته در سماع در آمد
تا دیری در ذوق ماند پس بیخود شده افتاد و حضرت خواجه ابو احمد تا هفت روز متواتر سماع میشنید وقت نماز قوالان را باز داشتندی و نماز ادا کردی و باز
در سماع شدی در این مدت خواجه ابو محمد همچنان بیهوش بود پس حضرت خواجه ابو احمد قوالان را خاموش کرد تا خواجه ابو محمد به هوش آید قوالان ساکت شدند
بعد از دیری خواجه ابو محمد چشم بکشاد و سوی آسمان نظر کرد و فرمود قولوا قولوا پس از عالم غیب آواز نغمه آمد با ابیات که هرگز کسی عیان نشنیده بود هر کس
حاضر بود بوجه احسن شنید و حضرت خواجه ابو محمد در سماع شد و حاضران نیز در سماع شدند و تا سه روز متواتر بر همان صدای غیبی سماع کردند پس به هوش در آمدند
و خواجه ابو محمد در پای فلک فرسای حضرت خواجه ابو احمد افتاد و گفت مخدوما این فتح باب که در سماع است در هیچ شغل دیگر نیست صد سال اگر کسی
ریاضت شاقه و مجاهده شدید کند این مرتبه میسر نیاید که در یک سماع مشاهده گردید خواجه ابو احمد فرمود ای ابو محمد سماع ستر پوشیده است سر آن پوشیده باید داشت
عوام بیچاره طاقت این سر ندارند اگر من اسرار آن ظاهر کنم جمله جهانیان مبتلای سماع شوند و از خدای عز و جل غیر از این عطیه طلب ندارند هم در کتاب
مذکور مینویسد که روزی خواجه ابو محمد بر سر سجاده نشسته خرقه خود را بخیه میزد و در این اثنای پسر خلیفه در رسید و از اسپ فرود آمد زمین خدمت ببوسید و با ادب
بنشست آنحضرت فرمود که حضرت رسالت پناه صلعم فرموده است اگر بیوه زنی در ملک بادشاهی شب به فاقه بخسپد روز قیامت دامن گیر آن والی باشد چون
شما را حق سبحانه تعالی ملک و بادشاهت عطا کرده است فقیران و بینوایان در آن مسکن دارند نباید که کار به غفلت بسر بری و فردا شرمنده شوی چون حضرت
خواجه نصیحت تمام کرد پسر خلیفه چیزی از نقد و جنس که در تصرف بادشاهان میباشد طلبید و حضور گذرانید حضرت خواجه تبسم نمود و فرمود ای ملک زاده از

خواجگان ما کسے آنرا قبول نکرده است من نیز قبول نمیکنم مارا تو انگری فقر به از سلیمانی است پسر خلیفه به غایت بجد گشت و مبالغه نمود خواجه فرمود اے شاهزاده
حق سبحانه تعالی در خزانه غیب بر بندگان خود مفتوح ساخته است به آورده شما حاجت ندارند آخر الامر پسر خلیفه الحاج از حد بگذرانید حضرت خواجه روے بآسمان کرد گفت
الهی آنچه بندگان خود را مینمائی این راهم نمائے فی الحال ماهیان دجله که در دهان هر کدامش دینار زر بود ند سر بر کردند پسر خلیفه چون چنین بدید متحیر بماند و سر در پاے آنحضرت
فرود آورد و بعد از ساعتے رخصت حاصل نمود و برفت و حضرت خواجه از آورده او هیچ قبول نفرمود و هم در روے مینو رسید وقتیکه سلطان محمود بن سبکتگین بغزوه سومنات
رفت آنحضرت را در واقعه نمودند که خود نیز به مدد او توجه کنید پس در سنه هفتاد سالگی با درویشان متوجه شد چون در آنجا رسید به نفس نفیس خود با مشرکان جهاد کرد روزے
کافران چنان غلبه نمودند که لشکر اسلام پناه به بیشه آورده آنحضرت را در چشت مرید و خلیفه بود آسیابان محمد کاکو نام حضرت خواجه وی را آواز داد و گفت کاکو دریاب
فی الحال محمد کاکو حاضر شد و محاربه شدید کرد تا لشکر اسلام نصرت یافت و در آن هنگام محمد کاکو را در چشت مردم میدیدند که کاکله آسیا بر داشته بر در و دیوار میزد و
مے گوید کف بر دهن داشت چون از آنحال مردم از وے پرسیدند همین ماجرا بیان کرد آخر الامر سلطان محمود بعد فتح سومنات چون مدد ظاهری و باطنی
حضرت خواجه به چشم خود دید معتقد گردید و همان وقت آمده سر در پاے افگند و ارادت آورد و تفصیل غزوه سومنات و مفتوح شدن آن بر دست سلطان محمود سبکتگین
بتوجه حضرت خواجه ابو محمد چشتی صاحب مرآة الاسرار چنان نوشته که چون سلطان محمود از غزنی لشکر کشیده بر سر راے جیپال حاکم ملک سند و پنجاب آمد و باوے جنگها
بسیار نموده بعد از کوشش بیشمار راے جیپال را اسیر ساخت و در سنه سبع و اربعمایة تا قنوج مفتوح گردانید و اکثر قلعه و عمارت و بتخانه هاے خراب نمود چنانکه هفت
قلعه سنگین که در رفعت با افلاک برابر بودند بعد از گریختن راجه جیپال حاکم قنوج همه را برانداخت و ده هزار بتکده در شهر قنوج ویران کرد که هر گاه زیارت گاه
کفار بود غنایم بسیار و بندے بیشمار آورد و چون سلطان این بتخانه ها را که تاریخ عمارت بعضے چهل هزار سال و بعضے را پنجاه هزار سال نوشته بودند ویران
میساخت ساکنان سومنات میگفتند که بت سومنات از ایشان رنجیده است و الا نه لشکر اسلام را برهم میزد کفار پس سلطان محمود از آن جماعه شنیده عزم جزم
کرد که بتخانه سومنات را خراب سازد تا اعتقاد آنها بر طرف شود پس در سنه ست عشر و اربعمایة لشکر بطرف نهرواله و گجرات کشیده متوجه آن حدود گشت و گویند
که بر کنار دریا سومنات را در بتخانه نهاده بودند و اهل هند شب خسوف به زیارت آن صنم مے آمدند و در آن شب زیاده از صد هزار کس در حوالی آن بتخانه جمع
میشدند و ده هزار قریه معمور وقف آن بتخانه بود و چندان هزار زر و جواهر در آنجا جمع گشته که عشر آن در خزانه هیچ بادشاه نبود و دو هزار نفر زنار دار در آن بتخانه
به عبادت مشغول میبودند و یک زنجیر طلا به وزن دویست من در آنجا آویخته بودند و چندین جرسها بر آن تعبیه کرده و سیصد سر تراش و سیصد مغنی و پانصد کنیزک
رقاص مقرر بودند که ملازمت آن بتخانه نمایند و نهر گنگ که شرقی دهلی و قنوج است و در میان سومنات و گنگ مسافتے بعید واقع شده اما چندان مردم در رساندن گذاشته
بودند که هر روز آب تازه گنگ براے شستن سومنات میرسید الغرض چون سلطان به مسافت راه طے کرده آنجا رسید بر کناره دریا قلعه بزرگ دید چنانچه موج دریا به فصیل
قلعه میرسید خلایق بسیار سر بر آورده تفرج مسلمانان میکردند و معتقد هندوان آنکه معبود ما لشکر را هلاک خواهد ساخت آخر بعد از کشش و کوشش بسیار قلعه مفتوح
شد پس هندوان لاعلاج شده دویده در میان بتخانه میرفتند و آن بت را در بغل گرفته گریه میکردند و بر در بتخانه بر آمده جان میدادند از پنجاه هزار زیاده هندو به قتل
رسیدند و باقی مانده بر کشتیها سوار شده گریختند و در خانه که آن بت بود عرض و طول بسیار داشت چنانکه پنجاه و شش ستون مرصع از لعل و زمرد نصب کرده بودند
و آن بت را از سنگ تراشیده طولش مقدار پنج گز سه گز از آن ظاهر بود و دو گز در زمین سلطان خود در بتخانه در آمد و گرز به دست گرفته آن بت را شکست بعد
از آن بار کرده در غزنی برد و بر در جامع مسجد انداخت و خزانه بیشمار که آنجا جمع شده بود بدست سلطان در آمد و مراد از سومنات دوارکا است که در آن وقت در ملک
نهرواله شهرے عظیم بود و آن بت صورت کشن بود که از سنگ تراشیده و پرستش میکردند و بعد از وے سلطان مسعود بن محمود تا دیار شهر بنارس به تصرف خود
آورده و سالار مسعود خواهر زاده سلطان محمود مذکور تا ستر کهه و دیار بهرائچ و اکثر دامن کوه شمال وغیره مفتوح ساخت و بعد از آن قرنها بعد قرن تا سیزده نفر از

فرزندان سلطان محمود قلعه لاهور با توابع آن در تصرف خود داشتند و سیزدهم نفر از آنجمله سلطان خسرو ملک بود که سلطان شهاب الدین غوری قلعه لاهور
وغیره را از تصرف او برآورده مردم خود نصب نموده و سلسله سلاطین غزنویه در سنه ثلث وثمانین وخمس مائة از خسرو ملک منقطع شد از اینجهة جمیع مورخان باتفاق
اول فتح هندوستان باسم سلطان محمود بن سبکتگین نوشته اند چنانچه فتح دوم ملک هند بیمن توجه خواجه بزرگ معین الحق والدین حسن سنجری قدس سره سلطان
شهاب الدین غوری سلطان معز الدین سام را میسر شد که رای پتهورا حاکم هند را در میان دهلی کشته و قطب الدین ایبک را بجای خود در دهلی نشانده برگشته بطرف
غزنی رفت و از برکت انفاس خواجه بزرگ از آن تاریخ تا امروز باز هندوی در ملک هند بادشاه نشده پس بباید دانست که اول و آخر هر دو فتح ملک
هندوستان حق تعالی از سبب خواجگان چشت ارزانی داشت هم سلطان محمود را و هم سلطان شهاب الدین را از آنست که چشتیان در تمام ملک هند تصرف
دارند و تا عالم باقی است متصرف خواهند بود و در **سیر الاقطاب** می آرد که آنحضرت تا شصت و پنجاه سال متاهل نشده بود و همشیره داشت بسیار پاک باز
که خدمت وی میکرد و به چرخه ریسمان میریسید و به مایحتاج برادر خود صرف مینمود سن چهل سالگی رسیده بود از جهت خدمت برادر و اشتغال به طاعات حقتعالی میل
نیز بهیچ نداشت خواجه اکثر اوقات میفرمود که ای همشیره از تو فرزندی بوجود آید و قطب الاقطاب گردد ولیکن بشوهر محالست که در عرصه عالم پدید آید بر این حرف
همشیره اصلا راضی نمیشد و به عبادت مشغول میماند تا روزی آنحضرت پدر بزرگوار خود حضرت خواجه ابو احمد چشتی را در واقعه دید که میفرماید ای ابو محمد در حق همشیره خود
آنچه میگوئی راست است درست است اما در ولایت سا فلان به فلان موضع سیدزاده ایست صحیح النسب محمد سمعان نام بسیار پرهیزگار و صالح و درویش وی را
زود بطلب و همشیره خود را بزنی وی ده و همشیره آنحضرت نیز از پدر بشارت یافت بنابراین معنی راضی گشت آخر الامر حضرت خواجه فی الحال کس خود را برای
طلب او فرستاد و مکتوبی نوشت که اگر یک کفش در پا داری کفش دیگر در پا نپوشی تا اینجا نیائی چون قاصد در آن موضع که حضرت خواجه نشان داده بود در سید محمد سمعان
را بر در سرای خود نشسته یافت که یک کفش در پای دارد و پای دیگر برهنه بر پای گذاشته بهمین حالت مکتوب حضرت خواجه بدو رسید و آن عالی نژاد وی را برخواند همچنانکه
بود برخاست و راهی شد و در اندک زمانی به خدمت حضرت خواجه ابو محمد چشتی آمد و ملازمت کرد حضرت خواجه را حالتش بسیار خوش آمد و همان حال همشیره خود را
بزنی بوی داد و در اندک مدت قلیل از آن پاک زادگان پسری متولد شد ابو یوسف نامش کردند و حضرت خواجه اگرچه بعد از شصت و پنجسال متاهل شده اما وی را هیچ پسر
بزرگ نه رسیده بود خواجه ابو یوسف خواهرزاده خود را بمنزل فرزند پرورش کرد و بنظر ظاهری و باطنی تربیت نموده و بمقام قرب و درویشی رسانید و خلافت داد و ناصر الدین
لقبش نمود و قطب الاقطاب ساخت و در **نفحات** می آرد که خواجه ابو محمد را مریدی بود استاد مردان نام رحمة الله علیه از قصبه سنجان خواف و سالها کلوخ استنجا و
آب وضو خواجه مهیا میداشت روزی او را مراجعت وطن امر کرد وی بگریست و گفت که من طاقت مفارقت شما ندارم خواجه کرم نموده فرمود هر وقتی که ترا آرزوی
دیدار ما باشد حجابهای جسمانی و مسافتهای مکانی مرتفع گردد و ما را از همانجا ببینی و همچنان بود که دائما استاد مردان میگفتی که من از سنجان چشت را می بینم صاحب
مرآة الاسرار میگوید که این **حکایت** به فقیر رسیده بود خیلی بعید و دشوار مینمود ولیکن چون مرتبه ثانی در سنه یکهزار و شصت و پنج هجری به اجمیر رسیده سعادت
زیارت حضرت پیر دستگیر حضرت خواجه معین الحق والدین چشتی قدس سره بجا آورده و نوازشها یافت پس خانقاه استاد مردان بخدمت حضرت خواجه ابو محمد چشتی قدس
سره تمنا نموده بود این نیازمند نیز از غایت شوق بی اختیار گستاخی کرده به خدمت روحانیت پاک حضرت پیر دستگیر خواجه بزرگ قدس سره درخواست نمود و
حضرت خواجه از راه ذره پروری مقرون به اجابت گردانید از آن روز هرگاه وقت موافقت میکند و شوق زیارت حضرت پیر دستگیر خواجه بزرگ قدس سره غالب
میشود تمام شهر اجمیر مع روضه متبرکه آنحضرت بی حجاب مشاهده میشود شکر این نعمت بکدام زبان بجا توان آورد والحمد لله که تصرف پیران ما در حیات و ممات
برابر است محرر این سطور را از بعید دانستن **صاحب مرآة الاسرار** این حکایت را با وجود کسب کمال در رسوخیت اعتقاد به جناب خواجگان چشت عجب
می آید چه ممکن است که حصول رویت امکنه که ارائی بمراحل بسیار بعید اند از نی توجه مریدان حضرت خواجه ابو محمد چشتی بیکی از سائر ناس میسر آید فکیف که آنحضرت

خود بر توجه درباب مریدے صادق و قابل این اثر نمایند و نیز ارتفاع نسبت زمان و مکان از نظر سالک در انتهاے جبروتست چراکه درینحالت سمع و بصر و سائر صفات وے از تقیدات رہیده برنگ اطلاق برمے آیند پس رویت اشیاے قریبه و بعیده و استماع اصوات آنها بروے یکسان میگردد و در مرتبه جبروت به اول ملاقات خواجگان چشت مر طالبان را حاصل میگشت پس بعید نیست آنچه مصنف مرآة الاسرار حصول این مرتبه را از خواجه ابو محمد چشتی با استادمردان بعید بااحتمال داشته و در سیر الاقطاب آرد که حضرت خواجه ابو محمد چشتی سه خلیفه داشت ناصر الدین خواجه ابو یوسف چشتی و محمد کاکو و استادمردان رحمة الله علیهم کمالات و تصرفات آنحضرت و مریدان وے اظهر من الشمس است این مختصر گنجایش آنها ندارد وفات آنحضرت چهارم ماه ربیع الثانی درسنه احدے و عشرین واربعمایة و بروایتے درسنه احد عشر واربعمایة در زمان سلطنت محمود سبکتگین واقع شد و سلطان محمود معاصر ابو العباس احمد بن اسحاق لقبش قادر خلیفه بنی عباس بود و مدت حیاتش هفتاد سال بود و تاریخ وصالش قدس سره صاحب سیر الاقطاب بر وفق روایت مختار خود که ثانی است او امام برحق بود گفته است رضی الله عنه اللهم صل علی محمد و اله و اصحابه اجمعین. **بیت** از رهگذر خاک سر کوے شما بود ہر نافه که در دست نسیم سحر افتاد **نور سیوم** در ذکر مجمله از احوال حضرت خواجه ناصر الملة والدین ابو یوسف چشتی و حضرت خواجه قطب الدین مودود چشتی و حضرت خواجه عثمان هارونی قدس اسرارهم **ذکر آن شمع انجمن اسرار آن پروانه روے دلدار آن مستغرق در صداے کن فیکون آن معدود در زمره اعلم ما لا تعلمون** آن موصوف بکمال استقامت و درستی قطب الاقطاب خواجه ناصر الملة والدین ابو یوسف چشتی قدس سره بن محمد سمعان از جمال معرفت و کمال حقیقت آراسته بود از غایت حضور در دریاے احدیت غرق گشته و در مجاهدات و ریاضات و کرامات نظیرے نداشت و خرقه فقر و ارادت از خال خود حضرت خواجه ابو محمد چشتی قدس سره پوشیده و هشتاد و چهار سال عمر داشت و خواهرزاده حضرت خواجه ابو محمد چشتی است و حضرت خواجه ویرا بمنزله پسر پرورش کرده و به نظر ظاهری و باطنی تربیت نموده چنانچه بالا نوشته آمد و آنحضرت سی و شش ساله بود که خال و پیر وی خواجه ابو محمد رحلت فرمود و وے قایم مقامش گردید و خبر باهر و مکشوف شد که در وهم بشر نگنجد و به تحریر نیاید و وے سید صحیح النسب حسنی و حسینی است که در وی هیچ شک نیست بدین ترتیب قطب الاقطاب خواجه ناصر الملة والدین ابو یوسف چشتی **ابن** خواجه سمعان **ابن** سید ابراهیم **ابن** سید محمد **ابن** سید حسن **ابن** سید عبد الله الملقب به علی اکبر **ابن** امام علی نقی **ابن** امام محمد تقی الجواد **ابن** امام علی الرضا **ابن** امام موسے کاظم **ابن** امام جعفر صادق **ابن** امام محمد باقر **ابن** امام زین العابدین **ابن** امیر المومنین امام حسین الشهید **ابن** امیر المومنین امام المتقین اسد الله الغالب حضرت علی **ابن** ابیطالب کرم الله وجهه و در **سیر الاقطاب** نویسد که آنحضرت همیشه با فقرا و غربا صحبت داشتے و هم لقمه با نها شدے و تعظیم ایشان بسیار کردے و گاهے توجه به اهل دنیا نمودے اگر از اهل دول کسے به خدمت وے آمدے رنگ بشره مبارکش متغیر شدے و بگریستے و هر که صحبت پاک وے اختیار کردے صاحب کرامات و اهل ولایت گشتے با وجود این طریقه مردمان بسیار و خلائق بے شمار معتقد و زایر درگاه خلائق پناه وے بودند و هرچه از جنس نذر و نذور مے آمدے همه به فقرا میدادندے و احیاناً اگر خادم چیزے پوشیده داشتے فی الحال از وے طلب کردے و به همسایه و فقرا بازدادے آنگاه ویرا تسکین حاصل شدے هم در آنجا مے آرد که آنحضرت در حیات حال و مربی خود اندر سن بیست سالگی روزے بر در سراے امیر بگذشت و در سراے کشاده بود دید که دختر امیر نشسته است به غایت صاحب جمال و خدمتگاران گرد و پیش وے اند حضرت خواجه را پسند خاطر آمد خادم امیر بر در ایستاده بود ویرا فرمود که با امیر رفته بگو که تا دختر خویش به زنی بمن دهد خادم هیچ ایستادگی نکرد و همان ساعت پیش امیر رفت و پیغام گذاری نمود امیر گفت چه سعادت است که فرزند مرا مثل حضرت خواجه به خدمتگاری خود قبول کند ولیکن یکبار خدمتگار دختر را به خدمت خواجه فرستم و خواجه خطبه خواند بعد ازان دختر خود بدهم خادم بیرون آمد و جواب امیر بخدمت آنحضرت رسانید حضرت خواجه بدانست که امیر حرفت نموده براے خاطر داشت من هنرے درباخته است فرمود من امتحان میکردم که امیر را با من چگونه اعتقاد است و گرنه اصلاً خواهش آن ندارم این بفرمود و بخانه آمد و هنوز به خانه خود

تشریف نیاورده بود که دختر امیر را درد شکم به شدت گرفت امیر مردم به خدمت آن حضرت فرستاد و عاجزی نمود و گفت باز آئی تا دختر خود را تسلیم تو کنم حضرت خواجه اجابت نکرد و التفات نمود هنوز شب نرسید که دختر امیر بمرد **منقولست** که حضرت خواجه ناصر الملة والدین ابو یوسف چشتی قدس سره بعد رحلت پیر و مربی خود وقتی بهرات رفت وقت مراجعت به موضعی رسید که کنک نام داشت در آنجاے درویشی بود کاتب و موذن بسیار بزرگ در کلبه او نزول فرمود و چون شب شد درویش را دخترے بود پاک و پارساو ے بخواب دید که ماه شب چارده از آسمان در کنارش آمده و میگوید که من بزنی ترا خواسته ام و قبول کردم بامداد درویش به خدمت حضرت خواجه آمد و حضرت خواجه تمامی خواب دخترش باو ے بیان کرد فرمود که تعبیر از ماه منم زود دختر خود را بحکم خدا بمن ده درویش مطلع الحال نمود در اندیشه رفت و گفت ما را چه حد و مجال که به خدمت شمل شما سید و بزرگ نسبت و قرابت در میان آرم خواجه فرمود قضي امر الله الذي فيه تستفتيان دختر به حکم خدا ازان من باشد و از وے فرزندان متولد شوند که قطب زمانه گردند درویش برخاست و پیش دختر خود آمد تا دختر چه گوید و از آن خواب چه اظهار نماید دختر بے پرسش خوابے که دیده بود بعینه همان که آن حضرت بیان نموده بود نزد پیش پدر بگفت تا پدر را جاے سخن هیچ نماند و شبه بکلی از خاطر دور شد در ساعت با دختر گفت که بشارت باد ترا از آن ماه که از وے حکایت کردی در خانه ات رسید پس برخاست و زود به خدمت حضرت خواجه آمد و دختر خود را تسلیم آنحضرت کرد و خطبه خواند و آنحضرت قبول نمود و چند روز در آنجا اقامت ورزید پس به وطن خود در چشت آمد و از آن ولیه شمل حضرت خواجه مودود چشتی و حضرت خواجه تاج الدین ابو الفتح متولد شد و از **ثقات منقولست** که روزے آنحضرت در ایام تابستان و عین حرارت از غایت گرمی به اصحاب خود از صومعه بیرون آمده بود و اصحاب استدعاء آب سرد نمودند که اگر ببرکت دعاے آنحضرت چشمهٔ آب سرد از غیب در اینجا پیدا شود بسا بندهاے خدا از شدت گرمی خلاص شوند آنحضرت هیچ تامل نفرمود و عصا بر سنگ زد در ساعت آب زلال از وے جاری شد و یاران محظوظ شدند و بفراغت آب از وے خوردند و وضو ساختند و شکرانه ادا نمودند و آن چشمه تا الیوم جاریست و در ایام گرما به غایت سرد و خوش مزه میباشد و در زمستان معتدل میگردد که در رفتن آنجا کسے را زیان نمیکند و هر کرا تپ روے دهد از وے آب میخورد زائل شود هر حاجتے که در آنجا از حق جل جلاله کسے میخواهد با جابت مقرون میگردد و در **سیر الاقطاب** آورده که سنگے بود بر در موضعے آن حضرت به غایت کلان و پهناور که حضرت خواجه اکثر بر وے می نشست و عبادت میکرد و قتے بر وی نشسته بود چون به عزیمت قریه روان شد آن سنگ نیز عقب آنحضرت راهی گشت و خلق بسیار از زن و مرد تماشاے نمودند و دنبال میرفتند و آن سنگ تا آنجا رسید که اکنون هست حضرت خواجه از غلو مردم آگاهی یافت بسوے سنگ دید و فرمود توقف مکان تا سنگ از حد تجاوز نکرد و همانجا بماند بعد از آن مردم اکثر اوقات در شبانگاه آدینه و ایام تشریق حضرت خواجه را با خضر علیه السلام آن سنگ نشسته میدیدند و در آنجا چندان نور ظاهر میگشت که تمام قریه روشن میگردید و تا اکنون مزار و مطاف خلائق است هم در وے مے آرد که چون آنحضرت ارادت بخدمت خواجه ابو محمد چشتی آورد حضرت خواجه فرمود هفت بار نام من بگو و سوے آسمان نظر کن حضرت خواجه ابو یوسف چشتی فرمان بجا آورد و همان لحظه تا عرش عظیم حجابے در میان نماند پس بار دیگر فرمود بار هفت کرة نام من گرفته سوے زمین نگاه کن وے همچنان کرد تا تحت الثرے همه مکشوف گردید بعد ازان اسم اعظم که از خدمت خضر علیه السلام آموخته با آنجناب عنایت فرمود همانساعت علم لدنی و اسرار ربانی جمله منکشف گشت پس خرقه پوشانیده خلافت داد و بجاے خود نشاند **منقولست** که چون آنحضرت به سن پنجاه سالگی رسید خواست که نزدیک مزار خواجه حاجی مکی که بزرگ وقت خود بود و حضرت خواجه ابو اسحاق چشتی نور الله مرقده اکثر بزیارت وے میرفت خانه براے اعتکاف زیر زمین بسازد زمین بسیار سخت و محکم بود چنانکه هیچکس کندیدن نمیتوانست آنحضرت باشارت غیبی کلند به دست مبارک خود گرفته از چاشتگاه تا نماز پیشین خانه با تمام رسانید و آن خلوه تا حال زیارت گاه خلائق است پس مدت دوازده سال در آنجا بماند چندان و لر و سکر غالب آمد که گاه گاه وے چون خادم آب وضو به دست مبارک آنحضرت ریختے از خود غایب شدے و بعد ساعتے حاضر گشتے و وضو تمام کردے در آن هنگام خواجه عبد الله انصاری رحمة الله بملازمت آنحضرت رسید و اوضاع و حالات وے دیده خیلے محظوظ شد و بسیار تحسین نمود و گفت چشتیان همه همچنین بوده اند از خلق جهان بیباک و در باطن بسا دات

وہم درآن ہنگام حضرت خواجہ را اکثر اوقات با رجال الغیب صحبت مے بود و پریزادہا از مردان و زنان ہزار در ہزار در خدمتش حاضر میبودند و بیرون از شمار ارادت بدان حضرت مے آوردند و خدمتہا مینمودند اما آن جنین و دو نفر جن کہ از مریدان آنحضرت بودند بشکل مار بر در صومعہ میماندند و پاسبانی میکردند چنانکہ بعد رحلت آنحضرت نیز ہمچنان در آنجا بودند ہرکسیکہ بصدق اعتقاد در آن صومعہ رفتے و زیارت کردے ہر گز نیک نیت نبودے برو حملہ آوردندے و فوتش نمودندے تا وقتیکہ کفار در آنولایت آمدند ہمچنان بودند بعد ازان غایب شدند و ہم از ثقات منقولست کہ در حالت سماع نور از جبین مبارک آنحضرت تا آسمان رفتے و خلایق معاینہ میکردے و ہر مرتبے کہ در مجلس سماع آنحضرت حاضر شدے ہمانساعت صحت مییافتے و ہیچکس انکار سماع آنحضرت نکرد و حضرت خواجہ شبلی رضی اللہ عنہ بجہت ملاقات آنحضرت اکثر مے آمدے و ہر بار کہ روے آنحضرت دیدے در سماع شدے بعضے مردم ازوے پرسیدند کہ سر آن چیست کہ شما مجرد دیدن روے خواجہ ناصر الدین در سماع میشوید گفت اے نا دلمان شما چہ دانید آنچہ من بدیدار خواجہ ناصر الدین مے بینم اگر شما بہ بینید بے طاقت و بیقرار گردید بلکہ دیوانہ شوید شبلی درباب خواجہ ناصر الدین ابو یوسف بمطلوب حقیقی میرسد خدا تعالے را در بارہ خواجہ کرم عظیم بود کہ بیان آن محال است و در بعضے ملفوظات معتبر اہل چشت مینویسد کہ شخصے از آنحضرت پرسید کہ اگر سماع اسرار است پس جنید بغدادی چرا توبہ کرد فرمود شبلی کہ خلیفہ و حجت اوست در مجلس من ہمیشہ مے آید و سماع میکند جنید اخوان سماع چون ندید توبہ کرد و ہر گرا اخوان سماع دست ندہد توبہ کردن او سزاوار است واللہ اگر جنید در مجلس من حاضر بودے ہرگز توبہ نکردے اے عزیز چیزے کہ در سماع یافتہ میشود بہ عبادت صد سال حاصل نگردد و ہم در آنجا مے نویسد کہ آنحضرت بعد از سہ چہار فاقہ زیادہ از سہ لقمہ نخوردے و جامہ پیوندی پوشیدے و سماع اکثر شنیدے و بدو ذوق بسیار داشتے و در مجلس سماع جز فقرا و علما و صلحا و مشائخ دیگر را بار نبودے و اگر اہل دنیا کسے حاضر شدے ذوق نہ دادے پس خلق را باز گردانیدے و چند درویش نگاہ داشتے بعد ازان سماع شنیدے و احیاناً اگر از اہل دنیا کسے تا آخر مجلس بماندے ہمانساعت مجذوب شدے و دنیا ترک دادے و در مجلس سماع آنحضرت تمام اہل مجلس را ذوق پدید آمدے و اگر فاسق حاضر بودے از فسق باز آمدے و تارک شدے و یکے از مشائخ گذشتہ و آنحضرت میفرمود کہ اگر فاسق یا فاجر در مجلس سماع من حاضر شود صاحب نعمت گردد و از دیگران چگویم و ہم از آنجا میگوید کہ وقتیکہ آنحضرت راہے میرفت دید کہ مسجدے عمارت میکنند و شہتیرے بالاء مسجد میبرند حضرت خواجہ بایستاد و تماشاے میکرد و چون شہتیر را بالاے بردند بہ قدر یک گز کم بود ہر چند فکر کردند برابر نمے آمد پس آنحضرت از اسپ فرود آمدہ بالاے مسجد رفت و یک سر آن شہتیر بدست مبارک خود گرفت و سر دیگرش مردمان گرفتند آنحضرت قدس سرہ بسم اللہ الرحمن الرحیم گفت و شہتیر را بالاے مسجد گذاشت بہ قدر یک گز از مقدار مطلوب زیادہ نمودار شد و آن مسجد میان چشت و ہری بوگندار در ہری مزار و مطاف خلایق است و در سیر الاقطاب مے آرد کہ آنحضرت را در ابتداء کلام اللہ حفظ نبود بدین سبب متردد میماند تا شبے پیر و مربی خود را در واقعہ دید میفرماید کہ اے ابو یوسف چہ حال داری و چون متفکری عرض کرد بسبب آنکہ کلام ربانی یاد ندارم پریشان خاطرم فرمود کہ صد بار سورہ فاتحہ بخوان از برکت آن ترا حفظ خواہد شد آنحضرت بعد از افاقت ہمچنان کرد مے الحال تمام قرآن یاد شد چنانچہ ہر روز و شب پنج ختم قرآن نمودے ہم در کتاب مذکور ذکر مینماید کہ شبے آنحضرت با نفس خود گفت کہ اے نفس اگر تو امشب با من موافقت کنی در دو رکعت نماز ختم قرآن کنم نفس آن شب موافقت نکرد آن دو رکعت فوت شد این کاہلی ازان بود کہ آن شب آب سیر خوردہ بود لہذا حضرت خواجہ تا بیست سال آب بدو نداد کمالات و خوارق عادات حضرت خواجہ ناصر الملة والدین ابو یوسف چشتی قدس سرہ بیشتر ازانست کہ در تحریر قلم و تقریر زبان آید چون وفات حضرت خواجہ قریب رسید پسر بزرگ خود حضرت خواجہ قطب الدین مودود چشتی قدس سرہ را بہ تحصیل علوم وصیت کرد و قائمقام خود گردانیدہ در پردہ شد وفاتش سیوم ماہ رجب سنہ تسع و خمسین و اربعمایة در زمان خلافت ابو جعفر عبد اللہ ملقب بہ قایم بن قادر خلیفہ بنی عباس رحم کہ معاصر سلطان طغرل بیگ بن میکائیل بن سلجوق بود واقع شد تاریخ وصالش صاحب سیر الاقطاب عارف کامل بود گفتہ است رضی اللہ عنہ اللّٰہم صل علی محمد والہ واصحابہ اجمعین

بیت از رہگذر خاک سر کوے شما بود ہر نافہ کہ در دست نسیم سحر افتاد ذکر آن از غلبات شوق و محبت مست آن در تر اکم امواج

تجلیات پست آن شگفته نغمهاے روز الست آن فریفتہ زخمهاے سوز نهفت آن بوده جهد بات اهیت عندربی آن محرم کنایات ولاینام قلبی آن سرگشتی
حقیقت و معرفت راپشتے قطب ارشاد حضرت خواجه قطب الملة والدین مودود چشتی بن خواجه ناصر الملة والدین ابو یوسف چشتی قدس سره که یگانه روزگار و معشوق پروردگار
قدوهٔ اقطاب و اوتاد و ولی مادرزاد بود و قطب الدین لقب داشت سخنش مقبول و مرغوب همه دلها است و جمله مشائخ آن عصر محکوم و حلقه بگوش وے بودند و از آوان
طفلی در تعظیم و تکریم وے میکوشیدند و هیچ از علماے و مشائخ آن عهد از وے فائق نبود بلکه اکثر از ایشان به خدمت شریف آنحضرت مے آمدند و به مراد دل و به نعمت
دو جهانے فائز میگشتند و قول و فعل وے همه مطابق شریعت غرا بود و علم ظاهری و باطنی تمام داشت و هرچه از عالم غیب مشاهده مینمود وے را بگوش هوش آواز شنیدے
بر آن بکار کردے و خرقه فقر و ارادت از پدر بزرگوار خویش حضرت خواجه ناصر الملة والدین ابو یوسف چشتی قدس سره پوشیده و عالم طیران بسیار داشت چنانچه مردم
بیشتر از معاینه الحال بدو گرویدند و ارادت آوردند **و در سیر الاقطاب** مے آرد که حضرت خواجه قطب الدین مودود بن خواجه ناصر الملة والدین ابو یوسف چشتی از
سادات صحیح النسب حسینی است که این را اهل ایران و توران و هندوستان همه کس میدانند و بر همگنان ظاهر و باهر است **و حضرت شاه اشرف**
جهانگیر قدس سره در مکتوبیکه به برادر زادهٔ خود شاه نور قطب عالم نبشته است ثبت مینماید که مشائخ این دیار در رواسخ این افطار در سیادت خواجه مودود بن خواجه ناصر الملة
والدین ابو یوسف و آباے کرام وے تردد ے داشتند بنابران این درویش سیادت وے را **از بحر الانساب** دستور السادات است اثبات میکند تا شک و شبه مردم
ازان نسب اطهر منقطع گردد پس بدان اے مخدوم زاده کو نین که در کتاب مستطاب بحر الانساب آورده است در آن حین که حجاج بن یوسف اکثر سادات
عرب و عجم را با اولاد و احفاد شان به قتل رسانیده جمعے جلاء وطن اختیار کرده از آن مهلکه رستگاری یافته بودند از آنجمله سلطان فرستافه که سر حلقه سادات چشتیه بود از
جور آن ظالم فرار نموده به نواحی چشت و خراسان افتاد چون آب و هواے آن ولایت با مزاج آن سلطان کامران موافق آمد همانجا مسکن خود ساخت در آن مقام
سعادت انجام خواجه ابو احمد ابدال از پشت سلطان فرستافه مسطور متولد گشت و خواجه ابو احمد ابدال را دخترے بود عصمت خاتون نام به غایت متعبده به موافقت برادر
خود خواجه ابو محمد چشتی در عبادت اشتغال میداشت و سالش بسر حد سی و دو سال و به روایتے به سر حد چهل رسیده بود به واسطه عبادت و خدمت برادر میل تزویج نداشت
چنانکه تمامی اینماجراے در احوال حضرت خواجه ابو محمد نیز گذشته است **القصه** شبے روحانیت حضرت محمد مصطفے صلے الله علیه وسلم مر خواجه ابو محمد را در معامله فرمود که
در سافلان مرویست محمد سمعان نام بجمیع فضائل صوری و معنوی آراسته و از اولاد جگر گوشه من حسین شهید بن علی مرتضے کرم الله وجهه وی را طلب کن و خواهر خود را
در عقد تزویج وے در آر که از وے سادات علیه و خاندان ولیه سر بر میزند خواجه ابو محمد خادم خود را فرستاد تا محمد سمعان را آورده و بامر حضرت رسالت پناه در میان ایشان
عقد مناکحت بست حضرت خواجه ناصر الملة والدین ابو یوسف چشتی از پشت محمد سمعان مذکور به وجود آمد و از پشت خواجه ناصر الدین ابو یوسف حضرت خواجه مودود اول
متولد گردید پس سلسله نسب مادر خواجه ناصر الدین ابو یوسف چشتی که خواهر خواجه ابو محمد بود به حسن مثنے رسیده به امام حسن بن علی مرتضے میپیوندد و سلسله نسب پدر خواجه ناصر الدین ابو یوسف
که محمد سمعان است با امیر المومنین امام حسین میرسد پس ازین بیان ثابت شد که خواجه مودود بن خواجه ناصر الدین ابو یوسف چشتی سید صحیح النسب حسنی و حسینی است چنانکه از
طرف مادر حسنی و از طرف پدر حسینی میباشد و این **فقیر** سلسله نسب دو طرف وی را تا علی مرتضے کرم الله وجهه در این مختصر پیش ازین ثبت نموده است هر کرا خواهش دارد در آنجا ببیند
و قصه تزویج همشیره خواجه ابو محمد چشتی و تولد خواجه ناصر الدین ابو یوسف چشتی نیز اگرچه بالا گذشته بود اما اعاده آن درین مقام براے اثبات سیادت خواجه مودود بن خواجه ناصر الدین ابو یوسف چشتی افتاد
در کتاب **سیر الاقطاب** مینویسد که خواجه مودود پسر خواجه ناصر الدین ابو یوسف چشتی در سن هفت سالگی تمام قرآن را حفظ کرده بود با فقیران و مسکینان همیشه صحبت
میداشت و جامه نو هرگز نمے پوشید و وی را کشف قلوب و کشف قبور و کشف ارواح بسیار حاضر الوقت بود هر کسیکه به خدمت آنحضرت مے آمد احوال دلش یک یک
بر زبان می آورد و بر قبر هر که میگذشت حالتش بیان میفرمود و علم به کمال خیالش بود که در پانزده سالگی کتاب **منهاج العارفین** اندر بیان روش خواجگان
و خلاصة الشریفه تصنیف کرد و در سن بست و چهار سالگی پدر بزرگوارش رحلت نمود و وے قائمقامش گردید و آن آخر عهد سلطان سنجر بن ملک شاه بود و چون

آنحضرت به خدمت پدر بزرگوار خود ارادت آورد قریب بست سال در خلوت نشست و ذکر و ریاضت شاقه پیش گرفت و مجاهده از حد گذرانید چنانچه بعد پنج و شش
روز افطار کردے و مدت سی سال شبها خواب نکرد چون پدر بزرگوارش خلافت داد و فرمود که این کلاه حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم و علی مرتضی است رضی الله عنه
این را کسے پوشد که صاحب ریاضت شدیده باشد و مدح و ذم پیش او یکسان بود و این اثر نیک بختی در تو پیدا است پس اسم اعظم که از خضر علیه السلام سینه به سینه
رسیده بود بیاموخت همان ساعت علم ظاهری و باطنی مکشوف گردید ظاهر که صحبت پاک آنحضرت اختیار کرد زود به مقصود اصلی رسید و صاحب نعمت و اهل کرامت
گشت و هر که مرید آنحضرت گردید در روز اول از عرش تا تحت الثری بدو منکشف شد از آنست که گویند آنحضرت از بیت المقدس تا نواحی چشت و غیره
ده هزار خلیفه داشت و مریدانش را حدے و نهایتے نیست و هر که تا سه روز در خانقاه آنحضرت ماندے کار بسته او میکشادے از فرزندان و مریدان وے با هر کجا مشکلے
پیش آمدے ویرا یاد میکردند همان لحظه حاضر میشد و مهم او بوجه احسن کفایت میکرد و هر چند که انتقام دور ترے بودے بلکه تا حال نیز میگویند که از فرزندان آنحضرت
همچنان است و فرزندان آنحضرت را شمارے نیست چنانکه خطه پاک چشت از ایشان معمور است همچنان اندر ایران و توران و هندوستان اکثر جا معروف
و مشهور اند و همه کس به مقدم شریف ایشان مستفید و مستفیض است و صاحب مرآة الاسرار میگوید که تا امروز در چشت سجادگی در اولاد خواجه احمد بن خواجه مودود بن
خواجه ناصر الدین ابو یوسف چشتی قدس سره بحال خود است و در هر عصر یک مرد اهل معنی از فرزندان وے ظهور مینماید و این معنی از جمله کمالات عجیبه خواجگان
چشت است که دیگر جا موجود نیست و شاه بازان آن سلسله پاک که در تمام هندوستان به هر دیار شاهی میکنند بر ظاهر و اظهر من الشمس است و الحال که دوره
اسم باطنست و اکثر اهل الله مستور اند و مردم ظاهر بین قحط الرجال میگویند با اینهمه سالکان این سلسله معظم دستگیری تشنگان بادیه ضلالت میکنند فهم من فهم تا اینجا
کلام مرآة الاسرار است محرر این سطور میگوید که اولاد پاک نهاد حضرت خواجه قطب الدین مودود چشتی که ویرا مودود اول گویند چنانکه در قصبه چشت و
سوا ضلع دیگر موجود اند و توطن گرفته همچنان در قریه براس که موطن این فقیر است دوازده گروه از کرنال بجانب غرب واقع شده است و در قریه تنور نامے که
پنج میل از پانی پت بجانب شمال واقع است نیز سکونت میدارند و سبب سکونت ایشان درین دو موضع گشت که مقبول بارگاه ربانی قدوة السالکین خواجه مودود ثانی به فرزند ارجمند خود خواجه عبد العلی ارشاد فرمود
که همراه شود صاحبزاده اجازت قیام خواست حضرت خواجه مودود ثانی فرمود که اگر تو همراه نمی آئی تابوت تو از پس ما خواهد آمد خواجه عبد العلی فرمود که تمام بچشت نخواهید رسید و در راه خواهید مرد عاقبة الامر همچنان شد که
آن هر دو بزرگ فرموده بودند چون خواجه عبد العلی در سرنائے اقامت گرفت از وے نسل بسیار بوجود آمد و الی الآن در آن موضع سکونت میدارند و بعد از وفات
حضرت خواجه عبد العلی سجادگی به فرزند ارجمند وے حضرت شاه خواجگی رسید و بعد از وے به فرزند رشیدش حضرت شاه ابو الاعلی چشتی قدس سره که صاحب ولایت
قریه براس و اطراف و جوانب وے است رسید و از وے منتقل شده واسطه به واسطه تا به خواجه جان محمد مودود چشتی براسوی رسید و شاه ابو الاعلی چشتی قدس سره در
ابتداے بطریق سیر در موضع براس و نواحی وے رسیده بود ویرا خوش کرده پسند نموده بود ولیکن در موضع مذکور و اطراف وے سواے کفار دیگر کسے سکونت نمیداشت
بنابران در آنجا اقامت نه فرمود و بادشاه آنوقت که از جمله افغانان بود و مرید وے قدس سره بود به تقریبے آنحضرت را اتفاق لشکر بادشاه واقع شد چون به بادشاه
ملاقات نمود بادشاه عرض کرد که در ملک ما جاے توطن خویش اختیار نمایند خواجه ابو الاعلی قدس سره فرمود که من موضع خورد که براس نام دارد خوش کرده ام همان
موضع مرا بدهید بادشاه در حال آن دیه را براے سکونت ایشان مقرر نمود و فرمان اراضی ویرا بنام آنحضرت و اولاد وے نیاز کرده براے وجه معاش ایشان
نیاز نمود بنابران حضرت خواجه ابو الاعلی بن شاه خواجگی بن خواجه عبد العلی بن خواجه مودود ثانی سکونت در براس اختیار کرد و جمیع کفار آن موضع و اطراف وے را
به قوت تصرف و کرامت به شرف اسلام مشرف ساخت مگر اندکے از اینها که به شقاوت ازلی گرفتار بودند ایمان نیاوردند الآن فرزندان وے در آنجا سکونت
میدارند و لیکن حالا در میان ایشان کسے صاحب مجاهده و مشاهده نمانده است اما موافق طاقت خویش در ذوق و عشق و محویت و وجد و سماع و رقص و فقر و غنا
و اذکار و اشغال و رعایت آداب شریعت و طریقت بر متابعت آبا و اجداد خویش بسیارے از آن ملکه اند کے از بسیاران استقامت میدارند با اینهمه یک خارق

عجیب و غریبه الآن نیز در خواص و عوام ایشان موجود است و آن این است که سگ و شغال گزیده به مجرد رسیدن آب دهن ایشان به موضع جراحت وے
به میشود و این امر بارها معاینه کرده شده است و در دیار ما شهرتے تمام دارد و سگ و شغال گزیدگان از جنس حیوان و انسان از دور و نزدیک نزد ایشان براے
طلب صحت مے آیند و همینکه لعاب دهن ایشان به موضع جراحت آنان میرسد به میکردند گویا که اصلاً آزارے نداشتند و ایشان میگویند که این دعا جد حضرت
خواجه مودود داد لست در حق ما که سگ و شغال گزیدگان را از لعاب ما صحت رسد و سید بودن نسب سادات موضع براس و سرنائی به قطب الاقطاب خواجه مودود
اوّل به واسطه حضرت خواجه مودود ثانی که از فرزندان پاک نهاد حضرت خواجه مودود داد لست میرسد و سادات این دو موضع صحیح النسب اند شک و شبه را در نسب
ایشان مدخل نیست چنانکه مشهور است و معروف و این فقیر این امر را از ثقات که قول آنان مثل قول سلف در صدق و راستی باشد تحقیق نموده
نوشته است کمالات و خوارق عادات حضرت خواجه مودود و اولاد وے از حیطه حصر و شمار بیرون است این مختصر گنجایش آن ندارد و در سیر الاقطاب مے آرد که قطب الاقطاب
حضرت خواجه مودود اوّل در حالت کودکی در حیات پدر روزے به مکتب خانه میرفت موسم بهار بود و خلق بے عدد بهر تماشاے سیل بیرون رفته بود و از رفتن آب
به تیزی و بر هم زدن سنگهاے بر خاستن غریو حالتے عجیب و شگفتگی غریب به خاص و عام افزود و هنگامه عظیم با اهل و لهاوروے داد از جلد روے آب کسے
مجال آن نه داشت که پاے در وے نهد و مردم میگفتند که کسے باشد تا از این آب گذشتن تواند حضرت خواجه چنانکه عادت کودکان بود به بازی فرمود که من
از این آب بگذرم آنها که قریب بودند گفتند اگر شما از آب بگذرید ما جمله مرید گردیم و به ولایت شما مقر آئیم آنحضرت کفش از پاے مبارک بیرون نه کرده در طرفة العین
بسان برق لامع از آن آب بسلامت بگذشت و باز آمد چنانکه کفش پاے هم تر نه گردید حاضران قریب دویست کس بودند همه مرید شدند و هم در ایام طفلی
روزے آنحضرت در مکتب بود حال بر مردم از عسرت اندر آن ایام بے غایت تنگ میگذشت کودکان و جوانان که در مکتب خانه بودند به خدمت حضرت خواجه
استدعا نمودند و سجده گشتند تا از خدا تعالی نعمتے بخواهد و به ایشان عنایت کند آنحضرت دست در آستین فرو برد و بیرون آورد و مے افشرد از قسم نبات و شکر چندان
ریخت که مردم از چیدن وے عاجز آمدند و کم نمیگشت خلق چندان غلو کرد که خواجه را گمان فتنه پیدا شد دست مبارک در کشید و نبات بماند تمامی حاضران
فی الحال مرید گشتند و معتقد گردیدند این خبر ها به والد بزرگوار ایشان رسید خواجه را در حضور پر نور طلبید و به مبالغه منع نموده و فرمود که خواجگان ما کرامات را همیشه نهان
داشته اند تو چرا اشاعت میکنی میترسم که غیر متابعت ایشان از تو ظاهر گردد و فردا از درگاه ایشان شرمنده شوی ولیکن میدانست و میفرمود که این کودک را شانے عظیم بود و بکرم
الهی قطب الاقطاب گردد آخر الامر همچنان شد که فرموده بودند و هم در زمان کودکی و خوردسالی آنحضرت به عزیمت شکار بجانب رباط خانه رفته بود چون در آنجا
رسید خود به اندرون خانه تشریف فرمود چنانکه کسے ندانست و به عبادت مشغول شد دیگر مردم که همراه بر آمده بودند به شکار مشغول گشتند دوازده هزار جن که مجاور رباط
مرید خواجه اعظم و اکرم حضرت خواجه ابو احمد چشتی بودند به خدمت آنحضرت آمدند و پاے بوسی حاصل نمودند و مردم شکاری که چون از شکار فارغ شدند جمع آمدند حضرت
خواجه را در میان خود ها که نیافتند در تفحص گشتند تا به خانه رباط رفتند حضرت خواجه را دیدند نشسته و گرد و پیش وے رجال الغیب و جنیان سر پوشیده اندرون و بیرون
خانه غلو دارند بعضے ها می آیند و سر بر زمین می نهند و بعضے ها بیرون میروند و در این اثناے این جماعه شکاریان به خدمت حضرت آمدند و شکارے که کرده بودند پیش
آوردند جانوران که زنده بودند از قسم شیر دار و غیره حضرت خواجه به دوشیدن آنها حکم کرد مردم فرمان بجا آوردند و شیر فراوان پیدا شد با وجود آنکه هیچکدام از ایشان
شیر نداشت و اکثر نر بودند پس به همان شکاریان اشارت خوردن آن شیر فرمود آنها شیر بخوردند و سر در پاے آن حضرت فرود آوردند و مرید شدند از آن بار آوازه
کرامتش در عالم افتاد و خلق فراوان از هر طرف و هر دیارے می آمدند و مرید میشدند و منقول است که وقتے که آنحضرت را اشتیاق طواف خانه کعبه شدے در طرفة العین بدانجا
رفتے و حج ادا نمودے و باز آمدے و بعضے اوقات که ملال خاطر بودے فرشتگان را از درب العزت فرمان رسیدے تا خانه کعبه را آورده در نظر آنحضرت داشتندے و خواجه
طواف بامراد کردے و مناسک و ارکان وے بجا آوردے و نماز ادا نمودے بعده باز بجاے قدیم وے برابر دندے و هم در سیر الاقطاب مے گوید که آنحضرت خلق و

و تواضع چندان داشت که در بیان نیاید هر حاجتمندے که بخدمتش آمدے بهرچه از خشنود شدے رضامندش ساختے و از کهتر و مهتر هر کرا میدیدے خود در سلام سبقت
بر دیگرے و تعظیم او تمام قدمے استادے حتی که با غلام و کنیزک خود نیز همچنان بسر میبرد و آنحضرت سماع اکثر شنیدے و بدو ذوق بسیار داشتے و مجلس عظیم ترتیب
سیدادے و مردم فراوان از علما و مشائخ و اکابر و اصاغر جمع ساختے و بسا طعام از هر قسم و نفیس موجود کنانیدے و یکسان بهمه کس قسمت کردے و در آغاز مجلس سماع قرآن
بخواندندے و در آخر نیز ختم بدو نمودندے و در کتاب جامع السلاسل مے آورد که آنحضرت تا شصت سال سر بالین ننهاد و تمامی عمر لباس یک خرقه بود هر گاه پاره
شدے رقعه بروے دوختے و سماع را بغایت دوست داشتے گویند روزے در مجلس سماع از حلقه سماع غایب شد چنانچه کسے او را نمیدید پس از دیرے باز در آن مجلس
مجمع حاضر شد بزرگے از وے سوال کرد یا شیخ چگونه در مجلس سماع از نظر غایب شدے که ما ترا ندیدیم گفت تا مامور نگردیم نگوئیم روز دیگر آن بزرگ باز آمد شیخ گفت
تعالی را مقامے است که مسمے به نور اسود است و هیچ سالک بدینجا نتواند رسید مگر به سماع چون صاحب سماع بدان مقام رسد از نظر خلق پوشیده گردد و ظاهر بینان و انهم
که غائب شده است و او حاضر است و معشوق به خدمت محبت و یرا بخود کشیده بر لباس خویشتن متلبس گردانیده است و در نور محبوب پوشیده گشته است همچو ستاره
اندر شعاع آفتاب و او را در آن حال جز محبوب حقیقی یا درویش صاحب کمال که به مرتبه اتم عرفان رسیده باشد کسے نتواند دید هم در آنجا مے آرد که هرگاه آنحضرت
در سماع بودے دو چشم بر هوا داشتے گاهے گریستے و گاهے تبسم نمودے و گونه روے بغایت سرخ شدے وقتے درویشے از وے پرسید یا شیخ در حال سماع گاهے به نوعے
گریه میکنی که همه حاضران مجلس در گریه مے افتند و گاهے تبسم میکنی و رنگ تو سرخ و افروخته میشود گفت چون اهل سماع او را به صفت جمال مشاهده میکنند و لطف و
کرم او را بے اندازه مے بینند تبسم میکنند و روے ایشان بر افروخته چون وے را به صفت جلال مے بینند در بیم مے افتند و گونه ایشان بغایت زرد میشود این فقیر
محرر سطور را از پیران خود سینه به سینه رسیده است که حالات سماع بر اقسام است قسمے در ابتدائے حال از غایت قلق و اضطراب و مهجوری مقصود به صوفی
تغیرے پیدا میشود چنین حال اگرچه صوفی در آن لاچار است چندان پیش این قوم اعتبار ندارد و قسمے دیگر وقت عروج صوفی بے حس و بے حرکت میشود که دم مسافر
به متابعت مقیم منقطع میگردد و این حال بسیار بزرگ است اما کار مبتدیست در ابتدائے عروج میشود و قسمے دیگر آنست که چون روح را رقاص مشاهده میکند به
متابعت روح در رقص مے آید و در این اختیار ندارد تا آنکه روح صورت ساکن نشود یا از نظر غائب نگردد تسکین به حصول نه انجامد علامت قسم اول سرخی
روے است و علامت قسم دویم زردی روے است این قسم پیش این طائفه اعتبارے کلی دارد و قسمے دیگر از این هم ترقی دارد که در مشاهده روح اعظم غرق
میشود و به متابعت او رقص میکند در اینحال اثر جسم ظاهری ایشان حکم روح میگیرد و از نظر خلق مستعد میگردد و این قسم حال بسیار اعلی و افضل است در اینحال
رنگ روے و چشم سرخ میشود و صورت صوفی بسیار هیبت در نظر خلق مے آید چون صورت صوفی همچنان گردد و تغیر کلی بیاید جلال او هم از این قسمت است و قسمے
دیگر که از هجران و وصال اثر تبه رقص میکنند گاهے گریه دارند و گاهے میخندند چون مطلوب غائب میشود گریه مینمایند و چون حاضر میشود خنده مے آید و در یک حال چند بار
میشود این قسم حال هم بسیار عالی است که هجران و وصال متناظهور گرفته در اینحال رنگ روے صوفی از حالے بحالی میگردد که گاهے سرخ و گاهے زرد میباشد و
رقص قطب الاقطاب حضرت خواجه مودود چشتی اول و جمیع پیران چشت قدس الله اسرارهم جامع این قسم و قسم رابع و ثانی نموده و سماع و وجد حضرت شیخ عبد القدوس
گنگوهی و حضرت شاه جلال تهانیسری و حضرت شیخ نظام تهانیسری و بندگی شیخ ابو سعید گنگوهی و بندگی شیخ محمد صادق گنگوهی و بندگی شیخ داؤد گنگوهی
و شیخ کاتب الحروف قطب الاقطاب فرد الاحباب پیر دستگیر بندگی شیخ سونده ما سعید دنی و دیگر منتسبان سلسله شریفه قدوسیه مثل حضرت شیخ ابراهیم رامپوری
و شیخ ابراهیم مراد آبادی و غیره و نیز جامع این اقسام سه گانه بوده و اگر در چنین حال رنگ روے صوفی مانند خاک بود که میل سیاهی دارد و چشمهائے وے سفید و
حیران شود باشد چنین حال از مراجعت شیطان و از غلبه جن است پرهیز باید کرد و صاحب اینحال را در مجلس صوفیان راه نباید داد و در کتاب سیر الاقطاب
مینویسد که چون حضرت خواجه قطب الدین مودود چشتی بعد وفات پدر بزرگوار خویش در سن بیست و چهار سالگی بر سجاده نشست این خبر به شیخ احمد جام زنده فیل

قدس سره رسید فرمود خواجه مودود از خاندان بزرگ است و خورد سال ماند مرا آنجا باید رفت تا تربیتش نمایم و بدست خود بر سجاده نشانم بنا بران از جام متوجه چشت شد
به هرات رسید بعضے از مردمان ناهنجار برائے انگیختن عداوت میان دو بزرگ پیش خواجه مودود آمده گفتند که شیخ احمد جام که اینجا آمده است اراده آن دارند که مودود را به
شما دخلے نماید خواجه مودود قدس سره لمحه مراقبه کرده سر بر آورده فرمود که آنچه شما میگوئید باطل و ناسموع است شیخ احمد جام از روے محبت و اخلاص برائے تفقد
ما مے آید و درین اثنا شخصے خبر آورد که شیخ احمد جام نزدیک تر رسیده خواجه مودود قصد استقبال وے نمود آن مردمان ناهنجار که منشاے فساد بودند بخدمتش عرض
کردند که در رفتن حضرت ملاحظه کلی است اگر البته برائے استقبال میروید با مردم بسیار و با یراق بروید حضرت خواجه سخن آنها بگوش نکرده با همه مریدان و صوفیان که
چهار هزار نفر در خدمت در آنوقت حاضر بودند راهی شد در آن هنگام خواجه مودود را از خطه پاک چشت تا هرات دوازده هزار مرید و خلیفه بودند نزدیک به نواحی هر شهر که
آنحضرت میرسید مرید و خلیفه آنحضرت در آنجا که مے بود در رکاب سعادت راهی میشد از اینجهت همراه وے انبوه مردم بسیار شد چون بر دریاے تونک مابین هان
و سافلان هر دو بزرگ از قریب رسیدند آن روے آب شیخ احمد جام زنده فیل بر پشت شیر سوار شده آمده ایستاد و این روے آب خواجه مودود چشتی قدس سره از چشت بر دیوار
سوار شده تشریف آورده بود دیوار در رفتن برباد پیش دستی مینمود بایستاد یاران شیخ احمد جام قدس سره چون همراه خواجه مودود چشتی انبوه خلائق بسیار دیدند به خدمت
شیخ خود حقیقت حال اظهار نمودند شیخ فرمود هیچ ملاحظه نیست خواجه مودود چشتی برائے ملاقات ما آمده است این انبوه مردم که مے بینید صوفیان و مریدان وے
اند آخر الامر یاران شیخ احمد جام از آن سو آواز دادند که شما از آب میگذرید یا ما بیائیم خواجه مودود فرمود که شما از راه وجد به خاطر ما آمده اید بهتر آنست که من به خدمت
شما برسم این بفرمود و بسم الله الرحمن الرحیم بر زبان جاری کرده و از سر دیوار بر جست و بسان برق لامع از دریا بگذشت و باهم ملاقات واقع شد شیخ احمد جام با
یاران خود گفت که ما غیر واقع خیال کرده بودیم خواجه مودود از کملان روزگار است الحمد لله که بدیدارش مشرف شدیم پس باهم نشستند و تا دیرے حرف و حکایت
در میان آوردند بعده حضرت خواجه مودود فرمود که شما مهمان مائید مناسب آنست که بغریب خانه قدم رنجه فرمائید و زیارت خواجگان ما دریابید شیخ گفت مقصود از آمدن
ملاقات شما بود آن بوجه احسن میسر شد و زیارت خواجگان شما از اینجا نیز میسر است از آنکه تصرف روح اولیا و اثر ولایت ایشان همه جا است از هر جا که کسے رو نیاز به ایشان
مے آورد توجه میفرمایند پس حضرت شیخ بسوے چشت روے کرده زمین بوس نموده فاتحه خواند و برگشت و در خانه خواجه علی حکم که معتقد شیخ بود فرود آمد حضرت خواجه
نیز تا آنجا همراه او بود آن هر دو بزرگوار صاحب اسرار تا سه روز آنجا ماندند و مجلس سماع در دادند و متواجد گشتند و پیش ازین خادم شیخ احمد جام بخدمتش عرض کرده بود
که رخت خواب هر کجا اشارت شود بنهادم شیخ فرمود باش که مهمے در پیش است چون شب در آمد آن هر دو بزرگوار در سماع مشغول شدند آن مردمان ناهنجار که قبل
ازین با. باگفته آنها به جناب خواجه مودود قدس سره پیش نرفته بود فرصت را غنیمت دانسته سلاح بسته به مجلس در آمدند و خواستند که کار شیخ به تیغ و خنجر اتمام رسانند تا تهمت
کشتن بر خواجه مودود قدس سره شود که ناگاه نگاه شیخ بر ایشان افتاده لرزه بر اندام آنها مستولی شد درین اثنا هر دو بزرگ باتفاق بسوے شان به نظر غضب نگاه
کردند بیک مرتبه بے خود شده افتادند تا آنکه آن هر دو بزرگوار در سماع بودند افتاده بودند بعد از آن که بدیشان افاقت دست داد حضرت شیخ احمد جام آنها را بدید
بسوے حضرت خواجه متوجه گردید فرمود مهمان خواجه مودود این چیست که دیده میشود حضرت خواجه واقف حال بود تمامی ماجرا از اول تا آخر بیان نمود شیخ احمد جام
گفت با بابے من ایشان سزاے کرده خود یافتند حالا از تقصیرات ایشان گذشته درگذر باید کرد خواجه فرمود که ایشان گناه شما کرده اند تا که شما عفو نمی فرمائید فائده
نمیکند شیخ گفت من از گناه ایشان درگذشتم شما نیز معاف فرمائید حضرت خواجه فرمود چونکه شما از ایشان خشنود شدید من نیز معاف کردم بمجرد فرمودن اینحرف هم
شان یکبارگی به حال خود آمدند و در پاے شیخین افتادند و از کرده خویش پشیمان گشتند و توبه نمودند پس حضرت شیخ فاتحه خواند و بجانب ولایت جام رجعت فرمود و
حضرت خواجه مودود متوجه چشت گردید و شیخ احمد جام وقت رخصت به حضرت خواجه برائے تحصیل علم تاکید بسیار نمود و گفت درویشے بے علم چیزے نیست هر چند
علم معرفت بکمال داری و لیکن علم ظاهر نیز در کار است تا ظاهر و باطن یکے گردد و حضرت خواجه به صحبت ایشان قبول کرد و به خطه پاک چشت آمده و همدران سال

بجهت تحصیل علوم عزیمت شهر بلخ نمود و حضرت شاه اشرف جهانگیر قدس سره در **مکتوبات خویش** قصهٔ ملاقات شیخ احمد جام و خواجه مودود چشتی قدس سره بسیار مختصر نبشته و آن اینست که چون حضرت احمد جام چندروز در هرات اقامت کرده قصد مزارات متبرکهٔ حضرت چشت صانها الله عن الحدثان کرد نزدیک رسید از اینجانب حضرت خواجه مودود چشتی به استماع اینخبر با جمعی کثیر برآمده و درمیان راه ملاقات واقع شد بهمدیگر استرضای طلبیدند و همه ولایت بستند

بیت از این سو خورشید زان سو ماه رسید برج قران یافتند بهم ماه و خورشید بردند نور کشیده شدند درمیان یافتند پس به اتفاق یکدیگر سد سکندری بسته روی بولایت خویش نهادند و صاحب **نفحات** این حکایت در کتاب خویش بطریق دیگر مینویسد ولیکن چون در ملفوظ حضرت خواجه تحنین مسطور است که در رقم آمده بضرورت بعینه ثبت افتاد والله اعلم بالصواب و در **کتاب سیر الاقطاب** مینویسد که چون حضرت خواجه مودود از شیخ احمد جام قدس سره رخصت شده متوجه چشت گردید اتفاقاً گذارش به ویرانه افتاد آنجا آواز یا مودود یا مودود بسمع شریفش رسید به آنروی تنها بشتافت شخصی را دید که انحرف سگفت حضرت خواجه بانگ بروز دو فرمود که ای بندهٔ خدا اینچه نام است که ورد ساختی گفت چرا ازین ورد مارا باز میداری از آنکه نابینائیم این نابینائی مرا در رنج و تکلیف بی نهایت میداشت بدانجهت پیش پروردگار نالیدم فرمان شد که نام مودود که بنده برگزیده است ورد زبان خود ساز او وقتی بر سر حال تو خواهد آمد و دعا خواهد کرد از برکت دعایش بینا خواهی شد وامروز روز وعده است وا وتا اکنون نرسید بنابران فریاد میکنم حضرت خواجه فرمود خاطر جمع دار منم مودود که بفرمان رب العزت بر تو رسیده ام نابینا گفت پس بدوستی خدا لطفی فرما حضرت خواجه بسم الله الرحمن الرحیم گفت و لعاب دهان مبارک در چشمهای او کشید در حال بینا گشت این **فقیر محرر** مسطور نوده نام حضرت خواجه قدس سره بالهام ربانی دریافته بلکه از ارواح پیران چشت قدست اسرارهم اخذ نموده بوده همیشه بورد آنها قیام میداشت چون از باطن ما موره بتحریر این مختصر شد تیمناً این نود و نه نام اسم و قدس سره نیز درو ثبت نمود تا مردمان از فیض این اسمای معظم و مکرم مستفیض گردند و بر ای قضاحاجات و مهمات خویش آنها را وسیله خود سازند و **طریق خواندن** این اسمای معظم و مکرم آنست که پیش از شروع و بعد از تمام ایشان هفت بار درود خمسه هفت بار سورهٔ فاتحه بخوانند و انها را هر روز بطریق ورد یکبار یا یکبار یا پنج بار یا هفت بار بخوانند و نهایت ورد شان دوازده است هر روز برای جمله حاجات چهل و یکبار درمیان سنت و فرض فجر چهل و یکبار درمیان سنت و فرض ظهر چهل و یکبار درمیان سنت و فرض مغرب تا چهل و یک روز بخوانند البته حاجت برآید کبریت احمر است و اگر این اسما را برای جذب قلوب خلایق و تسخیر شان بخوانند **ایضاً** درهمین اوقات ثلثه بهمان عدد مذکور بخوانند لیکن سورهٔ فاتحه معکوس را در هر مرتبه اول چهل و یکبار و آخر چهل و یکبار نیز بخوانند از مشرق تا مغرب مشهور گردد و همه خلائق مسخر وی گردند و سلاطین خاک درش را سرمه سازند و خواندن این اسماء چهل و یکبار بر هر مریض نیز خاصیت کبریت احمر دارد و اسماء عظام حضرت خواجه مودود قدس سره اینست الٰهی بحرمت محب مودود الٰهی بحرمت قطب الاقطاب مودود الٰهی بحرمت غوث الاغواث مودود الٰهی بحرمت حجة الله فی الارض والسماء مودود الٰهی بحرمت سید المشائخ مودود الٰهی بحرمت قافله سالار مودود الٰهی بحرمت محرم بارگاه لی مع الله مودود الٰهی بحرمت صاحب سر قاب قوسین او ادنیٰ مودود الٰهی بحرمت دخیل اسرار سبحان الذی اسریٰ مودود الٰهی بحرمت چراغ شریعت مودود الٰهی بحرمت ستاره طریقت مودود الٰهی بحرمت ماهتاب حقیقت مودود الٰهی بحرمت آفتاب معرفت مودود الٰهی بحرمت شاهباز قضای لاهوت مودود الٰهی بحرمت فرد مودود الٰهی بحرمت قطب وحدت مودود الٰهی بحرمت شاهد مودود الٰهی بحرمت مشهود مودود الٰهی بحرمت شیخ الجن والانس مودود الٰهی بحرمت شیخ البر والبحر مودود الٰهی بحرمت شیخ السموات والارضین مودود الٰهی بحرمت شیخ الملائکه مودود الٰهی بحرمت عرش مودود الٰهی بحرمت کرسی مودود الٰهی بحرمت لوح مودود الٰهی بحرمت قلم مودود الٰهی بحرمت صابر مودود الٰهی بحرمت شاکر مودود الٰهی بحرمت عالم مودود الٰهی بحرمت معلم مودود الٰهی بحرمت طاهر مودود الٰهی بحرمت مهدی مودود الٰهی بحرمت اول مودود الٰهی بحرمت آخر مودود الٰهی بحرمت هادی مودود الٰهی بحرمت مهدی مودود الٰهی بحرمت عارف مودود الٰهی بحرمت معروف مودود الٰهی بحرمت کامل مودود الٰهی بحرمت مکمل مودود الٰهی بحرمت اکمل مودود الٰهی بحرمت والی مودود الٰهی بحرمت مولی مودود الٰهی بحرمت حافظ مودود الٰهی بحرمت محفوظ مودود

الهی بحرمت نادر مودود الهی بحرمت مقتدر مودود الهی بحرمت قبله مودود الهی بحرمت کعبه مودود الهی بحرمت موحد مودود الهی بحرمت توحید مودود الهی
بحرمت واحد مودود الهی بحرمت ساجد مودود الهی بحرمت کریم مودود الهی بحرمت زاهد مودود الهی بحرمت مجتبی مودود الهی بحرمت مرتضی مودود الهی
بحرمت حامد مودود الهی بحرمت محمود مودود الهی بحرمت ذاکر مودود الهی بحرمت مذکور مودود الهی بحرمت نور مودود الهی بحرمت منور مودود الهی بحرمت
غنی مودود الهی بحرمت مغنی مودود الهی بحرمت فقیر مودود الهی بحرمت مسکین مودود الهی بحرمت کاشف اسرار مودود الهی بحرمت سماع مودود الهی
بحرمت حامل معنیات قرآن مودود الهی بحرمت شفیع مودود الهی بحرمت تابع مودود الهی بحرمت مشفق مودود الهی بحرمت محی الملة مودود الهی بحرمت
ماحی البدعة مودود الهی بحرمت قریب مودود الهی بحرمت مجیب مودود الهی بحرمت غواص بحر ذات مودود الهی بحرمت مستغرق بحار صفات مودود الهی
بحرمت قانع مودود الهی بحرمت صاحب خلوت مودود الهی بحرمت غافر الذنوب مودود الهی بحرمت ستار مودود الهی بحرمت فیاض مودود الهی بحرمت
صاحب خرقه مودود الهی بحرمت واهب العطیات مودود الهی بحرمت ساجد مودود الهی بحرمت راکع مودود الهی بحرمت فاتح مودود الهی بحرمت فتاح
مودود الهی بحرمت مظهر العجائب مودود الهی بحرمت مجمع الغرائب مودود الهی بحرمت مالک مودود الهی بحرمت متقی مودود الهی بحرمت معطی السائلین
مودود الهی بحرمت قاضی الحاجات مودود واقض جمیع حوایجی من الدنیا و الاخرة واحفظنی من الافات و البلیاء وسخر لی
قلوب السلاطین و الامراء وجمیع المخلوقات والحمد لله رب العلمین و الصلوة علی خیر خلقه محمد و آله و اصحابه اجمعین

وهم صاحب سیر الاقطاب میگوید که چون حضرت خواجه مودود قدس سره بموجب فرموده شیخ احمد جام برای تحصیل علم متوجه بلخ شد و طی مسافت نموده نزدیک شهر
رسید اکثر اهل شهر از ملوک و خوانین و مشائخ و بزرگ و اکابر و اصاغر و غیر ذلک برای استقبال پیش آمدند و قدم آنحضرت را غنیمت دانسته باعزاز و اکرام تمام در شهر
درآوردند و خدمتگاری نمودند ولیکن علماء شهر چنانکه عادت ایشانست حسد کردند و گفتند از نواحی چشت شخصے آمده است با چندان هزاران مرید اهل بدعت
که سماع و سرود میشنوند اکنون میخواهد که مردم این شهر را نیز باین چنین چیزها بفریبد حالا فرصت نباید داد و امتحان باید کرد که علم لدنی نصیبه وار دیانه اگر
صاحب کرامت است برهانے ظاهرے آورد والا نه ملزم میشود و از شهر بدر میرود بدین قرار روز جمعه قریب چهار صد علماء متبحر و مفتی در مسجد جامع بلخ جمع گشتند
و آنحضرت نیز تشریف فرموده بعد فراغ نماز جمعه همه مدعیان برگرد آنحضرت جمع آمدند و از هر علم سوالهای مشکل در میان آوردند و حضرت خواجه هر سوال
اینها را بچندین وجه جواب میداد و بهر تقریر ملزم میساخت چنانکه همه از بیان آن عاجز ماندند و شرمندگی بنهایت کشیدند چون بدیدند که در هیچ علم سخن از
آنحضرت پیش نمیرود لاچار حرفے از سماع در میان آوردند که سماع در شرع حرام است با این علم وافر است که داری ممنوع شرعی را چرا برخود اختیار کردی
حضرت خواجه فرمود چون پیران ما که هر یک جامع علوم ظاهری و باطنی بودند و هیچ خلاف شرع از ایشان صادر نشده اگر سماع را بدعت میدانستند هرگز
اختیار نمیکردند و حالانکه سماع ورد ایشان بود علی الخصوص سلطان ابراهیم ادهم که شیخ و مقتدای شما بود و شما را بذات بابرکاتش فخر تمام است وی همیشه
سماع میشنید و کسی منع نمیکرد ما که از مریدان وی باشیم و متابعت او فرض علیهم بود چرا بجا نیارم گفتند ای شیخ سلطان ابراهیم ادهم از کملان زمانه و مجتهد
وقت بود چنانکه سماع میشنید اکثر چیزهای دیگر نیز داشت که چند مرتبه بر هوا رفت و خلق معائنه نمود تو هم که در همه وجوه متابعت او میکنی اکنون بسان وی
در هوا نیز برو آنگاه دانم که صاحب ولایت و بسا باعظمت هستی هنوز آنها سخن اتمام نکردند که حضرت خواجه از میان مجلس بر جست و بر هوا رفت و مانند مرغ
تیز تر بجلدی چنان بر سو میشتافت که برق لامع شرمنده بود آخر الامر رفته رفته چون از نظر مردم غائب شدن گرفت بیک مرتبه غریو از مجلس برخاست پس
حضرت فرود آمدند در آن هنگام ده هزار مرد حاضر بودند همه مرید آنحضرت شدند ولیکن آن سنگ دلان که با حضرت خواجه بحث میکردند گفتند ما این قسم
چیزها را اعتبار نداریم جوگیان که از قوم کفار اند نیز همچنان میکنند تا چه دانیم که فعل رحمانیست یا شیطانی پس سنگی بود بسا کلان و باعظمت بر در مسجد که

کرہانفہ کس ویرا جنبانیدن نمی توانستند جانب وے اشارت کردند کہ این سنگ را اگر طلبی وبیاید وگواہی دہد کہ تو صاحب ولایتی دیگر ما را ہیچ جاے
عذر وسخن نماند آنحضرت درحال بدان سنگ اشارت نمود باوجود آنکہ سنگ نیمہ در زمین بود محکم برکندہ شد وغلطان غلطان پیش آنحضرت آمد وگویا شدہ و
گواہی داد کہ اے مسلمانان حضرت خواجہ مودود بسیار بزرگ وصاحب ولایت وباعظمت است اقوال وفعل وے ہمہ موافق شرع ورحمانیت است مرتبہ این گفت و
خاموش ماند دانشمندان را ہیچ شکے در دل نماند لاچار سرخود را در پاے مبارک آنحضرت کردند وازکردہ خود پشیمان گشتند وتوبہ نمودند بعد ازان آنحضرت قدس سرہ از
بلخ متوجہ بخارا گردید چون بردریاے کہ مابین بلخ وبخارا واقع شدہ است بگذر رسید کاروان میگذشت وملاحان از ہر کہ اجرت میگرفتند میگذرانیدند حضرت
خواجہ قدس سرہ با فقیران وصوفیان کہ ہمراہ داشت تا دیرے انتظار کشتی کشید چون دید کہ گذشتن بر کشتی میسر نمی آید وخالی از اشکال نیست بسم اللہ الرحمن الرحیم
برزبان راند ومرکب کہ بر وسوار بود پیش راند وبر دریا درآمد ومریدان را اشارت کرد تا متعاقب وے بیایند ودر طرفۃ العین سلامت بگذشت ومریدان بر آب چنان سیر
کردند کہ کسے بر زمین میرود کشتی کہ پیشتر راہی شدہ بود ہنوز مابین دریا بود کہ ایشان عبور نمودند چنانکہ پاے کسے ہم تر نشد اہل کشتی وہر کہ بر کنارہ حاضر بود از مشاہدہ
این واقعہ حیران ماندند وبخدمت آنحضرت قدس سرہ جمع آمدہ سر خود در قدم مبارک افگندند آخر الامر آنحضرت بہ بخارا نزول کردہ ودر تحصیل علم اشتغال پیدا داشت تا
اکثر علوم نوادر حاصل نمودند وپیش استاد نجم الدین عمر فقہ خواندہ واستاد را در حق خواجہ شفقت ومحبت بسیار پیدا شد وبا ملک الجن کہ وے نیز پیش ہمان استاد تحصیل میکرد
ہم سبق گردانید وی را نیز با خواجہ دوستی بکمال افزود وبا یکدیگر عہد محبت بستند چنانکہ تا الیوم اثر آن باقیست کہ اولاد واولاد امجاد آنحضرت ہیچکدام از قوم اجنہ دخل
نمیکنند وضرر نمیرسانند عاقبت آنحضرت را قدس سرہ با علماے بخارا نیز گفتگوے بسیار واقع شد چنانکہ درسرے کہ پیش بعضے از فرزندان ایشانست تمامی ماجرا
ثبت افتادہ آخر الامر با براہین قاطعہ ہمہ شان را مطیع ومنقاد خود ساخت وملزم نمود تا اکثر آنہا ارادت بخدمت آنحضرت قدس سرہ آوردند ومعتقد گشتند وہم در آنجا
از خواجہ عبد الخالق غجدوانی قدس سرہ نقل میکنند کہ در ایام عاشورہ جمعے انبوہ بہ خدمت حضرت خواجہ قدس سرہ حاضر بودند ووے قدس سرہ اندر معرفت بیان
میفرمود ناگاہ جوانے آمد بہ صورت زاہدان خرقہ در بر وسجادہ بر دوش داشتہ بگوشہ بنشست ناگاہ حضرت خواجہ قدس سرہ بر او افتادہ درحال فرمود ہان چہ پرسیدن
میخواہی ہر پرس آن جوان برخاست وپیش آمد وگفت حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم فرمودہ است اتقوا من فراسۃ المومن فانہ ینظر بنور اللہ
سر این حدیث چیست آنحضرت قدس سرہ فرمود کہ این حدیث آنست تا زنار بشکنی وایمان بوحدانیت حق جل وعلا آری ومومن شوی گفت نعوذ باللہ مرا زنار
باشد خواجہ قدس سرہ بہ خادمی اشارت نمود تا برخاست وخرقہ از وے برکشید زنارے کہ اندرون آن داشت برآمد وبسا خجل گردید وہائے ہائے کردہ بگریست ودر پاے مبارک
آنحضرت افتاد وزنار بشکست وبہ صدق دل مسلمان شد ودر مرآۃ الاسرار از سیر الاولیا نقل مینماید کہ وقتے بزرگ زادہ از طرف بدخشان بہ خدمت حضرت
خواجہ قدس سرہ آمدہ درخواست ارادت وکلاہے کردہ وے قدس سرہ از نور باطن دریافت کہ او قابل اینکار نیست آخر جمیع اصحاب شفاعت کردہ او را کلاہ دہانیدند
ولیکن حضرت خواجہ گفت کہ اے جوان این کلاہ را نیک شرائط نگاہدار والا خواہی دید چون او بہ بدخشان رفت آن سخن فراموش کرد وبہ لذتہاے نفسانی گرفتار شد
این خبر بہ خدمت حضرت خواجہ رسید فرمود چرا آن کلاہ کار او نمیکند بعد از چند روز او را با تہامی بگرفتند وچشمہاے جہان بین کشیدند ودر اسرار السالکین مینویسد کہ
روزے حضرت خواجہ قدس سرہ بیکے از مریدان خود کہ غازد نام داشت گفت کہ نیم شب بر درم بیائی تا ترا نعمتے عطا کنم چون نیم شب بگذشت حضرت خواجہ از
خانہ بیرون آمد وبر در بنشست غازد در آمدن اندکے کست نمود ونیز کانو از بہر دزدی ہمدران وقت در کوچہ میگذشت ناگاہ گذرش بر در حضرت خواجہ افتاد خواجہ پرسید کہ
تو کیستی گفت دزدم فرمود چہ نام داری گفت کانو فرمود بیا تا ترا نعمتے عطا کنم وبہ حیات ابدی رسانم کانو پیش حضرت خواجہ بیامد آنحضرت وی را بہ یک نگاہ بہ شرف
سعادت وصال خداوند ذوالجلال مشرف گردانید وخود اندرون خانہ رفت بعد ساعتے غازد بیامد وکانو تمام ماجرا با وے بازگفت غازد متحیر گشت وگفت رنج ما کشیدیم ونعمت تو بردی وآن
کانو ہمانست کہ در مردم بہ سلطان سرورہ مشہور است ووے را حضرت خواجہ مودود قدس سرہ بعد عطاے نعمت پیر کانو نام نہادہ است وپیش از این وی را کانو میگفتند و

از کتاب مرآة الاسرار صراحتاً معلوم میشود که پیر کاذرن قدس سره که در ولایت روم آسوده است و شهرتے عظیم دارد از خلفاء حضرت شیخ بهاؤالدین ذکریا
است رحمة الله علیه و قریب بصحت همین روایت مرآة الاسرار است و در بعضے کتب معتبره بنظر این فقیر آمده که حضرت خواجه قدس سره یازده خلیفه کمل داشت
هر چند گویند که ویرا هزار خلیفه از بیت المقدس تا نواحی چشت و بلخ بوده اند ولیکن سوائے اسامی این یازده نفر در ملفوظ ایشان بلکه در هیچ کتابے یافته نشده بنابران
ذکر همین یازده خلیفه حضرت خواجه قدس سره درین مختصر نموده آمد اوّل ایشان خواجه ابی احمد بن حضرت خواجه مودود چشتی قدس سره که جانشین پدر و صاحب
ولایت و بسیار باعظمت و کرامت بود وفاتش در سنه سبع و سبعین و خمس مائة در زمان خلافت ابو العباس احمد بن مستضی لقبش ناصر از خلفاء بنی عباس که معاصر
سلاطین سلاجقه بود واقع شد دیگر از اجله خلفاء آنحضرت و اعظم ایشان حضرت خواجه حاجی شریف زندنی بود قدس سره که نائب کل و خلیفه مطلق و وارث
سجادگی صوری و معنوی و حامل امانت نعمت و ولایت ظاهری و باطنی آنحضرت قدس سره بود و هر نعمتے که حضرت خواجه را از پیران رسیده بود همه آنرا در آخر
وقت بر خواجه حاجی شریف زندنی ایثار فرموده ویرا صاحب مقام خود گردانید تا سلسله عالیه حضرات چشتیه بذات بابرکات وے انتظام یافت و از وے نشو و نما
گرفت و تا قیامت جریان پذیرفت چنانچه ذکر وے خواهد آمد و یکے از آنجمله شاه سنجان بود که رکن الدین محمود نام داشت وے از دیه سنجان خواف بود آمده
چند مدت در چشت اقامت نموده گویند که در مدت اقامت هرگز در چشت نقض طهارت نکرده چون خواستے که طهارت کند سوار شدے و از چشت بیرون
و دور رفتے و طهارت ساختے و مراجعت نمودے و میگفتے که فضاء چشت منزل مبارک و مقام متبرکست روا نباشد که آنجا بے ادبی کنند بیشتر ویرا خواجه سنجان
میگفتند خواجه مودود چشتی قدس سره شاه لقب نهاده وے همیشه بآن مینازید و بآن مفاخرت میکرد وفات شاه سنجان در سنه سبع و تسعین و خمسمائة واقع شد و دیگر
شیخ ابو نصر شکیبان و باز زاهد که از اکابر مشائخ سیستان است و شیخ حسن تمیمی و خواجه سبز پوش آذربایجانی و شیخ عثمان رومی که خرقه بایزیدی نیز بدو رسید
و صاحب دو سلسله گردیده و شیخ احمد بدرون و خواجه محمد سام و خواجه ابو الحسن هانی که تاریخ هانی تصنیف اوست و آنرا آب زر در بغداد نوشته رحمة الله علیهم
اجمعین و در اسرار السالکین می آرد که روزے در مجلس حضرت خواجه قدس سره سماع بود آنحضرت قدس سره در وجد و سماع بودند حال بر ایشان غالب
آمد در اثناء آن سماع بالاے درخت بر آمدند چندے روز همبران درخت بودند بهیچ نوع نزول نمیکردند یاران گفتند زیر این درخت سرود و نوا زید شاید که از لذت
صوت حضرت خواجه از درخت فرود آیند همچنان کردند قوالان را طلبیدند و سرود و نواختند بمجرد که سرود در گوش آن حضرت قدس سره رسید نعره بر آوردند و از
درخت بیفتادند زمین از ضرب و هیبت ایشان تبرقید غارے پدید آمد و قوعه حضرت خواجه اندر آن غار شدند و الله اعلم که چه شدند و کجا رفتند مردم بر سر آن غار قبر کردند لیکن
در سیر الاولیا که معتبرترین کتب است در بیان احوال پیران چشت قدست اسرارهم چنان می آرد که چون حضرت خواجه قطب الدین مودود چشتی قدس سره
را از حمت مزاحم شد و وقت نازک گشت مردے باهیبت بیامد و بر خواجه سلام کرد و حریر پاره بسته به دست خواجه مودود قدس سره داد خواجه مطالعه نموده حریر پاره را
بر چشم مبارک خود نهاده و جان بمشاهده حق تسلیم کرد بعد از تجهیز و تکفین خواستند که جنازه حضرت خواجه قدس سره بردارند بهیچ نوعے بر داشته نشد متحیر بودند
که او از صعب بر آمد همه دور رفتند آن زمان مردان غیب بیامدند و نماز جنازه حضرت خواجه گذاردند بعد از ان جماعه اجنه هزار در هزار که اکثر از مریدان آنحضرت
قدس سره و آباء و اجداد وے بودند بانبوه حاضر گشتند و نماز گذاردند بعد از ان خلق نماز ادا نمودند پس خواستند که جنازه بردارند جنازه خود بخود در هوا شد و میرفت
و مردم دنبال میرفتند و بانموضع که خضر علیه السلام قبول کرده بود آنجا فرود آمد از این کرامت حضرت خواجه قدس سره چندان کفار آمدند یار در آن روز مسلمان شدند
که در شمار نیایند وفاتش در غرهٔ ماه رجب سبع و عشرین و خمسمائة در زمان سلطنت سلطان معز الدین سنجر بن سلطان ملکشاه بن سلطان الب ارسلان برادرزاده
طغرل بیک سلجوقی واقع شد و در جوار آباء بزرگوارهم در چشت مدفون گشت و مدت حیاتش نود و هفت سال بود و تاریخ وصال این کاتب حروف سر
اولیا بود یافته است رضی الله عنهم اللهم صل علی محمد و آله و اصحابه اجمعین بیت از رهگذر خاک سر کوے شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن طائف کعبهٔ صفا آن زائر روضهٔ مصطفے آن منزوی از رسوم هستی آن ممتلی از معلوم ذوق
مستی آن پاک از نقائص دنیاوی قطب افراد حضرت خواجه حاجی شریف زندنی قدس سره که در ریاضات و مجاهدات و ترک و تجرید قدمے ثابت داشت
و در کلمات حقائق و نکات اشارات و معانی توحید جمله اهل حقیقت آن زمانه بر توحید وے معتقد و در کشف و کرامات شانے عظیم داشت و در تربیت مریدان میان
مشائخ وقت عدیم المثال بود و نیر الدین لقب داشت خرقهٔ فقر و ارادت از دست حضرت خواجه مودود چشتی قدس سره پوشیده و از هنگام که داره و ما نگی
و شورش بحر ستوده نشکست و همیشه جامهٔ پیوندی پوشیدے و فقر و فاقه را بسیار دوست داشتے و چون فاقه شدے صد رکعت نماز شکرانه آن ادا کردی
و تعظیم و تکریم فقرا و مساکین بسیار نمودے چنانکه خاکپاے ایشان بر روے چشم مبارک خود مالیدے و هرگز به اهل دنیا حکایت نکردے و بخانه دولتمندے
گاهے نرفتے و همیشه توجه به فقرا داشت و میفرمودے که اگر فقرا را بفروشند راضی ام منقولست که آنحضرت چهل سال از مردم منزوی در مانده صحرا و بیابان اختیار
کرده و هر وقت که گرسنه شدے میوهٔ جنگلی خوردے و ریاضت و مجاهده بسیار کردے و دایم در خلوت میبودے و بعد سه روز افطار نمودے و سبزی بے
نمک پختے و خوردے و پس خوردهٔ آنحضرت هر که میخورد مجذوب میگشت و بهر که نظر کردے صاحب نعمت و درویش کامل شدے و اکثر درویشان کاملان
آن عصر خدمت ایشان اختیار کرده بودند و آنحضرت صاحب سماع بوده و اکثر گریه کردے و نعره‌ها زدے و چنان گریستے که بطاقت و بیهوش گشته افتادے
چون آب بر روے مبارکش پاشیدندے به شعور آمدے و هر که در مجلس وے حاضر بودے سماع میشنیدے و تارک دنیا گشتے و آن حضرت اهل سماع را بسیار
دوست میداشت و دوگان و چهارگان روز متواتر سماع میشنیدے و هرگز کسے از علما و فقهاء وقت انکار سماع وے نکرد و در سیر الاقطاب مے آرد که چون آن
حضرت بملازمت حضرت خواجه مودود چشتی قدس سره آمده و سر بر زمین نهاد و خواجه فرموده اے حاجی تو نیک بختی از خداے عز و جل خواستم که بمقام من
نشینی و دست بیعت به خلق دهی و هر که مرید تو شود صاحب نعمت گردد اکنون برو به خلوت بنشین حضرت خواجه حاجی شریف فرمان بجا آورد و بخلوت
بنشست پس بعد چند گاه عرضداشت کرد که خلوت کسے نشیند که مجموع باشد بنده لائق آن نیست مگر آنکه حضرت پیر دستگیر توجه خاص در بارهٔ این
نامراد فرماید حضرت خواجه مودود چشتی الطاف بے غایت مبذول داشت و اسم اعظم که سینه به سینه از خواجه خضر علیه السلام رسیده بود عنایت کرد همان لحظه علم
لدنی بر و کشاده گشت و علم دینی یاد آمد پس فرموده اے حاجی شریف کسے که بمقام محمد مصطفے صلی الله علیه وسلم و پیران ما نشیند هرگز جاهل نماند علم لدنی
بر و بکشایند و از غیب هدایتش نمایند پس خواجه مودود خرقه که از کلیم داشت بوے پوشانیده خلافت داد و بجاے خود نشاند و گفت الهی حاجی شریف
درویشی را شاید که همیشه در یاد تست آواز از غیب آمد که حاجی دوست ماست و ما از وے راضی ام پس در خلوتخانه نشست و مشغول شد اندر آن میان از
غیب ندا آمد اے حاجی این خرقه بتو مبارک باد که از برکت او ترا آمرزیدم و مقبول حضرت خود گردانیدم هم در آن نجا مے آرد در آن دیار که خواجه حاجی شریف
سکونت میداشت شخصے از فقراء هفت دختر بالغه داشت کم مؤنت و به فقر و فاقه چنان مبتلا بود که قوت یک روز هم نداشت لاچار بخدمت آن حضرت آمد
و سر بر زمین نهاده احوال خود عرض کرد حضرت خواجه فرموده اے درویش هر چند امروز رنج میکشی فردا راحت یابی درویش التماس کرد یا خواجه
در بارهٔ من چنان توجه فرما که از دختران بالغه خلاصی یابم چون خانهٔ آنحضرت هم فقیر بکمال بود فرموده اے درویش امروز برو و فردا باز بیا آن درویش
بموجب فرمودهٔ آنحضرت برگشت در اثناے راه با ترسائے اتفاق ملاقات افتاد ترسا پرسید اے درویش چه حال داری و کجا میروی گفت هفت دختر
بالغه داشتم و از کار خیر آنها عاجز بودم بامیدے پیش حضرت خواجه حاجی شریف شکایتے بردم حضرت خواجه فرموده است که فردا بیا حیران برگشته میروم
چه خواهد شد ترسا گفت الفقیر بمنزله حضرت حاجی شریف فقر بسیار دارد و از تو فقیر تر است پیش او چیزے نبود که بتو دهد لاچار عذر کرد اکنون برگشته پیش خواجه برو و بگو اگر هفت سال
بندگی من قبول کند هر چه فرمایم خدمت بجا آورد هفت هزار دینار بدهم فقیر برگشت و بملازمت آنحضرت آمد و تمامی حقیقت اظهار کرد آنحضرت فرمود سبحان الله اگر بخدمت هفت سال من جنبه الی حال

برگزیدہ از نیمہ بہتر است پس حضرت خواجہ و آن فقیر ہر دو پیش آن ترسا آمدند و ہر چہ آن ترسا گفت آنحضرت قبول کرد ترسا خط اجابت بندگی بحضور قاضی
شہر نویسانیدہ گرفت و ہفت ہزار دینار بہ حضرت خواجہ داد پس حضرت خواجہ آنجملہ دینار بہمان فقیر مرحمت فرمود و اورا رخصت داد و خود در خدمت ترسا بماند
ترسا گفت اے شیخ خدمت من ہمین است کہ تا ہفت سال شبہا پاسبانی نمائی حضرت خواجہ قبول نمود و خدمتے کہ گفت اختیار کرد و انخبر خلیفہ شنید ہفت ہزار
دینار و ہفت ہزار درم بخدمت آنحضرت فرستاد تا خود را از دست ترسا خلاص نماید و باقی دراہم در وجہ کفاف خود صرف کند حضرت خواجہ جملہ دینار و دراہم
بہ فقرا و مساکین ایثار نمود فرمود کہ من با ترسا شرط کردم کہ ہفت سال خدمت او کنم آیندہ بازگشت و انخبر بہ ترسا رسید ترسا بیامد گفت اے شیخ زرے کہ
خلیفہ وقت فرستادہ بود چرا بدان زر خود را خلاص نکردی و این محنت بر خود اختیار نمودے حضرت خواجہ فرمود تو چہ دانی قدر این رنج و محنت ہر چند رنج
و محنت بسیار نعمتے بے شمار است خدائے ما فقر و رنج را دوست میدارد و ما خدا یرا دوست میداریم بہر چہ او راضی بود غلین راحت است ترسا چون
حضرت خواجہ را با استقامت دید دلش نرم گردید گفت اے خواجہ من ترا بہ ذوق خود آزاد کردم برو بہ خاطر جمع مشغول بہ خدا باش آنحضرت در حال فرمود
چون تو مرا آزاد کردی و از خدمت خود خلاص نمودی خدائے عز و جل ترا از آتش دوزخ خلاص کناد بمجرد فرمودن این سخن دل آن ترسا بہ سوے اسلام
مائل شد و در حال کلمہ طیبہ از سر صدق و اخلاص بر زبان راند و مسلمان گشت و خدمت حضرت اختیار کرد تا در اندک مدت از اولیاے کامل و اکمل گشت
ہم در وے ذکر میکند کہ وقتے مردے در خدمت آنحضرت چیزے نقد نذر آورد حضرت خواجہ فرمود کہ بار ویشان چہ عداوت داری کہ دشمن گرفتہ خدارا آوردی
آن شخص الحاح بسیار نمود کہ چیزے از آوردن ما قبول فرمائید حضرت خواجہ فرمود ما بدین حاجت نداریم این صحرا کہ مے بینی از خزانہ غیب معمور است چون
آن شخص نظر بہ صحرا کرد دید کہ جوئے از زر در صحرا روان شدہ است متحیر بماند مقصود خواجہ آن بود کہ باز کسے مزاحم احوال وے نشود و در تنہائی و تجرید جمعیت
گرفتہ بود و در سیر الاولیا مینویسد سلطان سنجر سلجوقے را بعد از وفات وے بزرگے در خواب دید از وے پرسید کہ حق تعالے با تو چہ کرد گفت آنچہ من در عالم
کردہ بودم از نیک و بد ہمہ را پیش نظر من آوردند و فرشتگان عذاب را فرمان شد تا در دوزخ برند در اثناے این فرمان رسید کہ فلان وقتے در مسجد جامع
دمشق سعادت قدم بوس خواجہ حاجی شریف زندنی حاصل کردہ بود از آنجہت او را بیامرزیدم کمالات و خوارق عادات وے از قیاس فہم و عقل افزونست
از اینجا قیاس باید کرد کہ مثل حضرت خواجہ عثمان ہارونی قدس سرہ مرید داشت و آنحضرت بتاریخ سیوم رجب بہ روایتے بتاریخ دہم ماہ مذکور از این دار
فراق بہ دار وصال خرامید و سنہ وفاتش بنظر در نیامدہ ولیکن معاصر خواجہ یوسف ہمدانی بود و مدت حیاتش صد و بیست سال بود چنانچہ صاحب سیر الاقطاب
میگوید کہ مرقد منور آنحضرت در شہر قنوج بر کنار دریا متصل شہر جانب شمال واقع است اگرچہ تشریف آوردن ایشان بہ ہندوستان و در اینجا رحلت
نمودن اصلاً و مطلقاً از ہیچ کتب سیر مشائخ معلوم نیست ولیکن اندر آن شہر و در بزرگان روزگار شہرت تمام دارد و این فقیر مکرر زیارت حاصل کردہ
واللہ اعلم بالصواب اللہم صل علی محمد و آلہ و اصحابہ اجمعین **بیت** از رہگذر خاک سر کوے شما بود ہر نافہ کہ در دست نسیم سحر افتاد

ذکر آن شہسوار میدان عشقبازی آن تیز رفتار بادیہ جان گدازی آن از کشف و کرامات

تذکرہ خواجہ عثمان ہارونی قدس سرہ

مستغنی آن مست نغمات ندائے انی آن متکلم بہ کلام قلنا یا نار کونی قطب ارشاد حضرت خواجہ عثمان ہارونی قدس سرہ از عظماے مشائخ چشتیہ و محتشمان
طوائف صوفیہ بود و در جمیع علم صوری و معنوی بر اقران خود فائق بودہ و در ریاضات و مجاہدات نظیرے نداشت و در کشف حقایق تفرید و شرح دقایق
توحید عدیم المثال بود و ابو النور کنیت داشت و خرقہ فقر و ارادت از دست خواجہ حاجی شریف زندنی قدس سرہ پوشیدہ و شرف صحبت بابرکت حضرت
خواجہ قطب الدین مودود چشتی نیز دریافتہ چنانکہ در ملفوظ وے کہ حضرت خواجہ بزرگ قدس سرہ جمع نمودہ معلوم میشود و مسکن آنحضرت در ملک
خراسان است قصبہ ہارون کہ در نواحی نیشاپور است و بقول آنکہ قصبہ ہارون در دیار فرغانہ از ملک ماوراء النہر است ولیکن اکثر اوقات در مسافرت

گوشه‌ئی و بنهایت تجرید و تفرید بودے و جمیع مشایخ وقت را دریافته بود و با ایشان صحبت داشته در هر فن منتهی بود و تصنیفے قوی داشت و کمالات وے از اینجا
قیاس باید کرد که مثل حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین حسن سنجری قدس سره شاهباز عالم و عالمیان باوے از تربیت خود نموده‌اند و در سیر الاقطاب نوشته
خواجه عثمان هارونی قدس سره هفتاد سال به مجاهده ماند و نفس را آب و طعام سیر نداد و شبها خواب نکرد بعد چهل و پنج فاقه سه لقمه و گاهے چهار و پنج لقمه تناول فرمودے
و گاهے روے اهل دنیا ندیدے و مستجاب الدعوات بود و هرچه فرمودے همان شدے و حافظ کلام ربانی بود چنانچه هر روز یک ختم و هر شب یک ختم قرآن کردے و
عمر به کمال داشت و هر که منظور نظر وے قدس سره شد در طرفة العین صاحب کشف و کرامات گشت خواجه عثمان قدس سره صاحب سماع بود و اکثر سماع شنیدے
و با سماع ذوق بسیار داشت و نعره بلند زدے و چندان گریستے که مردم در تعجب ماندندے وقتے خلیفه وقت ویرا از سماع منع کرد و گفت اگر سماع نیک بودے شیخ جنید
بغدادی رحمه الله ویرا ترک نه دادے خلیفه مرید در طریقه سهروردیه بود و بعضے علما و فقها با حضرت خواجه موافق بودند و بعضے با خلیفه پس خلیفه قرار داد که هرکه سماع بشنود او را بردار کنند
و قوالان را بکشند چون این ماجرا حضرت خواجه شنید فرمود سماع سریست از اسرار الٰهی که اندرون میان بنده و خداے عزوجل هیچ حجاب نماند و این هرگز پنهان نمیتوان
کرد و کرا قدرت باشد که مرا از سماع منع کند از خداے تعالی عزوجل درخواسته‌ام که تا قیامت مریدان و فرزندان ما سماع شنوند کسے خلیفه اهل سماع نباید خلیفه که
مرید سهروردیانست او را معلوم است اکثر پیران ما سماع شنیده‌اند اگر من توبه نمایم گنهکار باشم این جواب تمامی رسانند به خلیفه رسانید خلیفه حجاب را فرمود که تا
پیش خواجه عثمان برود و بگوید که بیائید و با علما بحث کنید اگر علما سماع را قبول کنند من منع نکنم حجاب بخدمت حضرت خواجه آمد و حقیقت حال بیان کرد آنحضرت
همانساعت استخاره نمود و روان شد و به مجلس خلیفه تشریف ارزانی داشت و خلیفه تمامی علما جمع کرده بود چون آنحضرت در آن مجلس درآمد خلیفه تاب نیاورد
و در آن مجلس نشسته ماندن نتوانست و رفت و پس پرده نشست علما که جمال جهان آراے حضرت خواجه بدیدند در لرزه درآمدند و علمے که داشتند همه فراموش
کردند چنانچه حروف تهجی هم بیاد نماند خلیفه هرچند ایشانرا تقویت میداد و تحریص بحث کردن مینمود در جواب آن عاجز ماندند و زبان ایشان چنان بسته شد که
دم زدن نتوانستند آخر بخلیفه گفتند که یا خلیفه علمے که داشتیم به مجرد دیدن روے خواجه عثمان فراموش کردیم به خدمت آنجناب تقویت بحث نداریم لاچار جمله علما و فقها
و کبرا گریان به عجز و قصور خود اعتراف کنان در پاے حضرت خواجه عثمان هارونی افتادند و فریاد کردند و گفتند که خلیفه مرید سهروردیانست از سماع منع میکند ما چه
قدرت داریم که بگوئیم سماع حرام است صدقه خود و به صدقه اهل سماع خود بر ما حیران شدگان لطف فرما و بر جرم ما ببخشا تمام عمر بر این علم صرف کرده‌ایم و آن همه در
طرفة العین فراموش شده و از لوح ضمیر ما محو گردیده و به یقین میدانیم که تا توجهے در باب ما نفرمائی باز علم به یاد نمے آید آنحضرت فرمود اے نادانان قدر سماع
شما چه دانید سماع را خوان شرط است شیخ جنید بغدادی چون این را بغایت مشکل میداشت دل از سماع برداشت و ترک آن نمود اگر در عصر شیخ جنید از اهل
سماع کسے بودے و یا او در مجلس ما پیران ما حاضر میشدے هرگز از سماع تارک نگشتے حالانکه ما را از ترک خواجه جنید حجت نیست پیران ما چون سماع شنیده
اند و هرگز کسے نتوانست که بر سماع ایشان انکار کند من که در همه اطوار متابعت و پیروی ایشان میکنم این سنت سنیه چرا بجا نیارم و خواجه شبلی که مرید و خلیفه کامل
خواجه جنید رحمه الله بود در مجلس معلی حضرت خواجه ناصر الملة والدین ابویوسف چشتی قدس سره اکثر مے آمدے و سماع شنیدے و در حالت سماع نعمت فراوان یافتے
و فضل برمکی هم تعرضات در باره سماع حضرت خواجه ابو احمد چشتی کرده بود و سزاے خود در کنار خود دریافت و پشیمان گردیده توبه نمود شما چه میخواهید که با اهل سماع مناقشه
دارید اگر تمناے بلا در دل است اینک برهان چشتیان نمودار کنیم همه آنها به عجز و الحاح پیش آمدند و گفتند که از این زیاده‌تر کدام برهان خواهد بود که معائنه کردیم حالا
از براے خدا بر ما درماندگان تلطفے فرما حضرت خواجه را رحم بر احوال آنها آمد و به نظر التفات به سوے شان نگریست علمے که از دل ایشان فراموش گشته بود همان
لحظه بیاد آمد پس توجه خاص درباره ایشان فرمود و در اندک زمانه صاحب کمال و اهل سماع شدند و خلیفه چون این عظمت و تصرف بدید گفت من هرگز خواجه عثمان را
از سماع منع نمیتوانم کرد پس حضرت خواجه به خانه آمد و قوالان را طلب کرد و سماع در داد تا هفت روز متواتر سماع شنید و من بعد کسے هرگز انکار و اعتراض بر سماع آنحضرت

ملکی صفات نکرد و منقول است که چون حضرت در نماز شدے آواز غیب آمدے که اے عثمان من نماز ترا پسندیدم و قبول کردم هر چه میخواهی بخواه تا بدهمت
حضرت خواجه چون از نماز فارغ شدے گفتے الٰهی من از تو ترا میخواهم آواز آمدے اے عثمان التماس تو قبول کردم خاطر خود جمعدار دیگر هر چه میخواهی بخواه تا آن نیز
بدهم گفتے اے الٰهی گناهگاران امت محمد مصطفےٰ صلے الله علیه وسلّم را بیامرز باز آواز آمدے که نسبتی هزار گناه گاران امت محمد مصطفےٰ صلعم را بتو بخشیدم حضرت خواجه بعد
نماز همین دعا کردے و هر بار همین جواب شنیدے و هم در سیر الاقطاب می نویسد که چون به الهام ربّانی آنحضرت به خدمت حضرت حاجی شریف زندنی رسید سر در پاے
مبارکش افگند و گفت بنده عثمان میخواهد که در سلک بندگان در آید حضرت خواجه بلطف بعنایت فرموده مهربانیها نمود پس کلاه چهار ترکی بر سر آنجناب گذاشت و
دست بیعت داد و مقراض بر سر مبارکش راند و فرمود اے عثمان کلاه چهار ترکی که بر سر نهادی باید که اوّل ترک دنیا کنی و با اهل دنیا نیامیزی و از ایشان پرهیز
نمائی و دوم هوا و هوس ترک سازی و سیوم هر چه دلت خواهد برعکس او کنی و چهارم شبها خواب نکنی و به ذکر خداوند عزّ و جلّ مشغول باشی و پیران ما فرموده اند هر که
کلاه چهار ترکی بر سر نهد دل از ماسوے الله بردارد و هر چه دون حق است آنرا بگذارد و تخم محبت در دل کارد که محمد رسول الله صلے الله علیه وسلّم چون این کلاه چهار ترکی
بر سر نهاد فقر و فاقه اختیار کرد و بعد از ان مرتضےٰ علی رضی الله عنه پوشید و آن شیر میدان و غازی نیز کمال فقر و فاقه گزید پس پیران ما متابعت ایشان کردند تو نیز
پیروی ایشان نمائی تا در حشر از روے شان شرمنده نشوی و همه کس را از خود بهتر دانی تا از همه بهتر شوی و خُلق و تواضع و فروتنی پیشه گیری تا بمقام درویشان
برسی و هر چنین نکند لائق اینخرقه نبود بلکه خرقه پوشیدن بر و حرام است و قطّاع الطریق است و پیران ما از و بیزار باشند حضرت خواجه نصیحت قبول کرد و در ریاضت
جهد تمام نمود بعد سته چهار سال خلافت یافت که اسم اعظم که از پیران رسیده بود بیاموخت در حال علم ظاهری و باطنی کشاده گشت و هر چه مطلوب بود دریافت و هم
در آنجا مے آرد که روزے شخصے به ملازمت حضرت خواجه آمد به غایت پریشان خاطر و سراسیمه از حال او پرسش فرمود او عرض کرد که مدت چهل سال است پسرم
غائب است از حیات و ممات او چیزے خبر ندارم بنا بران به خدمت حضرت خواجه آمده تا فاتحه بخوانند و دعا کنند که از برکت دعاے حضرت خواجه پسر گم شده خود باز بیابم
حضرت خواجه در مراقبه شد چون زمانے بگذشت چشم بکشاد و به حاضران مجلس فرمود که فاتحه بخوانید به نیت آنکه پسر این مرد برسد حاضران فرمان بجا آوردند پس آنحضرت
باز در مراقبه شد بعد از ساعتے فرمود که برو پسر تو به خانه آمده است چون آن شخص نزدیک به خانه خود آمد کسے گفت مبارک باد پسرت سلامت در خانه رسید بعد ازان
پدر با پسر ملاقات کرد و دیده بوسید بعده این هر دو تن به خدمت حضرت خواجه شتافتند و زمین خدمت ببوسیدند حضرت خواجه از پسرش پرسید که کجا بودی و چگونه
آمدی احوال خود باز گو عرض کرد که بنده را در جزیره از جزائر دریا دیوان گرفته برده بودند و در زنجیر بسته داشتند امروز نیز در آن مقام بودم که بزرگے بعینه بصورت
شما پیش من آمد و گفت ایستاده شو ایستاده شدم پس دست به زنجیر کرد زنجیر کشاده گشت فرمود پاے خود بر پاے من نه همچنان کردم پس فرمود چشم پیش کن
پیش کردم لمحه نگذشت که فرمود چشم بکشا کشادم و آن بزرگوار از پیش نظرم غائب شد و خود را بر دروازه خانه خود یافتم و با مادر و پدر ملاقات کردم و به شرف پابوسی حضرت
خواجه مشرف شدم و هم در روے ذکر میکنند که نصف شب هفتاد نفر از کافران جمع بودند میان خود گفتند که همین ساعت پیش خواجه عثمان هارونی بردیم و به
چیزے بیازمائیم اگر خاطر خواه ما کند به تعیین دانیم که امروز همچو او دیگرے نیست پس هر کدام در دل خود از جنس طعام غیر مکرر قرار کرده به خدمت آنحضرت آمدند آن
حضرت نشسته بود چون آنها را دید فرمود بیائید اے فرزندان آدم خداے تعالےٰ عالم السّر و الخفیّات است و بهر که لطف کند او را نیز بران اطلاع دهد پس نشستن
حکم فرمود و به خادم اشارت شد تا دستهاے ایشان بشویانید خادم فرمان بجا آورد پس حضرت خواجه بسم الله الرحمن الرحیم بر زبان مبارک میراند و هر مرتبه که دست
حق پرست بسوے آسمان میکرد طبق طعام از عالم غیب در دست مبارکش می آمد و پیش هر کدام از یک سر ترتیب میکشید و خواهش هر کسے هر چه بود پیش از همان
نعمت موجود شد حضرت خواجه فرمود بخورید نعمت خدا بموجب فرموده آنها طعام را بالذّت بسیار میخوردند و شکر انعام میکردند و در تعجب میماندند بعده از دیرے
عرض کردند یا خواجه این خود دانستم که امروز همچو تو مردے بزرگ و صاحب عظمت با این همه کمالات آراسته در عرصهٔ عالم موجود نیست اما این بفرما که اگر ما نیز ایمان

بوحدانیت خدای عزوجل بیاریم و مسلمان شویم خدای بزرگ تو مارا همچو تو صاحب نعمت میکند یا نی حضرت خواجه فرمود من بیچاره چه کسم چه شمارم
اگر او لطف او کند از من هزار مرتبه زیاده تر شوند و پس همه مسلمان شدند و مرید حضرت خواجه گشتند و خدمتش اختیار کردند تا بر همه راه در حال از عرش تا تحت الثری
مکشوف گردید و در اندک مدت از اولیای کامل شدند و در سیر الاولیاء از حضرت خواجه معین الحق والدین حسن سنجری قدس سره نقل میکند که گفت وقتی
من بخدمت حضرت خواجه عثمان هارونی قدس سره مسافر بودم در کنار دجله رسیدیم کشتی نبود حضرت خواجه فرمود چشم پیش کن کردم باز فرمود بکشا بکشادم خود او
خواجه را از روی آب یافتم پس التماس نمودم که این چه بود فرمود پنج بار سوره فاتحه بخواندم و از دریا گذشتم و هم در سیر الاولیا مینویسد که خواجه بزرگ میفرمود که مرا همسایه
بود از مریدان حضرت خواجه عثمان هارونی قدس سره او نقل کرد و من برابر جنازهٔ او رفتم چون او را در گور نهادند خلق بازگشت و من ساعتی بر سر قبرش مشغول
بودم دیدم که فرشتگان عذاب حاضر شدند در این میان حضرت خواجه عثمان هارونی رسید و گفت زنهار این را عذاب نکنید که از مریدان من است فرشتگان را
فرمان شد که او را بگوئید که این برخلاف تو بود خواجه گفت آری این برخلاف من بود فاما خود را در پلهٔ من بسته است باز فرمان به فرشتگان رسید که دست از او
باز دارید که مرید عثمان است او را به وی بخشیدیم و در مرآة الاسرار از سیر العارفین نقل میکند که چون حضرت خواجه معین الحق والدین قدس سره از حضرت خواجه عثمان
هارونی رخصت گرفته روانه شد بعد از چند روز خواجه از مقام خود انتقال نمود اتفاقاً در مقامی رسید که آنجا مغان ساکن بودند و یک آتشکده بود بالای آن
گنبدی ساخته و هر روز قریب بیست ارابه هیزم در آن میسوختند چون خواجه عثمان آنجا رسید از قصبه دورتر زیر درختی کنار جوئی فرود آمد و فخر الدین نام
خادم را فرمود تا پاره آرد و آتش از قصبه آورده به آن افطار مهیا سازد خادم مذکور رفته آرد خرید و بجهت آتش به آتش کده رفت مغان گرد آتش نشسته بودند نگذاشتند
که دست در آتش کند خادم واقعه حال را بخدمت خواجه گفت خواجه را غیرت احدیت در کار شد برخاست و به کنارهٔ آتشکده رسید آنجا مغی دید مختیا نام بر تخته
چوب نشسته است و پسری هفت ساله را در کنار دارد و گرد و پیش وی دیگر مغان بسیار به طرف آتش متوجه نشسته اند خواجه از وی پرسید که از پرستیدن آتش
چه نفع است که به اندک آب معدوم میشود چرا قادر مطلق را نمی پرستید تا شما را بکار آید که آتش مخلوق اوست مغی جواب داد که در دین ما آتش را وجودی عظیم
است چرا نپرستیم خواجه فرمود که چندین سال است که این را میپرستی بیا دستی در وی کن تا ترا نسوزد او جواب گفت که بالطبع خاصیت او سوختن است کرا یارای
آن باشد که قریب وی شود پس خواجه آن پسر را از کنارهٔ مغ که بود بجبر کشیده و با وی متوجه آتش کده شد فریاد از مغان برخاست خواجه بسم الله الرحمن الرحیم
بگفت و آیت قلنا یا نار کونی برداً و سلاماً علی ابراهیم خواند و در میان آتشکده در آمد و چهار ساعت کامل بنجومی در آنجا بود و هیچ اثری از آتش
بخدمت خواجه و آن پسر نرسید بعد از آن مع پسر از آتش کده بیرون آمد مغان از پسر پرسیدند که آنجا چه دیدی گفت غیر از گل و گلزار چیزی دیگر در نظر
نیامده از اینجا معلوم میشود که خواجه را ولایت ابراهیمی بود پس یکبار جمله مغان مسلمان شدند خواجه آن مختیا مغ را عبد الله نام کرد و آن پسر را ابراهیم نام نهاد و هر دو را
تربیت فرمود تا که بمرتبه ولایت و ارشاد رسیدند مصنف سیر العارفین مینویسد که من در آن مقام رسیده ام و از مردم معتبر آنجا تحقیق نموده ام که خواجه دو نیم سال
بجهت تربیت عبد الله و ابراهیم در آن مقام مانده بود پس از آنجا مسافر شد و نیز مینویسد که آن آتشکده را برهم انداخته عمارتی خوب ساخته اند مقبره شیخ
عبد الله و ابراهیم هم در آنجاست و از عبارت گنج الاسرار چنان معلوم میشود که خواجه عثمان هارونی قدس سره از نهایت مهربانی و اشتیاق بجهت دیدن حضرت
خواجه بزرگ معین الحق والدین حسن سنجری تا دهلی تشریف آورده است و چند روز هر دو بزرگ باهم در دهلی بوده ولیکن این روایت بغایت ضعیف است چرا که کتاب
گنج الاسرار را بعضی مجاوران جمع کرده اند بر آن اعتماد صحت نیست شیخ نظیر الدین محمود قدس سره از آن مقوله انکار نموده است و قول اصح آنست که خواجه
عثمان هارونی قدس سره بعد از مسافرت بسیار آخر عمر باز در مکه معظمه رفته معتکف گشت و دو مطلب به درگاه حق سبحانه درخواست نمود یکی آنکه قبر وی در مکه معظمه واقع شود
نشان قبر وی بر طرف نسازند که فاتحه میرسیده باشد چرا که در کعبه شریفه رسم است که نشان قبر هیچکس نمیگذارند و برابر میسازند دوم آنکه خواجه جنید بغدادی

معین الدین مدتہائے مدید بہ قدم تجرید و تفرید خدمت بندہ کردہ است او را ولایتے کہ آن قسم ولایت بہ دیگرے عطا نشدہ است عطا شود ہاتف
غیب بر دل خواجہ عثمان قدس سرہ ندا رسانید کہ قبر تو در مکہ خواہد شد و نشان آن از ہر طرف نخواہند کرد و معین الدین را ولایت ہندوستان عطا فرمودم کہ تا این
زمان ہیچ یکے را از اہل اسلام نہ دادہ بودم اما اول در مدینہ ببر و از اجازت محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم در ولایت ہند رفتہ متصرف شود پس خواجہ عثمان ہارونی
سجدہ شکر الہی بجا آورد و جمیع تبرکات پیران خود مع اسماء عظام خرقہ خلافت بہ خواجہ بزرگ معین الحق والدین عطا فرمودہ بجانب مدینہ رسول علیہ السلام رخصت فرمود
چون خواجہ بہ شرف زیارت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم مشرف گردید آنحضرت نہایت مہربانی فرمود و تمام ولایت ہندوستان را در باطن بخواجہ معین الدین
نمود چنانکہ بیانش در احوال وے خواہد آمد بعد از آن فرمود کہ مسکن تو در اجمیر تقدیر شدہ است آنجا رفتہ سکونت اختیار کن و بعد از رسیدن تو در ولایت ہند
دین اسلام استقامت خواہد گرفت الحق ہمچنان شد کہ حضرت حق سبحانہ تعالی بعد از تشریف خواجہ بزرگ معین الحق والدین قدس سرہ در اجمیر رائے پتھورا
حاکم ہند را از بیخ و بن برانداخت سلطان معز الدین سام را با توابعش استقامت بخشید و از انوقت ہندو بہ سلطنت نرسید و رونق تمام اسلام پدید آمد چنانکہ
اظہر من الشمس است و حضرت خواجہ عثمان ہارونی باقی عمر در مکہ معظمہ بسر برد و متوجہ بر احوال خواجہ بزرگ معین الحق والدین قدس سرہ میبود و پیوستہ امداد ہمت
و استقامت از جانب قادر مطلق درخواست مینمود چون خاطر مبارکش ظاہر و باطن از طرف خواجہ معین الحق والدین جمع گشت بتاریخ ششم ماہ شوال و بروایتے
بتاریخ پنجم ماہ مذکور سنہ ثلث و ست مایۃ از این دار ملال در جوار ایزد متعال انتقال فرمود و در مکہ معظمہ مدفون گشت چنانچہ الآن مرقد منور متبرک او زیارت گاہ خلائق
است رحمۃ اللہ علیہ و در سیر الاقطاب ذکر کردہ است کہ حضرت خواجہ عثمان ہارونی قدس سرہ چہار خلیفہ داشت خواجہ معین الحق والدین چشتی سنجری و شیخ
نجم الدین صغرا و شیخ سعدی لنگوجی و شیخ محمد ترک نارنولی رحمۃ اللہ علیہم اللہم صل علی محمد والہ واصحابہ اجمعین

بیت

از رہگذر خاک سر کوے شما بود ہر نافہ کہ در دست نسیم سحر افتاد اقتباس سیوم در ذکر مجملے از احوال حضرت خواجہ معین الحق والدین حسن سنجری و
حضرت خواجہ قطب الملۃ والدین بختیار اوشے و حضرت شیخ فرید الحق والدین مسعود اجودھنی و حضرت سلطان علاء الدین علی احمد صابر و حضرت شاہ شمس الدین
ترک پانی پتی و حضرت شیخ جلال الدین پانی پتی و حضرت شیخ مخدوم احمد عبد الحق ردولوی و حضرت شیخ عارف احمد عبد الحق و حضرت شیخ محمد عارف عبد الحق و این
اقتباس نیز مشتمل است بر سہ نور نور اول در ذکر مجملے از احوال فیض اشتمال حضرت معین الحق والدین حسن سنجری و حضرت خواجہ قطب الملۃ والدین بختیار
اوشے و حضرت شیخ فرید الحق والدین گنجشکر قدست اسرارہم ذکر آن ماحی ظلمات شرک خفی و جلی آن مالک تصرفات ممالک ربانی آن کاسر اصنام غیر
و غیریت آن ناصب خیام وحدت و احدیت آن مرکز دائرہ پرکار وجود آن محیط تجلیات و انوار شہود آن گوے از ہمہ بردہ در حق پرستی قطب الوحدت حضرت
خواجہ معین الحق والدین چشتی ابن غیاث الدین حسن سنجری از کبراے ارباب تصوف و عظماے اصحاب معرفت بود و برا کمالات بسیار و خوارق عادات لاتعد
است و در بیان نکات حقائق و توحید مقامے عالی داشت و در فقر و فاقہ یگانہ روزگار بود و بہ علوم ظاہری و باطنی بے نظیر وقت و شانے عظیم و حالے بغایت
قوی داشت و ہر کسیکہ جمال حال وے را مشاہدہ میکرد بے تکلف بوحدانیت حق و رسالت رسول صلے اللہ علیہ وسلم مقر میشد و این جماعۃ کہ ہندوستان کہ در ہر جا
مشرکان دعوے انا و لاغیری میکردند و تقید پرستی را شعار خود ساختہ بودند ہمہ را از مقید بہ مطلق ہدایت بخشید تا آنست کہ وے را وارث النبی فی الہند خوانند و کمالات
وے قدس سرہ از اینجا قیاس باید کرد کہ از وقت آدم علیہ السلام گرفتہ تا زمان رسول علیہ السلام ہیچ نبی در ملک ہند نیامدہ چنانچہ از احادیث صحیحہ ثابت شدہ و از
وقت رسول علیہ السلام گرفتہ تا پانصد و پنجاہ سال ہیچ از اولیاے امت را این تصرف دست نداد کہ درین امر عظیم اقبال نماید الا وے را کہ تمام ملک از اول آفرینش در
ظلمت شرک ناہموار و تاریک شدہ ماندہ بود ہمہ را از قوت ولایت بہ نور وحدانیت منور گردانید چنانکہ بے دلیل اظہر من الشمس است در این باب بزرگے در آن وقت
گفتہ بیت از فیض او بجاے صلیب و کلیسیا در دار کفر مسجد و محراب و منبر است آنجا کہ بود نعرہ و فریاد مشرکان اکنون خروش نعرۂ اللہ اکبر است

و خواجه بزرگ خرقه خلافت از دست حضرت خواجه عثمان هارونی پوشیده است رحمة الله علیه و جمیع مشائخ وقت را دریافته و ولادت وے بقصبه سنجر که در دیار سجستان است
و آنرا سیستان نیز گویند سبع و ثلثین و ست مایة واقع شده و در خراسان نشو و نما یافته و در سیر الاقطاب آورده که حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین چشتی قدس سره
از سادات صحیح النسب است که دوازدهم واسطه به امیر المومنین حضرت علی کرم الله وجهه میرسد بدین طریق حضرت خواجه معین الحق والدین ابن غیاث الدین حسن سنجری ابن
کمال الدین سید احمد حسن ابن سید طاهر ابن سید عبد العزیز ابن سید ابراهیم ابن امام علی الرضا ابن امام موسے کاظم ابن امام جعفر صادق ابن امام محمد باقر
ابن امام زین العابدین ابن امام حسین الشهید ابن امام امیر المومنین امام المتقین اسد الله الغالب حضرت علی ابن ابیطالب کرم الله وجهه صاحب مرآة الاسرار
مینویسد مرتبه ثانی که در حضرت اجمیر رسیدم شیخ علاء الدین صاحب سجاده نشین حضرت خواجه بزرگ قدس سره شجره نسب حضرت خواجه بزرگ اظهار نموده که بجنید واسطه به
حضرت موسے کاظم میرسید رضی الله عنه و در رساله مونس الارواح نیز این مقدمه بنظر در آمده است والله اعلم بالصواب و در سیر الاقطاب آورده که پدر بزرگوار حضرت
خواجه بزرگ خواجه غیاث الدین حسن که در عراق آسوده است بغایت صالح و پرهیزگار بود و والده شریفه خاص الملکه نام داشت و ایشان سه برادر بودند و در
مرآة الاسرار از سیر العارفین نقل میکند که چون خواجه بزرگ به پانزده سالگی رسید پدر بزرگوارش وفات یافت باغے و آسیابے گذاشت که بحضرت خواجه
میراث رسید بدان تفقد حال خود مینمود و هم در آن باغ بطاعت اشتغال میورزید در آنمقام مجذوبے بود ابراهیم نام روزے وے را در باغ خواجه بزرگ گذر
افتاد خواجه وے را در زیر درختے بتعظیم تمام بنشاند و خوشه انگور پیش وے نهاد و خود بادب پیش وے نشست ابراهیم پاره کنجاره از بغل کشیده و بدندان خود بخائید و
از دهن خود کشیده بدهن خواجه انداخت بمجرد خوردن کنجاره نور معرفت در باطن لامع گشت چنانچه بکلی دل از املاک و خانه سرد شد بعد از دو سه روز
اسباب و املاک بفروخت و نصیب درویشان کرد و از آنجا بقدم تجرید مسافر گشت و مدتے در سمرقند و بخارا ماند و حفظ قرآن نمود و علم ظاهری بخواند دید که ازین
چیزها کشود کارے نمیشود و از آنجا نیز بجانب عراق عرب بطلب مرشد عزیمت نمود چون بقصبه هارون که از نواحی نیشاپور است رسید خدمت حضرت خواجه
عثمان هارونی را دریافت و مدت دو نیم سال در خدمت وے تربیت یافت و جهد بریاضات و مجاهدات نمود چون بمرتبه تکمیل رسید خواجه عثمان خرقه خلافت
عطا فرموده رخصت کرد و لیکن خواجه بزرگ در انیس الارواح نقل میکند که گفت در بغداد بشرف خدمت خواجه عثمان قدس سره رسیدم مشائخ کبار در
خدمت وے حاضر بودند همین که درویش روے بر زمین آورد خواجه فرمود دوگانه نماز بگذار گذاردم گفت مستقبل قبله بنشین بنشستم فرمود سوره بقره تمام بخوان
خواندم فرمود بیست بار کلمه سبحان الله بگو گفتم آنگاه خود بایستاد و روے سوے آسمان کرد و دست من بگرفت و گفت ترا بخدا رسانیدم همین که بگفت و بدست
مبارک مقراض بر سر درویش راند و کلاه چهار ترکی بر سر درویش نهاد و گلیم خاصه عطا فرمود آنگاه گفت بنشین بنشستم فرمود که سوره اخلاص هزار بار بخوان خواندم فرمود
که در خانواده ما همین یک شبانروزے مجاهده است امروز و شب برو زنده دار این درویش بحکم اشارت بطاعت و شغل باطن موافق مشرب حضرت خواجه
گذرانید چون دوم روز شد خدمت خواجه فرمود بنشین بنشستم گفت نظر بالا کن چون آسمان دیدم فرمود تا کجا مے بینی گفتم تا عرش گفت در زمین نگر همین که در
زمین دیدم فرمود تا کجا مے بینی گفتم تا تحت الثرے باز فرمود که سوره اخلاص هزار بار بخوان خواندم فرمود چشم باز کن باز کردم دو انگشت خود را نمود گفت که چه مے
بینی گفتم هژده هزار عالم مے بینم همینکه بگفتم فرمود که برو کار تو تمام شد بعد از آن خشتی پیش بود گفت این را بر کن بر کردم مشتے دینار زر شد فرمود ببر و درویشان را صدقه
بده و چون بدادم و بار بخدمتش رسیدم گفت چند روز در صحبت ما باش گفتم فرمانبردارم باشم آنگاه خواجه عثمان مسافر شد جانب کعبه چون بسعادت زیارت خانه
کعبه رسیدم آنجا نیز دست من بگرفت و بخدا سپرد و در زیر ناودان خانه کعبه در باب من مناجات کرد آوازے بر آمد که معین حسن سنجری را قبول کردیم و چون از آنجا
بازگشتیم در مدینه آمدیم بر سر روضه خواجه کائنات محمد مصطفی رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم درویش را فرمان شد که سلام کن سلام کردم از روضه رسول علیه السلام آواز
بر آمد که علیک السلام یا قطب المشائخ همین که این آواز بر آمد خواجه فرمود که برو بکمالات رسیدی پس از آن سیر کنان در بدخشان آمدیم و بزرگے از نبیرگان خواجه جنید بغدادی

آنجا بود که صد و چهل سال عمر داشت او را در یافتیم. و صحبت غریب واقع شد پس خواجه از آنجا بازگشت و در سنجار آمد و بزرگان آنجا را نیز دریافت هر یکے در عالم دیگر که وصف
ایشان در قلم نیاید پس همچنان تا ده سال بخدمت خواجه مسافر بودم باز در بغداد رسید و معتکف شد بعد از چندگاه مسافر گشت تا ده سال دیگر ابریق و جامه خواب خواجه بسر کرده
برابر برفتی تا بیست سال راست آمد آنگاه خواجه بازگشت و در بغداد عزلت گرفت و این درویش را فرمان شد که چند روز بیرون نخواهم آمد وقت چاشت در جا خلوت مے
آمده باش که ترغیب فقر ترا بگویم تا یادگار باشم پس این صد و شش همچنان میکرد چنانکه در کتاب انیس الارواح تمام ملفوظ خواجه عثمان هارونی قدس سره در بیست و هشت
مجلس جمع کرده است این مختصر گنجایش آن ندارد. الغرض چون خواجه بزرگ با دولت خلافت از خدمت خواجه عثمان هارونی رخصت گرفته بر قصبه سنجار آمد و در
آن زمان شیخ نجم الدین کبرا قدس سره آنجا بود دو نیم ماه در صحبت وے ماند از انجا در قصبه جیال رسید که از بغداد هفت روزه راه در تحت کوه جودی واقع شده است و
شیخ محی الدین ابو محمد عبد القادر جیلانی رضی الله عنه در آن زمان آنجا تشریف داشت مدت پنج ماه و هفت روز در صحبت وے بماند و در میان یک دیگر خیلے صحبت گرم و
واقع شد و صاحب مرآة الاسرار همین قدر بیان صحبت خواجه بزرگ قدس سره با حضرت غوث اعظم رضی الله عنه نموده ولیکن صاحب تحفة الراغبین
میگوید که در بعضے رسائل دیده شد که حضرت خواجه معین الحق والدین قدس سره در خدمت شیخ محی الدین ابو محمد عبد القادر رضوان اربعینات بر آورده و وقت متوجه
شدن هندوستان بحرز یمانی که دعا سیفی است از آنحضرت ماذون گردید، و در سیر الاقطاب مے نویسد که حضرت خواجه معین الحق والدین قدس سره با سید محی الدین
ابو محمد عبد القادر جیلانی رضی الله عنه دو مرتبه ملاقات واقع شده یکے در ابتداے حال که چون حضرت غوث اعظم رضی الله عنه ویرا بدید در باره اش دعا کرد و فرمود که
این مرد مقتداے مشائخ روزگار خواهد بود که بسیاران از دستش بمنزل کمالات برسند و به مقصد اعلے مقرون کردند و مرتبه دویم که خواجه بزرگ رضی الله عنه تشریف
آورد حضرت غوث اعظم رضی الله عنه در قصبه جیال بود که آنجا را خوش نموده بمال حلال سرکار خاصه خود خریده آباد ان ساخته براے بودن فرزندان مقرر نموده بود
حضرت خواجه بزرگ چون در آنجا رسید ملاقات حضرت غوث اعظم حاصل کرد و با یکدیگر صحبت واقع شد و به کلمه و کلام مشغول گشتند بعد از ساعتے خواجه بزرگ فرمود که
چیزے سخن خدا بیان فرمائید حضرت غوث اعظم فرمود سخن خدا را گوشه باید خواجه گفت که از گوشه رفتن فقیر را بخدمت ایشان دو چیز مانع اند یکے آنکه مبادا این
حرف بسمع مبارک پیر دستگیر من برسد و از روے غیرت خاطر شریف آنحضرت از من آزرده شود و باعث خرابی حال من باشد از آنکه کمالیت دیگرے را با اعتقاد
خود از کمالات پیر خود زیاده نمیدانم و در آنکسے هیچ قصور در صفات با برکاتش نمے بینم بلکه آن ذات پاک را غیر ذات حق نمے پندارم و اکمل الاکملین روزگار میشمارم پس
چگونه روا باشد که کارے از من بوقوع آید که باعث کم توجهی پیر دستگیر در حق من شود و دیگر از این قطع نظر حاجت گوشه رفتن بیکیفیت چرا که این جماعه مردم که
در خدمت حاضر اند از دو حال خالی نیستند یا محرمانند یا نامحرمان اگر محرمانند کلمه حق از ایشان دریغ چرا باید داشت و اگر نامحرمند چه خواهند دانست که شما چه میفرمائید از این حرف
حضرت غوث اعظم رضی الله عنه خاموش ماندند و هیچ جواب نه فرمود بعد از آن خواجه بزرگ از خدمت وے رخصت حاصل کرده چند ماه در قصبه جیال اقامت ورزید
و جاے خوش نموده آنجا حجره ساخت و اعتکاف نشست و از بعین بر آورد چنانکه گویند که همان حجره خاص وے الآن برپاست و زیارتگاه خلائق است و مردم آنجا
در مرمت دستے تمام بلیغ نموده و صاحب ... فقیر یاد میست آن حجره را زیارت کرده ام و حضرت خواجه بزرگ بروایت سیر الاقطاب بنسبت
خویشی خال حضرت غوث اعظم میباشند و حضرت محی الدین ابو عبد القادر جیلانی رضی الله عنه خواهر زاده وے است ولیکن خواجه بزرگ از سادات حسینی است و حضرت
غوث اعظم از جانب والد بزرگوار حسنی و از جانب والده صالحه حسینی است چنانچه از این مفصل گذشته است حاجت اعاده نیست این فقیر محرر سطور میگوید که
نسبت خواهر زادگی حضرت غوث اعظم با خواجه بزرگ در هیچ کتابے بجز سیر الاقطاب نظر نیامده معلوم نیست که وے از کجا نوشته و قصه ملاقات خواجه بزرگ با حضرت
غوث اعظم این کاتب حروف از زبان بعضے ثقات چنان شنیده که چون خواجه بزرگ در قصبه جیال تشریف آورد حضرت غوث اعظم براے وے قوالان را
طلبید و مجلسے ترتیب داد و حضرت خواجه بزرگ بوجد سماع در آمد و حضرت غوث اعظم عصا بدست مبارک گرفته ایستاده بود و اشک از چشم مبارکش مبذول میرات

عصاے وے رضی اللہ عنہ بجنبش درآمد خادم گفت کہ چگونہ باشد کہ سر عصاے شما بجنبید آنحضرت فرمود نمی بینی علامتے کامل در سماع و رقص ست و از عرش تا
ثرے ہمہ اشیاء عالم بمتابعت وے در رقص اند منم کہ تمامی عالم را بقوت ولایت خویش نگاہ میدارم والا نہ درینحالت وقتے روے دادہ است کہ کونین زیر و زبر گردد
ہمہ اشیاء از عرش تا ثرے از مقام خویش انتقال کردہ برقص درآیند و ہمراہ این عارف کامل بگردند و فتنہ و غوغاے عظیم در عالم واقع شود چون مجلس سماع آخر شد ہر دو
آفتاب عالمتاب دریک برج حجرۂ خاص حضرت غوث اعظم سہ روز و سہ شب بایکدیگر صحبتے خاص و محرمانہ داشتند و نسبت محبوبیت و شغلے کہ بمجارست وے این
نسبت حاصل می آید از سید عبد القادر جیلانی رضی اللہ عنہ بخواجہ بزرگ رسید و شغل سیر وجود و ہفت علم و سہ پایہ چشتیہ از خواجہ بزرگ بہ آنحضرت رضی اللہ عنہ رسید
و بعضے میگویند کہ ترتیب خاص اسم اعظم کہ حضرت سید محی الدین ابو محمد عبد القادر جیلانی رضہ را از رسول خدا سینہ بسینہ رسیدہ بود بخواجہ بزرگ تلقین فرمود و ترتیب مخصوص اسم اعظم کہ حضرت خواجہ بندگی
را از رسول خدا سینہ بسینہ رسیدہ بود از وے بحضرت غوث اعظم رضہ رسید و بعضے میگویند کہ اشغال لطایف باطنہ و شغل سجود قلب و آوردہ و بردہ و سہ پایہ و شغل سرگوشی و ترتیب خاص نگاہداشت برزخ صغرے
کبرے واگر نیز از حضرت غوث اعظم بخواجہ بزرگ رسیدہ و در رسالہ تا الخلایق ملفوظ خواجہ معین الحق والدین چشتی قدس سرہ قطب الاقطاب حضرت خواجہ
قطب الملۃ والدین بختیار اوشے قدس سرہ کہ جامع و سیت نقل میکنند کہ خواجہ بزرگ باجازت سید کائنات صلے اللہ علیہ وسلم خرقہ خلافت حضرت غوث اعظم و خال
وے رضی اللہ عنہ پوشیدہ است و در آنوقت عمر خواجہ بزرگ کہ بہ پنجاہ سالگی رسیدہ بود و عمر حضرت غوث اعظم رضی اللہ عنہ بنود سال رسیدہ بود و قصہ ملاقات ہر دو
آفتاب ہدایت بایکدیگر چنانکہ از کتب ثقات عدول بہ ثبوت پیوستہ بوجہے کہ شک و شبہ را در آن راہ نباشد بلکہ از آفتاب روشن تر بود آنست کہ خواجہ بزرگ
بفرمان رسول خدا و پیر دستگیر خود بخدمت حضرت غوث اعظم رسید و تربیتہا و فیضہا ربود چنانکہ مرید از پیر صحبت خویش اخذ فیض و برکات مینماید و بعدہ از آنحضرت
رخص گشتہ باجمیر آمد و سکونت اختیار کرد و بیخ کفر و فساد را بر انداختہ نور اسلام منتشر ساخت و سواے این در انہا آنچہ نوشتہ اند از حیز اعتبار خارج است
و در بودن زبدۃ الحقایق ملفوظ حضرت خواجہ بزرگ و بودن جامع وے حضرت خواجہ قطب الملۃ والدین بختیار اوشے قدس سرہ تردد است احتمال است کہ
شخصے بنام این دو بزرگ دین و دنیا این کتاب برانگیختہ باشد واللہ اعلم بالصواب القصہ بعد از ان خواجہ بزرگ بہ بغداد آمد و شیخ ضیاء الدین ابو النجیب
سہروردی را دریافت و بہ غایت محظوظ گشت و مدتے باوے صحبت داشت و شیخ اوحد الدین کرمانی قدس سرہ ابتداء سلوک در بغداد بود خواجہ بزرگ توجہے در حق
وے نمودہ خرقہ بدو عطا فرمود و شیخ شہاب الدین سہروردی رحمۃ اللہ علیہ نیز در مبداے احوال بخدمت آنصاحب کمال رسیدہ است و در سیر الاقطاب مے آرد
وقتیکہ خواجہ بزرگ در بغداد تشریف داشت ہفت تن از مغان آنجا بودند و ریاضت صعب میکردند چنانکہ بعد شش ماہ یکان روز میخوردند بنابران اکثر خلق
معتقد آنہا بودند روزے آن ہر ہفت نفر براے ملاقات حضرت خواجہ آمدند چون نظر خواجہ بر آنہا افتاد ہیبت خوردند چنانکہ رنگ روے شان زرد گشت و دست و پاے
ایشان بالرزہ درآمد و طاقت از دست رفت و در پاے حضرت خواجہ افتادند آنحضرت فرمود اے بیدینان از خداے شرم نمیدارید کہ غیر او را مے پرستید گفتند
یا خواجہ آتش مے پرستیم بامید آنکہ فردا ما را نسوزد آنحضرت فرمود تا خداے را نمے پرستید ہرگز از آتش دوزخ خلاصی نمیتوانید یافت گفتند اگر شما را آتش نسوزد ما
ایمان بخداے بیاریم حضرت خواجہ فرمود اللہ اللہ کفش معین الدین را نتوانند سوخت آتش موجود بود در حال آنحضرت کفشہاے خود را در وے انداخت
و فرمود اے آتش کفش معین الدین بسلامت نگاہداری آتش در زمان سرد شد ہمدرین اثناے آواز از غیب آمد چنانکہ حاضران شنیدند کہ آتش را چہ مجال
است کہ کفش دوست مرا بسوزد جماعہ مغان چون این برہان روشن دیدند در حال ایمان آوردند و خدمت حضرت خواجہ اختیار کردند و ہر یک از اولیاء کامل
گشتند و در مرآۃ الاسرار حکایت اسلام آوردن ہفت تن کفار را از واقعات ایام رسیدن خواجہ بزرگ در دہلی بقصد اجمیر و اقامت وے قدس سرہ
چند مدت در شہر دہلی بواسطہ بعضے از مصلحتہاے دینیہ نبشتہ و گفتہ کہ روزے گذر خواجہ بزرگ در بتکدہ دہلی واقع شد آنجا ہفت گبر در بت پرستی مشغول بودند
بمجرد دیدن خواجہ بزرگ بے طاقت گشتہ سر در قدم آوردند و مسلمان شدند و خواجہ ہر ہمہ را بلقب حمید الدین ملقب ساخت و شیخ حمید الدین دہلوی از جملہ آن ہفت

تن مشهور است شاید که در هر دو مقام مسطور هفت هفت تن ز کفار بتوجه حضرت خواجه شرف اسلام دریافته باشند بهر تقدیر حضرت خواجه بزرگ را حالی روی داد
که مجرد دیدن صورت مبارکش زنگ کفر و عصیان از دل کفار و فساق دور میگشت، و این فقیر کاتب این حروف از بعضے ثقات استماع داده هر کافر
که روے محبوب عالم و مقصود بنی آدم حضرت شیخ محمد صادق بن شیخ فتح الله الحنفی الگنگوهی قدس سره میدید در ساعت زنگار کفر از دلش محو میشد و نور ایمان
در وے قرار میگرفت از اینجا معلوم میشود که حضرت ایشان مظهر اتم حالت خواجه بزرگ قدس سره گشته بودند چنانچه بیان وے تفصیلاً در احوال آن صاحب
کمال خواهد آمد الغرض خواجه بزرگ از بغداد نیز مسافر گشت و به همدان رسید آنجا شیخ یوسف همدانی قدس سره را که از بزرگان روزگار بود دریافت پس
به تبریز آمد و شیخ ابوسعید تبریزی که شیخ بزرگ و عالی همت و مجرد و متوکل بود او را نیز دریافت حضرت سلطان المشائخ مے فرماید که شیخ ابوسعید قدس سره
شل شیخ جلال تبریزی هفتاد مرید چون کامل داشت حضرت قطب الاقطاب میگوید که حضرت خواجه بزرگ را عجب ریاضاتے و مجاهداتے بود بعد از هفت روز نگر از کرده
نانے که از مقدار پنج مثقال بیش نبودے آن را با آب تر کرده افطار فرمودے و پوشش وے قدس سره دو تائی بود بخیه زده اگر جائے از وے پاره شدے لته پاک
از هر نوع که یافتے بدان پیوند زدے و تا هفتاد سال وضوئے آنحضرت بجز متوضا نشکست و بر هر که نظر وے افتاد از فسق و فجور توبه کرده ولی کامل گشت
و هر که سه روز در خدمت وے میماند صاحب کشف و کرامت میشد و آنحضرت حافظ کلام ربانی بود هر روز یک ختم و هر شب نیز یک ختم قرآن کردے و هر بار که
ختم نمودے از غیب ندا آمدے که اے معین الدین ختم تو قبول کردم و پیوسته صائم الدهر قائم اللیل بود و نماز صبح به وضوء عشا گذاردے و سماع اکثر شنیدے
و هیچکس از علما و فقهاے وقت انکار سماع وے قدس سره نکرد و اکثر علماے متبحر و مشائخ کبار در مجلس سماع آنحضرت حاضر میشدند و از خدمت وے قدس سره
فیض و نعمت بیقیاس حاصل مینمودند و جمله آنها به خدمت حضرت خواجه اعتقاد تمام میداشتند و حلقه بگوش بودند المقصود چون خواجه بزرگ قدس سره به
اصفهان آمد شیخ محمود اصفهانی که از مشائخ کبار بود او را دریافت و حضرت قطب الاقطاب خواجه قطب الملة والدین بختیار کاکی بن احمد بن احمد بن موسے
اوشی در آن زمان میخواست که مرید شیخ محمود اصفهانی شود چون جمال احوال خواجه بزرگ را مشاهده کرد بے اختیار به خدمتش پیوست و مرید شد و خواجه بزرگ
را به از وے مریدے و مصلحبے و محرم رازے نبود چنانچه خواجه عثمان هارونی را به از خواجه بزرگ مریدے نبود و اکثر فرمودے که معین الدین محبوب الله است
مرا از مریدی وے تفاخر میباشد همچنان خواجه بزرگ در حق قطب الاقطاب مهربانی فرمودے آن دو تائے مرقع که در بدن شریف خواجه بزرگ بودے آخر به قطب الاقطاب
داده است و از وے بحضرت گنج شکر رسیده است و از حضرت سلطان المشائخ در فوائد الفواد نقل میکنند که گفت من آن دو تائے مرقع را دیده ام غالب که
آخر به ایشان رسیده باشد و خواجه بزرگ بسن پنجاه و دو سالگی و بروایتے بسن چهل سالگی رسیده بود که به خرقه خلافت خواجه عثمان هارونی بهره مند گشته مثال
اجازت نامه یافت و خواجه عثمان هارونی وے را عصا و مصلا و خرقه عطا فرمود و گفت که این یادگاری خواجگان ماست این را بستان بعد از خود چون مرد یابی
در گلوے وے بیندازی و خواجه بزرگ مشغولے عظیم داشت و نیز بے قید بود زیرا که تنها مسافرت کردی و هر جا که رسیدی بیشتر در گورستان میبودی و چون
اندکے شهرتے یافتے و یا کسے از احوال وے قدس سره مطلع شدے از آنجا مسافر گشتی پس از جانب تبریز به طرف مهنه متوجه شد و به فیض زیارت مرقد شیخ
ابوسعید ابوالخیر قدس سره بهره مند گشت و به روایتے وقتیکه خواجه بزرگ در مهنه آمد شیخ ابوسعید ابوالخیر در قید حیات بود و شرف صحبت وے را دریافت و چون بخرقان
آمد همدران سال شیخ ابوالحسن خرقانی رحلت نموده بود به سعادت زیارت مرقد وے فائز گردید و قریب دو سال در آن نواحی ماند از آنجا باستراباد آمد شیخ
ناصر الدین استرابادی شیخے عظیم القدر بود صد و هفت سال عمر داشت که بدو واسطه پیوند به خدمت سلطان العارفین خواجه بایزید بسطامی داشت و شیخ
ابوالحسن خرقانی و شیخ ابوسعید ابوالخیر را دیده بود سعادت صحبت وے را دریافت و از استراباد متوجه هرات گشت و مدتے در آن نواحی بود روزینه سیر و زیارت
مشائخ آنجا نمودی و شب در بقعه متبرکه شیخ عبدالله انصاری قدس سره بودے چون در هر بو شهرت بسیار یافت خلق به یکبارگی روے بدو آوردند از آنجا

انتقال کرده در سبزوار رسید آنجا حاکمی بود محمد یادگار نام مردی درشت مزاج و کج طبع و فاسق بود و به زشتی اعتقاد اشتهار تمام داشت بمجرد رویت حضرت خواجه بیهار گی
او هرچه بود از آن بر آمد و بر دست وی تائب شد و مرید گشت و جمیع مصاحبان وی نیز تائب شدند و بشرف بیعت حضرت خواجه مشرف گشتند و خواجه ترکی تربیت محمد یادگار
نموده گشت که در اندک ایام عارف صاحب ارشاد شد چنانکه این قصه بر سبیل تفصیل در کتب سیر مشائخ مبین گشته است پس از آنجا به حصار شادمان رسید و محمد یادگار نیکو را
در آن مقام تعیین فرمود حالی به وی تو آن نور و هدایت یافت چنانکه صاحب **سیر العارفین** میگوید که من در حصار شادمان رسیده ام مزار متبرک محمد یادگار را آنجا زیارت نمودم
بغایت جای فیض بخش است رحمة الله علیه پس حضرت خواجه از آنجا به بلخ آمد بعد از دریافت مشائخ آنجا در مقام نیک در مبارک حضرت شیخ احمد خضرویه قدس سره چند ماهی
بسبب محبت روحانیت شیخ آنجا اقامت فرمود و مولانا ضیاء الدین حامد حکیم بلخی در آنجا بود و بر علم تصوف و به ارباب وی اصلا معتقد نبود بلکه به این قوم به شدت منکر وی
آمد و بغایت منکر بود چون وی را به خدمت حضرت خواجه ملاقات دست داد به یک نظر حضرت خواجه ظلمت اعتراض و خیالات وی را از کار از سینه وی محو گشت و نور معرفت
و توحید بر تو انداخت بی اختیار سر در قدم خواجه آورده مرید شد روز دیگر تمامی کتب خانه را در آب انداخت و خود را از اسباب دنیا مجرد ساخت طریق خدمت و سلوک این قوم
پیش گرفت و شاگردانش نیز تائب شده بشرف بیعت حضرت خواجه مشرف شدند و تفصیل این اجمال در مرآة الاسرار وغیره مبین گشته است و خواجه بزرگ مولانا ضیاء الدین
را بعد از تربیت همدر آنجا تعیین فرموده خود عزیمت بجانب غزنی نمود و شمس العارفین شیخ عبد الواحد قدس سره پیر شیخ نظام الدین ابو المؤید که احوال وی در ملفوظات
پیران چشت اکثر جا ذکر افتاده است آنجا بود و دیدار دریافت و از آنجا به خطه لاهور رسیده و به فیض زیارت مرقد پیر علی هجویری قدس سره بهره مند گشت و شیخ حسین زنجانی
رحمة الله علیه در صدر حیات بود میان وی و خواجه بزرگ اتحادی فوق الحد واقع شد بعد از چند روز از وی رخصت گرفته متوجه دهلی گشت و در آن وقت دهلی تخت گاه رای
پتهورا چوهان بود و آن مردم چندان متعصب بوده اند که روی مسلمانان را دیدن نزدیک ایشان گناه بود و خواجه بزرگ از قوت کمال تصرف ولایت با اصحاب خود در
دهلی در آمد و در **سیر الاقطاب** می آرد که چون خواجه بزرگ با نعمت و سعادت خلافت از خدمت پیر خود در سنه پنجاه و دو سالگی مرخص گشته سیر کنان به مدینه رفت و سعادت
زیارت روضه سید کائنات صلی الله علیه وسلم دریافت و چندگاه در آنجا اقامت نمود روزی از روضه سید کائنات صلی الله علیه وسلم ندا آمد که معین الدین را طلب کنید خادم
روضه بنام ایشان ندا کرد و از چند جا صدای لبیک شنید و آواز آمد که کدام معین الدین را میخواهی که در این درگاه معین الدین نام بسیار کس اند که حاضر اند خادم بر گشته
باز آمد و بر در روضه سید عالم علیه السلام بایستاد و باز آواز آمد که معین الدین چشتی را طلب کن خادم پیش آمد همچنان که مامور شده بود ندا کرد در آن زمان حضرت خواجه
را عجب حالتی روی نمود که در بیان نیاید تا آنحضرت گریان و اشک از دیده ها باران و نالان و صلوات گویان بر در روضه سید عالم علیه السلام آمده به ایستاد ندا شد که
اندرون بیا یا قطب المشائخ آنحضرت بیخود و مدهوش رفت و بجمال جهان آرای آنسرور مشرف گردید خواجه عالم فرمود ای معین الدین ترا بهندوستان باید رفت و بیخ
و بنیاد کفر از آن دیار باید بر انداخت و اسلام را آشکارا باید ساخت پس رسول خدا صلی الله علیه وسلم یک انار بدست حضرت خواجه داد و فرمود که در این انار نگاه کن تا
ببینی و بدانی که ترا کجا باید رفت حضرت خواجه بموجب حکم آن سرور در انار نظر کرد از شرق تا غرب آنچه بود دید و شهر اجمیر و کوهسار او بوجه احسن منظر حضرت خواجه در آمد
پس التماس فاتحه نمود و همت و مدد از آن درگاه طلب نموده متوجه به هندوستان گردید و همگی چهل صوفی اهل صفا همراهی وی قدس سره اختیار کردند الغرض
بعد طی مسافت به دهلی رسیده و جایکه الآن قبر شیخ رشید مکی است منزل اختیار کرده و در چنان کان کفر خدام حضرت خواجه اوقات خمسه بانگ نماز میگفتند و نماز
میگزاردند و کفار از مشاهده آن حال میسوختند هر چند اتفاق باخود میکردند که بر احوال خادمان خواجه مزاحمت رسانند بمجرد این خیال فاسد لرزه در اندام ایشان می افتاد
و بی دست و پای میگشتند و پیش از این رای پتهورا به اطلاع منجمان نیز فهم آمدن حضرت خواجه و شیوع اسلام را در دیار هند دانسته به تاکید تمام جابجا و بهر دیار نوشته بود
که اگر درویشی بدین قیافه بدان راه بگذرد او را هلاک سازند و حضرت خواجه به فضل حق با چهل تن که همراه داشت علانیه بگذشت و به دهلی رسید و هیچکس قدرت نیافت
چنانکه پیش از این مبین گشت القصه در ایام اقامت حضرت خواجه در دهلی روزی کافری پر شدت کاردی در زیر بغل گرفته به خدمت خواجه رسید به نیت آنکه دست

بسوے آن امام صورت و معنی دراز کند خواجه از فراست باطن دریافت فرمود اے فلان چرا انکار دل کار میفرمائی اینک من حاضرم لرزه در اندامش درآمد و کارد
از بغل کشید و یکسو انداخت و خود در پاے خواجه افتاد و توبه کرد و بشرف اسلام مشرف گشت از آن روز یکبار خلق روے بوے آوردند و بشرف اسلام بهره مند گشت
چون بر حضرت خواجه در دهلی ازدحام خاص و عام بسیار شد حضرت خواجه از آنجا برآمده متوجه اجمیر گشت و در آن زمان پتهورا که بنام مهاراجه شهرت داشت اکثر در اجمیر میبود چون
خواجه آنجا رسید بیرون شهر زیر درختے اقامت نمود آن میدانے بود که شتران راجه در آنجا مے نشستند ناگاه ساربانے آمد و جماعت درویشان را نشسته دید گفت اے
فقیران این جا شما را جا نیست که درینجا شتران مهاراجه مے نشستند هیچکس سخن وے نشنید پس به شدت پیش آمد حضرت خواجه از آنجا برخاست و فرمود ما خود برخیزیم
تا شتران شما نشسته باشند این بفرمود و روانه شد و بر سر حوض اناساگر آمد و آن مقامے بود به نهایت با صفا و دلکش حضرت خواجه را خوش آمد و آنجا بنشست و بعبادت
مشغول گشت چون شتران به وقت معهود در زیر همان درخت که نشستنگاه آنها بود آمده نشستند باز از آنجا برخاستن نتوانستند ساربانان این ماجرا پیش راجه اظهار
کردند راجه گفت علاج این غیر از آن نیست که پیش همان درویش که نو در آمده است رفته الحاح نمائید ساربانان همچنان کردند حضرت خواجه چون الحاح و عجز شان
بسیار دید فرمود بروید که شتران شما برخاسته اند ساربانان که پیش شتران خود آمدند دیدند که شتران برخاسته اند همان زمان حقیقت حال براجه رسانیدند راجه در حیرت
ماند و اندیشه ناک شد المقصود چون حضرت خواجه بر اناساگر سکونت نمود در آن هنگام بر گرد وے بتخانها بے نهایت بودند چون حضرت خواجه آنها را دید فرمود که
بتخانهاے منهدم کردند گویند که در آن بتخانهاے بتخانه بود که راجه و همه کافران در پرستش او بسیار غلو میداشتند و براے خرج گل و روغن وے پرگنات و مواضعات
تعیین نموده بودند چون حضرت خواجه در آنجا سکونت کرد هر روز خادمان یک گاؤ خریده مے آوردند و ذبح میکردند و میخوردند تا کفار ازین واقعه آگاه گشتند و
به آتش غضب بسوختند و همه متفق شده و جمع گشته سلاح و چوب و سنگ و فلاخن برداشته روانه شدند و بر گرد حضرت خواجه حلقه کرده قصد آن کردند که آسیبے به ذات
پاکش برسانند حضرت خواجه در نماز بود خادمان مضطر گشته خبر به وے رسانیدند آنحضرت از نماز فارغ شده برخاست و مشتے خاک برداشت و آیة الکرسی بر آن خوانده
بسوے شان بینداخت آن خاک بر هر که افتاد تن وے خشک گشت چنانچه از حس و حرکت باز ماند و باقی همه آنها مقهور و مغلوب گشتند ازینجا معلوم میشود که ولایت
حضرت خواجه قدس سره تا کدام حد بود آخر الامر چون کفار دیدند که تاب مقاومت با حضرت خواجه قدس سره نمیدارند لاچار ترک محاربه نموده در آن بتخانه که معبد ایشان بود در رفتند
در آنجا دیوے بود پیش او فریاد برآوردند و تمامی ماجراے بیان نمودند و استمداد همت ازو درخواستند دیو چون حقیقت بشنید تا دیرے خاموش ماند پس گفت اے
دوستان این درویش که آمده است در دین خود بسیار بزرگ و صاحب کمالات است با او بسر نمیتوانم آمدن مگر به علم سحر و فسون و جادو پس همه آنها را افسون و جادو
بیاموخت و گفت بخوانید چندانکه توانید باشد که این درویش را تاب ماندن اینجا نماند کفار همچنان کردند پس دیو پیشواے آن گمراهان گشته روان شد تا نزدیک
مقام خواجه بزرگ رسید و آن همه کفار در غضب وے پناه گرفته ایستادند و افسون خوانی آغاز کردند درین زمان مریدے از کار آگاهی یافته حضرت خواجه را بر
سحر خوانی ایشان اطلاع داد حضرت خواجه فرمود که سحر و فسون ایشان بر ما هیچ تاثیر نخواهد کرد دیو ایشان به راه راست خواهد آمد این سخن بفرمود و در نماز شد تا
آن کفار قریب تر رسیدند نظر آنانکه بر حضرت خواجه افتاد زبان شان از گفتار و پاے آنها از رفتار باز مانده هر جا که بودند همانجا ایستاده ماندند تا حضرت خواجه از نماز
فارغ یافت و روے مبارک بجانب آن کفار کرد دیو که پیشواے آنها بود چون جمال حضرت خواجه بدید ایمان آورد چون کفار اینحالت معاینه کردند نصیحت هاے بسیار
مر آن دیو را نمودند هیچ سود مند نشد بلکه آن دیو از نصیحت شان بر آشفت هر جا که سنگ و چوب میدید برداشته بر سر کفره میزد چندانکه بسیارے از آن جماعه را نیست
و نابود ساخت و باقی منهزم گردیدند حضرت خواجه بر تردد و تلاش او بسیار آفرین کرد و آب بدست مبارک خود در قدح کرده بود داد وے بمجرد خوردن آب از ظلمت
هستی خلاصی یافته به نور عرفان منور شد و سر بر پاے فلک فرساے آنحضرت مالید و گفت از دیدن جمال شان به غایت شادمان شده ام حضرت خواجه فرمود که ما
ترا شادی نام نهاده ام چون این خبر به راجه رسید حیران گشت گویند در آن نواحی جوگی بود اجیپال نام که در کهانت و طلسم و جادوگری مثل نه داشت و راجه مریدے

بود و دیرا یک هزار و پانصد چیله بودند از آن جمله هفصد چیله افسون گر و باقی در طریقهٔ خود کامل العیار بودند رام بیش آن جوگی تمام ماجرا بیان نمود وے چون بشنید همه
چیله‌های خود را جمع نموده با مهاراجه و تمام مردم شهر و نواحی و خیل و حشم پوست آهو را بر هوا انداخته و بر وے نشسته به سوے حضرت خواجه روانه گشت تا نزدیک مقام
حضرت خواجه رسیدند و از غلبهٔ مردم غلغله در زمین و زمان افتاد چون حضرت خواجه به آمدن شان آگاه شد وضو کامل نموده بر خاست و برگرد خود تا دو رخطے کشیده و یاران
خود را همت داد چون کفار نزدیکتر رسیدند و افسونگری و ساحری بنیاد کردند حضرت خواجه رو به سوے ایشان کرده فرمود که چرا با ما پیچیده اید آیا میخواهید که ما نیست و نابود
گردیم گفتند اراده ما آنست که شما از حوض آناساگر وضو و غسل نه کنید که آب مستعمل خواهد شد و قابل استعمال ما نخواهد ماند بلکه غرض اصلی ما اینست که شما ازینجا به طوع و رغبت
خود بروید و این بهتر است در حق شما والا به قوت سحر و افسون شما را ازینجا بیرون خواهیم کرد حضرت خواجه چون این سخن بشنید به غضب درآمد شادی دیو را بطلبید
و قدحے به دست وے داد و فرمود این قدح را ازین حوض آناساگر پر کرده بیار و بوقت پر کردن اسم اعظم یا بابوح بر زبان روان کن شادی بر کنار حوض آمد به نیکه یا
بابوح بگفت و قدح در آب انداخت تمام آب حوض به قدرت حق عز و جل در آن قدح درآمد چنانکه گوئی آن حوض از مدتے نم نداشت شادی آن قدح پر
آب گرفته به خدمت حضرت خواجه آمده بایستاد پس جانداران که از تعداد بیرون در آن حوض بودند از بے آبی روے به مردن آوردند و اکثر بے جان شدند
اجیپال ازین معامله بسوخت و بر زبان آورد که این کدام فقیر است که اینقدر جانداران به هلاکت رسید حضرت خواجه فرمودند اگر میتوانی این کاسه را بردار و
در آن حوض بریز اجیپال هر چند قوت کرد و خواست که آن کاسه بردارد و از جا جنبانیدن نتوانست پشیمان شده ایستاده ماند حضرت خواجه فرمود این سحر و افسون
تو نیست که بدو کار فرمائی پس به دست مبارک خود برگرفت و آب وی را در آن حوض باز ریخت حوض چنانکه بود همچنان پر آب گشت چون کفار اجیپال معاینه
کردند در کار سحر خوانی و جادوگری سعی و تردد بیشتر به کار بردند تا کار بجائے رسانیدند که از کوه‌هاے صد هزاران مار به جانب حضرت خواجه سر میدادند و نیز کوه
مارها بهم نمودند آن مارها چون به خط دائره حصار رسیدند سر بر خط دائره نهاده متحیر ماندند تا حضرت خواجه به یاران فرمود که این مارها را همه گرفته بکوه‌ها پرتاب نمائید یاران چون بموجب فرمان مارها را گرفته بجانب
کوه‌ها انداختند هر جا که این مارها می افتادند نهال چنار اول از زمین سر بر میکشید و درخت سایه افگن نمودار میگشت پس آتش از هر طرف بالا نمودند و اخگرے درون دائره حصار نیفتاد همچنان سرسبز ماند
و چنانکه آن ساحران میکردند باز بسوے همان قوم رجعت مینمود و آنها را خراب میساخت چنانکه اجیپال و همه کافران عاجز آمدند آخر الامر اجیپال از روے مهاراجه شرمنده گشته پیشتر آمده گفت ای درویش هرچه
همه را عاجز و بقید گردانیدی الحال ترا کار با من افتاده است اگر میتوانی برخیز و دیده و دانسته خود را در بلا میفگن و الا نه بینی که بهمین دم بر آسمان رفته چندان بلا بر سرت گمارم که از مدافعت آن عاجز آئی
حضرت خواجه چون این سخن او بشنید تبسم فرمود و گفت ای کافر گمراه همان مثل است بیت تو کار زمین را نکو ساختی که با آسمان نیز پرداختی اجیپال ازین سخن منفعل تر گشته پوست آهو را بر هوا انداخته
و بر آن پوست نشست و بجانب آسمان پرواز کنان میرفت تا که از نظر مردمان غائب شد پس حضرت خواجه نعلین‌ها را خود فرمود که بروید و این کافر بے سعادت را چندان زنید که بر زمین برسد در حال نعلین‌ها
برآمدند و میرفتند تا بر سر اجیپال رسیدند گاه بر سر و گاه بر روے طراق میزدند و زده زده او را فرود آوردند و بس ولیکن نعلین‌هاے حضرت خواجه به حکم خدا متمثل شدند اجیپال را از سر گرفته بر زمین فرود آوردند
به هر تقدیر چون اجیپال بر زمین آمد از کرده خود پشیمان و سر در پاے آنحضرت انداخت حضرت خواجه قدرے آب در قدح کرده با عنایت فرمود اجیپال در حال در کشید هر
شرک و ضلالت که در دلش بود به کلی محو گردید و به صدق دل کلمه طیبه بر زبان راند و مسلمان شد حضرت خواجه وی را فرمود هر آرزوئے که در خاطر داری طلب کن اجیپال عرض نمود
که رتبه آن مقام که در طالبان از مجاهده بسیار حاصل میشود مرا کرامت فرما حضرت خواجه چون الحاح وے بسیار دید سخن وی را اجابت فرمود و در مراقبه رفت و بعد از ساعتے چشم بکشاد و بسوے
اجیپال نگاه کرده توجه فرمود در حال از نظر اجیپال عالم ظاهر غائب گردید و خود را بملازمت آنحضرت به عالم باطن یافت و دید که آنحضرت پرواز کنان به سوے آسمان میرود و
خود نیز به دنبال آنحضرت شتافته و بر هر آسمان که حضرت خواجه چون متوجه میشود آوازے از غیب می‌آید که اے فرشتگان اجیپال را نیز همره دوستی معین الدین بگذارید پس با
میرفتند تا بمقامے رسیدند که اجیپال را از آن مقام حیرت افزود و آن مقامے بود که صفا و لطافت وے در حیز بیان نگنجد پس جماعتها از ملائکه دید که خیل خیل آمدند
و احترام حضرت خواجه بجاے آوردند و میگفتند که معین الدین دوست خدا آمده است خوشا حال آنکس که وی را دریابد و خدمت کند پس حضرت خواجه به اجیپال فرمود که بنشین

از مین راه بار دیگر و جای نازکتر است اگر ما بردیم ولیکن ترا نمیگذارند چرا که هنوز آن استعداد پیدا نکرده که ترا اینجا بار دهند پس بهتر آنست که از اینجا برگردی گفت
هرچه فرمان شود حضرت خواجه فرمود چشم فرو بند فرو بست پس فرمود که بگشای بگشاد خود را پیش خواجه در همان مقام دید که بود پس حضرت خواجه روی به سوی اجیپال کرد
و فرمود همان اجیپال دیدی آنچه دولت میخواستی گفت به توجه حضرت خواجه از آن زیاده تر دیدم که میخواستم فرمود دیگر چه میخواهی گفت میخواهم که دایم زنده باشم حضرت خواجه
الدین باب تامل فرمود و در مراقبه رفت فرمان ایزدی وارد گردید که ای معین الدین در حق او آنچه میخواهی بخواه تا دعای تو مستجاب سازم حضرت خواجه چشم بگشاد و دعا
کرد در حق او دعای درازی عمر نمود به محل اجابت مقرون شد پس اجیپال را پیش طلبید و فرمود که تا قیامت زنده خواهی ماند لیکن از نظر مردمان غائب باشی و همچنان
شد چنانکه میگویند که در همان کوه که اجمیر میباشد و بعضی مردم ملاقات کرده است لیکن بصورت یکه او را کسی نشناسد و در تیتی با هیزم کشی ملاقی شده بود و او را شیر برنج خورانیده الغرض اجیپال از صحبت
پاک حضرت خواجه بکمالیت مردان رسیده و از همه چیز بی نیاز گردید و خرقه یافت و گویند که تا اکنون هر شب جمعه بزیارت روضه منوره حضرت خواجه بزرگ می آید چون پتهورا از قتل شادی دیو و اجیپال هم
انگشت دست دنیا کم گرد و معلاج شد و خواست که به تدبیر ظاهری چیزی بر خادمان خواجه آزار رساند هر وقت که این خطره در دل وی میرسید نابینا میشد چون توبه میکرد باز بینا میگشت این قسم
کرامات معاینه میکرد و ظلمت شرک از سینه بر طرف نمیشد القصه چون کفار خراب شیمان شد و باره بردند بر خانهای خود رفتند و از شیر و باز ماندند شادی دیو و اجیپال
به خدمت حضرت خواجه التماس نموده آنحضرت را در شهر اجمیر در آوردند و حضرت خواجه برای مسکن خویش مقام شادی دیو اختیار فرمود و در آنجا طرح اقامت انگندند
الحال روضه منوره آنحضرت هم آنجا واقع است در سیر الاولیاء مینویسد که یک مسلمانی از پیوستگان خواجه بزرگ نوکر پتهورا بود در حق آن مسلمان بسی مضرت رسانیدن
گرفت وی التجا به خدمت خواجه آورد خواجه شفاعت وی به پتهورا گفته فرستاد پتهورا از سر غرور قبول نکرد و گفت این مرد اینجا آمده نشسته است و سخنان غیب میگوید
این را به سمع حضرت خواجه رسانیدند بر لفظ مبارک راند که پتهورا را زنده گرفته به دست لشکر اسلام دادم همدران ایام لشکر اسلام سلطان معزالدین غوری از طرف غزنی
رسید پتهورا به مقابل لشکر اسلام به جنگ ایستاد به فرمان حق تعالی زنده به دست سلطان معزالدین افتاد و او را هلاک گردانید از آن تاریخ اسلام در هندوستان شایع شد و
هیچ کفر و فساد کننده گشت باز از برکت انفاس خواجه بزرگ هیچ هندو به سلطنت نرسید و صاحب مرآة الاسرار از منتخب التواریخ نقل میکند که در سنه تسع و
تسعین و خمسمائه دهلی تختگاه اسلام شد سلطان معزالدین چند روز در دهلی ماند قطب الدین ایبک یکی از غلامان اعتمادی وی بود حکومت دهلی به وی مفوض ساخته
خود معاودت به طرف غزنی نمود و چند سال دیگر در دیار خراسان سلطنت کرده بر دست فدائیان کوه کر دست به قتل رسید بعد از قتل وی قطب الدین ایبک از حکومت
به سلطنت دهلی قرار گرفت و قدم جلادت در ملک گیری پیش نهاد و توابع خود با طراف و جوانب تعیین نمود میر سید حسین شهید را که مشهور به سید حسین خنگ سوار است
حاکم اجمیر گردانید این سید حسین مشهدی از سادات عالی قدر مشهد مقدس بود و نسبت ارادت به سلسله آبای واجداد خود به ائمه اهل بیت میداشت و به جهت ستر
احوال در لباس اهل دنیا و در صحبت اغنیا کمالات معنوی کسب نموده و در کار آهستگی ظاهر و باطن بی نظیر وقت بود و موافق سنت اجداد خود به نیت جهاد همراه سلطان
معزالدین سام که معروف به شهاب الدین غوری است در هندوستان رسید چون سلطان مذکور فتح هندوستان کرده و قطب الدین ایبک را در دهلی نصب نموده معاودت
به طرف ولایت فرمود میر سید حسین مشهدی را نیز برفاقت قطب الدین ایبک گذاشت قطب الدین ایبک خود در دهلی اقامت اختیار کرد و میر سید حسین را به حکومت
اجمیر که پای تخت پتهورا بود متعین ساخت چون سید حسین مشهدی در اجمیر رسید او را به خدمت حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین قدس سره محبتی فوق الحد
پیدا شد و با هم دگر صحبتی محرمانه میداشتند و اکثر مردم نواحی اجمیر به سعی سید حسین مشهدی به خدمت خواجه بزرگ آمده به شرف اسلام بهره مند گشته ارادت می آوردند
و مشرکان و منکران آن دیار با میر سید حسین عداوت دینی داشتند و فرصت وقت میجستند آن روز که خبر وفات سلطان قطب الدین ایبک رسید اهل لشکر میر سید حسین
اکثر در پرگنات نواحی اجمیر بودند و خود با مردم معدود در قلعه اجمیر که آن را تبلی میگویند بود مشرکان وقت چنین یافته هم آن شب از هر چهار طرف برنگ مور و ملخ ریختند
و میر سید حسین را با جمیع اصحاب او در شب تار شهید کردند و بجاهای خود رفتند چون صبح شد خواجه بزرگ با مریدان خود بر سر قلعه تشریف برده نماز جنازه ادا نموده میر سید

حسین را با اصحاب او همانجا بر بلندی کوه مدفون ساخت و هم صاحب مرآة الاسرار می گوید که مرقد پاک وے جاے پر فیض و بغایت فرح بخش واقع شده است
که بالفعل در هندوستان آن قسم جاے روح افزائے و دلربائے دیده نشده و تصرفے قوی و شانے عظیم بر سر آن مزار هویداست و میگوید که این فقیر بشرف زیارت آن
حضرت فیض مند شده است و حق تعالی از توجه روحانیت وے این فقیر را حقیقت عالم ارواح پیش از وجود و بعد از وجود عنصری و حقیقت بهشت و دوزخ با جمیع مراتب
منکشف گردانیده و هم در کتاب مرآة الاسرار می آرد که قطب الدین ایبک نیز در مدت بیست سال حکومت و سلطنت دهلی کرده در سنه سبع و ستمائة و
بقولے در سنه عشر و ستمائة در اثناے گوے بازی از اسپ افتاده هلاک شد بعد از وے سلطان شمس الدین التمش که غلام و پسر خوانده وے بود بصلاح ارکان دولت بر تخت
دهلی نشست رونق تمام در اسلام پدید آمد و سلطان شمس الدین مرید پاک اعتقاد حضرت خواجه قطب الملة والدین بختیار اوشے بود قدس سره و هم در آنجا مے آرد
که چون کرامت و خوارق عادات در اجمیر و نواحی وے بلکه در تمام ملک هند بسیار شایع گشت کفار از هر طرف جماعت جماعت به خدمت وے میرسیدند و جبین اعتقاد بر
خاک آستانه میمالیدند و خواجه بزرگ را به نظر خاص یهدی من یشاء و یضل من یشاء بود موافق مشرب صوفیه اهل صفا مجلس را امر معروف نمینمود هر که به راه اخلاص از
خود مائل گشته ارادهٔ اسلام میکرد وے را تلقین احکام اسلام نیز میفرمود و هر که از خود اظهار آمیختنی نمیکرد وے را ازام نمیشد و از کمال استغراق وحدت وجود با هر فرقه تواضع میفرمود
از انجهت کافر و مسلم خویش و بیگانه خلائق جمیع ملل و ادیان به خدمت وے تولا نموده و به فیض مشاهدهٔ آنصاحب کمال بهره مند میگشتند چنانچه الآن آن سنت جاریست که
هندوان و دیگر قوم از هر دیار و نواحی اجمیر روز عرس و دیگر ایام نیز نذر و نیاز از غایت صدق و اخلاص به روضهٔ مطهرهٔ وے مے آرند و جبین بخاک آستانه مے مالند
چنانکه بر هر همه خلق ظاهر است و از آن صاحب احوال چندین مریدان صاحب ولایت خاسته اند که در هر دیار شاهی میکنند و در چهار دانگ هندوستان هیچ دیار و هیچ
شهرے و هیچ قصبه نیست که در آن یکے از مریدان وے آسوده نیست و تصرف نمیکنند و بعضے بزرگان دیگر سلاسل که در هند صاحب شهرت مستند ایشان نیز به فیض
ولایت معنوی آنحضرت تصرف میکنند و بعضے به طریق خرقه خلافت این سلسله و بعضے بحسب روحانیت فیض از آنصاحب کمال میگیرند و تصرف میکنند چنانچه
سالار مسعود غازی و شیخ بدیع الدین الملقب شاه مدار که مجملے از احوال این هر دو بزرگ عنقریب در این ذکر خواهد آمد و بعد از خواجه بزرگ قدس سره در هر وقت
یکے از مریدان سلسله اش بر سجادهٔ معنوی وے مے نشیند و در تمام چهار دانگ هندوستان معناً تصرف میکند و عزل و نصب ولایت صوری و معنوی در تصرف
وے میگذارند و روحانیت خواجه بزرگ بے واسطه در هر زمان ممد وے میباشد این قسم تصرف کمال ولایت که در حیات و ممات فرقے نباشد در دیگر اولیا کم یافته میشود
انشاء الله صاحب سجادهٔ معنوی وے در هر عصرے تا قیام قیامت در ملک هند متصرف خواهد بود یکے میرود دیگرے مے آید عارفے خوش گفته است بیت اگر گیتی
سراسر باد گیرد چراغ مقبلان هرگز نمیرد و هم صاحب مرآة الاسرار مینویسد که چندین تصرفات و خوارق عادات خواجه بزرگ که بحسب روحانیت وے و
بر این فقیر وارد گشته اگر آنرا بنویسد یک کتاب دیگر موجود شود بنابران بر یک خرق عادت معنوی آنحضرت اکتفا نموده آن اینست که چون خواجه بزرگ قدس
سره در عالم باطن از کمال ذره پروری دست حق پرست خود بر دست بنده نهاد و فرمود اگرچه تو در سلسله ما مرید بودی اما الحال من ترا بے واسطه مرید خود کردم پس در خاطر
این عاصی گذشت که چون حضرت خواجه عثمان هارونی قدس سره خواجه بزرگ را مرید خود کردند ایشانرا در مکه معظمه بردند از جانب کعبه آواز برآمد که معین الدین
را قبول کردم و در این آثار روحانیت خواجه بزرگ بر من تصرف کرد خود را در علین حرم کعبه یافتم و به شرف زیارتش مشرف شدم بعده دیدم که یک مرد صاحب
وقار که بر لب چاه زمزم ایستاده است بجانب بنده متوجه شده میفرماید که ترا هم قبول کردم پس بر کمال قوت خواجه بزرگ قدس سره متحیر شدم و سجدهٔ شکر بجاے
آوردم علی هذا القیاس دیگر تا کجا نویسد کمال آنحضرت را حدے و نهایتے نیست و روحانیت وے قدس سره امروز طالب صادق را تربیت میکند و به مرتبه تکمیل
میرساند بالجمله کمالات و خوارق عادات حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین چشتی قدس سره اظهر من الشمس است و این مختصر گنجایش آنها ندارد و
منقولست که آنحضرت هر شب از اجمیر به طواف خانه کعبه میرفت و خلقے که به جهت اداے حج در مکه معظمه جمع میبودند بر طواف میدیدند و مردم خانه را گمان

دیرینه بود کہ ایشان در عبادت خانہ آمدند آخر معلوم شد کہ حضرت خواجہ بزرگ ہر شب بہ مکہ معظمہ میروند و نماز فجر آمده در جماعت خانہ ادا میکنند دمسہ میر الاقطاب
مے آرد روزے حضرت خواجہ بزرگ در حرم کعبہ مشغول بودند ندا رسید کہ اے معین الدین من از تو خشنودم و ترا آمرزیدم و ہر خواہشے کہ داری از ما بخواہ تا عطا
کنم گفت الٰہی مریدان معین الدین و مریدان مریدان معین الدین را کہ بہ شجرہ وے برسند بیامرز فرمان شد کہ اے معین الدین تو از آن مائی ہر کہ مرید تو و
مرید مریدان تو بود و تا قیامت بہ شجرہ تو برسد وے را بیامرزم بعد ازان حضرت خواجہ بزرگ بارہا بر زبان مبارک میراندہ ہر کہ مرید من و مرید مریدان من شود تا
قیام قیامت از روے شجرہ بہ من رسد معین الدین پاے در بہشت نہند تا کہ او را در بہشت نبرد دمسہ اسرار السالکین می نویسد کہ حال خواجہ بزرگ
قدس سرہ گاہے جمال مے بود و گاہے جلال چون بر وے حال جمال استیلاے نمودے چنان مستغرق بودے کہ ہیچ خبر از این عالم نداشتے چون وقت
نماز رسیدے حضرت خواجہ قطب الملة والدین بختیار اوشے و قاضی حمید الدین ناگوری پیش وے دست بستہ مے ایستادندے و بہ آواز بلندی الصلوٰة
الصلوٰة میگفتندی خواجہ بزرگ را ہیچ خبر نمیشد بار بار تبہ دوم در گوش وے الصلوٰة الصلوٰة میگفتندی حضرت خواجہ را ہیچ آگاہی نمیشد بعد ازان دوش مبارک را گرفتہ میجنبانیدند آنگاہ
خواجہ بزرگ چشم باز میکردو میگفت از شرع محمدی جائز نیست سبحان اللہ از کجا بکجا آوردند پس وضو میساخت و نماز میگذارد و چون بر وے حالت جلال مستولی میشدے اندرون حجرہ در بستہ
مشغول میبودے و حضرت خواجہ قطب الملة والدین بختیار اوشے و شیخ حمید الدین ناگوری مقابل در حجرہ بر تودہ از سنگہا ساختہ عقب آن پنہان شدہ حاضر میبودند و چون وقت نماز میشد بحجرہ
کہ حضرت خواجہ بزرگ از حجرہ بیرون مے آمد و نظر بر آن سنگہا می افتاد سنگہا خاکستر میگشتند پس خواجہ قطب الملة والدین بختیار اوشے و شیخ حمید الدین ناگوری
بہ خواجہ بزرگ اقتدا میکردند و در قعدہ اخیرہ تشہد تمام ناخواندہ پیش از آنکہ حضرت خواجہ بزرگ از نماز فارغ شود ایشان سلام میدادند و از آنجا گریختہ بجاے پنہان میشدند
این فقیر مجمع سطور از پیران خود سماع دارد وقتے کہ حضرت خواجہ بزرگ در مراقبہ ماہتاب یا چراغ اشتغال مے ورزید حال جمال بر ایشان غلبہ بسیار رفتہ و چون
بر مراقبہ بساط ہوا یا ہوا مشغول میگشتند حالت جلال استیلاے یافت روزے آنحضرت در مراقبہ ہوا بود کہ عالم تنزیہ بر جسد شور ش ظاہر گشتہ و پیرا از نظر مردمان پوشید
تا چہل روز جسد مبارک آنحضرت خواجہ را ہیچکس ندیدہ بعد از چہل روز در نظر مردم ظاہر شد و حکایت شیخ ما قطب الاقطاب بندگی شیخ سوندہا قدس سرہ بہ این حکایت سلسلت
تمام دارد و آن اینست کہ روزے قوالان پیش شیخ ما قدس سرہ سرود میگفتند کہ در اثناے آن سر مبارک وے از نظر خلق پوشیدہ گشت بعد از آن تمامی جسد وے از
نظر مردم پنہان شد تا سہ روز اینحالت بماند بعد سیوم روز چون نالہ و فریاد خلایق از حد گذشت ظاہر آمدند در آن نوبت نگاہے بجانب سہ کس از حاضران مجلس
کردند یکے از آنجملہ این فقیر بود و از آن نظر ہر یکے را از این سہ کس حالتے دیگر مکشوف گشت یک کس را مشاہدہ قمرہاے لا متناہی دست داد کہ از مقام ہر موے
آنحضرت خارج گشتہ صور امارد صبیحہ گرفتہ بجانب دست چپ وے قدس سرہ صف بستہ نشستند و شخصے دومی را آفتابہا لا شمار بہ نظر در آمدند کہ از ہر موے جسد آنحضرت
بیرون آمدہ صور نساء جمیلہ گرفتہ بجانب دست راست وے قدس سرہ صف بصف جلوس مینمودند و تسبیح این ہر دو را بجانب دست راست و چپ لا الٰہ الا اللہ انی
رسول اللہ بود و شخصے سیومی را در ذات وے قدس سرہ عالمے مکشوف گشت کہ در بیان نیاید و شمہ از آن اینست کہ اول این کس را چنان نمایان گردید کہ از ہر موے جسد
آنحضرت ہژدہ ہزار عالم خارج گشتہ در فضاء ہواے ہویت قرار گرفتہ و آنحضرت مراہل عالم را از این عوالم مختلفہ خطاب کرد و فرمود الست بربکم ہمہ گفتند بلی یعنی ہستی
تو پروردگار ما بعدہ تربیت ہمہ آنہا برابر این واقعہ حوالہ فرمودند چون صاحب این واقعہ ہمہ آنہا را کامل گردانیدہ در حضور آنحضرت نزدیک نگاہ بجانب ایشان کرد
ہمہ شان عین وے گشتند و بصورت وے بر آمدند و ہمہ انی انا اللہ گفتن آغاز کردند بعد ازان صاحب آن واقعہ را چنان مشہود گشت کہ تختی کلان از نور پیدا
آمد و بر آن تخت رسول خدا صلعم نشستہ و چہار تخت خورد دیگر گرد بگرد آن تخت کلان نمایان شدند کہ بر آنہا ہر چہار یار آنحضرت جالس اندو سہ تخت دیگر
پیدا آمدند کہ بر یکے حضرت غوث الاعظم نشستہ اند و بر دومی حضرت خواجہ بزرگ و بر تخت سیومی شیخ این صاحب واقعہ و این ہمہ تختہاے در میان یک جہازے
ہستند کہ در دریاے بے نہایت است و براہل این سر یا ہر دم طبقہاے فیض و انوار نازل میشوند بعد ازان صاحب این واقعہ را شیخ وے بپابوسی

حضرت صاحبم و حضرت غوث اعظم و خواجه بزرگ مشرف ساخت پس رسول صلے الله علیه وسلم یک خلعت از نور سرخ و سبز مطرز به طراز سوره والضحی و خلعت دیگر از نور سیاه و سفید مطرز به طراز سوره الم نشرح به حضرت غوث اعظم و خواجه بزرگ سپرد و بجانب صاحب واقعه اشارت کرده فرمود که این هر دو خلعت وی را بپوشانید پس حضرت غوث اعظم و خواجه بزرگ آن هر دو خلعت به صاحب این واقعه پوشانیدند و فرمودند که این هر دو خلعت هر دو طریقه ماست که تو بخشیدیم و ترا نائب و خلیفه مطلق خویش در این هر دو طریقه گردانیدیم صاحب این واقعه بعد افاقت بسیار خوشحال گشت و شکر حق بجا آورد اکنون بر سر سخن گردیم وقتے خواجه بزرگ قدس سره را در مراقبه آفتاب جلوه جمال الهی چنان در ربود که بر متابعت دم مقیم دم مسافر نیز منقطع گشت چنانکه جسد شریف وے هفده روز بے حس و حرکت افتاده ماند و موئے در بیهوشی زمزمه گوش مبارک وی بایستی و در سالک سبیل الاقطاب مینویسد که در مطبخ خواجه بزرگ چندان طعام مے پختند که فقرا و غربا و مساکین تمام شهر میخوردند و خادمے که حواله وے آن خدمت بود هر روز در حضور پیر نور آمده دست بسته مے ایستاد حضرت خواجه بزرگ گوشه مصلا برمیداشت و گنج وافر پدیدار میگشت پس مقرر مودان مقدار زر که به مطبخ امروز کفایت کند از انجمله بستان وے همانقدر زر میگرفت و طعام تیار میکرد و به عاجزان و درماندگان قسمت مینمود و هم در ساده مینویسد که حاکمے شخصے بیگناه را بر سر دار کرده کشته بود مادرش به خدمت حضرت خواجه بزرگ آمد و گفت که پسرم را حاکم شهر بگفته غرض گویان ناحق بر سر دار کرده کشته است حضرت خواجه این ماجرا شنیده ساعت عصا به دست گرفت و روان شد صوفیان و خادمان و اکثر مردمان شهر همراه شدند چون حضرت خواجه قریب آن مقتول رفت سر وے را که از تنش جدا کرده آویخته بودند به دست حق پرست خود فرود آورده و بر گردنش نشاند و فرمود که اے مظلوم اگر ترا بیگناه کشته اند بحکم خداے عز و جل زنده شو و از دار فرود آ بمجرد اشارت حضرت خواجه بزرگ آن مقتول بر خود بجنبید و از دار فرود افتاد و سلامت برخاست و سر خود را به پاے مبارک حضرت خواجه بزرگ رسانید تا دیرے افتاده ماند پس برخاست و رخصت حاصل کرده همراه مادر خود به خانه خویش برفت و حضرت خواجه بزرگ به خانقاه خویش توجه فرمود منقولست که روزے خواجه بزرگ و شیخ اوحد الدین کرمانی و شیخ شهاب الدین سهروردی یک جا نشسته بودند ناگاه سلطان شمس الدین تیر و کمانے بدست گرفته از پیش شان بگذشت نظر حضرت خواجه بزرگ بر او افتاد فرمودند که کودک بادشاه دهلی خواهد شد چراکه همین ساعت در لوح محفوظ دیده ام که این کودک از اینجهان نرود تا بادشاه دهلی نشود آخر الامر نفس حضرت خواجه بزرگ به ظهور آمد و در اندک مدت سلطان شمس الدین سلطنت دهلی یافت چنانکه پیش ازین مرقوم گشته و نیز منقولست که شخصے به خدمت شیخ فرید الدین گنج شکر آمد و گفت که در خواب دیده بودم که حضرت خواجه معین الحق و الدین چشتی قدس سره شش نان به بنده عنایت نموده اند از آن باز تا امروز قریب شصت سال است از آن وظیفه بے ناغه به من میرسد و همه اهل و عیال مرا کفایت میکند فرمود این خواب نیست کرم خدا تعالے درباره تست که آن سر حلقه اولیا بر تو مهربانی نموده توجهے فرموده که باز هرگز بافلاس مبتلا نه گردی و در ماذ بیاضی؟ الحقائق مے آرد که وقتے حضرت خواجه عثمان هارونی قدس سره با حق تعالی در مقام آن بساط بود که هاتف غیب ندا در داد که اے عثمان هیچ میدانی که مقصود ما از آفرینش تو و همه موجودات چیست گفت نمیدانم فرمان شد که مقصود من از پیدا کردن تو و جمیع مخلوقات وجود معین الدین است اگر پیدا کردن وے در میان نبودے هیچ یکے از مخلوقات را نیافریدمے و خدائے خود را آشکارا نه کردمے و در مرآة الاسرار مینویسد که حضرت خواجه بزرگ قدس سره از جمیع مقامات غوثی و قطبی و قطب الاقطابی درگذشته قطب وحدت یعنے به مرتبه محبوبیت رسیده است دور استغراق فناے احدیت با دوست یکرنگ گشته بود و هم در آنجا مینویسد که در باب نفی اولاد خواجه بزرگ قدس سره آنچه مهر خان و دیگر در تاریخ اکبرخانه و هم در تاریخ اقبال نامه جهانگیری نوشته اند بر هر کسے ظاهر است اما از ملفوظات پیران چشت متخصص معلوم میشود که خواجه بزرگ قدس سره زنان و فرزندان داشت چنانکه در ملفوظات سلطان التارکین شیخ حمید الدین سوالی الناگوری خلیفه خواجه بزرگ مینویسد که شبے خواجه بزرگ پیغمبر علیه السلام را بخواب دید آنحضرت صلے الله علیه وسلم فرمود که اے معین الدین تو معین دین مائی و سنتے از سنتهاے من ترک میدهی چون صبح شد حاکم قلعه بتهیلی ملک خطاب نام از مریدان خواجه بود دخترے از راجهاے دار حرب اسیر کرده بود به خدمت خواجه فرستاد خواجه وی را قبول نموده . بی بی امة الله نام کرده در خدمت خود نگاهداشت . بی بی حافظ جمال از وے متولد گشت چنانکه مرقد

ستهر و آن زین المخدرات مابین مرقد حضرت خواجه متصل روضه مقدسه واقع است و جفت شهر علی آن صالحه که شیخ رضی الدین نام داشت در ناگور بر حوض مندل
مرقد دارد و از وی دو پسر به وجود آمده بودند آن هر دو در حالت طفولیت از این جهان درگذشتند و بعد از چندروز از قدم بی بی امة الله به خانه حضرت خواجه بزرگ سید
وجیه الدین عم سید حسین مشهدی را امام جعفر صادق رضی الله عنه در خواب فرمود که دختر خود را در عقد نکاح خواجه معین الدین در آر چون این مقدمه به خواجه بزرگ
رسانیدند به موجب امر باطن امام جعفر صادق رضی الله عنه دختر سید وجیه الدین را که بی بی عصمت نام داشت نیز در نکاح خود آوردند و از وی دو پسر به وجود آمده یکی
شیخ فخر الدین دوم شیخ حسام الدین و به روایت سیر الاقطاب از بی بی عصمت سه فرزند به وجود آمدند دو همان و سیومی حضرت خواجه ابوسعید و در بنجار سالگی
رسیده بود و دو فرزند داشت لیکن اصح روایت اولست و شیخ حسام الدین در صغر سن بصحبت ابدالان پیوست از وی توالد و تناسل نشد و وی به قول سیر الاقطاب
چهل و پنج سال عمر داشت و از وی هفت فرزند متولد شده بودند فاما اصح آنست شیخ فخر الدین از محبوب ترین فرزندان حضرت خواجه بزرگ بود و ویرا بسیار دوست میداشت
وی به کسب زراعت مشغول بود موضع ماندل که قریب اجمیر است آباد ساخت حاکمی مزاحمت کرده بود از آنجهت خواجه بزرگ پیش سلطان شمس الدین تشریف برده
فرمان درست کنانیده آورد و تفصیل این اجمال آنست که خواجه بزرگ در زمان سلطنت شمس الدین التمش دو مرتبه در دهلی تشریف فرموده است مرتبه اول از کمال
مهربانی محض برای دیدن و سرفراز ساختن حضرت قطب الاقطاب رفته بود که از آنجا آمده در اجمیر متاهل گشت و مرتبه دوم بجهت درست ساختن فرمان موضع
مذکور برای فرزند سعادتمند خود شیخ فخر الدین و این نکته به غایت نازک است نیک نگاه باید کرد که سلطان شمس الدین مرید حضرت قطب الاقطاب بود اگر یک
خادم خواجه بزرگ میرفت در ساعت سلطان مذکور سعادتمندی و دین خود دانسته فرمان درست کرده ارسال مینمود لیکن کاملان اولیای پیشین در ترک جاه و
مشیخت کوشیده اند و خود را در نظر مردم محقر نموده اند چنانکه رسول علیه السلام به آن کمال در بازارها خرید و فروخت خود میرفت و دیگر کار این قوم بر راستی و دیانت
است هرگاه مقصود و حاجت از شخصی داشته باشند این مخفی برای چه سازند و ناموس برای که لم مصلحت بکنند چرا که حق تعالی ناظر بدانست و رسوم خلق و نیک
و بد گفتن ایشان پیش عارفان اصلاً وجودی ندارد و دیگر آنکه رفتن حضرت خواجه بزرگ پیش امیر از برای حاجت حکمتی بود در حق مریدان وی که هیچکس از این
امر انکار نکنند و بر جاه و شیخی خود ننازد و اصل این سخن آنست که این طائفه مامور میشوند با مر حال خود و اختیار خود در میان نمی آرند چنانچه حضرت سلطان المشائخ قدس سره
میفرمایند در نظم بیت عشق آمده همچو خونم اندر رگ و پوست   که نهی کرد مرا از من و پر کرد به دوست   اجزای وجودم همگی دوست گرفت   نامیست مرا ز من باقی
همه اوست   اگر کسی در هجرت نمودن رسول صلی الله علیه وسلم از مکه به مدینه محض از ترس کفار خیال کند مشخص در غلط افتاده باشد آن رازی و سرّی بود و پیرایا
پروردگار خویش و حکمتی بود در حق اکثر قوم فهم من فهم القصه شیخ فخر الدین که وی دوست ترین فرزندان خواجه بزرگ بود قدس سره بعد از وفاتش بیست سال
زنده ماند و هفتاد سال عمر داشت و وی را پنج فرزند پس در قصبه سروار که از اجمیر شانزده کروه است به رحمت حق پیوست و همانجا نزدیک حوض آن قصبه مدفون گشت
و از جمله فرزندان شیخ فخر الدین شیخ حسام الدین سوخته اند جمیع کمالات انسانی آراسته بود و با سلطان المشائخ قدس سره صحبت داشت قبر وی در قصبه سانبهر
طرف غروب سروار حضرت اجمیر است و خواجه معین الدین خورد و خواجه قیام الدین ابناء حسام الدین سوخته بر جمیع فضائل و کمالات اتصاف داشتند و خواجه
معین الدین خورد پیش از آنکه مرید شود به کسب و ریاضت کار بجائی رسانیده بود که بی واسطه از روحانیت خواجه بزرگ قدس سره اخذ فواید مینمود و از اشارت
باطن حضرت خواجه بزرگ مرید شیخ نصیر الدین محمود قدس سره شد و خرقه خلافت از دست وی پوشیده در فوائد الفواد از سلطان
المشائخ قدس سره نقل می کند که خواجه احمد نبیره حضرت خواجه بزرگ عظیم صالح بود و برادر وی خواجه وحید پیش حضرت گنج شکر
قدس سره آمد که مرید شود حضرت گنج شکر قدس سره فرمود که من این نعمت از خانواده شما دریوزه کرده ام مرا چه مجال که دست شما بگیرم
خواجه وحید بسیار عجز کرده مرید شد و محلوق گشت و در کتاب سیر الاقطاب می گوید که یکی از نبائر حضرت خواجه

بزرگ قدس سره شیخ بایزید است واو در خوردسالگی غائب شده بود در زمان سلطان محمود خلجی پادشاه ماند و بعد مدت مدید باز آمد سلطان وے را دیاست و دو ازده
اجمیر داد چون مدتے بگذشت مردم از روے عناد در فرزندی وے سخنے پیدا کردند حتے که به پادشاه وقت رسانیدند پادشاه علما و فضلا و مشائخ و اکابر ملک و نواحی جمع
ساخت و استفسار ہمیںے نمود و مبالغه کرد عاقبت الامر شیخ حسین ناگوری و مولانا رستم که قدوهٔ علماء زمانه بودند و دیگر اکثر اکابر و مشائخ نامدار گواهی دادند که ہمین شیخ
بایزید از فرزندان خواجه قیام الدین بن حسام الدین سوخته بن خواجه فخر الدین بن خواجه معین الحق والدین است قدس سرهم بعد از آن شیخ حسین ناگوری بفرزندان
شیخ بایزید نسبت کرده دختر داد الغرض آنکه بعضے مردم میگویند که حضرت خواجه بزرگ قدس سره محصور بود و اولاد نداشت محض غلط است از تصانیف پیران چشت
بکرر مکرر تحقیق پیوسته چنانکه بالا گذشت ولیکن در اخبار الاخیار مینویسد که اختلاف در میان بعضے بزرگان سلسله چشت قدست اسرارهم در این واقع شده است که میر
سید محمد گیسو دراز قدس سره خلیفه شیخ نصیر الدین محمود قدس سره و جماعتے از این قوم میگویند که شیخ فخر الدین و شیخ حسام الدین از پے بے عصمت متولد شده اند
میر سید شمس الدین طاهر خلیفه شیخ نور قطب عالم و طائفه از درویشان بران رفتند که از پے پے امته الله بوجود آمده اند هر دو حال فرزندان حضرت خواجه بزرگ اند قدس
سره اما قول اول اصح مینماید چنانچه تا امروز اولاد پاک نهاد آنحضرت قدس سره موجود است فرزندان خواجه معین الدین خورد بن شیخ حسام الدین مذکور بطرف
ولایت مالوه رفته متوطن شدند احوال آن جماعه معلوم نیست و فرزندان خواجه قیام الدین بن شیخ حسام الدین مذکور در حضرت اجمیر سکونت اختیار کردند و جانشین حضرت
خواجه بزرگ قدس سره شدند چنانکه خواجه حسین یکے از فرزندان خواجه قیام الدین متصور زمان سلطنت نور الدین جهانگیر پادشاه صاحب سجاده حضرت خواجه بزرگ
بود قدس سره و قریب صد سال عمر داشت و همیشه به عبادت و حق پرستی گذرانید بسیار بزرگ و عالیشان بود بعد از وے شیخ معین الدین برادر زادهٔ او صاحب سجاده
شد و بعد از وے شیخ علاؤ الدین برادر زاده اش بر مسند سجاده حضرت خواجه بزرگ قدس سره نشست بنهایت خلیق و به زیور صلاح و بزرگی آراسته بود و صاحب سجادهٔ
وے قدس سره در عهد سلطنت شاه عالم بهادر شاه ابن عالمگیر اورنگزیب پادشاه شیخ سراج الدین بود بغایت صلاح و تقوی آراسته و به نهایت خلق پیراسته بود و به بشارت جد
بزرگوار خود حضرت خواجه بزرگ قدس سره بر مسند سجادگی استقرار گرفته بود حق سبحانه و تعالی فرزندان حضرت خواجه بزرگ قدس سره تا قیام قیامت بر جادهٔ اجداد کرام
خود باقی و پاینده در مقام متبرکه حضرت اجمیر نگاهدارد بحرمت النبی و آله الامجاد و در کتاب مرآة الاسرار مینویسد که مجاوران آستانه حضرت خواجه بزرگ قدس سره از اولاد
میر سید فخر الدین ساکن قصبه کره میگویانند و زبانی آنها معلوم شد سید فخر الدین از اکابر سادات عالی نسب قصبه مذکور بوده است به سبب محبت روحانیت پاک حضرت
خواجه بزرگ از وطن انتقال نموده در حضرت اجمیر سکونت اختیار کرد چنانچه فرزندان او هنوز در خدمت آستانه متبرکه موجود اند و صلاح و اهلیت دارند و با هر کسے تواضع
و اخلاص پیش مے آیند کمالات حقائق و معارف که حضرت خواجه بزرگ برائے تربیت مریدان و طالبان به زبان گوهر بیان خود فرموده از حصر بیرون است این فقیر
از جمله آنها شش کلمه تیمنا در این مختصر ایراد مینماید پس میگوید که آنحضرت قدس سره فرمود که عاشق همه وقت محو عشق است اگر ایستاده است در ذکر دوست است
و اگر در طواف است اندر هیبت و عظمت اوست و هم آنحضرت قدس سره فرموده اهل عشق آنست که اگر نماز بامداد گذارد تا بامداد دیگر محو در خیال دوست باشد و هم وے
فرموده مدتے گرد خانه کعبه طواف کردم فاما این زمان خانه کعبه گرد من طواف میکند و هم وے فرموده عارف کسے است که دل خود از کونین بردارد و از عارف ترین خلق
بحق آن بود که متحیر تر باشد و هم وے فرموده چون من از پوست برون آمدم و نگاه کردم عاشق و معشوق و عشق هر سه یکے دیدم یعنے در عالم توحید همه یکے است و هم وے
فرموده قدس سره که عارفان آفتاب صفت اند که بر جمله عالم میتابند و عالمیان از نور ولایت ایشان منور اند و صاحب مرآة الاسرار مینویسد که حضرت خواجه قطب الملة
والدین بختیار اوشے قدس سره در آخر عمر حضرت خواجه بزرگ از دهلی بحضرت اجمیر رفته است روزے در مجلس خواجه بزرگ قدس سره در مقام مذکور حاضر بود که حضرت
خواجه بزرگ فرمود اے درویش مارا که اینجا آورده مدفن ما همین جاے خواهد بود و در میان چند روز ما سفر آخرت خواهم کرد پس علی سنجری را فرمان شد که مثال بنویس
که خلافت و سجادگی خواجگان خود به قطب الدین بختیار دادم که در دهلی بمقام اوست حضرت خواجه قطب الدین بختیار قدس سره میفرماید چون مثال تمام شد بدست

دعاگوے داد دعاگوے روے بر زمین آورد فرمان شد نزدیکتر بیا رفتم پس کلاه و دستار بر سر بنده نهاد و عصاے حضرت خواجه عثمان ہارونی قدس سره بدست و خرقه
در بر دعاگوے کرد و مصحف و مصلے و نعلین نیز بداد و فرمود این امانتے است از رسول صلے الله علیه وسلم تا به خواجگان ما رسیده بود ما تو عطا کردم چنانچه خواجگان چشت
قدست اسرارهم حق این بجا آورده اند تو نیز بجا آر تا مرا پیش خواجگان شرمندگی نیارد و بنده روے بر زمین آورد پس دست بنده گرفت و روے سوے آسمان کرد و
فرمود که بر دیگر خدا سپردم و بمنزل گاه عزت رسانیدم و از صحراء حقیقت در گزرانیدم آنگاه در حق این دعاگوے فاتحه خواند و فرمود برو هرکجا بروشی و هرجا که باشی
مرد باشی روے بر زمین آوردم و باز گشتم در دهلی آمدم و سکونت کردم چنانچه جملگی عالم و صدور و ائمه و جز آن روے بر بنده نهادند چهل روز درمیان نه گذشته بود که
آینده بیامد و خبر بیاورد که حضرت خواجه قدس سره بعد از روان شدن شما بیست روز در قید حیات بود و به رحمت حق پیوست همان شب بنده و از غایت اندوه و
پریشانی بر سر مصلا بود که جمال حضرت خواجه قدس سره را دیدم که در زیر عرش ایستاده است من سر در قدم نهادم و از احوال باز پرس کردم فرمود حق تعالی مرا بیامرزید
و نزدیک کرد درمیان ساکنان عرش مقام داد تا اینجا باشم و در سیر الاولیا در آن شب که حضرت خواجه بزرگ قدس سره نقل کرد چند بزرگ حضرت رسالت پناه صلعم را
در خواب دیدند که میفرمود دوست خداے معین الدین حسن سنجری مے آید به استقبال او آمده ام و چون حضرت خواجه نقل فرمود در پیشانی مبارک وے بخط سبز نوشته
پیدا آمد که هذا حبیب الله مات فی حب الله و وفات حضرت خواجه بزرگ قدس الله سره روز دوشنبه ششم ماه رجب در سنه اثنے و ثلثین و ستمایه
و بقولے روز یکشنبه و به روایتے شب یکشنبه در ماه ذی الحجه سنه ثلث و ثلثین و ستمایه واقع شده چنانکه از آفتاب ملک هند تاریخ وے پیدا میشود اما قول اول اصح است
از آنکه حضرت سلطان المشائخ و دیگر بزرگان قدست اسرارهم تصحیح نموده اند که حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی قدس سره در ماه ربیع الاول سنه ثلث و ثلثین و
ستمایه وفات فرمود و از عبارت دلیل العارفین ملفوظ حضرت خواجه بزرگ که حضرت قطب الاقطاب خود نوشته مشخص معلوم میشود که خواجه بزرگ در حیات حضرت
خواجه قطب الدین بختیار اوشی نقل کرده است چنانکه نوشته شد پس از اینجا اختلاف برطرف گشت و در مرآة الاسرار مے آرد که از کتاب کلمات الصادقین
بتحقیق پیوسته که نقل حضرت خواجه بزرگ قدس سره در ششم ماه رجب سنه سبع و عشرین و ستمایه در زمان سلطنت سلطان شمس الدین التمش انار الله برهانه واقع
شد و عمر شریفش به نود و هفت سال و به قولے یکصد و هفت سال رسیده بود از انجمله مدت چهل سال در اجمیر سکونت داشت بعد ازان نقل کرده به حجره خاص خود
مدفون گشت مرقد پاک وے قبله نما تمام هندوستان است و در کتاب اخبار الاخیار وجه تسمیه اجمیر چنین نوشته است که اجا نام راجه بود از راجهاے هند و تا حد غزنی ملک بدست
آورده بود و نیز اجا آفتاب را گویند و میر به زبان هند کوه را گویند و در تاریخ نامهاے هندوان نوشته اند که اول دیوارے که بر سر کوه در هندوستان بنیاد نهادند همین
دیوارها است که بالاے کوه اجمیر است و اول حوض که بر روے زمین در ملک هند کافتند پهکر است از حضرت اجمیر چهار کروه که هندوان آنرا مے پرستند و در هر سال
شش روز وقت تحویل عقرب جمع میشوند و غسل میکنند و آنها که از ایشان قائل به قیامت اند میگویند که قیامت از این حوض شروع خواهد شد و از راجه اجا نام از
همه هندوان که این ملک داشتند بیشتر بود و مشهور ا پس ترین بود از آنها که سلطان معز الدین سام عرف شهاب الدین به مدد باطن حضرت خواجه بزرگ قدس سره ملک
هند و از او در سنه تسع و ثمانین و خمس مایه از دست تصرف وے بگرفت از آن تاریخ جمیع سلاطین هند نوبت به نوبت در عهد سلطنت خویش خدمت آستانه حضرت
بزرگ از کمال نیازمندی بجاے آوردند چنانکه تفصیلش در کتاب مرآة الاسرار مسطور است و از کتب معتبره ثبوت شده که اول قبر مبارک حضرت خواجه بزرگ از خشت
بود بعد از ان صندوقے از سنگ مرمر بر بالاے آن ساختند و قبر نخستین را هم بحال داشتند و بلندی قبر شریفش از اینجهت است و دروازه کلان روضه منوره و خانقاه
متبرکه بعد از وے یکے از ملوک مالوه ساخته است و اول کسے که عمارت روضه مقدسه آنحضرت قدس سره نموده خواجه حسین ناگوری نبیره سلطان التارکین شیخ حمید الدین
سوالی است و پیش از آن بر سر قبر متبرکه حضرت خواجه عمارت نبود این گنبد سنگ سفید که الآن بر مزار فائض الانوار موجود است بنا کرده خواجه حسین مذکور است بعد ازان
سلاطین ماند و ساختند پس ازان خلیفه رحمان شهاب الدین محمد شاه جهان صاحبقران ثانی مسجدے عالی تمام از سنگ مرمر متصل روضه متبرکه آنحضرت قدس سره

بنا نمود و طول آن مسجد نود و هفت گز شرعی و عرضش هژده گز شرعی است و چبوتره پیش مسجد نیز از سنگ مرمر به عرض بیست و هفت گز شرعی واقع شده و در
مرآة الاسرار مینویسد ظن غالب آنست که بر روے زمین این قسم عمارت نفیس و به تکلف و مصفا و خوشتر موجود نباشد و در بعضے کتب معتبره به نظر در آمده است که خواجه
بزرگ قدس سره سیزده خلیفه داشت خواجه قطب الدین بختیار اوشے و خواجه فخر الدین و خواجه معین الدین و قاضی حمید الدین ناگوری و شیخ وجیه الدین و سلطان التارکین
و شیخ حمید الدین صوفی که نسب شریفش به سعد بن زید که از اصحاب عشره مبشره است میرسد و شیخ برهان الدین عرف بدرو و شیخ احمد و شیخ محسن و سلیمان غازی و
شیخ شمس الدین و خواجه حسن خیاط و اجیپال جوگی المعروف بسهرانه و شیخ اوحد الدین کرمانی را نیز بعضے از خلفاے آنحضرت میشمارند و صاحب سیر الاقطاب
بے بے حافظ جمال و سالار مسعود غازی را نیز از جمله خلفاے آنحضرت قدس سره نوشته ولیکن این سخن صحیح نیست چراکه بے بے جمال از زمره نساء است و زن
هرچند بکمالیت ولایت برسد ولیکن سنت پیران چشت قدست اسرارهم بران جاری شده که زن را خلافت نمیدهند و سالار مسعود غازی را نام میگویند و در دیار خراسان
وغیره او را رجب سالار مینامند و در بعضے جاها اورا غازی میان و بالے میان و بالا پیر نیز میگویند و اکثر مردم دیار پورب وے را سالار مسعود غازی نامند و لقب وے
سلطان الشهدا و سلسله نسب شریفش به محمد حنیفه بن علی مرتضی کرم الله وجهه منتهی شود و اسم والد شریفش سپه سالار امیر ساهو بن میر عطاء الله بود و مادرش ستر معلی
نام خواهر سلطان محمود غزنوی بود و اکثر اهل بصیرت متفق اند که بعد از شهادت میر مسعود هرکه در ملک هندوستان به مرتبه شهادت فائز میگردد به متابعت وے
مامور میشود و وے معاصر حضرت خواجه ابو محمد چشتی بود قدس سره پس شهادت وے پیش از ولادت و ظهور خواجه بزرگ معین الدین چشتی قدس سره سالها سال
بود پس وے از خلفاے حضرت خواجه بزرگ چگونه باشد آرے روحانیت وے از روحانیت حضرت خواجه بزرگ علے الدوام مستفیض گشت چنانکه صاحب
مرآة الاسرار از تاریخ مرآة سکندری نقل میکند که حضرت شاه محبوب عالم گجراتی قدس سره میفرمایند که چون اکثر مردم حاجات خود بخدمت قطب الاولیاء حضرت
خواجه معین الحق والدین چشتی درخواست میکردند حضرت خواجه آن جماعه را به روحانیت سالار مسعود غازی حواله نموده خود را از آن کار فارغ میساخت و هم صاحب
مرآة الاسرار مینویسد که این نیازمند چون در وسط سلوک به واسطه بعضے کارهاے صوری و معنوی بجانب روحانیت حضرت پیر دستگیر معنوی حضرت خواجه
معین الحق والدین چشتی متوجه میشد آنحضرت قدس سره اشارت بطرف روحانیت سالار مسعود قدس سره میکرد پس از توجه روحانیت مسعود جمیع کارهاے دینی و دنیاے این نیازمند از هر اقسام ساخته میگشتند و هم
مینویسد که حق تعالے سالار مسعود غازی را قدس سره دولت مادرزاد ارزانی داشته بود و وے پیوسته در جهاد اکبر و اصغر موافق سنت اجداد کرام خود کوشش
مینمود و با وجود حکومت و ملک رانی ساعتے از شغل باطن غفلت نمے ورزید و در وقت خلوت صحبت با درویشان اهل توحید میداشت و علم حقائق و معارف
که اورا بطریق ارث از سلسله ائمه اهل بیت رسیده بود آنرا نیکو بیان مینمود که فوق آن متصور نباشد و چندان استغراق تجلی ذات مطلق بر دل وے طاری گشته
بود که در جمیع موجودات مطلوب حقیقی را مشاهده مینمود و در لباس غنا مقامات و احوالات اذا تم الفقر فهو الله حاصل کرده بود این دولت کرا باشد ولادت وے
روز یکشنبه وقت صبح صادق اول ساعت آفتاب جهانتاب بتاریخ بیست و یکم ماه شعبان المعظم سنه خمس و اربعمایه در شهر متبرک دار السلام اجمیر واقع شد و اول وقت
نماز عصر روز یکشنبه بتاریخ چهاردهم ماه رجب سنه اربع و عشرین و اربعمایه شربت شهادت چشید و در بهرائچ مدفون گشت رحمة الله علیه و هم درین انجام آورده که شاه
بدیع الدین الملقب به شاه مدار نیز فیض از روحانیت حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین چشتی یافته بموجب اشارت باطن حضرت خواجه قدس سره در قصبه مکن پور
رخت اقامت انداخت و تربیت یافتن حضرت شاه عبد الجلیل لکهنوی قدس سره از روحانیت حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین چشتی قدس سره اظهر من الشمس
است اللهم صل علی محمد واله واصحابه اجمعین بیت از رهگذر خاک سر کوے شما بود هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد ذکر آن نازنین چار بالش
رایت ربی آن صدر نشین محفل مشاهدات غیبی آن طائر در هواے لامکانی آن سائر در عمان سبحانی آن ذبیح خنجر رضا و تسلیم آن جریح من اتے الله
بقلب سلیم آن مبعوث به کمال تنزیه و پاکی محبوب حق خواجه قطب الملة والدین بختیار کاکی قدس سره از نازنینان بارگاه کبریا و سادات اولیا بوده و در مقام ترک و

تجرید تمام راسخ داشت و در ریاضات و مجاهدات بےنظیر وقت بود و در بیان نکات حقائق و توحید همتا نداشت و در استغراق فنا با احدیت میان مشائخ کبار ممتاز
بود و بمرتبه قطب کبرے فائز گشته علے الدوام در مشاهده ذات بحت استغراق میداشت از وجود خود و غیر خود بالکلیه خلاص یافته بود با دوست در مقام یگانگی میگذرانید و
هر که صحبت پاک وے اختیار کرد صاحب ولایت گشتے و بهر که نظر لطف فرمودے از عرش تا تحت الثرے ویرا کشف شدے و همه مریدان وے صاحب کرامات و اهل نعمت
بودند و آنحضرت از محبوبترین خلفاے حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین حسن سنجری قدس سره بوده و پدرش کمال الدین احمد بن موسے اوشی از سادات اوش
بود و اوش قصبه ایست در دیار ما وراء النهر و بعضے گویند که اوش در دیار فرغانه است و اسم شریفش قطب الدین بود و القابش کاکی و بختیار در سیر الاقطاب میگوید
که اول ویرا بختیار نام کرده بودند در همان زمان از جناب حق تعالے مخاطب بخطاب قطب الدین گشت آما در مرآة الاسرار چنان مے آرد که خواجه بزرگ او را
از راه مهربانی اکثر قطب الدین بختیار گفتے از آن وقت ویرا لقب بختیار شد و نسب اشرف وے قدس سره صاحب سیر الاقطاب به امام حسین بن علی مرتضی
کرم الله وجهه بدینطریق رسانیده است که قطب الاقطاب حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی قدس سره ابن سید کمال الدین احمد ابن سید موسے اوشی ابن سید محمد
ابن سید محمد ابن سید اسحاق حسن ابن سید معروف ابن سید احمد چشتی ابن سید احمد ابن سید حسام الدین ابن سید رشید ابن ابن سید جعفر ابن
امام محمد تقی الجواد ابن امام علی الرضا ابن امام موسے کاظم ابن امام جعفر صادق ابن امام محمد باقر ابن امام زین العابدین ابن امیر المومنین امام حسین شهید
ابن امیر المومنین امام الثقلین اسد الله الغالب علی ابن ابیطالب رضی الله عنه و آنحضرت در قصبه اوش نیمشب بود که متولد شد در آن هنگام چندان ظهور و فیضان
انوار شد که تمام خانه را فرو گرفت مادرش پنداشت که آفتاب طلوع کرده است پس دید که آنحضرت در سجده رفته است و الله الله میگوید وے حیران گردید
و بر سید تا حضرت خواجه سر برداشت و آن نور بتدریج کم گشت آواز آمد این نور که دیدی سترے بود از اسرار ما که اکنون در دل فرزند تو نهاده ایم منقولست از والده
ماجده آنحضرت که گفت چون خواجه در شکم من بود وقت تهجد که برخواستمے و نماز کردمے در درون شکم مے جنبیدے و آواز ذکر مسموع میگشتے و تا یکپاس همچنان میبود در
سبع سنابل و سیر الاقطاب مے آرد که چون حضرت قطب الاقطاب یک و نیم ساله شد پدرش خواجه کمال الدین احمد از سر در گذشت مادرے پاک دامن داشت
و پرورش مے نمود چون چهار ساله و چهار ماهه و چهار روز بقولے پنجساله شد مادرش بخدمت خواجه معین الملة والدین فرستاد خواجه تخته بدست گرفت تا چیزے برائے وے
بنویسد از غیب ندا آمد اے معین الدین ساعتے توقف کن که حمید الدین ناگوری مے آید قطب ما را وے تعلیم خواهد کرد در آن روز خواجه قطب الدین در اوش بود و
قاضی حمید الدین ناگوری در ناگور بود هاتف آواز داد که اے حمید الدین زود برو و تخته قطب ما بنویس و ویرا علم دینی بیاموز قاضی گفت الهی قطب تو کجاست آواز آمد که در
اوش است پس حضرت قاضی چشم پوشید و در طرفة العین خود را بر اوش یافت در حال در مجلس شریف حضرت خواجه رسید و تخته بدست گرفت و پرسید اے قطب الدین
چه نویسم گفت بنویس سبحان الذی اسری بعبده لیلا من المسجد الحرام قاضی گفت این خود پانزدهم سیپاره است تو قرآن از اول بنویس که خواندی گفت مادر من پانزده
سیپاره یاد دارد و مرا در شکم مادر بر دل وے نظر افتاد از آنجا یاد گرفتم به تعلیم خدا تعالے قاضی حمید الدین در تخته نبشت سبحان الذی اسری تا آخر سوره در چهار
روز قاضی حمید الدین خواجه قطب الدین را قرآن ختم کنانید و فرمود بابا قطب الدین ترا خدا تعالے همه علم در طفولیت بخشیده است که از دوستان خدائی پس حضرت
خواجه قطب الدین را حواله خواجه معین الملة والدین کرد و گفت شما تربیت کنید که قطب الدین مرید شماست و در مرآة الاسرار حکایت تحصیل علم حضرت خواجه
قطب الدین قدس سره بطریق دیگر مینویسد که مادرش وے را برابر ابراهیم همسایه پیش معلمے فرستاد در میان راه پیرے نورانی ملحق گشت و از کمال شفقت و مهربانی دست
خواجه قطب الدین بگرفت و پیش شیخ ابا حفص معلم برد که وے قطب وقت و هم همه کمالات آمانی آراسته بود با وے گفت که این کودک را نیک تعلیم کنی که یکے از اولیا
کبار گردد و در زمره مشائخ نامدار مشهور گردد شیخ ابا حفص به دل و جان قبول نمود چون آن پیر رفت معلم مذکور به خواجه پرسید که این پیر را میشناسی گفت نے فرمود
این خضر علیه السلام بود که تعلیم ترا بمن حواله نمود و از شیخ نصیر الدین محمود اودهی قدس سره در خیر المجالس نقل میکنند که گفت از برکت صحبت مولانا ابا حفص رحمة الله علیه

حضرت قطب الاقطاب را بسے تهذیب اخلاق ظاهر و باطن و ارادت شریعت و طریقت بحصول انجامید و به مقامات دینی و حالات یقینی ظاهر و باطن او آراسته
گشت چنانکه یک ساعت از ریاضات و مجاهدات نیاسودے و شبانروزے موازنه دویست و پنجاه رکعت نماز با نیاز میگذاردے پیوسته بحق تعالی مشغول بودے
بعد ازان به ماه رجب سنه اثنے عشر و خمسمائة در شهر بغداد به مسجد امام ابو اللیث سمرقندی حضور شیخ شهاب الدین سهروردی و شیخ اوحد الدین کرمانی و شیخ برهان الدین
چشتی و شیخ محمود اصفهانی بشرف ارادت حضرت خواجه معین الحق والدین چشتی قدس سره فائض گردید و برابر حضرت خواجه مدتے هم در بغداد ریاضت شاقه کشید
و بسبب کمال مهربانی و تلطف خواجه بزرگ در اندک ایام سیر سلوک را اتمام کرده به مقام ارشاد رسید و بشرف خرقه خلافت خواجه بزرگ بهره مند گشت و مے آرند که حضرت
خواجه بزرگ معین الملة والدین قدس سره چهل شب خواجه عالم علیه السلام را متواتر در معامله دید و ارواح دیگر مشائخ عظام نیز همراه پیغمبر علیه السلام بودند فرمودا ے
معین الدین قطب الدین دوست خداست او را خرقه خلافت بپوشان پس بموجب حکم آن خواجه دوسرا صلی الله علیه وسلم خرقه یافت و بفرمان الهی ولایت دهلی
در تصرف گرفت و بعد متوجه شدن خواجه بزرگ قدس سره از بغداد جانب اجمیر حضرت قطب الاقطاب نیز امعنے را استماع نموده برائے خدمت و ملازمت وے
متعاقب به هندوستان آمد دید و به دهلی رسید چنانکه بیانش خواهد آمد و در اکثر کتب این سلسله ذکر افتاده است که خواجه قطب الدین بختیار قدس سره هژده ساله
بود که بشرف ارادت خواجه بزرگ در آمد و در سن بیست سالگی مریدان صادق الاخلاص را تربیت کما ینبغی مینمود و در سیر الاولیاء از حضرت سلطان المشائخ
نقل میکند که خواجه قطب الدین بختیار وقت خفتن هر شب سه هزار بار صلوة گفتے بعد ازان خواب کردے چون در اوائل متاهل گشت بسبب تزویج سه شب
صلوة نه گفت یکے از مریدان وے احمد رئیس نام حضرت رسالت پناه علیه السلام را بخواب دید فرمود که سلام من به بختیار کاکی برسان و بگو تحفه که بر من می فرستادے
نرسید سه شب است که نمیرسد چون وے از خواب بیدار شد پیغام آنحضرت صلی الله علیه وسلم به خواجه رسانید حضرت قطب الاقطاب همان زمان زنے که خواسته بود
پیش طلبید و مهر او بدو تسلیم کرد و او را بگذاشت بعد ازان متوجه بجانب هندوستان گشت چون در ملتان تشریف داشت میان هر سه بزرگ صحبت گرم و باراحت
واقع شد و هم در سیر الاولیاء از سلطان المشائخ نقل مینماید که وقتے خواجه قطب الدین بختیار اوشی و شیخ بهاء الدین زکریا و شیخ جلال الدین تبریزی باهم
در ملتان بودند که لشکر کفار زیر پاے حصار ملتان رسید قباچه بیگ والی ملتان بجهت دفع آن ملاعین به خدمت این بزرگان درخواست نمود حضرت قطب الاقطاب
تیرے بدست قباچه داد و فرمود این تیر جانب لشکر کفار بیندازد او همچنان کرد چون روز شد هیچکس از کفار نمانده بود حضرت شیخ فرید الدین گنجشکر اول مرتبه در
ملتان به خدمت خواجه قطب الدین بهره مند گشته است چنانچه به فصل درویشان نوشته خواهد شد و منقولست که پیش از رسیدن حضرت قطب الاقطاب به دهلی
قاضی حمید الدین ناگوری در معامله دید که گویا آفتاب جهانتاب در دهلی فرا رسیده است چنانکه تمام مملکت دهلی را منور ساخته در خانه قاضی فرود آمده و میگوید
اینک من در خانه تو میباشم قاضی بعد از افاقت تعبیر این واقعه چنان کرده که مراد از آفتاب ولی کامل است که در این ایام به دهلی در آید و در خانه من سکونت
اختیار نماید دو روز از این واقعه نگذشت که حضرت قطب الاقطاب بختیار اوشی قدس سره در دهلی تشریف آورد و در خانه کاکپز فرود آمد و مزدوری وے اختیار کرد
ایام قحط بود چند من آرد از سرکار ملکزاده سعد الدین بخانه این کاکپز فرود آمد تا کاک بپزد کاکپز کاکها را در تنور انداخت و خود در خواب رفت جمله کاکها سوخت شد نفران
ملکزاده کاکپز را دستار در گلوے انداخته در لت و شدت کشیدند که در ایام قحط چندین مائده را ضائع کردی خواجه گفت اے برادران این کاکی را بگذارید که من
کاکهائے شما را راست کرده میدهم بفرموده خواجه کاکی را بگذاشتند و بخواجه گفتند کاکهائے را راست کرده بده خواجه همه کاکها را در تنور انداخت چون از تنور کشید
جمله کاکهائے سفید مرغوب شدند ملکزاده را خبر شد به ملاقات خواجه قطب الدین آمد خواجه گفت اے عزیز من بیچاره در کدام معرض هستم که تو بجهت ملاقات من آمدی
ملکزاده گفت اے خواجه تو سرور همه درویشان صاحب نعمت باشی همینکه خواجه این سخن فرمود محبت دنیا از دل ملکزاده سرد شد و یکے از اولیاء الله گشت و
الغرض از عرش تا تحت الثرے رسید خواجه قطب الدین را کاکی از این جهت گویند چون خواجه کاکهائے سوخته را راست کرد مردمان از مشاهده این خوارق گروه

به ملاقات حضرت خواجه می آمدند خواجه از دوکان کاکی گریخت و در خانه قاضی حمید الدین ناگوری رفت قاضی خواجه را در کنار گرفت و خوشحال شد و گفت که تشنهٔ
لقاے تو بودم چند روز شده که به شام جان مابوے محبت میرسید و دس بعضے از ملفوظات پیران چشت مکتوبست که چون حضرت قطب الاقطاب به خانه قاضی
حمید الدین تشریف آورد و در حال قاضی قوالان را طلب کرد و سماع در داد حضرت خواجه و قاضی سماع میشنیدند و خلائق بسیار جمع گشت چون مجلس به آخر رسید مردم
به خدمت قاضی گفتند که خلق بسیار از اکابر و اصاغر جمع شده بعد سماع طعام لازم است قاضی بخدمت حضرت خواجه عرض کرد آنحضرت فرمود که مردمان را بگوئید تا صفها
کشیده بنشینند همچنان کردند حضرت خواجه هر دو آستین خود برافشاند پیش هر کدام دو کاک با حلواے گرم حاضر شدند و همه ازان سیر خوردند پس مولانا مجد الدین عرف
موج بحضرت قاضی گفت که بعد طعام شربت میباید شخصے دو نیم سیر شکر نذر قاضی آورده بود قاضی آنرا در ابریق ریخت و هفت قدح آب در وانداخت و جمله مردمان را
تکلم سیر شربت بخوراند و در ابریق هر قدر که شربت بود همان مقدار باقی ماند پس مردم را وداع کردند و دس سیر الاقطاب می آرد که یکے از سلطان المشائخ شیخ
نظام الدین اولیا قدس سره پرسید که حضرت قطب الاقطاب را کاکی بچه سبب میگویند گفت روزے حضرت خواجه بر حوض شمسی با جماعتے از اصحاب خود نشسته بودند که
یکے از اینها گفت چه خوش باشد که درین هواے سرد کاک گرم بهم رسد حضرت خواجه در زمان دست در حوض کرد دو کاکهاے گرم برآورده پیش اصحاب انداخت چنانکه
همه آنها سیر بخوردند از انروز به کاکی مخاطب شد و هم دس آنجا می آرد که وقتے سلطان شمس الدین از روے عقیده از حضرت خواجه التماس طعام غیب کرد
آنحضرت در حال هر دو آستین مبارک برافشاند کاکهاے نفیس و گرم ریخته شد سلطان سر نیاز فرود آورد و به لذت تمام تناول نمود بنابران حضرت خواجه به کاکی
اشتهار یافت و دس کتاب مرآة الاسرار از حضرت سلطان المشائخ قدس سره نقل میکنند که حضرت قطب الاقطاب فتوح کم گرفتے در خانه ایشان تنگی
معیشت یافته و حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین آنحضرت را تا پانصد درم اجازت فرموده بود که اگر ضرورت باشد وام گرفته خرج لابد نماید اگر دو سه فاقه متواتر
گذشتے آن زمان حرم حضرت قطب الاقطاب از شرف الدین بقال که همسایه ایشان بود مقدار لابد وام گرفتے و خرج متعلقان نمودے روزے زن شرف الدین
بقال گفت که اگر من در همسایه نمیبودم حال ایشان چه میشد این سخن حرم خواجه به خدمتش معروض داشت خواجه فرمود که از امروز هرگز وام نستانی در حجره مبارک یک
طاقچه بود بدان طاقچه اشارت کرد که هرچه ترا در کار شود بسم الله گفته دست در طاق انداز به مطلب خود خواهی رسید حرم خواجه هر وقت که دست در آن طاق می
انداخت کاکهاے گرم برمے آمد قوت خود و متعلقان مینمود و بس وایتے هر روز یک کاک گرم از زیر مصلا حضرت خواجه پیدا میشد چنانکه همه متعلقان را کفایت
میکرد بهر تقدیر از آنوقت خواجه را کاکی خطاب شد و در بعضے کتب معتبره بنظر این فقیر درآمده است که کاک لفظ فارسی است بمعنے کلیچه و نان تنور و در عربی آنرا
کعک میگویند و هم دس مرآة الاسرار می نویسد که حضرت قطب الاقطاب در دهلی رسید سلطان شمس الدین مقدم او را سعادت سرمدی دارین خود دانسته از
کمال صدق و ارادت صادق بخدمتش پیوست و در هفته یک مرتبه براے زیارت خواجه می آمدے و شیخ جمال الدین محمد بسطامی که در آن ایام شیخ الاسلام
دهلی بود او را تمام اخلاص و اعتقاد به خدمت خواجه پدید آمد و حضرت شیخ محمد عطا المعروف به قاضی حمید الدین ناگوری را در خطه بغداد و اوش پیش ازین بخدمت
حضرت قطب الاقطاب اتحاد در اعتقاد وافر بود در اینجا چندان بظهور پیوست که وے از کمال صدق و صفا اکثر اوقات در اغلب ساعات در صحبت خواجه میبود
و بعضے اوقات هر دو بزرگ باهم مسافرت و سیر میکردند چنانکه حضرت قطب الاقطاب خود میفرماید که وقتے من و قاضی حمید الدین ناگوری مسافر بودیم چون بکرانهٔ
دریا رسیدیم گرسنگی در ما اثر کرد ناگاه گوسفندے از عالم غیب دو نان جوین در دهن گرفته پیدا شد و نانها را پیش ما نهاده بازگشت ما آنرا تناول کردیم در انتناے
اینحال کژدمی کلان نزدیک دریا رسید و خود را در آب انداخته گذار شد ما نیز دنبال وے کردیم چون بر دریا رسیدیم بفرمان الله تعالی دریا دو شق شد و زمین
خشک پیدا آمد چون آنروے دریا رفتیم زیر درختے مردے را خفته دیدیم و مارے قریب رسیده بود که او را هلاک گرداند آن کژدم از جاے برجست و مار را هلاک کرد
از پیش ما ناپیدا شد ما نزدیک تر شدیم که آن مرد را دریابیم که بزرگ کسے خواهد بود دیدیم که از مستے شراب قے کرده افتاده است ما شرمنده شدیم که این مرد چنین

بے فرمانی میکنند وحق تعالیٰ چنان نگاهبانی میکند ناگاه آوازی داد که ای عزیزان اگر ما همین صالحان و پارسایان را نگاه داریم مفسدان و گنهگاران را که نگاه دارد
همدرین بودیم که آن مرد بیدار شد کیفیت حال باوے گفتیم شرمنده شد و از آن فعل توبه کرد و یکے از واصلان حق شد و هم درین وے از سیر العارفین
مے آرد که چون حضرت قطب الاقطاب در دهلی متوطن گشت تمام اکابر و اشراف و جمیع خلائق بیکبارگی عاشق و فریفته روش و سیرت او گشتند و همدران ایام
شیخ بدر الدین غزنوی بشرف بیعت و خرقه او مشرف گشت و عمر عزیز در خدمتش گذرانید پس حضرت قطب الاقطاب عریضه متضمن باشتیاق از کمال فراق
بخدمت سلطان الآفاق خواجه بزرگ معین الحق والدین بجانب حضرت اجمیر ارسال داشت اگر به اشارت پر بشارت مسرور فرمایند بشرف قدمبوسی که سعادتمندی
دارین است حاصل کرده آید خواجه بزرگ در جواب نوشت المرء مع من احب قرب جانی را بعد مکانی مانع نیست خود بسلامت همانجا باشند انشاء الله تعالیٰ بعد
از چندگاه به ارادت الله همدران طرف توجه نموده خواهد شد پس لاچار به اشارت آن پیر بزرگوار متوجه بدان دیار نگشت این فقیر محمد مسطور عفی الله عنه
میگوید که معنائے قول خواجه بزرگ قدس سره قرب جانی را بعد مکانی مانع نیست آن توان بود که صورت روحانی من همیشه حاضر الوقت و حلال شبهات و مشکلات
و ممد و معاون امور حالیه و استقبالیه شماست و بُعد صورت جسمانی ما صورت روحانیم را از این حضور و امثال ذالک هیچ مانع و مزاحم نیست یا مفهوم این
قول آن باشد عروجے که روح مرا در مراتب ذات لاکیف حاصل است همان عروج روح شمارا در آن مراتب کاین است پس روح ما و شما در مراتب عروج ذات
قریب و متحد است و از این قرب و اتحاد بُعدے که به واسطه نزول عالم اشیا در قلب ما و شما برائے مصلحت هدایت عامه خلائق پیدا گردیده است مانع نمیتوان شد کما
هو ظاهر علی من له ذوق من المعرفة یا معنایش آن بود که در مقام بیرنگی و اطلاق ما و شما یک رنگیم و بُعدے که به اعتبار رنگ و تقیید وجود علمی
و عینے نمایان آمده است با این یکرنگی مزاحمت نمی تواند کرد الغرض چون حضرت قطب الاقطاب در دهلی رخت اقامت افگند همدران ایام شیخ الاسلام
جمال الدین محمد بسطامی وفات یافت سلطان شمس الدین خواست که شیخ الاسلامی شهر و دیار دهلی بحضرت قطب الاقطاب تفویض نماید حضرت ایشان اصلا
ملتفت نگشتند بعد از آن شیخ نجم الدین صغری را شیخ الاسلام گردانید او پیش از شیخ الاسلامی روشے نیک و اخلاقے پسندیده داشت بعد از آن دنیا بدو
اقبال نمود از تنگی حوصله بحال خود نماند سلطان شمس الدین مع جمیع اکابر و اشراف به خدمت حضرت قطب الاقطاب حلقه بگوش بود در مقام حسد آنحضرت در آمد
اتفاقاً همدران ایام خواجه معین الحق والدین از اجمیر تشریف به دهلی آوردند در منزل حضرت قطب الاقطاب نزول فرمودند دیدار دولت عظیم روے نمود دوگانه شکر
حضرت صمدیت ادا فرمود خواست که سلطان شمس الدین را خبر کنند حضرت خواجه منع کرد که من محض برائے دیدن تو آمده ام از دو سه روز بیش نخواهم ماند و لیکن
خلائق شهر دهلی و اطراف آمده بشرف خدمت خواجه بزرگ بهره مند شدند مگر شیخ نجم الدین صغری به دیدن خواجه نیامد و باوجود پیش از آن در دیار خراسان نسبت
خواجه بزرگ اعتقاد بسیار داشت و از آنجا که کمال اخلاق و فروتنی شیوه بزرگان این خاندانست خواجه بزرگ به خانه شیخ نجم الدین رفت او در ساخت عمارت بے بنیاد
مشغول بود به خدمت خواجه بزرگ چنانکه سرگرم ملازمت ننمود آنگاه خواجه بزرگ فرموده که ای نجم الدین ترا چه پیش آمده مگر این شیخ الاسلامی ترا متغیر ساخته
است وے سر از شرمندگی فرو کرده گفت که من همان مخلص و معتقدم و لیکن شما مریدی را در شهر گذاشته آید که شیخ الاسلامی مرا هیچ کس نمی پرسد خواجه بزرگ از این
کلمه تبسم کرده فرمود که خاطر جمع دار من این مرتبه بابا قطب الدین را همراه خود میبرم پس خواجه از آنجا برخاست و به منزل حضرت قطب الدین آمد بعد از چند روز
شیخ نجم الدین صغری از شیخ الاسلامی بر افتاد و هلاک شد و تفصیل این اجمال در کتاب سیر العارفین و مرآة الاسرار باید جست و هم درین مرآة الاسرار مے آرد
که حضرت شیخ فرید الدین گنجشکر قدس سره در آن ایام بخدمت حضرت قطب الاقطاب بود و بشرف خدمت حضرت خواجه بزرگ بهره مند گشت خواجه بزرگ از کمال
مهربانی مگر درباب حضرت گنج شکر بزبان مبارک خواندند که بابا قطب الدین شاهبازے عظیم را به قید آورده که جز به سدرة المنتهی آشیانه نگیرد و این فرید شمع است
که خانواده درویشان منور ساخته چنانچه خواجه بزرگ را به از حضرت قطب الاقطاب مرید و خلیفه نبود همچنان وے را به از گنجشکر مریدے و خلیفه نبود الغرض خواجه

بزرگ بعد از چند روز از دہلی متوجہ اجمیر گشت و حضرت قطب الاقطاب را نیز ہمراہ گرفت چون حضرت قطب الاقطاب بہ رکاب حضرت خواجہ بزرگ از شہر دہلی
برآمد در ہر محلتے از شہر غوغا شد و ماتمے عظیم روے نمود و تمام خلائق شہر خاص و عام مع سلطان شمس الدین دنبال برآمدند و ہر جا کہ حضرت قطب الاقطاب قدم
میگذاشت مردمان از کمال صدق خاک آن زمین را بہ تبرک برمیداشتند و بر روے میمالیدند چون خواجہ بزرگ اینحال مشاہدہ کرد فرمود کہ بابا قطب الدین ہم درین مقام
باش کہ خلائق از برون آمدن تو در اضطراب و خراب اند روا ندارم کہ چندین دلہاے خراب و کباب باشند بر وا این شہر را در پناہ تو گذاشتم پس حضرت قطب الاقطاب را
رخصت فرمود و خود متوجہ اجمیر گشت و خواجہ بزرگ بعد از مدت یک مرتبہ باز در شہر دہلی تشریف آوردہ بود بہ جہت درست کنانیدن فرمان موضع ماندو بہ واسطہ فرزندان
چنانچہ سابق در ذکر خواجہ بزرگ نگارش یافتہ و در امداد السالکین مینویسد کہ علماے دہلی با حضرت خواجہ قطب الاقطاب قطب الدین بختیار اوشی قدس سرہ
بواسطہ استماع حضرت مر سرود را گونہ مخالفتے میداشتند بنابران شیخ جلال الدین تبریزی را طلبیدند تا ولایت دہلی بہ او سپارند و ہر ہمہ توجہ بدو و اطاعت او کنند چون
شیخ جلال الدین نزدیک دہلی رسید بادشاہ و علماے شہر با جمیع اشراف و اکابر استقبال کردند و شیخ را در یک جا فرود آوردند روز دویم شیخ جلال الدین باتفاق
علما در مجلس سلطان شمس الدین رفت و گفت کہ ولایت دہلی از قدیم الایام پیران ما کہ صاحب سلسلہ سہروردیانند میداشتند اکنون این ولایت بہ طریق ارث بمن
رسیدہ است خواجہ قطب الدین بختیار را قدس سرہ درین ولایت دخلے نیست سلطان بحضرت قطب الاقطاب گفتہ فرستاد کہ علماے دہلی و شیخ جلال تبریزی جمع
بودہ اند و میگویند کہ این ولایت از آن شیخ جلال است اگر حضرت قدم رنجہ فرمایند حق ظاہر گردد و حضرت قطب الاقطاب در مجلس سلطان حاضر نشدند اما گفتہ فرستادند
کہ این مسئلہ درویشانہ است شما درو دخل منمائید و شیخ بہاؤ الدین ذکریا را حکم بکنید ہر کرا ولایت اینجا مقرر کنند ہمان کس را باشد سلطان باز بخدمت حضرت
خواجہ گفتہ فرستاد کہ شیخ بہاؤ الدین ذکریا در ملتان است چگونہ حاضر خواہد شد حضرت خواجہ گفت کہ شما در روز جمعہ محضر کنید شیخ بہاؤ الدین زکریا در محضر حاضر
خواہد آمد القصہ روز جمعہ سلطان شمس الدین و علما و شیخ جلال الدین تبریزی ہر ہمہ در مسجد جامع حاضر شدند و غوث العالم شیخ بہاؤ الدین ذکریا نیز حاضر گشت بعد اداے
نماز جمعہ شیخ بہاؤ الدین گفت کہ کفشہاے شیخ جلال الدین کجا است یکے کفشہاے وی را بنمود شیخ بہاؤ الدین کفشہایش را بہ جامہ خود پاک کرد و خود دست بستہ
پیش شیخ جلال الدین بایستاد سلطان و جملہ علما در میان یکدیگر گفتند کہ چندین تعظیم شیخ بہاؤ الدین بہ نسبت شیخ جلال دلالت میکند بر ثبوت ولایت دہلی مر
وے را پس علما خوشدل شدند و بہ خانہ باز گشتند ہم در آن ساعت خواجہ بزرگ معین الحق والدین از اجمیر بہ دہلی رسید و در خانہ قطب الاقطاب نزول فرمود بہ
استماع این خبر سلطان با علما و شیخ جلال تبریزی و مخدوم بہاؤ الدین ذکریا پیش حضرت خواجہ بزرگ رسید حضرت خواجہ بہ جانب ایشان متوجہ شدہ فرمود شما میدانید
کہ حضرت رسالت پناہ تمامی ملک ہند از دہلی وغیرہ بمن تسلیم فرمودہ و ولایت این ملک مرا عطا کردہ ہر ہمہ گفتند کہ ہم چنین است آنگاہ حضرت خواجہ بزرگ گفت
من این ولایت را بہ قطب الدین بختیار دادم بعد از ان بہ سوے شیخ جلال الدین تبریزی متوجہ شدہ فرمود کہ تو از اینجا بیرون شو جاے رو کہ نام و نشان تو نباشد در
حال شیخ جلال الدین دہلی را بگذاشت و از اینجا بیرون رفت این فقیر محرر سطور میگوید کہ این حکایت خالی از غرابتے و ضعفے نیست چہ موجب الفقراء
کنفس واحد ہمہ اہل اللہ یک ذات و یک رنگ اند از گفت گوے و جدال منزہ و پاک چنانکہ بر ہمگنان ظاہر و باہر است محبت و اتحاد حضرت قطب الاقطاب
و شیخ جلال تبریزی با یکدیگر نیز واضح و روشن چنانکہ بالا ثبت افتادہ و در کتاب سیر الاقطاب ذکر میکند در آن حینیکہ حضرت قطب العالم در دہلی تشریف
آورد باتفاق خواجہ حمید الدین ناگوری متواتر سماع شنیدن گرفت سلطان شہاب الدین خبر یافت در پے منع شد و گفت اینہا کہ باشند کہ سماع شنوند چون این
سخن بہ سمع مبارک حضرت خواجہ رسید گفتہ فرستاد کہ اے سیاہ رو دون تو چہ دانی قدر سماع را کہ ما را مباح است و ترا حرام سلطان چون سخن حضرت خواجہ بشنید سوگند
خورد کہ اگر باز شنیدم کہ ایشان سماع میشنوند یا بر دار کنم یا مثل عین القضات بسوزم این خبر بہ حضرت خواجہ رسانیدند فرمود اگر تو سلامت مانی ما را بر دار کنی یا بسوزی
پس در ہمان ماہ از اینجا نقل کردہ بہ خراسان رفت و سلطان شمس الدین التمش بادشاہ شد بہ کمال صدق و اخلاص بہ خدمت حضرت خواجہ پیوست چنانکہ

بالا نوشته آمده و لیکن قاضی صادق و قاضی عماد که دانشمندان شهر دهلی بودند با حضرت خواجه مخالف گشتند و به سلطان گفتند که خواجه قطب الدین و قاضی حمید الدین شب و روز سماع میشنوند با آنکه در شرع حرام است و خواجه قطب الدین هنوز ریش بر نیاورده است چگونه روا داریم که سماع بشنوند به هر طریق مانع شوند شما هر چه دانید بگوئید پس قاضی صادق و قاضی عماد هر دو به خانقاه حضرت خواجه آمدند اتفاقاً مجلس سماع بود و قاضی حمید الدین حالت داشت و در عین تواجد بود و حضرت خواجه دست بسته ایستاده قاضی عماد به سوے حضرت خواجه اشارت کرد و گفت امرد را نشاید که در مجلس سماع حاضر آید حضرت خواجه در حال تسمیه بر زبان راند و هر دو دست خود بر روے مبارک فرود آورد و در ساعت ریش برآمد پس فرمود آرے امرد را نشاید که در مجلس سماع حاضر آید و ما اهل سماعیم سماع را مباح میگوئیم خلق چون چنان دید معتقد تر گردید آن نااهلان سیاه دل دهشت خورده برگشته پیش سلطان رفتند و قصه ریش برآمدن باز گفتند سلطان معتقد تر گشت و ایشان را از احتساب منع کرد ایشان به سلطان گفتند که ما صاحب شرعیم و سماع را جائز نه داریم ما را عهده قضا و صدارت بده که ما وے را به بهانه ساخته از سماع باز داریم پس سلطان لاچار شده از جهت آنکه وے راد هم شرع قائم نپندارند قاضی صادق را منصب قضا و قاضی عماد را منصب صدر جهانی بداد چون ایشان بعد اخذ این دو منصب به خانه آمدند حضرت خواجه و قاضی حمید الدین ناگوری را گفته فرستادند که ما قاضی و صدر جهان شده ایم شما به دار العدالت آمده حاضر شوید و به حجت شرعی اثبات سماع نمائید یا از آن توبه کنید به مجرد استماع این سخن بر زبان حضرت خواجه گذشت که اے خران میخواهید که در زیر زمین فرو روید قاضی حمید الدین دهن خواجه بگرفت فرمود که قاضی تیر به هدف اجابت رسید پس جواب گفته فرستادند که فردا عرس پیر ماست مهلت دهید تا سماع بشنویم پس فردا همه علما را حاضر آرید اگر سماع رخصت خواهد آمد خواهیم شنید و الا توبه خواهیم کرد قاضی و مفتی چون این سخن بشنیدند و گفتند که مهلت دادیم اما غیر از خواجه قطب الدین و قاضی حمید الدین کسے دیگر سماع نشنود در آن هنگام قلعه دهلی دو دروازه داشت شرقی و جنوبی و خانه و خانقاه این هر دو بزرگوار درون قلعه بود و قاضی صادق و عماد بر سر هر دو دروازه صدکان نفر نشاندند تا کسے را آمدن نه دهند این خبر به حضرت خواجه و قاضی حمید الدین رسید فرمودند که از بهره آنست که خلق را از مجلس ما منع نمایند و قاضی صادق و عماد از جان خود سیر آمده اند میخواهند که زود از این جهان سفر کنند پس قاضی حمید الدین دوگانه ادا کرد و گفت اینک برادرم شیخ بهاء الدین ذکریا از ملتان میرسد درین اثنائے آن بزرگوار به راه دروازه شرقی درآمد و دربانان کور شدند و حضرت قطب الاقطاب فرمود که برادرم شیخ جلال الدین تبریزی مے آید و وے از در جنوبی در رسید و دربانان نابینا گشتند بعد از این خلائق فراوان جوق جوق از هر دو طرف میرسیدند و کسے ایشان را منع نمیکرد پس سماع در دادند و چنان غلغله بلند شد که صدائے آن بگوش قاضی صادق و عماد افتاد کس را فرستادند که خبرے بیاورد آنکس برفت و دیده آمده گفت که آن مقدار مردم جمع گشته که پاے نهادن را جائے نمانده و مجلس سماع گرم است قاضی عماد و صادق به مجرد استماع این خبر با جمعیت بسیار در رسیدند تا از سماع منع نمایند در آن هنگام حضرت خواجه در سماع بود و قاضی حمید الدین دست بسته ایستاده و جمعے کثیر در گریه همدرین اثنا نظر حضرت خواجه بر قاضی صادق و عماد افتاد فرمود همانجا باشید اے سنگ دلان به مجرد فرمودن حضرت خواجه پاے هاے شان بر زمین چنان محکم گشتند که از جائے جنبیدن نتوانستند تا که حضرت خواجه در سماع بود همچنان ایستاده ماندند بعد افاقت نظر حضرت خواجه بر آنها افتاده فرمود بیائید اے وداع شدگان لذت سماع هم بچشید تا در دلهاے شما حسرت باقی نماند سخن حضرت خواجه در هر دو اثر کرد و در گریه شدند و در سماع در آمدند و تواجد نمودند بعد دیرے به هوش آمدند و سر بر زمین نهادند و گفتند که والله ما از سر سماع هیچ آگاهی نداشتیم این خود نعمتے است از نعماے الهی که ما نااهل وے را حرام گوئیم حضرت خواجه فرمود که حالا اقرار چه سود دارد چون کار از دست رفت پس آن هر دو کس خائب و خاسر باز گشته به خدمت سلطان آمدند و تمامی ماجرا بیان نمودند سلطان هر دو را ملامتها کرد و از آمدن بخویش منع نمود ایشان جانب شرمنده و زرد روے به خانه خود رفتند و همانروز بمردند سلطان چون بشنید گفت حضرت خواجه فرموده بود که این نااهلان از جان خود بر آمده اند میخواهند که زود از جهان سفر کنند اثر نفس حضرت خواجه به ظهور آمد محرر این سطور میگوید که این حکایت نیز از خالی از غرابت و ضعف نیست بلکه اصلے ندارد چنانکه بر متتبع کتب تاریخ و سیر مشائخ و ملفوظات خواجگان چشت مخفی نیست و هم در سیر الاقطاب ذکر میشاید که بنائے سماع در هندوستان از قاضی حمید الدین ناگوری است

قدس سره چنانکه کلام حضرت خواجه عثمان هارونی براین مدعا است و آنچنانست که چون خواجه عثمان هارونی بر خلیفه وقت که ایشان را منع از سماع میکرد در وقت
تصرف غالب آمد مریدان گفتند مخدوم چون شما را چندین قوت و تصرف باطن حاصل است چرا سماع از سر بنا نمیکنید خواجه گفت مردے از هندوستان پیدا خواهد
شد که نام وے محمد و لقبش قاضی حمید الدین ناگوری باشد در عالم طریقت و معرفت راسخ بود سماع را وی بنا کند و آن مرد سهروردی باشد چنانکه منع سماع از
سهروردیانست باهم از ایشان بود تا قدر چشتیان بدانند و هم در مناقب آنجا میگوید که قاضی حمید الدین ناگوری قدس سره بعد تعلیم حضرت قطب الاقطاب از اودش
بر دهلی مے آمد گذرش براہے افتاد که در آن راه مرغے طوطنس نام که وی را ققنس نیز گویند نشسته بود آن مرغ هزار و دو صد سوراخ در منقار دارد چون مست میشود آواز
مے کند و از هر سوراخ منقارش آوازهاے غیر مکرر برون مے آیند حضرت قاضی چون آواز مرغ بشنید مست و بیخود گردید و در سماع و تواجد در آمد هر چند که وے
مرید و خلیفه شیخ شهاب الدین سهروردی بود آثار صحبت خواجه معین الحق والدین چشتی بروے غالب آمد تا دیرے در ذوق و سماع ماند چون افاقتش
دست داد خواجه خضر علیه السلام حاضر گشت گفت اے حمید الدین این سماع را که تو شنیدی همه مشائخ کبار پیشینیان شنیده اند و شیخ جنید بغدادی رضی الله عنه
چون اخوان سماع را نیافت به ضرورت دست از وے باز داشت قاضی گفت من خود آشفته سماعم اگر قوالان پیدا شوند بشنوم خواجه خضر علیه السلام گفت اے
حمید الدین از آن وقت که شیخ جنید بغدادی ترک سماع کرده است هر که سماع میشنود ایزا بردار میکنند و قوالان را خلیفه وقت از بیت المال چیزے مقرر کرده است
تا میگرفته باشند و هرگز در مجلس سماع کسے حاضر نشود لیکن بعد شیخ جنید خواجه ناصر الدین ابو یوسف چشتی و خواجه مودود چشتی و خواجه حاجی شریف زندنی و خواجه
عثمان هارونی سماع بسیار شنیده اند و کسے مجال نه داشت که ایشان را از سماع منع کند قاضی چون شنید خاموش ماند و به شهر در آمد و از بازار هفت غلام بخرید و بهر
کدام غزل خوانی آموخت چنانکه در چند روز در این فن مهارت تمام حاصل کردند بعد از آن حضرت قاضی متواتر سماع شنیدن گرفت این خبر در شهر منتشر شد و
دانشمندان آن عصر مثل قاضی سعد الدین و قاضی منهاج سراج و قاضی عماد و سید مبارک غزنوی و مولانا مجد الدین وغیره مدعی گشتند و گفتند ببینید که قاضی
حمید الدین برخلاف پیران خود سماع میشنود حضرت قاضی چون این مقدمه بشنید گفت منکه دامن چشتیان گرفته ایم و از خاکروبی درگاه ایشان نعمتے عظیم
یافته ایم که در شرح و بیان نگنجد مارا پیروے ایشان فرض و لازم است پس حضرت قاضی بعد چندگاه بازه به بغداد مراجعت فرمود چون به شهر در آمد در خانه مریدے که
او نیز اهل نعمت باطن بود فرود آمد و آن مرید منعم حال نیز بود چهل حجره داشت همه را به خدمت حضرت قاضی عرض کرد الا یک حجره قاضی گفت که این حجره چرا
نکشادی گفت در این حجره شخصے است نے نواز از ترس خلیفه وقت پنهان داشته ام چرا که خلیفه هر جا که اهل سماع را و قوال را میشنود بیجان میکشد قاضی
گفت که اے برادر من آشفته سماعم او را بیار و باک مدار آن مرید نے نواز را در حال بخدمت حضرت قاضی آورد قاضی فرمود تا نے بنوازد آن شخص فرمان
بجا آورد قاضی را سماع در گرفت این خبر به علماے شهر رسید و در آن هنگام در بغداد مقصود دانشمند صاحب فتوے بود شخصے را پیش قاضی حمید الدین فرستاد
تا به دیوان شریعت غرا حاضر شود و بحث نماید اگر ملزم گردد بردار کرده شود پس آینده بیامد چون قاضی را در سماع دید هیبتے عظیم در دلش پیدا گردید خاموش
ایستاده ماند چون قاضی در افاقت آمد پیغام گذرانید قاضی فرمود که سماع بر همه کس حرام نیست و بر بعضے ها که اخوان مشکل پنداشته اند حرام و بر بعضے که
آنرا عنایت ایزدی به کام است حلال این بفرمود و چند قدم روان شده بایستاد و گفت اے عزیز به قاضی و مفتیان بگو که فردا همه علما حاضر کنید و فقیر نیز حاضر
خواهد شد اگر این درویش اهل سماع است خواهد شنید و الا چندین کسانرا که بردار کرده آید گویکے حمید الدین را نیز بردار کرده باشید آن شخص برفت و حقیقت
حال باز نمود آنها قبول کردند پس حضرت قاضی به مرید خود گفت که فردا قاضی شهر و مفتیان را در خانه خود طلب کن مرید منعم حال بود همه آنها را دعوت کرد پس
حضرت قاضی فرمود چون قوالان در شهر پیدا نمیشوند هر قدر که مزامیر بیابید جمع سازید تا هفتاد و دو مزامیر جمع آوردند و در صحن خانه داشتند و بالاے آنها
پارچه پوشانیدند روز دیگر قاضی و مفتیان شهر به دعوت آن مرید حاضر آمدند و گفتند که حمید الدین کجا است که این فتنه برپا کرده است قاضی حاضر بود گفت منم

حمید الدین کہ سماع میشنوم و مباح میگویم بروایت علما کہ مریضم و درد دل دارم و سماع دارو آن درد است و امام اعظم ابو حنیفه کوفی رضی تداوی مریض به خمر نزد انعدام
علاج بمداوای دیگر و اتفاق حکمای بر صحت آن مریض به این دوا مخصوص مباح داشته است بر این تقدیر دوای مرض من که لا دوا ست استماع سرود باشد پس
شنیدن وی بر ما مباح بود و بر شما حرام و امام شافعی رحمة الله علیه برای دفع حزن دل استماع سرود را مباح داشته است الغرض چون حضرت قاضی آنها را بدلایل
و اسمه عقلیه و نقلیه ساکت کرد هیچ جای سخن نماند لاچار شده گفتند اگر برهان ولایت خود شما بنمائید آنگاه معتقد سماع و اهل وی گردیم در حال حضرت قاضی به
مزامیر اشارت کرد و هر کدام بیک مرتبه خود به خود در نوا آمدند همان وقت حضرت قاضی در سماع در آمد و متواجد شد در عین وجد نگاهی کرم بر سوی علما کرد و گفت در آئید
در سماع ای نااهلان در ساعت همه آنها را سماع در گرفت دیوانه وار در تواجد در آمدند و تا دیری در ذوق و لذت سماع سرگرم ماندند و بعد از افاقت سر در پای قاضی
فرود آوردند از کردهٔ خود پشیمان شدند و اقرار کردند که سماع مر اهل سماع را مباح است پس حضرت قاضی از آنجا روانه شده به دهلی رسید این حکایت نیز نزد کاتب
این حروف خالی از سقمی و ضعفی نیست کما لا یخفی علی من له ادنی مهارة فی فن التواریخ و سیر المشایخ و صاحب مرآة الاسرار میگوید که قاضی حمید الدین
ناگوری سیر کنان در وقت سلطان شمس الدین التمش به دار الخلافه دهلی رسید بعد از آن صحبت خواجه قطب الدین بختیار اوشی افتاد و در حیات و ممات از وی جدا نگشت
و هم وی از اخبار الاخیار نقل میکند که قاضی حمید الدین از مصاحبان خاص حضرت قطب الاقطاب بود اگرچه میگویند که وی مرید و خلیفه شیخ شهاب الدین سهروردی
بود اما بر مشرب وی وجد و سماع غالب بوده است هیچکس در زمان وی آن مقدار توغل به سماع نداشت که وی را بود علمای عصر در این باب بر سر او محضر ساخته بودند
چنانکه اندکی از بیانش ثبت افتاده و در لطائف اشرفی نبشته که حضرت قطب الاقطاب خرقه خلافت به قاضی حمید الدین ناگوری نیز عطا فرموده این
همه وجد و ذوق از آن نسبت بود و در کتاب مرآة الاسرار از سلطان المشائخ نقل میکند که گفت در عهد سلطان شمس الدین التمش در خانه درویشی استدعا
نمودند چنانکه حضرت قطب الاقطاب و قاضی حمید الدین و دیگر بزرگان در آن مجلس بودند و درویشان به سماع مشغول بودند شیخ علی شوریده آمد و به حضرت
قطب الاقطاب گفت که مولانا رکن الدین سمرقندی با طالب علمان و خدمتگاران خود می آید تا درویشان را به شدت از سماع باز دارد و قاضی حمید الدین صاحب
خانه را طلبیده گفت که برو در کنج مخفی شو هرچند ترا طلبند حاضر نشوی اگر وی بی رضای صاحب خانه در می آید اول مواخذه بر وی ثبوت یابد این بگفت و در سماع
مشغول شد مولانای مذکور بر در بیامد هرچند صاحب خانه را طلب داشت حاضر نشد لاچار برگشته رفت و هم درین جا از شیخ نصیر الدین محمود اودهی نقل میکند که بعد از
وفات خواجه قطب الدین بختیار اوشی در دهلی امساک باران شد و غله بسیار گران گشت اکثر خلایق هلاک شد پس سلطان شمس الدین به خدمت قاضی حمید الدین
و دیگر درویشان معروض داشت که توجه نمائید تا باران رحمت ببارد قاضی حمید الدین در جواب فرمود که مجلس سماع آراسته کن که درویشان در ذوق سماع مشغول شوند
حق تعالی باران رحمت فرستد سلطان همچنان کرد چون مجلس سماع گرم شد باران باریدن گرفت و هم در وی از سلطان المشائخ می آرد که گفت قاضی حمید الدین
ناگوری بعد از وفات حضرت خواجه قطب الاقطاب مدت ده سال در قید حیات بود شب پنجم ماه رمضان بعد از ادای نماز تراویح و وتر سر مبارک در سجده نهاد و جان
به مشاهده حق تسلیم نمود و وفاتش در سنه ثلث و اربعین و ستمائه در زمان سلطنت سلطان ناصر الدین بن سلطان شمس الدین التمش به دار الخلافه دهلی واقع شد
موافق وصیت وی پایان مرقد خواجه قطب الدین بختیار اوشی مدفون گردید رحمة الله علیه و میر سید محمد جعفر مکی در بحر المعانی مینویسد که به روحانیت حضرت
رسالت پناه صلی الله علیه وسلم به حضرت قطب الاقطاب در معامله امر به سماع فرموده بود بنابر آن آنحضرت شب و روز در وی مشغول بودند و هم وی مینویسد که چون
خواجه قطب الدین بختیار اوشی به اجازت خواجه بزرگ معین الحق والشرع والدین چشتی در دهلی در آمد و ساکن شد آن روز سید مبارک غزنوی مقتدای شهر بود روز
جمعه در جامع دهلی بعد از نماز هر دو بزرگوار ملاقات کردند حضرت خواجه به سید مبارک گفت می خواهم که درین شهر سماع بشنوم شما حاضر شوید خدمت سید فرمود تا آنکه
مرا اجازت از حضرت رسالت پناه نشود حاضر نشوم فرمود که امشب شما را اجازت خواهد شد قضا را همدران شب حضرت رسالت پناه سید مبارک را در خواب

فرمود کہ اے فرزند قطب الدین بختیار سماع خواہد شنید باید کہ در مجلس وے حاضر شوی خدمت سید مبارک روز شنبہ حاضر شد و اول سماع و معاد مرین بدو
قیاس باید کرد کہ ہرچہ بہ اجازت رسالت پناہ است چہ روز بروز افزونست و افزودن باد آمین و حضرت شاہ اشرف جہانگیری قدس سرہ در مکتوبات
خویش مے آرد کہ خواجہ قطب الدین بختیار اوشی در سفرے بہ ملتان رسید در مسجدے نزول فرمود حضرت شیخ بہاء الدین زکریا بہ نور فراست دانستہ خادم را
بہ خدمت حضرت خواجہ فرستاد بہ حالتے کہ خواجہ بہ وضو اشتغال داشتند خادم رسیدید کہ قطرۂ آب وضو بر زمین افتادن نمے یابند و ملائکہ بر طبقات گرفتہ بر آسمان
میبرند و بہ روایتے ہر وقت کہ حضرت خواجہ وضو کردی ہمہ قطرات آب کہ دران حین از اعضایش مے چکیدند مروارید میگشتند ملائکہ آنہا را در خوانہا نہادہ بر آسمان
مے بردند بہر تقدیر خادم اہل نظر بود چون این حالت معاینہ کرد بہ حضرت شیخ رفتہ حقیقت حال باز گفت حضرت شیخ بہاء الدین دو محافہ کہ یکے از آنہا از شیخ
شہاب الدین سہروردی یافتہ بود گرفتہ بہ خدمت حضرت خواجہ آمد بر یکے خود سوار شد و بر محفہ حضرت شیخ الشیوخ حضرت خواجہ را سوار کردہ در خانقاہ خویش آورد
و ضیافتے پاکیزہ کرد در جمیع دقائق ضیافت را بہ اقصے الغایت سر انجام داد حضرت قطب الاقطاب بعد فراغ از خوردن طعام تبسم کرد و فرمود کہ برادر بہاء الدین ضیافت
کردے اما خشک مخدوم شیخ بہاء الدین دانست کہ حضرت شیخ خواجہ ایما بہ سماع و صوت درویشان میکند در حال قوالان را طلبید و پیش حضرت خواجہ در روز دو خود
چوبے بدست گرفتہ بر در خانقاہ ایستاد چون سماع در داد ندا اصحاب حضرت خواجہ در سماع در آمدند بنوعے کہ ہائے ہوئے ایشان از فلک در گذشت در فضائے
صحبہائے ایشان از ملک بالا رفت چون این خبر بہ سمع جمعے از درویشان سلسلۂ سہروردیہ و زمرۂ دل پریشان فرقۂ شہابیہ رسید بہم در آمدند و بحضرت شیخ بہاء الدین
بشتنت گفتند کہ در خانقاہ ملتان بعد از پانصد سال خلاف شرع میشود مخدوم فرمود عجب مردمانید در بانے کسے کہ بہاء الدین میکند او را نسبت بہ خلاف شریعت
مینمائید الغرض بعد تدبل بسیار شیخ بہاء الدین فرمود اگر میتوانید بروید و برایں درویشان احتساب بکنید آن عزیزان از رعونتے کہ داشتند در خانقاہ در آمدند
تا درویشان را از سماع باز دارند بہ مجرد در آمدن شان آتش شوق درویشان قطبیہ شعلۂ عشق صوفیان چشتیہ در آنہا در گرفت بنوعے کہ از دست رفتند و رشتۂ
ہوش گسستند بیت چنان در گرفت آتش تیز تر کہ از خشک و تر در زمان سوختہ زسوزندہ آتش کہ برزد فروغ چہ خشکے کہ تر ہم بر افروختہ چون حالت
درویشان فرو نشست و ہر یک را رشتۂ ذوق گسست جماعۂ کہ از بہر امتناع آمدہ بودند ذوق دریافتند آنہا کہ مرید شدہ بودند طلب خلافت و کسانے کہ مرید نہ شدہ
بودند طلب ارادت کردند حضرت قطب الاقطاب فرمود ہر کہ داعیہ استفادت بود ہمراہ ما بیائید ہمہ آنہا تا ہانسی ہمراہ حضرت خواجہ بیامدند چون بہ ہانسی رسیدند
حضرت خواجہ فرمود کہ برادران ملتانی بیائید ہر کہ از شما داعیہ ارادت یا خلافت دارد مطلوب خویش از ما حاصل کنید و سبب در آوردن شما بدین دیار آن بود کہ
خطۂ ہانسی سرحد ولایت اکابر چشتیہ و سہروردیہ است آنجا مرید کردن و خلافت دادن خالی از سوء ادب نبود و در سیر العارفین مے آرد کہ سلطان
شمس الدین التمش را از مدتے ارادہ بود کہ قریب شہر یک حوض بسازد تا خلق خدائے را آسایش شود اتفاقاً شیخ حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم را بہ
خواب دید کہ در جائے سوار ایستادہ است و میفرماید کہ اے شمس الدین اگر میخواہی کہ حوض بسازی کہ خلق فیض بردہ ہمانجا بساز کہ من ایستادہ ام چون سلطان
شمس الدین بیدار شد در آنجا کہ آنحضرت صلعم ایستادہ بود در خاطرش نماند حیران شد خواص را بہ خدمت حضرت قطب الاقطاب فرستاد کہ شب خوابے
دیدہ ام اگر فرمان شود آمدہ حضور معروض دارم خواجہ فرمود آرے میدانم کہ حضرت رسالت پناہ صلعم برائے ساختن حوض شب بہ سلطان اشارت فرمودہ است
من ہمانجا میروم کہ آن حضرت رسالت سوار شدہ ایستادہ بودند بہ سلطان بگوئید زود بسرعت ہمانجا برسد پس حضرت قطب الاقطاب در ہمان محل رفتہ بہ دوگانہ
مشغول شد سلطان نیز بہ خدمت پیوست و آنجائے را کہ فراموش کردہ بود دشناخت و نشانہ از سم اسپ حضرت رسالت پناہ در آن زمین بر آمدہ بود و در آن
نشانۂ سم اسپ آنزا آب پیدا شدہ بود پس در آنجا حوض ساختند و بالائے آن نشانۂ سم اسپ آنحضرت گنبدے بر آوردند سبحان اللہ عجب جائے پر فیض
واقع شدہ است کہ چندین اولیاء حق در جوار آن خفتہ اند و اکثر اوقات حضرت قطب الاقطاب و قاضی حمید الدین ناگوری آنجا مشغول میبودند و باخضر

و دیگر مردان غیب صحبت سید آشتند و در بعضے از ملفوظهاے منظر این فقیر درآمده است که هر که خواهد که بملاقات حضرت خضر علیه السلام مشرف شود باید که با آداب حوض شمسی و پس پشت عیدگاه کهنه بطاعت و عبادت و شغل باطن خصوصاً بمراقبهٔ خضر علیه السلام اشتغال مینموده باشد چرا که این هر دو مقام حضور دست علیه السلام و حضرت قطب الاقطاب و قاضی حمید الدین ناگوری پس پشت عیدگاه کهنه نیز اکثر اوقات مشغول میبودند و این هر دو بزرگ درین هر دو مقام بسیار عجائب و غرائب عالم ارواح وغیره مشاهده کرده اند و هر شخصے که درین دو مقام برائے فتحیاب دینی یا دنیوی نیت نماز نفل با طریقهٔ ماثوره و ادعیه مشغول شود البته اثر اجابت ظاهر گردد و به مقصود رسد ولیکن مشغولی باطن در حضور قبر شریف حضرت قطب الاقطاب شغل کبریت احمر است در حصول فتحیاب صوری و معنوی چنانکه این کاتب حروف روزے در حضور قبر آنحضرت مشغول بود که ناگاه بیخودی رو داد در آن وقت چنان معلوم گشت که قبر حضرت خواجه شق شده و از میانش روحانیت آنحضرت ایستاده شد بعد از ساعتے تختے از نور پیدا آمد و آنحضرت از صورت شیر برآمده بصورت امرد صاحب جمال گشته بر آن تخت نشستند بعد ازان اولیا فوج فوج آمدن گرفتند تا آنکه جمیع احاطهٔ مزار شریف از اولیا پر شد و درآن وقت این فقیر را در چشم راست آنحضرت صورت احمدی و در چشم چپش صورت محمدی و در پیشانی وے صورت جامع مرکمالات صورت احمدی و محمدی هر دو مشهود میشد پس حضرت خواجه بجانب این فقیر توجه کرده فرمودند صورتے که از چشم راست من است شکل مرتبهٔ قطب مدار است بعضے اولیا ازین صورت فیض میگیرند و صورتے که در چشم چپ من است شکل مرتبهٔ فردیت و قطب حقیقت است بعضے اولیا ازین شکل فیض میگیرند و صورتیکه در پیشانی من است شکل حقیقت محمدی و مقام محبوبیت است ازین شکل نادر اولیا را فیض میرسد که صاحب ولایت محمدیه باشد و فنائے محمدی نقد وقت ایشان بود و پرتو از فیض این شکل برای تو از حقیقت ما درخواستم انشاء الله تعالی خواهد رسید و جمال این مرتبه شکل چنان بود که اگر ذره ازان درین عالم ظهور کند تمامی کائنات از غلبهٔ شوق بمیرد بعد ازان یک فرجے از نور صفات مطرز به طراز سورهٔ اخلاص و فرجے دوم از نور ذات مطرز به طراز سورهٔ مزمل برین بیکس عنایت نمودند و فرمودند که این دو فرجی صورت نسبت عاشقی و معشوقی است که من ترا بخشیدم و سه شغل نیز بدین فقیر تلقین فرمودند که یکے از آنها مسمی به بارقة الانوار است و دویمی نامیده شده به خاتم الاسرار و نام سیوم ازایشان معدن المحبت است بعد ازین فقیر را به توجه روحانیت آن حضرت عالم اسرار ذاتیه منکشف گشت که اگر ذرهٔ ازان اظهار نموده آید کونین زیر و زبر گردد بنابران عنان قلم را ازان معطوف ساختم و این نیازمند بحسب باطن اویسی جناب حضرت قطب الاقطاب قدس سره است و آنا فانا فیض از روحانیت آنحضرت باین فقیر میرسد و این نیازمند در جمیع امور ظاهریه و باطنیه رجوع بجناب آن حضرت میدارد و امداد و اعانت وے قدس سره متواتر و متوالی به این احقر میرسد شکر این نعمت عظمے تا کجا بجا تواند آورد الحمد لله علی ذلک و در کتاب مرآة الاسرار از سیر العارفین نقل میکنند که آخر وقت خواجه قطب الدین بختیار در دهلی متاهل شد و دو پسر در وجود آمدند یکے شیخ احمد که قبر وے در پهلوے خواجه است صاحب خدمات عظیمه و واردات غریبه بود و او را خواجه احمد تماجی مے گفتند رحمة الله علیه و او بعد از انتقال خواجه تا زمان سلطان المشائخ در قید حیات بود و دویم شیخ محمد نام داشت که در ایام طفلی رحلت نمود و سلطان المشائخ در کتاب فوائد الفواد مے فرماید که آن هر دو برادر توامان متولد شده بودند منقولست که حضرت خواجه قطب الاقطاب را استغراق بسیار بود اگر کسے برائے زیارت وے آمدے بعد از دیرے خبر شدے و یک دو سخن بجهت ظاهر داشت آمدند و فرمودند و رخصت کردے و گفتنے که مرا معذور دارید و بجهدے در فنائے احدیت مستغرق بود که پسر وفات یافت و او را خبر ازان موقعه نشد و در سیر الاولیا از سلطان المشائخ مے آرد که روز عید بود حضرت قطب الاقطاب از عیدگاه باز گشته آنجا آمد که تا این زمان روضهٔ متبرکه اوست آنجا زمین صحرا افتاده بود در آن وقت هیچ قبرے و گنبدے نشده بود پس خواجه بر سر آن زمین بایستاد و در تامل بود عزیزان که همراه بودند عرض کردند که امروز عید است و خلق منتظر ملازمت خواهند بود بهتر است که متوجه خانه شوند فرمودند که مارا ازین زمین بوے دلها مے آید در ساعت خاوندان آن زمین را طلبیده برائے مدفن خود زمین خرید نمود سلطان المشائخ برین سخن چشم پر آب میکرد و گفت خواجه فرموده بود که ازین زمین بوے دلها مے آید سبحان الله کدام بزرگان درآن زمین آسوده اند و الآن فیض بخلق میرسانند و صاحب مرآة الاسرار میگوید

کتاب دلیل العارفین معلوم میشود کہ آخر وقت یک مرتبہ حضرت قطب الاقطاب درحیات خواجہ بزرگ بہ اجمیر رفتہ است و از آنجا رخصت شدہ در دہلی آمدکہ بعد از
بیست روز خواجہ بزرگ بہ عالم بقا خرامید و حضرت قطب الاقطاب چند مدت دیگر در قید حیات ماندہ نقل فرمودہ است و ہم وے میگوید کہ حضرت گنج شکر در
فوائد السالکین مینویسد کہ وقتے دولت پابوس حضرت قطب الاقطاب حاصل شد عزیزان بسیار مثل قاضی حمید الدین ناگوری و سید نور الدین مبارک و
مولانا ے علاؤ الدین کرمانی وغیرہ کہ پیش نظر ہر یکے از ایشان از عرش تا ثرے حجاب نہ بود در مجلس حاضر بودند سخن در حج افتاد حضرت قطب الاقطاب بر لفظ مبارک
راندکہ حق تعالے را بندگانند کہ چون در مقام خرابہ خود باشند خانہ کعبہ را فرمان شود تا آنجا بیاید و گرد ایشان طواف کند بہ استماع این سخن حاضران عالم بہوتی از
آن ہنگام ما ہمہ کعبہ را پیش خود معائنہ کردیم و آنچہ شرائط طواف کعبہ بود بجا آوردیم پس ہاتف غیب آواز داد کہ اے عزیزان حج شما قبول کردیم بعد از ان ہر یکے
بجاے خود بنشستند دعاگوے برخاست و روئے زمین آورد کہ بجانب قصبہ ہانسی روان شود چون نظر حضرت قطب الاقطاب بر دعاگوے افتاد چشم پر آب
کردہ فرمود بابا فرید روان خواہی شد باز روے بر زمین نہادم کہ ہرچہ فرمان شود فرمود بر و تقدیر چنین است کہ در وقت نقل حضرت خواجہ معین الحق والدین
من حاضر نبودم تو نیز در سفر آخرت من بر من حاضر نباشی آنگاہ روے سوے جمیع یاران کرد کہ براے مزید نعمت دینی و دنیاوی و فقر این درویش یعنی گنجشکر فاتحہ
و اخلاص بخوانید ہر ہمہ خواندند بعد از آن مصلا و عصا بہ دعاگوے عطا فرمود و گفت دوگانہ بگذار بگذاردم پس فرمود من امانت ترا یعنی سجادہ و دستار و خرقہ و
نعلین بہ قاضی حمید الدین ناگوری خواہم سپرد کہ آنرا بعد نقل من چہارم یا پنجم روز بہ تو خواہد داد و آنرا گرد آری در مقام ما مقام تست چون حضرت خواجہ این
سخن بگفت نعرہ از مجلس برخاست آنگاہ فرمود مرید را باید کہ بر سنت پیران خود برود و ذرہ از آن تجاوز نکند تا فردا از روے ایشان شرمندہ نگردد بعد از ان
این دعاگوے را در کنار گرفت و فرمود ھذا فراق بیني وبینك آنگاہ فرمود برو بخدا سپردم و بہ مقامے رسانیدم پس دعاگوے روے بر زمین آوردہ متوجہ ہانسی
شد کمالات و خوارق عادات حضرت قطب الاقطاب بسیار و لا شمار است درین مختصر کے گنجد و در سیر الاقطاب میگوید کہ اختیار الدین حاجب چیزے
نقد بطریق نیاز بہ خدمت آن حضرت آورد حضرت خواجہ قدس سرہ قبول نکرد و او الحاح بسیار کرد تا چیزے از ان قبول فرمانید آنحضرت قدس سرہ بر بوریائے
کہ نشستہ بود گوشہ وے بر داشت و فرمود کہ ببین چہ بیند کہ جوئے از تنگہا ے زر میرود حیران بماند حضرت خواجہ فرمود ہر کرا حق تعالے این تصرف ارزانی داشتہ باشد
بر آوردہ شما محتاج نبود و ہم در سا وے گوید کہ ابتداے حال حضرت خواجہ قدس سرہ چنان بود کہ براے دریافت صحبت خضر علیہ السلام در مسجدے بہ نماز و دعا
مشغول میماند تا روزے پسرے روشن جبین از مردان غیب پیدا آمد و بر وے سلام کرد و گفت در این مسجد بکدام امر مشغول ہستی فرمود بہ نماز و دعا تا ملاقات با خضر
حاصل آید گفت ملاقاتش براے دنیا میخواہی یا براے دین گفت از وے ازین ہر دو مطلب ہیچ نمیخواہم وے را محض براے خدا دوست میدارم درین اثنا حضرت
خضر علیہ السلام پیدا شد و با حضرت خواجہ صحبت داشت و بعد ازان اکثر بہ صحبت حضرت خواجہ میرسید و در آواخر حضرت خواجہ را قدس سرہ چنان حالتے روے داد
بود کہ مہتر خضر علیہ السلام بارہا بہ ملاقاتے وے قدس سرہ آمد و بارنمے یافت و در کتاب مرآۃ الاسرار مذکور میکند کہ روحانیت سالار مسعود غازی را از روحانیت
حضرت قطب الاقطاب در عالم ارواح فیض بسیار میرسید چنانکہ از روحانیت حضرت خواجہ بزرگ قدس سرہ میرسید بلکہ روحانیت سالار مسعود بہ نیابت روحانیت
حضرت قطب الاقطاب وا مروے فیض بخلق میرساند و امداد و اعانت ایشان در جمیع امور میکند چنانکہ در ملفوظ میر سید سلطان مینویسد کہ میر مذکور بعد مسافرت
بسیار بموجب اجازت حضرت علاؤ الدین چشتی قدس سرہ قریب دوازدہ سال در دہلی بر لب حوض شمسی درمیان قبرگاہ کہنہ متصل آستانہ حضرت قطب الاقطاب ریاضات
و مجاہدات میکشید روزے بر سر قبرے در مشغولی نشستہ بود کہ یک مرد بیمار بہ مرض برص مبتلا براہے میرود ناگاہ جوانے صاحب جمال بر اسپ خنک سوار پیدا شد او
چند تازیانہ بر آن بیچارہ زد کہ او بر زمین افتاد ہمچنان تازیانہ ہا میزد او بر زمین افتادہ دست و پاے جنبانید چنانکہ پوست افسردہ از بدن او جدا شد و وجودے تازہ
و نو ظاہر شد گویا کہ ہرگز بیمار نبودہ است میر سید سلطان ازین خارق متحیر شدہ پیش آن جوان رفت و از واقعہ حال سوال نمود ... کہ این مریض در

آستانهٔ حضرت خواجه قطب الدین بختیار قدس سره التجا آورده بود حضرت ایشان بجانب من دلالت فرمودند بنابران دیر از ان بیماری خلاص ساختم باز
سوال کرد خداوندا از کدام طائفه اند فرمود من آن کسم که نمک دیگر ولایت هر کس رابطه از ماست و مارا سالار مسعود گویند مقام من بهرائچ است این بگفت و ناپدید شد
و هم در مرآة الاسرار از سیر العارفین نقل میکند که حضرت سلطان المشائخ قدس سره فرمود که روزے در خانقاه شیخ علی سنجری مجلس سماع بود درویشان صاحب حال
و اهل کمال حاضر بودند حضرت قطب الاقطاب نیز تشریف داشت قوالان قصیدهٔ شیخ احمد جام قدس سره که در وے این بیت است میگفتند بیت کشتگان خنجر تسلیم را
هر زمان از غیب جان دیگر است حضرت قطب الاقطاب حالے پدید آمد که مطلق از هوش برفت شیخ محمد عطا عرف قاضی حمید الدین ناگوری و شیخ بدرالدین
غزنوی حضرت خواجه را به خانه آوردند و قوالان نیز به خدمتش آمدند تا شبانروز حضرت خواجه قدس سره در همان حال مستغرق بود و قوالان همان شعر سرود و تواجد نمود
چنانکه استخوانهاے مبارک بجاے نمانده بود روز سیوم احوال استغراق بسیار غلبه کرد قاضی حمید الدین ناگوری و شیخ بدرالدین غزنوی التماس کردند که از خلفاے خویش
کرا اشارت فرمائید که بجاے شما باشد فرمود که دستار و خرقه و مصلا و نعلین چوبین که از خواجه بزرگ معین الحق والدین بما رسیده است به شیخ فرید الدین مسعود رسانید که
جانشین ماست و این بگفت و جان به مشاهدهٔ حق تسلیم کرد و در سیر الاقطاب قصهٔ وفات حضرت خواجه قطب الدین بختیار چنان مینویسد که حضرت خواجه
را سه روز بر ترتیب مذکور ذوق و وجد بود بعد از ان از هر بن موے صداے تسبیح باسم الله مسموع شدن گرفت و خون نیز از همانجا در چکیدن آمد هر قطرهٔ خون که بر زمین می
افتاد نقش اسم الله بر زمین پیدا میگشت و از آن نقش دل کش آواز الله مے آمد روز دیگر از هر بن مویش آواز سبحان الله بگوش سامعان میرسید و خونے که میچکید
از قطره اش نقش سبحان الله ظاهر میشد و از وے نیز صداے سبحان الله مسموع مے گشت در این مدت هیچ نماز آنحضرت فوت نشد و شب و روز در سماع ماند و هر وقت
که قوالان مصرع اول آن بیت میخواندند از اینجهان در میگذشت چون مصراع ثانی میگفتند باز میجست وقت چاشت بود چهاردهم از ماه ربیع الاول سنه
خمس و ثلثین و ست مائه قوالان را از خواندن مصرع ثانی بیت به اشارت منع فرمود و نعره بزد و جان عزیز در پیش جمال دوست درباخت و تسلیم کرد و این روایت
سیر الاقطاب خالی از ضعف و سقم نیست از روے صورت و معنی کما لا یخفی علی من له ادنی ذوق من العرفان و صاحب مرآة الاسرار میگوید که
وفات حضرت خواجه قطب الدین قدس سره شب دوشنبه بتاریخ چهاردهم ماه ربیع الاول در سنه ثلث و ثلثین و ست مائه و بروایت سنه خمس و ثلثین و ست مائه در زمان
سلطان شمس الدین محمد التمش واقع شده و حضرت خواجه پنجاه سال عمر داشت و بقولے پنجاه و دو سال و بروایت هفتاد و چهار سال و به قولے سی سال هم تمام نبود
و در دهلی قریب حوض شمسی مدفون گشت و صاحب سیر الاقطاب تاریخ وصال آنحضرت بر طبق روایت ثانی که مختار ولیست او خواجه بود گفته است و هم وے
گوید که چون جنازهٔ آنحضرت مرتب گشت سلطان شمس الدین حاضر بود و اکثر فقراے و خلفاے و مشائخ و خوانین و عوام خلائق که در دهلی سکن داشتند نیز حاضر آمده
بودند پس مولانا ابو سعید گفت حضرت خواجه ما وصیت فرموده بود که امامت نماز جنازهٔ من کسے کند که ازار بندش به حرام نکشاده باشد و سنت نماز عصر و تکبیر اولے از وے
فوت نشده بود سلطان شمس الدین انار الله برهانه تا دیرے خاموش ماند و چپ نگاه مے کرد تا که بدین صفات حسنه مگر کسے پیدا شود هیچکس خود را اظهار نکرد و نه پیدا گشت
لاچار سلطان خود به امامت پیش آمد گفت نمیخواستم که کسے بر حال من مطلع باشد لیکن حضرت خواجه ما چنان فرموده است چاره نه دارم پس نماز جنازه گذارد و از یک
جانب خود جنازه بر داشت و سه دیگر از اولیا و اکابر برداشتند تا به مدفن بردند و دفنش کردند چنانکه بالا گذشت حضرت شیخ بدرالدین غزنوی مے گوید که شب وفات حضرت
خواجه اندکے مرا غنودگی روے داد و در آن دیدم که خواجه جانب بالا میرود و میفرماید که اے بدرالدین دوستان حق را مرگ نباشد چون بیدار شدم دیدم که خواجه نقل
کرده است و در مطلع سنابلی از قاضی حمید الدین ناگوری نقل مے کند که گفت بعد دفن حضرت قطب الاقطاب بر مرقد وے حاضر بودم و دیدم که منکر و نکیر آمدند و پیش
حضرت خواجه بحسن ادب بنشستند همدرین میان دو فرشته دیگر رسیدند سلام حق حضرت خواجه را رسانیدند و کاغذے به خط سبز نبشته کشیدند و بدست حضرت خواجه دادند
در آن کاغذ مکتوب بود اے قطب الدین من از تو خوشنودم و از برکت تو عذاب از همه قبور گنهگاران امت حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم برداشتم زیرا که زندگان

بسیار از تو نفع گرفته اند مردگان نیز از تو بجز ند قدر تو بدانند باز دو فرشته دیگر رسیدند خواجه را سلام حق تعالے رسانیدند و منکر نکیر را گفتند که خدا تعالے فرمود
قطب ما را سوال نکنید من قطب خود را سوال کرده ام و جواب سوال ما داده است شما باز گردید ودر کتاب سیر الاقطاب است که حضرت قطب الاقطاب بیست
داشت شیخ فرید الدین گنجشکر و شیخ بدرالدین غزنوی و شیخ برهان الدین بلخی و شیخ ضیاء الدین رومی و قاضی حمید الدین ناگوری و سلطان شمس الدین یلتمش
بحری دریا و مولانا فخر الدین حلوائی و خواجه پیرو شیخ سعد الدین خلیفه و شیخ محمود بهاری و مولانا محمد حاجرمی و سلطان ناصر الدین غازی و شیخ محمد و مولانا
برهان الدین حلوائی و شیخ احمد تماجی و شیخ ستی و شیخ حسین و شیخ فیروز و شیخ بدرالدین موے تاب و شاه خضر قلندر و شیخ نجم الدین قلندر رحمة الله علیهم
این سطور عفی الله عنه میگوید که شمردن صاحب سیر الاقطاب سلطان شمس الدین یلتمش و سلطان ناصر الدین غازی را در خلفاے آنحضرت خالی از ضعف
غرابت نیست آرے سلطان شمس الدین یلتمش بادشاه عادل و رحیم دل و یکے از اولیاے حق بود ودر مرآة الاسرار مینویسد که این سلطان شمس الدین گویا
بود که از مهربانی حضرت قطب الاقطاب پرورش و زندگی داشت بعد از وفات حضرت خواجه او نیز در بودن این عالم فانی آبرو نه دید بتاریخ هشتم ماه شعبان در
وفات حضرت خواجه بعالم باقی خرامید بعد از وفات سلطان شمس الدین پسرش سلطان فیروز شاه بر تخت سلطنت نشسته است بعد از هفت ماه بدست رضیه خواهرش گرفتار
و در حبس بمرد بعد ازان سلطان رضیه دختر شمس الدین لباس مردان پوشیده بر تخت نشست سه سال سلطنت کرده بجال بد گشته گشت بعد از وے سلطان معز الدین بهرام
بن شمس الدین بر تخت دهلی جلوس کرد مدت دو سال و یک ماه و پانزده روز سلطنت بدست نظام الملک وزیرش مقتول گشت بعد ازان سلطان علاء الدین مسعود
بن فیروز شاه بن شمس الدین بجاے عم بر تخت نشست و مدت پنجسال سلطنت کرده بعد ازان باشارت ناصر الدین محمود وے را گرفتار کردند در حبس بمرد پس سلطان
ناصر الدین محمود پسر خورد شمس الدین که حاکم بهرائچ بود بعد از گرفتاری علاء الدین مسعود آمده بر تخت دهلی نشست و اقتدار تمام یافت تاریخ طبقات ناصری بنام
او تصنیف شده بادشاه حلیم طبع و متعبد بود بیشتر وجه معاش از وجه کتابت مصحف ساختے وے را به خدمت حضرت گنجشکر اعتقاد تمام بود مدت نوزده سال در
سلطنت کرده بتاریخ یازدهم جماد الاول در سنه اربع و ستین و ست مایه وفات یافت او را ناصر الدین غازی میگویند سلطنت دودمان شمسیه بدو ختم شد پس ازین بیان
معلوم گردید که سلطان ناصر الدین غازی وقت حضرت قطب الاقطاب را نیافته است از خلفاے آنحضرت چگونه باشد و نیز وے لیاقت خلافت آنحضرت از کجا
یافت مردے صالح و پارسا بود و همین سعادت وے را بس است که ارادت بسلسله چشتیه میداشت رحمة الله علیه اللهم صل علی محمد واله واصحابه اجمعین

بیت از رهگذر خاک سر کوے شما بود   هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد ذکر آن **فرشته در صورت انسان آن عالین نور ذات رحمان آن**
کشنده نفس در رضاے مولے آن عارف رفر سبحان الذی اسرے آن شجره بوستان من وحی آن ثمره نونهال ممدوحی آن بهستی ذات مطلق
موجود قطب اکبر حضرت شیخ فرید الله والدین گنجشکر مسعود قدس سره سلطان واصلان حق و برهان فانیان در ذات مطلق بود وے را در این طریق بغایت شانے
بزرگ و جمیع مشائخ بر کمال عشق و عرفان و محبوبیت و وجدان وے متفق اند در ریاضات و مجاهدات و ترک و تجرید و فقر و شوق که وے را دست داده بود هیچ یکے را ازین طائفه
میسر نشده و در کشف کرامات و وجد و حال و همت و شجاعت عدیم المثال بود و در تربیت مریدان دستے قوی داشت چنانکه در اندک توجه ساکنان ناسوت را به مقام لاهوت
میرسانید و عجائب تر آنکه در صفائے باطن چندان الفت گرفته بود که از ابتداے حال گرفته تا انتهاے وقت مجاهده و ریاضات بیک عنوان داشت و از کمال بلند دادی
بهیچ مرادات دنیا و آخرت سر فرو نیاورد و با این همه آن قدر تواضع و اخلاق پسندیده داشت که جمیع خلائق فریفته حسن سیرت وے بودند و آنحضرت محبوب ترین خلفا
حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی است و صاحب سیر الاولیاء سید محمد کرمانی که مرید پاک اعتقاد سلطان المشائخ است میگوید که سلسله نسب حضرت گنجشکر
بفرخ شاه عادل میرسد و در سیر الاقطاب نسب آنحضرت را تا بفرخ شاه کابلی رسانیده و بحضرت امیر المومنین عمر فاروق رضی الله عنه بدین طریق میرساند که
حضرت شیخ فرید الدین گنجشکر مسعود اجودهنی بن شیخ سلیمان بن شیخ شعیب بن شیخ احمد بن شیخ یوسف بن شیخ محمد بن شیخ شهاب الدین بن

تذکرہ حضرت بابا فرید الدین گنج شکر قدس سرہ

احمد المعروف بفرخ شاه کابلی البلخی بن نصیر الدین محمود المعروف بتماشا شاه بن سلیمان بن مسعود بن عبد الله بن واعظ الاصغر بن واعظ الاکبر بن
ابو الفتح بن حضرت سلطان ابراهیم ادهم بن سلیمان بن ناصر بن عبد الله بن امیر المؤمنین عمر بن خطاب رضی الله عنه و این فقیر محمد مسطور میگوید که
اتصال صاحب سیر الاقطاب سلسله نسب حضرت گنج شکر را بسلطان ابراهیم ادهم غیر صحیح است چرا که به ثبوت پیوسته که از اسحاق پسر حضرت ابراهیم ادهم عقبے نمانده
بلکه لاولد رفته نعم بودن حضرت گنجشکر از فرزندان حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ثابت و صحیح است بے ریب وارتیاب و وسائط سلسله نسب وے قدس سره تا
حضرت فاروق رضی الله عنه تا حال معلوم این احقر نشده و بنابران بے شک مرقوم نه گشته والله اعلم و در سیر الاولیاء مے آرد که فرخ شاه بادشاه کابل بود و جمله
سلاطین اقالیم مطیع وے بودند و مملکت کابل بیش از مملکت غزنی بود چون مملکت کابل را به حوادث روزگار تخلل روے داد ملک به دست سلاطین غزنی
افتاد و لیکن فرزندان فرخ شاه در کابل میبودند تا غایتے که چنگیز خان خروج کرد و ملک ایران و توران بزیر تیغ آورد و تاراج ساخت بعد ازان لشکر به جانب
غزنی کشید و چون در کابل رسید آن دیار را نیز خراب ساخت جد کلان حضرت گنجشکر در آن حوادث شربت شهادت چشید جدے که قاضی شعیب نام داشت
با جمیع عیال و اطفال و از سبب حوادث در لاهور رسید چند روز آنجا آرام گرفته در قصبه قصور آمد قاضی قصور بسیار سرگرمی کرد و ضیافت ها ے نمود و احوال ایشان
کماینبغی بر خلیفه وقت رسانید پس خلیفه دهلی قضاء قصبه کوتهی واله که قریب ملتان است به قاضی شعیب تفویض نمود آنجا متوطن گشت و پدر گنجشکر قاضی
جمال الدین سلیمان نیز قاضی قصبه کوتهی واله بود و قبرش هم در قصبه مذکور است از وے سه پسر بوجود آمدند پسر بزرگ شیخ عز الدین محمود و پسر میانجی شیخ
فرید الدین مسعود و پسر خورد شیخ نجیب الدین متوکل قدست اسرارهم و مادر این بزرگان که بی بی قرسم خاتون نام داشت به غایت اهل صلاح دختر مولانا وجیه الدین
خجندی بود در کمال صلاحیت و عفت چنانکه کرامات و کمالات وے در ملفوظات حضرت گنجشکر و سلطان المشائخ اکثر جا ذکر کرده است که یکے از واصلان حق
بود و در سیر الاقطاب مے آرد که مادر بزرگوار حضرت گنجشکر خواهر زاده سلطان محمود غزنوی است اما این سخن اصلے ندارد کما لا یخفے علی العالم بسیر المشائخ والله اعلم و
هم در سیر الاقطاب مینویسد که اول نام گنجشکر حضرت مسعود بوده قدوة الاولیا شیخ فرید الدین عطار نام خود که فرید الدین است به تقریبے عنایت نمود و بعد از تسمیه
به فرید الدین از غیب لاریب ملقب گشته چنانچه این ماجرا اندر کتب سیر مشائخ رحمهم الله علیهم اجمعین ثبت افتاده است و وے چنانکه گنجشکر لقب دارد همچنان یکصد و
یک القاب و اسماء دیگر نیز مروے را ثابت است و مداومت اسماء مبارکش در امضاے حاجات و کفایت مهمات تاثیرے تمام میدارد و بارها در تجربه آمده است و آن
اسماء این است شیخ فرید خواجه فرید مخدوم فرید بابا فرید شاه فرید مولانا فرید حاجی فرید درویش فرید مسکین فرید عاجز فرید فقیر فرید غریب فرید موحد فرید مسعود فرید محمود
فرید مقصود فرید قاصد فرید مقصد فرید چشتی فرید اجودهنی فرید حمید فرید حامد فرید کامل فرید مکمل فرید امام فرید متوکل فرید سالک فرید زاهد فرید عابد فرید عالم
فرید صادق فرید صابر فرید شاکر فرید امام فرید مجتهد فرید متدین فرید متقی فرید محب فرید مرشد فرید حق فرید وکیل فرید خالص فرید مخلص فرید عاشق فرید عارف فرید
اعظم فرید معظم فرید هادی فرید مهدی فرید ولی فرید شیخ فرید قطب فرید غوث فرید مغیث فرید سیاح فرید جهان گشت فرید کبیر فرید گنجشکر فرید شکر بار فرید الحق فرید حبیب
فرید عزیز فرید مقبول فرید صوفی فرید محقق فرید مدقق فرید اعظم فرید مخبر فرید سلطان فرید برهان فرید حاصل فرید فاضل فرید دم فرید قدم فرید اول فرید آخر فرید ظاهر
فرید باطن فرید حکم فرید عقل فرید بر فرید بحر فرید یحیے فرید ممیت فرید نور الله فرید نظر الله فرید فضل الله فرید صبغة الله فرید نقطه الله فرید اهل الله فرید آیة الله فرید ستر الله
فرید عزیز الله فرید عبد الله فرید محیط الله فرید قطب الاقطاب فرید مشکل کشا فرید قاضی الحاجات فرید و هم در وے مینویسد که از جمله این اسماء پنج اسم بسیار
به تجربه آمده اند تا هر کس براے هر مهمے و حاجتیکه در چهل روز بے ناغه لکه مرتبه اتمام رساند حاجتش بر آید و مهمش زود آسان گردد و آن پنج اسم نیست شیخ فرید مولانا فرید
خواجه فرید حاجی فرید درویش فرید دیگر طریق خواندن پنج اسم آنست که چون مهمے پیش آید آیة الکرسی چهل و یکبار و سوره فاتحه چهل و یکبار و سوره اخلاص
و درود پنجاه بار و سبحان الله تا آخر پنجاه بار دیگر هرچه از قرآن یاد دارد بخواند بعده پانصد بار این نامها بخواند اول صد بار شیخ فرید دوم ص

صد بار مولانا فرید چهارم صد بار درویش فرید پنجم صد بار حاجی فرید و همانجا در خواب رود حضرت گنجشکر را در خواب بیند و هر چه حاجتش باشد عرض کند جواب یابد باید که در وقت
که در وقت خواب رفتن بسم الله الرحمن الرحیم بر سینه بنویسد و سه بار یا غفور و سه بار یا الله و یا هو بنویسد تا قدرت پرسیدن شود ان شاء الله تعالی آن مهم بکفایت رسد و سوم دری
که نود و نه نام آنحضرت نیز در جواهر فریدی که ملفوظ و سیت برین طریق نوشته دیده ام یا سلطان الاولیا یا سلطان المشائخ یا قطب العالم یا مخدوم العالم یا اول یا آخر یا انسان
الحق یا مخدوم جهان یا شیخ شیوخ العالم یا معشوق الحق یا قبول دارین یا شمس العارفین یا برهان الموحدین یا سلطان الاتقیا یا تاج الاتقیا یا تاج الاصفیا یا سید التارکین
یا حضرت گنجشکر چشتی یا شیخ الفاتحین یا شیخ الحامدین یا شیخ الطاهرین یا شیخ الطائرین یا شیخ الفاضلین یا شیخ الشافعین یا شیخ الراشدین یا شیخ الساکین
یا شیخ الصادقین یا شیخ المتقین یا شیخ الزاهدین یا شیخ العارفین یا شیخ الاورعین یا شیخ الکبیرین یا شیخ الموفقین یا شیخ الراکعین یا شیخ الساجدین یا شیخ
الصابرین یا شیخ النورین یا شیخ المقربین یا شیخ الواصلین یا شیخ المخلصین یا شیخ المستقین یا شیخ المعشوقین یا برهان العاشقین یا شیخ بدر الحق یا شیخ علم الحق
یا یمین الحق. یا عین الحق یا شیخ حق الحق یا شیخ حسام الحق یا شیخ نور الحق یا شیخ ضیاء الحق یا شیخ صاحب الکشف و الکرامات یا شیخ غایة الوصف یا شیخ ولد آدم یا
شیخ مسعود الدین یا شیخ الاولین یا شیخ الآخرین یا شیخ المحبوبین یا شیخ صاحب العظمت یا شیخ المکملین یا سلطان المتوکلین یا شیخ الاسلام یا شیخ المسلمین یا شیخ
المؤمنین یا شیخ العاکفین یا شیخ المطلوبین یا شیخ المقصودین یا شیخ المهدیین یا شیخ الثقلین یا شیخ الکونین یا شیخ الاطهرین یا شیخ الافضلین یا شیخ الاشدین
یا شیخ اعلی علیین یا شیخ الهادیین یا شیخ القانتین یا شیخ الشارعین یا شیخ السالکین یا شیخ الکاملین یا شیخ المقبولین یا شیخ الابرار یا شیخ الاخیار یا شیخ
النجبا یا شیخ الکبرا یا شیخ البلغا یا مقبول سبحانی یا بحر حقانی یا غالب الشوق یا جالب الذوق یا قمر الانوار یا قدرت الانوار یا شیخ السموات یا شیخ الارضین یا شیخ
یا شیخ البحر یا شیخ الانام یا شیخ الهمام یا سلطان المجاهدین یا مبدا الطریقة یا برهان الحقیقة یا غوث الاعظم یا شیخ یحیی و یمیت اغثنی و امددنی فی قضاء حاجتی یا قاضی
الحاجات شیخ فرید الحق و الشرع و الدین قدس سره اقض حاجتی بحرمت النبی و آله الامجاد اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین و در ما بعضی از ملفوظات پیران چشت
می آرد وقتی که حضرت گنجشکر در حمل بود روزی مادرش را میل بر کنار شد و درخت کنار در خانه همسایه ایشان پر بار بود و پخته آن ولیکن ماندن نتوانست برخاست و چند کنار
از وی بی اجازت همسایه بی اختیار برگرفت و خواست که بخورد در آن هنگام آنحضرت در شکمش چندان بیقراری کرد که خوردن نتوانست و از دست بر انداخت و چون
آنحضرت در عرصه عالم ظهور نمود و بزرگ گردید مادرش بر وی منت می نهاد و میگفت که ای پسر من در حالت حمل تو غذای مشکوک هیچ گاهی نخورده ام چون این
سخن مکرر از زبان مادر شنید روزی گفت که ای مادر چندین بار منت خود بر من منه که من ترا در آن وقت از خوردن کناری که ملک غیر بود در شکم تو بیقراری نموده بودم و باز
داشتم مادر باستماع این سخن حیران ماند و باز آن سخن نیاورد و در مراد السالکین می آرد که وقتی از شعبان بیست و نه روز گذشته بود و در آسمان ابر هم بود مردم پیش
قاضی سلیمان پدر حضرت گنجشکر رفتند و گفتند که امروز از ماه بیست و نه روز گذشته است اگر بفرمائید فردا روزه داریم قاضی گفت فردا روز شک است و در روز شک روزه
داشتن مکروه است پس مردم نزد کوه پیش بزرگی از ابدال که در همان موضع کوتهی واله که پدر حضرت گنجشکر قاضی آنجا بود سکونت میداشت رفتند و همین مسئله پرسیدند بزرگ
وی ما گفت که امشب در خانه قاضی پسری متولد شود و او قطب خواهد بود اگر آن پسر فردا شیر نخورد روزه دارد شما هم فردا روزه دارید و اگر او شیر خورد روزه ندارد شما
هم روزه ندارید الغرض همدر آن شب حضرت گنجشکر متولد گشت و صباح آن شب شیر نخورد در روزه داشت همه مردمان به متابعتش در آن روز روزه داشتند چون وقت
افطار شد آنحضرت یک پستان نوشید و پستان دومی وقت سحر نوشید و همبرین طریق در تمام ماه رمضان روزه میداشت وقت افطار یک پستان مینوشید و پستان
وقت سحر مینوشید و در سیر العارفین از سلطان المشائخ نقل میکند که چون حضرت گنجشکر در شهر ملتان رسید به مسجد مولانا منهاج الدین ترمذی نزول فرمود
که به مطالعه کتاب نافع که در علم فقه است مشغول بود ناگاه خواجه قطب الدین بختیار از جانب اوش در همان مسجد تشریف آوردند دیدند که جوانی با
بدست گرفته با دل صافی در مطالعه مشغول است فرمود که مسعود چه کتاب میخوانی عرض داشت که این را نافع گویند گفت میدانی که نفع تو

ازین نافع خواهد بود حضرت گنجشکر التماس کرد که نفع من از نظر کیمیا اثر خواهد بود این گفت و بر فور برخاست سعادت قدمبوس حاصل کرده بدل و جان معتقد
گشت و درآن هنگام این رباعی از زبانش بے اختیار برآمد بیت مقبول تو خبر مقبل جاوید نشد از فضل تو هیچ بنده نومید نشد لطفت بکدام ذره پیوست دمے
کان ذره به از هزار خورشید نشد حضرت قطب الاقطاب بسیار نوازش فرمود چون خواجه از ملتان متوجه دهلی شد حضرت گنجشکر تا سه منزل همراه بود بعد ازان خواجه فرمود
که بابا فرید چندگاه به علم ظاهری مشغول باش بعد ازان در دهلی بیا و به صحبت من قرار گیر و از سلطان المشائخ قدس سره بتحقیق پیوسته که حضرت گنجشکر درآن ایام هژده
ساله بود که بخدمت حضرت قطب الاقطاب پیوست پس وے از رخصت خواجه متوجه قندهار گردید و پنج سال کامل در تحصیل علم مشغول بود حق تعالے در دل او
ینابیع علم لدنی کشود و صاحب مرآة الاسرار میگوید که از کتاب راحت القلوب ملفوظ حضرت گنجشکر که سلطان المشائخ نوشته است چنان ظاهر میشود که وے
از انجا بطرف بغداد سفر نموده و جمیع مشائخ وقت را دریافته و بخدمت حضرت شیخ شهاب الدین سهروردی قدس سره نیز رسیده است چنانکه خود در کتاب مذکور
میفرماید که شیخ شهاب الدین سهروردی را دعاگوے دیده است و سعادت قدمبوس حاصل کرده است چند روز بخدمت ایشان بوده هیچ روز نبود که قیاس
ده هزار دینار کم و بیش در خانقاه ایشان فتوح نمیرسید و شیخ میفرمود که همه را به راه حق تعالے خرج کنید تا شب یک فلوس نگاه نمیداشت و هم حضرت گنجشکر مے
فرماید که در بغداد شیخ اجل شیرازی را دریافتم چون بشرف دست بوس وے مشرف شدم چشم پرآب کرد و فرمود که بیا اے لنگر عالم نیک آمدی حق تعالے در زر
تو برکت دهد چون از بغداد بیرون آمدم بادیه درویشے را دیدم زار و نزار گشته استخوان و پوستے در وجود مبارکش مانده چند روز در خدمت آن بزرگ بودم بعد ازان
بطرف بخارا شدم و آنجا شیخ سیف الدین باخرزی را دریافتم بزرگے با عظمت و هیبت بود چون روے بر زمین آورده بخدمتش نشستم هر بار که نظر بجانب
من مے کرد میفرمود که این کودک از مشائخ روزگار گردد و همه عالم از مریدان و فرزندانش پر شود آنگاه گلیم سیاه که بر دوش داشت سوے من انداخت و
فرمود که بپوش پوشیدم و چند روز در صحبت فیض بخش ایشان بودم بعد ازان که از انجا بیرون آمدم بمسجدے رسیدم که قریب بآن مسجد صومعه بود در وے پیرے با
هیبت دیدم که در عالم تفکر ایستاده بود و چشم سوے هوا بسته چنانچه بعد از چهار روز در عالم صحو افتاد آن زمان سلام کردم جواب سلام بازداد و فرمود به خاطر من رنجه
شدی بنشین پس نشستم آن بزرگ تمام احوالات و مقامات خود پیش این دعاگوے بیان فرمود پس بشب در خدمت وے بودم چون شب روز شد آن بزرگ
ناپدید گشت از انجا روان شدم و بعضے بزرگان را در ملک بدخشان دریافتم که وصف ایشان بگفتن راست نیاید آنگاه بازگشتم در ملتان رسیدم برادرم شیخ بهاؤالدین
زکریا را دیدم مصافحه کردم پرسید که کار خود تا کجا رساندهٔ گفتم اگر بگویم بر کرسی که تو نشستهٔ در هوا شود هنوز این سخن از زبان من بیرون نیامده بود که کرسی در هوا شد
برادرم شیخ بهاؤالدین دست بر آن کرسی زد تا بنشست و گفت که مولانا فرید نیکو رساندهٔ آنگاه از انجا بازگشتم در دهلی آمدم سکونت کردم و خدمت خواجه قطب الدین
بختیار اوشی را دریافتم نعمتے که در وے دیدم آن نعمت در حد وصف در نیاید پس خود را در پاے ایشان بستم و بشرف بیعت ایشان مشرف شدم سیوم روز نعمت
بمن روان کرد و این سخن هم فرمود که مولانا فرید کار خود تمام کرده بودی آنگاه بمن آمدی و صاحب مرآة الاسرار مے آرد که در فوائد السالکین از حضرت
گنجشکر نقل مینماید که چون من بشرف ارادت خواجه قطب الدین بختیار مشرف شدم کلاه چهار ترکی بر سر دعاگوے نهاد شفقت بسیار ارزانی داشت قاضی حمید الدین
ناگوری و مولانا علی کرمانی و سید نورالدین مبارک و شیخ نظام الدین ابوالمؤید و مولانا شمس الدین ترک و شیخ محمود شوینه دوز و عزیزان دیگر حاضر بودند حضرت
قطب الاقطاب بر لفظ مبارک راند شیخ را آن مقدار قوت و تصحیح خاطر میباید که چون کسے بروے بجهت بیعت بیاید او را واجب است که بقوت نظر باطنی
زنگار سینه آنکس که بدنیا آلوده باشد صیقل زند تا هیچ کدورتے و آلائشے در سینه او نماند بعد ازان دست بگیرد و بخداے رساند الغرض حضرت گنجشکر بعد از
ارادت در زیر برجے که نزدیک دروازه غزنویست حجره ساخت و مشغول بشغل باطن گشت بعد از دو هفته از انجا بخدمت حضرت قطب الاقطاب مے آمد بخلاف
شیخ بدرالدین غزنوی و عزیزان دیگر در سیر الاولیا میفرماید که چون حضرت گنجشکر خواست که مجاهده پیش گیرد درین باب بخدمت حضرت قطب الاقطاب

معروض داشت خواجه فرمود که روزه طے نگاهدارد و بعد از سه روز هرچه از غیب رسد افطار کنی سیوم روز وقت افطار مردے چند نان آورد وے دانست از
غیب است بدان افطار نمود بعد از ساعتے درون مبارکش بجوشید و آن نان ها را تمام برون انداخت معده پاک از خالی شد و این معنی به خدمت خواجه گذرانید
فرمود که مسعود بعد از سیوم روز از طعام خماری افطار کردے چون عنایت حق شامل تو بود آن طعام در معده ات جا نیافت الحال بر وے سه روزه دیگر طے کن چون
شش روز بوے طعام بوے نرسید ضعف غلبه کرد بعد از یک پاس شب گذشته حرارت گرسنگی غالب تر شد دست بر زمین زد چند سنگریزه برداشت چون بدهن
مبارک رسید همه شکر گشتند آنرا از دهن برون کرد که مبادا مکر و فریب باشد الغرض هر وقت ضعف غلبه میکرد دست بر زمین میزد و چند سنگریزه به دهن میرسانید و شکر
مے شد تا آخر آن شب سه چهار بار چنین کرد بعد از آن در خاطر آورد آنکه خواجه فرموده بود که هرچه از غیب رسد بدان افطار کن شاید که مگر نیست محض مواهب الهی
است پس چند سنگریزه برداشت و بخورد عین شکر بود خواجه ثنائی خوش گفته است بیت سنگ در دست تو گهر گردد زهر در کام تو شکر گردد چون روز شد به
خدمت حضرت خواجه رفته واقعه حال باز نمود خواجه فرمود نیکو کردی که بدان شکر افطار کردی هرچه از غیب است نیکو است برو همچو شکر شیرین خواهی بود چون از انجا
برآمد هر که میدید گنجشکر خطاب میکرد و صاحب سیر العارفین مینویسد که روزے به خدمت خواجه مے آمد از ضعف ریاضت پایش بلغزید بر زمین افتاد پاره گل
به دهنش رسید شکر شد از آن وقت گنجشکر گویند و صاحب اخبار الاخیار گوید که سوداگرے بود چندین کاو شکر بار کرده میرفت شیخ فریدالدین از وے شکر
طلبید وے جواب داد که این نمک است شیخ فرمود که نمک باشد سوداگر چون بارها بکشاد تمام نمک برآمد خجالت کشید به خدمتش رسید و به غایت عجز اظهار نمود باز
شیخ فرمود خوش شکر باشد چون نگاه کرد تمام نمک شکر شده است و خانخانان محمد بیرم خان این قصه را در صورت نظم بسته بیت کان نمک جهان شکر
شیخ بحر و بر آن که نمک شکر کند و ز نمک شکر و در سیر الاقطاب میگوید که آن بازرگان چون این خارق از آنحضرت مشاهده کرد به خدمت شریفش ارادت
آورد و از دل و جان معتقد صادق گشت و نام این بازرگان عالم بود چنانکه بر السنه و افواه مردم مشهور است ولیکن این سخن در هیچ کتابے دیگر خبر سیر الاقطاب
به نظر در نیامده است و هم در وے مے آرد که آنحضرت را در هنگام خوردسالی ذوق شیرینی بسیار بود چون والده اش مر وے را نماز مے آموخت هر نماز پاره شکر
زیر مصلا پنهان کرده میداشت چون وے از نماز فارغ میشد اشارت مے کرد که شکر از زیر مصلا برگیر وے کشید و میگرفت و میخورد ناگاه روزے آن عفیفه گذاشتن
شکر زیر مصلا فراموش کرد چون وے از نماز فارغ شده به عادتے که داشت دست در زیر مصلے فرو برد گنجے از شکر پدیدار گشت برداشت چندانکه توانست و به مادر
خود نمود و گفت ایمادر تو به عوض نماز اندکے شکر به من میدادی خدای من امروز آن مقدار شکر عنایت کرد که از آن زیاده در تصور خیال مادر چون چنین بدید گفت
اے پسر اکنون خاطرم جمع شد و یقین دانستم که پروردگار هرگز ترا ضایع نخواهد گذاشت و نسل شکر شیرین خواهد گردانید از آنست که آنحضرت گنجشکر خطاب یافت و
خود بخود شهرت پذیرفت و هم در وے آنجا مے آرد که چون حضرت رسالت پناه صلے الله علیه وسلم به معراج رفت و بالاے عرش عظیم رسید پیش وے علیه السلام طبقے پر از
شکر آوردند و باز نمودند که ازین شکر چیزے قبول فرمائی که از خزانه عارفیست که در امت تو خواهد بود و نام وے فریدالدین باشد و روح وے این شکر را برای
ضیافت تو فرستاده است پس آنخواجه هر دو سرا قبول گرد و قدرے از آن تناول فرمود و باقی با خود در دنیا آورد و به یاران قسمت کرد بدین سبب شیخ
فریدالدین بعد از وجود در عرصه این عالم گنجشکر اشتهار یافت محرر این سطور میگوید که این حکایت دلالت میدارد بر آنکه حضرت رسالت پناه صلے الله علیه وسلم
پیش از وجود حضرت گنجشکر به ظهورش بشارت فرموده به لقب گنجشکر ملقب ساخت و عجب نیست چنانکه در سیر الاقطاب مینویسد که صاحب گلشن اولیا از پیر خود نقل
میکند که این مکر میگفت که مفتصد سال پیش از ظهور شیخ فریدالدین گنجشکر اکثر مشائخ سلف به وجود شریفش خبر داده اند که شیخے به عظمت و بزرگی تمام و خوارق
و کمالات تام پیدا خواهد شد و به لقب گنجشکر خواهد بود و بسیاران از وے به منزل قرب خواهند رسید و اکثر مریدانش قطب روزگار باشند و در بعضے از کتب
معتبره به نظر در آمده است در ایامے که حضرت گنجشکر قدس سره به دشت و بیابان و کوهستان به ریاضت میگذرانید و غیر از برگ اشجار و کاه خشک چیزے

نیز روزے از غایت تشنگی بر سر چاہے رسید و دلو و رسن میسر نمی یافت حیران ایستاده ماند و در فکرے فرو رفت در این اثنا دو آهو بره تشنه نیز بر همان
چاه آمدند آب چاه بسان فواره بجوشید و برابر آمد تا آن آهو بره آب ها سیر بخوردند و رفتند پس آنحضرت نیز خواست که آب بخورد آب چاه فرو رفت حیرت بدیشان
افزود بر زبان مبارک راند که یارب العزت من که در راه تو میسوزم و جان میبازم مگر نزدیک تو از این آهوان صحرائے هم بقدر و کمترم که بدیشان آب بدادے
و از من دریغ داشتے فرمان شد اے فرید الدین نظر تو بر دلو و رسن بود و چشم آهوان بر من از این جهت آنها را آب دادم و تو نیافتی بدین سبب آنحضرت بعدازان
چله اربعین معکوس کشید و چهل روز نفس را آب نداد و بعد چهل روز مشتے خاک برگرفت و در دهن افگند تا بدان افطار نماید آن خاک شکر گردید از غیرت الٰهی
آن را بیرون انداخت در این اثنا ندا رسید که اے فرید الدین چله تو قبول درگاه ما شد و ترا برگزیدیم و از امروز نام تو گنجشکر کردم پس آنحضرت بدین خطاب عالی
مخصوص گردید حکایت چله معکوس حضرت گنجشکر را صاحب سیر الاولیا بدین طریق نوشته است و صحیح همین است و داد آنچنان است که روزے حضرت گنجشکر
بجهت ازدیاد مجاهده بخدمت حضرت قطب الاقطاب معروض داشت اگر فرمان باشد چله بدارم ایمینے موافق مزاج حضرت خواجه قدس سره نیفتاد فرمود حاجت نیست
از این چیزها شهرت حاصل آید التماس نمود که وقت حضرت خواجه حاضر است بنده را مطلوب شهرت نیست پس حضرت گنجشکر قدس سره میفرماید که من در
بقیه عمر خود از این سخن پشیمانیها خوردم که چرا جوابے دادم که موافق مزاج حضرت خواجه نبود الغرض بعد از آن حضرت قطب الاقطاب قدس سره فرمود که حالا برو
و چله معکوس بدار دے باید دانست که چله معکوس چه نوع است حضرت خواجه فرمود که اول چاهے پیدا کن که مسجد باشد و پیش آن مسجد چاه بود و بر لب چاه درختے
بود و در آن مسجد مؤذنے متدین لائق صحبت درویشان و هم سر ایشان بود پس تا چهل شب پاے خود به رسته ببندد و در چاه سرنگون بحق مشغول شود چون این معنے حضرت
گنجشکر را محقق شد عزیمت چله معکوس مصمم فرموده و در تفحص آن قسم مقام برآمد در نواحی شهر دهلی چنان مقام نیافت پس در قصبه هانسی رفت انجا هم میسر نشد شهر بشهر
قصبه بقصبه دیه بدیه در تجسس آن چنان چاهے میگشت تا آنکه خطه اچه رسید آنجا مسجدے یافت بغایت مروح و پیش آن مسجد چاهے دید و بر لب چاه درختے و خواجه
رشید الدین مینائے باشنده قصبه هانسی که بخدمت حضرت گنجشکر اعتقاد تمام داشت مؤذن آن مسجد بود پس چند روز در آن مسجد بماند و سر خود بر مؤذن مذکور آشکارا
ساخت بشرطیکه ظاهر نسازد پس بعد از اداے نماز خفتن که مردم جاے بجاے میرفتند آن مؤذن نے مے آورد حضرت گنجشکر دو پاے خود مے بست و در چاه آویزان میشد
و دیگر کناره رسن مؤذن با درخت محکم مے ساخت و میرفت و پیش از نماز فجر مے آمد حضرت گنجشکر را از چاه برون مے آورد و بعد از آن نماز فجر ادا مینمود و تمام روز در آن مسجد
بمراقبه مشغول میماند بهمبرین طریق چهل شب چله معکوس بداشت و فرمان حضرت پیر بزرگوار بتقدیم رسانید خواجه نظامی قدس سره خوش گفت بیت برقص آمد جمله
اعضاے من سر من شد و گرسے پاے من عاشق بے نیازے حضرت شیخ سعدی شیرازی قدس سره نیز میگوید بیت سعدیا کنگره عشق بلند است بلند
تا تو سر با نخنی دست تو آنجا نرسد و حضرت سلطان المشائخ قدس سره میفرماید که شیخ ابو سعید ابوالخیر رحمة الله علیه گفته آنچه من از حضرت محمد مصطفے صلی الله علیه وسلم
رسید همه بکردم تا آنگاه که معلوم شد که حضرت رسالت پناه علیه الصلوة والسلام نماز معکوس گذارده است پس برفتم و پاے خود بر رسته بر بستم خود را سرنگون در چاه
آویختم و در این سلسله حضرت خواجه ابو محمد چشتی قدس سره نماز معکوس بسیار گذارده است آن سنت را حضرت گنجشکر احیا ساخت و هم سلطان المشائخ قدس سره مے
فرماید چون حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین در دهلی تشریف آورد و بخانه حضرت قطب الاقطاب نزول فرمود آنحضرت قدس سره و خلفاے خود را به حضور
خواجه بزرگ بگذرانید حضرت خواجه بزرگ هر کرا مے را نعمتے موافق استعداد وے مرحمت فرمود بعد از آن گفت که بابا قطب الدین از مریدان تو کسے دیگر هم مانده است
با عرض کرد که مسعود نام فقیرے در چله نشسته است حضرت خواجه بزرگ برخاست فرمود بیا تا وے را ببینیم پس هر دو بزرگوار صاحب اسرار بر در حجره وے آمدند در
وے اکشاده اند و درون رفتند حضرت گنجشکر از کثرت ضعف تعظیم کردن نتوانست لاچار چشم پر آب کرده سر بر زمین نهاد حضرت خواجه بزرگ را به مشاهده این حال بر وے
رحم آمد فرمود که بابا بختیار این جوان را چند در مجاهده خواهی ساخت چیزے بخش کن حضرت قطب الاقطاب عرض نمود که مرا چه مجال است که در وقت شما عطائے

توانم کرد فرمود تعلق به تو دارد آنگاه خواجه بزرگ قدس سره مستقبل قبله در حجره بایستاد و حضرت قطب الاقطاب نیز موافقت نمود پس حضرت گنجشکر را در میان خود و حضرت
قطب الاقطاب ایستاده گردانید بعد ازان هر دو بزرگ در حق حضرت گنجشکر دعاها کردند و نوازشها فرمودند که قلم از تحریر آن قاصر است و اسم اعظم که سینه بسینه از پیران قدست
اسرارهم رسیده بود بوی قدس سره تلقین نمودند و نیز بر زبان حضرت خواجه بزرگ قدس سره گذشت که فرید شمع است خانواده درویشان روشن خواهد کرد و این سخن بر تمام عالم
اظهر من الشمس است میر سید کرمانی مصنف سیر الاولیا خوش گفته بیت بخشش کونین از شیخین شد در باب تو پادشاهی یافتے زین بادشاهان جهان مملکت
دنیا و دین گشته مسلم مر ترا عالم کن گشت اقطاعی تو اے شاه جهان و هم از سلطان المشائخ قدس سره در سیر الاولیا نقل میکند که چون وقت نقل حضرت قطب الاقطاب
قدس سره قریب رسید حضرت گنجشکر آن زمان در قصبه هانسی تشریف میداشتند در خاطر قاضی حمید الدین ناگوری گذشت که خرقه و سجاده بمن عطا خواهند کرد و هم چنین
در خاطر شیخ بدر الدین غزنوی نیز گذشت حضرت قطب الاقطاب بفور فرمود که این خرقه و عصا و نعلین چوبین من بفرید الدین مسعود خواهند داد که خلیفه و جانشین من
است و پس آن امانت حواله قاضی حمید الدین نموده جان بحق تسلیم نمود همان شب حضرت گنجشکر را در هانسی این معنی مکشوف شد صبحدم متوجه دهلی گشت چهارم روز بعد از
وفات حضرت خواجه قدس سره بر سر مرقد پاک وے که قبله عالم است رسیده بشرف زیارت بهره مند گردیده بعد ازان قاضی حمید الدین ناگوری آن خرقه مع دیگر امانت
آورده پیش حضرت گنجشکر نهاده وے آن سرمایه دارین را بتعظیم تمام بگرفت و خرقه در بر کرده در خانه که حضرت قطب الاقطاب میبود آنجا رفته بنشست عالمے بوے تولا نمود الغرض
سرهنگان نام مجذوبے بود در هانسی بخدمت حضرت گنجشکر قدس سره محبتے وافر داشت و بجهت دریافت صحبت وے در دهلی رسید دربان نگذاشت که اندرون مسجد
رود بجهت منع ازدحام عوام بر در حجره قطب الاقطاب دربان میبود که وقت خلوت و مشغولی هیچ کس را نگذارد چون حضرت گنجشکر در آن خانه منزل نمود به خاطر رعایت سنت
خواجه دربان را بر طرف ساخت پس موافق طریق خواجه روز جمعه برون مے آمد آن سرهنگان مجذوب گریه کنان در پاے گنجشکر افتاد و گفت در هانسی روزینه شمارا میدیدم
اینجا ده روز شد که آمده ام بار نیافتم پس حضرت گنجشکر فرمود که من اینجا نمیتوانم ماند حاضران عرض نمودند که حضرت قطب الاقطاب این مقام بشما عطا فرموده است لائق
نیست که جاے دیگر بروید گفت نعمتے که خواجه بمن عطا نموده است چه در شهر و چه در بیابان آن همیشه با ماست پس از دهلی بر آمد چون قصبه هانسی گوشه بود به خاطر
ستر احوال مدتے آنجا گذرانید شیخ جمال الدین ساکن هانسی هم آن زمان بشرف ارادت فایض گردید وے محبوب ترین مریدان گنجشکر است و چون در هانسی نیز ازدحام
خاص و عام بسیار شد مردم از هر طرف رو بخدمت وے نهادند از آنجا نیز بر آمد و در قصبه کوتهی وال رسید که وطن آباے و اجداد وے بود چندے مدت در گوشه آن زمان آنجا
بسر برد و چون قصبه مذکور از ملتان قریب بود آنجا نیز مستور نماند اکثر خلق آمده مشوش احوال میشد خواست که جانب لاهور برود از آنکه در آن وقت لاهور از سبب تاخت
مغلان چنگیز خانی خراب و ویران بود فی الجمله آخر عمر در اجودهن تشریف برد که مقام مجهول و کسے بر کمالات صوری و معنوی وے مطلع نمیشد به قولے شانزده سال و بقولے
بیست و چهار سال بقیه عمر در اجودهن گذرانید و آن مقام به وجود مبارک وے قبله هندوستان و خراسان گشت و تا روز قیامت خواهد بود و در اسرار السالکین مے آرد که
چون حضرت گنجشکر در اجودهن تشریف آورد در آن وقت آنجا جوگی صاحب استدراج سکونت داشت و مردم آن مقام بر آن جوگی اعتقاد بسیار داشتند و در هر هفته شیر ماده
گاوان خویش یکشب تمام به آن جوگی میدادند چون حضرت گنجشکر در آمده سکونت اختیار کرد مریدے براے شیر در قصبه مذکور فرستاد مردم آنجا گفتند شمارا شیر از کجا دهیم که امشب
نوبت جوگیست شیر تمام از ما وے خواهد گرفت مرید پیش شیخ آمده حقیقت حال عرض کرد آن حضرت فرمود باز برو و مردم را بگو که جوگی که باشد شما شیر مارا بدهید من
دانم و جوگی آنگاه مردمان شیر براے آنحضرت فرستادند در آن شب جوگی را شیر اندک رسید گفت قلت شیر از چه علت است مردمان کیفیت حال بیان نمودند جوگی
در غضب شد و گفت با من سخن گفتن که تواند صباح با او مجادله کنم و بمباحثه پیش آیم و آن جوگی یک هزار و پانصد چیله داشت چون صباح شد همه را تعین گردانید گفت
نیمے پیاده و نیمے در هوا در رسید و درویش را مغلوب سازید چیله بعضے پا پیاده و اندکے در هوا در پیش آنحضرت رسیدند وے قدس سره زمین و هوا را فرمود که جوگیان را بگیرید
زمین و هوا امرش بجا آوردند و جوگیان را محکم گرفتند آنانکه در زمین بودند ایشان را زمین گرفتار گردانید و آنانکه در هوا بودند ایشان را هوا مواخذه نمود بعد ازان آنحضرت

ن خود حضرت ال گفته فرستاد که چیله ما ترا همچون ساخته ام و در بتخانه انداخته ام اکنون ترا شاید که به خلاصی ایشان پردازی چون این خبر جوگی رسید خود پیش آن حضرت بیا
بران قدرت لے گسترده بنشست آنحضرت فرمود که خود را در جوگ تا بکجا رسانیده گفت چون جوگی کامل شود در هوا پرد آنحضرت گفت بشتاب جوگی با مرگان هم پریده و در هوا رفت
بر تمام عالم ضرت کفشهاے خود را تعیین گردانید کفشهاے به پریدند و در هوا شدند و بر سر آن جوگی رفته وے را زده زده فرود آوردند بدین واسطه یکے از آن کفش شیر گشت سر آن
مملکت زمان گرفت جوگی چون این معاینه کرد زود از هوا فرود آمد و ایمان آورد و به ارادت پیوست و همه چیله هاے او نیز ایمان آوردند و مرید شدند بعد آن حضرت وی را با چیله ها بکشش
یالاقطا
ضرت قطب لایت سیوستان تعیین گردانید جوگی و آن چیله ها هر همه اولیاءالله گشتند و در سیر الاقطاب میگوید که در شهر دیپالپور که از اجودهن عرف پاک پتن قریب هشت کروه است
هم چنین ال بود در فن خود به غایت کمال داشت آن جوگی از مدتے با خود چنان قرار داده بود که اگر بزرگے پیدا شود که بمجرد نگاهش این هردو مندر را که به هردو گوش دارم خود بخود زود
این من فتد مرید وے میشوم در این اندیشه بود که بعد چندگاه گذر حضرت گنجشکر بدان شهر واقع شد و اتفاقاً آنحضرت بنزدیک مقام همان جوگی شده بر آمد چون مقام فقیر دید متوجه
روز نعمد حوالیش گشت و نزدیکتر رفت همینکه نظر کیمیا اثر آنحضرت بر آن جوگی افتاد هردو مندر را از گوشهایش فرود افتادند چنانکه جوگی خبردار شد آنحضرت را دید به یقین
دیگر امانت انست که مرد صاحب کمالات و بسیار با عظمت است ولیکن از بهر آزمایش یک خطرهٔ دیگر در دل آورد که اگر این هردو مندر را این مرد به دست خود بگیرد و در زمین
ض کارد و همین ساعت بر وینده نهال شوند دانم که شل او بزرگ و با تصرف دیگرے در دنیا نیست آنحضرت بر خاطر وے مشرف شده هردو مندر را به دست مبارک خود
ن نجد حش ارفت و تسمیه بر زبان راند و در زمین نشاند همان لحظه از آن هردو مندر را دو درخت متصل یک دیگر بر آمدند و کلانتر شدند جوگی چون این تصرف بدید سر در قدم مبارک
ست آنحضرت افگند و کلمه طیبه بر زبان راند و به صدق دل مسلمان شد و خدمت وے قدس سره اختیار کرد تا در اندک مدت به توجه ظاهری و باطنی آنحضرت یکے از واصلان حق
رسید اده و هم دم وے میگوید که آن هردو نهال تا اکنون که قریب چهارصد سال باشد تر و تازه هستند و اکثر بار درخته آنها بعینه شکل مندر را جوگیانست و فقیرے در انجا
لائق باشد و خلق بسیار برائے زیارتش میرود و آن هردو درخت کسونبه نام دارند آنجهت که هنگام بهار تمامی برگهایش به غایت سرخ رنگ می آیند و عجب خوشنما میشوند
خاطر متصل انداز آبادانی شهر و این دعاگوے درویشان به تقریبے چندگاه در آن شهر اقامت داشت وے را به چشم خود دیده و مکرر طواف نموده است و گویند که نزدیک
در حا قصبه نوشهره که آن نیز در نواحی اجودهن است وقتے آنحضرت در آنجا تشریف برده بود و جائے مسواک نموده وے را به دست مبارک خود در زمین نشاند آن نیز در حال
آنجا سبز گشت و نهال شد پس چندروز آن حضرت همانجا اقامت فرمود چون راهی شد آن نهال را اگر نیز در پیش راهی گشت چون آنحضرت واپس خود دید نگاه
خت وے بر آن نهال افتاد که مے آید فرمود اسکن یا شجر او نایستاد چون باز دید که مے آید باز لفظ اسکن بر زبان راند باز نایستاد چون آنحضرت دید که وے مے آید دمی
بود ایستد در غضب رفت و شاخهایش محکم گرفته بر کند و باز گونه بر زمین زد و فرمود که باش هم اینجا اے بیخهایش بالا ماند و سرهاے شاخهایش در زمین رفتند و همانجا
دکر سرسبز ماند چنانکه تا اکنون مزار و مطاف خلائق است و هم در آنجا مے آرد که روزے آنحضرت نشسته بود و تکسرے داشت خواست تا چندگام برود عصاے دست
ود مبارک بگرفت و روان شد چندگام هنوز نرفته بود که عصا از دست انداخت و اثر پشیمانی بر روے مبارکش ظاهر مینمود حضرت سلطان المشائخ آنجا حاضر بود
ب عرض کرد که سبب تفکر و حیرت حضرت مخدوم معلوم نیست فرمود چون بر عصا تکیه کردم عتاب شد که چرا تکیه بر غیر ما کردی از آن بود که عصا افگندم و پشیمان گشتم و در
امراءالسالکین مینویسد که در عصر حضرت گنجشکر اهل قاف میان خویش اختلاف کردند و بعضے گفتند که قطب اکبر در جهان هست و بعضے گفتند که نیست چرا که
اگر مے بودے در قاف هم گاهے میرسیدے آخر ایشان میان یکدیگر متفق شده دو کس را برائے تفحص قطب اکبر تعیین کردند ایشان تمام عالم را دیده تفحص کنان در
ولایت هندوستان رسیدند و وصف حضرت گنجشکر از هر پیر و شاب شنیده در اجودهن آمدند و ملاقات حاصل کردند چون مرتبه قطبیت کبرے در روے ظاهر دیدند شناختند
هردو کس خدمت وے اختیار کردند باز دو کس دیگر فرستادند ایشان نیز در خدمت وے قدس سره بماندند همبرین طریق همه درویشان کوه قاف به خدمت آنحضرت
آمده اقامت کردند چون کوه قاف از اولیا خالی گشت آنحضرت ایشان را اجازت فرمود و گفت شما مقام خویش خالی مگذارید همانجا روید آنگاه ایشان عذر خواستند

جرایم وزبایم خویش عفو کنانیده در کوه قاف رفتند و هم دمادم مینولیسد که وقتے حضرت گنجشکر و شیخ بهاءالدین زکریا قدس سرہ در عالم طیر بودند تا ودامن کوه قاف رسیدند آنجا مسجدے دیدند درو ے فرود آمدند خلقے که وراے کوه قاف است از آمدن حضرت گنجشکر خبر یافته جمع گشته براے پاے بوسش آمدند و باصد هزار آرزو آن حضرت را بالاے شتر آتش سوار کرده وراے کوه قاف بردند و مخدوم بهاءالدین زکریا همدرین مسجد ماند چون حضرت گنجشکر وراے کوه قاف رفتند مردم آنجاے تمنا کردند که وعظ فرمایند آنجا منبرے بود آنحضرت بر منبر سوار شده تفسیر قرآن فرمود چون استماع تفسیر محظوظ شدند و شوق در ایشان غالب آمد بعضے چون شیر مے غریدند و بعضے چون طیر در هواے پریدند آنحضرت چند روز در آنجا بودند و هر روز به دست شان براے شیخ بهاءالدین زکریا قدس سره طعام میفرستادند تا آنکه حضرت گنجشکر وراے کوه قاف بود مخدوم بهاءالدین هم در آن مسجد توقف کرد چون حضرت گنجشکر پیش وے بیامد هر دو بزرگوار از آنجا به خانهاے خویش مراجعت کردند و در سماع آثار الاسرار مے آرد که حضرت شیخ محمد غوث گوالیری قدس سره در اوراد غوثی در بعضے از مکاشفات خود مینولیسد که شبے حاضر وقت بودم که ناگاه یک آوازے بر آمد که وقت حضوری و سموریست بر آمد چون سر بر آوردم دیدم که دریاے عظیم القدر ظاهر شده است و تمام عالم روے به آن دریا آورده است و درمیان دریا تختے مرصع و مکلل در غایت رفعت برپا کرده اند و پیش آن تخت یک صورت جمال و یک صورت جلال متجلی است و یک مرد با وقار بر سر تخت نشسته محافظت آن مقام میکنند و تمام خلق به دریا در آمده است و هیچ یکے تا آنجائے تواند رفت مگر چند عزیز که ما میشناختیم تا نصف راه گذشته بودند و من سبقت نموده قریب آن تخت رسیدیم مردے که محافظ تخت بود مرا بخود کشید و پیراهن خود به من عطا کرد و در طبق انوار از فیض جلال بر سر من ریخت چون زیاده طلب نمودم فرمود همین قدر نصیب تو بوده است باز التماس کردم که اسم خداوند چیست فرمود که مرا فریدالدین گنجشکر میگویند پس سر در قدم آنحضرت آوردم و درخواست نمودم که این چه بقعه است فرمود این دریا هستی است و این تخت حضرت رب العالمین است و این دو شاخ جلال و جمال است هر نبی و هر ولی که در این مقام میرسد به فیض این نعمت بهره مند میشود پس بنده معروض داشت که حضرت تنها محافظ این مقام هستند فرمود ما چهار کس ایم یکے خواجه بایزید بسطامی دویم خواجه جنید بغدادی سیوم خواجه ذوالنون مصری چهارم این درویش یعنے فریدالدین گنجشکر پس ما هر چهار تن به نوبت ماموریم به جهت محافظت این مقام و در نوبت هر کس که حق تعالے عزیزے را در اینجا میرساند آنکس جامه خود با و عطا میکند به قدر استعداد او فیض جلال و جمال با مر حق میرساند تا روز قیامت همچنین خواهد بود از این حرف متحیر شده باز سوال کردم که پیدایش شما هر چهار بزرگ در امت محمد رسول الله صلے الله علیه وسلم شده است نگاهبانی این مقام قدیم چه طور است مے آید آن زمان فرمودند که حقیقت ما بآن مرتبه تعلق دارد پیش از ظهور بدن و بعد از ظهور و این تن عنصری را دخل نیست کمالات حضرت گنجشکر از اینجا قیاس باید کرد که به چه مرتبه است فهم من فهم و واقعه این کاتب حروف به این واقعه مناسبتے تمام وارد بنابران و یرا نیز نوشته مے آید و آن این است که وقتے این فقیر بتاریخ بیست و هفتم ماه رمضان بعد اداے نماز عشا به شغل کیمیاے معرفت اشتغال داشت چون یک پاس شب ماند شخصے به صورت امرد که هر دو چشمش مثل شمع روشن بودند پیدا مد این فقیر پرسید که شما کدام هستید گفت من امین باب اسراریم آمدیم تا ترا بر عالم اسرار برم این بگفت و دست این فقیر گرفته در هوا شد ما هر دو مثل طیور بالا پرواز کنان میرفتیم تا فوق عرش که آنجا بحر اسرار است رسیدیم در آنجا دو طاوس نوری پیدا آمدند و نوبت به نوبت این فقیر را بر خود سوار کرده پرواز کنان میبردند و آن امین اسرار هم آنجا ماند چون به وسط اسرار رسیدیم مقامے در پیش آمد که عبور از آنجا مقدور هر کس نباشد و بسیار سالکان تا بآن مقام رسیده آنجا ایستاده بودند و آن مقام مسمے به محک العشاق است درین میان یک سیمرغ که نیمے از نور و نیمے از نار بود پیدا مد این فقیر را بر خود سوار کرده پرواز کرده تا بکرانه فضاے هویت رسید آنجا شش دریا در پیش آمدند و بعضے از سالکان که برخے از انهار این فقیر سیدانید و اند کے را از نشان نمیدانست تا باین کرانه رسیده بودند ما بحر اول و زمین و کرانهاے وے از نور سرخ که در غایت سرخی بودند از میان آن دریاے ماهی از نور سرخ بر آمد و این فقیر را بر خود سوار کرده ببرد تا به کرانه بحر دویم رسانید و آب بحر دویم و زمین و کرانهایش همه از نور سیاه بودند که به غایت منور و تابان باشد از میان آن بحر شخصے به صورت انسان برون آمد که هفت سر داشت و تمامی وجودش از همان نور بود این فقیر را بر خود سوار کرده تا به کرانه بحر سیوم رسانید آن بحر سیوم از زمین و کرانه ثانی و رنگ و شکل

منزه بود و اول و آخر و طول و عمق و برا نهایت نبود و حال آنکه همه اشکال و الوان بلکه همه عوالم نیز در وے موجود بودند چون این فقیر بر کرانه وے رسید تر سید و جهان هیبت
مستولی شد که در بیان نیاید از اندرون آن بحر ندا آمد که نام من گویان بیا و مترس این فقیر معروضداشت که نام مبارک شما چیست باز ندا آمد که نام من فریدالدین است
پس این فقیر فرید فرید گویان در دریا آمد چه بیند که جهازے کلان که از عرش تا ثرے نزد وے بقدار یک خردله باشد در آنجا موجود است و بر آن جهاز تختے از نور روشن تر
از آفتاب به مقدار کلانے جهاز نهاده و بر آن تخت شخصے نورانی با لباس نوری نشسته و چهار صورت بر هر چهار طرف ایستاده چون این فقیر نزدیک آن تخت رسید آن
شخص تلطف بسیار کرد و نزدیک خود بخواند فرمود که صورت راست این من شکل ولایت عروجے اولیا است و صورت چپ این من شکل ولایت نزولی ایشانست و شکل و اپسین
من صورت انبیا است و شکل پیشین من صورت کمالات نبوت هر کرا میخواهم که منصب قطب مدار دهم به فیض شکل راستاے خویش بهره مند میسازم و هر کسے که مرتبه
فردیت میدهم به فیض شکل چپ خود بهره مند مینمایم و هر کرا مرتبه قطب حقیقت و محبوبیت عطا میکنم به شکل و اپسین خود آشنا میسازم و هر کرا مرتبه جامع مر کمالات محبوبیت و فردیت و
قطبیت کبرے و غوثیت و قطب مداریت و امثال ذلک میخواهم که عطا نمایم به فیضان شکل پیشین خویش دیرا مشرف میگردانم بعد ازان دو در واز نور ذات که یکے از ایشان
سطر به سطر از تمامی مصحف مجید بود و دومی از آنها سطر به سطر از سه کتب دیگر که توریت و انجیل و زبور است بود برون آورد و باین فقیر بپوشانید و فرمود که این هر دو ردائے کبریائی
ذاتی اند که یکے از ایشان که سطر از قرآن مجید است منشا نسبت ولایت محمدیه است و دومی از آنها که سطر به سطر از سه کتب دیگر مذکور است منشاے نسبت ولایت انبیاء
دیگر است و من این هر دو ولایت بتو بخشیدم و به فیض صورت پیشین خود نیز ترا بهره مند ساختم بعد ازان این فقیر عرض کرد که نام مبارک شما چیست فرمود نام من شیخ فریدالدین
گنجشکر است و این دریا لاتعین است هر کرا شهود میشود به تعین من و حضرت شیخ محی الدین ابو محمد عبدالقادر جیلانی نوبت به نوبت چنانکه مے بینی به نظرش در مے آید و
فیض این مقام میدهد و چون وصول فیض این مرتبه بتو بمن بازبسته بود بنابران ترا در نوبت من اینجا آوردند و سه شغل نیز که یکے از آنها مسمے به نقطه محبت است
و دومی از آنها موسوم به نقطه معرفت است و سیومی از ایشان نامیده شده به نقطه ذات به این فقیر تلقین فرمود باز این فقیر عرض کرد که خلقت شما در آخر زمانه شده است
و فیض از این مقام به مردم پیشتر از شما به مدتهاے بسیار میرسید این چگونه راست آید فرمود که حقیقت ما هر دو در اول ظهور در نور محمدی مندرج گشته پیدا آمده بود از همان نور است
آن حقیقت ما محافظ این مقام است و همه متقدمان و متاخران را فیض میدهد و در این امر وجود عنصری ما را دخلے نیست چون این فقیر به افاقت آمد دوگانه شکر حق تعالے
بجا آورد و دوگانه به نیاز هر دو برگزیدگان ادا نمود و اکثر کلمات حضرت گنجشکر در سیر الاولیا جمع کرده است از این میان پنج کلمه اینجا نوشته مے آید و آن اینست کلمه اول با
حق تعالے باید ساخت که همه بستانند او به دهد چون او بدهد کس نستاند کلمه دویم در آرایش بگوش و نفس را از براے جاه بقید مکن و حرمت خاندان قدیم نگاهدار و هر روز در طلب
دولتے نو مے باش کلمه سیوم نان هر کس مخور و لیکن نان همه بده اهل را در هیچ جا فراموش مکن و سخن در قیاس بگو و دل را بازیچه دیو مساز کلمه چهارم گریختن از خود رسیدن
بحق است نادان را زنده مدان و از نادان دانا ما خذ مکن کلمه پنجم از هیچ دشمن اگرچه از تو خوش باشد ایمن مباش و هر که از تو بترسد از وے تو بترس و بر توانائی خویش تکیه
مکن چون با اهل دولت نشینی دین را فراموش منما اگر همه خلق را دشمن خواهی متکبر باش اگر آسودگی خواهی حسد مکن و همیشه در آن کوش که به مرگ زنده شوی و
الاقطاب مے آرد در آن هنگامے که شیخ بهاءالدین زکریا قدس سره به رحمت حق پیوست حضرت گنجشکر قدس سره براے تعزیت وے به ملتان تشریف برد پسر خلف
حضرت شیخ بهاءالدین که شیخ صدرالدین نام داشت مقدم شریف وے را سعادت دارین دانسته در خدمتگاری سعی نمود و چندین گاه به زور و تکلف نگاهداشت آخر
مت آنحضرت اظهار ساخت از وقتیکه شیخ گردیده به رحمت حق پیوست مردم شهر و نواحی به تعاقبش چندان هجوم دارند که به آستانه این فقیر نیست و این از آنست که
و چیز دارد یکے آنکه چاهے است متصل روضه وے که چرخش بمدد مردم و گاوان شب و روز خود بخود میگردد دویم هر کس که به زیارتش میرود دستے از قبر شریفش
و ما از این معنی حیرانیم که آیا چه باشد حضرت گنجشکر چون تمامی حقیقت بشنید سر در مراقبه فرو برد و بعد دیرے سر برداشت و فرمود که اے صدرالدین این هر دو چیز
ناحال بودند و از امروز انشاءالله تعالے نخواهند بود چرا که حالیا روحانیت گردید حاضر شد و تمامی حقیقت گردش چرخ بدون اعانت دیگرے و خروج دست

از قبر سه بااین فقیر بیان کرد پس در حال به خادمے فرمود که بر سر آن چاه برو و به آواز بلند بگو که اے گرداننده چرخ اگر بحکم خدائے عز و جل این چرخ را میگردانی بس
بگردان والا بگذار و ازین ملک بدر رو که امروز فریدالدین چنانست خادم فرمان بجا آورد و بر سر آن چاه رفته آنچه آنحضرت فرموده بود به آواز بلند گفت به مجرد تمام سخن یک
آواز صعب ناک از آن چرخ بر آمد و از رفتن باز ماند خادم برگشته به خدمت آن حضرت آمد و تمامی ماجرا بیان کرد آنحضرت با شیخ صدرالدین گفت که شیخ گردیز در حالت
حیات خود دیوے راکه اندر حکم وے بود بر این چرخ گذاشته بود که شب و روز بگرداند و میگردانید از امروز وے را مجال ماندن آنجا نخواهد بود پس حضرت گنجشکر وضوے مجدد
ساخت و مابقیه آب وضو که در مطهره بماند حواله خادمے نموده برخاست با همه حاضران مجلس بر روضه شیخ گردیز که قریب شهر ملتان است تشریف برد چون نزدیک تربتش
دست پاک آن معرفت دستگاه بر عادت معهود از قبرش بر آمد آن حضرت مطهره که حواله خادم نموده بود از وے گرفته به دست خویش برداشته قطره چند از آن آب بر کف دست
شاه گردیز چکانید در حال دست در قبر فرو رفت و لمحه نگذشت که بر آمد آن حضرت باز همچنان آب بر دست حق پرستش انداخت تا باز فرو رفت و تا الآن باز بر نیامده پس
آنحضرت فاتحه خواند و فرمود که دست بر آمدن آن جناب از آن بود که هنگام رحلتش چون وے را غسل داده بودند نافش خشک مانده بود چون این فقیر را حق تعالی
براین امر اطلاع داد سه مرتبه آب بدو داده شد تا همهش حاصل گشت و باز هرگز دست وے از قبر برون نخواهد آمد فی الواقع همچنان شد که آنحضرت فرموده بود این است
خاص کلام سیر الاقطاب و لیکن صاحب مرآة الاسرار که در این فن محقق است این قصه را چنان می‌نویسد که شاه گردیز از قبر دست بیعت به مریدان میداد و نقل
متواتر مشهور است که روزے شیخ صدرالدین بن شیخ بهاءالدین زکریا قدس سره پیش پدر بزرگوار عرض نمود که هرگاه چنین خوارق عادات از شاه گردیز ظاهر است
که از قبر دست بر آورده به مریدان بیعت میکند پس هیچکس به فرزندان شما رجوع نخواهد کرد و شیخ بهاءالدین زکریا تغافل نمود و گفت که بابا در خیال این نوع مقدمات
نباید افتاد و چون دو سه مرتبه بسیار مبالغه نمود ناچار فرمود که تو خود بر سر مرقد پاک شاه گردیز قدس سره برو و التماس کن که در کمالات صوری و معنوی شما هیچ احدی را شکے
نیست و لیکن رعایت شریعت جد خود حضرت محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم بر شما لازم است شیخ صدرالدین آنجا رفت و پیغام پدر بزرگوار بوے رسانید پس از آن
روزے دست از قبر برون نیاورد و صاحب سیر الاقطاب مے آرد که وقتے شیخ الاسلام شیخ بهاءالدین زکریا شیخ جمال هانسوی را از حضرت گنجشکر طلب داشت و
گفت که شیخ جمال را به من دهید تا چندگاه پیش من باشد آنحضرت فرمود که اے برادر هرگز کسے جمال خود به کسے میدهد شیخ بهاءالدین خاموش ماند و لیکن دل
شیخ جمال را به جذب باطن جانب خویش کشید تا وے به خدمت آنحضرت التماس کرد که اگر رضاے حضرت پیر دستگیر باشد بنده چندگاه به خدمت شیخ بهاءالدین
زکریا بگذراند هیچ جواب نفرمود بعد چند روز باز به خدمتش عرض کرد باز هیچ جواب نیافت باز ماندن نتوانست و چون مرتبه سیوم عرض کرد آنحضرت را خوش نیامد
از غایت غضب فرمود که اختیار داری برو از این حرف تمام نعمت وے سلب شد و از آنجا بر آمد در دشت و بیابان حیران و پریشان میگردید و هیچ جا قرار نمی‌یافت
رنگ بشره وے چنان مبدل گشته بود که کسے نمی‌شناخت سر و پا برهنه و جامهایش پاره گشته بود و زخمها در پاے و جمله اندام وے چنان افتاده بود که خون در یم از آنها
جاری بود و حضرت گنجشکر به جمیع یاران خویش منع فرموده بود که کسے ذکر شیخ جمال پیش من نکند بنابران هیچکس را قدرت شفاعت وے نبود عاقبت الامر بعد
مدت مدید عالم نام زرگرے که مرید آنحضرت بود بدان راه بگذشت و شیخ جمال را به آن حالت بدید و هرچند بعد دیرے بشناخت حیران گردید و پرسید که چه پیش آمد
شیخ در گریه شد و تمامی ماجرا باز گفت عالم را بر احوالش رحم آمد گفت که چون بخدمت آنحضرت بر سم حقیقت شما به عرض خواهم رسانید چون عالم شرف ملازمت آنحضرت
حاصل کرد سخن شیخ جمال در میان آورد و گفت که شیخ جمال آزار بسیار کشید و سزاے کرده خویش یافت اکنون بروی لطف فرمائید و به حضور پر نور طلبید آنحضرت
بر سر مهربانی آمده به یاران فرمود که همین رباعی وی را بنویسید پس بنابر فرموده آن رباعی را نوشته به دست درویشے پیش شیخ فرستادند و آن رباعی این بود دبیت
رو گرد جهان بگرد با آبله کن گر همچو منے یابی مارا گله کن یک صبح به اخلاص بیا بر در ما گر کار تو بر نیاید آنگه گله کن شیخ جمال را به مجرد دیدن این رباعی
حالتے رو داد به سرعت تمام به خدمت پیر دستگیر خود آمد و سر بر زمین نهاد تا دیرے بگریست آنحضرت توجه خاص در باره وے فرمود و تقرب و منزلتے که مخصوص

بود زیاده بر آن افزود و در حال بر زبان مبارک راند که جمال ما قطب عالم است همان ساعت شیخ جمال بهیئت اصلی خویش باز آمد و از آن روز مخاطب بخطاب قطبیت گشت و نعمتے که سلب شده بود همان لحظه حاصل گردید و ادبدین نعمت عظمی و دولت کبری میان اقران خویش سر بلندی یافت منقولست که وقتے حضرت گنجشکر قدس سره جانب دیار مالوه مسافر بود روزے زیر درختے که بر سر تالاب قصبه برود من اعمال پرگنه منجسور واقع است نشسته بود که غبارے بشدت از جانبے برخاست و باد تند وزید چنانکه اکثر درختهاے از بیخ برکنده شدند زیر درختے که آنحضرت نشسته بالاے سر مبارک شاخے عظیم بود آن شاخ از غلبه باد بشکست و از تنه آن درخت جدا گردید چون صداے شکستن به سمع مبارک رسید چشم بالا کرد بمجرد که نگاه آنحضرت بر آن شاخ شکسته افتاد همانجا در هوا بماند و فرو نیفتاد و تا حال آن شاخ از تنه آن درخت جدا شده سر سبز و شاداب است چنانکه بود و حال آنکه بدان درخت پیوسته نیست و در اسرار السالکین مینویسد که چون حضرت گنجشکر قدس سره در هر شش ماه یک مرتبه در مبرز میرفت و در آنجا مشک از فراز بطن مبارکش ظاهر میگشت سلطان ناصر الدین که معتقد خاص آنحضرت بود کسان خویش را در اجودهن گذاشته بود تا آن مشک را از آنجا بوے به دهلی رسانند بعد شش ماه آنها آن مشک را در دهلی به سلطان میرسانیدند سلطان آنرا میان حرم خود قسمت میکرد و ایشان از آن تعویذ ساخته به تعظیم تمام پیش خود نگاه میداشتند اما این حکایت جز اسرار السالکین در کتابے دیگر نظر نیامده معلوم نیست که وے از کجا نوشته و در سیر الاقطاب مے آرد که روزے مر حضرت گنجشکر را حالتے روے داده چنانکه بیهوش گشت چون بهوش آمد روے جانب یاران خویش کرده فرمود که حق تعالے بمن وعده کرده است که هر که مرید من و مرید مرید من تا قیامت شود و شجره بمن رسد آتش دوزخ بر وے حرام است و هم درس وے مے آرد روزے قطب الدین بختیار قدس سره به حضرت گنج شکر فرمود که اے فرید الدین مژده مرا که مرا بشارت از حق عز و جل است تا هر کس که سعادت مصافحه تو و مریدان و فرزندان تو که تا قیامت بنسبت شجره به تو میرسند مشرف شوند از عذاب جهنم رهائی یابد و آتش دوزخ بر وے حرام گردد از این سخن حضرت گنجشکر بغایت خوشحال گشت و در مرآة الاسرار مینویسد میان شیخ الاسلام شیخ زکریا و حضرت گنجشکر مودتے عظیم بود و مدتها باهم صحبت محرمانه داشتند و چنین نیز گویند که پسر خاله یک دیگر بودند وقتے بعضے مردم از خدمت وے سخنے به خدمت گنجشکر رسانیدند که نه موافق مجلس گنجشکر بود در معذرت آن سخن شیخ بهاء الدین رقعه به حضرت گنجشکر نوشت که در میان ما و شما عشق بازی است سخن دیگر گنجایش ندارد و حضرت گنجشکر در جواب نوشت که در میان ما و شما عشق است بازی نیست حضرت سلطان المشائخ قدس سره میفرمایند که حضرت گنجشکر را افطار کم بود اگرچه تب آمدے و یا فصد کردے و شیخ بهاء الدین را صوم کمتر بودے اما طاعت و عبادت بسیار بودے چنانکه اکثر اوقات در دو رکعت نماز ختم قرآن کردے و در اسرار السالکین مینویسد که روزے حسن قوال به خدمت حضرت گنجشکر قدس سره عرض کرد که اگر ارشاد شود مخدوم بهاء الدین زکریا را ببینم که او صاحب وے بسیار شنیده میشود نزد آنحضرت و یرا اجازت داد و فرمود چون آنجا بروی هیچ بے ادبی نکنی چون حسن در ملتان رسید بر در مخدوم بهاء الدین بایستاد خادم به مخدوم خبر رسانید که مطرب شیخ فرید الدین آمده است مخدوم فرمود بطلبید حسن چون در محل در آمد مخدوم را دید که بر پلنگ زرین مرصع و مکلل نشسته است و بر آن قاقم و سنجاب گسترده اند و سه پایهاے زرین اندر آن محل داشته اند هر طرفے که مے نگریست بجز زر و مرصع نمیدید متحیر گشت و گفت در درویشے در خانه شیخ فرید گنجشکر است که آنجا جز بوریائے کهنه هیچ چیز نیست این چه شخصے است که هر طرفے بجز اطلس و حریر نمے بینم مخدوم بهاء الدین فرمود که برادرم شیخ فرید ترا منع کرده بود که بے ادبی نکنی گفت آرے منع کرده اما در خاطرم نماند مخدوم در غضب شد خواست که دیر انگیرد و بزند حسن پس پا شد و همان زمان دست حضرت گنجشکر در میان پیدا آمد چون مخدوم دست گنجشکر در میان دید از غضب باز ماند و چون دست از میان غائب شد باز مخدوم قصد کرد که وے را ضرر دین یا دنیا رساند باز دست مبارک حضرت گنجشکر در میان پیدا شد مخدوم به قوال فرمود که تو این دست را میشناسی حسن گفت که من قربان این دستم اگر این دست نمے بودے شما هر چه میخواستید بر ما تصرف میکردید و ضرر به ما میرسانیدید و هم درس آنجا مے آرد که روزے حسن قوال پیش حضرت گنجشکر قدس سره بیامد و گفت کار خیر دخترم نزدیک رسیده است چیزے بمن دهید تا کار خیر دختر کنم آنحضرت گفت تو میدانی که بر من هیچ چیز نیست حسن گفت آنچه چیز است که پیش شما نیست همین خشت که افتاده است بفرمائید که بگیرم آنحضرت اندکے ساکت شد و فرمود که بگیر حسن خشت را برداشت به مجرد برداشتن زر گشت باز

قوال بسوے دیگر خشتی نگریست و گفت اگر بفرمائید این راهم بگیرم فرمود همان بس کن حسن گفت درین بار بفرمائید دیگر نخواهم طلبید فرمود بگیر حسن خشت دویم برگرفت آن هم زر گشت باز بسوے خشت ثالث نگریست و گفت بفرمائید تا این راهم بگیرم آنحضرت فرمود تو وعده کرده بودی که دیگر بار نخواهم طلبید حسن گفت سخن گفتن از شما چه میرود بفرمائید که بگیر بعد ازآن فرمودند که بگیر حسن آن را نیز بگرفت دید که زر شده بود پس هر سه خشت زا خانه خود برد و در سیر الاقطاب می آرد که حضرت گنجشکر را یک زن منکوحه و دو خدمتگاران بودند زن پاک و پارسا بی بی هزیره بانو نام بود دختر سلطان غیاث الدین بلبن بادشاه دهلی بود و دو خدمتگار یکے را نام شاره و دیگرے را شکره بود و آن هر دو را بی هزیره بانو از خانه پدر آورده بود بی بی خوش رضا خود بخدمت آنحضرت گذرانیده بود و تفصیل این احوال آنست که چون حضرت گنجشکر بعد رحلت خواجه قطب الدین بختیار قدس سره چندگاه در دهلی اقامت داشت روزے سلطان غیاث الدین که بخدمت وے اعتقاد بکمال داشت برای زیارت آمد و عرض نمود که بنده خود اکثر اوقات بسعادت آستانبوسی مشرف میشود لیکن پردگیان حرم که بیرون آمدن آنها محالست آرزومند این نعمت عظمی هستند مگر حضرت مهربانی نموده نوازش فرمایند آنحضرت التماس وے قبول نموده بخانه اش قدم رنجه فرمود تا جمله پردگیان حرم بشرف عتبه بوسی مشرف گشتند دختر سلطان هزیره بانو در ایستاده بود اتفاقاً نظر آنحضرت بر وافتاد زمانے دیرے بسوے وے نگریست پس سلطان پرسید که این دختر کیست سلطان عرض کرد که دختر بنده و شما است آنحضرت خاموش ماند و در حال برخاست و به آستانه عالی باز آمد سلطان هوشمند بود وزیر را طلب نمود و فرمود که حضرت گنجشکر بموجب استدعای من در اینجا تشریف فرموده بودند تمام مستورات ما روے نیاز بر خاکپاے ایشان سودند به هیچکس توجه نه فرمود و به دختر نگاه کرده خاموش نشسته ماند پس بعد دیرے چون سر برداشت دختر من که دور تر ایستاده بود جانب وے نگاه فرموده از من پرسید که این دختر کیست گفتم دختر بنده شما است هیچ جواب نداد و همان لحظه برخاسته به آستانه خویش تشریف برد از اینمعلوم میشود که میل خاطر شریف آنحضرت بدو بوده است اکنون مناسب آنکه همینساعت بخدمت وے بروی و از جانب من التماس نمائی که اگر حضرت بفرمائید این بنده گاه دختر خود را بهر خدمتگاری تسلیم کند وزیر فرمان بجا آورده در ساعت رفته همین معنی بعرض آنحضرت رسانید آنحضرت بعد قبول کرده فرمود که میل دل من اصلاً برین نبود که خود را بدین تعلق آلوده سازم و لیکن حکیم کرم امر پروردگار من متواتر در رسید که ای فرید رضامندی من در آنست که تو سنت حبیب من که نکاح است بجا آری لاچار اجابت نمودم و لیکن در این اندیشه بودم که کجا حکم میشود وقتیکه سلطان در محل خود برد من توجه بحق داشتم ناگاه ندا در رسید که ای فرید سر بالا کن چون سر بالا کردم نگاه من بر دختر سلطان افتاد درین آن حکم شد که با همین دختر عقد مناکحت ترا باید بست بنابران قبول نمایم وزیر از خدمت آنحضرت رخصت حاصل نموده پیش سلطان آمد و تمامی ماجرا بعرض رسانید سلطان از استماع این کلام بغایت خوشوقت گردید و این کار را به فور بانصرام رسانید و در میان آنحضرت و دختر خود عقد مناکحت بسته وے را با آنحضرت سپرد و مال و متاع بادشاهانه همراه دختر خویش روانه نمود چون شب در رسید حضرت گنجشکر بحکم خدا پیش منکوحه خویش آمد دید فرشهاے بسیار و متاع بیشمار که در خانه بدید آورده از حیرت ایستاده ماند و برای عبادت جائے تفحص میکرد ناگاه در گوشه خانه جائے خالی دید مصلی با خود داشت همانجا افگند و بعبادت مشغول گشت آن تاج المستورات چون چنین حال بدید در حال از مسند خود برخاست و طریقه ادب بجا آورده دست بسته با ستاد و آنحضرت تا دم صبح بعبادت مشغول بماند چون صبح دمید از خانه بیرون رفت و باز شب که مهمان صحبت بود همچنان تا سه روز همین اوضاع در پیش داشت روز چهارم بی بی عرض کرد نمیدانم که چه تقصیر از من واقعه است که حضرت بجانب من توجه نمیفرمایند فرمود بی بی رضامندی فقیران در رضامندی خداست اگر رضاے حق میخواهی از دنیا ترک گیر و جامهاے درویشان بپوش و بعبادت مشغول باش و این جمله مال و متاع در راه خدا صرف کن بی بی به مجرد استماع این سخن در روز آینده جمله مال و متاع را به درویشان بداد ذره از وے در خانه نگذاشت پس حضرت گنجشکر بسیار خوشحال شد و از خانه که سلطان به دختر داده بود بیرون آمد و به یاران گفت که یک جفت پلاس برای اهل خانه فقیر پیدا کنید شیخ محمود موینه دوز در آنجا حاضر بود زود برخاست و جفت کرپاس بیاورد و بعد ازان آنحضرت فرمود که ازار را پاره کبود سازند همچنان کردند آن جفت به حضرت بی بی پوشانیدند چون این خبر به سلطان رسید باز همان مقدار مال و متاع فرستاد حضرت بی بی وی را نیز در راه خدا تعالی صرف کرد سلطان بار سیوم از آن زیاده فرستاد آن نیز خرج کردند مگر سی صد کنیزک که برای خدمت بی بی آمده بودند چون نوبت آنها رسید بی بی گفت اکثرے از اینها خدمتگاران قدیمی اند لایق نبود که به کسے بدهم مگر آنکه به خانه پدرم باز فرستم و هر کدام از اینها که به حضرت ایشان خوش آید برای خود نگاه دارند پس از آن جمله دو خدمتگار که یکے شاره نام داشت و دیگرے شکره آن حضرت پسند

در سیر الاقطاب می آورد

نموده برای خدمت نگاه داشت باقی همه آنها به خانه سلطان فرستاد بعد ازان بی بی عرض کرد که حالا در اینجا ماندن مناسب نیست چرا که چون من به فقر و فاقه گذرانم و پسر من
بادشاه دهلی باشد کسے روا دارد که خبر ما گیرد پس بهتر آنست که جا بر دیم که کسے نداند و به ذوق خاطر عبادت کنیم آنحضرت این سخن پسند نمود از دار الملک دهلی خفیه بر آمده به خطه
پاک اجودهن تشریف برده و در دهلی بجاے خویش برادر خورد و خلیفه خود شیخ نجیب الدین متوکل قدس سره را گذاشت القصه ازان زین المخدرات شش پسر و الا کبر و سه دختر به
وجود آمدند و از هر کدام اولاد بسیار اندر عرصه روزگار بماند الا از پسر خورد آنحضرت که شیخ عبید الله نام داشت و مفسدان ویرا علیحده خورد سالی شهید کردند مرقدش در پاک پتن
بیرون شهر جانب جنوب قریب حرم روضه حضرت گنجشکر واقع است و به شیخ عبید الله بابا یانی شهرت دارد و نیست میان صاحب سیر الاقطاب که در بیان کیفیت مناکحت
و تعداد فرزندان حضرت گنجشکر نوشته و صاحب مرآة الاسرار که درین فن ثقه و معتمد علیه است مر آنحضرت را پنج پسر و سه دختر میگوید چنانکه بیان احوال آنها عنقریب
به تفصیل می آید و هم وے حقیقت مناکحت آنحضرت را از حضرت شیخ نصیر الدین محمود اودهی قدس سره چنان نقل میکند و حق همین است پس میگوید که خدمت حضرت
گنجشکر در اجودهن متاهل شد و براحرهاے بسیار بوده و فرزندان بسیار متولد گشتند نزدیک مسجد جامع منزل ساخت عیال وے آنجا میبودند خود اکثر در مسجد مشغول میبود دریا
در جنگل زیر درختان کریر میگذرانید و در ابداے حال که به اجودهن توطن فرمود با وجود عیال و فرزندان به تسل پیلو و دیله کریر که از جنگل اندیار خیز و قانع بود که آنهم چندان میسر نبود
که سیر خورند حضرت سلطان المشائخ میفرماید امروز که من در خانه حضرت گنجشکر دیله یا گل کریر سیر مے خوردیم ما را روز عید بودے وقتے خادم یک دانگ را نمک وام کرده آورد
چون وقت افطار طعام پیش آوردند حضرت گنجشکر بنور باطن دریافت فرمود که درین طعام بوے اسراف مے آید روا نباشد که من این طعام بخورم روزے یکے از حرمهاے
او آمده گفت که فلان پسر از گرسنگی هلاک شده فرمود بنده مسعود چه کند اگر تقدیر حق در آید و او از جهان سفر کند رسنے در پاے او به بندد و بیرون اندازد سبحان الله چه استقامت
و چه همت بلند داشت و بعد ازان که فراغ هم روے نمود و شهرت عظمت و کرامات وے قدس سره در عالم شایع گشت و فتوحات از هر طرف رسیدن گرفت همه نصیب مجاور
و مسافر میگشت حضرت سلطان المشائخ قدس سره میفرماید که از وقت صبح گرفته تا یک پاس شب هر کسے که مے آمد انواع طعام از مطبخ وے میخورد و در هر شب ماه شیرینی آورده
توده توده پیش وے میگذاشتند و مبلغ نقد نیز میرسید اشتند هر قسم کسے که بجهت مبارکباد ماه نو مے آمد او را البته چیزے عطا میفرمود بقدر حال آنکس کسے را شیرینی و کسے را
مبلغ نقد و کسے را هر دو اما خود بر آن طریق معهود بود و قناعت داشت و هم حضرت سلطان المشائخ قدس سره میفرماید که خدمت حضرت الشان را صوم دوام بود اکثر افطار
به شربت میفرمودند چند مویز در قدح انداخته شربت کرده می آوردند نصفے یا ثلثے بر حاضران قسمت کردے باقی خود به کار بردے بلکه ازان بقیه هم به کسے مرحمت فرمودے تا
آن دولت کرا نصیب باشد بعد ازان پیش از نماز دو نان به روغن چرب کرده مے آوردند یک نان به حاضران قسمت نمودے و یک نان خود بخوردے و ازان هم به کسے
دادے و هر دو نان کم از یک سیر آرد بودے و بعد از نماز شام مشغول به حق شدے بعد ازان مائده سر خ پیش مے آوردند طعامها از هر لون بودے مردم مے خوردند و خود کمتر
دست به طعام بردے مگر همان شربت و نان روز دیگر وقت افطار و هم حضرت سلطان المشائخ گوید که حضرت گنجشکر اکثر نان زنبیل خوردے البته وقت افطار یک دو کلیچه
نان زنبیل پیش بودے وقتے در خانه قدس سره دو بار زنبیل گشتے بیشتر یاران از روز نان زنبیل بودے و در شب بر مائده او طعام مے خوردند به خدمت حضرت سلطان
المشائخ قدس سره نیز در ابتداے حال زنبیل گردانیده اند این قسم مجاهدات کرده اند تا بمقام رسیده اند مصرع هر تنک حوصله شایسته رسوائی نیست و هم حضرت سلطان
المشائخ قدس سره میفرماید که روزے درویشے صاحب دل آمده در مسجد جامع نزول فرمود و گرسنه بود حضرت گنجشکر قدس سره از فراست باطن او را بشناخت بر فور در خانه
رفت آنجا بجز قدرے جوارے چیزے نبود آن را به دست مبارک خود آس کرد و نان بخت و پیش آن درویش نهاد درویش گفت از حالت آنکه در خانه بجز این چیزے
دیگر نبود تو به خود خوش آس کردی و بختی معائنه میکردم حالا چه میخواهی بخواه وے قدس سره مطلوبے که داشت به عنایت الهی از بخشش آن درویشے بدان مطلوب رسید
حضرت سلطان المشائخ اکثر مے فرمود که آن فتح باب بود که حضرت گنجشکر را بعد از تحمل مشقت و تنگی حال بسیار روے نمود و نیز فرمود که چون درویشے از سر صفاے مرد
درویشے را چیزے میدهد طریق درویش آنست که آن درویش هم بر سبیل مکافات به قدر وسع خود خدمتے کند و هم حضرت سلطان المشائخ میفرماید که محمد نام یارے بود د

بر بعضے اسرار حضرت گنجشکر قدس سرہ محرمیت داشت بود روز جمعہ در مسجد آن دیار در عقب حضرت گنجشکر نشست و بعد از زمانے مدہوش گشت حضرت قدس سرہ
از وے پرسید کہ ترا چہ حال بود و باز خود بر لفظ مبارک راند کہ آنزمان در نماز مرا معراج بود زہے از نعمت درویشان نصیب شد حدیث نبوی بر این سر وارد است الصلوٰۃ
معراج المؤمنین پس قاضی قصبہ اجودھن بہ شدت پیش آمد و بر بعضے احوالات حضرت گنجشکر قدس سرہ کہ در فہم وے نمے آمد محضر کرد در چند روز مع جان و مال
ہلاک گشت ہیچ متنفس در خانہ وے سلامت نماند و صاحب مرآۃ الاسرار گوید کہ حضرت سلطان المشائخ را نیز در مرض موت ہمان احوال معراج روے دادہ بود
و در ہمان حال بحق پیوست و ہم حضرت سلطان المشائخ گوید کہ چون از رخصت حضرت گنجشکر قدس سرہ در دہلی آمدم خرقہ و گلیم کہ از حضرت ایشان یافتہ بودم آنرا پوشیدہ در مسجد
جامع میرفتم شرف الدین قیامی مرا طلبید و پرسید من کیفیت بیعت و یافتن خرقہ باوے گفتم بہ استماع حال من حضرت گنجشکر را چیزہاے نامناسب ذکر کردہ و مرا بد گفت باوجود
آنکہ قوت جواب داشتم اما تحمل کردم چون باز بہ خدمتش در اجودھن رفتم آن ماجرا عرض نمودم خدمت حضرت گنجشکر ہاے ہاے بگریست و بر تحمل من تحسین بلیغ فرمود و در علم
آن حال چنان بر زبان مبارک راند کہ من دانستم شرف الدین رفت چون باز در دہلی آمدم شرف الدین نماندہ بود و ہم سلطان المشائخ گوید کہ یوسف ہانسوی از یاران
سابق بود وقتے از جانب اچہ آمدہ بود حضرت گنجشکر از وے پرسید کہ درین سفر از این طائفہ کرا دیدی گفت فلان کس چنین مشغول است و فلان کس چنین مقید است ایشان
را رغبت شد کہ آن جماعہ را باید بتقریب وضو ساخت و دیر تر باز آمد یوسف مذکور التماس کرد کہ خدمت خواجہ کجا رفتہ بود فرمود تو بعضے مشائخ را صفت کردی مرا ذوق دیدن شد
رفتم ہمہ را دیدم کہ دو کانہا کردہ اند و نشستہ کندہ پزے میکنند و روزے انگشت مبارک حضرت گنجشکر مار گزید ہیچ علاج نکرد بحق مشغول گشت در غلبہ مشغولی عرق از اندام
مبارکش روان شد زہر مار اثر نکرد و حضرت سلطان المشائخ را نیز در وقت رفتن بہ اجودھن مار گزید از نظر شفقت حضرت گنجشکر صحت یافت و در سیر الاولیا مینویسد
کہ چون سلطان ناصر الدین سلطان شمس الدین التمش بجانب اوجہ و ملتان لشکر کشیدہ بود براے دیدن حضرت گنجشکر در اجودھن رسید بعد از دریافت ملازمت وقت دیگر
مثال چہار دیہ معمور و آبادان و مبلغے نقد بدست سلطان غیاث الدین بلبن کہ در آن ایام الغخان بود بہ خدمتش فرستاد حضرت گنجشکر زر نقد گرفتہ بہ فقرا قسمت نمود و دیہات
قبول نکرد و فرمود طالبان این بسیار اند بہ آنہا بدہید در خاطر الغخان گذشت کہ سلطان ناصر الدین پسر ندارد و چہ خوبست کہ بعد از وے از توجہ حضرت شیخ سلطنت دہلی
بمارسد حضرت گنجشکر بنور باطن دریافتہ این دو بیت بر زبان راند بیت فریدون فرخ فرشتہ نبود ز عود و ز عنبر سرشتہ نبود ز داد و دہش یافتہ نیکوی تو داد و
دہش کن فریدون شوی پس چون سلطان ناصر الدین وفات یافت الغخان بر تخت نشست و خود را سلطان غیاث الدین بلبن خطاب نمود و در اخبار الاخیار
مینویسد کہ مردے بخدمت حضرت گنجشکر عرضداشت کرد کہ بجانب سلطان غیاث الدین بلبن سفارش نامہ براے من در قلم آرید آنحضرت نوشت رفعت قضیتہ الی
اللہ ثم الیک فان اعطیتہ شیئاً فالمعطی ہو اللہ وانت المشکور وان لم تعطہ شیئاً فالمانع ہو اللہ وانت المعذور و ہم در وے مینویسد کہ وقتے در پیش
آنحضرت در اباحت و حرمت سماع کہ در آن اختلاف علماست سخنے رفت فرمود سبحان اللہ یکے سوخت و خاکستر شد و دیگرے ہنوز در اختلاف است و در مرآۃ الاسرار
مے آرد کہ وقتے درویشے در خدمت گنجشکر رسید و برا چیزے دعا نیدہ رخصت فرمود چون آن درویش برخاست و دید کہ بر سجادہ حضرت گنجشکر شانہ افتادہ است گفت یا شیخ
اگر این شانہ بمادہی ترا برکات بسیار حاصل آید آنحضرت فرمود ترا و برکات ترا در آب غرق کردیم چون وے از خدمت شیخ بدر آمد کنارہ آب رفتہ تا غسل کند در آب
غرق شد روزے ہفت نفر درویش بخدمت وے آمدہ نشستند و بعد از ساعتے برخاستند و گفتند کہ تمام عالم گشتیم ہیچ درویشے ندیدیم مگر مدعی چند حضرت گنجشکر فرمود
بنشینید تا درویشے بشما نمایم آنہا گوش بر آن نکردہ بر آمدند فرمود خواہید دید چون از اجودھن بر آمدند ہر ہفت کس را باد سموم زد ہلاک شدند بیت پروانہ از آن
سوخت کہ با شمع در افتاد با سوختگان ہر کہ در افتاد بر افتاد و ہم در وے از سلطان المشائخ مے آرد کہ وقتے موے از محاسن حضرت گنجشکر جدا شدہ بندہ التماس
نمود کہ اگر دہان شود این موے را تعویذ کردہ نگاہ دارم فرمود چنان شد با چون دو ماہ آمدم ہر کہ پیش من تعویذ میخواست آن موے را تعویذ میکردم شبے طفلکے چون از اہل مطلوب حاصل نشد آن تعویذ باز پس من دہ پس چندان خلائق را منفعت
رسید اگر آن بکار شدنے نبود ہر چند تفحص میکردم آن تعویذ بدست نیامد دانستم کہ آن شخص رفع شدنی نیست و در سیر الاولیا مینویسد کہ بخدمت حضرت سلطان المشائخ شیخ

قدس سره پرسیدند که شما در وقت نقل حضرت گنجشکر حاضر بودید چشم پر آب کرده فرمود که خیر در ماه شوال مرا به دهلی روان کرد و نقل ایشان پنجم ماه محرم واقع شد لیکن وقت رحلت مرا یاد فرمود و گفت فلان در دهلی است من نیز در وقت نقل حضرت قطب الاقطاب حاضر نشدم در هانسی بودم پس خرقه خلافت که از حضرت قطب الاقطاب یافته بود آنرا حواله شیخ بدرالدین اسحاق نموده که این امانت را به مولانا نظام الدین بداونی خواهی رسانید و هم حضرت سلطان المشائخ قدس سره گویند که چون شب ماه محرم زحمت بر وے قدس سره غالب کرد نماز خفتن به جماعت بگذارد و بعد ازان بیهوش گشت در ساعتے به هوش آمد پرسید که نماز عشا گذاردم گفتند بلے فرمود یکبار دیگر گذارم تا چه میشود همچنین قسم سه کرت نماز خفتن ادا نمود بعد ازان یا حی یا قیوم گویان جان بمشاهده حق تسلیم نمود وفاتش روز سه شنبه پنجم ماه محرم سنه ثمان و ستین و ست مائة و بقولے در سنه تسع و ستین و ست مائة و بر وایتے در سنه تسعین و ست مائة در زمان سلطان غیاث الدین بلبن واقع شد و تاریخ وصال وے قدس سره صاحب سیر الاقطاب موافق روایت خویش که آن در انجا روایت سیوم است مخدوم گفته است عمر شریفش نود و پنج سال و بروایتے نود و سه سال بوده از آنجمله سی و پنج سال بعد از وفات قطب الاقطاب در قید حیات بود و در قصبه اجودهن عرف پٹن که از توابع ملتان است در حجره خاص خود مدفون گشت قدس سره و در سیر الاولیا می نویسند که حضرت گنجشکر پانزده سال و بروایتے هژده سال بود که بیعت ورزید و بعد از بیعت مدت هشتاد سال در قید حیات بسر برده رخت اقامت از دنیا بربست و ازین دو روایت به یقین معلوم میشود که عمر آن حضرت قدس سره نود و پنج سال یا نود و هفت سال بود کمالات و خوارق عادات حضرت گنجشکر از قید تحریر و تقریر بیرون است و ازین چه زیاده خارق عادت مر آنحضرت را خواهد بود که مثل حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا بداونی قدس سره مرید داشت که چهار دانگ وسعت آباد هندوستان را از نور ولایت خویش منور گردانید و عالمے را سبب هدایت شد و حق سبحانه او را به خطاب سلطان المشائخ ممتاز ساخت و تاج کرامت بر سر او و پیران وے نهاد چنانکه تصرفات و لایتش اظهر من الشمس است و هیچ احدے را آن دست انکار نمیرسد و ے از اعاظم خلفاے حضرت گنجشکر بود و صاحب کتاب سیر الاولیا میر سید محمد کرمانی قدس سره تمام احوال وے مفصل در کتاب مذکور ذکر کرده است و درین مختصر گنجایش آن نه دارد مجملے ازان و پاره از کتب دیگر نوشته مے آید مقرر صاحب جهلان عالم باد که سلسله نسب پدری و مادری حضرت سلطان المشائخ را جمیع مورخان احوال مشائخ تا به جناب امیر المومنین علی کرم الله وجهه رسانیده اند و گفته اند که آنحضرت از طرفین سید حسینی بود چنانچه هر دو نسبش جداجدا نوشته مے آید سلسله نسب پدرے اینست سلطان المشائخ شیخ نظام الدین محمد اولیا بن خواجه احمد بن خواجه علی البخاری بن سید عبدالله بن سید حسین بن سید علی بن سید احمد بن سید ابی عبدالله بن سید علی اصغر بن سید جعفر بن امام علی الهادی بن امام محمد جواد بن امام علی الرضا بن امام موسے کاظم بن امام جعفر صادق بن امام محمد باقر بن امام زین العابدین بن امام حسین بن امام اول امیر المومنین علی رضی الله عنه و سلسله نسب مادری وے اینست که خواجه عرب البخاری که جد مادری حضرت سلطان المشائخ باشد بن سید ابو المفاخر بن سید محمد اطهر که یکے از خلفاے حضرت شیخ ابو محمد عبدالقادر جیلانی بود رضی الله عنه و وے بن آن سید حسین بن سید علی است که در سلسله نسب پدرے حضرت سلطان المشائخ تذکیر یافت الے آخره پس حضرت سلطان المشائخ بدین اسناد مستقر از طرفین سید حسینی باشند و آنکه مولانا عبدالرحمان جامی در کتاب نفحات الانس خالدے ذکر کرده بجاے دیگر در نظر نیامده و ظاهر است که حقائق انساب و اکتساب حضرت سلطان المشائخ بسبب بعد مسافت بمولانا من وعن نرسیده بود که بیان واقعی در تصنیف خود ضبط نماید و در مرآة الاسرار می نویسد که اجداد بزرگوار حضرت سلطان المشائخ از شهر بخارا بودند که گنجینه علم و کان حلم است جد پدرین وے خواجه علی و جد مادریش عرب هر دو بزرگ با هم از جانب بخارا در لاهور رسیدند و از آنجا در شهر بداؤن آمده سکونت نمودند اتفاقاً میان این دو بزرگ قرابتے واقع شد خواجه عرب دختر خود رابعه عصر بی بی زلیخا را که خاک پاک روضه متبرکه او امروز در شهر دهلی دواے حاجت مندانست به خواجه احمد بن علی پدر حضرت سلطان المشائخ تسلیم کرد و خواجه احمد که به کمال دیانت و صلاح آراسته بود سلطان عهد قضاے شهر بداؤن بوے تفویض فرمود خاک پاک وے نیز در آنجا است و الآن مردم بزیارتش بهره مند میشوند حق سبحانه تعالے از آن دو صدف پاک دو گران گرامی و سرمایه عشق و محبت حضرت سلطان المشائخ را به روز آخرین چهارشنبه بعد از طلوع آفتاب بتاریخ بیست و هفتم صفر سنه ست و ثلثین و ست مائة در زمان نصرة بداؤن

بوجود آورد آنست که هر سال بروز آخرین چهار شنبه مزار مبارک وی را برسم سالگره در همین حیات آنحضرت معهود بود غسل میدهند و آب آنرا تبرک میکنند و را فیان

را سیخورانند تا شفاے یابند و هم درسه وسے مینویسید که حضرت سلطان المشائخ از جمیع مقامات غوثی و قطبی و فردانیت گذشته بمرتبه محبوبی رسیده بود و اقوال و

افعال وے جمیع مشائخ را حجت قاطع است و در اسرار السالکین مے آرد روزے که حضرت سلطان المشائخ خلوت حال معهود وقت نماز فجر کلاه احمر بر سر مبارک نهاده

از بالاے بام فرود مے آمد همین که نماز ادا میکرد باز بر سطح سیر فت در آن روز یاران به اوراد و اذکار مشغول نشستند بالاے بام روزنے بود همه یاران تمام روز نظر بجانب

آن روزن میدیدند چون آن بادشاه روے مثل ماه خویش از روزن مے نمود یاران بالاے بام سیر فتند و براه طهارت کبرے مطهر میکردند و به انواع طیب معطر

میساختند و جامهاے معطر مے پوشانیدند و از سطح فرود نشستند و باز منتظر مے بودند و سوے روزن سطح مے نگریستند بعد ساعتے حضرت سلطان المشائخ باز روے مبارک

خویش از روزن مینمود و یاران باز بالاے بام میرفتند و غسل میدادند و جامهاے حریر و قطیفه مے پوشانیدند و کحل در چشم میکردند و طریق از زین در گلوے مے پوشانیدند

و تعویذ زرین در دست مے بستند و جامه خواب از قطیفه مے گستردند و بالاے پلنگ در سطح چند وه از قطیفه مے بستند و بر پلنگ مے نشاندند و خود فرود مے آمدند باز

منتظر سوے روزن میدیدند هیچکس را رفتن آنجا مقدور نمے بود و بعد مضے مدت چون کلاه مبارک ایشان از جانب روزن فرود مے افتاد یاران باز بر سطح

میرفتند و میدیدند که اعضاے مبارکش سست گشته چون موم گداخته شده اند پس آن حضرت را یاران بر میداشتند و غسل میدادند و جامهاے سفید مے پوشانیدند آنحضرت

بعد افاقت آول پرسش از نماز میکرد و میفرمود که چند وقت نماز از من فوت شده پس نمازهاے فوت شده را قضا میکرد و در روزے آنحضرت همدرین حالت بود که

شیخ رکن الدین ابو الفتح نبیره حضرت شیخ بهاء الدین زکریا از ملتان رسید اصحاب آنحضرت را گفت که از آمدن من سلطان المشائخ را خبر کنید آنها گفتند امروز بالا

رفتن مقدور هیچ کس نیست باز شیخ رکن الدین گفت اگر شما خبر نمیکنید من خود بالاے بام پیش ایشان میروم یاران گفتند بهتر آنست که شما بالا نروید شیخ رکن الدین

گفته ایشان نشنید و بر سطح بر آمد حضرت سلطان المشائخ را به آن لباس بر پلنگ نشسته دید متحیر شد و سلام گفت جواب سلام که دهد که آنحضرت در آن وقت از خود

خبر نداشت و مست الست بود شیخ رکن الدین چون اینحال دید از آنجا باز گشت چون حضرت سلطان المشائخ به خود باز آمد اول همین سخن گفت که اینجا گذر ولی

شده است که مرا بوے ولایت مے آید یاران گفتند شیخ رکن الدین آمده بود آن حضرت گفت وے مرا درین حال دید یاران گفتند آرے بالاے بام بر آمده بود ما او را

منع کردن نتوانستیم باز روزے شیخ رکن الدین به خدمت آنحضرت بیامد و پرسید که در آن روز حال شما چه بود گفت از خدا بپرسید آنگاه شیخ رکن الدین در وقت خود مناجات

کرد و گفت خداوندا در آن روز شیخ نظام الدین چه حال داشت فرمان شد مثل نظام الدین صوفی زیر قبه نیلگون کسے نیامده است باز گفت الٰهی بالکل تا خاطر من

ازین تسکین نمی یابد فرمان شد که محل معشوقی دارد این فقیر محرر سطور میگوید که این بیان بدین تفصیل در هیچ کتابے دیگر جز اسرار السالکین بنظر در نیامده

و این تفصیل خالی از غرابت و ضعف نیز نیست کما لایخفے علے من له ادنے لب آرے برین مقدمه اتفاق است که حضرت سلطان المشائخ قدس سره محبوب بارگاه

ربانی بود چنانکه میر سید محمد جعفر مکی که از کمل خلفاے حضرت نصیر الدین محمود دهلی قدس سره بود در بحر المعانی میگوید که روزے این فقیر در کشتی دریاے نیل مصر با

خضر علیه السلام مصاحب بود که خضر علیه السلام به من فرمود که حضرت شیخ عبد القادر جیلانی و حضرت شیخ نظام الدین بداونی در مقام معشوقی بوده اند یعنی هر دو را اشارب

از روح احمدی بود صلے الله علیه وسلم و صاحب سیر الاولیا میگوید که چون ولی کامل مراتب قطبیت و فردانیت و غیره طے نموده به مرتبه محبوبیت یعنی مرتبه معشوقی رسد

ذات پاک او مظهر اسرار الٰهی گردد و اراده او اراده وے سبحانه تعالی بود و چشم مبارک او از سر تا پا از عطریات غالیه معطر شود و هر چه بدو رسد آن بو در وے اثر کند یعنی او

را خوشبو سازد و به هر مسکن وے بهشت عنبر و عبیر آید و چون به گور رود گور را معطر نماید چنانچه امروز آن علامت رتبه محبوبی بر مزار مبارک حضرت سلطان المشائخ قدس سره

پیدا و هویدا است طالب را باید تا ملاحظه نماید و هم وے گوید که وقتے مولانا ظهیر الدین کوتوال دهلی در خدمت حضرت سلطان المشائخ قدس سره رسید دید که بوے عود

آید و دانست که درون حجره عود سوده است خادم در حجره را باز کرد لیکن ندید چیزے مانند حضرت سلطان المشائخ روے به سوے وے نموده فرمود که مولانا این بوے

عود نیست بوے چیزے دیگر است بیت عطار کو به بند دو کان از کرمن زدوست . بوے کشیده ام که به مشک و عنبر نیست و هم وے میفرمایند که وقتے حضرت
سلطان المشائخ قدس سره گلیمے که به اقدام مبارک وے مشرف شده بود به قاضی محی الدین کاشانی رحمت الله علیه رحمت فرموده از آن گلیم بوے خوش مے آمد
قاضی بر سر و دیده نهاده در خانه خود آورد و بجاے جان نگاهداشت و از بوے آن مشام جان خود را معطر میساخت و گمان قاضی آنکه این بوے عارضی است
چون مدتے برین بگذشت و زر داز آن بوے کم نگشت پس روزے به طریق امتحان و تجربه آنرا شستن گرفت چون بوے از ان نرفت قاضی را تعجبے در
پیش آمد بخدمت حضرت سلطان المشائخ رسید و این کیفیت را اظهار گردانید وے چشم پر آب نمود و فرمود که قاضی بوے محبت باریتعالی است که در ذات محبان خود
تعبیه کرده است بیت این بوے نه بوے بوستان است این بوے ز کوے دوستان است محرر این سطور عفی الله عنه میگوید که فقیرے بود از یاران
شیخ با قطب الاقطاب بندگی شیخ سوندها قدس سره که وے را نسبت کمال با عالم ارواح دست داده بود روزے آن فقیر مقابل قبر مبارک حضرت سلطان المشائخ به مراقبه
برزخ البرازخ اشتغال میداشت که ناگاه وے را غلبتے روے داد و در آن غیب دریاے عظیم و لاکنار از نور ذات به نظرش در آمد و در آن دریاے فوارهاے نوری بحد
بے نهایت تموج میکردند و مثل فوارهاے آب به بالا مے آمدند و هر شعله از ان نور بحر که از راه دهن بر فواره از آن فوارهاے نور بیرون مے آمد گاهے متمثل به صورت امرد
صاحب جمال و گاهے متمثل به صورت زن صاحب جمال میگشت و در میان آن بحر تختے از نور مکلل به جواهر و لآلی نوریه برگشتی از نور نهاده بودند بر آن تخت شخصے امرد
به غایت صاحب جمال و نورانی نشسته بود و بر سر آن شخص تاجے بود از نور درخشان مثل آفتاب همه تجلیات الٰهی از جنبش ابرها که از نور فوارهاے آن بحر متمثل میگشتند
واز جنس غیر ذالک خود را بر آن شخص تخت نشین جلوه میدادند و عرض میکردند در میان این درویش میبیند این واقعه از دریا گذارش نموده نزدیک تختے که آن شخص
بروے نشسته بود رسید از بوے خوش آن شخص این درویش مست گشت بعد از دیرے چون بحال خود آمد از آن شخص پرسید که نام حضرت مخدوم چیست گفت که
نام من نظام الدین بداونی است و من معشوق حضرت حقم لهذا تجلیات اند و تجلیات مطلوب شان بعد از ان آن درویش را دستار عنایت فرمودند و گفتند که بر تو را
نیز از ولایت بهره دادم بعده آن درویش را افاقت روے داد و از جسد و لباس وے چنان بوے خوش مے آمد که تمامی خوشبوئیها عالم بذره وے نرسد بلکه جسد آن درویش
علین بوے خوش گشته بود و این بوے دائماً از جسد و لباس آن درویش در حیات و ممات وے به مسامع مردمان اهل عالی میرسید و در کتاب بحر المعانی مے آرد
که چون غیاث الدین تغلق شاه را بسبب سماع با حضرت سلطان المشائخ قدس سره خصومتے پیدا آمد خواست که به جهتے ملازمان ایشان را آزارے رساند مگر این واقعه
راسیاحی در شهر ملتان پیش شیخ رکن الدین ابو الفتح نبیره حضرت شیخ بهاء الدین زکریا قدس سره به تقریبے مذکور کرد از آنجا که وے را با حضرت سلطان المشائخ از فراط
محبت و اخلاص بود تاب نیاورد و همدران نزدیکی عزم شهر دهلی نمود تا حضرت سلطان المشائخ را از آن کار که سبب آزار اراده شده بود باز دارد و بعد از طے مسافت
چون به شهر دهلی رسید همان زمان به شرف سعادت ملاقات حضرت سلطان المشائخ قدس سره مشرف گردید و ماجرا پرسیدن گرفت در این میان صیامت
قوال در آمده و نواختن آغاز نهاد در آنحضرت را مقام تواجد روے داد به سماع بر خاست شیخ رکن الدین آستین مبارک آنحضرت بگرفت و بنشاند و چون بر کرت
دوم آنحضرت قدس سره برخاست و امن آنحضرت کشید و بنشاند سیوم کرت که آنحضرت برخاست و در رقص شد شیخ رکن الدین قیام به نماز کرد و به نوافل مشغول
گشت بعد از انقطاع وقت مولانا محمد شه امام با شیخ رکن الدین سوال نمود که چه سر بود در آستین گرفتن و دامن گرفتن و کرت سیوم نماز گذاردن فرمود که اے مولانا
اول کرت که برادرم شیخ نظام الدین به تواجه بر خاست قدم بر هفتم آسمان زد آستین ایشان را گرفتم و نشاندم و دوم مرتبه که برخاست پاے بر سقف عرش نهاد دست
به آستین نرسید دامن ایشان را کشیدم و بنشاندم سیوم بار که برخاست ندیدم که کجا رفت لاعلاج به عالم ناسوت مشغول شدم و در مسامع السالکین مینویسد که در مرض
موت حضرت سلطان المشائخ شیخ رکن الدین ابو الفتح در دهلی بود روزے به عیادت آنحضرت آمد خواست که بر زمین نشیند آنحضرت فرمود که بر چهار پائی ما نشیند وے
گفت که بر چهار پائی قطب کدام کس طاقت نشستن دارد پس آنحضرت یاران را فرمود که کرسی بیارید آوردند شیخ رکن الدین بروے نشست و بعد از پرسش

احوال آنحضرت گفتند که انبیا و اولیا را درمیان حیات و موت اختیار میدهند و اگر چند روز توقف کنند خلق را از شما فائده رسد و بسیاری از ناقصان بدرجه کمال
رسند آنحضرت فرمود که اشتیاق دوست چندان غالب شده است ساعتے که باقی مانده است گذشتن وے هم بر من دشوار است و نیز فرمود که من رسول علیه الصلوة
والسلام را هر شب در معامله می بینم که مرا میفرماید و اشارت مینماید که اے نظام اشتیاق تو مرا بیشتر است زود بیا و درکتف ملیاسا شیخ رکن الدین و همه حضار را ازین سخن گریه
بکار آمد و زار زار بگریستند و از خود رفتند بعد از آن شیخ رکن الدین گفت که چیزے وصیت فرمائید آنحضرت قدس سره فرمودند یکے از پیران چشت قدس الله اسرارهم در
مرض موت وصیت کرده بود که بعد موت نزدیک جنازه من سرود گویند بعد ازان دفن کنند چون آن شیخ وفات کرد یاران او مطربان را آوردند تا نزد جنازه سرود
گفتند آن شیخ برخاست و هفت روز سماع کرد بعد هفتم روز که از سماع باز آمد وے را دفن کردند من هم از پس روان ایشان ام باید که شما بعد موت من قوالان را بیارید
و نزد جنازه من سرود گویانید بعد ازان مرا دفن کنید چون آنحضرت قدس سره وفات یافت امامت جنازه وے شیخ رکن الدین کرد بعد از نماز گفت امروز مرا تحقیق شد
که تا مدت چهار سال مرا برائے همین معنے در دهلی میداشتند که بشرف امامت جنازه حضرت سلطان المشائخ مشرف شوم بعد ازان یاران خواستند که مطربان را بیارند
شیخ رکن الدین ایشان را منع کرد و گفت اگر شما قوالان را آورید به مجرد آمدن آنها حضرت سلطان المشائخ در رقص خواهند در آمد و آن شیخ بعد هفتم روز از سماع باز مانده
بود ایشان هرگز از سماع باز نخواهند ماند تا قیامت سماع خواهند کرد و فتنه در جهان پیدا خواهد شد الغرض بعد ادائے نماز جنازه برداشتند و روان شدند و در اثنائے راه
عورتے میش در خانه خود نشسته سرود میگفت بمجرد که آواز سرود در سمع آنحضرت قدس سره رسید دست از کفن بیرون کرد شیخ رکن الدین دوید و آن زن را از سرود منع
کرد تا آنکه جنازه مبارک در مقبره بردند دست همچنان بود چون خواستند که در قبر فرود آرند شیخ نصیر الدین محمود اودهی قدس سره عرض کرد که برهان شما ازین هم بیشتر
است اگر دست کرده آرید بهتر باشد آنگاه آنحضرت قدس سره دست را گرد آورد پس شیخ رکن الدین وی را در قبر فرود آوردند چون از قبر بیرون شد بیهوش شد مردمان
پرسیدند که سبب بیهوشی چه بود شیخ رکن الدین گفت در آن وقت که حضرت سلطان المشائخ را در قبر فرود آوردم روحانیت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم حاضر
شد و وے را در کنار گرفت مرا طاقت مشاهده نور نبوت نبود از آن بیهوش گشتم و صاحب کتاب سیر الاولیاء میفرماید که ولادت حضرت سلطان المشائخ قدس سره
بعد از طلوع شمس در روز آخرین روز چهارشنبه بتاریخ بیست و هفتم ماه صفر سنه ست و ثلثین و ست مایه واقع شد و بتاریخ پانزدهم ماه رجب روز چهارشنبه سنه خمس و خمسین
و ستمایه بشرف ارادت حضرت شیخ فرید الدین گنجشکر قدس سره در شهر اجودهن مشرف گردید و بتاریخ دویم ماه ربیع الاول روز چهارشنبه سنه ست و خمسین و ست مایه
شیخ فرید الدین گنجشکر آنحضرت را بمکرمت خلافت پیران چشت قدس الله اسرارهم با خرقه خاص مکرم گردانید و چون عمر مبارک آنحضرت قدس سره بنود و چهار سال و
هشت ماه رسید چهارشنبه چهل روز بیماری کشید روز چهلم بعد از طلوع آفتاب روز چهارشنبه بتاریخ هژدهم ماه ربیع الآخر سنه خمس و عشرین و سبعمایه جان بمشاهده حق تسلیم کرد
و در موضع غیاث پور متعلق شهر دهلی بعد از نماز پیشین مدفون گردید و عزیزے در تاریخ آنحضرت قدس سره گفته است بیت نظام دو گیتی شه ما و طین سراج
دو عالم شده بالیقین چو تاریخ فوتش بجستم ز غیب ندا داد هاتف شهنشاه دین و هم وے میفرمایند که چون حضرت سلطان المشائخ را در گور کردند خرقه که
از حضرت گنجشکر قدس سره یافته بود موافق وصیت آنحضرت بر وجود مبارک وے قرار کردند و مصلے حضرت گنجشکر زیر سر نهادند و این نوع نزدیک این طائفه روا است
و اکثر مشائخ کبار کرده اند که خرقه پیر خود یا بفرزند صالح داده اند یا همراه خود در گور برده اند و در مرآة الاسرار می نویسد حضرت سلطان المشائخ از جمله آن بزرگان بود که در گور
نشسته تصرف میکنند چنانکه روضه متبرکه او قبله حاجات عالم است و این ذره بمقدار در سنه یک هزار و پنجاه و دو هجری بشرف سعادت زیارت آستانه آن بادشاه کونین
سربلند گشته است و بفیض روحانیت آنحضرت قدس سره نعمتهائے و نوازشهائے یافته که بتحریر است نیاید سبحان الله تا امروز ظهور تصرفات ولایت آنحضرت در ترقی است
و تا قیام قیامت خواهد بود با وجود چندین هزار اولیا کبار در دهلی خفته اند ولیکن چون این فقیر در عالم معنوی توجه نمود غیر از دو خیمه ولایت دیگر بر پا ندیدم یکے بر سر مرقد پاک
حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی دویم بر مزار متبرکه حضرت سلطان المشائخ قدس سرهما و از اجله خوارق حضرت سلطان المشائخ وجود شریف حضرت نصیر الدین

تذکرہ حضرت خواجہ نصیر الدین محمود چراغ دہلوی

نصیر الدین محمود بن شیخ یحییٰ اودھی المعروف بہ چراغ دہلی قدس سرہ بود و صاحب مرآۃ الاسرار می‌نویسد کہ شیخ نصیر الدین محمود قدس سرہ از اکابر اولیا ہند است
شانے بزرگ و علمے وافر و احوال مستور داشت و از ابتدائے حال گرفتہ تا انتہائے سلوک پیوستہ بریاضت و مجاہدات مشغول بود و در مرتبہ رضا و تسلیم نظیرے نداشت و وے
مرید و بزرگترین خلفائے حضرت سلطان المشائخ است کہ بعد از نقل حضرت سلطان المشائخ برجائے وے در دہلی بمقام ارشاد متمکن گشت و عالمے را ہدایت بخشید و چندین
کسان بفیض صحبت وے بمرتبہ تکمیل و ارشاد رسیدند و ہم وے میفرمایند و می‌نویسد کہ جد شیخ نصیر الدین محمود کہ اورا شیخ عبد اللطیف یزدی میگفتند از خراسان بہ لاہور
رسیدہ ساکن گشت و از وے در لاہور پسرے بوجود آمد شیخ یحییٰ نام بعد از آن شیخ از لاہور انتقال کردہ در اودھ متوطن شد حق تعالیٰ از وے شیخ نصیر الدین محمود را پیدا
گردانید و سلسلہ نسب وے را در بعضے از کتب معتبرہ بہ امیر المومنین حسین بن علی مرتضےٰ رضی اللہ عنہ رسانیدہ است و وجہ ملقب شدن وے بہ چراغ دہلی در بعضے از سیر مشائخ
چنان نوشتہ کہ روزے چند درویش سیاح بہ خدمت حضرت سلطان المشائخ رسیدند و در گرد آن حضرت اجلاس ورزیدند در این میان شیخ نصیر الدین محمود بہ مصلحتے
بہ مجلس در آمد و برایستاد حضرت سلطان المشائخ فرمود بنشین وے التماس نمود کہ درویشان پس پشت من خواہند بود حضرت سلطان المشائخ فرمود کہ چراغ را پشت
در وے نیست وے تسلیمات آداب بجا آوردہ نشست از آن وقت او را پشت و روے یکسان گشت یعنے ہر چہ وے از پیش بدیدے از پس پشت نگریستے و از آن روز
وے را چراغ دہلی میگویند و در کتابے دیگر وجہش بنظر این فقیر چنین در آمدہ است وقتے شب عرس حضرت سلطان المشائخ بادشاہ زمان از راہ حسد تیل را
در بازار قید نمود شیخ نصیر الدین چراغہا را از آب روشن فرمود از آن روز بہ خطاب چراغ دہلی مخاطب گشت و در مرآۃ الاسرار می‌آرد کہ نصیر الدین محمود قدس سرہ بعد
از تحصیل علوم در عمر بیست و پنج سالگی بہ مجاہدہ نفس اشتغال گرفت ریاضتے عظیم و عباداتے مستقیم داشت تا ہفت سال با یک درویش در ویرانہائے آن دیار
میگشت و اکثر افطار او برگ سنبھالو و کریل بود و در عمر چہل و سہ سالگی از دیار اودھ بہ حضرت دہلی رسید و بہ شرف سعادت ارادت و خلافت حضرت سلطان المشائخ
بہرہ مند گردید و مدتے عہدہ خدمتگاری و پرستاری را بہ انجام رسانید و حضرت شیخ نصیر الدین قدس سرہ در محبت حضرت سلطان المشائخ بحدے بے اختیار بود کہ از آزادی
و اختیار خویش بالکلیہ مسلوب گشتہ و سوائے ذات بابرکات آنحضرت مطلوبے نداشت چنانکہ منقول است وقتے آنحضرت بجناب حضرت خواجہ قطب الدین بختیار بار
یافت فرمان شد نصیر الدین محمود بخواہ چہ میخواہی وے درخواست نمود کہ پیر ما قطب جہان کرد و فرمان شد کہ پیر ترا قطب جہان گردانیدم سہ مرتبہ این حکم صادر شد و سید
محمد جعفر مکی کہ از اکابر خلفائے حضرت شیخ نصیر الدین محمود است در بیان مقام فردیت در بحر المعانی می‌آرد کہ فرد را از کونین چیزے نمے باشد و ہیچ کار از عرش تا
ترے در دلش گذرے نہ و میگوید کہ شیخ ما حضرت شیخ نصیر الدین محمود قدس سرہ مدت بیست و ہشت سال و سہ ماہ و دو روز در مرتبہ قطب مداری بودند و این مرتبہ ایشان را
بشرط تحمل دادہ بودند چون تحمل را بسر بردند و با آن ہمہ حال متحمل بودند بعد از بیست و ہشت سال و سہ ماہ و دو روز در مقام فردانیت نزول فرمودند و از مقام فردانیت در
عالم بقا رحلت نمودند و مناسب این مقام حکایتے در اینجا مے آرد و میفرماید کہ فرد حقیقت شیخ نصیر الدین محمود قدس سرہ در سنہ احدی و خمسین و سبعمایہ از ٹھٹھہ باز گشتند
کہ محمد تغلق بتکلیف ایشان را بردہ بود و این مقامیست کہ تکلیفات خلائق بر صاحب مقام فردانیت روان کردو چنانکہ بر فرد حقیقت شیخ نصیر الدین محمود محمد تغلق را استیلا
بود و این زحمت اغیار دیار مر این مقام را معراج است چنانکہ حضرت ایشان را بود المقصود چون سلطان فیروز شاہ طاب ثراہ بادشاہ شد وقتے ایشان را با خود بہ سفر برد
چون در حد ہانسی رسیدند خدمت شیخ قطب الدین منور خواست کہ برائے ملاقات حضرت فرد حقیقت بیرون آید آنحضرت خادم را فرستادند کہ شما بیرون نیائید اما ما مے
آئیم تا سلطان نیز بیاید و سعادت حاصل کند پس حضرت شیخ نصیر الدین محمود قدس سرہ رفتند چون سلطان شنید خود نیز سوار شد چون نزدیک رسیدند آمدند و بیامد آنحضرت
با شیخ قطب الدین منور نشستہ بودند و گفت کہ سلطان مے آید از جہت ہجوم آنحضرت برخاستند و فرمودند کہ اے برادر مولانائے قطب الدین منور وداع است و روان
شدند اما خدمت شیخ منور وداع نکردہ بودند آن بود کہ خدمت شیخ نصیر الدین محمود قدس اللہ اسرارہم میان راہ سلطان دوچار شد و بہ خدمتش عرضداشت کرد کہ اے
مخدوم عالم من شنیدہ بودم کہ شما برائے ملاقات شیخ منور رفتہ اید و من نیز امروز نذر کردہ ام کہ ہر دو بزرگوار در یک سجادہ نشینند و من زانوائے ادب زدہ پیش شما نشینم زائے

یعنی آنحضرت قدس سره، سلطان را نبود چون برخاستند خدمت شیخ منور قدس سره فرمودند که ای برادر مولانا نصیرالدین اکنون واقع است سلطان از این
تعجب ماند که لفظ اکنون چه بود آنحضرت فرمودند که پیش شما واقعه به ایشان کردم و برخاستم اما ایشان وداع نکرده بودند از سبب آنکه میدانستند که صحبت باقی است آن بود که
شما را باز بر دیده این بود که لفظ اکنون در میان آورد پس سلطان را تعجب دیگر پیش آمد و عرضداشت کرد که ای مخدوم ایشان را صحبت باقی ونیست بود و شما را چون بود حضرت
نصیرالدین محمود فرمودند که آری نبود بسبب آنکه من در ولایت ایشان بودم اما بر موافق حوصله سلطان این جواب فرمودند چون این فقیر در مقام خاص و خلوت آنحضرت
قدس سره برسید و گفت ای مخدوم بیانش هر دو عالم یعنی چه بود بر این فقیر فرمودند که ای فرزند من در تجلی ذات بودم که مقام فردانیت است مرا هیچ از اخبار و آثار معلوم نبود
اما برادرم مولانا منور قدس سره در آن وقت در تجلی افعال بودند اخبار قلبیه و قالبیه و عملیه ایشان را روشن بود و در اخبار الاخیار از جوامع الکلم ملفوظ سید محمد گیسودراز
که از بزرگترین و محبوبترین خلفای حضرت شیخ نصیرالدین محمود بوده است آورده که روزی بندگی حضرت شیخ نصیرالدین محمود در خانقاه بر این بیت ذوقی با کمال گرفت بیت
جفا بر عاشقان گفتی نخواهم کرد و هم کردی   قلم بر بیدلان گفتی نخواهم راند و هم راندی   مولانا مغیث شاعر رساله پرداخت و ذکر این مجلس تمام در آن رساله کرد و برا یعنی
که این بیت هیچ به حقیقت نمیتوان برد اگر جور و جفا است بخداوند عزوجل نسبت کردن کفر لازم آید این و مثل این کلمه چند جمع کرده بر مولانا معین الدین عمرانی برده و بسته
در گرفت و پیش شیخ فرستاد شیخ آنرا دید و مولانا معین الدین را بخود طلبید و این رساله بر دست او داد و هیچ نگفت و دستار و وداع پوشانیده باز گردانید روزی دیگر سماع
بود بندگی خواجه بر این رباعی بسیار رقص کرد و اضطراب میکرد رباعی ما طبل بخانه دوش بی باک زدیم   عالی علمش بر سر افلاک زدیم   از بهر یکی غنچه می خوارده
صد بار کلاه توبه بر خاک زدیم   بعد از اضطراب بسیار بر بالای بام رفت و بنشست و فرمود مولانا مغیث را طلبید پس مولانا مذکور را یاد و روند و پیش بندگی خواجه ایستاده کردند
حضرت خواجه گفت هان مولانا بگو اینجا چه جهل بود این سخن بگفت مولانا را باز گردانید باز مولانا به خانقاه نیامد و در فوت شد و همچنین در مرآة الاسرار مینویسد که میرسید محمد
گیسودراز قدس سره چیزی مبلغ حواله من نمود که از این مبلغ شراب خریده بیار چون آوردم فرمود که دو پیاله پر کن و بمن ده پس چند پیاله پر کرده دادم بعد از آن فرمود
که یک پیاله تو نیز بخور ناچار بجهت متابعت ایشان یک پیاله من هم نوشیدم حق علیم است که شهد خالص بود سبحان الله چه احوال و چه اسرار بود و هم در مرآة مینویسد که
شیخ شرف الدین یحیی منیری قدس سره در معدن المعانی میفرماید که بعضی عارفان کامل را در نهایت سلوک نظر بر عبادت و تقوی خود که می افتد آن عجب عبادت
و تقوی باعث حجاب از مشاهده اصل میگردد و اکثری درین مرتبه بند میمانند اما عاشقان صادق و شهبازان جان باختن را غیرت و زنار دانسته خود را بی اختیار در چنین
ملامت که شرب خمر و شاهد بازی وغیره است می اندازند تا از عبادت و تقوی مطلق بر افتند و آن عجب که حجاب ایشان شده بود معدوم گردد و مطلوب عیان شود پس هر گاه
عارف کامل از غلبه عشق توکل بر عنایت حق کرده عبادت و تقوی تمام عمر را بسبب اندک حجاب در دریای معصیت می اندازد از زمان حق تعالی نیز نظر رحمت بر اخلاص صادق
او کرده حقیقت اشیا را مبدل میگرداند تا معصیت نوعی عبادت گردد چنانکه میرسید محمد گیسودراز از شراب شهد خالص گردانید و هم در وی میفرماید که چون وقت نقل
شیخ نصیرالدین محمود نزدیک رسید هر دو خواهرزاده شیخ زین الدین و شیخ کمال الدین را پیش طلبید و گفت که من سجادگی خویش بر هیچ یکی از یاران خود نداده ام پس بر شما
باد که چون مرا در گور در آرید باید که این خرقه پیر من بر سینه من فرو گذارید و این کاسه چوبین را بجای خشت در زیر سر من بدارید و این تسبیح را بر سر انگشت من بپیچید و این
نعلین و عصا را برابر من در گور بنهید آخر الامر آنچه وی گفته بود معمول گردید و میرسید محمد گیسودراز حضرت شیخ را غسل داد و بعد از آن ریسمان چهار پائی را که بر آن غسل
داده بود کشیده بگردن خود انداخت و گفت که خرقه ما همین است الحاصل سید مذکور را قبولیتی که رو نمود از برکت این اخلاص بود و هم در کتاب مرآة الاسرار مینویسد که این
فقیر چون مرتبه ثانی در حضرت دهلی رسید تمام روز پنجشنبه و شب جمعه در آستانه متبرکه شیخ نصیرالدین محمود گذرانید و انواع سماع [illegible] حاصل نمود چون حضور با روحانیت پاک
آنحضرت پیدا شد گستاخی نموده عرضداشت که اکثر خلفای و مریدان حضرت صاحب مقامات و صاحب کرامات بودند چرا خرقه خلافت حضرت سلطان المشایخ به یکی از ایشان
مرحمت نکردند فرمود الحق بعضی مریدان من صاحب کرامات بودند اما چون اثر تعصب قدری در باطن آنها در آن وقت مانده بود از آن جهت مقتضای دیانت نبود که خرقه

پیر خود برد ے بدہم کہ از قید تعصب نجات نیافتہ باشد بنابران خرقہ حضرت پیر دستگیر ہمراہ خود گرفتم و خرقہ خود بعضے مریدان را دادہ ام کہ سلسلہ پیران چشت جاری
باشد غالب است کہ آخر آنہا از حجاب تعصب برآمدہ بمرتبہ توحید مطلق رسیدہ باشند بعد ازآن از کمال مہربانی بجانب بندہ نیک متوجہ شدہ اکثر فوائد ا بطریق بیان
نمودہ تصرفے بکار برد کہ در مراقبہ جیبے برمن متجلی گشت کہ بآن طرز جمال باکمال گاہے ندیدہ بودم سجدہ شکر بجا آوردم و بر تصرف روحانیت آنحضرت متحیر شدم
چنین شاہبازان در پردہ خاک مستور اند تا عالم باقی است و وفات حضرت شیخ نصیر الدین محمود قدس سرہ شب جمعہ ہژدہم ماہ رمضان سنہ سبع و خمسین و سبعمائۃ
در زمان سلطنت فیروز شاہ واقع شدہ و در حجرہ خاص خود بہ دہلی مدفون گشت مرقد پاک وے زیارت گاہ و حاجت روائے تمام خلائق است رحمۃ اللہ علیہ و چنانکہ وجود
حضرت سلطان المشائخ و دیگر خلفاے حضرت گنجشکر کہ فرزندان معنوی آنحضرت بودند از اکمل ترین خوارق عادات وے بود ہمچنان وجود فرزندان صلبی آنحضرت
کہ مقتدایان روزگار بودند نیز از اعاظم کرامات و اجلہ خوارق وے قدس سرہ بود پس بیان احوال بعضے ایشان نیز از متممات احوال آنحضرت ست بلکہ عین خوشنودی و
رضامندی وے قدس سرہ است بنابران مجملے از آن تیمنا در اینجا نوشتہ مے آید پس بباید دانست کہ صاحب مرآۃ الاسرار می نویسد حضرت شیخ فرید الدین
گنجشکر را قدس سرہ پنج پسر و سہ دختر بودند اما نبیگان و نبیرگان بسیار بودند چنانکہ از کثرت شرق و غرب عالم گرفتہ اند از احوال ہر یکے در سیر الاولیاء نوشتہ
است در این مختصر گنجایش تمامی آن ندارد و اگر چہ جزوے از آن بطریق اجمال ذکر نمودہ خواہد شد پس پسر بزرگ وے شیخ نصیر الدین بن حضرت گنجشکر قدس سرہ
باوصاف سینہ و اخلاق مرضیہ موصوف بودہ روزگار بہ عبادت باری تعالی و بکسب زراعت جہت لقمہ حلال گذرانید عمر عزیز در رضاے حقتعالی بسر برد رحمۃ اللہ علیہ
و صاحب سیر الاقطاب میگوید شیخ نصیر الدین را شش پسر بودند و ہم وے میگوید کہ در خاندان ایشان معروف است کہ وے متبنّاے حضرت گنجشکر بود و
بعضے گویند کہ وے از شاہد خدمتگار متولد شدہ بود و بعضے گویند کہ حضرت گنجشکر زنے دیگر خواستہ بود ام کلثوم نام زاد بیوہ بود این شیخ نصیر الدین ہمراہ او آمدہ بود و او را
آنحضرت بمنزلہ فرزند تربیت میکرد و بسیار دوست میداشت واللہ اعلم و مرقدش در موضع جادلیانہ من مضافات پرگنہ فتولہ کہ اصل وطن ایشان بود واقع است
و قبر والد بزرگوار حضرت گنجشکر قدس سرہ و برادر کلان وے شیخ اعز الدین محمود ہم انجاست چنانکہ بالا مسطور گشتہ و پسر دویم شیخ شہاب الدین بن حضرت گنجشکر
قدس سرہ کہ لشکری پیشہ بود و بہ وفور علم و فضائل بسیار آراستہ بود و اکثر اوقات بہ خدمت پدر بزرگوار حاضر بودے حضرت سلطان المشائخ قدس سرہ میفرماید کہ میان
من و شیخ شہاب الدین طریق محبت مسلوک بود وقتے بے قصد از من تقصیرے بخدمت حضرت گنجشکر بوجود آمد وے درخواست نمودہ عفو کنانید و شیخ شہاب الدین
را پنج پسر بودند و مرقد وے بر متصل روضہ بیرون گنبد است کہ اولا مرقد پاک و مدفن مطہر حضرت گنجشکر قدس سرہ در آنجا واقع شدہ بود و آن مخدوم زادہ بہ ہزار ازروے
براے خود آنجا را از برادران درخواست نمودہ گرفت تا بعد رحلتش در ہمان لحد مقدس مدفنش کردند رحمۃ اللہ علیہ پسر سیوم شیخ بدر الدین سلیمان بن حضرت گنجشکر
قدس سرہ بہ علم و تقوے مشہور و باوصاف مشائخ کبار موصوف بود و بعد از وفات حضرت گنجشکر باتفاق برادران و اہل ارادت کہ حاضر بودند بر سجادہ حضرت گنجشکر
نشست و آن مقام را بہ نور حضور بر سجادہ طریقت منور گردانید و نیز حضرت گنجشکر بحضور خود مرید خلفاے چشت گردانیدہ بود و آن چنانست کہ حضرت خواجہ قطب الدین چشتی
خورد سال بود کہ پدرش وفات کرد خواستند کہ ویرا بجاے پدر بر سجادہ چشت بنشانند بزرگان چشت و اقرباے او گفتند کہ خواجہ علی چشتی عم خواجہ قطب الدین چشتی وارث
سجادہ در دہلی است او را از ہمین آگاہی باید داد تا چہ فرماید بجہت این مصلحت دو خلیفہ صاحب نعمت از خلفاے خاندان چشت یکے خواجہ زور دویم خواجہ غور بخدمت
خواجہ علی چشتی در دہلی فرستادند چون این بزرگان در اجودہن تشریف آوردند حضرت گنجشکر ایشان را استقبال کردہ بہ تعظیم تمام در منزل خود آوردہ ضیافتہاے فرمود
و ہر دو پسر خود یکے شیخ شہاب الدین دو دیگر شیخ بدر الدین سلیمان را مرید ایشان گردانید و بعد ازان کہ این بزرگان در دہلی رسیدند حضرت علی چشتی خواست کہ برفاقت
ایشان متوجہ چشت شود چون سلطان غیاث الدین بلبن مرید خواجہ علی بود بہ ہزار الحاح حضرت خواجہ را نگذاشت کہ بہ چشت رود خواجہ علی مکتوبے بہ بزرگان چشت
نوشت کہ من ہر نعمتے کہ از مشائخ چشت و از والد و عمان خود یافتہ بودیم بہ خواجہ قطب الدین برادرزادہ خود بخشیدیم مقام و سجادہ چشت حوالہ او کردیم پس خواجہ زور و خواجہ

غور معه مکتوب متوجه چشت شدند و خواجه قطب الدین را به اتفاق بزرگان چشت صاحب سجاده گردانیدند خواجه علی چشتی در دهلی ماند مقبره او نیز در دهلی است
دهم چون شیخ بدرالدین سلیمان وفات یافت وی را درون گنبد حضرت گنجشکر قدس سره مدفون ساختند وی شش پسر و پنج دختر داشت رحمة الله علیه و پسر
چهارم شیخ نظام الدین بن حضرت گنجشکر قدس سره حضرت سلطان المشائخ میفرماید که حضرت گنجشکر از جمله پسران او را دوست تر داشتے او بسیار گستاخ بود هر چه
گفتے حضرت گنجشکر از غایت مهربانی به سمع رضا شنیدے و تبسم کردے و از آنچه او گفتے نرنجیدے وے لشکری بود به جهت وجه حلال کسب نوکری کردے و در شجاعت
و جوانمردی نظیرے نداشت و فراستے صادق داشت چنانکه کرامات او مشهور است و در وقت وفات حضرت گنجشکر قدس سره او همراه سلطان غیاث الدین بلبن در قصبه
تبیالی بود حضرت گنجشکر را بخواب دید که او را پیش خود مے خواند خواجه نظام الدین اجازت طلبید و متوجه جانب اجودهن گشت و هم در شب وفات حضرت گنجشکر قدس سره
در اجودهن رسید اما چون دروازهاے حصار بسته بودند شب بیرون حصار ماند و حضرت گنجشکر در آن شب مکرر فرمود که نظام الدین آمد و لیکن چه سود که ملاقات نشد در وقت
صبح چون به دروازه حصار رسید که در آید از آن طرف جنازه حضرت گنجشکر قدس سره مے آوردند برادر آنرا پرسید که کجا مے برید گفتند بیرون حصار در مقبره شهدا که حضرت
گنجشکر اکثر آنجا رفته مشغول شدے و جاے پر فیض است آنجا دفن میکنیم شیخ نظام الدین گفت هر گاه مقبره حضرت گنجشکر آنجا میشود پس شما بے قدر خواهید شد پس نماز
جنازه همانجا کرده جنازه پاک او را به صلاح شیخ نظام الدین درون حصار آورده در حجره خاص او مدفون ساختند و گویند که بعد از وفات حضرت گنجشکر قدس سره کفار
در دیار اجودهن رسیدند وے به جنگ در آمد بسیار کافران را قتل ساخته شربت شهادت چشید چون کشتگان تفحص کردند هیچ اثرے از وے پیدا نشد و بقولے
آنکه وے همراه سلطان علاء الدین بر در قلعه رنتهنبور شهید شد آلان قبر وے در آنجا مشهور است و خلق براے زیارت میرود و فیضها میرباید وے دو پسر داشت رحمة الله علیه
و پسر پنجم شیخ یعقوب بن حضرت گنجشکر قدس سره از همه برادران کهتر بود وے به بذل و ایثار مشهور و نفسے گیرا داشت و کرامات هویدا و طریق اهل ملامت رفتے و بعکس
آنکه به خلق نمودے باحق بودے طبعے فیاض و دلیا قتے تمام داشت و اکثر در سفر بودے آخر الامر در اثناے راه قصبه امروهه او را مردان غیب بر بودند و غائب کردند
وے نیز دو پسر داشت رحمة الله علیه و صاحب سیر الاولیا گوید که دختر کلان حضرت گنجشکر قدس سره بی بی مستور نام داشت وے تا دم واپسین در پرده ستر و عفت
و کرامت بود تا که از این عالم نقل کرد و وے در حباله شیخ عمر الفاروقی بود از وے یک پسر به اسم محمد به وجود آمده بود و لیکن در طفلی بمرد رحمة الله علیه دختر دویم آنحضرت
بی بی شریفه نام داشت قدس سره و در نهایت عبادت و تقوے آراسته بود و در عنفوان جوانی بیوه شد و تا لب گور میل به شوهر ننمود و چنان بحق مشغول بود که حضرت
گنجشکر بارها فرمودے که اگر عورت را خلافت و سجاده مشائخ دادن روا بودے من شریفه را میدادیم و نسبت آن پاک و بارسا معلوم نیست اما از کتاب اخبار
الاخیار معلوم میشود که حضرت مخدوم علاء الدین علی احمد صابر قدس سره است که در قصبه کلیر آسوده است خلیفه خاص و داماد حضرت گنجشکر بود چنانکه احوال وے
بعد از این بجاے خود نوشته مے آید شاید که نسبت بی بی شریفه بوے بوده باشد و از وے هیچ عقبے نمانده رحمة الله علیها دختر سیوم آنحضرت بی بی فاطمه نام داشت
قدس سره وے در عقد نکاح حضرت شیخ بدرالدین اسحاق بوده که سید صحیح النسب و از کبار خلفاے حضرت گنجشکر بود قدس سره از وے دو پسر سعادتمند به وجود آمدند
یکے خواجه محمد دویم خواجه موسے ابن شیخ بدرالدین اسحاق هر دو شیخ زاده معظم به نظر تربیت سلطان المشائخ پرورش یافته به مقامات عالی فائض گشتند قدس الله
اسرارهم و شیخ علاء الدین بن شیخ بدرالدین سلیمان بن حضرت گنجشکر در جمیع نبسکان و نبیرگان حضرت گنجشکر ممتاز بود که در علو درجات و رفعت مقامات و شدت
مجاهدات و ذوق مشاهدات در عصر خویش نظیرے نداشت و در بذل و ایثار همتے بلند و در طهارت ظاهر و باطن بے همتا بود چنانکه تمام عمر صوم دوام بر خود قرار داده
بود بعد از یک پاس شب گذشته که از نماز و ورد فارغ میشد یک نان مقدار وزن چهار بهلولی با روغن چرب کرده به خدمتش مے آوردند بدان افطار میفرمودے و براے
دیگر مردم انواع طعام و حلوا خرچ میکردند روزے حضرت گنجشکر به چهار پائی نشسته بود وے قدس سره با دیگر کودکان بازی کنان آمده پایه چهارپائی را گرفته
ایستاده شد حضرت گنجشکر تنبول از دهن مبارک خود به دهن وے انداخت و خود بر کرسی نشسته در وضو ساختن مشغول شد خواجه نام علیے نام درویشے بود که در

خلوت خدمت کردے و ہر چیزے را اگر نوبت او بودے بخدمت گنجشکر فرستادے الغرض اینخواجه عیسے وضو میسازانید و سجاده راست کرده تا گنجشکر بعد از وضو آنجا
نشینند شیخ علاء الدین آمده بر سر سجاده نشست خواجه عیسے خواست که منع کند حضرت گنجشکر فرمودند بگذار تا نشسته باشد از برکت آن انفاس متبرکه قریب دو قرن شیخ
علاء الدین بر سر سجاده متمکن بودے شانزده ساله بود که پدرش شیخ بدر الدین سلیمان وفات کرد پس وے بر سر سجاده حضرت گنجشکر نشست و پنجاه و چهار سال حق آن سجاده
کما حقه نگاهداشت چنانکه صیت عظمت و کرامات او هم در حیات عزیز میان عالم منتشر شده و اسم مبارکش میان اولیاء کبار مشهور گشت وے هیچ وجه پاے مبارک خود جز به در
مسجد جامع جاے دیگر ننهاده و هرگز بر در ملوک وغیره نرفت اکثر بادشاهان وقت براے دیدن وے مے آمدند اما از مقام خود نمے جنبید اگر کسے به جهت ارادت در خدمت
وے مے آمدے حواله به روضه متبرکه حضرت گنجشکر کردے و فرمودے که این راه را پایان با بابر بدید و کلاه بدهید و سلطان فیروز شاه بادشاه دهلی از جمله مریدان اوست و شیخ
رکن الدین نبیره حضرت شیخ بهاء الدین زکریا قدس سره ادب وے بسیار نگاهداشتے وقتے از دهلی بجانب ملتان میرفت به جهت زیارت حضرت گنجشکر در اجودهن رسید بعد از
زیارت شیخ علاء الدین را دریافت و گفت حق تعالی شمارا استقامت بخشیده است که هیچکس از جاے نمیتواند جنبانید و مارا بسبب چند نفر که تعلق بدیهات دارند کشان کشان میبرند
سخن بگفت و رخصت شد و در مرآة الاسرار مے آرد که خواجه شمس سراج در تاریخ فیروز شاهی مینویسد در آن وقت که غیاث الدین تغلق از طرف سلطان علاء الدین خلجی که حاکم
دیپالپور بود روزے بجهت زیارت حضرت شیخ علاء الدین رفت سلطان محمد و سلطان فیروز نیز همراه بودند حضرت شیخ چهار نیم گز جامه کرباس بسلطان تغلق داد و بیست و هفت
گز به سلطان محمد و چهل گز به سلطان فیروز هر کس آن جامهاے کرباس بر سر بسته بدر رفتند آن زمان حضرت شیخ علاء الدین فرمود که هر سه کس تاجدار و سلطان عالی مقدار میشوند
پس در چند ایام امر سلطنت از خانواده سلطان علاء الدین خلجی برافتاد سلطان غیاث الدین تغلق بادشاه دهلی شد چهار سال و چند ماه سلطنت کرده در گذشت بعد از وے
پسرش سلطان محمد بیست و هفت سال بادشاهی کرده در گذشت بعد از آن سلطان فیروز بن رجب برادر زاده سلطان تغلق بر تخت دهلی جلوس نمود و مدت چهل سال
سلطنت بے دغدغه کرد او نیز مرید پاک اعتقاد حضرت شیخ بود وی را کرامات و فضائل بسیار است چون شیخ علاء الدین بحق پیوست وی را در جوار روضه حضرت گنجشکر
مدفون ساختند و سلطان محمد تغلق شاه که مرید معتقد وے بود گنبد عالی بر مرقد وے ساخته است و از غلبه اعتقاد اکثر جاها در اجودهن و دیپالپور و بر کوههاے کشمیر مردم مقامها
ساخته و قبرها راست کرده اند و تبرکا میگویند که این قبر شیخ علاء الدین است و هر جا زیارتگاه خلائق است و مولاناے اعز الدین ابن شیخ یعقوب و برادر او خواجه
قاضی که از نبیرگان شیخ فرید الدین گنجشکر قدس سره بودند و این هر دو برادر در خدمت سلطان المشائخ پرورش یافتند آخر الامر اعز الدین به سببے در دیار دیوگیر رفت
و هم آنجا شهادت یافت و خواجه قاضی در سر آن چبوتره یاران بجوار روضه حضرت سلطان المشائخ مدفن یافت رحمة الله علیه و مولاناے کمال الدین ابن شیخ نصیر الدین
که نبیره شیخ فرید الدین گنجشکر بود سخاوت عالی و همت بلند داشت چنانچه در سیر و سفر طعام همراه داشتے و هیچ فقیر را از آن محروم نگذاشتے و این برکت از آن در کار او رسید
که او در اوائل حال دیگ شوئی مطبخ حضرت سلطان المشائخ کرده بسببے او در ملک مالوه رفت و هم در آنجا مدفون گشت رحمة الله علیه و مولانا اعز الدین خواجه ابراهیم
بن خواجه نظام الدین که یکے از بزرگترین نبیرگان شیخ فرید الدین گنجشکر بود و حضرت سلطان المشائخ وی را بسیار دوست داشتے و تربیت کردے چون وفات یافت
در پایان روضه حضرت سلطان المشائخ مدفون گشت رحمة الله علیه و در سیر الاقطاب مے آرد که تعداد خلفاے حضرت گنجشکر قدس سره از حیز تحریر و احاطه تقریر
بیرون است چنانکه بعضے گویند که آنحضرت هفتاد هزار خلیفه داشت و در ملفوظ ایشان مسمی به جواهر فریدی که در پاک پتن پیش صاحب سجادهاے آنجناب است پنجاه
هزار و سیصد و چهل و دو خلیفه مینویسد بدین تفصیل که ده هزار خلیفه بر روے زمین بودند و هژده هزار در دریاها و هفت هزار در کوه قاف و پانصد و چهل و دو در هوا و چهار صد بالاے
آسمان چهارم و چهارده هزار بر آسمان هفتم و هفتصد در غیب الله اند که غیر از حق عز و جل آنها را کسے نمیداند و از جمله ده هزار خلیفه که بر روے زمین اند اسامی بیست و چهار کس
که در میان ایشان و آنحضرت بیک سر موے فرق نمیتوان کرد چنین ثبت افتاده که مینویسد حضرت خواجه علاء الدین علی احمد صابر و حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین
اولیاء بداؤنی و شیخ جمال قطب هانسوی و خواجه شمس الدین ترک پانی پتی و شیخ بدر الدین سلیمان ابن حضرت گنجشکر و شیخ شهاب الدین ابن حضرت گنجشکر و مولانا بدر الدین

اسحاق و شیخ دحامد و شیخ زین الدین دمشقی و شیخ علی شکرریز و شیخ علی شکربار و شیخ محمد سراج و شیخ دمنی دیا و شیخ جمال هانسی و کامل و شیخ نجیب الدین متوکل
که برادر حقیقی آنحضرت بود و شیخ عارف سیوستانی و شیخ زکریا سندهی و شیخ صدر دیوانه و مولانا بدر اسحاق و بدر الدین و داود بالهی و شیخ جلال الدین و شیخ رکن الدین عمر راین سطور مگیکی
که شمردن مصنف سیر الاقطاب شیخ شمس الدین ترک قدس سره را در خلفاے حضرت گنجشکر خالی از ضعف و غرابت نیست چرا که بر یگانگان محقق و معلوم است که وے حضرت گنجشکر
را ندیافته و بی بی فاطمه نام که از جمله نساء عارفان بود و ارادت صادق و نسبت خواهر خواندگی به خدمت حضرت گنجشکر میداشت و شیخ نجیب الدین متوکل برادر آنحضرت خرقه
سلطان المشائخ اکثر در دهلی به خدمت میرفتند و تربیتها مے یافتند پس محل آن بود که آن عارفه وقت در خلفاے حضرت گنجشکر شمرده شدے و چونکه زنان را لیاقت خلافت
مشائخ نیست و ایشان خلیفه نمیشوند بنا بران آنحضرت وے را خلافت نداده وے در خلفائش شمرده نشده بود حضرت گنجشکر در حق وے بارها فرمودے که اگر خلافت مشائخ بزنان روا
بودے من بی بی فاطمه نام را خلیفه خود گرفتمے که در این زمان به از مردانست و خاک پاک آن سیده عارفان امروز در شهر دهلی بحوالی اندرپت برون دروازه مٹیاکوٹ مقابل
دروازه قلعه شیرشاه زیارت گاه خلائق است و میگویند که یک ابدال از ابدال این وقت بر مزار او حاضر میباشد و خدمت مینماید رحمة الله علیها اللهم صل علی محمد و آله و اصحابه اجمعین
بیت از رهگذر خاک سر کوے شما بود   هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد **نور دویم** در ذکر مجملے از احوال حضرت سلطان علاء الدین علی احمد صابر و حضرت شمس الدین ترک
پانی پتی و حضرت شیخ جلال الدین پانی پتی قدس اسرارهم **ذکر آن شیر بیشه محویت و فناء آن غضنفر بادیه لا احصی ثناء آن** مصداق تخلقوا باخلاق الله آن
متصرف به تصرفات حضرت الله آن مدرک اسرار من رانی آن امین از زمره لن ترانی آن گوینده اسرار الله عشق بر بنا رقطب ابدال شیخ علاء الدین علی احمد صابر قدس سره وے
محبوبترین خلفاے و خواهرزاده حضرت شیخ فریدالدین گنجشکر است و در ارادت از اکثر یاران اعلی سابق بود و بقول صاحب کتاب الاخیار الاخیار نسبت دامادے نیز بجهت
آنحضرت داشت و او انه کمل بے باکان افراد و رؤساء عباد بود و در طریقه صوفیه اهل صفا شانے بزرگ و حالے بلند و همت قوی داشت و از غلبه استغراق ذات مطلق هرگز رو
بدنیا نمی آورد و اصل مرتبه جاآنکه ادمی شیخ سعدی شیرازی از انمقام فرموده است بیت بے صرف وحدت کسے نوش کرد   که از نیاؤ عقبے فراموش کرد   و در اوائل سلوک
چندان مجاهدات و ریاضات و ترک و تجرید بر خود نهاده که پایانے ندارد و از جمیع قیود صوری و معنوی آزاد و بے نیاز بود و افرارش زندگانی میگذرانید و نفسے قاطع داشت
از لطف و قهر هر چه بر زبانش گذشتے در ساعت به وجود آمدے او بر قلب اسرافیل بود و ولایت موسوی داشت صلوات الله علیه غلبات شوق و عشق و نهایت غیرت از انجا
بوده احوال وے به احوال شیخ نجم الدین کبرے رحمة الله علیه مشابهت بسیار داشت و صاحب لطائف اشرفی گوید که شیخ نجم الدین کبرے رحمة الله علیه را نیز ولایت موسوی
بود و نزدیک این طائفه مقرر است که هر یک ولی را ولایت یک نبی میشود العلماء ورثة الانبیاء اشارت از این مقام است و آن قدر تصرفات جلال که از شیخ علی احمد
صابر قدس سره ظاهر شده در خاندان چشتیه کمتر از کسے بوجود آمده باشد و یگانه روزگار و بے نظیر وقت بود وے قدس سره به روایت سیر الاقطاب سید صحیح النسب
است و خدمت حضرت گنجشکر بسیار کرده چنانکه آنحضرت از غایت مهربانی در باب وے فرموده که علم ظاهری و باطنی من به شیخ نظام الدین بدلونی رسیده و علم ظاهری
و باطنی پیر من به شیخ علاء الدین علی احمد صابر و وقتے میفرمودے که علم سینه من در ذات شیخ نظام الدین بداونی و علم دل من در ذات شیخ علاء الدین علی احمد
صابر سرایت کرده و مے آرند که وے قدس سره سماع را به غایت دوست میداشت و در حلقش نیز در عین حالت سماع واقع گشته بود و در اوائل حال بروے قسمت لنگر
فقراء مطبخ خاصه تا دوازده سال مقرر بود و خود تا این مقدار مدت همیشه صائم ماند و چیزے نخورد تا روزے حضرت گنجشکر به نور ولایت دریافته پرسید که بابا علاء الدین شما که
طعام قسمت میکنید خود هم چیزے میخورید یا نے گفت که بنده را بے اجازت حضرت پیر دستگیر چه قدرت و مجال است که یک دانه از آن بخورد فرمود شیخ علاء الدین علی احمد صابر است
از آن روزے قدس سره به خطاب صابر مخاطب گشت و در مرآة الاسرار در مے آرد که از بزرگان این سلسله پاک به نقل متواتر منقول است که حضرت گنجشکر بعد از تلقین اسم اعظم و عطاے
خلافت مروے را پیش از حضرت سلطان المشائخ به طرف دهلی رخصت فرموده بود که تا بجا سکونت گیرد و بقولے آنکه او را در این باب مخیر گردانید که تو کدام مقام خوش میکنی شیخ
علی احمد صابر قدس سره معروض داشت که اگر اجازت شود در دهلی باشم پس مثال اجازت نامه عطا نموده فرمود که این را اول به شیخ جمال هانسوی بنمائے بعد از آن بدهلی